
THE UNIVERSITY OF MICHIGAN
LIBRARIES
THE UNIVERSITY OF MICHIGAN
ARTES SCIENTIA VERITAS
1817

DĚJINY

SOCIÁLNÍHO HNUTÍ

V ZEMÍCH KORUNY ČESKÉ

OD ROKU 1840.—1900.

NAPSAL

TOMÁŠ JOSEF JIROUŠEK.

V PRAZE.

NÁKLADEM DRUŽSTVA VLASŤ.

1900.

Cyrillo-Methodějská knihtiskárna V. Kotrba.

Díl I.

1840.—1885.

ÚVOD.

Sleduje dělnické hnutí již od roku 1872., seznámen s velikou částí mužů, kteří v tomto hnutí měli důležitou účasť a súčastniv se činně hnutí tohoto zároveň, pojal jsem v měsíci říjnu roku 1878. myšlénku, činiti přípravy k sepsání dějin českého sociálního hnutí v zemích koruny České.

Sbíral jsem material k tomu účelu přes dvacet let; pročítal jsem veškeré dělnické časopisy, brožury a spisy; činil jsem si pilně zápisky, sestavoval statistická data, informoval jsem se v mnohých záhadách i u prvních buditelů dělnictva a účastníků sociálního hnutí a výsledek svých prací shrnuji v tomto spise.

Jednotlivých náčrtků a částí dějin sociálního hnutí v Čechách roztroušeno jest po dělnických časopisech, literárních revuích a brožurách mnoho; ale jsou to obyčejně jen malé ukázky a stručné obrazy episod z toho tak velikého sociálního dramatu, jímž opravdu sociální a dělnické hnutí nazvati se může; velkého spisu, který by obsahoval celé sociální hnutí všech sociálních stran bez rozdílu, takového spisu ještě nemáme. A proto uznávaje, že takový spis jest nám všem nevyhnutelně potřebný, ujal jsem se práce k jeho sepsání.

Abych se uchopil péra za účelem vylíčení českého sociálního hnutí, vedla mne v posledních letech také ta pohnutka, že nesmíme čekati, až někdo z protivných táborů uchopí se věci a vydá dějiny sociálního hnutí, v nichž katolíkům buď žádnou nevěnuje pozornosť, anebo celé dílo věnuje jen liberálním a sociálně demokratickým duchem prodchnutým stranám.

A na to nemusíme nechat dojíti, zvláště ne, když máme v rukou záznamy všech period sociálního hnutí, statistické seznamy a takořka celou sociální lituraturu českou.

Až dosud o dějinách sociálního hnutí psali: Václav Petr a Jan Bavorský v kalendáři »Práce« na rok 1871. delší článek »Hnutí dělnické«. Jos. Boleslav Pecka ve vídeňském kalendáři dělnictva československého na rok 1882. článek »Dělnický tisk«.

Ode mne jsou psány: »Dějiny dělnictva československého« v brněnském časopise »Práci« roku 1883. »O vývoji a trvání křesťanského socialismu na Moravě« v pražské »Vlasti« roku 1888. »Dělnický tisk sociální v Rakousku« ve »Vlasti« roku 1890. »Socialistický létací tisk ve střední Evropě« ve »Vlasti« roku 1891. a »Národní dělnická organisace v Čechách« ve »Vlasti« roku 1897.

Tomáš Škrdle napsal: »Některé katolické dobročinné a vzdělavací spolky a ústavy v Praze« ve »Vlasti« r. 1895—1896. a pokračoval v těchto článcích tamtéž i r. 1897. V těchto článcích obsaženy jsou zvláště důkladné dějiny konferencí spolku sv. Vincence z Paula pro dobrovolné ošetřování chudých v král. Českém od jejich vzniku r. 1876. až do roku 1897.

Dále napsal Tomáš Škrdle pěkný vývoj křesťansko-sociálního hnutí v Čechách vyličující článek »Katolíci v Čechách a volby do říšské rady a do zemského sněmu r. 1887.« v pražské »Obraně« r. 1897. od čísla 6. až do čísla 10. roč. XIII.

Dělnické poměry a hlavně svépomocné snahy dělnictva českého v letech 1867. - 1872., jakož i posouzení tehdejší literatury dělnické podal nám Dr. Cyrill Horáček v dosti objemném díle nadepsaném »Počátky českého hnutí dělnického«, které roku 1896. vydala svým nákladem »Česká Akademie« pro vědy a slovesnost.

Než tento spis nepostačuje; pojednává pouze o prvních pěti letech dělnického hnutí v Čechách a při tom pomíjí ještě i spolků katolických svým jádrem řemeslnických a dělnických, na jejichž sociální a dělnický význam Dr. Cyrill Horáček ve svém historickém spise rozhodně byl povinen také poukázati. I vynasnažím se tuto mezeru v prvních počátcích dělnického hnutí u nás vyplniti — pokud mně to bude ovšem možno.

Pokusím se tímto spisem podati věrný a celistvý obraz nejen dělnického, ale vůbec celého sociálního hnutí a ruchu u nás, v němž i intelligence národa, různých stavů, má již přes patnáct let značnou účast.

Vylíčiti sociální a dělnické hnutí ve všech jeho temných i světlých odstínech, informovati veřejnost o spolcích a tisku a statisticky i prameny doložiti a dokázati vše, o čem píši, podati tak do rukou ct. čtenářstva důkladný spis sociální, jest mojí touhou a úlohou.

Jak dalece svému těžkému úkolu dostojím, ponechávám úsudku veřejnosti, jíž tuto »Dějiny sociálního hnutí v zemích koruny České« odevzdávám do rukou a připomínám, že všecka práva otiskovati z tohoto díla jsou vyhrazena družstvu Vlasť.

Poznámky. Porady o vysvětlivky a záhady v dělnickém hnutí se vyskytující měl jsem r. 1881. s Janem Pelcem, buditelem dělnictva z prvních let, který mně poskytl k disposici veškeré dělnické časopisy z let 1867.—1872., jakož i osobní dopisy, které s ním o dělnickém hnutí dr. Fr. Cyr. Kampelík vyměnil. V mnohém byl mně pomocí a radou roku 1888. za mého pobytu v Brně dr. Frant. Lad. Chleborád. Vzácných pokynů a objasnění podali mně v prvních dobách dělnického hnutí účastníci jeho Ferd. Malý, bývalý jednatel »Oulu«, Matěj Patočka, člen výboru »Oulu«, a Frant. Krasl, buditel dělnictva v letech 1870.—1880., Jos. Bol. Pecka, tvůrce sociální demokracie u nás, a zvláště mnohými díky jsem zavázán za radu našemu Václavu Žižkovi, veteránu socialismu křesťanského.

Vedle již uvedených spisů zabývali se dělnickým a sociálním hnutím také následující časopisy a spisy: Brožura »Saller a spolek, čili Kazimíři českého dělnictva«. Napsal a vydal Vilém Körber v Praze r. 1880. — »Hlas Národa« ze dne 19., 20. a 21. května 1886. v Praze: »K osnově socialistického zákona proti nebezpečným snahám socialistickým v Rakousku«. Napsal dr. Jos. Trakal. — »Monatschrift für christliche Social-Reform« ve Vídni r. 1887.: »O původu a organisaci sociálně-demokratické strany v Rakousku«. Spisovatel své jméno jako účastník a člen sociálně-demokratické strany zatajil. — »Dělník« v Brně roku 1888.: »Kdo jsou vůdcové rakouského dělnictva?« — Mé brožury nákladem družstva Vlasť: »Hříchy sociálních demokratů na státním právu národa českého«

r. 1887. »Sabinismus, barákovství a národní dělnictvo« r. 1898. — »Socialistická revue »Akademie« přinesla r. 1898. (roč. III. čís. 1. až 4.) »Ze starých vzpomínek«, »Osobní vzpomínky z dělnického hnutí u nás v letech 1869.—1884. od Ladislava Zápotockého. — Brožura I. Politického klubu křesť.-sociálního v Praze r. 1898.: »Ze zápasů katolického dělnictva českého za svá práva« a konečně brožura vydaná nákladem družstva Vlasť v Praze r. 1899.: »Z dob našeho probuzení«, »Účasť družstva Vlasť v křesť.-sociálním hnutí československém«.

Při uvádění prací a pramenů k dějinám sociálního hnutí se vztahujících jest mně nezbytně učiniti také zmínku o holdovací části dopisu Jos. Bol. Pecky, který nám týž z Chicaga do Prahy k jubilejní konferenci 25leté památky dělnického hnutí v Čechách roku 1892. konané zaslal. Tam čteme:

Chicago, 11. září 1892.

»Dověděl jsem se z pražských listů (»Hlasu Národa«), že slavíte 28. září r. 1892. jubileum dělnického hnutí v Čechách, proto přicházím, ač nezván, i se svým blahopřáním a myslím, že bude i třeba nezvané přijato. Vždyť jest od soudruha, který po plných 25 roků v dělnickém hnutí působí. Přeškoda, že nelze vydati »Dějiny dělnického hnutí v Čechách«. Zde v Americe vyšla ode mne jedna část, a to prvý počátek, ostatek čeká napsání.« (Originál tohoto dopisu jest otištěn v pražském časopisu »Volnosť« ze dne 10. prosince r. 1892. čís. 4. roč. I.) I učinil jsem pokus získati alespoň jeden exemplář, Peckou jmenovaných a od něho prý napsaných a vydaných dějin; ale na můj dopis došla mne tato odpověď:

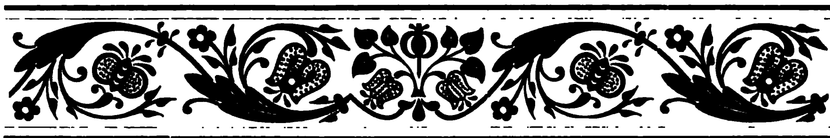
Chicago, 1. září 1899.

»Jest mně upřímně líto, že není mně možno Vaší žádosti vyhověti, ačkoliv v zájmu katolické dělnické literatury jsem se upřímně vynasnažil, abych Vám nalezl »Dějiny dělnického hnutí v Čechách« od Josefa Bol. Pecky. Dle mého názoru nelze onoho spisku Peckova již dostati. Obrátil jsem se na všechna zdejší knihkupectví a na více redakcí, poptával jsem se osobních přátel Peckových, ale nikdo neměl vědomí o tomto nebo podobném spisku. Poptal jsem se i u manželky Peckovy skrze osobu její důvěry požívající, ale ani ona buď o tom ničehož neví, nebo předstírá, že o ničem neví.«

Rev. Valer. Kohlbeck.

I vysvítá z tohoto dopisu, že Pecka rukopis svých dějin buď tiskem nevydal, nebo učinil tak jen v něco málo výtiscích, které jsou již rozebrány a jichž nelze dostati.

I.

Hnutí tiskařů. — Dr. Kampelík. — »Hlásník«. — Petice. — Mše svatá. — Konec hnutí tiskařů. — Osudy Kampelíkovy. — Úvaha o Kampelíkovi.

Hnutí tiskařů na barvené kartouny z 13 pražských a okolních továren bylo r. 1848. hnutím opravdu dělnickým; mělo hlavně za účel boj proti zavádění strojů tiskacích (perotin), které věštily dělnictvu a jeho rukodělné práci úplnou zkázu. Již od r. 1840. trval zápas mezi tiskaři kartounů a prácedárci.

Obě strany měly těžké postavení. Továrníci byli svíráni mocnou soutěží ciziny, zvláště Anglie, kde zaváděli v kartounkách všude stroje, tak že mohli zásobovati trh laciným zbožím. Nechtěli-li továrníci klesnouti, bylo i jim zaváděti do svých továren »perotiny«, které ovšem vytlačovaly dělníky z továren. Těm dělníkům, kteří při strojích zbyli, bylo se spokojiti se skrovnou mzdou. Tiskař kartounů, který před rokem 1840. vydělal měsíčně 28—32 zlatých, dostal nyní sotva 12 – 16 zl. Sta tiskařů ztratilo zavedením strojů výživu, a stihla je největší bída. Jediná perotina, jíž všeliké kartouny se potiskovaly, vypudila 25 – 30 tiskařů z továrny.

Císař František dovolil sice každé továrně jen dvě perotiny, ale roku 1848. měly již zase 6—8 perotin. Co měli činiti tiskaři bez práce? Za lepších dob nepomyslili na horší časy, úspor neměli, práce nebylo. Roku 1845. poprve se vzbouřili, hrozili vniknutím do továren zničiti stroje a tak si k práci pomoci. [1]) I obávalo se občanstvo, že tentokráte může se krvavé drama z roku 1845. opět odehrávati, a proto vlivem veřejného mínění obrátila se městská rada pražská a Měšťanská beseda na doktora lékařství Frant. Cyrilla Kampelíka, aby se podjal úkolu sprostředkovatele mezi tiskaři a zaměstnavateli a byl rádcem dělnictva Kampelík dobře poznával ohromnost tohoto úkolu a proto vzpíral se jej přijati. Ale výbor Měšť. besedy neustoupil, zvláště mlynář Slavík a stavitel Rypota doléhali na Kampelíka, řkouce: »Musíte jako vlastenec úkol ten přijati; umíte dobře s lidem zacházeti. Každý musí nyní nad zlem bdíti!« Kampelík vida, že již tomu úkolu neunikne, konečně svolil a »dřímajícího čerta na

[1]) Fr. Komárek: »Frant. Cyrill Kampelík«, Hradec Králové. 1895. str. 39 a »Dělnické Noviny« č. 1. r. VI. v Praze 1896. Th. Labor: »První boj za práva práce v Čechách«. Str. 5.

Cyrillo-Methodějská knihtiskárna V. Kotrba.

Díl I.

1840.—1885.

Dr. Kampelík konal své poslání mezi tiskaři svědomitě bez ohledu na svůj osobní zájem a na své zdraví. A co ho za to vše, čím prospíval k dobru tiskařův i pražské společnosti, očekávalo? Čeho se dožil?

V nastalém zatýkání jednotlivých osob z bouří roku 1848. zatčen i dr. Kampelík. Stál příliš v popředí vlasteneckého ruchu v roce tom, ale na bouřlivém hnutí repealistů a výstředních živlů neměl podílu. To mu však nepomohlo, aby ušel podezření z účasti revoluční. Byl několik neděl vyšetřován, a když se mu nic nedokázalo, co mu bylo za vinu kladeno, byl z vězení propuštěn. Podezření však se nezbavil, zvláště ono vůdcovství tiskařů se mu špatně vyplatilo.

Kampelík sám o tom praví: »Jaké mám za to díky? Slavná obec věrné Prahy, v ní pak zvláště Měšťanská beseda pod přednostou Prokopa Richtera, dokonalého muže a řádného austrianského (rakouského) občana, o to veliké zásluhy má, že pozornosť a pomoc proletářstvu v čas obětovala, kde já šťastně, ale svou škodou a záhubou na její úsilovnou žádosť působil, dokud jiná moc v to nevkročila. Jaké mám za to díky? Že za mého vzdálení z Prahy proti právům udělali ze mne proletáře!«[8])

Po revolučních bouřích svatodušních, když dr. Kampelík vyšel z vyšetřovací vazby, necítil se býti v Praze déle bezpečným a na kvap Prahu opustil. Uchýlil se nejprve do Sezemic, pak do České Třebové a naposledy, když poznal, že ani tu jist není, opustil milovanou vlasť a vydal se na cesty do Srbska, odkudž, když už všeliké nebezpečí ve vlasti minulo, r. 1849. do Čech se navrátil.

Než to vše, co Kampelíkovi vyneslo jeho účastenství v hnutí tiskařů r. 1848., nedovedlo u něho zvrátiti nezměrnou lásku k dělnictvu. Dělnictvu českému byl Kampelík dobrým přítelem.

Ještě po svém utrpení, po dvaceti letech, psal dr. Kampelík dělníkům do jejich časopisu »Dělníka«, »Dělnických Novin« i do »Dělnické Bibliotheky«.

»Kampelík«, šel dělnictvem hlas po jeho smrti, »byl jedním z těch poctivců, kteří přejí dělníkům kus chleba, a jichž snaha jest obrácena hlavně k tomu, aby strašidlo dělnické otázky v míru a pokoji bylo zažehnáno »Práce a vzdělání!« bylo heslem Kampelíkovým, a tuto cestu ukazoval všem, kdož slov jeho dbáti chtěli. Zatracuje co nejrozhodněji výstřední učení socialistů, byl rozhodným zastancem myšlenky, že dělník jen svou vlastní prací a úsilovností lepší budoucnosť si připraví. Věděltˇ sám z vlastní zkušenosti, že člověk výhradně na sebe jest odkázán, a že, co si nezbuduje vlastní prací, nemá proň stálosti a při nejbližším zadunění bouře sřítí se jako stavení na písku založené.« [9])

Kampelík narodil se dne 14. listopadu 1805 v Siřenově pod Kumburkem na Jičínsku jako syn mlynáře a zemřel dne 8. června r. 1872. v Kuklenách u Hradce Králové, kde jest na hřbitově uložen k poslednímu odpočinku. Mramorový pomník nad hrobem hlásá, že

---

[8]) František Cyrill Kampelík: »Stav Rakouska a jeho budoucnosť«. Hradec Králové. 1860. Str. 201.

[9]) »Dělnické Noviny« 15. června 1872. Praha.

zde leží: Dr. Fr. Cyrill Kampelík (Libčanský), spisovatel a buditel národa českého.

Pražské »Dělnické Noviny«, přinesše zprávu o úmrtí Kampelíkově, napsaly: »Nad hrobem takového muže nelze než zaplakati: ztratili jsme přítele dobrého!«

* * *

Dr. Kampelík byl v národním, náboženském i sociálním ohledu zvláštní duch. V osobním jednání dobrák, srdce by byl s každým rozdělil, na stanovisku národním byl panslavista, na stanovisku náboženském neupřímný katolík a na stanovisku sociálním: liberál. Takovou povahou byl Kampelík. Důsledného zásadního stanoviska Kampelik neznal.

Ať byl však jakým byl, to, co vše Kampelík vykonal a napsal, bylo velikou většinou dobré; nedobrého bývalo vždy mnohem méně.

Dr. Cyrill Horáček ve svých »Počátcích českého hnutí dělnického« na str. 21.—24. pojednává o Kampelíkovi a praví, že tiskařům sliboval podporu pražského měšťanstva a národní fabriky, v nichž by dělníci pracovali a o užitek se dělili, že byl obhájcem strojní výroby pro národní blahobyt, kdežto tiskaři vedli boj proti strojům. A proto prý byla Kampelíkova akce mezi tiskaři pochybena a prakticky bezvýsledná. K obraně Kampelíkově odvětíme pouze tolik, že Kampelík sliboval tiskařům jen to, co mu pražské měšťanské kruhy, které jej mezi tiskaře poslaly, konejšit »dřímajícího čerta«, taktéž slibovaly, a v těch slibech byl zklamán Kampelík i tiskaři. Tak to je. Vždyť chudáci tiskaři a Kampelík nedostali na svůj památní spis ani odpovědi od pražských měšťanských kruhů, soustředěných kolem svatováclavského výboru, a jak potom měl Kampelík dostáti slovům k ideálům v Měšťanské besedě pro tkalce sosnovaným? [10]) A také pochybujeme, že by Kampelík, který byl vždy svůj, při slibování podpory zemské, při názorech o zřizování dělnických fabrik a účastenství dělnictva v zisku podnikatelském, upomínal silně na Louise Blanca, jak dr. Horáček praví; neboť, jak celá činnosť Kampelíkova svědčí a jak mně dosvědčili i současní dělníci z té doby, s Kampelíkem se stýkající i pracující na poli dělnickém: Jos. B. Pecka, Jan Pelc, Frant. Krasl, Václav Žižka a j., Kampelík byl rozhodným odpůrcem socialistů a komunistů, k nimž L. Blanc zvláště patřil, a proto Kampelík mluvil asi ze svého vlastního srdce a nikoliv ze spisů Blancových. Dělají-li někdy dva totéž, nemusí to býti ještě totéž. A tak tomu bylo asi u Kampelíka v otázce dělnické. Ostatně Kampelík působil roku 1848. dle názorů a poměrů, o nichž dnes nemáme ani pojmu a nemůžeme posouditi, byly-li na tehdejší dobu praktické, nutné čili nic, a proto kritika činnosti Kampelíkovy má a musí býti nejšetrnější.

A konečně, že Kampelík, národovec pravého zrna, byl podezříván ze socialismu, při své působnosti mezi tiskaři, není divu, vždyť hnutí mělo sociální ráz a nebylo to tajností ani r. 1848., že mnozí předáci tiskařů byli ve spojení se zahraničními vůdci socialistů. Také dr. Horáček o tom píše, »že tehdy již dělnictvo české mělo styk a srozumění s cizinou.«

---

[10]) »Selské Listy«. Praha 1849.

Kampelík aspoň vypravuje, že mu bylo sděleno výborem dělnickým, »že jsouce ve spoji s dělnictvem v Berlíně a Lipsku i jinde dostávají zprávy a všeliké návrhy. Do bližších tajností svých mne ani nezasvětili. Oni měli ještě jiné spoje, které já sice tušil, ale nesháněl se po nich.« [11]) I vysvětluji: Padlo-li pak mezi tiskaři tu a tam nějaké »socialistické slovo«, jaký div, tím však hnutí tiskařů nebylo již za socialistickými cíly vyvoláno, tím méně Kampelíkem k nim vedeno. Kampelík zůstal Kampelíkem a všecky výčitky za jeho doby i po jeho době, viníci jej ze socialistických zásad a nauk, byly a jsou lichou smyšlenkou.

Kampelíkovo jméno jako vlastence a národovce bylo a jest čisto.

II.

Vznik spolků katol. tovaryšů. Hnutí továrního dělnictva proti cechům. Úvaha o tomto hnutí.

Po osudné revoluci roku 1848. bez mála dvacet let nebylo po nějakém dělnickém hnutí ani památky. Jedině katoličtí řemeslníci a dělníci počali pěstovati spolčovací život, aby se vzdělali a ušlechtile pobavili. Katolické řemeslnictvo a dělnictvo, o němž Dr. Cyrill Horáček ve svém spise »Počátky českého hnutí dělnického« nic nepovídá — a nevíme proč — bylo z ostatních stavů v národě prvním, které jalo se spolkově třídy dělnické organisovati a probouzeti.

První zásluha o tento ruch a život patří otci katol. tovaryšů, Adolfu Kolpingovi, vikáři při dómě v Kolíně nad Rýnem. [12])

Kolping, zakladatel spolků katol. tovaryšů na Porýnsku v Německu, přijel r. 1852. do Vídně, do Štýru, do Olomouce i do Prahy a přednášel o důležitosti spolků katol. tovaryšů a nabádal k jejich zakládání. V Praze řečnil v zrcadlové kapli Klementina a brzy potom v den sv. apoštolů Petra a Pavla roku 1852. vstoupila tu Jednota katolických tovaryšů v život. Práce pro obrození stavu řemeslnicko-dělnického v Čechách a na Moravě, Kolpingem započatá, nebyla marnou. Spolkový život katolických řemeslníků a dělníků znenáhla se vzmáhal tak, že se shledáváme se spolky katolických tovaryšů již r. 1848. v Olomouci, [13]) r. 1852. v Praze, r. 1855. v Českých Budějovicích, v Jihlavě a v Opavě, r. 1856. v Jindřichově Hradci, v Moravském Šumberku, ve Šternberku, r. 1863. v Novém Jičíně a v Krňově, r. 1865. ve Znojmě, r. 1868. ve Valašském Meziříčí, r. 1869. v Brně, v Třebíči, r. 1870. v Brušperku a r. 1872. v Klimkovicích a v Kroměříži; tedy sedmnácti spolky do roku 1872. mohli se katolíci

---

[11]) Počátky českého hnutí dělnického. Praha 1896. Str. 24. Také Dr. Albin Bráf ve svém spise »Nordböhmische Arbeiterverhältnisse« na str. 146. ohledně roku 1844. uvádí, že pražští tiskaři dostávali podpory peněžité z Warnsdorfu.

[12]) Adolf Kolping narodil se dne 8. prosince r. 1813. v Kerpenách u Kolína a zemřel dne 4. prosince r. 1864. v Kolíně nad Rýnem, kde i pohřben; odpočívá v chrámu Páně u Minoritů. Viz »Spolky katolických tovaryšů« od prof. Fr. Koželuhy v Prostějově. 1896.

[13]) Podotknouti sluší, že spolek katol. tovaryšů v Olomouci existoval již r. 1848., ale stanovy došly schválení teprve dne 6. listopadu 1853. Viz o tom »Notizen über die Gründung des Olmützer Kathol. Gesellen-Vereins«. Druck von Franz Slavik. Olmütz 1855. na str. 5.

vykázati, a o této čistě řemeslnicko-dělnické organisaci Dr. Cyr. Horáček, popisuje dělnické hnutí české v letech 1867. a 1872., nenapsal ani jediného slova.

A přece bylo o těchto spolcích a jejich vnitřním a vnějším životě i v dělnických časopisech českých často psáno a referováno!

A ještě zajímavějším jest, že tyto spolky, dávno před prvními spolky rázu svépomocného založené, až podnes se udržely a stkvěle si vedou, kdežto dělnické spolky svépomocné již dávno vyhynuly. Ale Dr. Cyrill Horáček neuznal přece za vhodné učiniti jen jedinou zmínku o těchto spolcích! Příčinou toho jest asi náboženský ráz našich katolických jednot.

A v těchto spolcích shromažďovali se svorně čeští i němečtí mistři a dělníci. [14])

K povznesení stavu dělnického, k jeho vzdělávání, svépomoci i zábavě pracovali po roce 1848. nejprve katoličtí mužové a spolky katolických tovaryšů; ty jsou u nás nejprvnější a nejstarší dělnickou organisací, neboť v těch dobách po roce 1848. nestaral se nikdo jiný ani o české ani o německé dělnictvo. Zásluha o první probuzení dělníků patří plným a nezkráceným právem katolíkům, zakládajícím spolky pro katolické tovaryše. A těchto důležitých činitelů mnozí, popisujíce dělnické hnutí, úplně přehlížejí a ani se o nich nezmiňují. A přece tyto spolky katol. tovaryšů nejen že záhy vznikly, kdy tu ještě jiných spolků dělnických nebylo, ale trvají až do dneška, a tedy plným právem zasluhují, aby ten, kdo píše dějiny dělnického hnutí, alespoň slušnou zmínku o nich učinil, jinak lze taková díla právem nazvati neúplnými.

Pisatelé črt z dělnického hnutí u nás počínají obyčejně r. 1867. a co před tím se v dělnictvu dělo, na to mají buď malý nebo pražádný zřetel a v tom právě jest veliká chyba, tím uniká jim i doba probuzení katolického dělnictva jakož i průpravné hnutí dělníků, náležejících dobou pozdější do různých občanských a politických táborů.

Pozorujeme, že na počátku let šedesátých, když zavládl zase trochu volnější společenský a občanský život v Čechách, počalo se r. 1862. několik dělníků ze strojnických továren z Prahy a předměstí scházeti v Karlíně v hostinci u »Červené hvězdy« na Královské třídě. [15]) Tam se radili, jak by se vymaniti mohli z podruží cechovního zřízení a jak by se dalo spojiti dělnictvo malořemeslných mistrů s dělnictvem velkoprůmyslovým z továren.

Dr. Haase, tehdáž slavné paměti u obchodní komory pražské, prohlásil, jelikož mu nebylo po chuti, co dělníci u »Červené hvězdy« kutili a poněvadž také bděl nad cechovním zřízením, že je dá schytat a pozavírat, nedají-li pokoj. Avšak dělníci, v jichž čele byli: Antonín Kučera, Fr. Haman, Jos. Kovanda a j., nedali se touto pohrůžkou Dra Haase zastrašiti a prováděli svoje plány dále. Šli krok za krokem k vytknutému cíli, až se jim podařilo založiti samostatné spolky, ve kterých sloučili dělníky z továren s dělníky od mistrů, a takto časem dosáhli svého ideálu, že se zbavili zřízení cechovního, t. j.: členství v řemeslných společenstvech.

---

[14]) »Vlasť« roč. XIII., str. 891—893. T. J. Jiroušek: »Počátky českého dělnického hnutí.«

[15]) »Práce« r. I., č. 1. str. 2. v Brně 1884. T. J. Jiroušek: »Dějiny československého dělnictva«. Historický náčrtek.

Těmito odbornými spolky: zámečníků, kovářů, truhlářů, natěračů a podob. dosáhli tovární dělníci toho, že mohli do těchto spolků vstupovati za členy právě tak, jako dělníci od mistrů a tím došli žádoucího cíle, ale neposloužili si valně, což teprve nyní pociťují, a to hlavně dělníci řemeslničtí a mistři s nimi.[16])

Touto organisací dělnictva v samostatných spolcích dle řemesel, odděleně od mistrů, byla ovšem zadána veliká rána organisacím řemeslných pořádků cechovních čili společenstevních, neboť toto zakládání samostatných odborných spolků dělnictva řemeslného v Praze, v předměstích i po venkově, v letech 1867. až 1872., učinilo u veliké míře první průlom v organisaci řemeslných pořádků, kde bývali mistři a dělníci ve spojení, jakož i do jejich řemeslných práv.

Dělníci řemeslných mistrů, za příkladem svých soudruhů z továren, domnívali se, že mají před sebou liberální továrníky a ne řemeslné mistry a prácedárce, a jako s takovými také s nimi jednali.

Tak jindy řemeslnými pořádky těžce zbudovaný patriarchální život mezi mistry a jich dělníky u veliké míře byl rozrušen, a dělnictvo řemeslné bylo svedeno svými kolegy z továren proti zřízením řemeslných pořádků pod heslem »pryč s herberky«. Tito hlasatelé živnostenské svobody pracovali k záhubě drobného řemesla, které tak dlouho blahobytu se těšilo, jak nedaleká budoucnost brzy ukázala.

Nyní, po této akci, již nazývám přímo nešťastnou, nastaly nové časy; byly svolávány po roce 1867., v němž byl vydán nově opravený spolčovací a shromažďovací zákon, veřejné schůze i schůze dělnické a na všech, liberálním duchem uchváceným dělnictvem z továren i z řemeslnických dílen, zahájen boj za svobodu živnostenskou na povalení řemeslných pořádků jindy po širých vlastech našich kvetoucích řemesel a živností. Hlásáním svobody živnostenské vydána byla pak práva řemeslné práce i výroby neřemeslníkům a různým spekulantům a peněžníkům, kteří nastavěli na úkor řemeslné, mistrovské a rukodělné práce celé řady továren, kde nyní národu našemu vzrůstá jen proletariát.

Takovou nám zanechali po sobě památku první vůdcové dělnictva českého z let šedesátých, které na schůzích a v dílnách oživoval duch liberální — svobodářský až do krajnosti, a který způsobil celý ten boj a zápas proti právům řemesel.

Staří dělníci a řemeslníci o této liberalistické době říkají: »Tuto svobodářskou dobu byl nám jen čert dlužen!« A právem. Nevědomky pracovali tito svobodomyslníci do rukou židovsko-liberalistického kapitalismu, který dnes dělnictvo a řemeslnictvo zotročil. Kuli pomstu sami na sebe.

III.

Katolické duchovenstvo a vznik spolkového života v národě.

Katolické náboženství mělo již v dávných dobách, kdy ještě nevědělo se nic o právu spolčovacím ani shromažďovacím, blahodárné účinky na spolkový život v národě českém — jak nám dokazují spolková zařízení cechovní.

---

[16]) »Dělnické Noviny« r. V. č. 7. v Praze. 1895. T. J. Jiroušek: »První chyby dělnictva«, str. 50 a 51.

Katolické duchovenstvo mělo vždy lid, ať v jakémkoliv prospěchu a zájmu se shromažďující, k tomu, aby dbal zákonitosti a pořádku; proto také spolky a společenstva duchem křesťanským se nesoucí potrvaly nejdéle a mnohé z nich dožily se i našich dob. Ukaz to zajisté vzácný

Katolické duchovenstvo nikdy neodsuzovalo spolčování lidu k dobrému, ani se mu v cestu nestavělo; ano, můžeme říci, že spolkový ruch katolický pozorujeme v národě dávno před tak zvanou dobou národně-buditelskou. Katoličtí literáci a náboženské spolky katolické vedle řemeslných společenstev a cechů jsou toho nejstkvělejším důkazem.

Dějiny nejstarších literáckých sborů a bratrstev, od jejich vzniku ve XIV. století až do jejich zrušení v reformační době josefinské, vylíčil nám ve svém veledíle »Dějiny posvátného zpěvu staročeského« prof. Karel Konrád (Praha 1893). Tam jest věrně popsán celý ten život katolického spolčování v duchu katolickém, hledíc k naší době, tehdáž ne právě za okolností příznivých.

A což spolkový život na počátku našeho století? Byl jaký vedle cechů? Ó, nebyl! K spolkovému životu národnímu na počátku našeho století kladli katoličtí kněží hlavní a první základy. Katoličtí kněží první ze všech tříd učili národ, aby četl a aby miloval řeč a literaturu českou. Katoličtí kněží nabádali zakládati čtenářské a vzdělávací besedy a sami jich také dosti založili.

Tak na příklad: Antonín Jaroslav Puchmajer (n. 1769 † 1820.), kněz, buditel národa, položil r. 1791. základ k »Prvnímu spolku básníků českých« v Praze. Spolek měl za účel pěstovati básnictví a vydávati české básně. Ant. Jar. Puchmajer položil zároveň první základ k čtenářským spolkům současně s dr. Vojt. Sedláčkem a sám založil »Čtenářský spolek« v Radnicích.

Druhý buditel národa z katolického kněžstva, praemonstrát dr. Vojtěch Sedláček (n. 1785., † 1836.) z Plzně, založil r. 1818. »Čtenářský spolek« ve Spáleném Poříčí a k jeho vyzvání, vydanému k českým národovcům ve »Vlasteneckých Novinách« pražských ze dne 18. září v čísle 38., povstalo do konce r. 1820. devět takových spolků v království Českém.

Karel Fiedler, vojenský kaplan ve výslužbě (n. 1815.), založil r. 1848. »Čtenářský spolek« v Třeboni.

Jan Arnold, farář (n. 1785.), František Havránek, kaplan, Jan Krolmus a Jan Karel Škoda, katoličtí kněží, položili r. 1848. základ ku »Měšťanské Besedě« v Praze.

Vojtěch Karhan, kaplan machovský, založil r. 1848. »Čtenářský spolek« v Machově.

Frant. Doucha, kněz, buditel národa (n. 1810., † 1884.), založil »Čtenářský spolek« v Mníšku.

Alois Potěhník, kooperator malenovický, Čech (n. 1829., † 1898.), položil v letech padesátých základ k »Čtenářskému spolku« v Malenovicích na Moravě.

Frant. Vohnout, farář žlunický (n. 1838.), založil roku 1866. »Čtenářský spolek« v Dymokurech.

Jan Stiffter, farář hronovský, vydal r. 1863. k občanstvu provolání, aby založilo »Čtenářský spolek« v Hronově nad Metují, ale spolek povolen byl až r. 1868., kdy již existoval zákon spolčovací z r. 1867.

Matouš Ledvina, kaplan vacovský (n. 1838.), založil r. 1872. ve Vacově a r. 1877. opět v Šumavských Hosticích »Spolek čtenářský« a horlivě se staral o oba.

Tomáš Škrdle, katecheta a redaktor »Vlasti« (n. 1853.), již jako studující bohosloví založil r. 1877. ve svém rodišti ve Plešich u Kard. Řečice »Čtenářskou Besedu »Palacký«, která až podnes řádně působí.

Bohdan Zeman, kaplan velkokostomlatský (n. r. 1859.), založil r. 1884. »Čtenářskou Besedu« v Loukově u Semil.

Václav Šafránek, kaplan zahrádecký (n. r. 1859.), založil v Trhové Zahrádce r. 1886. »Řemeslnicko rolnickou Besedu« ku vzdělávání členů.

Matěj Dvořák katecheta kouřimský (n. 1862.), založil v letech osmdesátých »Čtenářskou Besedu« ve Voděradech u Kolína.

Frant. Bárta, kníž.-arcib. vikář podvorovský (n. 1852.), založil »Čtenářskou Besedu« v Lužnici u Třeboně.

Jan Jůško, kaplan krumlovský (n. 1857.), založil »Čtenářskou Besedu« v Českém Krumlově, a byl buditelem českého života na Krumlovsku.

Václav Krupička, farář kostomlatský (n. r. 1834.), založil »Čtenářsko-živnostenskou Besedu« ve Vel. Kostomlatech.

Frant. Jiří Košťál, farář skuhrovský (n. 1857.), založil »Čtenářskou Besedu« ve Skuhrově u Solnice.

Ant. Novák, farář velíšský (n. 1812.), založil Katolicko-politickou Besedu« v Oubislavicích.

Jak viděti z uvedeného seznamu kněží, pracujících ve spolkovém životě, kterýžto seznam sestavil jsem ze spisu »*Zásluhy českého duchovenstva o zakládání knihoven, o rozšiřování knih a časopisů po dědinách a městech*«, sepsaného a vydaného ve dvou dílech od Tomáše Škrdle r. 1888. a 1889. v Praze, vyvolali vlastně spolkový život v národě po většině sami katoličtí kněží a zároveň sami měli v něm hojnou účasť.

Nějaká výtka, jakoby katolické duchovenstvo bylo třídou zpátečníků, nepřejících osvětě a vzdělanosti národa, kterou kněžstvu a vůbec katolíkům mnohdy ten který nedouk nebo »uvědomělý« vlastenec z řad liberálů učiní, jest neodůvodněnou nepravdou — charakterisující právě velikou uvědomělosť nepřátel katolíků.

O liberálech a vzdělancích naší doby, kteří v katolickém duchovenstvu a v katolících zatemnělce a zpátečníky vidí, nebylo tehdáž ani vidu ani slechu, když katoličtí kněží konali své povinnosti nejen k Bohu, ale i k národu a vlasti. A nejen to, že katoličtí kněží spolky k probuzení národa zakládali, nejen že života spolkového činně se súčastnili, ale katoličtí kněží tisíce a tisíce peněz obětovali národu na české knihy, na české časopisy. Tak nejen slovy, ale i skutky milovali národ, milovali vlasť.

Kdo chcete důkazy, přečtěte si jen »Zásluhy českého duchovenstva o zakládání knihoven, o rozšiřování knih a časopisů po dědinách a městech« od Tom. Škrdle a tam se přesvědčíte, co věnovali a co udělali katoličtí kněží pro povznesení, pro osvětu a vzdělanosť českého národa. Tam najdete k jejich slovům skutky, tam se vám objeví pravá láska katolického duchovenstva k národu a jeho vzdělanosti. Tam si spočtěte, že sta a tisíce knihoven a knih dali katoličtí kněží do rukou českého národa a potom suďte, přejí-li katoličtí kněží osvětě a vzdělanosti národní nebo nepřejí.

A jak katoličtí kněží pracovali o vzkříšení národa, o zvelebení jeho literatury a jeho řeči, nestačí-li vám, co jsem zde uvedl, přečtěte si také spisy: »Přední křisitelé národa českého«. »Boje a usilování o právo jazyka českého začátkem přítomného století« od Ant. Rybičky, díl I. a II. z r. 1883. a 1885., v Praze vydaný; dále druhý spis: »Katoličtí kněží o písemnictví novočeské zasloužilí« od Dra. Frant. Bačkovského z r. 1891. v Praze vydaný a konečně třetí spis: »Zásluhy duchovenstva o české školství« od prof. Jos. Ježka, v Praze r. 1879. vydaný. Tam se dočtete, že bez katolického kněžstva a jeho vedení sotva by se bylo komu povedlo dílo buditelské: v literatuře, spolčování i ve školství.

Tak mluví o snahách katolického kněžstva v národě dějiny, tak svědčí pravda.

Katolické kněžstvo může býti spokojeno, jeho jméno žádný nedouk, byť i sebe více se namáhal a pravdu ve tvář bil, nemůže u nás pošpiniti.

IV.

Katolický spolkový ruch na Moravě v letech 1848.—1856.

V době, kdy v Čechách konali katoličtí kněží buditelské dílo v národě, zakládajíce čtenářské spolky a zvelebujíce literaturu a řeč českou dobrými knihami a spisy, počal také na sesterské Moravě prouditi nový, katolický život.

V popředí toho ruchu spatřujeme již v letech čtyřicátých a padesátých vedle jiných profesory bohosloví a spisovatele, Frant. Sušila, Matěje Procházku. Frant. Sušil vynikal v literatuře a Matěj Procházka v organisování lidu.

Na zakládání spolků katolických první na Moravě pomýšlel Matěj Procházka. On za účelem založení spolku svolal do brněnského předměstí Zábrdovic, kde byl kaplanem, schůzi katolických mužů do své kaplanky na podzim r. 1848. Plán se Procházkovi podařil a spolek katolický stal se skutkem a později, když se přestěboval do Brna, vzrostla z něho velká ústřední »Katolická Jednota« na Moravě.

Procházka staral se všemožně o to, aby i na venkově zřizovaly se katolické spolky, jež by s brněnskou jednotou byly pevně spojeny. Také tato snaha se mladému knězi podařila, a korunou všeho jeho spolčovacího díla bylo hned na počátku: založení orgánu katol. jednoty brněnské, který dnem 5. ledna r. 1849. vyšel prvním číslem pod názvem »Hlas jednoty katolické«. Koncem r. 1849. měla již brněnská ústřední jednota na venkově 27 filiálních jednot se 6000 členy.

Orgánem svým podporovány vzmáhaly se a vzkvétaly venkovské katol. jednoty a spolky po Moravě utěšeně. Čilý tento spolkový život umožnil katolíkům svolati *čtyři spolkové hromady čili sjezdy* v letech padesátých do Brna. O každém z těchto sjezdů byla vydána tištěná zpráva, a redaktorem těchto zpráv byl Beneš Meth. Kulda.

V »Novém Věku« č. 8. roč. I. ve článku »Katolický ruch na Moravě« píše T. Š. o těchto sjezdech takto:

»První sjezd konal se 22., 23. a 24. září r. 1851. a súčastnilo se ho z tehdejších 70 jednot 43 jednoty. Dostavili se i hosté z Prahy,

mezi nimi ředitel ústavu hluchoněmých V. Frost, ředitel kníž.-arcib. ústř. kanceláře Polách, křižovník Frant. Havránek. V celku bylo na sjezdě přes 600 mužů. Předsedou zvolen byl zmíněný ředitel Polách z Prahy. Slovutný Jan Valerian Jirsík, tehdy kanovník na hradě pražském, a Václav Pěšina, rovněž kanovník pražský, poslali sjezdu pozdravné listy.

Druhý sjezd byl dne 19., 20. a 21. října r. 1852. Katolických jednot na Moravě bylo 80. Čestným předsedou byl opět Pražan, Karel Kaiser, místoředitel kníž.-arcib. semináře v Praze, jenž spolu s Karlem Leinerem, komorním radou a Janem Richtrem, měšťanem pražským, vysláni byli do Brna jako zástupcové »Katolické Jednoty« pražské a donesli pozdravný list hraběte Černína, předsedy »Katolické Jednoty« v Praze.

Třetí katolický sjezd byl dne 18., 19. a 20. října r. 1853. Na tento sjezd připuštěny byly poprve také katolické ženy. Účastníků bylo přes 1500. Sjezdu předsedal profesor, pozdější probošt vyšehradský, Václav Štulc z Prahy. Jan Valerian Jirsík, tehdy již biskup v Č. Budějovicích, poslal opět pozdravný list.

Čtvrtý sjezd byl dne 16., 17. a 18. října r. 1854. Čestným předsedou byl opět Václav Štulc z Prahy. Účastenství bylo zase veliké. Přijeli také hosté z Prahy, z Č. Budějovic a z Hradce Králové. Pozdravné listy poslali biskup Jan Val. Jirsík a biskup Štěpán Moyses z Bystřice v Uhrách, nadšený vlastenec slovenský. Se sjezdem tímto spojena byla i výstava umělecká, jež po sjezdě trvala ještě 8 dní.

Roku 1855. pro choleru sjezd už se nekonal, činnost venkovských filiálních jednot na neštěstí začala ochabovati, ba, poněvadž sjezdů nebylo, začaly i zanikati na nenahraditelnou škodu života katolického na Moravě.

V Brně jednota katolická, jež r. 1856. přijala název »Jednota sv.-Klementská«, působila stále a vytrvale v duchu katolickém i národním. V té době rozplynuly se řády cechovní, stavěly se o překot továrny, ale o mravní povznesení lidu nestaral se nikdo. Jediná »Jednota svato-Klementská« shromažďovala na schůzích svých a poučovala prostý lid, tak že dle současných svědectví zásluhou jednoty r. 1860. některé brněnské továrny *kláštery* byly nazývány«.

V.

František Chládek, první dělnický básník český.

V letech padesátých, v letech klidu, žil v Čechách mladý muž, František Chládek, který jest chloubou dělnického stavu, který učil lid svými pěknými zpěvy a básněmi milovati Boha, vlasť i národ. Tento muž byl opravdu předchůdcem všech dělnických buditelů, který bez vyššího vzdělání vyšinul se tak vysoko, že zván jest: z milosti Boží geniálním básníkem dělnickým. A tím František Chládek také skutečně byl.

Chládek byl na svoji dobu muž opravdu veliký, který první z řad dělnictva vystoupil a sypal na naši českou vlasť krásné květy své dělnické poesie. On spínal také své mozolovité ruce k nebes báni v modlitbě za sebe, za svoji vlasť a za svůj národ. František Chládek byl nejen vlasteneckým, ale i katolickým básníkem.

Chládek vzpomíná Boha a pozvedá k němu zraků i rukou v celé řadě básní; Bůh je mu všude nejlepší útěchou a nadějí v dobách žalu i trudu života.

V písni »Na Hředle« připomíná Chládek rolníkům, že jim to, co svážejí do stodol, naděluje Bůh.

V básni »Mým dobrodincům«, píše Chládek o Bohu: »Srdce mé jest velemoře dmoucí, oteckou jež obejímá zem, nebesa se obrážejí v něm, na jichž vrchu sedí Všemohoucí.«

V básni »Novoroční« volá Chládek: »Štěstí nám, ó, bratří, vlasti slávu! dej to, Pane Všemohoucí, dej!«

Neméně pěkná jest Chládkova Modlitba k Bohu:

»Pane! již se strasti valí,
zdaž pomůže milosť Tvá?
Nechť se obzor více kalí —
duše má přec nezoufá.

Slyš mne, Pane, v této chvíli,
plné strasti, úkory,
v oběť srdce své Ti nesu,
srdce — schránku pokory.«

A což, jak pěkně zní Chládkovo »Pozdravení«:

Dej nám Pán Bůh zdraví
v širé vlasti Slávy,
dej nám Pán Bůh zdraví, dej!

Také v básni »Slovanskému sjezdu roku 1848.« věnované, vzpomíná Chládek Boha a praví, že tu »bouři zlý duch řídil, Slovany rozptýlil.«

V básni »Hučí vody, šumí stráně«, důvěřuje básník Chládek opět v Boha při všech návalech osudu. Píše:

»Nelkej, srdce, ještě stále
žije Onen, k jehož chvále
všeho tvorstva hlasy zní;
nechť dál kráčí osud klatý,
v světla doufej zákmit zlatý,
ač se obzor ještě tmí.

Ano, doufám v světlo Tvoje,
ač zklamány touhy moje,
doufám, Bože, v lásku Tvou,
také tobě, vlasti moje,
vyjasní se světla zdroje
vytouženou svobodou.«

Z ukázek zde podaných jest jasno, že František Chládek jako básník byl muž ducha křesťanského a nejlépe lze to poznati také z dopisů, které počínal větou některé z katolických modliteb. Poslední Chládkův dopis Alfredu Valdauovi ze dne 4. června r. 1861. počíná slovy: »Anděle Boží, strážce můj, rač vždycky být ochrance můj!« V tom jest nejlépe viděti katolického muže.

V básních Chládkových jest Bůh na prvním, vlasť na druhém a národ na třetím místě. Jeho vlastenecké zpěvy jsou na svoji dobu politickým jasem, který nás jímá krásou a rozehřívá nám hruď láskou k vlasti a k národu ještě dnes.

Celkem napsal Chládek přes 40 básní a zpěvů, které máme zachované, ale veliké množství básní, zvláště jeho »Slovanské elegie«, se v rukopisech ztratily. Bohužel!

Chládek v letech padesátých po osudném roce 1848., kdy dělnictvo bylo pohříženo v hluboký spánek, mluvil k němu, sám jsa dělník, od srdce k srdci; mluvil zároveň k celému národu, působil pro vlastenectví a pro povznesení svého národa dle svých sil a dle své možnosti.

Proto máme Chládka za předchůdce buditelů dělnictva, kteří na díle Chládkem, poesii, započatém, jali se prósou a veřejným vystoupením pracovati dále.

Proto také Chládek žije stále v myslích dělnictva; památka jeho, jako prvního dělnického pionéra, až dělnictvo nejen politicko-sociálně, ale i sociálně-historicky stane se uvědomělým, bude oslavována po zásluze.

Dělnictvo Chládkovi svoji vděčnosť již projevilo; jeho životopis a činnosť literární byla v mnohých spolcích českého dělnictva předmětem přednášek i oslav.

Dělníci byli dlouho roztrpčeni, že stále a stále nedocházelo k vydání sbírky básní Frant. Chládka, od těch, jež úkolu tohoto se ujali. Tak na př. psaly »Dělnické Noviny« ze dne 13. února r. 1875. o tom takto: »Pravda či žert«? Jak »Věstník Bibliografický« sděluje, »hodlá« »Umělecká Beseda« vydati básně velenadaného samouka dělníka Fr. Chládka. V uspořádání celé sbírky uvolil se pan Jaroš (pseud. Alfred Valdau). Pokud se pamatujeme, uvázal se pan Valdau v uspořádání básní těch již před několika lety a půjde-li to pořáde tak, nedočkáme se snad ani po celé století krásných těch básní.«

A »Dělnické Noviny« měly z veliké části pravdu. Alfred Valdau sbírku neuspořádal a zemřel; teprve Otokar Mokrý jménem literárního odboru »Umělecké Besedy« *»Básně samouka Frant. Chládka«* sebral, pokud se sebrati daly a se neztratily. »Umělecká Beseda« vydala je pak tiskem teprve roku 1884. nákladem knihkupce A. Reinwarta v Praze.

Na hrob Chládkův postavil r. 1875. olomoucký »Slovanský dělnický spolek« pěkný pomník, který zhotovil a daroval český sochař pan Alois Amort, odevzdav jej spolku k jeho účelu. Pomník dopraven z Olomouce do Senomat v Čechách a postaven nad hrobem prvního dělnického básníka českého za dozoru zasloužilého člena »Slovanského dělnického spolku« p. Antonína Jungmanna.[17]) Tím uctěna památka Františka Chládka dělnictvem českým.

František Chládek narodil se dne 23. srpna 1829. v obci Hředlech, okr. rakovnického, jako syn tkalce, kterémuž řemeslu se také vyučil a odebral se do světa. Vzdělání nabyl pouze v místní obecné škole. Na svých cestách navštívil Prahu, Brno, Litoměřice, Rumburk, Karlovy Vary, Liberec, Jihlavu, Vídeň a j. průmyslová města, kde také pracoval. Roku 1855. usadil se v Senomatech u Rakovníka, kde strastiplný život svůj dne 20. září r. 1861. dokonal a pohřben jest na tamním hřbitově. Zanechal po sobě manželku a tři dítky.

VI.

Probuzení dělnictva českého. »Dělník«. Dr. Chleborád. »Oul«. Svépomocné spolky na venkově.

Nadešel rok 1867. Tehdáž jednalo se v říšské radě ve Vídni o vydání nového spolčovacího a shromažďovacího zákona, a zákon ten skutečně také dne 15. listopadu 1867. byl prohlášen a vydán.

---

[17]) »Dělnické Nov.« č. 7. roč. VI. ze dne 11. dubna 1875. Dopis z Olomouce.

Jakmile počalo se ve Vídni o uvedeném zákoně jednati, tu již dělnictvo pražské, v menším kruhu se scházející, radilo se ihned o založení dělnického spolku a o založení dělnického časopisu. Spolek měl býti podporujícím a vzdělávacím. A také časopis měl míti program pouze vzdělávací.

Dělníci, jakkoliv na provedení dvou plánů o spolku a časopisu se usnesli, přece byli sami sobě slabými rádci a nevěděli ještě, jak do toho, aby nechybili.

V této tísni přivedl k jedné takové poradě krejčovský dělník Jan Chleborád svého bratrovce, doktora práv Frant. Ladisl. Chleboráda, toho času vychovatele u hraběte Desfuryho v Praze. Tento tnuž nabídl se dělnictvu k službám, což tito, neboť jim každá a zvláště takováto pomocná ruka byla vítanou, s radostí přijali. [18])

Brzy po této události, dne 1. prosince r. 1867., vyšel dělnický časopis »*Dělník*«, redakcí Václava Petra, typografického dělníka v Praze. »Dělník« byl nepolitický, pouze národohospodářský a vzdělávací list pro dělnictvo jazyka českého. Vycházel jednou za čtrnácte dní, jako obyčejně později všecky dělnické listy. Obsahem nabádal »Dělník« k spolčování a k sjednocování všech výrobních tříd a hájil také prospěchy a zájmy dělnictva dle možnosti; také vzdělávání dělnictva ve všech možných směrech a odborech časopis »Dělník« pěstoval i doporučoval.

Dr. Chleborád vydal po založení »Dělníka«, ještě koncem roku 1867., brožurku, nadepsanou »*Stručné dějiny spolku* »*Spravedlivých zákopníků Rochdaleských*«. (V komisi knihkupectví Fr. Řivnáče. V Praze r. 1867. Cena 10 kr r. č.) A tím probuzené předáky v dělnictvu českém, až na některé jednotlivce, získal pro tento svépomocný a podnikatelský směr hnutí dělnictva českého.

Další brožury směru agitačního od Dr. Chleboráda krátce za sebou následovaly: »*Pomoc chudým dělníkům!* Jak se dá za nynějších poměrů nejsnadněji zjednati« (r. 1868.) a »*Spása dělnictva českoslovanského*« (r. 1868.).

Těmito brožurkami a ústní agitací položil Dr. Chleborád základ k spolčovacímu ruchu dělnictva českého za příkladem anglických dělníků v Rochdalu, dle nichž po celé Anglii ke 400 podobných spolků bylo rozšířeno. Dlužno zároveň podotknouti, že Dr. Chleborád ve svých brožurách na zákopníky rochdaleské poukazoval a tudíž sám sebe za nálezce idey svépomocné, jak mnozí myslí, nepokládal.

Před příchodem Dr. Chleboráda mezi pražské dělnictvo požívali zvučnějšího jména dělníci: Václav Petr, dělník typografický, Karel Bělecký, dělník typografický, Fr. Myrtes, dělník mlynářský, Jan Bavorský, dělník typografický, Frant. Jiránek, kotlář, Antonín Pelant, lakýrník, a pomocí těchto založen byl spolek »Oul«. Duševním rádcem dělnictva v tomto podniku stal se ovšem Dr. Chleborád.

První porada za účastenství asi 60 dělníků, jíž předsedal dělník Fr. Myrtes a jejímž účelem bylo definitivně se rozhodnouti o založení dělnického podnikatelského spolku »Oul«, konána byla dne 15. prosince r. 1867. v restauračních místnostech na Střeleckém ostrově. [19])

[18]) »Český Dělník« čís. 3., roč. I., v Praze 1869. Dříve nežli Dr. Chleborád mezi dělníky byl svým bratrovcem uveden, navštíven byl dne 3. listopadu zvláštní dělnickou deputací.

[19]) Viz brožuru Dra. Chleboráda: »*Pomoc chudým dělníkům!*« na str. 12.

Na schůzi měl také účastenství Dr. Chleborád. Návrh Dr. Chleboráda, založiti spolek »Oul«, přijat dělníky s nadšením.

Vzorec těchto, na schůzi přijatých stanov, dle nichž se pak i venkovské »Ouly« zakládaly, jest v »Dělníku« č. 13 roč. I. 1868. a v brožuře Dr. Chleboráda, nadepsané: »Pomoc chudým dělníkům«, vydané r. 1868. tiskem Dr. Fr. Skrejšovského v Praze.

Účelem spolku bylo: »Pěstovati hmotný a duševní blahobyt dělnictva«. Prostředky: Vklady členů, dary, půjčkami shromážděný kapitál, založení skladu dobrých a laciných potravin, paliva, oděvu a jiných potřeb. Kupování výrobků děje se z první ruky, pokud to možno, a později výrobou na vlastní účet. Prodej ze skladu děje se členům i nečlenům toliko za hotové peníze.

Jednací řeč česká, heslo »Svorně ku předu!«, znak a pečeť: křižující se péro a kladivo. Členové: Vstupující slibuje složiti 50 zl. nejméně a 50 kr splácí hned. Zápisné 50 kr., stanovy 10 kr., týdenní příspěvek k účelům spolku 10 kr. (»Ottův Naučný Slovník« jest na omylu, píše-li na str. 233., XII.: »Ze vkladů, činících 10 kr. týdně, sebrán byl fond, ze kterého zřízen byl prvý potravní spolek (!) »Oulu« na Betlémském náměstí v Praze.« S deseti krejcary týdně, nebýti vkladů a půjček členů, mnoho by se nepořídilo.) Vyloučení člena děje se výborem: *a)* kterýž od lhůty platební projíti nechal 120 dní, aniž zapravil kapitál a pokuty; *b)* v případech hrubého chování se k výborům aneb spoluělenům; *c)* konečně vylučuje výbor toho, nad nímž trest vyloučení vyřkne smírčí soud. Člen, který by byl vystoupil sám, mohl si své vklady a půjčky vyzvednouti zpět. Ze společného zisku spolku, z výroby a tržby dá se 5 procent také na účel vzdělávací. Po zapravení výloh spolkových ze zisku a j. rozdělována také členům dividenda. Veškeré účty, knihy a listiny spolkové jsou každého času přístupny všem členům spolku.

Když byly stanovy povoleny, svolána byla na den 1. března r. 1868. ustavující valná hromada spolku »*Oul*« na Žofínský ostrov, na níž měl› účastenství na 4000 dělníků. Za předsedu schůze zvolen dělník Fr. Myrtes. Po řeči Dr. Chleboráda, která vrcholila ve slovech, že dělnictvu nemůže pomoci ani stát, ani směr Ferd. Lassalla, žádajícího za státní pomoc pro výrobu dělnictva a jeho výrobních družstev, nýbrž že dělnictvo musí si pomoci samo, byly pak přečteny a zvolen výbor »Oulu«, když i stanovy jsou dělnictvem přijaty.

Za předsedu »Oulu« zvolen Dr. Chleborád, za jednatele Václav Petr, za pokladníka Jakub Renner, mlynář, a za přísedící členy výboru: Jan Bavorský, Karel Bělecký, Jan Chleborád, Frant. Jiránek, Frant. Klaus, Jan Pařízek, Frant. Myrtes, Frant. Pekař, Jan Šajt, Krosnář, Šafařík a Žaloudek.

Zvolený výbor započal záhy svoji činnosť: kupovati ve velkém a prodávati v malém či drobném obchodě. Dne 23. března 1868. v pronajaté místnosti na Betlémském náměstí na Starém městě pražském slavnostně otevřen za velikého účastenství členů a přátel dělnictva první obchod »Oulu«.

Spolek »Oul« zkvétal. Ve valné hromadě dne 28. února 1869., tedy rok po založení »Oulu«, podávali funkcionáři zprávu, že spolek má 3103 členů, čistého jmění 28.090 zl. 58 kr. Nákup, prodej a vůbec vše dařilo se výtečně. Důvěra v podnikatelskou svépomoc byla u dělnictva všeobecná.

Spolek »Oul« stal se v brzku předním dělnickým spolkem v Rakousku i v střední Evropě, co do počtu členů i hmotného postavení. Ostatní dělnické spolky svépomocné v Čechách, na Moravě a ve Slezsku byly na základě stanov pražského »Oulu« zakládány a do konce roku 1870. počítalo se takových podnikatelských, konsumních a vůbec svépomocných spolků v zemích koruny svatoVáclavské přes 300, z nichž bylo v Čechách 279 a na Moravě 46, a z těchto spolků bylo v Čechách pouze 24 německých a na Moravě jen 4 německé.[20])

»Ouly« měly následující místa: Praha, Bakov, Beroun, Dolní Beřkovice, Bratronice, Buckov, Dřinov, Horní Stupno, Kamýk, Kladno, Klomín, Kolín, Kostelec nad Lab., Kostomlaty, Litomyšl, Lovosice, Lužec, Merklín, Mělník, Nový Jáchymov, Oubrč, Panenská Týnice Popovice, Prčice, Přelouč, Rakovník, Řenčov, Slabce, Suchomasty, Šestajovice, Vinařice a Vodolka.

Spolky dělnické, které měly název: »Potravní spolky«, byly v těchto místech: Bechlín, Malý Bezděkov, Blovice, Bříza, Budyně nad Ohří, Citov, Čekanice, Dolany, Dolní Slivno, Dřín, Heřmanův Městec, Hluboš, Klatovy, Koleč, Komárov u Hořovic, Kozel, Krabčice, Čes. Krumlov, Křinec, Lobkovice, Lomnice u Jičína, Louny, Lukavec, Mikulášovičky, Meziříč u Opočna, Měšice, Pardubice, Písek, Plzeň, Podmokly, Roudnice, Řeteč, Semily, Skrchleby, Slonín, Stenovice, Strakonice, Šárka, Vlašim, Vtelno a Zdiby.

»Podnikatelské spolky« měly: Lukavec, Mlíkojedy, Mratín, Neratovice a Vodňany.

Zásobní spolky byly v místech: Brandýsek, Břežany u Prahy, Citoliby, Horažďovice, Liteň, Předboj, Švihov, Vilanovice a Vysoká.

Vedle »Oulů« byly také »Včely«, »Roje«, »Mravenci« a »Hrádky«.

»Včely« nacházíme tehdáž v Cerhovicích, Kojeticích, Josefodolu, Liberci, Nové Vsi, Račiněvsi, Rokycanech, Skryjích a v Předměřicích. »Roje« byly: v Tachlovicích a ve Zvoleňovsi. — »Mravenci« v Chocni a v Kralupech. — »Hrádky« měly svá sídla v místech: Černochov, Dřívčice, Jeřovice, Klobuky u Slaného, Kmetňoves, Velký Páleč, Pátek, Peruc, Radonice, Slavětín, Telec, Vranné u Peruce a Zlonice.

Vedle těchto svépomocných, konsumních a podnikatelských spolků byly ještě jiné s různými názvy, místy až zajímavými! Ovšem, že i u těchto spolků byl většinou účel svépomocný a vzdělávací. I existovaly takové spolky v těchto městech a obcích království Českého:

Horní Beřkovice, spolek »Beřkovec«. Broumy, sp. »Svornosť«. Březnice, sp. »Stráž«. Březová Hora, sp. »Neklan«. Ctiňoves, sp. »Čech«. Český Dub, sp. »Svornosť«. Holubice, sp. »Koráb«. Hostouň, sp. »Hospodář«. Charovice, sp. »Hospodář«. Charvátec, sp. »Charvát«. Karlín, sp. »Bratroň«. Karlín, sp. »Živa«. Karlín, spol. »Děl. Beseda«. Kladno, Spol. horníků. Kněževes, sp. »Blahobyt«. Kosmonosy, Živnostenský spolek. Krpy, sp. »Klokoč«. Kutná Hora,

[20]) »Práce«, dělnický kalendář na r. 1871. v Praze. Článek »Spolky dělnické na str. 126. a 142. K tomu dodati sluší, že r. 1872. bylo již jen v samotné Praze a předměstích 380 svépomocných a podnikatelských spolků dělnických. Tak v době probuzení dělnictva vzrůstal ruch spolkový!

sp. »Blahobyt«. Kutná Hora, Vzáj. podp. spol. děl. krejčovských. Libotejnice, sp. »Labe«. Lysá nad Lab., sp. »Uspora«. Lnáře, sp. »Kotva«. Mnichovo Hradiště, sp. »Svornost«. Nová Ves, »Svorný bratr«. Nový Bydžov, »Bratr«. Obecnice, sp. »Litavan«. Plaňany, sp. »Jaroslav«. Podlusky, sp. »Vlastimil«. Konice, sp. »Sv. Petr«. Lenešice, spolek »Sv. Šimon a Juda«. Třiblice, sp. »Sv. Václav«. Postoloprty, »Svorní zákupníci«. Protivín, sp. »Ratolest«. Radonice, sp. »Radoň« Roudnice, sp. »Břetislav«. Sázená, sp. »Čech«. Skalsko, sp. »Beseda«. Slané, sp. »Břetislav« a sp. »Svatopluk«. Smíchov, »Dělnická Beseda«, sp »Živa« a spol. děl. tiskařských. Spálené Poříčí, sp. »Matice« Stará Huť, sp. »Dělník«. Straškov, sp. »Občan«. Středokluky, sp. »Kruh«. Svárov, sp. »Muchov«. Škvorec, sp. »Blahobyt«. Šťáhlavy, sp. »Matice«. Tochovice, sp. »Zdar«. Tuklaty, sp. »Pokrok«. Ústí nad Lab., sp. »Poctiví zákupníci«. Veltrusy, sp. »Lidumil«. Vídeň, Československ. dělnický spolek. Voselec, spol. »Voselec«. Vrutice Krop., sp. »Klokoč«. Vysoká, sp. »Zásobárna«. Zálezlice, sp. »Květ«. Zlonice, sp. »Zlého nic«. Zvíkovec, sp. »Řetěz« a Žamberk, sp. »Union«.

Nejhlavnější ze všech uvedených spolků byl však přece jen pražský »Oul«. Týž měl také tyto odbory: krejčovský (»Kroj«), strojnický (»Pluh«), kamnářský (»Jíl«), kožešnický (»Sobol«), stavební (»Štít«), obuvnický (»Bechyně«), truhlářský (»Lípa«) a ženských krejčovek (»Vlasta«).

VII.

První veřejné shromáždění dělníků. Oposice proti Chleborádovi. Zastavení »Dělníka«. »Oul« a »Český Dělník«. Vítězství oposice v Oulu. Chleborádův odchod z Oulu. Ze života a činnosti Dra. Chleboráda.

První veřejné shromáždění dělnictva českého na základě nového shromažďovacího zákona ze dne 15 listopadu 1867. konáno bylo dne 17. května r. 1868. na Střeleckém ostrově v Praze u přítomnosti více než 1000 dělníků. Historicky památnou tuto schůzi zahájil Dr. Chleborád těmito významnými a opravdu křesťanskými slovy: »Ve jménu Boha Trojjediného, ve jménu svatých za nás orodujících patronů českých, zahajuji první shromáždění dělnictva českého.«[21])

[21]) »Dělník« číslo 13., ročník I., strana 210. a 211., Praha 1868. Dr. Horáček ve svém spise »Počátky dělnického hnutí českého« na str. 32. a 33. o této schůzi píše, *že konala se po slavnosti* kladení základního kamene k Národnímu divadlu, a to *na císařské louce na Smíchově* a že po jejím ukončení účastníci vsedli do lodí a převáželi se s hudbou přes Vltavu. Správně však věc se má takto: »První schůze dělníků československých konala se *až druhého dne* po kladení základního kamene k Národnímu divadlu, a to ve 3 hod. odpol. 17. května 1868. *ve střelnici ostrova Střeleckého v Praze.* A po jejím ukončení shromáždění provolavši předsedovi Dru. Chleborádovi hlučné »Na zdar!« odebralo se s prapory, vyprovázeno hudbou kladenskou, Újezdem a Smíchovem na císařskou louku, kde daleko nad Vyšehradem očekávali je statní podskalští bratří na třech lodích, by je převezli na druhý břeh Vltavy. Dvě lodi sepjaté nesly prapory a hudbu a třetí následovala opodál. Pod starodávným Vyšehradem předseda Dr. Chleborád pronesl duchu Libušině, Přemyslovcův, jakož i všem věrným synům českým »Sláva!«, jež došlo hlučného souhlasu.« — Tak referuje o schůzi i průvodě účastník Jan Bavorský ve článku »Slavnosť národní«, na str. 210. a 212. časopisu »Dělník« roč. I., čís. 13. ze dne 1. června r. 1868.

Na schůzi bylo mluveno pro svépomoc dělnictva a zrazováno od politiky a konečně usnesena resoluce, v níž se dělnictvo prohlašuje za solidární s národem a že boj jeho proti kapitálu týká se pouze kapitálu cizáckého.

Svépomocné a podnikatelské snahy vysvětlil dělnictvu českému Dr. Chleborád v dosti objemném a té doby prvním svého druhu národohospodářském díle »*Soustava národního politického hospodářství*«.

Než, pohříchu, neměla svornosť dělnictva českého dlouhého trvání. Brzo vetřeli se v řady dělnické i takoví lidé, ač také dělníci, které osobní žárlivosť na Dra. Chleboráda popouzela k tajné a konečně i zjevné protiagitaci, jejímž účelem bylo za každou cenu, stůj co stůj, Dra. Chleboráda, který cele dělnictvu českému a jeho prospěchům a zájmům se oddal, z hnutí dělnického vypuditi.

Nejvíce bylo vytýkáno Dru. Chleborádovi od liberálních oposičníků dělnických, jako byli Antoš Pellant (děl. spisovatel pod pseud. Mělnický), Jan Pelc (vůdce dělnictva stavebního), Jan Bavorský (děl. řečník, typograf), Frant. Loh (typograf) a j., že jeho (Chleborádův) časopis »Jednota« v čís. 1. r. I. 1869. v měsíci lednu prohlásil, že »kdo by dělnictvo chtěl strhnouti do politického proudu, ten by byl největší dělnictva nepřítel.« A s tím se také Dr. Chleborád nikdy netajil a na dělnických schůzích totéž hlásal.

Dr. Chleborád pomáhaje dělnictvu svépomocí, obával se politiky proto, že politika při obchodnictví, jaké dělnictvo vedlo, mohla by mu uškoditi a podnikatelské spolky jeho ohroziti, v čemž měl zajisté pravdu; neboť tam, kde se politika pěstuje (a zvláště v těch dobách, kdy persekuce v Čechách, jak každému známo, byla nejostřejší), tam také zostřen jest vládní dozor. A toho svépomocná snaha dělnictva českého musila se chrániti a výstředností politických vzdalovati, nemělo-li dělnictvo ve svých a spolkových zájmech býti co nejvíce ohroženo.

Ale jinak Dr. Chleborád vzdělávání se dělnictva, zakládání čítáren a knihoven, pro něž i při »Oulech« v Čechách agitoval a časopisy dělnické doporučoval, nekladl naprosto žádných mezí. Ale, co záleželo na tom všem lidem, kteří prováděti se jali oposici proti Dru. Chleborádovi a »Oulu«? Těm bylo vše jedno, co dobrého neb zlého pro dělnictvo z jejich jednání vzejde, jen když oni prováděli oposici, jen když tříštili dělnický lid, v tom myslili, že dělají dobře a toho nejlepšího že se tak dosáhne.

Oposice rostla, nastalo houfné vylučování ze spolku »Oul«. Vyloučení oposičníci ještě s jinými dělníky, kteří také s Dr. Chleborádem a jeho směrem svépomocným nesouhlasili a za ním jíti nechtěli, založili si »Dělnickou Besedu« v Karlíně (dosud existující), »Dělnickou Besedu« na Smíchově a »Dělnickou Besedu« na Malé Straně v Praze (všeobecně »Malostranská dělnická beseda« zvanou).

A Dr. Chleborád, jak později se ukázalo, měl pravdu, že se obával politiky u dělnictva: z liberální politiky oposičníků vyklubala se velmi brzy — sociální demokracie.

Smíchovská Dělnická Beseda byla rozpuštěna ještě během roku 1869. a Malostranská Dělnická Beseda roku 1870. Oposičníci z rozpuštěných dělnických besed přešli do spolku »Tyl«. Rozpuštění »Malostranské Dělnické Besedy« kladli někteří členové oposice ne-

právem za vinu redaktoru Václavu Petrovi. A také Petrovi bylo vytýkáno, že roku 1871. přeběhl se svým přesvědčením prý liberálním do tábora konservativních »Dělnických Novin«.[22]) Zkrátka, bídnou cháskou, jak se i z pozdějších útoků liberálů přesvědčíme, pracováno bylo k odstranění poctivce Petra z dělnického hnutí, všemi možnými prostředky.

* * *

Oposice proti Dru. Chleborádovi užívala časopisu »Oul« za redakce K. Běleckého, který počal vycházeti v měsíci říjnu r. 1868., kdy Václav Petr nastupuje vězení, (k němuž byl dne 15. září r. 1868. pro tiskový přečin na 3 měsíce a dne 26. září r. 1868. na 4 měsíce pro články namířené proti německo-židovským továrníkům smíchovským odsouzen) zastavil »Dělníka«.

Časopis »Oul« z počátku chválil Dra Chleboráda a spolek »Oul«, jehož byl orgánem, ale záhy přešel k oposici. Než, časopis »Oul« neměl dlouhého trvání, zašel číslem 12. a místo něho počal vycházeti dnem 15. května r. 1869. jiný oposiční list, orgán družstva pražských a předměstských dělníků »Český Dělník«. Redaktorem »Českého Dělníka« byl Václav Studnička, zámečník.

Nejprudší útok učiněn byl na Dra. Chleboráda v »Českém Dělníku« v č. 2. »zasláném« od Jana Bavorského a v č. 3. »zasláném« od Frant. Loha a soudruhů. Číslo 3. »Českého Dělníka« přiloženo zároveň k »Národním Listům«.

Konečně oposice v »Oulu« dosáhla toho ve valné hromadě 22. srpna r. 1869. v nepřítomnosti Dra. Chleboráda, že domohla se většiny a dostala se do výboru »Oulu«. Prvním činem oposičníků ve výboru bylo, že přijali za členy spolku zase všech 27 dříve vyloučených oposičníků. Tím byla ovšem Dru. Chleborádovi cesta do »Oulu« zatarasena.

* * *

Přes půldruhého roku vedl Chleborád s oposicí boj. Čelil útokům na něho v časopise »Oul« a v »Českém Dělníku« podnikané, až konečně unaven a nabažen dělnického ruchu, složil úřad předsednický v »Oulu« dne 28. listopadu r. 1869. Opouštěl »Oul« v plném jeho rozkvětu a není tudíž spravedlivo, vyčítal-li mnohý, tehdáž poměrů a věci neznalý, když »Oul« roku 1875., tedy po šesti letech, padl, že vinu na tom měl dr. Chleborád.

Dr. Chleborád ustoupil těm, kteří chtěli po něm vésti vládu v dělnictvu a kam, k jakým koncům pak vše bez dra. Chleboráda dospělo, dočteme se ještě níže.

Tím, že dr. Chleborád měl vymoci od spolku »Oul« 800 zl. subvence na časopis spolkový »Jednotu« a 350 zl. na nějakou brožuru, jak mu bylo v »Českém Dělníku« r. 1869. v čís. 3. oposicí vyčítáno, nikterak »Oul« do nesnází nepřipravil, ani finančně ho neohrozil, ale provedly to osoby zcela jiné, které měly radosť z toho, že dr. Chleborád odchází z dělnického hnutí, jemuž se byl bez jakékoliv odměny nezištně obětoval, a bylo-li mu v upomínku radostných dnů dáno některým spolkem nějaké to album podobizen nebo nějaký

[22]) Kalendář dělnictva československého na rok 1882. ve Vídni. Jos. Bol. Pecka: »Dělnický tisk«. Historická črta.

diplom čestného členství, však draze si to musil zasloužiti, ale nikoho takovými maličkostmi jistě ani na jméně, ani na jmění — tím méně pak ten který dělnický spolek — nezkrátil a nepoškodil.

Za působení dra. Chleboráda měl spolek »Oul« r. 1868. časopis »Včelu«, jíž vyšlo pět čísel, a časopis »Jednotu«, která v polovici roku 1869. byla zastavena. Redaktorem obou časopisů byl František Šubrt. Po zaniknutí »Jednoty« vydával ještě do konce roku 1869. dr. Chleborád časopis »Slovan«. To byl také poslední podnik dra. Chleboráda v dělnickém hnutí. Od r. 1869. v dělnickém ruchu pražském dr. Chleborád se již neobjevil.

* * *

Dr. Frant. Lad. Chleborád, syn měšťana Štěpána Chleboráda a matky Rosalie, rozené Holíkové, narodil se dne 24. listopadu 1839. v Habrech na Čáslavsku.[23])

Nižší gymnasium vystudoval v Něm. Brodě a vyšší na Starém Městě v Praze. Roku 1860. vstoupil na právnickou fakultu pražské university a stal se vedle toho vychovatelem v rodině pražského sládka Šáryho »na Slovanech« a později u mladého hraběte Desfoursa Walderode, kteréž místo musil za krátký čas po svém vstoupení do dělnického hnutí opustiti.

Dne 3. listopadu 1867. přišli k Chleborádovi deputací z kruhů dělnických: Václav Petr, Frant. Myrtes, Karel Bělecký, Jan Šajt a Frant. Klaus a přiměli jej, aby byl jejich rádcem a vůdcem v hnutí dělnickém ohledně podniků, které mínili zakládati, hlavně časopisu a spolku. Dr. Chleborád deputaci vlídně přijal a přání jejímu vyhověl. Články své podepisoval buď svým jménem nebo pseudonymem »Liduvěrný«, jak sám při jedné z návštěv, které za příčinou sbírání materiálu k dějinám hnutí dělnického jsem u něho měl roku 1888. v Brně, se ke mně byl vyjádřil.

Po založení »Oulu« založil dr. Chleborád také banku »Slavii«, která byla zřízena hlavně k pojišťování důchodů dělnictva ve stáří a v nahodilé nezpůsobilosti k práci. Dr. Chleborád byl ředitelem banky »Slavie« až do svého se zřeknutí činnosti u veřejnosti. Zřeknuv se zároveň výnosného postavení generálního ředitele banky »Slavie«, uchýlil se do ústraní. Roku 1875. usadil se v Černém Kostelci, roku 1877. v Ledči, r. 1879. v Jičíně, r. 1880. v Moravské Ostravě, r. 1884. v Brně a počátkem let devadesátých odejel do Feodosie na Krym, kde až dosud žije.

V české řeči sepsal dr. Chleborád: »Stručné dějiny zákopníků Rochedalských«, »Spása dělnictva československého«, »Pomoc chudým dělníkům«, »O důležitosti pojišťování pro případ smrti a úrazu«, »O účinku rovnoprávnosti politické na blahobyt lidu řemeslnického«, »O důležitosti řízení reklamačního pro rolníky«, »O potřebě jednoty a svornosti všeho lidu československého«, »Proti kořalečnímu moru«, »Epištoly Moravsko-Ostravské«, »O účinku zkvétání řemesel na blahobyt rolnictva«. Německy: »Erste deutsch bulgarische Grammatik« a »Die Unabhängigkeitserklärung, eine Antwort auf die bulgarische

[23]) Ottův Slovník Naučný na str. 232. v XII. díle udává mylně narození Chleborádovo na den 14. listopadu 1839.; ve skutečnosti však a dle farní matriky nar. se Dr. Chleborád 24. listopadu 1839.

Frage«. Nejhlavnějšími jeho díly jsou a zůstanou, v české řeči vydané: »Soustava národního hospodářství (r. 1869. v Praze) a »Boj o majetek« (r. 1884. v Brně a v německém překladě u Manze ve Vídni r. 1885.). Mimo to vydal také svazek básní »Věstcové slávy« (r. 1886. v Praze.).

VIII.

Další poměry v Oulu. Klesání a pád Oulu. Všeobecný úpadek hnutí svépomocného.

Dr. Chleborád z »Oulu« odešel tiše a klidně, ale nebylo konce různicím a hádkám mezi členstvem. Nesvorný, osobnostní ruch mezi členy »Oulu« měl vliv i na vedení Oulu vnitř i na venek. Počaly se dělati chyby, které vedly spolek ve zkázu.

Roku 1870. prodělalo se 5900 zl., ale i přes to počala se vypláceti podílníkům 4 procentní dividenda, ačkoliv zisk z prodeje nestál ani na výši půl 3 procenta! Lid dělnický nad tímto hospodářstvím kroutil v neblahé předtuše hlavou.

Roku 1871. koupen byl dům »u tří kaprů« za 85.000 zl. r. č., na nějž hotově hned složeno 21.582 zl. [24]) Tento dům, jak bylo mluveno ve valné hromadě dne 30. listopadu 1872., byl prý přeplacen výborem o 40.000 zl.! Následek koupě tohoto domu byl, že od r. 1869. v čele spolku stojící předseda, inženýr Rudolf Novák, své funkce se vzdal. Za nového předsedu Oulu zvolen byl p. Tesař, dělník krejčovský, muž bystrého ducha. Než, ani tomuto muži z lidu nepodařilo se zastaviti pád, k němuž »Oul« rychle spěl.

Aby »Oul« octnuvší se ve finanční tísni koupí domu, mohl vyhověti svým požadavkům, vydáno r. 1872. za 20.000 zl. dluhopisů. Ale ani tento poslední pokus nezachránil »Oul« před úpadkem.

Také odbory Oulu: »Pluh«, »Lípa« a »Vlasta« od Oulu se odtrhly a později vzaly za své.

Na valné hromadě »Oulu« dne 15. února 1874 za předsednictví Frant. Tesaře a u přítomnosti 204 členů podána ještě tato zpráva:

Všech členů jest 1.800. Roku 1873. přistoupilo nových 53 členů. Veškeré jmění spolku činí 62.141 zl. 48 kr. Čistý výtěžek prodejní 4.599 zl. 64 kr. Zakoupení domu 85 000 zl. Splaceno na tento dům 21.582 zl. Dům nese ročně čistého užitku 4.135 zl. 56 kr. Hostinec »u Rajsmanů« pronajat na další 4 roky k účelům spolkovým za 4000. [25])

Dle této zprávy dalo by se souditi, že s »Oulem« ve finančním ohledu nedopadalo to tak zle, ale přihlédneme-li k tomu, čím vládl »Oul«, poznáme hned, že finance jeho k udržování podniků přece jen nedostačovaly.

»Oul« měl vlastní mlýn, dvě pekárny, jeden hlavní sklad se zbožím, 22 skladů filiálních, 70 skladníků a pomocných sil, jeden výčep piva, stravovatelství pro dělníky, závod se střížním zbožím a vetešnictvím, svijárnu hedvábí, ústav výpomocný a záloženský, pěknou čítárnu s velkým výběrem časopisů, velkou knihovnu, odbor dramatický a odbor zpěvácký, vedle ještě několik řemeslných vý-

---

[24]) Dělnické Noviny č. 4 roč V. 21. února 1874.
[25]) Dělnické Noviny č. 4 roč. V. 1874.

robních odborů. A na vedení tohoto velkozávodu měla suma jmění předem uvedená vystačiti!

V tomto pro »Oul« kritickém čase bylo by bývalo záhodno, aby pánové, kteří v době jeho rozkvětu a slávy v kruh jeho zavítali, byli mu radou i pomocí a jej zachránili; byli to čestní jeho členové: Dr. Fr. Palacký, dr. F. L. Rieger, Skrejšovský, dr. Klaudy, purkmistr; K. Sabina, dr. Purkyně, Alois Oliva, továrník Benke, statkář Židlický, sládek Reitler, Pražák, Vobr, Mazanec, Nikl, Kuna a jiní. Než, tito pánové nezajímali se o »Oul« a jeho osud, a přece se vědělo, že kdyby zlý osud snesl se nad »Oulem«, dopadl by ještě tíže na celé národní svépomocné hnutí českého dělnictva.

Záhuba ústavu, k němuž tisíce zubožených dělníků zvedalo až do poslední chvíle svých zraků, přikvačila z nenadání. Bylo to dne 18. července 1875., kdy v bouřlivé valné hromadě prohlášena likvidace »Oulu« — úpadek prvního před sedmi lety za velikého nadšení založeného spolku českého dělnictva.

Dělníci vycházeli ze schůze na ulici roztrpčeni, trhajíce v rukou »cenné« papíry a úpisy, v nichž měli poslední své nastřádané groše! Věděli, že jich již zpět nedostanou.

Pád »Oulu« znamenal hotový dělnický bankrot. Jako založením »Oulu«, tak i jeho úpadkem rozčeřily se vlny veřejného mínění a nastal zmatek v řadách dělnictva, který působil tak mocně, že mnoho let to trvalo, nežli dělníci opět na své neštěstí zapomněli.

Nejen že ve svépomocném, rychle a neprozíravě zakládaném a v život uvedeném hnutí přišlo mnoho dělnictva o své úspory a o své peníze, ale i mnoho dělníků jako výborníků a funkcionářů po pádu první idei dělnické přišlo u svých spolubratrů v práci a snažení i o česť. Podezřívání a pomluvy osob nevymizely ani za deset let!

Jestliže venkovské potravní spolky, »Ouly«, »Včely«, »Roje«, »Mravenci«, »Hrádky« a podobná svépomocná a podnikatelská družstva, jak bylo naříkáno v »Dělníku«, brala za své ještě před pádem pražského »Oulu«, po zastavení jeho činnosti a rozpuštění klesala a rozcházela se právě tak rychle, jak rychle byla vzrůstala.

Nedůvěra členstva, spolkové spory, osobní machle a j. podtínaly kořeny těchto spolků, až je vyhubily. Jen jako bílá vrána tu a tam některý se udržel.

Pěkné prapory, bohaté knihovny, jmění členstva všecko ztrávila osudná krise jako oheň.

Podotknouti sluší, že k této krisi svépomocných a podnikatelských spolků přispěl nemálo i pověstný chabrusácký krach r. 1873. Po tomto krachu zavíraly se průmyslové závody, obchody i dílny; ohlašovaly se bankroty, sta a sta dělníků pozbylo práce, byla snižovaná mzda, a tím nastala dělnictvu i nemožnosť podporovati své spolky a ukládati si úspory. Proto také svépomocné hnutí dělnické v letech 1868. až 1873. kvetlo, poněvadž dělník něco vydělal a také na něco mohl krejcar dáti. Ale po zlopověstném vídeňském krachu bylo lepšímu bydlu u stavu dělnického konec. Nebýti r. 1873. krachu, nebylo by to snad také tak smutně s tímto svépomocným hnutím dopadlo.

Nechť si však kdo rozumuje o zbytečnosti nebo dobru svépomocného hnutí dělnictva českého jakkoliv, tolik přece každý musí připustiti, kdyby na něm nic nenalezl dobrého, že toto hnutí způ-

sobilo přece jedno dobro, a to dobro velevýznamné, že tímto hnutím probuzen byl český lid na venkově k životu a národnímu sebevědomí. Svépomocným hnutím dělnictva českého probuzen byl národ český rázem ze spánku, k němuž se byl za doby Bachova absolutismu oddal. Sám »Ottův Slovník Naučný« (str. 233—XII.) význam svépomocného hnutí dělnického takto oceňuje: »Příkladu dělníků pražských následovali čeští dělníci v ostatních průmyslových střediskách v Čechách a na Moravě, zakládajíce »Ouly«, které byly nejen základem organisací českého dělnictva, nýbrž i počátky národní organisace českých menšin v tak zvaném uzavřeném území německém. Přesvědčivše se o užitečnosti spolků potravních, přikročili dělníci k zakládání spolků úvěrních a výrobních. »Ouly« staly se jednak utěšenými zárodky materiálního pokroku dělnictva českého, jednak i semeništěm národního uvědomění pracujících mas českého lidu, pohroužených až dotud ve hluboký spánek národní netečnosti.«

Dosti. Těmito několika řádky jest doznáno, co jsme napsali, že groše dělnictva přinesly přece nějaký socialní prospěch jak dělnictvu tak i celému národu. Neprospěl li celkem český dělník svým hnutím sobě, prospěl alespoň z části národu, a to má pro kterékoliv srdce české také nějakou cenu.

IX.

První dělnické časopisy. Dělničtí vůdcové: Petr a Pecka. »Děl. Bibliotheka«. »Dělnické Noviny«. Boje s Mladočechy a »Národními Listy«. »Dělnické Listy«. Barák. Samostatné vystoupení socialních demokratů. »Budoucnosť«.

První doba probuzení dělnictva českého v letech 1867. a 1868. neměla politického rázu. Hnutí dělnické začalo svépomocí a dospívalo k směru vzdělávacímu: »Podporovati se obchodováním a probouzeti se vzděláváním,« tak znělo heslo dělnictva.

Časopis »*Dělník*« neznal politiky a sloužil od svého založení až do svého zastavení Václavem Petrem v měsíci říjnu r. 1868. jedině účelům svépomocným a vzdělávacím, jak dokazují jeho články.

Prvním dělnickým listem českým, který počal pěstovati politiku a dělnictvo na stanovisko politické poukazovati, byl r. 1868., když Petr »Dělníka« zastavil, právě založený časopis »*Oul*«, jehož odpovědným redaktorem byl Karel Bělecký. Časopis »Oul« byl založen oposiční dělnickou stranou ze spolku »Oul«.

Proti »Oulu« založena byla Dr. Chleborádem »*Jednota*«, při níž byl odpovědným redaktorem Karel Šubrt. »Jednotě« musil ustoupiti po pěti číslech Dr. Chleborádem založený a Karlem Šubrtem řízený čtrnáctidenník »*Včela*«.

»Jednota« byla vedena nepoliticky a sloužila zájmům pražského »Oulu« i spolkům toho druhu po venkově hojně rozšířeným.

»Oul« a »Jednota« vedly spolu spor o politické stanovisko dělnictva.

Když »Oul« v měsíci dubnu r. 1869. byl zastaven, převzal jeho úlohu, zápasiti za politické stanovisko dělnické, právě založený »*Český Dělník*« a hájil je až do svého zastavení číslem sedmým v měsíci srpnu, kdy Václav Petr jal se opět vydávati svého zastaveného »*Dělníka*«.

U »Českého Dělníka« byl odpovědným redaktorem Václav Studnička, mistr zámečnický.

Václav Petr musil v měsíci říjnu r. 1868. zastaviti »Dělníka« proto, poněvadž bylo mu v Novoměstské radnici nastoupiti pro dva tiskové delikty a různé pokuty trest desítiměsíčního vězení.

Dne 9. srpna r. 1869. vyšel Petr ze žaláře a se souhlasem dělnictva činil zase přípravy k vedení »Dělníka«. Dnem 25. srpna r. 1869. vyšlo opět 1. číslo II. ročníku: Politicko-sociálního časopisu »Dělník«, věnovaného zájmům veškerého dělnictva československého.

Václav Petr v provolání praví: »Abych v článcích nemusil se obmezovati příliš na slova, rozšířil jsem program též na politické zájmy, uváživ, že každý národ, chce-li se dodělati lepšího a utěšenějšího stavu, že nelze mu toho dosáhnouti, jestliže nepronikne přiměřené dobré vzdělání (tedy i politické) i do těch nejnižších vrstev lidu — do každé třídy národu.«

Petrovým vystoupením bylo ovšem o politice v hnutí dělnickém v její prospěch rozhodnuto na vždy.

Při »Dělníku« vydával v letech sedmdesátých Václav Petr také nějaký čas politicko-satyrickou přílohu »*Sršeň*«, kde také mnoho vtipných článků pod pseudonymem »Fabian Brus« uložil.

V druhém ročníku »Dělníka« shledáváme se s prvními články Jos. Boleslava Pecky Strahovského: »Rovnost a svoboda« a »Máme-liž rozhodovat?« poukazuje na Lassallův směr, jakým kráčí dělnictvo v Německu a v němž se ozývá první hlas po všeobecném hlasovacím a volebním právu a Pecka je chce i pro dělnictvo československé.

Josef Pecka vůbec v »Dělníku« a později i v »Dělnických Listech« počínal si velice dovedně, že ani staří buditelové dělnictva nepozorovali, že Pecka svými články zavádí mezi dělnictvo ponenáhlu *sociální demokratismus,* vyčtený z německých sociálně-demokratických listů a brožur. Později však byli to přece Petr a jiní zpozorovali, i činili proti jeho počínání námitky a konečně r. 1871. vystoupili proti sociálně-demokratickým zásadám veřejně.

Stalo se to v brožuře Ant. Tumy, redaktora konservativních »Dělnických Novin« a Václava Petra, redaktora »Dělníka«, nadepsané »*Kde stojíme!*« Krátký rozhled a úvaha o všelikých ztřeštěných nepovolancích mezi dělnictvem českým,« jíž jmenovaní redaktoři vystupují proti jakémus »petrolejem páchnoucímu pamfletu, vydanému na žádost prý více nežli 400 pravdy milujících dělníků pražských, který svým »bratrům« podává — český dělník.« [26])

Bylať tímto pamfletem míněna téhož roku sociálními demokraty vydaná brožura pod názvem: »*Kde stojíme?*« V brožuře této hájeno stanovisko právě v Paříži poražené francouzské kommuny! Zjev tento ukazuje, jak pomalu, ale jistě sociální demokratismus, zanášený k nám dělníky, kteří četli německé dělnické časopisy a brožury, zapouštěl kořeny a stával se smělým.

Roku 1871. založili Václav Petr, Antonín Pellant a Josef Pecka sešitový měsíčník »*Dělnická Bibliotheka*«, soubor užitečných prací literárních pro dělnictvo československé. Ale Jos. Pecka, ačkoliv byl také nejen ve vydavatelstvu, ale i pořadatelem tohoto podniku, ne-

---

[26]) »Kde stojíme!« Nákladem Ant. Tumy a Václava Petra. Tiskem K. Bellmanna v Praze r. 1871., str. 4.

napsal do něho ani řádky. O založení tohoto podniku přičiňoval se již r. 1868. hlavně Dr. Chleborád, nežli skutečně čestně, jak jsem ze všech dělnických listů té doby poznal, odstoupil z hnutí dělnického, přičiněním, abych na své dobré svědomí doznal — českých lžiliberálů od »Národních Listů«, jimž byl jako Staročech trnem v oku. Že Dr. Chleborád chtěl »Dělnickou Bibliotheku« vydávati, dokazuje »Dělník«, v čísle 13. na stránkách 210. a 212. roč. I. z roku 1868. »Dělnická Bibliotheka« dočkala se osmi čísel, tedy ani ne celého ročníku, a zašla z příčin finančních, jakož i proto, že neměla nejen dostatek odběratelů, ale i přispěvatelů.

Při »Dělnické Bibliothece« vydali ještě Václav Petr a Antonín Pellant dělnický kalendář »*Práce*« na rok 1871., v němž jest také první náčrtek o dělnickém hnutí v Čechách od r. 1867. do r. 1871., psaný Václavem Petrem a Janem Bavorským.

Mladočeši, tehdáž svým »husitským kultem« v národě dosti značně za pomoci »Národních Listů« rozšíření, nemálo žárlili na Staročechy, že mají v dělnictvu českém silnou oporu »*Dělnickými Novinami*« za vedení Antonína Tumy, jejichž první číslo prvého ročníku vyšlo dne 7. července r. 1870. A proto přemýšleli o tom, jak by se v řady dělnictva nějak šikovně dostali, aby mohli v dělnictvu šířiti svůj liberalismus. V dělnictvu měli jednoho silného propagatora svých zásad: Antonína Pellanta-Mělnického, ale to jim nepostačovalo; byli by si přáli míti vliv na celé hnutí. A příležitosť se jim naskytla.

Václav Petr se svým »Dělníkem« nikterak nemínil se Mladočechům podrobiti a proto, že stál na samostatném stanovisku, měl mnoho nepřátel, ovšem tajných u těch spoludělníků, kteří souhlasili s liberalismem a demokratismem Pellantovým, Sabinovým a Barákovým.

Pellant, Sabina i Barák přednášeli také často v dělnických vzdělavacích spolcích pražských, a proto žádný div, že měli mezi dělnictvem i stoupence. A tak se stalo, že znenáhla pozvedla se oposice mezi velikou částí dělnictva proti Petrovi a jeho »Dělníku«, že prý nevede Petr »Dělníka« dosti samostatně a hlavně ne svobodomyslným směrem; že punktuje se i s »klerikály« a »zpátečníky« od »Dělnických Novin«.

Tak vypravoval mně často sám Jos. Boleslav Pecka, když jsme spolu každodenně byli hodinu na dovolené procházce na druhém dvoře zemského trestního soudu v Novoměstské radnici v Praze od 19. srpna r. 1881. do 2. června r. 1882., kde oba nacházeli jsme se uvězněni z přečinu z tajného organisování dělnictva na základech sociálně-demokratických, tehdáž ještě státu nebezpečných, jak veřejný tisk prohlašoval.

Když r. 1870. vznikly »Dělnické Noviny« založené Ant. Tumou, rozpředla se mezi nimi a »Dělníkem« ihned polemika, avšak polemika ta netrvala dlouho; oba redaktoři Petr a Tuma na konservativních zásadách se shodli.

Poměr mezi »Dělníkem« a »Dělnickými Novinami« byl přátelský. Idea Petrova a Tumova, aby dělnictvo jako samostatná strana v národě, uprostřed vznikajících třenic Mladočechů se Staročechy čili liberálů s konservativci vystupovalo, zdála se mezi dělnictvem zapouštěti kořeny.

Než, netrvalo to opět dlouho, a Petr s Tumou musili se pustiti v boj proti nájezdům »Národních Listů«, jejichž nohsledové v dělnictvu

jali se prováděti na dělnictvu českém a na jeho orgánech »Dělníku« a »Dělnických Novinách« pravé ubíječské dílo

Nadarmo varoval Žižka i Petr svými články dělnictvo, aby se nerozštěpovalo, liberálům sluchu nepopřávalo a samo na vlastní nohy se stavělo. Nadarmo napomínal »Dělník« (v č. 17. r. IV.): »Pro dnes podotýkáme jen tolik, aby naše dělnictvo nepřidávalo se ani k jedné ani k druhé politické straně a spoléhalo se samo na sebe. Opustí-li však dělnictvo samo sebe, sotva se ho někdo ujme.«

Poměry mezi dělnickými vůdci a »Národními Listy« byly tak nepřátelské, že »Národní Listy« zamítly Petrovi a Tumovi i obranný inserát proti brožuře vydané sociálními demokraty »Kde stojíme?« Na to pak oba jmenovaní redaktoři vydali svoji obranu také ve zvláštní brožuře nadepsané »Kde stojíme!« »Národní Listy« podrážděny častou obranou dělnictva v »Dělníku« a v »Dělnických Novinách«, napadaly Petra a Tumu, jakoby byli »služebníky Skrejšovského« (Staročecha) a činily si z jejich listů nezasloužené úsměšky.

Nadarmo Petr na oslavě tříletého trvání »Oulu« na Kladně ve slavnostní řeči volal: »Já varuji dělnictvo, aby se nepřidávalo k té ani k oné hašteřící se straně politické, sice jest ztraceno, a právě proto, že tak činím, mám »Národní Listy« za nepřítele« (Dělník č. 19. r. IV.).

Zkrátka, oposici liberálů v dělnictvu nebylo po chuti, když Petr nejen slovy, ale i pérem vedl samostatný boj a uprostřed tohoto zápasu sliboval: »Budeme vždy poctivě bojovati za práva dělnická, avšak rozumným způsobem«. (Dělník č. 18. r. IV.) V tom Petrovi odpůrci shledávali staročešství, zpátečnický konservatismus, který prohlašovali za velikou chybu, která se musí napraviti. Nápravu chtěli provésti tak, aby Petr i Tuma z dělnického hnutí byli vytlačeni.

Na náhončí liberálů stěžuje si i dopisovatel z Hořovic v »Dělníku« (č. 19. r. IV.) takto: »Mnozí bratří chápou se *nejhorších prostředků*, aby jen dostali pod svůj prapor zástup lidí a hledí je krásným heslem uvésti do rozjitření myšlenek a k zápalu doutnající koudele. A běda tomu, kdo by naproti jejich nepravé svobodomyslnosti jen sebe menší pochybnosť na jevo dáti chtěl, tu se ozve najednou zvučný hlas: »Jsi zrádcem i vyvrhelem národa« atd. Jaký také div! Vždyť tací náhončí musí tak jednati, aby dosti nepatrnou myšlénkou mohli hanobiti bratry naše zasloužilé a uvésti je v potupu, aby se jen sami mohli vyšvihnouti a státi se hlasateli té své svobody a pravdy«.

A k tomu to také došlo. Liberálové od »Národních Listů« s Barákem, Pelantem a j. v čele svých stoupenců v dělnictvu pracovali v »blahodárném« díle *na rozbití národního dělnického hnutí a na odstranění prvních buditelů dělnictva, až první dělnický list »Dělník« a za ním i »Dělnické Noviny« ubili.*

Hlavním životem této oposice proti Petrovi a Tumovi byli v dělnictvu českém již značně rozmnožení sociální demokraté. Sociál. demokraté nebyli by sami nic pořídili, ale za pomoci liberálů, spojenců »Národních Listů«, doufali potříti možno-li Petra s jeho »Dělníkem« a Tumu s jeho »Dělnickými Novinami«. Sociální demokraté, cítíce se již pevnými, chtěli časopis sociálně-demokratický za každou cenu a nepřihlíželi, kdo jim k němu pomůže; byl jim vítán k provedení tohoto plánu každý, kdo přišel. A poněvadž Mladočeši měli také takové vroucí přání na srdci, míti nějaký dělnický list, oposici

dělnickou v jejím hnutí podporovali, ačkoliv dobře věděli, že mají co činiti s většinou sociálních demokratů v oposici zastoupených.

Konečně tajné mladočesko-sociálně-demokratické alianci dělnické se podařilo, že svolala dělnický tábor na den 3. září r. 1871. na Pankrác, kde si spojené oposiční živly odhlasovaly založiti nový radikálně-liberální list, když byli řečníci »Dělníka« i »Dělnické Noviny« nespravedlivým způsobem odsoudili.

Za tři měsíce po táboru na Pankráci vyšlo dne 5. ledna 1872. první číslo nového sociálně liberálního listu: »*Dělnické Listy*«, k němuž byl za redaktora povolán Josef Barák. [27])

Jak se sociální demokraté, povolavše Baráka za redaktora »Děl. Listů«, slavně pořezali, poznali hned v prvním čísle »Děl. Listů«, kde Barák, liberál pravého zrna, ve článku »Naše úloha«, kterýžto článek zastupoval program listu, psal takto: »Mezi nerozřešené otázky svobody náleží především otázka dělnická. Dělnictvo musí vlastní snahou a prací z pout se vysvoboditi. Při tom však musí býti dělník *především Čechem a české dělnictvo přijímá celý program národní a státoprávní také ve svůj program*, jsouc přesvědčeno, že jen šťastným rozřešením otázek národních a státoprávních lze i jemu dosíci šťastného rozřešení otázky dělnické«.

Takové snahy ovšem nebyly snahami sociálních demokratů a tak napálili Mladočeši sociální demokraty hned na začátku utvrzení aliance.

Sociální demokraté okamžitě poznali chybu, jíž se povoláním Baráka k listu dopustili, ale nemohli si pomoci, neboť jak sám Jos. Bol. Pecka při úmrtí Baráka v »Děl. Listech« r. 1883. svědčí, učinili tak z taktických příčin, jimž nemohli se vyhnouti.

Píše Pecka takto: »Jest pravdou, že pražští soudruzi, již založili »Dělnické Listy« roku 1872., a mezi nimiž se nalézal i dosavadní jich vydavatel soudr. J. B. Pecka, nabídli redakci panu Barákovi pouze proto, že chtěli pro první okamžik ochrániti je před útoky Staročechů, kteří nadržovali časopisu »Dělník«. Ovšem vedl p. Barák »D. L.« v duchu vlasteneckém, ale proti vůli mnohých soudruhů pražských a jen do čísla 17. ročníku prvního, když *nátlakem* venkovských socialistických odběratelův a dopisovatelů byl donucen další redakce se vzdáti a hned po jeho odchodu staly se »Dělnické Listy« socialistickými a jimi zůstaly až do roku 1874., kdy změnily svůj směr po vystoupení z redakce soudr. Pecky, Procházky a Hakla v národní, ale jen na několik neděl, neboť po vyjití několika čísel byly nuceny přestati vycházet, protože veškeří socialističtí odběratelé se od nich odtrhli, a založen nový list »Budoucnost«. [28])

Jak z uvedených řádek viděti, ani Mladočeši netěšili se dlouho ze spojenství se sociálními demokraty, Barák skutečně v čísle 17.

---

[27]) Josef Barák (nar. dne 26. ledna 1833., zemřel dne 15. listopadu 1883. v Praze) byl liberálním žurnalistou. Již jako studující byl internován ve Štýr. Hradci, Mariboru a. j., až mu dovolen návrat do Prahy. Byl členem redakce »Času«, pak přešel do redakce »Hlasu« a konečně vydával sám časopis »Svoboda«, v němž proti katolické Církvi vystupoval nepřátelsky. Dne 5. července r. 1868. byl zatčen a prodlel ve vězení trestnice sv. Václavské půl druhého roku. Vyšed z vězení, vydával »Svobodu« dále, až r. 1873. ustal v jejím vydávání a přešel do redakce »Národních Listů«. Mimo tuto svoji působnost pořádal Barák také sbírku brožur pod názvem »Osvěta Lidu«.

[28]) Dělnické Listy č. 69. r. 1883. ve Vídni, dne 5. prosince, str. 552 a 553; článek »Pravdě průchod«.

»Děl. Listů« ze dne 6. září 1872. loučil se s dělnictvem, skládaje redakci »Děl. Listů« těmito slovy: »Bratří dělníci! Skládaje redakci »Děl. Listů« zpět do rukou vašich, jsem přesvědčen, že jako dosud, zůstanete vždy věrni praporu národnímu a spásu svou hledati budete toliko v osvětě, svéčinnosti a mravním povznesení svém. V tomto znamení musíte zvítěziti! Sláva vlasti! Na zdar svobodě! V Praze, dne 17. srpna 1872. Josef Barák.«

Na místo Barákovo nastoupil Václav Ratolístka a »Dělnické Listy« staly se listem rázu sociálně-demokratického, a to na zásadách Ferdinanda Lassalla, jak ze článků jsme shledali. Byla to hlavně zásluha J. B. Pecky, který byl lassallian.[29])

Pecka zasedal ve vydavatelstvu »Děl. Listů« a psal do »Děl. Listů« články sociálně-demokratické.

»Dělník«, obratem věci v dělnictvu, byl na podzim roku 1871. Petrem zastaven. Starý bojovník za práva lidu dělnického, Václav Petr, roztrpčen nevděkem vlastních bratří v práci odešel z dělnického hnutí na vždy. Opustil z jara r. 1872. i Prahu; odebral se do Solnohradu, kde přijal ve svém oboru v tiskárně Pustetově práci a tam také mimo vlasť, zapomenut zemřel, a kosti jeho složeny jsou v zemi cizí, ne ve vlasti, již tak vřele miloval a jejímž zdárným synem uprostřed jejího národa se byl osvědčil.

Taký byl konec prvního buditele dělnictva českého.

Ale ani »Dělnickým Listům« jejich opanování pole, na němž zápasily již jen s konservativními a později katolickými »Dělnickými Novinami«, nepřineslo štěstí, i ony zašly.

Ve vydavatelstvu »Děl. Listů« z jara r. 1874. nastaly spory osobní i zásadní a tyto spory vedly k tomu, že dne 3. dubna oznámily »Děl. Listy« vystoupení z vydavatelstva pěti vydavatelů, a to: obč. Šimáčka, Malého, Zápotockého, Kheila a Lehmanna. Další seslabení výboru »Děl. Listů« následovalo v měsíci červnu, kdy opět vystoupili z vydavatelstva »D. L.« pp.: M. Homola, J. B. Pecka, J. Hakl a V. Koula.[30])

Vystoupení J. B. Pecky a soudruhů z vydavatelstva »Děl. Listů« v měsíci červnu stalo se proto, že redaktor »D. L.« Vojtěch Jarušek dovolil si na pobídku liberálních Mladočechů uveřejniti proti vůli vydavatelstva příznivý článek ve prospěch vystavění Národního divadla, sepsaný Ant. Pellantem-Mělnickým, ačkoliv článek ten, když v redakční schůzi čten z rukopisu, sociálními demokraty, kteří tvořili většinu vydavatelstva, jednohlasně byl zamítnut. Tak mně sdělil sám Pecka, když jsem se ho na celou tuto záležitosť r. 1882. tázal.

Vystoupivší sociální demokraté z vydavatelstva »Děl. Listů« založili hned v měsíci červnu r. 1874. vlastní orgán »Budoucnosť«, jejímž prvním vydavatelem a redaktorem byl dělník krejčovský Václav Kos, později pak Ladislav Zápotocký a Jos. B. Pecka.

Tím osud »Děl. Listů« pod vedením Jaruškovým ve směru národně liberálním byl zpečetěn, »Dělnické Listy« zašly koncem

---

[29]) Ferd. Lassalle (nar. 11. dubna 1825., zemřel v souboji 31. srpna 1864.), syn bohatého israelity z Vratislavi, domáhal se státní pomoci pro dělnictvo a hlásal zásady internacionality. Hlavní jeho díla jsou: »Soustava vydobytých práv« r. 1861., »O ústavnosti« a »Dělnický program«. Lassalla vedle Karla Marxe oslavují sociální demokraté jako prvního svého muže.

[30]) Dělnické Listy č. 12. III. r. 1874.

r. 1874. »Dělnické Listy« porazily první dělnický list český »Dělník«, podkopaly půdu »Dělnickým Novinám« neustálými polemikami, ale samy sobě vykopaly také hrob. Václav Petr se ještě dožil tohoto úpadku »Děl. Listů« a o něm v Solnohradě doslechl.

Tak bylo pracováno sociálními demokraty již v prvních dobách dělnického hnutí, aby zašlapány byly národnostní myšlénky v dělnictvu českém, aby vyhubeny byly dobré časopisy a aby vyhnáni byli první buditelé dělnictva českého z jeho hnutí — *aby nepřekáželi internacionálním spojencům, kteří byli odpůrci věci české!*

Také »Dělnické Noviny«, jež číslem 8. roč. V. ze dne 25. dubna r. 1874. převzalo do svého vedení od Ant. Tumy katolické družstvo, a jež svěřilo redakci Václavu Žižkovi, zašly číslem 7. roč. VI. ze dne 14. dubna r. 1875.

Pány situace v dělnickém hnutí, když zašly poslední listy z nejstarších dělnických časopisů, stali se sociální demokraté na dlouhý čas.

X.

Ze života a činnosti prvních vůdců dělnictva: Václava Petra, Václava Žižky, Ant. Tůmy, Ant. Pelanta a Jana Bavorského.

Václav Petr, vyučený typograf, narodil se dne 29. června 1835. v Lobči u Mšena. Byl synem tamního o obec velice zasloužilého českého učitele. Zaměstnán v Praze, octnul se r. 1867. v dělnickém hnutí a stal se prvním dělnickým redaktorem při časopise »Dělník« a vytrval při něm až do jeho zaniknutí, věren jsa stanovisku konservativně sociálnímu a národnímu.

Na jaře roku 1872. odebral se ze ženou do Solnohradu, aby ušel všem, kdož jeho poctivé snaze v Čechách nepřáli, a tam, v Pustetově katolické knihtiskárně, přijal místo sazeče českých modliteb-ních knih. V Solnohradě žil Petr se svojí rodinou v klidu a nedopisoval si v Čechách s nikým. Jen v některých chvílích, když byla řeč o Praze, jak vypráví jeho dosud žijící manželka, často si Petr pozasteskl a říkával: »Již vidím, že moji známí v Praze nevědí o Petrovi. Již vím, že umru zapomenut dělnictvem českým nadobro.«

Počátkem roku 1879 se Václav Petr roznemohl na súžení trubic a na úbytě mozku. Nemoc trvala půl roku a dne 7. července r. 1879. Václav Petr zemřel. Pohřeb jeho byl slušný, súčastnilo se ho dělnictvo z katolického závodu Pustetova, v němž zesnulý pracoval.

V. Petr v posledních okamžicích svého života došel pečlivého ošetřování v solnohradské nemocnici sv. Jana, kde také zemřel. Pobyl tam v léčení čtrnácte dní. Tělesné pozůstatky jeho uloženy jsou na hřbitově, k výše uvedené nemocnici přiléhajícím, k poslednímu odpočinku.

Tam, daleko od vlasti, pro niž bilo jeho srdce a již mnoho dobrého prokázal, odpočívá Petr, první dělnický redaktor český, jehož památka v dělnictvu českém nikdy nevyhyne.

Toho se zajisté Petr nenadál, kde mu bude složiti kosti, když projížděl českou zemi v letech 1870.—1872. od města k městu a všude, kde mu možno bylo, spolky dělnické zakládal a v nich přednášel.

Rodina Petrova, žena a tři synové, osiřela, ale známými dělníky podporována, přetrvala všecky útrapy života. Synové domohli se slušné existence a byli s to, aby i svou matku slušně v jejím stáří podporovali a podporují ji až podnes.

Tolik dověděl jsem se o Václavu Petrovi a jeho rodině prostřednictvím p. Petra Píchy, člena Spolku katol. tovaryšů v Solnohradě, ku konci roku 1899., na něhož jsem se byl písemně obrátil. Informace podala p. Píchovi sama manželka Václava Petra a nemálo prý

Václav Petr.

se podivila, že se v Praze ještě vyskytli lidé, kteří za 27 let po odchodu Petrově z Prahy si na něho vzpomněli a o jeho činnosť i život se zajímají. Že tím byla stařenka nemálo potěšena, rozumí se samo sebou. Když V. Petr v l. 1867.—1872. byl v dělnickém hnutí v Praze, bydlil v domě »u Podušků« na Karlově náměstí na Novém městě pražském, kde byly zároveň redakční místnosti časopisu »Dělník«.

* * *

Václav Žižka, náš nejstarší dělnický zápasník za práva práce a jeden z prvních spisovatelů, kteří se jali řešiti otázku sociální na základech křesťanských, narodil se dne 9. září r. 1834. v domě »u Malých Šálků« č. 309 v Resslově ul. v Praze. Prvního vzdělání nabyl v obecných školách pražských. Jako školák ministroval též v chrámu Páně Týnském, kde se seznámil s tamějšími kaplany Heinrichem, Škodou a Škampou. Tito si hocha oblíbili a rozličné dobré knihy mu půjčovali, v nichž míval velikou zálibu. Jak kaplani chrámu Týnského Žižku sobě oblíbili, svědčí nejlépe, že kaplan Heinrich pekařku pí. Tůmovou napomínal, aby svému hochu s jiným nedovolovala kamaráditi, než se Žižkou.

V rodině, když chlapec Václav dorůstal, těšíval se otec jeho a vždy říkával: »Což náš Václav, ten bude jednou farářem!« Nedošlo však k tomu, aby přání otcovo se vyplnilo. Chudoba tomu nedovolila, aby Václav mohl jíti na studie. I šel na řemeslo stříbrnické a zlatnické.

Roku 1848. octnul se Žižka poprve v řemeslnické dílně. Než, i v učení Žižka obíral se stále knihami a čítal v nich. K rodině mistrově, kde Žižka se učil, docházel vyučovat dítky jistý student, Václav Krupička, který jest nyní děkanem, a ten na žádosť čtení chtivého Žižky půjčoval mu učebné knihy z vyššího gymnasia, v nichž Žižka v prázdných chvílích se vzdělával, což jeho mistr, kovaný to Němec, nerad viděl a Žižkovi »du verdorbener Student« přezdíval.

Po pětiletém učení, již jako tovaryš, nastoupil Žižka práci v jiné dílně a za rok vydal se jako »vandrovní řemeslník« na cestu do Vídně. Tam dostal práci, ale po půl roce musil opět nastoupiti cestu do Prahy v nejhorší době, v lednu. Stříbro bylo tehdáž drahé, u stříbrníků bylo málo práce, tak že značný počet stříbrnických dělníků pracovalo pouze na »pakfonu« za velmi skrovný plat. I byl Žižka nucen také na »pakfonu« pracovati, avšak posléze se ani této práce nedostávalo, a Žižka Vídeň opustil. Přišel do Prahy, ale nenalezl zde také práci, a tak byl nucen u svých rodičů celý rok tráviti na zahálce. Času toho použil však Žižka ku svému vzdělání. Čítal bibli, životy svatých a mnoho ročníků »Blahověsta«, jež mu půjčoval zbožný kněz Antonín Tichovský, který jako farář v Kojeticích zemřel. Na radu tohoto duchovního vykonal Žižka, jsa 20 roků stár, životní sv. zpověď.

Od té doby počíná u Žižky pravý život křesťanský v soukromí i ve veřejnosti. Za krátko zatoužil Žižka po stavu kněžském a umínil si učiniti všecky možné pokusy, aby se stal knězem. I pomýšlel na to, nebylo-li by mu možno ještě studovati, aby svých tužeb dosáhl. Myšlénky své sdělil Žižka s tehdejším profesorem náboženství na akademickém gymnasiu, Václavem Štulcem, s nímž dobře byl znám. Václav Štulc, vida u Žižky dobrý a čistý úmysl, pozoruje jeho nadšení pro kněžský stav a pro dobrou věc, přivoloval k tomu a sliboval, že Žižkovi pomůže, bude-li velmi pilným, aby tři první třídy gymnasia v jednom roce vykonal. Také Jeho Emin. ndp. kardinál Bedřich kníže Schwarzenberg úmysl Žižkův, když o něm z úst Žižkových slyšel, schválil.

Než, osud obrátil všecko jinak. Žižka svěřil se se svým úmyslem novicmistru u Křižovníků P. Havránkovi, tehdáž slovutnému kazateli v Praze, a ten Žižku od jeho záměru odvrátil. Řekl mu přímo, že

k učení takovému, aby člověk knězem státi se mohl, jest třeba dobré paměti, u Žižky že pak léta při řemesle strávená jsou této vlastnosti na závadu. První třídy prý by Žižka ještě dobře prošel, ale ve vyšších že by to pak mohlo uváznouti. A doložil: »Kdo chce Pánu Bohu sloužiti, může to i jako laik velmi dobře činiti, ano někdy i jako laik může člověk více působiti pro náboženství i Církev nežli sám kněz.«

Po slovech moudrého kněze upustil Žižka od svého úmyslu a věnoval se cele zase řemeslu. Našel výhodnou práci, v níž trval dva roky, v kterýžto čas zbývalo mu ještě dosti mimořádných chvil, v nichž se pustil do psaní denníku svého života a svých zkušeností. Popsal tři velké knížky a své zápisky nadepsal »Noc života mého«. Z celého obsahu svého denníku Žižka teprve poznal a shledal, jak podivnými cestami jej Bůh vedl, než byl k pravému poznání přišel a životní zpověď vykonal. Do té doby spadá také Žižkův první pokus literární, článek nadepsaný »Stesky katolického služebníka«, v »Blahověstu« tehdáž uveřejněný.

V čase tom zemřel Žižkovi otec, zednický polír, zanechav zde manželku, dvě dcery a dva syny, z nichž nejmladším byl Václav. Nejmladší Václav byl z dětí první, jemuž umírající otec své požehnání udělil a teprve po něm se ostatním dětem požehnání dostalo, jakoby otec jeho byl předvídal, že Václav to bude, na němž požehnání otcovo spočine, že hlavou rodiny se stane a všecky ostatní přečká. Za pět měsíců po smrti otcově zemřel i Václavův starší bratr.

Roku 1858. Žižka pracuje při svém řemesle, vstoupil jako člen do Jednoty katolických tovaryšů v Praze a přihlásil se za úda Svato-Janského dědictví.

Avšak ani v čase tom nedal si Žižka pokoje a vnitřní jakousi pobídkou puzen, dal se do psaní nových zápisků. Počal se svojí prací koncem r. 1863. Psal takové myšlénky a pravdy, o kterých dříve nikdy neslyšel a nikdy jich nečetl, které však nicméně za správné a dobré pokládal. Tak na př. již v roce 1864. mezi jiným napsal o práci: »Prací na dobrou cestu přijíti měl kleslý člověk, k nížto byl milostivým trestem Stvořitele odsouzen. Ne proto pracuje člověk, aby jen sobě svůj vezdejší blahobyt zařídil a život svůj na tomto světě možným učinil; ale on pracuje z pokání, aby zadost učinil za hřích, aby se cvičil v trpělivosti a trpělivě nesl trest mu uložený. Pročež i člověčenstvu jen tehdy spokojenosť s přiměřeným blahobytem kyne a práce jeho od Boha požehnána bývá, když práce jeho vyniká trpělivostí a konána jest z poslušnosti k Bohu.« — To byly základní myšlénky, z kterých se v Žižkovi nové učení o práci, křesťanství odpovídající, stále tvořilo a pro budoucnosť svérázným sociologem křesťanským jej učinilo. Takových zápisků a úsudků o životě a práci sepsal a nashromáždil si Žižka plných 26 archů. To byl podklad jeho názorů na společenské poměry a na život lidu pracujícího. Proto Žižka v sociologii vyniká naprostou původností, že jako samouk nečerpal z knih, ale ze života a z vlastní zkušenosti, která za 30 let jeho práce jako dělníka byla dosti bohatou.

Tato okolnosť, že o základní křesťanské pravdě v otázce sociální byl Žižka pevně přesvědčen, kterážto jeho základní pravda s učením křesťanským v úplném souhlasu se shodovala, přiměla Žižku k tomu, že koncem let šedesátých ze svých zkušeností jal se psáti do dělnických časopisů.

Žižkovy články přinášely časopisy »Oul,« »Dělník,« »Dělnická Bibliotheka« a »Dělnické Noviny,« u nichž byl Žižka r. 1874. odpovědným a řídícím redaktorem od vydavatelstva katolických dělníků zvolen.

Žižkovy články přinášely následující časopisy: »Oul« (1868.), »Český Dělník« (1869.), »Dělník« (1860.—1871.), »Dělnické Noviny« (1870.—1875.), »Práce« (1875.—1876.), »Čech« (1876.—1896.), »Pražské Večerní Noviny« (1888.—1896), »Nedělní dělnická příloha Čecha« (1891.—1893), »Pojizerské Listy turnovské« (1887.), »Blahověst« (1891.), »Děl. Noviny« (1891.—1900.), »Dělník brněnský« (1891.) a Vlasť (1899.—1900.).

Václav Žižka.

Tyto časopisy přinesly z péra Žižkova přes 200 pojednání a článků trvalé ceny.

»Dělnické Noviny« v letech 1874. a 1875. vedl Žižka jako odpovědný redaktor samostatně a mimo to sepsal a vydal brožury: r. 1875. »*O dělnické otázce*«, r. 1895. »*Návod ku vzdělání člověka*« a r. 1898. »*O životě sociálním na základech křesťanských*«. Největším a pro křesťanské sociály nejpamátnějším zůstane však na všecky časy Žižkovo dílo: »*Jaké byly počátky křesťanského socialismu v Čechách*«, uveřejněné ve »Vlasti« roč. XVI. a samostatně vydané r. 1900. družstvem Vlasť v Praze.

Žižka, zasáhnuv r. 1868. v dělnické hnutí, nepřistoupil k založenému tehdáž dělnickému spolku »Oul«, v nějž neměl pod vedením

Dra. Chleboráda i později důvěry. On držel se pevně starých řemeslnických tradic a očekával jen od zásad křesťanských na poli práce a výroby spravedlivý pořádek a lepší budoucnosť pracujícího lidu.

Žižka byl vůbec milovníkem jen soukromého života a prodléval nejraději v kruhu svých přátel v Jednotě katolických tovaryšů. Že na veřejnosť vystupoval a ruchu dělnického činně se súčastnil, bylo hlavní a rozhodující příčinou to, že vnitřní síla nabádala ho k psaní, aby v zájmu dobré věci a křesťanského náboženství súčastnil se práce s těmi, kteří probouzeli pracující lid.

A Žižka súčastnil se ruchu toho poctivě, až r. 1875. konečně rozrušen prací, jíž všecky své síly takořka obětoval, zbaven všech prostředků, v práci a činnosti své ustati musil. Ne však na dlouho.

Roku 1876. v březnu stržen Žižka zase na dráhu sociální činnosti. V týž čas konala Katolicko-politická jednota pro král. České se sídlem v Praze řádnou valnou hromadu a Žižka zvolen do jejího výboru. Tak naskytla se Václ. Žižkovi příležitosť pokusiti se opět v sociálním snažení, pokud mu to bude možno. I přednášel Žižka na schůzích řečené jednoty z oboru sociální otázky na následujících místech, kde schůze byly pořádány: v Praze, v Písku, v Horažďovicích, ve Mšeně, v Kostelci nad Orl., v Netolicích, v Týně-Rovensku, v Turnově, v Pelhřimově, v Louňovicích, v Želivě, v Horkách a v Mníšku. Ve výboru Katol.-politické jednoty pro král. České jest Žižka podnes.

Žižka súčastnil se založení sociálního odboru družstva Vlasť, v němž zasedá od začátku roku 1891. jako místopředseda, a když roku 1891. družstvem Vlasť vzkříšeny k životu »Dělnické Noviny«, přistoupil Žižka do jejich redakce jako hlavní spolupracovník.

Žižky váží si křesťanští sociálové čeští velice a dávají to veřejně na jevo, neboť na všech svých sjezdech: r. 1894. v Litomyšli, r. 1896. a 1898. i 1899. volili jej vždy za svého čestného předsedu. Podobně bývá Žižka křesť. sociály vyznamenáván i na krajinských sjezdech, když tam zavítá. Na liter. sjezdě družstva Vlasť r. 1896. byl Žižka referentem o řemeslnicko-živnostenské otázce a na sociálním kursu družstva roku 1900. řeční: »O křesťanském základě sociální otázky«. Když se konaly r. 1897. volby do páté kurie za poslance na říšskou radu, kandidován Žižka stranou křesť. sociální na Táborsku, kde 162 volitelů pro jeho volbu bylo rozhodnuto, tak že žádný ze všech kandidátů strany křesť. sociální tolik volitelů pro sebe neměl.

Dnes je Žižka ještě svěží, řeční a dostavuje se do schůzí katolíků, jak jen mu možno. Také pérem vládne Žižka ještě dobře a nejednou úvahou dává v křesť.-sociálních časopisech radu i poučení mladším.

Žižka jest jediným z dělnických spisovatelů a řečníků, který nám z dob dělnického probuzení zbyl. Není Petra, Bavorského, Běleckého, Tůmy, Pelanta ani Pecky, všecky již kryje — zelený trávník.

Žižka jest také jediný z prvních buditelů dělnictva, jemuž Bůh popřál viděti i probuzení křesťanských sociálů, o němž vždycky snil. Úcta, s jakou křesťanští sociálové čeští shlížejí na svého Žižku, tohoto statečného Marianského sodala, jest všeobecně známa; není třeba se o ní zvláště zmiňovati.

Kéž nám Pán Bůh ještě dlouho Žižku zachová! Toť nejvřelejší naše přání na konec tohoto životopisného náčrtu.

* * *

Antonín Tůma, typograf, narodil se r. 1840. v Praze, kdež chodil do hlavní a reální školy. Vyučiv se sazečství písma, vzdělával se večer u spisovatele Václava Hanky, který si nadějného mladíka velice oblíbil. Tůma pomohl zakládati spolek »Typografia« a časopis »Veleslavín«, do něhož přispíval také články z oboru sociálního. Roku 1868. byl odpovědným redaktorem časopisu »Correspondenz« a v pěti tiskových procesech odsouzen na devatenáct měsíců do žaláře. Po dvanáctiměsíčním věznění byl amnestován a propuštěn z vězení. Psal nějaký čas do staročeského denního listu »Pokrok«, až konečně mnoha dělníky vyzván, založil r. 1870. »Dělnické Noviny«, které vedl až do r. 1874., kdy odevzdal je katolickému dělnickému družstvu a jeho redaktoru Václavu Žižkovi; sám pak zřídil si vlastní tiskárnu, z níž vyšla knihtiskárna »Slavie« a z té nynější knihtiskárna Ed. Beauforta.

Tůma založil dvanáct dělnických spolků a šest dělnických knihoven. Časem také v dělnických spolcích přednášel. Před vstoupením do dělnického hnutí psal Tůma také do Filípkova »Vlasteneckého kalendáře« novelly a dopisoval z Prahy do časopisu »Poutník od Otavy«. Antonín Tůma zemřel v Praze r. 1886.

* * *

Antonín Pelant, dělník lakýrnický a jeden z nejstarších dělnických spisovatelů směru liberálního (psal pod pseudonymem »Mělnický«), narodil se dne 8. června r. 1848. Přispíval články do časopisů »Dělník«, »Oul«, »Český Dělník«, »Dělnické Listy«, »Dělnická Bibliotheka« a napsal roku 1878. sociálními demokraty vydanou brožuru o penězích »Démon naší doby«, kterou však nepodepsal.

Posledně přednášel r. 1878. sociálním demokratům v Dělnické Besedě pražské »u tří kaprů« o svých cestách po pařížské výstavě, za kterouž ochotu sociálně-demokratický redaktor J. B. Pecka se mu odměnil v sociálním listě »Budoucnost« ostrou kritikou, v níž názory Pelantovy o dělnické práci na výstavě odsoudil.

Pelant pak již mezi sociálně-demokratické dělnictvo nešel a věnoval se hnutí řemeslného živnostenstva, na jehož schůzích mluvíval. V otázce řemeslnicko živnostenské stál vždy na stanovisku živnostenské svobody, ačkoliv byl od r. 1874. samostatným živnostníkem svého řemesla.

Pelant zemřel dne 27. května r. 1886. na Král. Vinohradech a pohřben jest na hřbitově vinohradském.

* * *

Jan Bavorský, typograf, člen »Oulu«, dělnický řečník v letech 1869.—1874. a přispěvatel mnohých dělnických časopisů tehdejší doby, narodil se dne 15. května r. 1841. Působil v dělnictvu způsobem vynikajícím až do r. 1874., kdy jméno jeho z veřejnosti úplně zmizelo. Smýšlením byl sociální liberál na stanovisku národním. Po svém vystoupení z dělnického hnutí stal se faktorem v pražské knihtiskárně firmy Haase. Sepsal také s Václavem Petrem první část dějin dělnictva českého pod názvem »Hnutí dělnické« v kalendáři »Práce« na rok 1871.

Zemřel dne 19. května r. 1891. v Praze a pohřben v Olšanech na III. hřbitově.

XI.

Dělnické tábory roku 1869. První stávkové hnutí. Vydání zákona koaličního roku 1870. Další stávkový ruch.

V letech 1869.—1872. byla doba táborů. Není poněkud většího vrchu a pláně v království Českém, k nimž zároveň nějaké historické vzpomínky se poutají, aby tam nebyl svoláván tábor lidu, jak se o tom může každý přesvědčiti z mnohých historických spisů tehdejší doby.[31])

Táborový ruch uchvátil i dělnictvo. První tábor dělnický, jemuž předsedal Dr. Chleborád, konán dne 23. května 1869. na planině letenské u Prahy. Bylo na něm účastno na 30.000 dělníků a mluvili: Dr. Chleborád, dělníci: Staněk, Salava, Šolar a Čížek; hostinský Kukla a redaktor »Jednoty« Karel Šubrt.

V přijaté resoluci doporučovalo se zřizovati potravní spolky, spolky politické od nepolitických oddělené, vzdělávati lid spolky a zápasiti za politická práva všemi zákonitými prostředky, zápasiti za omezení pracovní doby a konečně žádáno zvýšení mzdy a zrušení daně pro spolky potravní a podnikatelské.

Tábor konal se za velikého nadšení.

Druhý dělnický tábor, který nazván dělníky »ryze dělnickým«, svolalo 54 dělníků (náležejících ku straně oposice proti Chleborádovi) na neděli, dne 30. května 1869. ke třetí hodině odpoledne na ostrov Rohanský v Karlíně. Na denním pořádku rokování bylo thema: »Jakými prostředky lze zlepšiti stav dělnictva?«

Na plakátech a létacích lístcích, jimiž tábor se svolával, byli všickni svolavatelé podepsáni a nacházíme mezi nimi ze známějších jmen tyto podpisy: V. Březnovský, rukavičkář; Fr. Haman, strojník; Vojta Jarušek, sladovnický; Fr. Jiránek, strojník; Čeněk Körber, strojník; Gustav Kulhavý, puškař; Fr. Loh, typograf; Václav Němec, stříbrník; Ant. Pelant, lakýrník; Šafařík, kovolitec; Karel Šíba, strojník, a Václav Žižka, stříbrník.[32])

Táboru předsedal Václav Němec a řečnili: Němec (předseda), Pelant, Kulhavý, Šafařík, Haman a Ryba.[33])

Veškeří tito řečníci mluvili ve směru přijaté resoluce, která v dějinách dělnického hnutí má veliký význam, a proto ji zde klademe v plném a věrném znění, ať si ji psal kdo chtěl.[34])

Resoluce ta zní:

»My dělníci, synové slavného národa českého, shromážděni na březích stříbropěnné Vltavy, abychom porokovali o prostředcích, jakými lze zlepšiti stav českého dělnictva; uvážili jsme, že jest potřeba, aby mezi námi šířily se osvěta a vzdělanost, a dělník aby ponenáhlu vyšinul se na roveň s nejvzdělanějšími třídami národa;

uvážili jsme, kterak dělník za nynějších poměrů nevydělá ani tolik, mnoho-li potřebuje na nejnutnější výživu, a kterak při namáhavé a mozolné práci odkázán jest se svou rodinou jen na nouzi a nedostatek;

---

[31]) Viz »Pláč koruny České neboli Persekuce lidu českého v letech 1868—1873.« Napsal Jakub Arbes. Praha 1894.

[32]) Provolání tisknuto bylo v knihtiskárně Dr. Ed. Grégra. Nákladem svolavatelů.

[33]) Podrobné zprávy z tábora a řeči přinesly »Národní Listy« v číslech 148., 149. a 153. roku 1869.

[34]) Dle doznání Václava Žižky napsal prý ji dělníkům Dr. K. Sladkovský.

uvážili jsme, kterak tu potřebí jest nápravy rychlé hlavně zvýšením platu a zkrácením hodin pracovních; uvážili jsme, kterak k zlepšení stavu dělníkův velmi přispívá spolčování, a kterak tudíž jest potřebí, aby zakládaly, množily a sílily se spolky dělnické, vzdělavací a podnikatelské, nižádnou daní netísněné;

uvážili jsme konečně, kterak nutno jest, aby dělníci čeští domáhali se práv politických, zakládali politické spolky a všemi zákonitými prostředky zasazovali se o zastoupení své v obci a ve sborech zákonodárných.

Jakkoli tedy my pokládáme resoluci milých bratří svých, přijatou v táboru na Letné, dne 23. t. m., ve všech částech za nepochybenou a věrně k ní přistupujeme, nicméně poznáváme, že v nynějších trudných poměrech politických nelze prostředky svrchu uvedenými vydatně působiti na zlepšení stavu dělnictva, poznáváme, že jen ve svobodném národu může i dělnictvo domoci se svobody, a poznáváme, že dokud celý národ tísněn jest ve svých potřebách politických a hmotných, dotud žádná část jeho, tedy ani třída dělnická, nemůže dopracovati se lepšího postavení, poznáváme, že jen ve svobodném národu dělnictvo domoci se může svobody; poznáváme, že jen od vlastního národa a od samosprávného zastupitelstva království Českého můžeme nadíti se podpory a pomoci; a protož:

prohlašujeme, že my, dělníci čeští, co věrní synové svého národa, hledáme spásy a zlepšení svého stavu na ten čas v uvolnění své vlasti; prohlašujeme veřejně a slavně, že všemi zákonními prostředky, všemi silami, i krví svou, i životy svými chceme a budeme pomáhati k vymožení samostatnosti koruny české, jak zaručena jest posvátnými sliby, přísahami a smlouvami králův našich. Tak nám dopomáhej Bůh!« [35])

Resoluce tato celkem, až na některé liberální fráze o svobodě a volnosti, nezní odporně. Frázím o svobodě nemusíme se však diviti, neboť byly tehdáž v modě a neobešlo se bez nich ani jedno provolání k dělnictvu, natož pak táborová resoluce.

Také tento tábor byl navštíven tisíci a tisíci dělníky a ukončen v pořádku. Zde postavilo se dělnictvo české poprve na půdu státního práva českého a tím také resoluce z tábora na Rohanském ostrově bude v dějinách dělnických pro vždy památnou.

* * *

Po druhém dělnickém táboru nebyl dlouho pořádán žádný, toliko dvě veřejné schůze byly konány; jedna v Sokolovně 20. ledna r. 1870., na níž předsedal Václav Petr, a druhá v Konviktě, 21. března r. 1870., na níž předsedal dělník Kovanda. Pro poslední schůzi dostali se řečníci před soud a jsou odsouzeni dne 22. října r. 1870.: Eduard Strnad, strojník, na tři měsíce těžkého žaláře, Jan Bavorský, typograf, na tři neděle těžkého vězení a Jan Dušek, obuvník, na čtrnáct dní do vězení. Jos. Loida, strojník, Václav Březnovský, rukavičkář a Hynek Suchomel, úředník »Slavie«, uznáni za nevinné. Obžalované hájil Dr. Antonín Čížek.[36])

[35]) »Český Dělník« čís. 3. roč. I. ze dne 12. června 1869. Praha. Článek: »Druhý ryze dělnický tábor«.

[36]) »Soud dělníků českých odbývaný dne 21. a 22. října 1870.« Tiskem Steinhausera a Nováka. Nákladem redakce »Dělníka« v Praze. 1870.

Po schůzi Konviktské nastalo zakazování takových schůzí a zvláště dělnických táborů, neboť hnutí dělnické počínalo býti již vládě radikálním. Po zákazech dělnických táborů v r. 1870. na Smíchově, v Holešovicích a na Letné, upustili dělníci od svolávání takovýchto táborů na dlouhý čas.

* * *

Stávkový ruch u nás počíná rokem 1869. První objevili se v něm v měsíci srpnu typografové a po nich krejčové. Než, nepochodili valně. Stávky trvaly několik dní a skončily nepatrnými úspěchy. Typograf Jan Bavorský, který schůzi stávkujících typografů předsedal, byl hned po schůzi, dne 9. srpna 1869., zatknut, a teprve 14. srpna propuštěn z vazby vyšetřovací, avšak dne 3. září jsou pro stávku odsouzeni první stávkáři, typografové: Jan Bavorský na čtyři neděle, Sussman, Karel Ryba, Em. Rain, Ambrož a Horák, každý na osm dní a Chrpa, Hrubý, Kleinschmied, Pavlis a Stolař, každý na pět dní do vězení.

Po nezdařených stávkách následovaly *odborové schůze*, kdež ve formě resolucí činila se prohlášení o poměrech a požadavcích dělníků a tak připravován ruch stávkový, který po roce 1869. až do naší doby vzrůstal a velkého významu v dělnictvu se domohl.[37])

Zvláště otřásla dělnickou veřejností stávka tkalců z továrny Liebigovy ve Svárově u Tannwaldu, která vypukla následkem snížení mzdy o 10% v měsíci březnu. Stávkující dělnictvo učinilo pokus strhnouti do stávky i dělníky z blízkých Haratic, Smržovky a Tannwaldu a srazilo se s povolaným vojskem a ve srážce té jeden dělník proboden, dva zastřeleni a přes dvacet mužů i žen střelbou raněno. Celá stávka svárovská popsána jest v brožuře r. 1870. Mnohoslavem Troskovským napsané pod názvem: »Poměry a události Svárovské«. Velice charakterně zachoval se v této stávce strojník Fr. Krasl, jehož ředitel Palme chtěl proti dělnictvu jako svědka získati odměnou, ale Krasl vše odmítl a raději zaměstnání ztratil, nežli by byl dělnictvo zradil.

Dnes, v čase stávky, dělnictvo jest sorganisováno, že ruchem svým obrací k sobě zraky celé veřejnosti.

Proto také vláda hned po prvních stávkách viděla se nucena dne 7. dubna r. 1870. vydati koaliční zákon, jednak v zájmu prácedárce a jednak i v zájmu dělníků. Ale dnes, po třiceti letech, objevuje se tento zákon nedostatečným a měl by býti doplněn novými vložkami, aby dělník i prácedárce mohli se oň řádně v době stávky opříti.

XII.

U Jungmannova pomníku roku 1873.

Přicházím k nejkrásnějším dnům nejen dělnictva, ale vůbec celého českého národa; k vylíčení svorného postupu veškerého dělnictva našeho se všemi stavy a třídami národa, který se udál při

---

[37]) Roku 1869. konali se také odborové schůze tesařů, zedníků (jimž stál v čele dělník Jan Pelc), pokrývačů, obuvníků, strojníků (těmto stáli v čele dělníci Fr. Haman, Jiránek, Aubrecht, Kovanda a K. Šiba), zlatotepců, pozlačovačů a bednářů.

kladení základního kamene k Jungmannovu pomníku na bývalém Františkánském, nyní Jungmannově náměstí v Praze.

Neznám krásnějších dnů v dějinách českého dělnictva a celého národa nad 12. a 13. červenec r. 1873., kdy konána oslava stoletých narozenin českého učence Josefa Jungmanna, kdy zároveň v Praze kladen základní kámen k jeho pomníku. Nevím, bude-li kdy ještě takových krásných dnů slaveno v národě našem, aby veškeré dělnictvo také cítilo a kráčelo svorně s celým národem, jako tehdáž. Myslím, že takových dnů ani již nebude; myslím, že 12. a 13. červenec 1873. byly poslední dni, kdy národ český pod českými, červenobílými prapory a kolem svých vůdců, šlechty, studentstva a vůbec celé své inteligence, veškerého svého výkvětu, viděl celkem také sobě dosud věrné dělnictvo české.

Viděl jsem ty dělnické pluky s jejich prapory v nepřehledných davech a za velikého nadšení, jak kráčely průvodem, jakého dosud Praha neviděla. Nescházelo ani jedno řemeslo. Šli svorně vedle sebe a za sebou vesměs s prapory a velikým počtem svých hudebních kapel: »Ouly«, »Roje«, krejčové, malíři pokojů, pozlacovači, klempíři, puškaři, zámečníci, mlynáři, koželuzi, barvíři hedvábí, plavci Vltavani, truhláři, lakýrníci, kováři, kominíci, pokrývači, zedníci, kameníci, kožešníci, oceláři a pilnikáři, knihaři, pekaři, hrnčíři, dlaždiči, obuvníci, postřihači suken, soukenníci, punčocháři, tkalci, provazníci, zlatníci a stříbrníci, sedláři, rukavičkáři, kloboučníci, čalouníci, sladovníci, horníci a hutníci, strojníci a železáři atd. atd. a mezi nimi četně zastoupená zároveň pražská Jednota katolických tovaryšů s hudbou a pěkným spolkovým praporem, který jsem viděl tehdáž poprve. Byl to na tyto nepřehledné tisíce a tisíce hlav čítající řady mužů práce úchvatný pohled. [38])

Nadšení dostoupilo však vrcholu v řadách dělnictva, když slavnostní řečník a vůdce národa, Dr. František Lad. Rieger, ve své řeči, pronesené na náměstí Františkánském s tribuny, přišel k části o dělnictvu jednající, když dával dělnictvu českému vysvědčení jeho národní hrdosti, statečnosti a cti. Na řečníku spočinuly zraky všech dělníků, když pravil: »Utěšený pokrok (od dob Jungmannových) stal se v dělnictvu našem. O dělnictvu v smyslu nynějším nemohlo se vlastně ani mluviti; kde nebylo průmyslu ani pokročilého hospodářství, nebylo tu než bídně živořící nádennictví. Kdekoli byla jaká práce umělejší, lučební neb strojnická, musil býti povolán dělník z ciziny, jenž na svého českého pomahače hleděl s opovržením, a jemu při každém hnutí ruky dával nadávek nejpotupnějších, národ sám snižujících. A nyní dělnictvo naše důmyslem a pilností svou již učinilo zbytečnými ty pyšné učitele z ciziny, ano stává se již dosti často, že dělníci naši bývají pro schopnosť, pilnosť a skromnosť povoláni daleko za hranice, ano montérují již továrny v Německu, Švédsku a Italii, ba i ve východní Indii. (Výborně!) Dělnictvo naše však dbá nejen o své potřeby hmotné, ono zakládá časopisy k obraně zájmů svých a k svému vzdělání. Avšak vedle toho nezanedbává český dělník povinností svých, jež má jako člověk a občan — jako Čech a vlastenec. Ono bere živé účastenství ve všech vyšších zájmech národa

---

[38]) Upomínka na slavnosť Jungmannovu v Praze. Napsal Ed. Ferd. Schmidleichner. 1874. Nákladem Mikuláše a Knappa v Karlíně. Str. 7—26.

svého a vzdává úctu vyšším snahám duševním, sám dnešní den jest toho důkazem, jak ochotně a u velikém počtu přišlo vzdát česť velikému vlastenci, velikému Čechu.« (Sláva dělnictvu!)[39])

Celou řeč Dra. Riegra přinesly konservativní »Dělnické Noviny« pražské, řízené typografem Ant. Tůmou. A také obraz Jungmannův stkvěl se na přední straně »Děl. Novin«. Referát »Dělnických Novin« o slavnosti Jungmannově vyzněl takto: »Dosud nebylo podobné slavnosti, která by se těšila takovému účastenství se strany všech tříd národa českého. Průvod ubíral se z Letné Eliščinou třídou, Josefským náměstím, Příkopy, Ovocnou ulicí, kolem sochy Jungmannovy. Jestliže předvečer slavnosti (12. července) byl velkolepý (10.000 účastníků), byl slavnostní průvod dne 13. července uchvacující. Zaplesalo zajisté každému srdce, kdo patřil na tu nejrozmanitější směsici spolků, *z níž hrdě pnulo se 376 praporů, patřících ponejvíce spolkům dělnickým, čítající nejméně 50.000 účastníků.*[40])

Akt slavnosti ukončil historik král. Českého Dr. Fr. Palacký úderem na základní kámen ve jménu celého národa českého.

Po kladení věnců k základnímu kameni rozcházel se lid a mezi ním i veškeří zástupcové dělnictva českého.

Tak minuly slavnostní dni u místa sochy Jungmannovy, *kde dělnictvo české stálo snad naposledy jednosvorně s národem.*

XIII.

Karel Sabina a jeho význam v hnutí dělnickém.

V letech 1869.—1871. vidíme mezi dělníky kráčeti také representanta českých liberálů, abychom řekli správně, radikálního spisovatele, Karla Sabinu.

Sabina nevynikal v dělnictvu nijakou zvláštní činností; napsal sem tam do některého listu několik úvah o dělnickém hnutí, o socialismu a internacionále, uspořádal několik přednášek mezi dělníky, a to bylo vše, čím stal se u dělnictva oblíbeným. Sabina ze všech spisovatelů, kteří v české intelligenci se pohybovali, líbil se nejvíce sociálním demokratům. A sociální demokraté zůstali také Sabinovi věrni až ke hrobu.

Sabina narodil se 26. prosince 1813. v Praze, chodil do národní školy, tehdáž ryze německé, vstoupil na staroměstské gymnasium, kde byl posluchačem Jos. Jungmanna. Vstoupiv pak do filosofie, vrhl se na dráhu spisovatelskou, jíž se oddal cele, zanechav dalších studií. Sepsal mnoho spisů a mezi nimi první původní sociálně-demokratický spis »Tábor.« Jiný socialistický spis jeho vyšel v letech šedesátých pod názvem »Duchovní komunismus,« který sociální demokraté ocenili na tehdejší dobu jako spis výtečný. Napsal mnoho článků do »Dělníka« v letech 1869.—1870. »O postupu práce« a do dělnického kalendáře »Práce« v letech 1871. a 1872. »Rozjímání po práci« a »Opravy vně i v nitru«, v plzeňském měsíčníku »Vědomosti« »O nynějším stavu socialismu« a ve svém »Slovanu« v letech sedmdesátých podal celé »Dějiny internacionály«.

---

[39]) Frd. Ed. Schmidleichner: »Upomínka na slavnosť Jungmannovu v Praze«. Str. 33—35.

[40]) Oslava Jungmannova. »Dělnické Noviny« čís. 14. r. IV. 1873.

Tím zalíbil se Sabina dělnictvu tak, že byl zvolen i čestným členem pražského dělnického spolku »Oul« a že dělnictvo pražské dne 26. prosince r. 1871. k jeho šedesátiletým narozeninám uspořádalo slavnostní večer v Konviktě a podalo mu zlaté péro jako čestný dar. Přednášena zároveň báseň, v níž Sabina oslavován jako veliký syn a rek volnosti. Sabina při poděkování dělnictvu zamával pérem mu darovaným nad hlavami dělníků a sliboval jim, že touto zbraní i na dále bude bojovati za volnosť a svobodu, což dělníci přijali s velikým jásotem.

Za několik měsíců však rozlehlo se českou veřejností a českým tiskem, že Sabina je špion, že je zrádce národa. Tím dnem zmizelo i jméno Sabinovo z dělnického hnutí a ze všech dělnických a českých časopisů. Ale sociálně-demokratické »Dělnické Listy« popřály obraně Sabinova jména místa, nepokládaly Sabinu za zrádce. Dokázali to, když jako strana dostavili se v hojném počtu k jeho pohřbu.

Sabina zemřel dne 9. listopadu 1877. na Kr. Vinohradech a byl pohřben na třetím hřbitově v Olšanech. Nad jeho hrobem promluvil sociální demokrat Josef Stanisl. Kaňka dělník strojnický; v řeči své k přítomným dokazoval nevinu Sabinovu ve věci, z níž jej vinila česká žurnalistika, a pravil: »Kdyby Sabina býval zrádcem, pak já i jiní byli by bývali pykali žalářem.« [41])

Než, ať si byla věc mezi Sabinou a českou žurnalistikou ohledně zrady národní jakákoliv, nebudeme ji posuzovati. [42]) Jedno však jest pravda: Sabina byl jako spisovatel jedním, ano prvním z těch, kteří vedli svými články a díly národ v náruč neblahé nevěry, materialismu a liberalismu. Z mnohých prací Sabinových čišel sociální demokratismus, který posiloval u nás protinárodní dělnické hnutí.

Sabina svým liberalismem vychoval Baráka a svým zednářským radikalismem posilnil sociální demokraty u nás právě se probouzející mezi dělnictvem českým. A to nám postačuje, abychom si učinili pravý pojem, jakých zásluh po stránce národní a vlastenecké získal si Sabina v dělnickém hnutí.

---

[41]) J. S. Kaňka byl roku 1871. ve vyšetřovací vazbě trest. soudu v Praze pro jakési tajné spiknutí, z kteréž však, když se mu nemohlo dokázati, byl propuštěn na svobodu. Celá věc dle řeči Kaňkovy musila býti úzce spojena i se Sabinou. Kaňka zemřel r. 1886. v Teplicích.

[42]) Ohledně podezřívání českou žurnalistikou ve své »Obraně proti lhářům a utrhačům«, zvláštní to brožuře vydané r. 1872., píše Karel Sabina mezi jiným o národní zradě pouze toto: »Vyrvati se v chvíli zoufalé z rukou lichvářů, nespustiti se ideálu, který mne po dlouhá léta sprovázel, ba do těžkého žaláře a na pokraj záhuby hnal, pracovati dále v záměrech svých slovem a pérem, anižby mi bylo zapotřebí zakoušeti snížení stavu spisovatelského, vůči pokleslým poměrům nakladatelským, tato myšlenka mne obklíčila přeludem, strhla mne do víru svého a bez uškození národa pracovati dále na záměrech literárních, *dovedla mne k vině*, která nyní po jedenácti letech se na mně mstila tím, že jedině pro ni se mi na sta zločinů zrady přičítalo, jichž vinen nejsem. *Roku 1861. stalo se psaní, týkající se bulharských poměrů*, svědkem mého zbloudění a stačilo, aby se nyní na mne všecko neštěstí vlasti a pronásledování Čechův na můj psalo vrub, kdežto hned na to se jako zázračným obratem osudu obecné poměry i mé osobní na lepší stranu obrátily, já pak na pravou zase vstoupiv dráhu, dobrým svým démonem puzen k oné horlivé a mnohostranné činnosti jsem přikročil, která od krátkozrakých zlomyslníků, nedouků a nevědomců tak hanebně a lživě vykládána byla, a pro kterou jsem od (národních) fanatiků msty nazván byl druhým Milotou z Dědic.« — Tolik sám o sobě Sabina.

XIV.

Václav Valečka a jeho činnosť v dělnictvu českém.

V době doznívajících bojů mezi »Dělníkem«, »Dělnickými Novinami« a »Dělnickými Listy« objevil se na dělnickém obzoru list, jemuž mnozí slibovali dlouhou budoucnosť, ale naděje jejich rozpadly se také v niveč. Tímto listem byl časopis »*Práce*«, založený Ant. Tůmou a vedený v duchu národně-konservativním od redaktora Václava Valečky, dělníka truhlářského.

Valečka byl vzácným zjevem v dělnickém hnutí, poctivý a samostatný, na nikom nezávislý charakter, který pohlížel na řešení otázky dělnické se stanoviska národního, náboženského i společenského (sociálního) co nejstřízlivěji. Valečka si vzal za úkol řešiti otázku dělnickou cestou mravní, rozumnou a rozvážnou. Než, mnoho, mnoho byla již půda v dělnictvu českém liberály a sociálními demokraty rozryta, že nemohl snaživý duch Valečkův v dělnictvu tak vyniknouti, jak by bývalo žádoucno, a jak by si to byli mnozí z upřímných přátel dělnictva přáli, a proto i upřímná a ocenění hodná snaha Valečkova nedodělala se takých úspěchů, jak se očekávalo.

Také časopis »Práce«, jehož nadpis paprsky vycházejícího slunce byl ozářen a nikoliv neprávem, neboť časopis »Práce« byl opravdu listem pravé osvěty a vzdělanosti dělnictva, vzal krátce r. 1876. za své a zanikl.

První číslo prvého ročníku čtrnáctidenníku »Práce« vyšlo dne 16. října r. 1875. V provolání nadepsaném: »Nasim čtenářům!« objevuje se v »Práci« vyznačena tehdejší situace v dělnictvu a program, jímž tento nový list snaží se v dělnictvu uplatňovati. Píše se v něm doslovně takto:

»Již samo slovo, v čele našeho listu položené, dostatečně mluví o programu, jaký vytkli jsme sobě. Stavíme se tím pod prapor opravdu posvátný, pod nímž setrvati umínili jsme si do chvíle poslední. Jsme daleci toho, abychom snad chtěli sledovati rozmanité ty *mlhavé zájmy,* jaké v době poslední *k veliké škodě dělnictva tak mnohé vzácné vymoženosti pohřbily* a jež hlavní toho nesou vinu, že hynouti počíná všechno nadšení pro věci dobré, a že naše dělnictvo — to dělnictvo, jež beztoho tak osamotnělé stojí — *počíná již opouštěti samo sebe.* Pracovati k povznesení dělnictva, hájiti povždy a na každém místě zájmy jeho všemi zákonitými prostředky, buditi v něm uhasínající již lásku k činům skutečně platným a společné dobré věci prospěšným, ukazovati cesty, vedoucí k lepší budoucnosti vstříc — toť naším úkolem, jemuž věrně a dle všech sil vyhověti bude jediným naším snažením.

Opakujeme zde, že nechceme sledovati žádné *cíle mlhavé a neurčité*, a připomínáme, že neustupný boj povedeme nejen proti živlům, jež dobrým snahám dělnictva jsou na odpor, nýbrž i proti všem, kdož nakaženi morovým dechem *z ciziny k nám zavátým*, dělnictvo naše uvésti se snaží na cesty, na nichž kyne beznadějnosť a záhuba.«

Jak viděti, »Práce« svým programem vystoupila a bojovala hlavně proti vzmáhající se sociální demokracii, jejíž snahy velice řízně odsoudila jako beznadějné a pro dělnictvo české záhubné. Kdyby bývali tehdáž čeští národovci a vlastenci mezi intelligencí a dělnictvem po-

chopili poslední podnik upřímně smýšlejících buditelů dělnictva českého, a je podporovali v jejich snaze, tehdáž bylo by se dalo mnohé zlo předejíti.

Než dobrá snaha českých dělnických vůdců nedošla u veřejnosti toho porozumění, a tak se stalo, že »Práce«, bojujíc věrně za svým vytknutým programem na nemnoho národu, vlasti a spravedlnosti oddaných dělníků, roku 1876. zanikla.

Sociální demokracie měla v dělnictvu českém tímto pádem »Práce« poznovu otevřené pole.

Po zastavené »Práci« zmizelo i jméno Valečkovo na dlouhý čas z dělnického hnutí. Valečka, když sociální demokraté opanovali v dělnictvu českém půdu, hleděl si více svých osobních záležitostí a bylo ho vídati ve spolku dělníků truhlářských, jehož byl po dlouhá léta oblíbeným předsedou.

Podruhé zakmitlo se Valečkovo jméno v dělnickém hnutí na konci persekuce sociálních demokratů, když v Praze bylo dělnické hnutí vůbec vymizelo. Tehdáž, roku 1885., učinilo několik národních dělníků pokus, vyvolati v dělnictvu národně sociální hnutí, a za tím účelem založili »Politický klub dělnictva českého« a »Dělnický práci opatřující spolek«, z něhož později se vyvinula tak zvaná »Bursa práce«, která pod týmž jménem »*Bursa práce*« i časopis r. 1895. do 18. čísla roč. I. vydávala. Za vydání byl zodpovědným Jos. Wurstial a za redakci Fr. Pěnkava.

Valečka byl zvolen za předsedu »Politického klubu dělnictva českého« až do svého posledního okamžiku. Roku 1886. onemocněl a musil býti ve svých funkcích, které u truhlářského i politického spolku zastupoval, vystřídán. Nemoc se zhoršila a Valečka dne 13. listopadu r. 1886. zemřel. Pohřeb jeho byl pěkný; dělnické spolky, v nichž Valečka působil, súčastnily se ho v hojném počtu. Vřelou vzpomínku tomuto buditeli dělnictva věnoval jsem v brněnském »Dělníku« ze dne 27. listopadu 1886. č. 24. roč. II.

S Valečkou zašel z řad dělnictva opravdu veliký duch poctivé snahy, jenž vedl dělnictvo k tomu, aby na národním stanovisku, bez zásad falešného liberalismu i bez zásad cizáckého sociálně-demokratického internacionalismu a zhoubného materialismu a atheismu, ve svých záležitostech nezištně se spravovalo a si vzájemně pomáhalo.

Přátelé zesnulého, v řadách dělnictva se nacházející, sestoupili se po odchodu svého přítele a rádce ve »Valečkovu Besedu«, která pak, když vyplnila svůj úkol a Valečkovi r. 1888. v den sv. Václava, jeho patrona, na Vinohradském hřbitově pěkný pomník z červeného mramoru s jeho podobiznou nad hrobem postavila, za krátko se rozešla. Také o této události, jsa osobně slavnosti této přítomen, podal jsem krátkou vzpomínku do časopisu »Čech« ze dne 29. září r. 1888. Tak odvděčilo se dělnictvo české alespoň jednomu z upřímných svých rádců a buditelů, což k jeho cti můžeme konstatovati.

Václav Valečka býval také členem Jednoty katolických tovaryšů v Praze a vážil si katolických spolků tovaryšských nemálo. Náš Václav Žižka, který s Valečkou přátelský poměr udržoval, svědčí, že nejednou se mu Valečka při posuzování života spolkového přiznal: »Kdykoliv jsem měl nějakou příležitosť setkati se s dělníkem vzácné rozvahy, vzdělanosti a ctností dělníka, před jinými spoludruhy vzá-

cných, vždy to byl buď bývalý nebo stálý člen některé jednoty katolických tovaryšů.«

Taková vysvědčení máme po Valečkovi o členech spolků katolických tovaryšů. Budiž mu za to mezi námi věnována čestná památka.

Václav Valečka narodil se dne 29. září r. 1834. v Merklíně a v dělnictvu působil nejprve v Plzni a později v Praze.

XV.

Katolický spolkový ruch v Čechách. První statistika katolických spolků.

Když ku konci let šedesátých všecky stavy a třídy národní vedle dělnictva jaly se organisovati ve spolcích vzdělavacích a občanských, počali i katolíci a v první řadě opět kněží všímati si tohoto spolkového života; ovšem že ne v takové míře a v takovém rozsahu, jako za našich dob, ale přece tu a tam a dle možnosti.

Když byli kněží čtenářskými spolky a besedami a svými bohatými knihovnami v době buditelské i po ní naučili lid čísti a milovati literaturu, přistupovali znenáhla i k zakládání nejen náboženských, ale i dobročinných, politických a vzdělávacích jednot. Že katolíci vůbec hýbali se i v letech sedmdesátých a pěstovali život spolkový, dosvědčuje nám nejlépe první sjezd rakouských katolíků, konaný ve Vídni roku 1877., na němž měli účastenství i jako řečníci v odborech: kanovník Dr. Mik. Karlach, prof. Dr. Petr Špelina, prof. Jan Drozd, prof. Dr. Fr. Sal. Bauer, benediktin P. Navrátil z Rajhradu a jiní čeští kněží.

Tam byla tenkráte ve spolkovém odboru přednesena první zpráva, která nám odhrnuje oponu a poskytuje první pohled na rozvoj katolického spolkového života v Čechách.

Dle této zprávy existovaly v Čechách následující spolky a jednoty, různého druhu:

Rok založ.	Jméno a sídlo spolku	Počet členů	Předseda
1690.	Literácký sbor v Počátkách . .	32	Fr. Kottal, měšťan
1720.	Sv.-Janské Bratrstvo pro podporu chudých a churavých členů v Praze (na Skalce) . . .	3120	P. Ant. Rost, čestný kanovník v Praze
1813.	Bratrstvo literáků v Písečné . .	86	J. Št. Křeček, děkan
1837.	Růžencové bratrstvo v Počátkách	200	Dr. A. Svoboda, děkan
1849.	Katolická Jednota v Praze . .	120	Otokar hr. Černín
1850.	Bratrstvo Nejsv. Srdce P. Ježíše v Praze (na Skalce)	960	P. Ant. Rost
1850.	Spolek Nejsv. a neposkvr. Srdce P. Marie v Praze (na Skalce)	5187	P. Ant. Rost
1851.	Jednota paní a dívek sv. Ludmily v Praze	311	Krist. hr. Schönbornová

Rok salož.	Jméno a sídlo spolku	Počet členů	Předseda
1852.	Jednota katol. tovaryšů v Praze	211	P. Fr. Janků, kaplan
1856.	Bratrstvo sv. P. Barbory v Čes. Budějovicích	120	Th. Dr. Martin Říha
1858.	Zpěvácký spolek »Čechorod« v Počátkách	66	Jan Brdlík, továrník
1859.	Bratrstvo sv. Růžence v Pouchově	156	?
1859.	Bratrstvo sv. Růžence v Písečné	195	P. Št. Křeček, děkan
1861.	Pohř. spolek Arimatejský v Praze	1500	P. Ant. Rost
1867.	Spolek panen (katol. vzděl.) v Nezamyslicích	50	Barb. Hromádková
1867.	Bratrstvo literáků v Přešticích .	10	Václ. Lantner, koželuh
1869.	Katolická Beseda v Praze . .	207	Karel hr. Schönborn
1869.	Katolický hospodář. čten. spolek »Svornost« v Nebovidech .	24	Jos. Beran, farář
1870.	Katol. tiskový spolek v Praze .	1500	Dr. Ed. Tersch, kan.
1871.	Katol. polit. jednota pro král. České v Praze	2895	Karel hr. Schönborn
1871.	Katol. politický spolek v Čes. Budějovicích	284	JUDr. J. Jungmann
1871.	Kat. pol. spolek v Nezamyslicích	56	J. L. Duben, b. vikář
1871.	Dobročinný spolek sv. Mikuláše v Přešticích	93	Jos. Pekárek, děkan
1871.	Katol. polit. spol. ve Volenicích	70	Jan Benada, rolník
1872.	Sv. Václavská Záložna v Praze	1208	Dr. M. Karlach, kan.
1873.	Dobročinný spolek ženský v Počátkách	100	Konst. hr. Blakensteinová
1873.	Křesťanský vzdělávací spolek žen v Nezamyslicích	136	J. L. Duben, b. vikář
1874.	Marianský spolek křesť. dcer v Praze (na Skalce)	241	P. Ant. Rost
1875.	Křesť. Akademie umění a vědy v Praze	2955	Dr. M. Karlach
1875.	Bratrstvo Nejsv. Srdce P. Ježíše v Loukově	85	Jos. Němeček, farář
1875.	Bratrstvo svatého Dětství Páně v Pouchově	207	K. Kotrbelec, kaplan
1876.	Jednota sv. Lumily v Čáslavi .	73	J. A. Nožička, děkan
1876.	Bratrstvo sv. Michala v Praze .	?	Bedř. hr. Thun
1876.	Spolek sv. Vincence z Paula v Praze	75	K. E. hr. Nostic
1876.	Podp. a pohřeb. spolek »Berla« v Počátkách	60	Jan Kusý, měšťan

Bylo tedy roku 1877. celkem 35 známých a existujících spolků v Čechách, které o sobě daly věděti katolickému vídeňskému sjezdu. [43])

[43]) »První valný sjezd katolíků mocnářství Rakouského r. 1877. Sestaveno dle stenografických zápisek s přehledem všech katolických spolků v Čechách. *Nákl.* katol. tiskového spolku v Praze. 1877.

I rozeznáváme z těchto spolků dle jejich účelů, že bylo 16 náboženských, pěveckých a literáckých, 6 dobročinných, 2 pohřební, 3 vzdělávací, 1 tovaryšský, 5 politických, 1 pro umění a vědu a 1 záloženský.

Podnět k zakládání katolicko-politických jednot zavdal asi povzbuzující spisek K. Dittricha nadepsaný: »*O katolicko-politických besedách jako mocném prostředku k zachování a ochránění společnosti lidské,*« vydaný r. 1870. nákladem Tiskového katol. spolku v Praze, tak jako k zakládání vzdělávacích katol. spolků přispěl asi spisek Jana Nep. Fr. Desoldy: »*Upřímné slovo našim katolickým a vlasteneckým dělníkům*«, tímž tiskovým spolkem vydaný roku 1871.

Že bylo více katolických spolků a jednot katol. tovaryšů roku 1877., nežli kolik jich zpráva uvádí, a že takových spolků byly celé řady na Moravě, ale že byly opomenuty, poznáme ze seznamů spolkových v našich dějinách později.

Tento voj předních bojovníků za katolickou vzdělanost a osvětu jest sice malý, ale jest nám přece milý; katolíci byli tehdáž potěšeni, že se mohli vykázati na prvním sjezdu alespoň touto armádou, z níž pak později vzrostla armáda veliká, nezdolná.

XVI.

Vývoj socialistického hnutí. Socialistické strany. Scheu a Oberwinder. První socialistický sjezd v Neudorfu r. 1874.

První známky sociálně-demokraticky-internacionálního hnutí v dělnictvu rakouském shledáváme ve Vídni.

Po prohlášení spolčovacího a shromažďovacího práva jalo se hýbati i dělnictvo vídeňské a umínilo si založiti vzdělávací dělnický spolek. V čele těch, kteří touto myšlénkou se zabývali, byli stoupenci směru svépomocného (obecně nazýváni »Schulzeovci« dle zakladatele svépomoci, Schulze-Delitzsche) a to Maxm. Menger a Engelbert Kessler, kteří za účelem, založiti vzděl. dělnické spolky vedle spolků svépomocných a podnikatelských, svolali své stoupence ke schůzi na den 1. prosince 1867. Když se dostavili do schůze také stoupenci směru sociálně-demokratického, poprve na politickém obzoru u nás veřejně se objevivší, zabránili jim svolavatelé přístup do schůze.

Následek toho byl, že po této schůzi, na níž první vzdělávací dělnický spolek se ustavil, svolali sociální demokraté druhou dělnickou schůzi na den 8. prosince 1867., a to za vedení svého předáka Hartunga. Také na této schůzi bylo jednáno, jak by si stoupenci sociální demokracie měli počínati, a jak se ve spolkovém životě organisovati, aby za stranou svépomocných dělníků nezůstali pozadu. A také nezůstali. V krátkém čase nabývali sociální demokraté v dělnictvu vídeňském převahy a šířili učení své i mimo Vídeň. Nejvíce jim k tomu přispíval tisk sociálních demokratů v Německu.

Sami vídeňští sociální demokraté zmohli se již r. 1868. na sociálně-demokratický list »Wiener Arbeiter-Zeitung«, který jim vedl jako redaktor Bernard Becker. Dne 14. ledna 1868. pozdravoval již sjezd sociálně-demokratické internacionály v Ženevě ve Švýcarsku

zasedající zvláštním přípisem novou svoji větev: sociálně-demokratické dělnictvo vídeňské, k životu se probouzející.

Brzy potom vyšel ze strany sociálních demokratů ve Vídni první manifest k pracujícímu lidu, a to dne 10. května 1868. v řeči české, německé, maďarské, polské, italské a rumunské, a žádáno v něm přímé volební právo, svoboda spolčování, odstranění národnostních sporů a vymanění práce od kapitálu. A r. 1869. bylo sociálně-demokratické dělnictvo vídeňské zastoupeno svým vyslancem Neumayerem na sjezdě sociálně-demokratické internacionály v Basileji ve Švýcařích. Dne 13. prosince 1869., za vlády hr. Taaffe-ho, uspořádali již sociálně-demokratičtí vůdcové před parlamentem bez mála se sto tisíci dělníky politickou demonstraci, jejíž původci a mluvčí Hartung, Gaudisch, Most, Scheu, Oberwinder a j. jsou zatčeni a k několikaletému žaláři odsouzeni jako původcové vzbouření. Všeobecného přímého volebního práva svým vystoupením s dělnictvem sociální demokraté nevymohli, ale brzy potom dne 7. dubna r. 1870. dáno dělnictvu místo všeobecného přímého volebního práva uzákoněné právo koaliční.

Odsouzeným vůdcům sociálních demokratů pomohla k amnestii a císařské milosti r. 1871. vláda hraběte Hohenwarta. Sociální demokraté se za to hr. Hohenwartovi odměnili. Oberwinder a jeho stoupenci spojili se s německými liberály a společně pomocí sociálně-demokratického dělnictva poražena vláda Hohenwartova. Než, také němečtí liberálové, když opět dostali se k veslu, odměnili se sociálním demokratům po zásluze. Za všecku podporu v politice, ačkoliv mnoho slibovali, nesplnili ani jeden dělnický požadavek, a když dělnictvo vídeňské dne 9. února 1874. podalo k říšské radě prostřednictvím dělnického spolku »Volksstimme« známou petici za zavedení dělnických komor, nechali liberálové dělnictvo na holičkách a dělnické komory se nezavedly. Dne 17. prosince 1874. referoval v říšské radě o návrhu na dělnické komory německý liberál posl. šlechtic Plener a doporučoval návrh sněmovního výboru, který zněl tak, že se má dělnictvu poskytnouti zařízení dělnických komor. [44]) Jakkoliv návrh byl přijat a vládě doporučen, přece se dělnictvo dělnických komor nedočkalo.

Tehdy byla vídeňská sociálně-demokratická strana dělníků již dosti silná, ale také nesvorná. Dělila se na dva tábory, první měl v čele Oberwindera se spolkem »*Volkswille*« a s časopisem téhož jména, druhá strana měla ve svém středu za vůdce Jindř. Scheue s časopisem »*Gleichheit*«, kteréžto strany zápasily mezi sebou o vůdcovství v dělnictvu.

Třetí, federativně-sociální stranu dělnickou, k zásadám křesťanského socialismu se blížící, vedl Bedřich Pfeifer s listem »*Socialpolitische Blätter*«. Ale žel, tato dělnická strana dlouho se neudržela a Pfeifer z dělnického hnutí odešel. [45]) Nejrozhodnější krok spatřujeme však u rakouských sociálních demokratů v tom, že zamýšleli r. 1874. svolati sjezd v Badenu u Vídně. Tam, na tomto prvním sociálně-demokratickém sjezdu rakouských dělníků české i německé

---

[44]) »Děl. Nov.« roč. V. č. 24.

[45]) »Social-politische Blätter« vycházely ve Vídni od r. 1872. do r. 1874.

národnosti, který však zasedal místo v Badenu v Neudorfu (Uhry), vypracován byl pro sociálně-demokratické dělnictvo první program, který stal se základním kamenem celé strany.

Návrh svolati tento sjezd vyšel od sociálních demokratů ze Štýrského Hradce. Za místo shromáždění vyhlédnut Baden. Badenští sociální demokraté svolali tento sjezd jako »důvěrnou poradu« na den 5. dubna 1874. a oznámili ji dne 2. dubna u příslušného politického úřadu, ale týž ji zakázal, poněvadž prý odporuje ustanovením zákona shromažďovacího. Měla to býti porada omezená na pozvané hosty. Zákaz stal se dne 5. dubna, kdy již pozvaní zástupcové sociálně-demokratického dělnictva byli z části v místě a z části ještě na cestě do Badenu.

Sociální demokraté radili se mezi sebou, co počíti, a výsledek porad byl, že většina přítomných rozhodla se odejíti na uherskou půdu do vesnice Neudorfu (asi půl hodiny od Nov. Víd. Města) a tam sjezd konati. Větší část delegátů odebrala se tam hned v neděli dne 5. dubna.

Než, jiná část vídeňských dělníků, náležejících k dělnické straně vůdce Jindřicha Oberwindra, se tam s ostatními dělníky odebrati nechtěla. Strana Jindř. Scheue si vůbec na tuto frakci stěžovala, že prý svým hřmotným volením svých delegátů ještě před sjezdem také hlavně k tomu přispěla, že úřady na velikou »nebezpečnosť« této schůze byly upozorněny.

Z tábora Oberwindrova hlavně občan Metall, vyslanec redakce »Volksstimme«, když nemohli jeho stoupenci dopoledne v Badenu docíliti toho, aby veškeří delegáti ne do Neudorfu, ale do Vídně na neutrální půdu »Volksstimme« se dostavili, přijel v neděli odpoledne až do Neudorfu a ohlásil, že soudruzi jeho strany nebudou míti podílu na poradách, jelikož tyto v Badenu konati se nesmějí; a nabídl shromážděným, by se odebrali do Vídně, tam aby se věc vyřídila. Tam prý jest hlava celého dělnického hnutí (Oberwinder) a bez této hlavy nemožno tělu něco podnikati, sice by toho ještě litovalo. Jejich mandáty že znějí do Badenu a nikoliv do Neudorfu (ovšem; ale do Vídně ano?), tam prý by mohli vraziti panduři a mohli by celé shromáždění zatknouti. Na to však byla mu dána s druhé strany odpověď, že mandáty delegovaných neplatí jen pro místo, nýbrž pro účel, kterého se má dosíci.

S touto jednohlasně danou odpovědí byl vyslanec spolku »Volksstimme« odbyt, a přítomní očekávali ještě příchod několika v Badenu ostavších delegátů, kteří nepatřili k »Volksstimme«. Někteří z nich přece však ostali zpět a přidrželi se stoupenců »Volksstimme«. Na to se strana Scheuova zle dohněvala a reptala, »že podobnými šmejdy a rejdy sociálních »lžidemokratů« celé shromáždění skoro o celý den je připraveno.

Porady sjezdu počaly dne 5. dubna 1874. k večeru a trvaly celou noc až do rána, a teprve při denním světle předčítán propracovaný program sjezdu.

V programu položeny jsou požadavky: všeobecné, stejné a přímé právo volební od 20. roku věku, diety poslancům, svoboda tisku, spolčování, shromažďování a svoboda práva koalice dělnické; oddělení církve od státu a školy od církve, povinné a bezplatné vyučování na všech školách a veřejných vyučovacích ústavech.

Program přijat všemi proti šesti hlasům (vídeňských) delegátů.

Dne 6. dubna o 7. hodině ranní byl sjezd ukončen. Přítomno bylo 74 delegátů zastupujících přes 25.000 dělníků. Zastoupena byla tato místa v Rakousku: z Čech: Praha, Plzeň, Jaroměř, Tábor, Karlín, Jáchymov, Nové město u Friedlandu, Břasy, Tannwald, Ústí n. L., Eichicht, Hanninchen, Maffersdorf, Jirkov, Haslau a Horní Litvínov. Z Moravy: Brno, Prostějov, Mor. Šumberk a Svitavy. Ze Štýrska: Štýr. Hradec, Audritz, Bruck, Judenburg, Knittenfeld, Hindberg, Mürzzuschlag, Fürstenfeld. Z Dol. Rakous: Vídeň, Nové Vídeňské Město, Baden, Vöslau, Gloggnitz, Hainfeld, Scheibbs, Gaming a Schwechat. Z Hor. Rakous: Linec, Wels a Štýr. Z Korutan: Celovec, Bělák a Přívaly. Z Uher: Pešť, Prešpurk a Wieselburg. Českých delegátů bylo deset a mezi nimi Jos. B. Pecka, který na sjezdu zvolen za zapisovatele. Mnozí z českých delegátů mluvili také česky, a jádro řeči tlumočilo se pak v jazyku německém, v němž sjezd byl veden.

Za orgány strany přijal sjezd pražské »Dělnické Listy« a »Gleichheit« (v Nov. Víd. Městě) a »Radikale Arbeiter-Presse« (ve Vídni).

Tak proveden první sjezd sociálních demokratů krajnějšího křídla (radikálů), neboť, jak jsme již z uvedeného seznali, mírnější sociální demokraté strany Oberwinderovy, jíž radikálové přezdívali »stranou vládní«, a s nimi i mnozí méně uvědomělí dělníci, na sjezdu tom účastenství neměli. Tímto sjezdem také byla první roztržka mezi sociálními demokraty rakouskými zpečetěna. Byla strana dvojí: radikálů a mírných.

XVII.

První persekuce socialistů. Oberwinderovy pokusy založiti velkou dělnickou stranu. Soud s Drem. Taužimským a soudruhy. Vniknutí socialistických idei do Čech. Körber v dělnickém hnutí.

Sjezd v Neudorfu se sociálním demokratům směru internacionálního pěkně vydařil, ale zlých následků, které se dostavily, účastníci jeho neočekávali.

Referáty o sjezdu v sociálně-demokratických listech a vůbec program propadaly z veliké části konfiskaci, a spolky dělnické, jimž se mohlo dokázati, že jsou ve spojení se stranou na sjezdě založenou, jsou rozpouštěny, poněvadž strana tato uznávána za stranu státu nebezpečnou.

I byly tehdáž krátce po sjezdu rozpuštěny: Arbeiter-Bildungsverein v Judenburgu, hutnicko-železářský, obuvnický, krejčovský spolek, zednicko-kamennický, dřevodělnický spolek, spolek malířů pokojů a lakýrníků a spolek »Brüderlichkeit«, vesměs ve Štýr. Hradci. Dále rozpuštěny spolky: politický spolek »Zukunft« ve Vídni, politický dělnický spolek »Gerechtigkeit« v Nov. Městě Vídeňském a »Arbeiterbruderbund« v Solnohradě.

V Čechách a na Moravě nebyl spolkový život stoupenců sociální demokracie jako v německých zemích Rakouska a proto dělnické spolky české rozpuštěny nebyly. Byliť stoupenci sociálních demokratů českých rozptýleni ve spolcích národního dělnictva a tvořili mimo spolkový kruh malé skupiny, jichž nebylo ani pozorovati.

Tím se také persekuce pro kongres Neudorfský spolků dělnických v Čechách a na Moravě nedotkla.

Za to však činil Oberwinder se svými věrnými ve Vídni po kusy, zbudovali velkou jednotu rakouského dělnictva proti koalici sociálně-demokratických internacionálů, ale ani tyto pokusy Ober windrovy se nezdařily. Založil sice vlastní dělnickou stranu, ale v menším rozsahu; avšak ani tato se dlouho neudržela a s ní zároveň zašly i její orgány »Volksstimme« a »Zeit«. Sociální demo kracie směru internacionálně-radikálního zapustila příliš hluboko své kořeny v půdu německého dělnického lidu v Rakousku, tak hluboko, že málo kdo o tom měl vědomí. Nejhůře se však vyplatil Neudorfský kongres vůdci sociálních demokratů štýrsko-hradeckých, dru. Taužimskému. Týž byl se 30 soudruhy zatčen, obviněn z tajného spolčování a se svými kollegy v polovici měsíce října 1874. postaven ve Štýrském Hradci před soud. Dr. Taužimský a sou druhové byli v podezření, že zasedali v ústředním výboru sociálně-demokratické strany v Neudorfu založené, který měl míti své sídlo ve Štýrském Hradci. Dne 24. října vynesen nad obžalovanými rozsudek, jímž jsou odsouzeni pro tajné spolčování a urážku církve: dr. Taužimský na 4 měsíce do vězení a jeho kollegové pro tajné spolčování: Vanke na 4 a Hochreiter na 3 měsíce do vězení Dále pak: Kappauf, Gabriel Losch, Grohman, Mösmer, Frank, Rubička, Kamnic, Selinčeg, Trauník, Seidel, Aichelberg, Seřibel, Keinert Schneider, Müller, Pauler, Vielmaier, Laffer, Moshardt a Malý od 7 dnů až do 3 neděl do žaláře.[46])

V takovém znamení vstupovala u nás v Rakousku sociálně-demokratická internacionála v život.

Než, od doby sjezdu v Neudorfu jali se sociální demokraté směru internacionálního i u nás v Čechách ponenáhlu hýbati. Již dříve, nežli byl sjezd v Neudorfu, a to v měsíci březnu roku 1874., vystoupili z vydavatelstva sociálně-demokratických »Dělnických Listů« pražských pp. Šimáček, Malý, Zápotocký, Kheil a Lehmann,[47]) z jakých příčin, nelze uvésti, a je následovali v červnu téhož roku občané: Jos. Bol. Pecka, M. Homola, J. Hakl a V. Koula, a tito již zcela jistě z příčin, že »Děl. Listy« nešly po jejich vůli přesně v proudu sociálně-demokratické internacionály.[48])

Mimo články ve prospěch Národního divadla a jeho stavby v »Děl. Listech« uveřejněné byla to asi ta příčina, že »Dělnické Listy« svými v národním směru psanými články zpronevěřily se internacionálnímu programu strany v Neudorfu založené. Domněnka tato jeví se býti tím pravdivější, že vystouplí členové vydavatelstva »Dělnických Listů« jali se s pp. J. B. Peckou, Lad. Zápotockým, V. Kosem a j. hned potom zakládati vlastní sociálně-demokratický list čtrnáctidenní pod názvem »Budoucnost«, který byl opravdovým prvním sociálně-demokraticky internacionálním orgánem českým. Vycházel až do r. 1882.

Vedle »Budoucnosti« měli sociální demokraté v Čechách také německý čtrnáctideník pod názvem »*Arbeiterfreund*«, který se tisknul v Praze a vycházel v Liberci. První číslo roč. I. »Arbeiterfreundu«

---

[46]) »Dělnické Noviny« č. 21. roč. V. 1874.
[47]) »Dělnické Listy« č. 7. roč. III. 1874.
[48]) »Dělnické Listy« č. 12. roč. III. 1874.

vyšlo dne 13. června 1874. nákladem dělnického družstva a redakcí Gustava Kulhavého, dělníka puškařského a redaktora »Děl. Listů«. Později pak až do r. 1882., kdy »Arbeiterfreund« zašel, byl jeho redaktorem na listě jmenovaným Ladislav Zápotocký, krejčovský dělník, ale ve skutečnosti byl chéf-redaktorem Ferdinand Schwarz, živnostník pekařský ze St. Habendorfu u Liberce. [49])

Časopis »Arbeiterfreund« byl tedy prvním sociálně-demokratickým orgánem v jazyku německém v Čechách a nemálo zasáhl v hnutí dělnictva německého v severovýchodních Čechách, ano, on je skutečně i vyvolal a na sociálně-demokratickou dráhu uvedl. Vůbec do této části Čech vnikl sociální demokratismus mezi dělníky německé přes Podmokly dříve, než mezi dělníky české. Do středu Čech dostal se sociální demokratismus, jak ještě vysvětlíme, z Vídně a z Brna. Do Liberce přinesl první zásady sociálních demokratů z Německa přicestovalý dělník textilní Josef Groš, který pak jsa pro sociálně-demokratickou agitaci zatčen, byl dodán do vyšetřovací vazby k zemskému trestnímu soudu v Praze do Novoměstské radnice. Dělník J. Groš však neměl valného zdraví, ve vyšetřovací vazbě onemocněl a zemřel r. 1871. Pohřben byl v Olšanech.

* * *

Na podzim, v polovici měsíce října r. 1877. objevily se opět na dělnickém obzoru znovu založené »*Dělnické Listy*«. Přívrženci svépomocné myšlenky Vilém Körber, Leopold Kochmann a jiní podali si ruce a založili »Dělnické Listy«, které si všímaly otázek sociálních a dělnických a měly zároveň znovu pomáhati na nohy svépomocným ideám. Plán se však nezdařil. Sociální demokraté podryli svým učením v dělnictvu českém hluboko půdu, že nebylo lze zasaditi do ní žádný strom, který by nebyl z jejich zahrady.

»Dělnické Listy« jsou z počátku sociálními demokraty umlčovány, a roku 1878. jednáno od sociál. demokratů, jak by je mohli získati. Procedura provedena byla tak, že sociální demokraté za souhlasu Körbrova a Kochmannova, kterýžto poslední sám byl sociálním demokratem a spoluvydavatelem »Budoucnosti« od r. 1876., vstoupili do vydavatelstva uvedených »Dělnických Listů« a tyto rázem proměněny jsou v orgán sociálně-demokratický.

Körber svého kroku později litoval, ale ovšem již pozdě. Došlo to s ním mezi sociálními demokraty tak daleko, že byl roku 1880. z jejich řad vytlačen, a musil zase zakládati novou stranu a nový list pod jménem »*Soudruh*«. Před tím roku 1878. vydával Körber radikální listy »XX. Věk« a »Volnost«, o nichž se ještě později zmíním. Získati svépomocné idei v dělnictvu dobré jméno i česť, toť bylo účelem Körbrova »Soudruha«. A Körber nepřestával jen vydávati list, on šel dále. Založil vzdělavací »Dělnickou Besedu«, »Úvěrní dělnickou družinu«, »Dělnickou záložnu«, uvedl v život »Fond pro vystavění spolkového domu«, Dělnickou lacinou knihovnu a jiných podniků více, ale všecky tyto podniky se mu sesuly a přišly v niveč ani ne za tři léta. »Soudruha« vydával Körber rok. Sociální demokraté v »Budoucnost« i »Dělnických Novinách« činili snahy

[49]) »Dělnické Listy« č. 12. roč. III. 1874.

Körbrovy směšnými a pomáhali tak všem podnikům svépomocným k pádu.

Nejostřejšími články proti svépomocnému socialismu Körbrovu vystupovali Norbert Zoula a J. B. Pecka, zvláště Zoula svými články »Dělnická aristokracie« a »Národohospodářští mastičkáři« zadal podnikům Körbrovým smrtelnou ránu. [50]) Marné byly ještě další pokusy Körbrovy, udržeti stranu na národním stanovisku založením národně sociálního listu »*Rovnost*« r. 1881. a »*Nového Věku*« r. 1883. Oba listy za krátko zašly. Naposledy se vzchopil Körber ještě r. 1886., založiv »Nový Věk« podruhé, který krátce potom přizpůsobil zásadám sociálních demokratů a pojmenoval jej »*Novým Věkem Svobody*«, z něhož roku 1892. stal se pak »*Sociální demokrat*«. Körber r. 1886. zajel k vůdcům sociálních demokratů do Brna a tam s nimi ujednal přátelskou alianci.

Než, Körbrovi se přátelství se sociálními demokraty i podruhé zle vyplatilo, neboť byl sjezdem sociálních demokratů v Praze r. 1891. ze strany vyloučen.

Körber vystoupil tedy z řad sociál. demokratů a přidal se ke straně neodvislých socialistů (radikálů), založené v tom čase redaktorem vídeňských »*Volných Listů*« Janem Opletalem, dělníkem tkalcovským, a počal v Praze vydávati opět »Nový Věk Svobody«. A při této straně vytrval Körber až do své smrti. Zemřel ve stáří 54 let dne 11. prosince 1899. ve Vršovicích. V posledním čase byl redaktorem orgánu neodvislých socialistů, »*Omladiny*« v Mostě vycházející.

Za své působnosti prodělal Körber zkušenost ve všech socialistických stranách, ale nikde dlouho nevytrval a nemálo si také na tom zakládal. Říkal o sobě hrdě, že na něho ještě žádná ze socialistických stran nevyzrála, aby na něho udělala klec. Křesťanského socialismu byl však největším odpůrcem a sám byl bez vyznání.

XVIII.

Socialistický sjezd v Břevnově r. 1878. a jeho následky. První přehled socialistických spolků českých.

Sociálním demokratům českým, kteří tvořili část strany, založené v Neudorfu, a jež měla hlavní svá sídla ve Vídni a ve Štýrském Hradci, nelíbilo se obtížné spojení a vzdálenost a poněkud i to, že němečtí sociální demokraté, tvořící ve straně většinu, často do Čech a Moravy svým soudruhům jen diktovali, co a jak mají činiti nebo nečiniti. A to vedlo k rozdvojení, k odtržení sociálních demokratů ze zemí koruny České od sociál. demokratů nad Dunajem.

Sociální demokraté čeští pomýšleli na to, jak by provedli samostatnosť; i rozhodli se, svolati samostatný sjezd. Odvážili se k tomu, ačkoliv si toho byli vědomi, že hnutí sociálně demokratické v Čechách, zvláště mezi dělnictvem českým, není ještě valně rozšířeno. První, kdo se toho uchopil a sjezd svolal, byl J. B. Pecka. [51])

---

[50]) Článek »Dělnická aristokracie« uveřejněn byl v »Budoucnosti« čís. 13. roč. VII. 1880. a článek »Národohospodářští mastičkáři« v »Dělnických Listech« čís. 15. roč. III. 1880.

[51]) Josef Boleslav Pecka-Strahovský, dělnický spisovatel, vyučený tkadlec, narodil se r. 1847. na Strahově. Vzdělání nabyl v obecných a středních školách

Sjezd svolán do Prahy na neurčité místo. Účastníci sjezdu shodli se teprve v Praze a odebrali se do Břevnova do hostince »u kaštanu«, kde byl hostinským pan Karel Vyhnal, otec jednoho z účastníků, a tam v prvním poschodí mimo hostinskou místnost zahájen sjezd českých sociálních demokratů. Přítomno bylo 15 osob: J. B. Pecka, Lad. Zápotocký, krejčí a redaktor »Budoucnosti«, Jindřich Seidl, stud. právník, Vladimír Vyhnal, stud. právník, Norbert Zoula, stříbrník, Jos. Svobodoslav Kaňka, strojník, Jos. Procházka, strojník, J. Korec, studující, Václav Sedmidubský, truhlář, František Mařáček, krejčí, vesměs z Prahy, Ferd. Schwarz, pekař a redaktor »*Social-politische Rundschau*« ze Starého Habendorfu u Liberce, Čeněk Zich, sedlář, a Fr. Nechvíle, zámečník, oba z Vídně; Frant. Choura, horník z Duchcova, a Jos. Bernášek, kovář z Buben. Dva z pozvaných se nedostavili.

Sjezd počal dne 7. dubna r. 1878. při zavřených dveřích (tajně) a rokováno až do večera. Zpracován program strany a řád organisační, dle něhož zřizovány měly býti sekce o 10, nejvíce 19 přívržencích strany.

Bezpečnostní úřady měly vědomost, že se něco mezi sociálními demokraty tajně ukutilo, ale neměli jistotu, a přes všecky prohlídky u některých sociálních demokratů nemohly přijíti věci na stopu, až v polovici měsíce srpna r. 1878. podniknuta prohlídka u Jos. Bol. Pecky v redakci »Dělnických Listů« v Ječné ul. č. 7., která vedla k cíli. V loži Peckově nalezen policejními zřízenci v kožichu zašitý nejen program strany a organisační řád, ale i seznam účastníků sjezdu v Břevnově. Nastalo vyšetřování, po vyšetřování soud, a všickni účastníci sjezdu byli pro tajné spolčování dne 5. ledna 1879. odsouzeni k trestu od dvou až do čtyř měsíců vězení a žaláře.

V době vyšetřování se shledalo, že orgánem strany jest v měsíci dubnu založený, měsíčně vycházející agitační list »*Organisace*«, redakcí Frant. Mařáčka, dělníka krejčovského, a proto také časopis tento úředně byl zastaven.

Tak skončila aféra s prvním sjezdem sociál. demokratů českých. Ale tato událost nebyla pro dělnické hnutí příliš osudnou; pronásledování socialistů dostavilo se později, o čemž povím později více.

---

v Praze. Mluvil česky, německy a francouzsky. Ze studií stržen rodiči pro chudobu a dán na tkalcovství. Pracoval v tkalcovnách na Smíchově až do té doby, kdy založen byl časopis »Budoucnosť«, jehož stal se redaktorem a později i redaktorem r. 1877. Vilémem Körbrem založených »Dělnických Listů« v Praze. — J. B. Pecka byl malý, nepatrný človíček, očí bleděmodrých, stále skly opatřených, vlasů černých a kučeravých, stále pohyblivý a čilý, a nejsečtelejší ze všech sociálních demokratů českých své doby. Psal do »Dělníka« r. 1869.—1872., do »Dělnických Listů« r. 1872.—1874., do »Budoucnosti« r. 1874.—1882., do »Nové Doby« (Vídeň) r. 1881., do »Noppeneisenu« (Brno) 1871., do »Organisace« r. 1878., do »Ducha Času« r. 1884.—1886. (Prostějov), do »Dělnických Listů« (Praha-Vídeň) r. 1878.—1884. a do »Dělnické Matice« (Prostějov) r. 1885.—1886. — R. 1886. v měsíci červnu opustil J. B. Pecka Prostějov, kde byl spoluredaktorem »Ducha Času« s Fr. Hlaváčkem, horníkem z Řenčova, a odebral se do Ameriky, kde redigoval sociálně-demokratický list »Budoucnosť« v Chicagu až do jejího úředního zastavení. V měsíci srpnu r. 1897. stihla do Čech zpráva, kterou české sociálně-demokratické listy otiskovaly, že J. B. Pecka dne 25. července r. 1897. zemřel v Chicagu na souchotiny. I Pecka dožil se černého nevděku mezi sociálními demokraty českými v Americe. Podezříván socialisty z mnohých politických i osobních přehmatů, vystoupil ze socialistického hnutí a osm let se ho neúčastnil, až před smrtí na několik let mezi socialisty se vrátil a byl opět činným.

Koncem roku 1880. byly sociálně-dělnické spolky:

V Praze: Politický spolek (založen 1880.) — Vzděl. spolek »Činnosť« (zal. 1880.) — Dělnická Jednota (zal. 1879.) — Strojnická Beseda (zal. 1879.) — Politický klub dělnický (zal. 1880.) — Vzděl. spolek dělníků krejčovských (zal. 1879.) — Ústřední pokladna dělníků krejčovských (zal. 1868.) — *V Čechách:* V Kostelci n. Labem: Dělnická Beseda (založ. 1879.) — V Ústí nad Labem: Čtenářský spolek »Svornosť« (založ. 1897.) — V Duchcově: Odborný spolek horníků (zal. 1875.) V Liberci: Spolek dřevodělníků (zal. 1870.) — Odborný spolek kovodělníků (založ. 1880.) — V Benešově (Bensen) Vzděl. a podporující spolek (zal. 1877.) — V Humpolci: Odborný spolek »Školka« (zal. 1873. a v život uveden 1880.) — V Strakonicích: »Vzděl. řemeslnická Jednota »Čelakovský« (založ. 1873.) — Všeobecná v nemocech podporující Jednota řemeslníků, dělníků a dělnic (zal. 1874.) — V Teplicích u Duchcova: Čtenářská Beseda (založena 1878.) — V Poděbradech: Dělnický spolek »Sladkovský« (založ. 1880.) — V Novém Bydžově: Řemeslnicko-dělnická Beseda (zal. 1875.) — V Bubnech u Prahy: Čtenářská Beseda (zal. 1878.) — V Bohusudově: Odborný hornický spolek (zal. 1878.) — V Dubí u Rapic: Spolek vzájemně se podporujících řemeslníků a horníků »Berla« (zal. 1871.) — Ve Vršovicích: »Kruh«, spolek vzájemně se podporujících dělníků (založen 1873.) — V Libni: Dělnická Beseda (zal. 1880.) — V Jaroměři: Dělnický spolek »Ruka« (zal. 1872.) — V Roudnici nad Labem: Dělnická vzdělavací Jednota »Budislav« (zal. 1868.) — V Slaném: Dělnická Jednota (zal. 1880.) — V Stradonicích: Čtenářský klub (zal. 1880.)

Na Moravě: V Brně: Spolek rukodělníků. Vzdělavací dělnický spolek (českoněmecký).

V Hor. a Dol. Rakousích: V Atzgersdorfu: Dělnický vzdělavací spolek (založ. 1872.) — V Simeringu: Vzděl. a zábavní spolek »Tyl« (založ. 1875.) — Ve Vídni: Československá dělnická Jednota (1877.) Filiálky této jednoty: v Landstrasse, v Ottakaringu a ve Wiedenu. — Odborný spolek obuvníků (založen 1871.) — Spolek »Slovan« (založ. 1872.) — Ve Štýru: Všeob. dělnický spolek (založen 1877.) — Všeobecný dělnický podporující a invalidní spolek (zal. 1874.) — Odborný spolek obuvníků (zal. 1876.) — Za hranicemi: V Drážďanech: »Český klub« (zal. 1876.) —

Celkem 39 spolků, které v sociálně demokratických listech zprávy své uveřejňovaly a v »Kalendáři dělnictva československého« na rok 1881. jsou uvedeny.

Než, po čtrnácti letech uvádí »Kalendář dělnictva československého na rok 1894. seznam 355 dělnických vzdělavacích, odborných a politických spolků v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, a za rok podává »Dělnický kalendář česko-slovanské strany sociálně-demokratické na rok 1895. již přesnou statistiku 246 spolků v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a v Dolních Rakousích, *hlásících se veřejně k československé organisaci mezinárodní sociální demokracie v Rakousku.*

Z Čech přihlásilo se do této statistiky 194 spolků se 27.000 členy. A uvedeno, že tyto spolky mají 26.000 svazků knih a odebírají 1900 exemplářů různých dělnických časopisů.

Z Moravy přihlásilo se 36 spolků s 11.465 členy a s 5.622 svazky knih a s 391 exempláry různých dělnických časopisů, spolky odebíraných.

Z Dolních Rakous přihlásilo se osm spolků s 2813 členy, se 2499 svazky knih a 190 exempláry časopisů.

A posléze dodatečně přihlášeno ještě při uzavírce statistiky z Čech a Moravy 8 spolků s 1.148 členy se 1188 svazky knih a 102 ex. časopisů.

Celkem tedy spolková organisace mezinárodní sociální demokracie československé v Rakousku čítala 246 spolků s 42.446 členy, 35.409 svazků knih a 2.583 ex. časopisů.

Uvésti zároveň sluší, že mnoho spolků vůbec se nepřihlásilo, mnoho spolků ani počet členů, ani svazků knih, ani počet odebíraných časopisů neuvedlo. Tak dosvědčil sám sběratel statistiky, Jos. Krapka-Náchodský, na konci své zprávy.

XIX.

Péče katolíků o chudý lid. Konference spolku sv. Vincence z Paula v Čechách. Výkazy podpor. Spolek sv. Josefa Arimatejského v Praze.

V letech sedmdesátých, kdy sociální demokraté jali se organisovati a sbírati své síly ve spolcích, národním směrem se ještě beroucích, a kdy národní liberálové či lépe řečeno svobodomyslníci přikročili k vydávání různých laciných spisků pro lid (Epištoly svobody 1876.), v nichž v neváżnost uváděno vše, co katolíci v národě vykonali, ujali se katolíci práce na poli dobročinnosti, na němž nechtělo se nikomu do práce.

Jedna část katolických kněží s věrným lidem zakládala katolické jednoty s účelem vzdělávacím a druhá část počala pěstovati charitu.

Katolické kněžstvo chápalo, že sociální otázka a její bída potřebuje takových řešitelů, kteří by nejen slovy, ale i skutky chtěli pomáhati lidu v jeho smutném postavení a v jeho bídě. Sebe krásnější návrhy a plány, jak lidu pomoci v čas nouze a bídy, nejsou nic platny, nepřistoupí-li se od planého theorisování k praktickému konání.

Takovémuto řešení otázky sociální nevěnovali se však »lidumilové« z tábora liberálního a sociálně-demokratického; jim bída lidu byla vždy ničím; na její omezení neučinili nikdy žádnou organisaci, oni prováděli jen organisaci sami pro sebe; pro lid měli jen hezká a ještě více i ošklivá slova.

Tak to vypadalo v Čechách s lidem v letech sedmdesátých, když katolíci přikročili k probouzení lásky k lidu pod ochranou sv. Vincence z Paula.

O celém tomto velikolepém charitativním hnutí katolíků v národě českém může se každý dočísti v důkladných dějinách nadepsaných: »*Spolek sv. Vincence z Paula pro dobrovolné pečování o chudé v král. Českém*« od Tom. Škrdle ve »Vlasti« ročník XII., v letech 1895.—1896. uveřejněných.

»Spolkem sv. Vincence z Paula« a jeho konferencemi provedena v Čechách organisace pro umírnění bídy a pomoci chudině, jíž není žádná jiná v tomto směru rovna.

Tisíce a tisíce peněz, veliké zásoby potravin získají Vincenciáné mezi sebou od lidí majetných pro strádající a chudobné. Jejich výroční zprávy, které o své činnosti ročně vydávají, jsou nejlepšími svědky jejich blahodárné práce v řešení otázky sociální. A co více, skoro každá konference spolku sv. Vincence má pro své ošetřovance i obecný lid zřízenou knihovnu, z níž opět pro ty, kteří nemohou si žádné četby koupiti a na duchu se osvěžiti, knihy půjčuje a mezi lid šíří tak i křesťanskou osvětu.

Na šest set mužů, Vincenciánů, věnuje se ve chvílích klidu, kterého by pro sebe mohli použiti, službám chudého lidu, jehož společnosť lidská zapomněla. A nejsou to jen kněží, ale jsou to: šlechta, úředníci, učitelové, řemeslníci, živnostníci, soukromníci, rolníci i dělníci, a to ti, kteří v očích svobodomyslných a sociálních demokratů platí za zpátečníky, klerikály, za nepřátele a odpůrce chudého lidu, za protivníky vzdělanosti národa.

Která konference nemá knihovny, kupuje pro své ošetřovance dobré časopisy a brožury a šíří je mezi nimi a tak pracuje nejen pro hmotné, ale i duševní povznesení za »Zaplať Pán Bůh!« pro každého, ať patří k jakémukoliv stavu, když v neštěstí se ocitl. Zkrátka, vedle této organisace ve prospěch opuštěného lidu není v Čechách jiné. Zakladatelem spolku sv. Vincence z Paula v Čechách jest katol. kněz P. Josef Všetečka, vojenský kurát v Karlíně. O vzniku a rozvoji tohoto hnutí pro podporu chudých psáno jest velice zevrubně a důkladně v uvedených dějinách redaktora Tom. Škrdle, na něž každého, kdo by se o něm poučiti chtěl, znovu upozorňujeme.

Nám jest jen ukázati, jak konference spolku sv. Vincence z Paula vzrůstaly rok od roku, kolik jich již od r. 1876. v král. Českém existuje a s kolika činnými členy. Užíváme k tomu poslední výroční zprávy z r. 1898. Spolku sv. Vincence z Paula v Čechách, která nám podává tento obraz postupu:

Založeno	Místo	Konference	Členové
		Ústřední rada Vincentinum	
1876.	Praha	u sv. Františka	14
1877.	»	u sv. Jiljí	7
1877.	»	u P. Marie Vítězné	23
1877.	»	u sv. Štěpána	14
1877.	»	u sv. Víta	20
1877.	v Karlíně	sv. Cyrilla a Methoděje . . .	15
1877.	na Smíchově . . .	sv. Filipa a Jakuba	7
1877.	ve Vejprtech . . .	u Všech Svatých	13
1878.	v Liberci	u sv. Antonína a P. Marie . .	24
1878.	v Praze	u Matky Boží před Týnem . .	16
1878.	v Zdislavicích . . .	u sv. Petra a Pavla	14
1878.	na Vyšehradě . . .	u sv. Petra a Pavla	8
1879.	v Praze	u sv. Salvatora	13
1879.	v Žižkově	»Povýšení sv. Kříže«	13
1879.	v Libni	Nep. Početí bl. P. Marie . . .	13

Založeno	Místo	Konference	Členové
1880.	v Praze	u Panny Marie Sněžné	5
1881.	v Litoměřicích . .	u sv. Štěpána	13
1882.	ve Vodňanech . .	Narození Panny Marie . . .	8
1882.	v Č. Budějovicích	Nejsv. Srdce Páně	10
1883.	na Kr. Vinohradech	sv. Václava	10
1883.	v Hradci Král. .	u sv. Ducha	4
1884.	v Karlíně	»Nalezení sv Kříže«	6
1886.	v Praze	u sv. Jindřicha	12
1886.	v Nov. Hradci Král.	u sv. Ant. Poustevníka	4
1886.	v Neveklově . . .	u sv. Havla . . :	5
1886.	v Podolí	u sv. Michaela Arch. . . .	12
1887.	v Bráníku	u Matky Boží	8
1887.	v Dol. Dobrouči . .	u sv. Mikuláše	5
1887.	v Nov. Strašecí . .	Narození Panny Marie	12
1888.	v Olšanech	u sv. Rocha	8
1888.	v Praze	u sv. Tomáše Ap.	14
1888.	v Bechyni . .	u Nejsv. Srdce P. Marie . . .	7
1888.	v Kr. Chlumci n. Ohří	Nanebevz. Panny Marie . . .	7
1888.	ve Vršovicích . . .	u sv. Mikuláše	10
1889.	v Něm. Brodě . .	Nanebevz. Panny Marie . . .	10
1890.	v Strakonicích . . .	u sv. Martina	9
1890.	v Georgswaldě . .	u sv. Vincence z Paula . . .	10
1891.	v Sušici	u sv. Václava	10
1892.	ve Vimperku . .	Navštívení P. Marie	16
1892.	v Příbrami	u sv. Jakuba	22
1892.	v Kam. Šenově . .	u sv. Jana Křtitele	81
1892.	v Pouchově	u sv. Pavla	12
1893.	v Táboře	u sv. Václava	28
1893.	v Chlenech	u sv. Apolinářiše	8
1893.	v Hrádku u Litoměřic	u sv. Josefa	8
1893.	v Chrudimi . .	u sv. Salvatora	11
1894.	v Teplicích-Šenově .	sv. Jana Křt. a sv. Josefa . .	24
1895.	v Praze	u sv. Haštala	8
1895.	v Praze na Letné .	sv. Josefa	29
1896.	v Praze	u sv. Petra	8
1896.	v Praze	sv. Františka Regis	14
1896.	v Tachově	Nanebevz. Panny Marie . .	13
		Úhrnem . . .	591

Abych nemluvil jen slovy o lidumilné a významné činnosti Vincenciánů v království Českém, uvádím, že tito mužové po dobu trvání spolku sv. Vincence z Paula u nás daleko přes půl milionu zlatých, nečítaje v to potraviny a j. naturalie a potřebné věci, sebrali a rozdali chudému lidu.

Na důkaz svých slov podávám zde ukázku všech peněz za posledních jedenadvacet let Vincenciány lidu do rukou daných. I bylo Vincenciány pro lid vydáno v penězích:

R. 1878. 6.463 zl. 8 kr., r. 1879. 9.752 zl. 39 kr., r. 1880. 8.293 zl.

67 kr., r. 1881. 10.122 zl. 40 kr., r. 1882. 12.772 zl. 14 kr., r. 1883. 14.214 zl. 10 kr., r. 1884. 16.493 zl. 99 kr., r. 1885. 14.425 zl. 75 kr., r. 1886. 15.374 zl. 26 kr., r. 1887. 27.037 zl. 90 kr., r. 1888. 36.620 zl. 15 kr., r. 1889. 40.505 zl. 46 kr., r. 1890. 40.616 zl. 11 kr., r. 1891. 45.213 zl. 28 kr., r. 1892. 58.721 zl. 27 kr., r. 1893. 66.437 zl. 31 kr., r. 1894. 40.640 zl. 13 kr., r. 1895. 45.202 zl. 45 kr., r. 1896. 42.720 zl. 24 kr., r. 1897. 31.882 zl. 88 kr., r. 1898. 34.694 zl. 59 kr. Úhrnem 637.603 zl. 45 kr.

Mimo to měl po této bilanci Spolek sv. Vincence z Paula roku 1898. na hotovosti ve spolkové pokladně ještě úhrnem 23.483 zl. $^1/_2$ kr. k disposici. Uvedené cifry mluví zajisté nejlépe o tom, čím jsou Vincenciáné pro náš chudý dělnický lid v Čechách.

* * *

Dávno před založením spolku sv. Vincence z Paula utvořili v Praze také katolíci, jimž stál v čele dp. Ant. Rost, duchovní na Skalce v Praze, spolek, který obral si za účel pěstovati úctu k zemřelým, nuzným a osiřelým tím způsobem, že je dávají pohřbívati v truhle. Až do té doby byli zemřelí v Pražské všeobecné nemocnici pohřbíváni, když byli nuzní a bez přátel, do společných hrobů (šachet) na hřbitovy olšanské bez truhel, zabaleni pouze do plátna nebo pytlů.

To však přestalo roku 1861. založením jmenovaného spolku, kterému dán název: »*Spolek sv. Josefa Arimatejského v Praze*«. Tento spolek dá každému nemajetnému a opuštěnému zemřelému v Praze rakev, rubáš a křížek.

Od roku 1861. do konce roku 1898. dle zprávy jednatelské, dne 24. října 1899. přednesené ve valné hromadě, pohřbil bez rozdílu národnosti i náboženství v rakvi a rubáši 49.049 osob obojího pohlaví. Spolek čítá 727 členů a roční vydání činí okolo 4000 zl., které složí členové, přispěvatelé a dobrodinci spolku. [52])

Zajisté i tento katolický spolek se svojí chvály hodnou činností, vyznamenávající se křesťanským milosrdenstvím a láskou k bližnímu, má do jisté míry i sociální význam, který i v této knize pozoruhodné vzpomínky zasluhuje. A proto nerozpakovali jsme se o spolku tom se zde čestně zmíniti.

XX.

Vznik atheismu v dělnictvu českém. Atheistické časopisy v letech 1878.—1880.

Sociální demokraté od svého objevení se v řadách českého dělnictva až do r. 1878. nevšímali si mnoho náboženské stránky dělnictva a náboženství vůbec; přestávali na tom, že jejich Neudorfský program hlásal oddělení státu od církve a církve od státu. Avšak, když se sociální demokraté v dělnictvu rozšířili a měli za sebou slepě oddaný zástup stejně smýšlejících agitátorů, odhodlaných hájiti každý sociálně-demokratický nesmysl až do krajností, tu sociální demokraté přišli s pravou svojí barvou a počali vedle socialismu, plného výstředností,

[52]) »Katolické Listy« č. 300. III. roč. 1899. v Praze.

hlásati i nevěru. *Atheismus byl pak druhou částí socialismu české sociální demokracie.* Poněvadž vůdcové sociálních demokratů, aby se v lidu dělnickém neučinili nemožnými, nemohli ve svých socialistických listech hlásati čirou nevěru, užili k tomu časopisů jiných.

V té době, roku 1878., počal vydávati v Praze Jos. Hozdecký, mistr krejčovský, čtrnáctidenník »*Světlo*«, list radikální. Sociální demokraté chovali se z počátku k tomuto listu ne právě přátelsky, a to hlavně proto, že v něm nemilosrdně zkritisována byla r. 1879. sociálními demokraty vydaná protivlastenecká brožura »*Národovcům*«, jako zvláštní otisk z časopisu »Budoucnost«. Než, netrvalo to dlouho a protikatolické »Světlo« nalezlo přece v očích sociálních demokratů milosť, že mohlo býti v socialistických listech »Budoucnosti« a »Dělnických Listech« inserováno, ve spolcích vyvěšováno a vůbec dělnictvu doporučováno.

Později pomohli si však sociální demokraté k vlastním protináboženským časopisům. Mezi dělnictvem objevil se Josef Svobodoslav Čada, sociální radikál, prodělal několik škol a pustil se do žurnalistiky. Týž ještě pomocí jiných založil r. 1878. dva čtrnáctidenníky pod názvy: »*Pravda*«, orgán sociálních radikálů československých, jehož odpovědným redaktorem byl krejčovský dělník Josef Kovář, a »*Právo*«, list sociálně-radikální, jejž redigoval sám Čada. Těchto listů konkurenčních, Hozdeckého »Světla«, uchopili se sociální demokraté a drželi se jich zuby nehty. Socialistické časopisy »Pravdu« i »Právo« ochotně kolportovali i socialističtí agitátoři ve spolcích, dělnických schůzích, továrnách i dílnách mistrovských. Znal jsem jednoho kolportera, dělníka na Smíchově, který každého z těchto časopisů až 40 exemplářů mezi dělníky rozprodal.

»Pravda« a »Právo« vycházely až do r. 1880., kdy na podzim Čada zatčen, 16 neděl ve vyšetřování držán a v polovici února 1881. pro přestupek tiskového zákona odsouzen na 3 neděle do vězení a k pokutě 200 zl. Odsouzením Jos. Svobodoslava Čady, jak sám se podepisoval a sám bez náboženství byl, padly i jeho časopisy.[53]) Čada po vyjití z vězení zmizel pak z dělnického hnutí nadobro.

Vedle časopisů Čadových založil r. 1878. Vilém Körber také dva sociálně-radikální listy: »*XX. Věk*« a »*Volnosť*«, čtrnáctidenníky, které řádily opět v řadách sociálně-národních a částečně i sociálně-demokratických. Také i v těchto časopisech psalo se protikatolicky, neboť Vilém Körber vůbec byl nepřítelem všeho katolického. Ale i tyto listy neměly dlouhého trvání, zašly během roku 1878. nadobro.

Jiný toho druhu list pod názvem velice vábným, »*Svoboda*«, vydával a řídil dělník krejčovský Josef Kliment. Týž psal také do socialistických listů pod jménem »Ladislav Úslavský«. Avšak ani Kliment svoji »Svobodu« dlouho v duchu atheistickém nevedl; r. 1881. byl nucen oznámiti její zastavení.

Vedle těchto listů bušila také do klerikálů na podzim r. 1880. založená »*Pochodeň*«, illustrovaný sociálně-demokratický měsíčník, vydávaný a řízený bývalým studujícím Jos. Florianem. Když se však sociální demokraté prohlásili proti všeobecnému hlasovacímu právu, odtrhl se Florian se svým listem od sociálních demokratů a na podzim

---

[53]) Soud s J. S. Čadou a soudruhy přinesl časopis »Budoucnosť« v č. 4. roč. VIII. ze dne 23. února r. 1881. na str. 27.

r. 1880. změnil »Pochodeň« v »*Novou Pochodeň*«, která v měsíci únoru 1881 zanikla.

»Světlo« vydrželo však konkurenci všech uvedených listů a postupovalo na své dráze dále, jsouc doporučováno všemi socialistickými listy té doby, až v polovici let osmdesátých viděl se Hozdecký nucena se svým listem vystěhovati se z Prahy do Slaného, kde »Světlo« až dosud vydává. K tomuto kroku přiměla ho nejspíše persekuce socialistů v Praze, která i jeho »Světlo« několika prohlídkami místností redakčních postihla, neboť byl v podezření, že jest se stíhanými socialisty ve spojení.

»Světlo«, »Pravda«, »Právo«, »XX. Věk«, »Volnost«, »Svoboda«, »Pochodeň« a »Nová Pochodeň« zanesly v řady dělnictva českého více atheismu a ducha protináboženského nežli před nimi Josef Barák svojí »Svobodou« r. 1868. a v letech 1870.—1873., poněvadž Barák jako »buržoasní žurnalista«, jak dělnictvem sociálně- demokratickým byl zván, neměl mezi dělníky důvěry. Proto také dělníci i jeho listu mnoho pozornosti nevěnovali, ale za to vůdcové sociálních radikálů v letech 1878. a 1881. směru Barákova v protikatolické práci využitkovávali až do krajnosti. Na všech jejich listech jest to očividné.

Po roce 1881. byla již radikálně-sociálními časopisy i v sociálnědemokratických listech cesta proti katolickým snahám, článkům a zprávám prodělána, a proto sociální demokraté ve svých dělnických časopisech pěstovali atheismus dál a dál a dnes v něm vězí až po uši.

Tak se u nás zakořenila nevěra v lidu dělnickém. Bez nevěry, domnívají se sociální demokraté, nebyl by možný ani socialismus a řešení otázky dělnické.

Nemůžeme tento zjev v řadách dělnictva českého nazvati než poblouděním od pravých cest samého socialismu, neboť *socialismus, nauka o uspořádání společenského života, práce a výroby, mzdy, práv a povinností mezi dělníkem a prácedárcem*, nežádá na nikom, aby přestal býti katolíkem, národovcem a vlastencem. Atheismus v socialismu jest vůbec nemístným, společenským zlem.

XXI.

První srážka socialistů s Mladočechy v Konviktě. »Národní Listy« o socialistech. Körber a Florian proti socialistům. Schůze socialistů na Střeleckém ostrově. Ke hrobu básníka Jablonského.

V dějinách sociálního hnutí jest velice významná a bez odporu důležitá první veřejná srážka sociálních demokratů s národní stranou svobodomyslnou.

Na podzim roku 1879. pořádali němečtí nacionálové a liberálové v severních Čechách schůze a posléze i sjezd, kde ostře vystupovali proti slovanské pravici říšské rady, složené za vlády hraběte Taaffe, který právě vstoupil na předsednické křeslo ministerstva.

Němci, jako obyčejně, bouřili proti rovnoprávnosti Slovanů a zvláště Čechů v Rakousku, které se jali domáhati.

Strana svobodomyslná, čili Mladočeši, nechtěli severočeským Němcům zůstati na jejich schůze odpověď dlužni; jakkoli jim dali říznou odmítavou odpověd konservativní Němci ve své zvláštní schůzi

v Linci, svolali s drem. Aloisem Prav. Trojanem v čele velkou manifestační schůzi do konviktského sálu v Praze na neděli dne 28. listopadu 1879.

V tom čase existovaly již v Praze a okolí následující dělnické vzdělávací spolky: »Dělnická Jednota« na Starém Městě, (místnosti »u Zeleného stromu« v Dlouhé třídě), s filiálkami (čítárnami) v Žižkově, na Smíchově, v Břevnově, na Pankráci, na Vyšehradě a na Malé Straně. »Dělnická Beseda« v Podbabě, »Dělnická Beseda« v Libni, »Politický dělnický spolek« na Starém Městě a »Vzdělávací dělnický spolek Činnost« na Novém Městě (místnosti »u města Prahy« na Ferdinandově třídě vedle České spořitelny) v Praze.

V těchto spolcích vedli hlavní slovo sociální demokraté a proto nebylo v těchto spolcích již na dva dny před mladočeskou schůzí nikoho tajno, jak se byli předáci sociálních demokratů usnesli, kam v neděli se má jíti — a to v síle co možno největší. Sociálnědemokratičtí vůdcové chtěli tentokráte ukázati nic netušícím Mladočechům, že zde v Praze jest také někdo, který žádá nejen politická, ale i sociální práva. A to se jim také v plné míře podařilo.

Konviktský sál i galerie v den schůze, již hodinu před zahájením, byl nabit dělnictvem z Prahy i z okolí. Avšak nikdo ze svolavatelů nic nepozoroval. (!) Teprve při zahajování schůze poznali Mladočeši ku svému velikému překvapení, že jsou v Praze také sociální demokraté, a to u veliké síle, kteří si dnes do schůze dali dostaveníčko.

Když zahajovatel dr. Trojan po úvodní řeči vyzval shromáždění k volbě předsedy, křičeli sociální demokraté: »Saller! Saller!

Mladočeši navrhovali opět dra. Trojana. Při volbě strhl se takový rámus, že v něm zanikaly naprosto hlasy dra. Jarom. Čelakovského i dra. Jana Podlipného.

Když si nemohli sociální demokraté vymoci pro svého vyhlídnutého předsedu Frant. Sallera, stavitele, ani místopředsednictví, hlučeli, až zeměpanský komisař p. Svoboda po marném napomínání ku klidu schůzi rozpustil.

Nyní strhla se pravá bouře. Sociální demokraté hrozili pěstmi Mladočechům a volali: »Nic Češi! Lidé! Co nám do národnosti, my chceme jísti! Jednejte o otázce žaludkové!« a podobně.

Sál musil býti policií vyklizen. Bartolomějská ulice, Perštýn, Konviktská ulice a Betlémské náměstí byly po schůzi plny dělnictva, proti Mladočechům poprve demonstrujícího.

V této schůzi poprve poznali Mladočeši, že jim v národě vzrůstá nebezpečný nepřítel, jehož hněvu také podlehli. A patřilo jim to v plné míře, neboť nikdy se o dělnictvo české nestarali, nežli tehdy, když ho při národních svých slavnostech potřebovali za stafáž.

Ale za rozbití schůze odměnili se Mladočeši sociálním demokratům, jak se patří. »Národní Listy« převzaly ochotně na sebe tento úkol a provedly jej znamenitě. V referátě ze dne 30. listopadu (č. 287.) nazvaly »Nár. Listy« sociální demokraty »turbulentní rotou internacionálů«, »výtržníky«, »lůzou, která za trochu piva nebo kořalky dá se upotřebiti ke všemu«, »chlapci«, »holobrádky«, »gardou«, »chlapisky, jimž z každého cípu šosu kapal petrolej«, »chátrou, holemi ozbrojenou«, »lidmi, kteří za mísu petrolejem prosáklého internacionalismu prodali svou národnosť« atd.

Zkrátka, čin sociálních demokratů v Konviktě nazván Mladočechy »herostratstvím« a proti sociálním demokratům zahájen boykot. Do národní společnosti měli sociální demokraté míti dvéře uzavřeny.

Nejostřejší kritiku a odsouzení činu sociálních demokratů v Konviktě podal bývalý jejich stoupenec Vilém Körber v brožuře nadepsané: »*Saller a spolek, čili kazimíři českého dělnictva*«, která vyšla hned za několik dní po osudné schůzi. Tam nemilosrdně, ale velice případně a pravdivě byla posouzena sociální činnost vůdců ze sociálně-demokratického tábora: stavitele Frant. Sallera, Ladislava Zápotockého, krejčího a redaktora »Dělnických Listů«, Josefa Bol. Pecky, redaktora »Budoucnosti«, krejčího Frant. Mařáčka, Ant. Mottla, krejčího. Frant. Kraftnetra, dělníka, a Matěje Kunsta, zlatníka.

Všem bylo řečeno, že jsou špatnými vůdci dělnictva a že nerozumějí dělnické otázce. Mimo to psal Vilém Körber proti sociálním demokratům ve svém časopise »*Soudruh*«, který v čase tom vydával a ve směru sociálně-liberálním řídil.

Proti rozbití schůze v Konviktě vystoupil také ostře redaktor Josef Florian ve své »*Nové Pochodni*«. Frant. Saller krátce potom obhajoval sebe a sociální demokraty v brožuře vydané pod názvem »*Konvikt a dr. Julius Grégr*«.

Než, že celkem rozbitím schůze konviktské sociální demokraté mnoho si neposloužili, uznali ve 14 dnech již sami. Hledali jen okamžik, kdy jim bude možno před veřejností svoji pošramocenou reputaci v českém lidu poznovu opraviti, a to se jim podařilo při dvojí příležitosti.

Nejprve byla to veřejná schůze lidu svolaná na den 30. ledna r. 1881. do skleněného sálu na ostrově Střeleckém v Praze, kde se řečnilo o změně živnostenského řádu. Na této schůzi, 4000 osobami navštívené, zvolili si sociální demokraté Frant. Sallera za předsedu a redaktora Lad. Zápotockého za místopředsedu. Do sálu sešlo se 1500 účastníků a třikráte tolik dělníků po čas schůze čekalo na výsledek před sálem.

Tímto účastenstvím na schůzi měla býti oslabena všecka »zaslána« z kruhů národních proti sociálním demokratům, které »Nár. Listy« přinášely po celý měsíc prosinec a leden.

Frant. Saller mluvil o změně zákona živnostenského, Leopold Kochmann, pražský živnostník, o dělnických komorách, které doporučoval, o lichvě a o továrních dozorcích. Frant. Semecký, nožíř, mluvil o normální době pracovní a přimlouval se za sblížení dělnictva s prácedárci v zájmu společném, v řešení otázky dělnické. Dále zasáhli v rozhovor pp. Zličský, mluvil o lichvě, a Nebeský o práci žen a dětí a požadovál omezení této práce v průmyslu. Na konec pak ujal jsem se slova sám. Doporučoval jsem zařízení živnostenských inspektorů, o nichž právě v říšské radě mělo se jednati. Dovolával jsem se toho, aby živnostenští inspektoři bráni byli ze řad vzdělaných dělníků, kteří by zároveň byli dekretem pověřeni a za státní úředníky ve svých funkcích povýšeni.

Před skončením schůze přijata resoluce, v níž žádány průmyslové a odborné školy v dostatečném počtu, dělnické komory, živnostenští inspektoři, nedělní klid, normální doba pracovní, podpo-

rovací dělnické spoky s ústřední pokladnou, omezení práce žen a dětí, tovární inspektoři a pojištění dělnictva v práci.[54])

Resoluce přijata jednohlasně a schůze v pořádku skončena.

Touto schůzí dosáhli sociální demokraté, co chtěli: veřejného osvědčení, že nejsou takovými, za jaké je byly po celý ten čas »Národní Listy« vyhlašovaly, že nejsou stranou, která nedovede se ve schůzích slušně chovati.

Druhá příležitosť vyskytla se sociálním demokratům, že vstoupili u velikém zastoupení mezi národní společnosť, dne 13. března r. 1881. při pohřbu Boleslava Jablonského ze Strahova na Vyšehrad. V ten den k vyzvání předsedy Vratislava Koláře a mne jako místopředsedy vyšla k pohřbu slavného básníka pražská »Dělnická Jednota« se svými čítárnami z předměstí, počtem přes 600 členů. Národní kruhy zase jednou viděly mezi sebou sociální demokraty u velikém počtu a nemálo se nad tím pozastavovaly, že mezi sociálními demokraty zbylo ještě dosti mužů národního ducha.

O tom ovšem málokdo věděl, *že právě sociální demokraté radikálního a internacionálního smýšlení, soustředění ve spolku »Činnost«, průvodu se nesúčastnili ani na vyzvání předsednictva »Dělnické Jednoty«, v níž převládaly živly umírněné* a pouze řešení otázky dělnické cestou zákona si přející. Než, o tom později.

Jak se samo sebou rozumí, schůzí na Střeleckém ostrově a účastenstvím při pohřbu básníka Jablonského získali sociální demokraté v očích české veřejnosti zase poněkud dobrého jména. Avšak hlavní zásluha o to patřila předsednictví »Dělnické Jednoty«, v němž zasedali mužové mírní a rozvážní, kteří nemohli za to, co radikálně-internacionální živly ze spolku »Činnost« často pomocí dělnictva jimi svedeného provedly.

XXII.

První zavržení všeobecného hlasovacího práva. Radikálové a mírní. Tisk socialistických stran. Roztržka na sjezdě v Brně r. 1882.

Radikální socialisté, soustředění ve spolku »*Činnost*«, tvořili v dělnictvu pražském zvláštní křídlo strany sociálně-demokratické, jemuž nebývalo hned všecko po chuti, co »Dělnická Jednota« podnikala, proto také, jak jenom mohli, »Dělnické Jednotě« nejednu nepříjemnosť provedli. »Činnost« vůbec vznikla z radikálních členů »Dělnické Jednoty« a všude a ve všem počínala si dle názorů svých radikálních vůdců Norberta Zouly, Antonína Mottla a j. Nejednou se stalo, že členové »Činnosti« vnikli i do schůzí pražských dělnických spolků a tam, jsouce dříve o všem umluveni, prováděli své zásady. Že pak za tuto činnosť trpěly i osoby nejmírnější a byly považovány za radikály, rozumí se samo sebou

Tak stalo se i dne 8. srpna 1880. ve schůzi dělnického »Politického spolku« v Praze, kde bylo na denním pořádku rokování o všeobecném hlasovacím a volebním právu, že do této schůze dostavil se značný počet členů »Činnosti« se svým předsedou Zoulou v čele. Nikdo nevěděl, co se bude díti; každý očekával, že první odstavec

[54]) »Budoucnosť« č. 3. a 4. roč. VIII. a »České Noviny« č. 27. r. 1881 v Praze.

sociálních demokratů, jímž jest všeobecné hlasovací právo, bude zastáván a odůvodňován jako prospěšný a dobrý. Josef Pecka dlel na venkově a nikdo z mírnějších vůdců sociálních demokratů v domnění, že nic závažného se ve schůzi díti nebude, do schůze nešel.

A toho okamžiku použil Zoula, hlava radikálů. Když viděl, že je ve schůzi čistý vzduch a žádné nebezpečí se strany sociálně-demokratických »šosáků«, ujal se ve schůzi slova a mluvil proti všeobecnému hlasovacímu právu bez překážky přes hodinu, a na konec navrhl resoluci, v níž se hlásá, že *moc* je právo, a že dokud pracující lid nebude míti této *moci*, že nebude míti ani práva při všeobecném hlasovacím právu.

»V uvážení,« — hlásá se v resoluci — »že bída pracujícího lidu učiní v případě zavedení všeobecného práva hlasovacího moc a právo pouhými nástroji v rukou oněch, kteří mu na škodu nejvíce jsou, an pomocí svého majetku dovedou učiniti všeobecné právo hlasovací illusorním, spatřuje »Politický spolek« v Praze v duševní i hmotné organisaci jediný prostředek, kterým by se vždy více vzmáhající bída lidu obecného odstraniti dala. Chléb je svoboda a svoboda je chléb.« [55])

A tato resoluce byla po krátké debatě radikálů s několika málo mírnými sociálními demokraty většinou hlasů přijata.

Poněvadž »Politický spolek« byl jaksi representantem pražských sociálních demokratů, strhl se v jejich táboře pro tuto událost veliký rámus. Redaktor »Pochodně« (založené r. 1880.) a jednatel »Politického spolku« Josef Florian ve svém listě ihned prohlásil vystoupení ze spolku a časopis svůj odtrhl od strany sociálně-demokratické; za ním následovalo i více jiných.

Prohlášení »Politického spolku«, v němž se zavrhovalo všeobecné hlasovací právo, jako nebezpečný prostředek pro emancipaci pracujícího lidu, odsuzovali i Jos. Bol. Pecka, Lad. Zápotocký, Leop. Kochmann a j. z řad socialistů.

Kdyby tenkráte strana sociálně-demokratická byla mívala nějakou řádnou organisaci, byl by Zoula býval jistě ze strany vyloučen pro překročení programu a zavržení prvního jeho odstavce; ale strana neměla organisace a vůdcové sami o sobě byli proti Zoulovi slabí, a proto Zoula, znaje dobře tuto slabou stránku sociál. demokratů a spoléhaje se jako všichni křiklouni na svoji popularitu, ze sociálních demokratů si nic nedělal a šel svou cestou dále. Výsledek Zoulovy činnosti byl: vznik roztržky mezi socialisty; rozštěpili se na »*radikály*« a na »*mírné*«.

* * *

Nebylo právě šťastné pro sociální demokraty, když v měsíci lednu r. 1881. přeložili svůj ústřední orgán »Dělnické Listy« z Prahy do Vídně. České dělnictvo ve Vídni bylo v té době již ve vleku německé sociální demokracie — alespoň veliká jeho část — a tak i »Dělnické Listy« pod redaktorstvím J. B. Pecky; a poněvadž němečtí sociální demokraté ve Vídni byli radikálové, staly se »Dělnické Listy« taktéž radikálními. Radikální takt v socialismu dávala ve Vídni r. 1880. založená »*Zukunft*«, ústřední orgán sociál. demokratů

---

[55]) »Dělnické Listy« č. 16. r. III. ze dne 18. srpna 1880. v Praze.

německých, řízená Jos. Peukertem, dělníkem malířským, a tento takt podržely si i »Dělnické Listy«, které s časopisem »Zukunft« měly společné redakční místnosti na Gumpendorfské třídě č. 78. Nuže, a »Dělnickými Listy« šířen sociálně-radikální směr i mezi dělnictvo v Čechách a na Moravě.

Pražští sociální demokraté hned po schůzi na Střeleckém ostrově dostali do redakce »Budoucnosti« ostrou důtku z Vídně, že přijatou resoluci poslali k říšské radě, kterýž způsob domáhati se dělnických požadavků od vídeňských sociálních demokratů byl zavrhován. *Byla to také poslední resoluce dělníků sociálně-demokratických z Čech i z Moravy, která do Vídně byla k rukám poslanců dodána.* Dělníci byli vídeňskými sociálními demokraty odkazováni na svoji vlastní moc a na žádné dobrodiní poslanců, kteří prý nevyšli z dělnictva. Tak zněl »pefél« vídeňského sociál.-demokratického štábu. Dobře, dělnictvo po celých patnácte let nic nepožadovalo, ale také od nikoho nic nedostalo, leč to, co sami poslanci za nutné uznávali a schvalovali, co vláda v tom směru předkládala.

V takové taktice nebylo mnoho rozumu, ale dělníky o nerozumu tom přesvědčiti nebylo tak snadno; dávaliť pokyn vídeňští vůdcové, a těm prý se musí věřiti. Když se někdo tázal po příčině, proč nemají se posílati resoluce a petice k říšské radě, odpovídali vídeňští vůdcové, že proto, poněvadž tam práchnivějí a nikdo na ně váhu neklade. Tak zněla výmluva.

Mnoho pražských sociálních demokratů v »Dělnické Jednotě« tuto taktiku neschvalovalo, ale radikální socialisté, soustředěni kolem praporu ve spolku »Činnost«, nemohli si tuto taktiku dosti nachváliti a všude za ni oštěpy lámali. Taktika tato vedla k rozdvojení sociálních demokratů v řadách dělnictva českého a později i německého v samé Vídni: v tábor radikálů a v tábor mírných.

Mírní sociální demokraté uznávali, že všeobecné hlasovací právo jest dobrým, že parlamentní půda k docílení dělnických požadavků a řešení otázky dělnické nemá se opouštěti, že se schůze mají pořádati účelně, resoluce a petice že mají se zasílati poslancům, a dělnictvo že nemá opouštěti stanovisko, které mu zákony k jeho zlepšení poskytují; hlavně, že nemá se přibližovati k zásadám anarchisty Jana Mosta, které jsou od dělnictva mírného tábora vůbec za zhoubné prohlašovány.

Radikální socialisté byli zase opačných názorů ve všech těchto prohlášeních. Nechtěli nic slyšeti ani o všeobecném hlasovacím právu, ani o resolucích a peticích k parlamentu a pěstovali jen kritiku, jak ve schůzích, tak v časopisech. Nic jim nebylo dost vhodné, nic dost dobré a odvraceli se ode všeho, co vycházelo z rukou nynější společnosti a její zástupců. Uznávali jen sebe za pravé dobroděje dělnictva, své zásady měli za nejlepší pro dělnictvo, a velice se přichylovali ku směru Mostova anarchistického socialismu.

* * *

Na straně mírných socialistů stály časopisy: »Budoucnost« v Praze, »Spravedlnost« (založena r. 1881.) v Brně, »Volksfreund« (založ. r. 1881.) v Brně, »Arbeiterfreund« (založ. r. 1874.) a »Socialpolitische Rundschau« (založ. r. 1878.) v Liberci a »Wahrheit (založ. r. 1880.) ve Vídni.

Na straně radikálních socialistů byly zase následující listy: »Dělnické Listy« (založ. r. 1877.), »Nová Doba« (založ. r. 1881.), »Zukunft« (založ. r. 1880.), »Schneider-Fachzeitung« (1881.—1884.), »Oesterr.-Ungar. Hutmacher-Fachblatt« (1881.—1883.) a Metallarbeiter-Fachblatt (1881.—1884.), vesměs ve Vídni vycházející. Později k těmto časopisům přibyl český »Proletář« (1882.), taktéž ve Vídni vycházející.

Uprostřed hádek a sporů o taktiku a zásady rozvinul se během roku 1882. veliký boj mezi dělnictvem, který zabíhal až do osobních záležitostí. Bylo zápaseno od obou stran, radikální a mírné, o přednosť a uznání se strany pracujícího lidu. Kdo byl na jedné straně, byl zrádcován a pranýřován s druhé strany, a zase naopak.

Výsledek sporů a křiku o taktiku a zásady vedl konečně mírné socialisty k tomu, že odhodlali se svolati sjezd československé sociální demokracie společně s německými stoupenci v Rakousku, na němž chtěli spory urovnati, ale nepodařilo se jim to.

Sjezd svolal do Brna Eduard Zachariáš, obchodník uhlím, na svoji zodpovědnosť ke dni 15. a 16. října r. 1882. Sjezd počal v sále Lužánek svolavatelem a starým socialistou Ed. Zachariášem, jenž zvolen za předsedu.

Přítomni byli v dosti velikém počtu zástupcové českých i německých organisací mírné sociálně-demokratické strany. Dostavivší se zástupcové: za »Dělnické Listy« Frant. Nechvíle, za »Metallarbeiter Fachblatt« J. Pauler, strojník, za »Zukunft« Julius Břestian, kovosoustružník; prohlásili sjezd za nekompetentní a opustili místnosť.

K programu strany referoval Karel Kautský, známý sociální spisovatel z Vídně, a v rokování měli účasť: Adolf Burian (z Brna), Jos. Bardorf (z Vídně), Jos. Blažek z (Vídně), Theod. Indra (z Brna), Albrecht (z Liberce), Křížek (z Brna), Jedlička (z Duchcova), Michl (z Teplic), Halmich (z Mor. Šumperku), Sedláček (z Brna), Bayer (z Brna), Protiva (z Inšpruku), Dziech (z Krňova), Šeha (z Prostějova), Mouca (z Brna), Weiguni (z Lince) a Dorsch (z Vídně). Sjezd konán veřejně. Usneseno, nepodrobí-li se »Dělnické Listy« usnesením sjezdu, aby založen byl nový ústřední orgán strany. (K tomu také došlo. Založen časopis »Bojovník« (1883.—1885.) jako ústřední orgán.)

Přijatý program obsahoval známé požadavky sociálních demokratů: Všeobecné přímé hlasovací právo, svobodu tisku, koalice a spolčování, návštěvu škol do 14 let, odstranění všech předností stavů, národní obranu místo vojska, volbu porotců a soudců volebním právem lidu, 10hodinnou normální dobu pracovní, omezení práce žen a dětí, odstranění práce trestanců, živnostenské inspektory volené dělnictvem, zavedení jediné přímé daně z příjmů, prohlášení konfesí za věc soukromou a podporu státní pro dělnická samostatná družstva.[56])

Tento program, jehož se sociální demokraté cestou zákona a prostředky mravními chtěli domoci, jak slibovali, byl první, který nepodlehl konfiskaci, a to proto, poněvadž prohlášen byl ve veřejném a dovoleném shromáždění, kdežto sjezdy v Neudörflu a Břevnově byly tajné, a jejich programy tudíž byly zabaveny.

---

[56]) O celém jednání sjezdu psala »Spravedlnosť« v č. 20. roč. II. ze dne 27. října 1882. Program sjezdu přinesl »Bojovník« v č. 1. roč. I. a »Spravedlnosť« v č. 10. roč. IV. ze dne 29. května 1884.

XXIII.

Stíhání socialistů r. 1881.—1885. Soudy se socialisty. Hnutí sociálních anarchistů. Létací tisk. Potlačení anarchistů.

Zásadní hádky mezi mírnými a radikálními socialisty v druhé polovici roku 1881. pojednou utichly. Nad sociálními demokraty v celých Čechách snesl se mrak, nevěštící nic dobrého. Nastalo zatýkání socialistů bez rozdílu jejich politického stanoviska.

Persekuci přivodil na sociální demokraty tajný Břevnovský kongres se svým programem a řádem sekcí, kteréžto věci dne 7. července 1881. nalezli se opět po r. 1878. v bytě Václava Šteíka, kde zároveň zatknuto několik přívrženců sociální demokracie, v nichž soud seznal ústřední výbor sociální demokracie československé. Na základě těchto listin jakož i vyšetřením bylo dokázáno, že jsou v Čechách tajné sekce a skupiny organisace sociálně-demokratické, a stíhání počalo. Mnoho vzdělávacích spolků dělnických bylo rozpuštěno, mnoho osob zatčeno a odsouzeno. V Praze zasedal delegovaný trestní soud pro socialisty až do roku 1885.

Bývalá moc a organisace sociálních demokratů v Čechách byla mezi dělnictvem takořka zlomena a agitace i propaganda sociální demokracie z řad dělnictva až na malé zlomky nadobro vymýtěna.

V této době zašly »Budoucnost« v Praze r. 1882., »Arbeiterfreund« a »Social-politische Rundschau« r. 1882. v Liberci. Časopisy sociálních demokratů v Čechách musily zajíti, poněvadž všichni jejich redaktoři byli ve vězeních, a sotva že některý nastoupil místo zatčených redaktorů u listu, následoval je do vězení v krátkém čase.

Tajný sjezd v Břevnově r. 1878. vymstil se v letech 1881. až 1885. na všech přívržencích a stoupencích strany hrozně. Kdyby bývali tehdáž vůdcové sociálních demokratů měli jen trochu rozumu a svůj první sjezd břevnovský svolali dle zákona shromažďovacího a byli jej konali veřejně, nemusilo k tomu všemu, co pak následovalo, nikdy dojíti. Ale ne, páni radikálové Zoula a jiní a s nimi i neprozíraví mírní, udělali tajný kongres, udělali organisaci dle vzoru »bratří« v Německu, kde byl výminečný stav pro socialisty po známých attentátech Hödla (r. 1878.) a Nobillinga, a stoupenci sociální demokracie v Čechách celou tu moudrost pěkně odnesli.

Kam vedla nezřízená radikálnost, neprozíravost a nerozum vůdců sociální demokracie, založené břevnovským sjezdem, svědčí nejlépe doklady, které uvádím na základě spolehlivých pramenů, pokud jsem je zjistiti mohl: v Čechách propadlo trestům a pokutám pro nezákonnitou propagandu sociálně-demokratickou, či jak se tenkráte říkalo, pro »socialistické rejdy«:

Roku 1881. bylo odsouzeno 57 osob na 6 let, 10 měsíců a 21 dní do vězení, a na 5 let, 6 měsíců a 14 dní do žaláře.[57])

Roku 1882. bylo sociálním demokratům překročivším zákon, vyměřeno 22 roků vězení a 28 roků žaláře.[58]) Kolika osobám, určitě dle časopisů nelze zjistiti.

---

[57]) »Arbeiterfreund«, dne 22. prosince 1881. a »Dělnické Listy« dne 4. ledna 1882. ve Vídni.

[58]) »Dělnické Listy« po konf. 2. vyd. dne 20. prosince 1882. a dne 3. ledna *1883. ve* Vídni.

Roku 1883. bylo odsouzeno 119 sociálních demokratů k 78letému vězení nebo žaláři.[59])

Roku 1884. bylo sociálním demokratům (neznámo kolika osobám) trestu propadlým usouzeno celkem 500 roků vězení nebo žaláře.[60])

A konečně roku 1885. do konce června bylo 52 sociálních demokratů odsouzeno na 41 rok, 1 měsíc a 27 dnů do vězení nebo žaláře.[61])

I bylo během roku 1881. až 1885. usouzeno v Čechách sociálním demokratům celkem 680 roků, 17 měsíců a 62 dní vězení a žaláře, nečítajíc v to vazbu vyšetřovací a peněžité pokuty.

Tolik stál sociální demokraty první jejich Břevnovský kongres! A co peněz dalo se advokátům, obhajcům obžalovaných, a co podpor rodinám uvězněných a uvězněným samým, toho nikdo neví, toho nikdo nemůže říci! K tomu není dokladů.

Možná, kdyby všech 16 účastníků socialistického kongresu Břevnovského se dalo na váhu, že by nepřevážili ani ve zlatě oběti, jichž dělnictvo musilo přinésti pro ty, kdož trpěli za jejich od rána do večera trvající poradu dne 7. dubna 1878.! Draze, draze byl zaplacen program a organisační řád strany sociálně-demokratické dělnictvem českým, a ještě dráže zaplatily jej jejich rodiny, manželky a dítky!

Mnoho, mnoho vzali si účastníci Břevnovského sjezdu na zodpovídání všem, kdož tímto sjezdem utrpěli. A tito účastníci, jakoby si byli vědomi, co jejich nerozvážností potkalo dělnictvo a jeho rodiny, *unikli z dělnického hnutí nadobro; vzdali se práce.*

Mnohým, jako J. B. Peckovi, Zoulovi a Kochmannovi, stala se novou vlastí Amerika. Tak to dopracovali první organisátoři sociální demokracie u nás. Hlavně ti, kteří byli nejradikálnější. Hnali dělnictvo k sociálním krajnostem a prohráli celou svoji hru. Nešťastníci!

A proto hnutí sociálních demokratů od r. 1878. do r. 1885. trvající jest pro všecky časy odstrašujícím, v hnutí tom se ukázalo, jak se lid vésti a organisovati *nemá.*

Doufáme, že české dělnictvo od způsobu takové organisace, taktiky a politiky sociálních demokratů, jaká děla se jejich prvními vůdci v Čechách, se navždy vyléčilo a vystřízlivělo.

A koho ani vlastní škoda nepoučila, a kdo vlastním utrpením ještě ani dnes nezmoudřel, tomu není pomoci. Kdo však prohlédl, ten vícekráte takovou drahou nepůjde. O tom jsem přesvědčen z vlastního života, neboť i já za to, co sociální demokraté na sjezdě v Břevnově »pro blaho dělnictva« udělali, odpykal jsem v letech 1881. až 1883. na dvakrát, celkem osmi měsíci a patnácti dny vyšetřující vazby a osmi měsíci tuhého vězení. Než, těch dob nejen já, ale i mnoho jiných ještě smutněji si vzpomíná.

Avšak my všickni přes to vše nebyli tak těžce postiženi, *jako byla poškozena věc dělnická!*

Míti dělnictvo moudřejších a rozvážnějších vůdců, nežli byli Pecka, Zoula, Zápotocký, Mottl a j., kde by dnes bylo? Celá řada

[59]) »Dělnické Listy« po konf. dne 2. ledna 1884. ve Vídni.
[60]) »Duch Času« dne 8. ledna 1885. v Prostějově.
[61]) »Duch Času« od čísla 20. až do čísla 32. roku 1885. v Prostějově.

let pro užitečnou vzdělávací a hmotnou práci v dělnictvu byla ztracena a ze sjezdu Břevnovského zbyl z veliké části pro dělnické hnutí jen špatný podklad. Organisace a taktika byla vymýtěna, ale zásady sociálně-demokratické z kongresu toho bují stále.

A kam, k jakým koncům přivedou dělnictvo, to ukáže budoucnosť.

Dnes o tom nelze rozhodovati. Jen aby to bylo lepší než v letech 1881. a 1885., nebude-li to ještě horší.

Celá věc více leží na dělnictvu samém, než na vůdcích; jest otázka, jakými cestami k takovým koncům může dojíti; kráčí-li po cestách dobrých, dojde k cílům dobrým; kráčí-li po cestách špatných, dojde i cílů špatných.

O pravdě těchto slov učí nás minulosť.

* * *

Persekuce socialistů vedle toho, že z valné části zaviněna byla tajným sjezdem Břevnovským, zaviněna byla ještě z větší části tajným tiskem radikálních socialistů.

První prohlídky bytů následovaly r. 1881., když v měsíci červenci objevil se v Čechách v Londýně prý tištěný leták »Našemu národu«.[62]) Při hledání tohoto letáku bylo mnoho osob, kteréž jej měly, přistiženo a odsouzeno.

Další letáky následovaly pod názvy: »Pracující lidé«, »Bratři! Dělníci!«, »První svobodná tiskárna v Rakousku« a «Náš program«.

Všecky tyto letáky propadly konfiskaci. Strašily v Čechách, dopravovány jsouce z cizozemska od r. 1881. až do roku 1884.

Vydávati a rozšiřovati letáky naučili se radikální socialisté od německých Mostiánů, kteří jimi zaplavovali v letech 1880. až 1882. celé Německo. Ale jako v Německu, tak i u nás zaplatilo naše dělnictvo rozšiřování letáků draho, velice draho! Výsledek této nerozumné a nepředložené propagandy neznamenal pro dělnictvo nic, poněvadž z toho bylo na konec vždy jen vězení.

O tomto létacím socialistickém tisku u nás pojednal jsem důkladně a zevrubně v článcích nadepsaných: »*Socialistický létací tisk ve střední Evropě*«, uveřejných ve »Vlasti« roč. VII. r. 1890.—1891.

Létací tisk sociálních radikálů přispěl nemálo k tomu, že mnozí potřeštěnci jali se páchati ve Vídni i atentáty na osoby, které sociální radikalisté si vyhlédli. Tak na př. první atentát podniknut v Novém Lerchenfeldu 1881. na policejního komisaře Frant. Tkadlce, druhý následoval dne 4. července r. 1882. na obuvníka Merstallingera, třetí dne 15. prosince roku 1883. na policejního komisaře Hlubka, čtvrtý na směnárníka Eiserta, a konečně pátý atentát na policejního detektiva Ferd. Blöcha.

Účastníci těchto atentátů na Tkadlce (udeřen sklenicí do hlavy) dostali: Doležal 3 roky a Mangel 2 roky žaláře; při atentátě na Merstallingera (omámení chloroformem a krádež) Engel a Pfleger po 15 letech a Berndt 2 roky žaláře a za atentát na Blöcha (zabití) jsou Stellmacher a Kammerer popraveni.

Po dlouhém shovívání za těchto rozčilujících a nebezpečím hrozících zjevů od sociálních radikálů páchaných prohlášen byl ve Vídni

---

[62]) »Budoucnosť« č. 18. roč. VIII. 1881.

a Korneuburku císařským nařízením na základě zákona ze dne 5. května 1869., dne 30. ledna r. 1884. výminečný stav. Redakce časopisu »Zukunft« a »Dělnických Listů« jsou zavřeny a 238 osob, ke straně sociálně-radikální se hlásících, bylo z Vídně vypovězeno.

Tak zjednáno trochu pokoje a klidu. Mezi vypovězenými a z Vídně vyvezenými byl i Josef Bol. Pecka, Rudolf Zulovský, Josef Hybeš, Frant. Kulík, redaktoři a vydavatelé »Dělnických Listů«.

Když pak objeveny byly ve Vídni i dvě tajné tiskárny sociálních radikálů a v Čechách u Liberce třetí a mnoho osob při tom zatčeno, přestaly v Rakousku i v Čechách letáky strašiti. Po tajných časopisech, jako byly »Červánky Lipanské« a »Pomsta«, z nichž prvního vyšlo 1 a druhého 2 čísla, nebylo pak ani slechu. Podobně tomu bylo i u tajného časopisu »Svoboda«. vydaného ve zmíněné tajné tiskárně u Liberce, o němž nevíme ani, kolik čísel vyšlo.

Pro tyto tajné tiskárny odsouzeno bylo 19 osob úhrnem na 147 let do žaláře.[63])

K takovým koncům vedla politika sociálních radikálů. A přece nebylo tehdáž dělnického časopisu v Rakousku, který by byl s důrazem poukázal, do jaké záhuby dělnictvo jest hnáno, a propagandu s tajným létacím tiskem rozhodně odsoudil. Orgány tak zvané mírné sociální strany, živořící stále na úbytě finanční, neměly odvahy pronésti slovo v čas a protestovati veřejně proti tomuto proudu.

Teprve dělnický list »*Křik Lidu*«, v Brně vycházející, r. 1885. za mého řízení činnost a záměry sociálních radikálů objasnil a odsoudil dvěma články: »Anarchisté a radikálové — švindléři« a »Anarchisté provocateur-agenti«.

XXIV.

Vývoj a přehled spolků katolických tovaryšů v zemích koruny české.

Vydáním spolčovacího zákona vyvoláno nejen hnutí českého dělnictva na základě svépomocném, ale i čilejší život katolíků v zakládání spolků katolických tovaryšů. Jak jsem již v kap. II. uvedl, bylo koncem r. 1869. v Čechách a na Moravě 15 spolků katolických tovaryšů místy českých a místy německo českých, jak kde byla silnější národnost.

Avšak pravá doba rozkvětu jednot a spolků katolických tovaryšů datuje se rokem 1870. Současně s rozvojem sociálně-demokratických spolků vzdělávacích, zvláště v době rozkolu sociálních demokratů ve stranu radikální a ve stranu »mírnou« v letech 1880. až 1885. a pak po spojení se socialistických stran mírné s radikální od r. 1885. až do r. 1894. vzrůst spolků katolických tovaryšů v Čechách, na Moravě i ve Slezsku dál se rychlým a pozoruhodným tempem.

Vzrůst katolických tovaryšských spolků v době ponenáhlého úpadku hnutí dělnictva českého a jeho svépomocných spolků v letech 1870.—1879. dál se takto: v Brušperku založen spolek katol. tovaryšů r. 1870., v Kroměříži r. 1872., v Klimkovicích r. 1872. a v Třeboni r. 1879.

---

[63]) »Bojovník« č. 23. roč. II. 1884. v Brně a »Duch Času« čís. 44. ze dne 14. ledna 1886. v Prostějově.

V době rozkolu sociálních demokratů ve strany mírnou a radikální od r. 1880. do r. 1885. vznikly spolky katol. tovaryšů opět v těchto místech zemí koruny české: R. 1880. v Cukmantlu (Rak. Slezsko), r. 1881. v Českém Krumlově, v Liberci, v Borovnici (Rak. Slezsko), r. 1883. v Nepomuku, r. 1884. v Hranicích, v Bílsku, roku 1885. ve Vimperku, v Horním Jelení, v Mor. Ostravě, v Bruntále a v Těšíně.

Když pak mírná a radikální strana socialistická se roku 1885. spojily a ve spojení tom trvají až podnes, jest pozorovati v Čechách, na Moravě i ve Slezsku ještě větší rozvoj spolků katolických tovaryšů nežli dříve.

I povstaly nové spolky v uvedené době: r. 1886. v Bohosudově (Mariaschein), v Prostějově, v Rýmařově, v Bartošovicích, roku 1887. v Netolicích, ve Volyni, v Krucemburku, v Holešově, v Kojetíně, v Bělotíně, v Benešově (Rak. Slezsko), r. 1888. v Broumově a v Hradci Králové, r. 1889. v Bernarticích, v Mostě, v Žatci a ve Vyškově, r. 1890. v Bučovicích, v Jilemnici, v Bystřici pod Hostýnem a v Moravské Třebové, roku 1891. v Lipníku, v Bílovci, v Místku, r. 1892. v Třebechovicích, v Litomyšli a v Přerově, r. 1894. v Tišnově a r. 1898. v Bystřici nad Perštýnem.

Tedy v letech 1870. až koncem 1899. založeno a existovalo v zemích koruny české úhrnem 45 spolků katolických tovaryšů, z nichž i mnohé domohly se vlastních spolkových domů.

Zajisté, mocná to organisace katolicko-dělnická, k níž, když se připočetlo ještě 14 předcházejících spolků tovaryšů z let 1848.—1869. (Viz kapitolu II.), činila *úhrnem 59 spolků* s mnoha tisíci členy.

Jest podivno, že této nejprvnější a základní organisace katolického dělnictva českého, až do r. 1888., málo kterým sociálním spisovatelem bylo povšimnuto a když se tak stalo, neobsahovalo takové povšimnutí více než pojmenovaní uvedených spolků, že také tady jsou a že existují. A přece z těchto spolků katolických tovaryšů a řemeslníků vycházeli mužové o práci, vlast a národ dosti zasloužilí. Ano, z těchto spolků v letech 1890.—1899. vyšly i první hloučky kupící se kolem prvních křesťanských sociálních harcovníků českých.

Všeho hnutí dělnictva a řemeslnictva českého v letech 1867. až 1888. bylo všímáno sociálními spisovateli českými, ale katolické tovaryšské organisace se přehlížely, ani prof. Matěj Procházka, popisuje důkladně sociální hnutí a spolky všech dělnických směrů v řadě článků podaných v »Časopise katol. duchovenstva« v letech 1872. a 1873. (Otázka dělnická), spolků katol. tovaryšů a jejich významu v sociálním ruchu se nedotekl, a přece existovalo v Čechách, na Moravě a ve Slezsku patnáct těchto spolků a byly nejstaršími dělnickými skupinami v naší vlasti.

Příčiny spočívaly asi v tom, že se spolkům katol. tovaryšů v tehdejších dobách sociální význam nepřikládal, aneb že se mu neporozumělo.

Na veřejnosť se mnohým zdálo, že spolky katol. tovaryšů jsou spolky pouze náboženskými, poněvadž bylo o nich na veřejnosti známo, že konají správně své náboženské povinnosti a hrají různé náboženské divadelní hry v jistých církevních dobách, jako o Váno-

cích, svátcích velikonočních a podobně; k tomu se však u veřejnosti nejméně přihlíželo, jaký jest uvnitř těchto spolků život.

Zapomínalo se veřejností, že jednoty katol. tovaryšů proto se zakládaly a existovaly, že mladému řemeslníku se nedostávalo:

1. »v životě mravního základu, ruky přívětivě ho k dobrému vedoucí, péče, která by jeho důvěry zasluhovala; 2. příležitosti, aby se po práci někde klidně usadil, předměty poučnými se obíral, zvláště za dlouhých zimních večerů; 3. příležitosti, aby se pro své povolání vzdělal; 4. příhodné, ducha i mysl občerstvující zábavy, které nemohou poskytnouti ani hostince, ani veřejná místní zábava; 5. pak třeba, aby nábožnosť opět byla oživena, musí se mu poskytnouti příležitosti, aby se z víry a náboženství svého těšil a radoval; 6. musí se mu dáti příležitosť, aby mohl býti činným ve skutcích lásky pro jiné a s jinými.« [61])

Za tím účelem měly spolky katol. tovaryšů nejprve na zřeteli: *a*) přívětivou, osvětlenou a vytopenou místnosť; *b*) knihy a časopisy, netoliko náboženského, ale i dobrého světského obsahu; *c*) přednášky z oboru průmyslového, obchodního a řemeslného; *d*) cvičení náboženská; *e*) pěstování písemnictví, kreslení, zpěvu, účetnictví, geometrii, modelování, učení se jazykům, učení se dramatickému umění, pěstování ušlechtilých zábav, učení se spořivosti, učení se vzájemnému se podporování v nehodách, nezaměstnanosti, nemoci, opatřování si vzájemně práce atd.

Spolky katol. tovaryšů právě tak jako všecky jiné vzdělávací spolky dělnické měly a mají *účely sociální a prostředky k nim stejné;* i byly tudíž spolky katol. tovaryšů všem ostatním spolkům dělnickým co do povznášení vzdělání a zájmů členstva svého rovny.

Česká sociální literatura do r. 1885. (Přehled.)

Časopisy periodické. Praha. 1848.: »Hlasník«, redaktor Dr. Fr. Cyrill Kampelík. — 1867.—1868.: »Dělník«, redaktor V. Petr. — 1868.—1869.: »Oul«, red. Karel Bělecký. — 1868.: »Včela«, red. Karel Šubrt. — 1869.: »Český Dělník«, red. Václav Studnička. — 1869.: »Jednota«, red. Karel Šubrt. — 1869.—1871.: »Dělník«, red. Václav Petr. — 1870.—1875.: »Dělnické Noviny«, red. Ant. Tůma, Karel Šubrt a Václav Žižka. — 1871.: »Dělnická Bibliotheka«, red. Václav Petr a Ant. Pelant. — 1872.—1874.: »Dělnické Listy«, red. Jos. Barák, Václav Ratolístka, Václav Holan, Gustav Kulhavý a Vojtěch Jarušek. — 1874.—1882.: »Budoucnosť«, red. Václav-Kos, Ladislav Zápotocký, Jos. Bol. Pecka, Jos. Praus, Adolf Macner, Josef Štěpánek a Frant. Kácha. — 1875.—1876.: »Práce«, red. Václav Valečka. — 1877.—1884.: »Dělnické Listy«, red. Vilém Körber, Jos. Bol. Pecka a Alois Rambousek. — 1878.: »Světlo«, red. Josef Hozdecký. — 1878.—1880.: »Pravda«, red. Jos. Kovář a Jos. Svobodoslav Čada. — 1878.—1880.: »Právo«, red. Jos. Sv. Čada. — 1878.: »XX. Věk«, red. Vilém Körber. — 1878.: »Volnosť«, red. Vilém Körber. — 1880.—1881.: »Soudruh«, red. Jan Kmoch a Vilém Körber. —

[61]) »Pamětní spis ku 40leté památce založení Jednoty katolických tovaryšů v Praze. 1852—1892.« Stránka 6. Nákladem Jednoty. Tiskem Cyrillo-Methodějské knihtiskárny. 1892.

Číslo 12. Dne 1. června [illegible]. I. ročník.

DĚLNÍK.

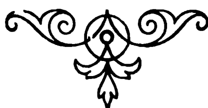
Časopis věnovaný zájmům dělníků československých.

Slavnost národní.

1880.—1881.: »Svoboda«, red. Jos. Kliment. — 1880.: »Pochodeň«, red. Jos. Florian. — 1880.—1881.: »Nová Pochodeň«, red. Jos. Florian. — 1881: »Rovnosť«, red. Vilém Körber. — 1882. »Hlas Lidu« (v Teplicích vydáno jedno číslo a úředně list zastaven), red. Frant. Hlaváček. — 1883.: »Nový Věk«, red. Vil. Körber. — 1886.—1890.: »Věk Svobody«, red. Vil. Körber. — Brno: 1871.: »Noppeisen« (česko-německý), red. Jos. Klärr. — 1881.—1885.: »Spravedlnosť«, red. Jan Spurný, Jos. Severa, Fr. Mouca, Adolf Burian, František Choura a Václav Vrána. — 1882. až 1885.: »Bojovník«, red. Alois Krafneter, Jos. Liebel, Frant. Hlaváček a Karel Zimmer. — 1883. až 1884.: »Práce«, red. Fr. Hlaváček. — 1885.: »Křik Lidu«, red. Tom. Jos. Jiroušek. — 1885.: »Rovnosť«, red. Pankrác Krkoška. Prostějov: 1884.—1885.: »Duch Času«, red. Frant. Hlaváček. — 1885.: »Matice Dělnická«, red. Jos. Bol. Pecka. — Vídeň: 1881. až 1884.: »Dělnické Listy«, red. Jos. Bol. Pecka, Jos. Hybeš, Jakub Mikolanda a Jan Petržílek. — 1881.: »Nová Doba«, red. Jos. Pecka a Čeněk Zich. — 1883.: »Proletář«, red. Jan Petržílek a Eduard Milý.

Brožury (nekonfiskované): »Stručné dějiny zákopníků Rochedalských« od Dra. Lad. Chleboráda 1868. — »Spása dělnictva československého« od Dra. Fr. Lad. Chleboráda 1868. — »Pomoc chudým dělníkům!« od Dra. Fr. Lad. Chleboráda 1868. — Velké dílo: »Soustava národního hospodářství« od Dra. Fr. Lad. Chleboráda 1869. — »O počátcích a zřízení spolků zásobních« od Ant. Majera 1869. — Proti Dru. Chleborádovi: »O Dru. Chleborádovi, tak zvaném patriarchovi dělnictva československého« (bez podpisu) 1869. — Pro Dra. Chleboráda: »Dr. Chleborád a spisek vydaný pod titulem »O Dru. Chleborádovi, tak zvaném patriarchovi dělnictva československého« (bez podpisu) 1869. — »O Dru. Chleborádovi a nepřátelích jeho« od Em. Školy 1869. — »Kde stojíme?« (od J. B. Pecky?) 1871. — »Kde stojíme!« od Václava Petra a Ant. Tůmy 1871. — »Soud s českými dělníky a obhajovací řeč Dra. Ant. Čížka« (bez podpisu) 1871. — Poměry a události Svárovské« od Mn. Troskovského 1870. — »O katolicko-politických besedách co mocném prostředku k zachování a ochránění společnosti lidské« od K. Dittricha 1870. — »Upřímné slovo našim katolickým a vlasteneckým dělníkům« od Jana Nep. Fr. Desoldy 1871. — »Pomoc z bídy« od Dra. Frant. Cyrilla Kampelíka 1871. — »Otázka dělnická« od Václava Žižky 1875. — »O osmihodinné době pracovní« od J. B. Pecky 1876. — »Protokol Prvního valného sjezdu katolíků mocnářství Rakouského roku 1877« (bez podpisu). — »Žebrácké listy o příčinách chudoby a chudinství« (bez pod-

pisu) 1872. — »O vzdělání lidu« od Ladisl. Zápotockého 1878. — »Trest socialismu Ant. Schäffleho,« přeložil Jos. Svobodoslav Čada 1878. — »Upřímné slovo k našemu rolnictvu a řemeslnictvu« od Aloisa Rambouska 1879. — »Démon našeho věku« od Ant. Pelanta (bez podpisu) 1878. — »Národovcům« (bez podpisu) 1879. (r. 1881. v druhém vydání konfiskováno po dvouletém svobodném rozšiřování). — »Dělnická otázka. Řeč Jana Jakobyho«, přel. Vilém Körber 1878. — »Stodola«, národohospodářská úvaha, přel. Vilém Körber 1879. — »Matice Dělnická« (děl. bibliotheka) redigoval Vilém Körber 1880.—1881. — »Saller a spolek, čili Kazimíři českého dělnictva« od Viléma Körbra 1880. — »Konvikt a Dr. Julius Grégr« od Fr. Sallera 1880. – »Svépomoc« od Vive la Liberté (Leop. Kochmanna) 1881. (vesměs v Praze vydané). — »Rolnictvo a jeho smýšlení o socialismu« od Čeňka Z. Městeckého, vydáno v Brně 1884.

DĚJINY
SOCIALNÍHO HNUTÍ
V ZEMÍCH KORUNY ČESKÉ

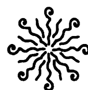
OD ROKU 1840—1903.

NAPSAL

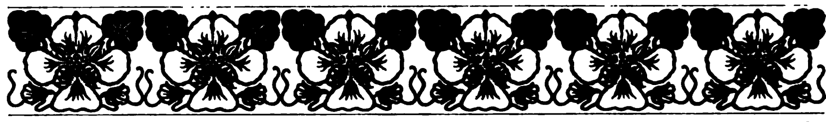
TOMÁŠ JOSEF JIROUŠEK.

DÍL II.

OD ROKU 1885 DO ROKU 1903.

V PRAZE.
TISKEM A NÁKLADEM DRUŽSTVA VLASŤ.

I.

Hnutí uhlířů kutnohorských. — Socialní ruch pozdější. — První křesťanský sociolog P. Krištof Fischer. — První úvaha o dělnické otázce. — První přednášky o dělnické otázce.

Každá myšlénka, byť i stará, když objeví se jako méně známá, vzácná hvězda na obzoru — zajímá. A také i každé hnutí, byť i v minulých dobách se několikráte opakovalo, jakmile vznikne poněkud v jiném útvaru, byť i v podstatě bylo totéž, je novinkou a má pozorovatele.

Podobně je tomu i s hnutím socialním a s hnutím dělnickým. Hnutí socialní i hnutí dělnické měli jsme již i v našich vlastech ve mnohých a mnohých formách a vždycky nás zajímalo.

U nás v Čechách měli jsme na př. hnutí uhlířů již ve XIV. století. Jak historie nám vypravuje, ve XIV. století za krále Jana Lucemburského, roku 1327, byla první stávka uhlířů. Tehdáž pálilo se v okolí Kutné Hory v lesích velké množství uhlí k tavení stříbra kutnohorských těžíren. A tu jednoho dne při pálení uhlí zaměstnaní dělníci od prvního do posledního zastavili práci, aby vlastníky těžíren kutnohorských donutili ku zvýšení mzdy za dodávané uhlí, čehož také dosáhli. Mzda byla jim zvýšena a zároveň povoleno stávkařům zříditi zvláštní spolek k ochraně zájmů uhlířů.

Roku 1396 se stávka kutnohorských uhlířů opakovala a skončila udělením nových privilegií (výsad).

Měli jsme na příklad také několikráte v 18. století socialní, avšak nešťastné hnutí selské; měli jsme hnutí tiskařů na barvené kartouny r. 1844, 1845 a r. 1848. Měli jsme v letech 1865—1866 veliké hnutí hladovících cvočkářů na Hořovicku a Zbirovsku a j. a j., a když příčiny takového hnutí se napravily, překonaly nebo samy sebou za své vzaly, zašel pak i přirozeně ruch příčinami a poměry těmi vyvolaný.

Ale, dokud tato hnutí trvala, byla vždy něčím novým, měla hojnost pozorovatelů a kde koho zajímala. A tak je to i s dělnickým a socialním hnutím naší doby. Zajímá, ale až napraví se příčiny a poměry tohoto hnutí, pak vezme za své i socialní ruch dnešní a nikdo zase na dlouhý čas socialismu si ani nevzpomene. Zbude

nám tu po něm jen literatura, uchovaná v museích a zemských sbírkách. A taková literatura je vzácná. Bohužel však, u nás jsme takovou literaturou z dob minulých velice chudí. Teprve z literatury socialního hnutí minulého a tohoto století podle všeho něco se zachová.

Nejstarší knihu rázu a směru socialního, pokud vím, napsal P. Krištof Fischer, kněz řádu Tovaryšstva Ježíšova, který žil v Praze před 260 lety. Tohoto muže pokládám také za nejpřednějšího českého křesťanského sociologa. Kniha P. Krištofem Fischerem sepsaná a tiskem vydaná jest dosti objemná a obsahem znamenitá. Podává důkladné pojednání a poučení o všech pracích námezdných, o polním a domácím hospodářství, o prácech živnostenských a řemeslnických i o společenském postavení lidu dělnického a zvláště o pekařství. Veškeré kapitoly, na tehdejší dobu nejlepšího to díla sociologického, v jazyk český přeloženého, jsou důkladně a zajímavě zpracovány.[1]) Odborný list pražský »Pekařské Listy«, v čísle 13., roč. II., ze dne 7. května r. 1888 za jedinkou kapitolu o pekařství a o řemeslnících pekařských v díle obsaženou, nazývají P. Krištofa Fischera »dobromyslným mužem, ctihodným jesuitou«, dále též »vzorným knězem a veleučeným členem Tovaryšstva Ježíšova« a podobně.[2])

Ukončuje I. kapitolu II. dílu svých dějin, podotýkám:

První pojednání »*O dělnické otázce*« napsal u nás v Šimáčkově »*Poslu z Prahy*« roku 1854 jakýsi Václav Kliment.

První přednášky »O dělnické otázce« konaly se dle svědectví kněze K. Šmídka v brněnském semináři r. 1843.

II.

Mühlwasser. — Socialistické spolky na Moravě. — První národně socialní spolek v Brně. — Radikálové a spolky. — Spolky katolické. — Rozvoj socialistického hnutí na Moravě. — Radikálové a mírní.

Časté stávkové hnutí, zvláště mezi brněnskými a venkovskými tkalci na Moravě, bylo ku konci let šedesátých a na počátku let sedmdesátých jaksi průpravou k organisaci pracujícího lidu českého i německého na Moravě.

Když minul stávkový ruch tkalců a přadláků v Brně z jara roku 1869, objevil se pojednou mezi dělníky jakýsi *Edmund Mühlwasser,* který usadiv se v Brně, jal se tam vydávati dva dělnické časopisy, nejprve »*Arbeiter-Zeitung*« a pak, když tento list zašel, opět jiný list pod názvem »*Volkswille.*«

»Arbeiter-Zeitung« založil Mühlwasser na akciích, které rozebrali dělníci nejen německé ale i české národnosti, pokud byli

[1]) Kniha tato vyšla tiskem v Praze okolo roku 1640.

[2]) P. Krištof Fischer narodil se dne 25. července r. 1611 v Lípě a zemřel dne 9. září r. 1680 v Průhonicích u Prahy. Do řádu Tovaryšstva Ježíšova vstoupi, r. 1628. V Praze byl na universitě Karlo-Ferdinandské profesorem a učil poesiil psal veselohry a truchlohry, jež byly dávány na jesuitském divadle i u přítomnosti císaře Ferdinanda III. Studuje theologii, trápen byl po dvě léta bolením hlavy tak, že studia opustiti musil. Proto mu svěřena byla správa nad statky kle-

jazyka německého znalí. Jakkoliv podpora listu od českého a německého dělnictva byla všeobecnou, přece se »Arbeiter-Zeitung« finančně neudržel a zašel.[3])

Mühlwassrovým ideálem bylo, založiti pro dělníky velký invalidní fond, ale veškeré jeho snahy v tomto směru byly marné. Dělnictvo, zvláště české, nemělo k Mühlwassrovi důvěru, a hlouček, který se kolem Mühlwassra seskupil, nemohl přikročiti k založení tak velkého podniku.

Mühlwassrovi nedůvěřovalo dělnictvo pro jeho socialistické smýšlení, které dával zřejmě na jevo.

A jest také jisto, že Mühlwasser byl prvním socialně demokratickým agitátorem na Moravě, že snahy jeho byly totožné se snahami vídeňských socialistů Scheüe a Oberwindra.

Úmyslem, založiti velký invalidní dělnický fond, mínil asi Mühlwasser strhnouti na svou stranu veškerý pracující lid obojí národnosti a uvésti jej tak do svého tábora pod prapor německého socialního demokratismu.

Avšak chytře vypočítaný plán se Mühlwassrovi nezdařil, a k založení invalidního dělnického fondu nedošlo. Dělnictvo, zvláště české, Mühlwassra záhy prohlédlo i s jeho účelem a snahou.

Mühlwasser a jeho přívrženci byli u veliké většině dělnictva také v podezření z choutek osobních. Mühlwassrovi vyčítali, že by byl rád poslancem na »reichsrathu« a dokonce i rakouským ministrem. U většiny českého dělnictva byli v nenávisti i ti, kteří s Mühlwassrem byli za jedno.

»Pan Mühlwasser má přece stranu, která ho podporuje,« psal dopisovatel do pražského »Dělníka« z Brna, »jsou to většího dílu slovanští dělníci, nevědomí to pitomci, kteří se ho vřele ujímají. Své plakáty (na schůze) dává pan Mühlwasser pouze v jazyku německém tisknouti a až prý bude větší kapitál, tak prý to bude také v jazyku českém.«[4])

Mühlwasser založil v Brně také vzdělávací dělnický spolek (»Arbeiter Bildungs-Verein«). který měl místnosti v městském pivovaře na Starém Brně, kde i místnosti časopisu »Arbeiter-Zeitung« a »Volkswille« se nacházely.[5])

Konečně došlo to v jedné veřejné dělnické schůzi k tomu, že proti Mühlwassrovi propuklo pravé vzbouření a on musil ze shromáždění utéci, aby mu dělníci nenatloukli.

Konec Mühlwassrovy působnosti mezi dělníky v Brně udělaly zeměpanské úřady na podzim roku 1869. »Mühlwasser byl se

---

mentinské koleje, kterýžto úřad zastával 33 let až do své smrti. Sepsal dílo »De oeconomia suburbana« (»Knihy hospodářské«), jehožto první díl vyšel tiskem v Praze r. 1640, druhý díl r. 1683. Dílo to bylo r. 1731 a 1732 podruhé vydáno a od P. Jana Barnera, kněze Tovaryšstva Ježíšova, do jazyka českého přeloženo. Oba díly obsahovaly 446 stránek. Dílo do češtiny přeloženo a vydáno bylo se zvláštním obdarováním Jeho císařské a královské Milosti Ferdinanda III. Německý překlad pořízen od jesuity P. Agath. Carona a tištěn r. 1790 ve Frankfurtě. Český i latinský exemplář »Knihy hospodářské« od P. Krištofa Fischera jest v knihovně Tovaryšstva Ježíšova u sv. Ignáce v Praze pod značkou: Miscel. B. III. 161.

[3]) »Dělník«, r. II. č. 6. 1869. Praha. Viz o tom dopis z Brna.

[4]) »Dělník«, r. II. č. 6. Praha. 1869.

[5]) »Dělník«, r. II. č. 6.

svými soudruhy v podezření z tajného spolčování a dne 18. října 1869 vykonána v jeho dělnickém vzdělávacím spolku a v redakčních místnostech policejní prohlídka, po níž byl zatčen a v měsíci únoru r. 1870 odsouzen k čtyřměsíčnímu žaláři.«[6])

Plány Mühlwassrovy, založiti na Moravě socialně-demokraticky dělnickou stranu, jeho odsouzením rozplynuly se v nivec a Mühlwasser sám v dělnickém hnutí se již nikdy neobjevil.

Když zmizel Mühlwasser z obzoru dělnického hnutí nadobro, nikdo po něm po dva roky neučinil pokus organisovati dělnictvo na základech socialně demokratických, až roku 1871 počal Josef Klärr, typografický dělník, vydávati a redigovati v Brně v české a německé řeči socialně-demokratický list »*Noppeissen*«. Avšak i tento list za rok zanikl.

Ruch socialně demokratický zapustil kořeny své na Moravé teprve rokem 1881, kdy v Brně vyšly dva nové socialně demokratické časopisy: »Volksfreund« a »Spravedlnost«.

Německý časopis »*Volksfreund*« redakcí Karla Dundely, dělníka tkalcovského, vyšel dne 3. června r. 1881 a prvé číslo »*Spravedlnosti*« redakcí Jakuba Spurného, žurnalisty, vyšlo dne 9. června 1881. Založením uvedených listů počíná na Moravě a ve Slezsku také spolčovací socialně demokratický ruch.

Vzdělávací spolky socialních demokratů rostly pomalu, avšak stále a tak, že v polovici roku 1885, kdy došlo k spojení mírných a radikálních socialistů na Moravě, shledal jsem dle časopisů »Spravedlnosti« a »Bojovníka«, že na Moravě a ve Slezsku bylo těchto spolků již 22, a to: v Brně: Algemeiner Bildungs Verein, Politický spolek »Svornost«, Spolek rukodělných tkalců, Odborný spolek krejčů, Odborný spolek kovodělníků. Na venkově: Svornost v Jedovnicích, Bratrství v Blansku, Svornost v Přerově, Politický dělnický spolek v Prostějově, Pokrok v Obřanech, Řemeslnická Jednota v Prostějově, Vzděl. děl. spolek v Lišni u Brna, Svatoboj v Husovicích, Jaroslav ve Vyškově, Svornost v Babicích u Adamova, Jaroslav v Židenicích u Brna, Děl. beseda ve Velké Bystřici a Jaroslav v Drnovicích u Vyškova. Ve Slezsku: Svornost v Opavě a Vzděl. děl. spolek ve Fulneku a ve Vídni Politický děl. spolek »Volnost« a několik spolků odborných.

Němečtí socialisté měli své vzděl. spolky v Novém Jičíně, v Šumberku, ve Šternberku, Rymařově, Krnově, Opavě, Těšíně a j.

Vedle uvedených vzdělávacích a politických spolků dělnictva národnosti české, byly na Moravě r. 1885 také tyto spolky: »Svornost«, spolek pro podporu v nemoci a stáří ve Vyškově, Nemocenská děl. pokladna dřevodělníků v Brně, Všeobecná děl. nemocenská a invalidní pokladna v Brně, v Prostějově, v Bučovicích, ve Velkém Meziříčí, v Rosicích, v Husovicích a nemocenská a invalidní pokladna kovodělníků v Brně a Blansku.

Veškeré tyto spolky uveřejňovaly své zprávy v časopise »Spravedlnost« (v letech 1881—1885) a v »Bojovníku« (v letech 1883—1885) a členové jejich a zvláště členové výborů platili ve

[6]) »Dělník«, r. III. č. 12. ze dne 11. března r. 1870 v Praze.

veřejném životě za stoupence mírné socialní demokratické strany české.

Popud k vyvolání socialně-demokratického spolkového ruchu mezi dělnictvem českým na Moravě i ve Slezsku dali němečtí členové socialně-demokratického »Allgemeiner Arbeiter-Bildungs-Vereinu« v Brně a hlavně jejich předáci: Eduard Zachariáš, tkadlec, později obchodník v uhlí, Theodor Indra, malíř pokojů, Karel Dundela, Vojtěch Sedláček a Frant. Baier, vesměs tkalci, a ještě někteří jiní.

Vedle socialně-demokratických vzdělávacích spolků založen byl i za mého přispění v Brně toho času jediný ryze národně-dělnický vzdělávací spolek »Beseda dělnictva československého« (v měsíci lednu r. 1884), v níž jsem také často přednášel a nějaký čas i ve výboru zasedal.

Než po mém odchodu z Brna r. 1888 dostali se i do tohoto spolku živlové socialních demokratů tak, že dnes i tento spolek sestává nejen z národních, ale i internacionálních dělníků.

Radikální socialisté neměli na Moravě a ve Slezsku za sebou tehdáž žádných spolků, jen tu a tam v německých krajinách se k nim hlásil některý ze spolků dělníků německých, ale mezi dělnictvem českým nedocházeli valné obliby. Jinak tomu bylo však v továrnách mezi lidem neorganisovaným. Tam nabývali socialní radikálové stále většího a většího vlivu, tak že v r. 1885 opanovali z velké části průmyslové dělnictvo.

Vůbec, socialní radikálové na Moravě a ve Slezsku nedbali ani spolkového vzdělávacího života, jejich činnost zasahovala hlavně v rozšíření jejich tisku (»Duch Času« a »Matice dělnická« v Prostějově, »Dělnické Listy« a »Proletář« ve Vídni, »Radikale« v Liberci, »Die Zukunft« ve Vídni a j.) a ve styku osobním s dělnictvem, při práci i v obecném životě. Na tomto poli působnosti proti spolkovému vzdělávání a politickému »capartičkářství« social. demokratů, jak sami říkali, měli socialní radikálové zvláštní štěstí.

Nuže, a jak si stáli tehdáž ve spolčovacím ruchu v polovici roku 1885 na Moravě a ve Slezsku katolíci? Smutno je toho vzpomínati! Katolický ráz udržovala v Brně uvnitř i na venek jediná »*Výpomocná pokladnice*«, spolek svépomocný a vedle ní Katol. polit. jednota. Na venkově Moravy a ve Slezsku pak 6 českých, 7 německých a 2 utrakvistické (smíšené) jednoty a spolky katol. tovaryšů, a to (české): v Brně, Valašském Meziříčí, Třebíči, Kroměříži, Brušperku a v Klimkovicích. Německé spolky katol. tovaryšů byly: v Jihlavě, Opavě, Mor. Šumberku, Mor. Šternberku, v Novém Jičíně, ve Znojmě a v Krňově. Utrakvistické: v Olomouci a Bílsku. Tedy úhrnem 17 spolků ze řad dělníků a řemeslníků rázu socialně-křesťanského na Moravě a ve Slezsku representovalo tehdáž katolicko-dělnický spolkový ruch. Zajisté malá to armáda proti veliké přesile nepřátel, a armáda ta si ještě tak skrovně na veřejnosti v ohledu socialním vedla, že její ruch nebylo takořka ani pozorovati. A jediným orgánem této organisace byl dvakráte v týdnu vycházející katolický »Hlas« a

a pro členy německé národnosti v Olomouci vycházející týdenník »Olmützer Zeitung«. Tak si r. 1885 stáli na Moravě katolíci.

Rozvoj socialně-demokratického hnutí, zvláště na Moravě, zdržoval se ještě bojem radikálů s mírnými socialisty až do roku 1885. Nebýti těchto rozbrojů mezi socialisty, bylo by hnutí socialistické na Moravè dosáhlo ještě větších rozměrů, než jakých tam dobylo až dosud. Tímto bojem ztratili socialisté dobrých pět let.

Když radikální socialisté za »Dělnickými Listy« ve Vídni stojící nechtěli se podrobiti usnesením brněnského socialně-demokratického sjezdu ze dne 15. a 16. října r. 1882, založen mírnou socialistickou stranou v Brně vedle »Volksfreundu« a »Spravedlnosti« nový ústřední orgán socialně-demokratické strany česko-slovanské v Rakousku pod názvem »*Bojovník*«, jehož 1. číslo vyšlo dne 18. dubna r. 1883 redakcí Josefa Liebla, dělníka odboru bandagistického.

Nyní, založením »Bojovníka« proti »Dělnickým Listům«, starému to ústřednímu orgánu socialně-demokratické českoslovanské strany v Rakousku, boj mezi mírnými a radikálními socialisty byl zostřen. A kdož ví, jak celá věc byla by skončila pro radikály, kdyby mírní socialisté nebyli se dali ve své neobezřetnosti podskočiti radikály. Brněnští mírní socialisté udělali velikou osudnou chybu. Mírní socialisté v měsíci červenci r. 1883 povolali k vedení redakce časopisu »Spravedlnost« Františka Chouru, horníka z Duchcova, a k vedení redakce »Bojovníka« Františka Hlaváčka, horníka z Řenčova, oba zakuklené radikály.

Tito noví redaktoři vedli listy tak, že by je byli málem udělali radikálními, a proto vidouce odpor vydavatelstva, vedení obou listů na podzim r. 1883 se vzdali a založili v Brně list nový, tendence socialně-radikální pod názvem »*Práce*«, jehož 1. číslo vyšlo dne 12. prosince r. 1883. Frant. Hlaváček byl u listu redaktorem a Frant. Choura administrátorem. Avšak »Práce« neměla dlouhého trvání. Choura před vánočními svátky zatknut a odveden do Prahy k soudu, jsa v podezření z tajného spolčování a zde uvězněn. »Práce« vyšla jen čtyři čísla. Žádný knihtiskař v Brně nechtěl tento list tisknouti. Byl-li tím vinen boykot protiradikálních stran nebo nějaký jiný nátlak nebo strach knihtiskařů z chystaného tehdáž zákona proti státu nebezpečným snahám socialistickým v Rakousku, nebylo mně možno zjistiti.

K zavedení zákona proti socialistům však ani r. 1884 ani r. 1885 na říšské radě nedošlo. Protisocialistický ruch omezil se pouze na vypovídání socialních radikálů a na výminečný stav ve Vídni.

Jos. Bol. Pecka, který byl koncem měsíce ledna 1884 ve Vídni zatknut a vypovězen, usadil se v Brně, potom odebral se v březnu 1884 společně s Hlaváčkem do Prostějova, kde vydávali, ovšem že opět ve směru socialně-radikálním, čtrnáctidenník »*Duch Času*« a brožurovou bibliotheku »*Matice dělnická*«.

Než štěstí jim ani zde nepřálo. Pecka a po něm Hlaváček v polovici r. 1886 zastavili oba uvedené listy a odjeli z vlasti do Ameriky, kde mezi českými socialisty ve Spojených Státech

rozvinuli další činnost. Choura, když si odseděl několikaměsíční vězení, zavítal na krátko do Prostějova, ale potom odebral se také do Čech; po nějakém čase odebral se však též do Ameriky. Socialní demokraté obviňují nyní Chouru, jindy svého hlavního propagatora, ze zrady na Jos. Pačesovi, Krištofu Černém a Rampasovi, kteří, zřídivše si r. 1885 tajnou tiskárnu kdesi u Liberce, byli v ní náhle přepadeni a četníky zatčeni. Pačes byl před porotou v Praze odsouzen na 16, Černý na 14 a Rampas na 10 let do žaláře. Obhajcem byl dr. Adolf Stránský, advokát z Brna. Frant. Choura žije nyní v Clevellandu a odmítá od sebe podezření social. demokratů, že by byl Pačesovu tiskárnu vyzradil. Než »Právo Lidu« v Praze (v číslech 239, 240 a 253 r. 1902) snaží se toho dokázati. Avšak dále, to je věc social. demokratů, nechť si ji tedy spraví mezi sebou.

III.

Barákův a Vondráčkův pokus založiti národní dělnickou stranu v Čechách. — Pokus Valečkův o vzkřísení dělnické národní strany.

Mladočeši, ačkoliv se jim nepodařilo přes všecky Barákovy snahy roku 1872 získati dělnictvo pro národně-liberální směr, nespouštěli stále se zřetele své tužby a svá přání. Časté roztržky a spory českých dělníků se socialními demokraty dávaly mladočechům, zvláště JUDru. Juliu Grégrovi, vydavateli »Národních Listů,« zákmit naděje, že přece jednou utvoří se v království Českém velká národně-liberální dělnická strana, o niž by se mladočeši mohli opříti.

Proto, když na jaře roku 1880 jistý délník Vondráček a známý Vilém Körber ještě asi s patnácti soudruhy a členy Dělnické Jednoty pražské se nepohodli se socialními demokraty v uvedeném spolku a z něho vystoupili, nalezli ihned příznivého přijetí se strany mladočeské, aby mohli zahájiti samostatnou akci v dělnickém hnutí.

Vondráček, stýkající se často s Barákem, nemeškal a hned založil v Praze vedle Dělnické jednoty Dělnický klub, Vilém Körber Dělnickou Besedu, Svépomocné sdružení dělníků českých, Dělnickou záložnu, časopis »Soudruh« a Politický dělnický spolek.

O Politický dělnický spolek musel však Körber roku 1880 se socialními demokraty v hostinských místnostech »u Hubálků« na Karlově náměstí (dům »u Slivenských«) podstoupiti veliký boj. Socialní demokraté dostavili se u velikém počtu do ustavující schůze a snažili se dostati spolek do své správy a také se jim to podařilo. Politicko-dělnický spolek socialními demokraty Körbrovi z rukou vyrván. Socialní demokraté dali se zapisovati za členy, okupovali valnou hromadu a dostali spolek do svých rukou.[7])

[7]) O tomto zápasu mezi svépomocnými dělníky a socialními demokraty bylo šířeji psáno ode mne ve článcích »Svépomocníci a socialní demokraté« v »Dělnických Novinách« r. 1898 roč. VII. v číslech 1, 2, 3 a 4.

Tedy s politickým spolkem svépomocně národní dělníci pohořeli, ale se vzdělávacími a podporujícími spolky se jim akce zdařila.

Jakmile byl Vondráčkem založen vzdělávací Dělnický klub, první byl k přednáškám povolán Josef Barák, tehdáž odpovědný redaktor »Národních Listů«. V činnosti svépomocné i národně-liberální pokračovalo se po celý rok.

Avšak ani tato druhá a poslední snaha, založiti a zachovati národně-liberální dělnickou stranu, Barákovi i za přátelství Vondráčkova a Körbrova se nezdařila. Během druhého roku vzalo za své i toto národně-liberální dělnicke hnutí; osoby zde byly, ale organisace se nedařila; roku 1881 zašel Körbrův časopis »*Soudruh*« a uvedené spolky počaly živořiti, až ponenáhla jeden za druhým zašly. Jediný podnes se z nich udržel Vondráčkem založený »Dělnický Klub,« ale pěstuje více divadelní večírky a zábavu než vzdělání. V dělnickém hnutí nemá jiného významu.

Třetí pokus, založiti národní dělnickou stranu, vyšel roku 1885 od dělníků samotných. Pro tuto myšlénku získán také Václav Valečka.

Valečkou a jinými založen v Praze Politický dělnický klub a nový časopis národně-socialní »*Naše Listy*«. První číslo »Našich Listů« vyšlo dne 5. srpna r. 1885 za redakce Bohumila Bachmanna, mechanika a hlavního spolupracovníka Josefa Floriana, nynějšího vydavatele a redaktora nymburských »Občanských Listů«.

»Naše Listy«, na něž i starý Václav Valečka jako dobrý rádce dělnictva měl velký vliv, psaly dosti slušně i samostatně tak, že se opravdu zdálo, že pomocí těchto listů a za pomoci Valečkovy z této mladé společnosti skutečně jednou povstane velká národní dělnická strana česká, prostá liberalismu i internacionalismu; než, nedošlo k tomu, naděje Valečkovy se nesplnily.

V měsíci prosinci r. 1885 provedena náhle a neočekávaně v redakci »Našich Listů« úřední prohlídka z rozhodnutí soudu, a po prohlídce té jsou redaktoři Bachmann a Florian zatčeni.

Redakci »Našich Listů« převzal ihned Jan Vurstial, dělník knihařský a vydavatelem (jménem vydavatelů) jmenován na listu Vavřinec Průša, dělník truhlářský. Netěšili se však dlouho svým funkcím: Průša i Vurstial zapleteni ještě s pěti jinými stoupenci do vyšetřování s Bachmannem a Florianem, z nichž mnozí pak v procesu tom jsou pro tajné spolčování r. 1886 odsouzeni k několikanedělnímu vězení.

Tím hnutí národních dělníků znovu kleslo, a »Naše Listy« v měsíci lednu r. 1886 zašly.

IV.

První demonstrace socialistů proti katolíkům.

První demonstrace socialních demokratů směru radikálního proti katolíkům udála se v Brně dne 1. listopadu r. 1883. Tehdáž postavila brněnská obec za městem nový hřbitov a její

liberální německé představenstvo s purkmistrem Winterhollerem v čele rozhodlo, že na tomto hřbitově mají se pohřbívati katolíci, židé i nevěrci. A toto ustanovení městského zastupitelstva vedlo k tomu, že se strany církve katolické odepřeno bylo tomuto hřbitovu vysvěcení a katolíci v předem uvedený den svolali velice navštívenou veřejnou schůzi lidu do zahrady Besedního domu, kde řečníci: redaktor »Živnostníka« Tomáš Rebec, Špaček a Kleimt proti usnesení městské rady veřejně protestovali a žádali, aby si městská rada zvolila pro jinověrce a nevěrce jiný, a ne katolický hřbitov.

Radikální socialisté, vždy pomahači liberálů, židů a nevěrců, přitáhli také na tuto schůzi a snažili se ji rozbíti. Avšak plán se jim nezdařil; byli ve veliké menšině. Proto na schůzi jen demonstrovali jednotlivými výkřiky, že se mluví o mrtvých a o živých ne, mrtví že nic nepotřebují, o těch že se mluvit nemusí, ale ti živí že potřebují chleba, atd.

Výkřiky jejich však od shromážděných katolíků byly brzy přehlušeny a mnozí z radikálů ze schůze vyvedeni. Schůze pak v úplném pořádku, když byli řečníci domluvili a resoluce odhlasována, předsedou skončena.[8])

Protesty katolíků však nepomohly, městská rada hlasu katolického lidu českého nedbala a provedla své usnesení. Následkem toho k vysvěcení hřbitova se strany katolické církve nedošlo.

Socialisté za svoji demonstraci proti klerikálům udělali si u německého zastupitelstva města Brna dobré oko. A oni tím také získali, neboť často potřebovali městský pivovar na Starém Brně ke svým zábavám, jakož i sál v městské budově Lužánek ke svým sjezdům a schůzím; a proto, měli-li míti k svým žádostem nějaké naděje, museli se přece liberální městské správě něčím zavděčiti. A demonstrací proti katolíkům zavděčili se socialisté městské radě a Winterhollerovi nejlépe. Proto demonstrovali.

V.

Dr. Chleborád opět mezi dělníky.

Roku 1884 objevil se Dr. Frant. Lad. Chleborád po patnácti letech opět mezi dělníky — ale jen na chvíli.

Dr. Chleborád, usadiv se v Brně, věnoval se jako právník obhajování a súčastnil se poněkud ruchu řemeslnicko-živnostenského a stal se starostou brněnského »Sokola«. Mezi dělnictvo nešel. V čase tom pořádal v Brně existující starý Spolek tkalcovských tovaryšů časté přednášky a mezi jinými řečníky vzpomněl si i na dra. Chleboráda a požádal ho za přednášku.

Dr. Chleborád slíbil přednášeti dne 23. března 1884. Schůze byla četně navštívena. Také socialní demokraté se dostavili. Dr. Chleborád líčil řemeslnické stanovisko a nabádal lid k vzájemné pomoci a ku křesťanskému životu, a to se nechtělo líbiti social-

---

[8]) »Bojovník« r. I. č. 14. ze dne 8. listopadu r. 1883 v Brně.

ním demokratům, kteří spustili křik a rámus proti dru. Chleborádovi a schůze se musela rozpustiti.[9])

Když jsem po ukončené schůzi s drm. Chleborádem o celé věci mluvil, pravil: »Chtěl jsem vyplniti přání Spolku tkalcovských tovaryšů a něco poučného jim občas pověděti, ale pozoruji, že socialní demokraté ze závisti jsou proti právům malořemesel a hodlají i řemeslnému dělnictvu se svými snahami státi v cestě. Hodlají zároveň škoditi Spolku tkalcovských tovaryšů, a proto zanechám i dalších úmyslů přednášky v tomto spolku konati. Alespoň se tak tkalcovští tovaryši vyvarují ve svém spolku všech styků a srážek s výstředními živly.«

A dr. Chleborád dostál také slovu. Více ve Spolku tkalcovských tovaryšů nepřednášel, aniž do jiného dělnického spolku zavítal.

Koncem let osmdesátých minulého století přestěhoval se dr. Chleborád, tehdáž již majetný, do Ruska na Krim, kde mizí po něm další stopa. Roku 1886 jal jsem se psáti životopis dra. Chleboráda a když jsem měl již značnou část napsanou, došel jsem si k němu o některé vysvětlivky. Dr. Chleborád velice vlídně mne přijal, avšak jakoukoliv výpověď ohledně své osoby mně odepřel. »Nechte toho,« pravil, »udělal-li jsem kdy co dobrého v dělnictvu českém a v milém národě, je dobře, ale zvlášť o tom psáti, nebylo by snad ani vhodným. Až budete psáti jednou dějiny dělnického hnutí, uveďte tam o mně, co za spravedlivé uznáte, a to bude lépe se vyjímati, nežli abyste psal o mně samém.« — Zachoval jsem se také dle jeho slov.

VI.

Osnova zákona proti socialistům r. 1885. — Zastavení spolkové činnosti a časopisů socialistických socialisty. — Můj boj se socialisty směru radikálního.

Nastal rok 1885. Na říšské radě ve Vídni následkem stálých atentátů a objevených tajných tiskáren socialních radikálů počalo se opravdově jednati o zavedení zákona »proti socialistickým snahám.« Než, úmysly vlády a říšské rady rozčeřily vlny socialistického hnutí na Moravě do nejvyššího stupně.

Mírní socialisté viděli v předložené osnově zákona veliké nebezpečí proti své straně a svolali jménem politického spolku »Svornost« v Brně na den 2. února r. 1885 veřejné manifestační shromáždění lidu na ostrov Zabrdovický u Brna a tam proti uvedené předloze protestovali. Tento veliký tábor nazván »snad« poslední schůzí dělnickou.«[10])

Všimněme si osnovy zákona, některých článků, z nichž socialisté měli největší respekt.

V článku 1. čteme: Utvoření spolkův, o kterých by možno bylo domnívati se, že budou podporovati snahy socialistické, budiž zapovězeno. Čl. 2.: Spolky již stávající, podporují-li snahy

---

[9]) »Bojovník«, r. II. č. 7, ze dne 3. dubna r. 1884 v Brně.

[10]) »Spravedlnost« r. V. č. 2. ze dne 29. ledna r. 1885 v Brně.

podvratné, buďtež rozpuštěny. — Čl. 3.: Spolky, které mimo podporu svých členů také socialistickým snahám slouží, nemají býti hned rozpuštěny, nýbrž dány pod státní dozor. — Čl. 4. určoval úplný státní dozor na všecky schůze a správu spolků s úplnou mocí sesazovati výbor spolku a jiným osobám dáti právomoc výboru. — Č. 5. zněl: Nevyhoví-li spolek pod dozor daný nařízením úřadů, neb objeví-li se v něm socialistické snahy také po zavedení kontroly, může býti spolek rozpuštěn. Čl. 6.: Také stávající spolky mohou býti dány pod státní dozor, objeví-li se v nich snahy socialistické« a konečně čl. 10. zněl: »Stížnosti proti rozhodnutím úřadů nemají účinek odročovací.«

Trest pro překročení těchto ustanovení dle článku 11. mohl býti žalář od 3 měsíců do 2 let, s čímž mohla býti také spojena pokuta peněžitá od 100 až do 500 zl.[11])

Dříve ještě než počalo ku konci měsíce února jednání o uvedené osnově zákona v sněmovním výboru, jali se socialisté mírné strany v první polovici února rozpouštěti dobrovolně své spolky ve Vídni a dne 20. února zastavili i svůj ústřední orgán, časopis »*Wahrheit*«.

Také v Brně zastaven ústřední orgán mírných socialistů »Bojovník« a to číslem 5., r. III. dne 5. března a »Spravedlnost« číslem 5. roč. V. dne 12. března. Všecka tato čísla uvedených tří listů vyšla v černé obrubě.

Lid dělnický rázem byl bez časopisů. Vůdcové mírné socialní demokracie rozhodli se, než prý nastanou příhodnější časy, pracovati raději bez listů i bez spolků.

Uprostřed těchto zmatků rozhodl jsem se s mnohými stoupenci z mírné socialní strany, že vydáme list nový, který by nebyl orgánem žádné socialně demokratické strany, nýbrž který by byl listem samostatným bez socialistického programu, s nímž se »Bojovník« i »Spravedlnost« se svými čtenáři naposledy loučily. Návrh můj byl přijat a já povolán zároveň za redaktora listu, který číslem 1. vyšel v Brně dne 19. března 1885 pod názvem »*Křik Lidu*,« časopis hájící zájmy pracující třídy. Tím jsme doufali, když i osnova proti socialistickým snahám stane se zákonem, že list obstojí, poněvadž tendence socialistické nebude sledovati ani nebude orgánem žádné ze socialistických stran.

Než ve Vídni stal se náhle obrat; osnova zákona proti socialistickým snahám ze sněmovního výboru do plena říšské rady ani se nedostala, ano, ani v sněmovním výboru říšské rady celkem nebyla propracována a odložena ad acta. Socialisté všech stran si oddechli.

Té doby »Křik Lidu« v Brně a »Duch Času« v Prostějově, založený v měsíci březnu r. 1884, byly jedinými listy dělnictva, které zde zbylo ze socialistických stran. Rozdíl mezi těmito listy byl jen ten, že »Křik Lidu« bral se zákonitými cestami a směrem mírným, kdežto »Duch Času« trval stále ještě na půdě jakéhosi radikalismu. Proto také »Křik Lidu« byl v stálém boji s radi-

[11]) »Spravedlnost« v Brně, r. V. č. 2. 1885. Článek: Zákon proti socialistům.«

kálním »Duchem Času«. Boj s mé strany proti »Duchu Času« byl tak ostrý, že v měsíci květnu r. 1885 byly na mne, jako odpovědného redaktora »Křiku Lidu«, od redaktorů »Ducha Času« Jos. Bol. Pecky a Frant. Hlaváčka podány k c. k. okres. soudu do Brna dvě obžaloby pro překročení článků 19. a 21. tiskového zákona a v příčině bezpečnosti cti.

Dne 30. května 1885 byl jsem postaven před soud. Redaktor Hlaváček dostavil se jako žalobce osobně. Přelíčení trvalo asi dvě hodiny. Výsledek byl pro žalující velice a nemile překvapující. Dokázal jsem soudu, že Hlaváček i Pecka neoprávněně pro článek 19. a 21. tiskového zákona v příčině bezpečnosti cti mne žalují. Dokázal jsem, že nejsem vinen tím, co se mně podkládá. A konečně, když vyvrátil jsem celý základ obžaloby jako nesprávný, byl jsem po krátké poradě soudu z obžaloby propuštěn a prohlášen za nevinna. Redaktor Hlaváček byl pak upozorněn soudem, že jest mně povinen nahraditi promeškaný čas.

Při přelíčení tom vyšlo na jevo, že již dříve podány na mne dvě žaloby od redaktorů Hlaváčka a Pecky, ale že k projednávání soudnímu pro nedostatečnost důvodů v obžalobách k soudnímu líčení nedošlo.[12])

Po této nezdařené výpravě socialních radikálů měl jsem se žalobami s jejich strany pokoj.

VII.

Moje první setkání se s P. Pl. J. Mathonem. — První porada o založení katol. dělnického časopisu českého. — Obecné noviny. Social-Brünner Rundschau. Dělník. Arbeiter.

V měsíci listopadu r. 1884 seděl jsem na lávce v sadech lužánských v Brně a pročítal jsem denník »Moravskou Orlici« a dvakráte týdně vycházející katolický časopis »Hlas«, když pojednou vedle mne někdo usedl. Ohlédnu se a vidím, že na lávku blíže mne zasedl kněz. Pozdravil jsem a četl dále.

Za chvilku příchozí se mne tázal:

»Máte to odpolední »Hlas«?

Odvětil jsem, že ano.

»Půjčte mi jej na chvilku,« řekl kněz a již sáhl po listu. Četli jsme oba.

Po několika minutovém přehledu obrátil se ke mně kněz s otázkou: »Který z těchto dvou listů nejraději čtete?«

»Já čtu každý časopis rád,« odvětil jsem.

»Ale přece,« naléhal na mne duchovní.

»Abych upřímně řekl,« odpověděl jsem, »čtu rád všecky české listy a jsem rád, přiučím-li se v některém něčemu novému.«

»Máte ku čtení čas?«

»Mám.«

»Jakého jste zaměstnání?«

»Redaktor.«

---

[12]) »Křik Lidu« č. 6. r. I. dne 10. června r. 1885 v Brně.

»Kterého listu?«

»Spravedlnosti.«

»Jste tedy socialní demokrat?«

»Ano.«

Kněz se poněkud zamyslil a pak se mne tázal: »Co byste o tom soudil, kdyby dnes kněží súčastnili se socialního hnutí?«

»Toho kněží neučiní,« odvětil jsem po delším přemýšlení, neboť tato otázka mne velice překvapila a vedla k úvaze.

»Neučiní? Možná že toho kněží učiní. Řekněte mně upřímně, co byste o takovém kroku soudil?«

»Velebný pane, toho se oba nedočkáme.« —

»Vy jste nepřítelem kněží a církve, proto tak mluvíte.«

»Nejsem. Naopak, uznávám, že by bylo velice záhodno, aby i kněžstvo podniklo něco pro lid, ale pochybuji, že někdo z kněží mohl by hlásati socialismus.«

»Nemyslete, že bude kněz takovým socialistou, jako na př. jste sám, nikoliv. Četl jste již knihu »Duchovenstvo a socialní otázka,« kterou jsem právě vydal?«

»Nečetl,« odvětil jsem a udivení mé rostlo, kdo asi tento mně neznámý kněz jest.

»Na jakou adresu vám tuto knížku mám poslat?«

»Račte ji poslati přímo mně; jsem Tomáš Jiroušek.«

»Zde?«

»Ano.«

»Stačí tato adresa?«

»Stačí.«

»Dobře. Za několik dní vám knihu pošlu, ale vyžaduji si pak váš úsudek. S Pánem Bohem!«

To řka, duchovní vstal a odcházel, zanechav mne udiveného seděti. Čtvrtý den jsem dostal poštou knihu »Duchovenstvo a socialní otázka« podle německého spisu dra. Jos. Scheichera vydanou P. Placidem Janem Mathonem v Brně. Byla to první křesťansko-socialní kniha, již jsem dostal do rukou a rozhodla u mne v náhledech o socialismu pro všecky časy. —

*
* *

Za tři neděle přišel jsem knihu odevzdati do knihtiskárny Benediktinů Rajhradských v Brně. Byl jsem odkázán na dp. ředitele. Zastal jsem jej v prvním poschodí v jeho pracovně. Něco psal. Když jsem stanul na prahu, zanechal psaní a vyšel mi vstříc se slovy: »A, to jste vy? Vítám vás. No tak, co říkáte, šlo by to dle programu této knihy, abychom my kněží vešli vedle vás, socialních demokratů, do socialního hnutí?«

»Šlo by to,« odpověděl jsem pevně, »ale pochybuji, že se k tomu některý z kněží odhodlá.«

»Nic nepochybujte, já jsem první, který to zkusí.«

»Přejí mnoho zdaru.«

»To mne těší. Prvním mým podnikem bude katolický dělnický list, ale potřebuji k němu redaktora a vyhlédl jsem si k tomu úkolu p. B., znáte jej?«

»Znám.«

»A proč jste se tak náhle zarazil?«

»Poněvadž p. B. je jinak ovšem hodný člověk, ale — socialní demokrat.«

»Pan František B. že je socialní demokrat, pravíte?« tázal se udiven P. Placid Mathon.

»Ano.«

»Děkuji vám. Pak se ovšem musím poohlednouti po někom jiném. A což vy? Nevzal vy byste zodpovědnost za tento list?«

»Ne; jsem redaktorem, ale jedná-li se pouze o zodpovědnost za list, pak není o redaktora zle; snad by se k tomu úkolu někdo z personálu Vaší tiskárny vynašel, kdo by neměl takových potíží jako já, a list takového protivenství, kdybych já se za list veřejně postavil.«

»Máte pravdu, na to jsem ani nevzpomněl. A budete do listu psát!«

»Budu, ale později, až seznám směr a vůbec zásady, jimiž list Vámi bude veden.«

»Jsem vám povděčen, že jste ke mně upřímným.«

»Ale, velebný pane, připravte se na velké protivenství se strany socialních demokratů, kterému v jejich listu nebudu moci zabrániti.«

»Vzdejte se svého místa.«

»Vzdám při nejbližší příležitosti. A pak se vzdám všech funkcí v socialně demokratických spolcích i členství ve straně.«

»Dobře. Ale dokud mezi socialními demokraty budete moci vydržeti a dokud sám za dobré neuznáte, neodcházejte od nich, jste člověk rozvážný a mnohému zlu v zájmu dělnictva mezi nimi můžete předejíti, dokud to vůbec půjde.«

»Ano, tak soudím sám; ale, že bych dnes mezi socialními demokraty — mírné ovšem strany — dlouho vydržel, pochybuji. Pozoruji, že se počínají kloniti k radikálům, to jest k druhé socialistické straně, velice náchylné k anarchismu, a tu bych pak, kdyby k spojení těchto stran mělo dojíti, jako předák mírné socialně-demokratické strany proti tomu vystoupil, a když by se na má slova nic nedalo, a k spojení došlo, pak bych se veřejně prohlásil za křesťanského sociala a nepřítele spojených socialistických stran na vždy.«

»Vaše rozhodnutí je moudré; zachovejte se dle něho a nebudete toho nikdy litovati. Nyní však chci se s vámi poraditi ještě o listu, který chci vydávati. Tedy poslyšte.«

Nyní rozvinul P. Mathon přede mnou celý plán, co a jak míní u listu zavésti a sdělil mně zároveň, že tento dělnický list vycházeti bude v české a v německé řeči, ovšem v každé samostatně s vlastním obsahem, ale s jedním společným programem. »Pro obecný lid,« pravil P. Mathon, »vydám také dva listy: český a německý, aby nejen dělnictvo, ale i nedělnické kruhy měly své křesťansko-socialní orgány.«

Obdivoval jsem se v duchu odvaze tohoto kněze, ktery svými smělými plány a nadšeností pro své podniky byl tak zaujat. Když jsem odcházel z této první porady, kterou jsem měl poprve ve

svém životě o socialním hnutí a socialní literatuře v katolickém domě a s katolickým knězem, *vznikla mně v hlavě myšlénka o vytvoření křesťansko-socialní strany.* Než za několik dní jsem zase na vše zapomněl a hleděl si svých povinností.[13])

Na Nový rok 1885 vyšly v Brně první křesťansko-socialní listy P. Plac. J. Mathona pro obecný lid, a to v řeči české »*Obecné Noviny*« a v řeči německé »*Social. Brünner Rundschau*«. U »Obecných Novin« jmenován odpovědným redaktorem Jiří Pustovka, účetní a u »Social. Brünner Rundschau« Otto Tiller, faktor knihtiskárny.

Dne 10. ledna 1885 vyšly pak první čísla »*Dělníka*« za zodpovědné redakce Jiřího Pustovky a »*Arbeitru*« za zodpovědné redakce Otto Tillera.

Tak zahájena první křesťansko-socialní činnost na Moravě *tiskem.* Na činnost ve spolcích došlo později, až stal jsem se členem redakce »Dělníka«.

VIII.

Pankrác Krkoška. — Smír radikálů českých s mírnými. — Moje vystoupení proti spojeným socialistům. — Útok. — Krkoškův krok do soukromí.

Blížil se čas shody mezi mírnými a radikálními socialisty.

Když minula velká červnová stávka tkalců a přádláků r. 1885 v Brně, již vedly většinou živly radikálně-socialní, počalo se tajně mezi jednotlivci mírných a radikálních socialistů jednati o společnou schůzi, na níž by se tyto živly sjednotily. V čele živlů po sloučení toužících bez ohledu na odpor zásad mírných i radikálních postavil se mladý podučitel Pankrác Krkoška, který také vzal na se úkol svolati konferenci českých i německých socialistů bez rozdílu stran. Krkoška vzdal se učitelství a vstoupil do hnutí dělnického s nadějí, býti redaktorem a za tím účelem podvolil se svolati uvedenou schůzi, na níž mělo se jednati o sloučení socialistických stran a o založení nového listu, který by Krkoška řídil.

Já viděl v celé akci úskok radikálů, jímž měl býti potlačen mnou redigovaný »Křik lidu«, orgán pracujícího lidu českoslovan-

---

[13]) Proto, u příležitosti 10letého jubilea trvání časopisu »Dělník« v Brně, plným právem mohla redakce tohoto listu ve slavnostním čísle a v úvodním článku dne 6. ledna r. 1894, z toho co jsem pro založení »Dělníka« již roku 1884 učinil napsati:

»Nestojí za námi a nestáli nikdy velcí páni, ani hrabata, ani doktoři, ani profesoři a pod., kteří vlivem svým nebo svou duševní prací by nás byli kdy podporovali, jako se dostává takové podpory křesťansko-socialní straně v Dol. Rakousích, Německu, Francii, Anglii i Italii a jinde. Z lidu jsme vyšli. Prostý dělník, nynější známý redaktor »Dělnických Novin« v Praze, Tomáš Jos. Jiroušek, list založil a z počátku řídil, a tak z lidu vyšli, pro lid jsme zůstali.« — Slova tato opravuji pouze v tom znění, že nikoliv já sám, ale dp. Pl. J. Mathon měl myšlénku: založiti »Dělníka«, mně se s ním náhodou svěřil a já v mnohém dílo ke skutku přivésti, P. Pl. J. Mathonovi radou pomohl. Že jsem pak do »Dělníka« psal a od 1. srpna 1885 s P. Mathonem a později s P. Karlem Aloisem Šťastným až do 15. dubna r. 1888 »Dělníka« řídil, vědělo se všeobecně.

ského, a proto jsem ještě před schůzí, k níž mne pozvánka došla, nikterak se tím netajil, že socialistům strany radikální nejedná se tak o sloučení, jako o zaopatření Krkošky a o potlačení orgánu mírné strany socialně-demokratické »Křiku Lidu«, který radikálům jest nepohodlný.

Mnozí mně přisvědčili, ale namítali, že dnové mírné socialní demokracie jsou sečteni a proti proudu že se nedá plovati. Po těchto rozumech jindy oddaných našinců naléhal jsem na druhého předáka naší strany, tkalce Adolfa Buriana, aby se mnou do konference šel a zásady i stranu, k níž sám základ r. 1882 položil, spoluobhájil. Burian nabídku odmítl, řka, že s tím, co se dnes děje, nechce nic míti a že do schůze nepůjde. V odporu sloučení živlů mírných s radikálními jsem tedy osamotněl a den před schůzí *viděl jsem již v duchu pád mírné socialní demokracie, dosud neodvislé, vlivem židovským netknuté a vlivu toho prosté, čistě dělnické strany, na vždy zpečetěný.*

Sta myšlenek za den šlo mou hlavou: co počíti, jak se zachovati, aby politicko-socialní přesvědčení mé, na stanovisku zákonitém a mravním založené, neutrpělo. I rozhodl jsem se, postaviti se proti proudu socialistických stran. A k tomu také došlo.

V neděli, dne 26. července 1885 v zahradním sále hostince Mořice Prušy na Josefově v Brně zahájil svolavatel Pankrác Krkoška o 10. hod. dop. četně navštívenou konferenci českých i německých socialistických stran. Za předsedy schůze zvoleni tkadlci: Adolf Klofáč z Brna a Fr. Doležal z Julianova. Klofáč řídil schůzi.

Referát podával Krkoška. Nalehal na sloučení mírné a radikální strany, poukazoval, že taktika socialních demokratů mírné strany musí býti ostřejší a socialních radikálů trochu mírnější, aby utvořiti se mohla velká socialistická strana Čechů i Němců pod jedním praporem. Mluvil skoro hodinu a strhl všecky zástupce socialistických stran za sebou.

Po Krkoškovi mluvili z mírné strany Čechové: Šeha z Prostějova, Doležal, Klofáč, Buček a z Němců: Zachariaš, Dundela a Theodor Jindra.

Konečně přednesen návrh na sloučení stran. Dříve nežli došlo k hlasování o návrhu, přihlásil jsem se k slovu a varoval jsem stoupence mírné socialní strany, aby s radikály se neslučovali, že je to úskok, v němž mírná strana socialní vezme za své a ve všem živlům radikálním podlehne. A na konec své řeči jsem prohlásil, že já, byť bych byl i jediným z mírné socialní strany, hlasovati budu proti návrhu, poněvadž mně nebude možno jíti společně se stranou socialně radikální, která nás pro naše dělnické přesvědčení mnohokráte pošpinila i o čest naši usilovala a pak proto, že se tím zavrhuje náš program z r. 1882. Než, marné bylo každé mé slovo. Došlo k hlasování. Proti sloučení socialních stran hlasoval jsem sám, jediný . . .

Když předseda Klofáč konstatoval výsledek hlasování, jímž sloučena mírná strana s radikály, ujal jsem se slova k protestu.

»Mezi vámi a mezi mnou,« pravil jsem, »strhány jsou všecky svazky. Neuznávám nově utvořenou vaši stranu za schopnou pra-

covati v otázkách socialních, cestami rozumu a možná i zákona. Vystupuji z vašeho tábora, v němž vzala za své strana, pro níž jsem trpěl a pracoval. A co více, nejen že opouštím tábor váš, ale slibuji vám, že zahájím proti vám boj. Nesmíte mně to míti za zlé. Vy všickni změnili jste zde své přesvědčení a i já je v tomto okamžiku změnil. Nejen vy, ale i já užil jsem svého občanského práva k změně názorů socialních a doufám, že mně to nebude z vás nikým vytýkáno, když vám oznámím, že budu pracovati *vedle vás* k povznesení lidu pracujícího *ve směru socialismu křesťanského.*«

Sotva však tato moje poslední slova do shromáždění padla, rozpoutal se hluk a křik a kde kdo se ke mně blížil. — — — »Zrádce!« znělo to celým sálem. Byl jsem z místnosti takořka vyhozen. Jednotlivci i peníze za mnou házeli s pokřikem: »Jdi, a kup si provaz!« »Nechte ho,« volali jiní, »vždyť za ním nikdo nepůjde, leda několik svíčkových bab a kostelníků!«

I přes tuto rozčilující scenu vyšel jsem klidně na ulici a ubíral jsem se k domovu nerozrušen jako kdy jindy. Bylo mně tak, jako by se byl mým vystoupením těžký kámen se mě svalil. Mé svědomí bylo čisté, já nikomu nikdy neublížil, já nikdy nikoho v ničem nezradil a že jsem vystoupil po pětileté své činnosti z mírné strany socialně-demokratické, nepokládal jsem za zrádu. Býti a nebýti ve straně socialně-demokratické bylo mým osobním právem a když strana tato sloučením se s radikály vzala za své, nebyl jsem jí ničím povinen.

A kdybych já měl býti zrádcem mírné socialně demokratické strany, pak by jimi byli všickni, kdož stranu tuto uvedli v nivec a v kompromis s radikály, neboť žádná porada nedala nikomu z přívrženců mírné strany k tomu právo, pohřbíti tuto stranu spojením se s radikály ve stranu jednu.

Po mém odchodu ze schůze usneseno pak socialisty vydávati nový orgán spojených stran socialistických, který k návrhu Frant. Doležala dostal jméno »Rovnost«. Redaktorem tohoto listu jmenován Pankrác Krkoška a vydavatelem jménem vydavatelů tkadlec Alois Sobotka.

Třetí den po této pamatné konferenci šel jsem úředně zastavit mnou řízený list »Křik Lidu« a dnem 1. srpna 1885 byl jsem již členem redakce křesťansko-socialního listu »Dělník«. Boj, jaký mně nyní se spojenými socialisty v »Dělníku« proti »Rovnosti« i ve schůzích a ve spolcích bylo podnikati, nelze mně zde líčiti; byl to boj hrozný. Užíváno proti mně pomluv, podezřívání a nadávek jako proti nikomu z dělnického hnutí. Konány na mne ve prospěch listu »Rovnost« i sbírky s heslem: »Jiroušovi na provaz«, bez mála celých deset let.

Lid dělnický jitřen proti mně tak, že dne 11. února 1886 došlo na mne i k útoku v zahradách mezi Brnem a Julianovem, když jsem se tamtudy po polední k přednášce v »Dělnické Besedě« v Lišni u Brna ubíral. Útoku tomu přítomen byl i socialní radikál Josef Nastoupil, zedník z Křelova u Olomouce, který mně jako jedinký *osobní* přítel z dělnictva zůstal věren a cestou

touto mne provázel. Než přece po několika ranách do obličeje vytrhl jsem se z rukou útočníka (dle oděvu nejspíše zedníka) a spasil jsem se útěkem.[14])

Od té doby se všemi svými cestami jsem se tajil. Neměl jsem již k nikomu důvěru. Zprávu o mém přepadení přinesla »Moravská Orlice«.

Neminul ani rok od společné konference socialistů a Pankrác Krkoška viděl na vlastní oči, jaké dílo vykonal, jaké živly dal dohromady. Poznal svou velikou chybu, ale bylo již pozdě. Došlo často mezi ním a mezi socialisty k sporům, a poněvadž Krkoška byl také často svéhlavý a neústupný, došlo mezi ním a vydavateli »Rovnosti« nejednou ke konfliktu a následkem těchto sporů, Krkoška sklamán ve svých ideálech, rozrušen duševně a trpěl plicní chorobou, dne 18. srpna 1886 redaktorství »Rovnosti« se vzdal. Vzdáním se redakce přestala i další činnost Krkoškova mezi socialními demokraty.[15])

IX.

V redakci »Dělníka«. — Mé první křest.-socialní agitace. — Pokus se založením katol. politického spolku pro dělnictvo na Moravě. — P. Karel Šťastný. — Mé rozloučení se s P. Mathonem. — Úmrtí P. Mathona. — Úmrtí P. K. Šťastného. — Konec P. Mathonem založených křesť.-socialních časopisů.

Pracoval jsem s P. Mathonem při redakci »Dělníka« a »Obecních Novin« v klidu. Směrodatných článků podal jsem tehdáž v »Dělníku« mnoho a většinou jsem všecky svým jménem podepisoval.

Docházel jsem také do »Besedy dělnictva československého« a Spolku katolických tovaryšů v Brně a dojížděl na venek, jako: do Kroměříže, Prostějova, Vyškova, Přerova, Líšně u Brna, Blanska, Bilovic u Brna, Babic u Adamova a j., kde jsem přednášel a připravoval půdu k probuzení křesťansko-socialního ruchu a spolkového života.

---

[14]) Bohužel, ještě dnes po 17 letech, vyslovuji bolestnou domněnku, že snad i zedník Jos. Nastoupil mne doprovazející věděl o tom, co se díti bude, neboť nikdo vyjma jeho, o mé cestě nevěděl. Po obědě zastavil se pro mne v bytě a pak jsme spolu šli. V zahradách přidal se k nám člověk zcela neznámý, který vyšel z jisté kořalny na Křenové v Brně. Dnes je mně nápadno to, že Nastoupil v zahradách zůstal značně pozadu, jakoby si nemohl doutník zápaliti a v tom okamžiku neznámý podnikl na mně útok. Proč zůstal Nastoupil tak dlouho pozadu? A proč právě to byl zedník nebo stavební dělník, který měl na mne ruku vložiti? Tyto dvě okolnosti vzbuzují ve mne domněnku Nastoupila kompromitující. Tím dnem jsem však i s Nastoupilem přetrhl veškeré přátelství.

[15]) Pankrác Krkoška, syn tkalce, narodil se dne 22. ledna 1861 v Brně a po potřebných k tomu studiích stal se r. 1880 učitelem, kterýžto obor působnosti opustil, aby mohl se státi redaktorem. To byl jediný Krkoškův ideal, v němž se všemi svými nadějemi se sklamal. Rozrušen zemřel po dvouleté těžké a trapné chorobě plicní dne 16. února 1888 ve všeobecné nemocnici na Pekařské ulici v Brně. Pohřbu súčastnili se socialní demokraté v hojném počtu. Podobiznu a životopis Krkoškův přinesl »Kalendář dělnictva československého v Rakousku« r. 1891 v Brně.

Dařilo se to velmi těžce a většinou musel jsem jeti na venek na zapřenou, po tichu, neboť spojenci socialistických stran, kde jen mohli mé snahy ničili, na cestách na mne číhali, proti mně prudce útočili a schůze mně rozbíjeli.

Viděl a seznal jsem, že křesťanskému lidu a zvláště lidu pracujícímu v boji proti zavládlým živlům socialistickým schází politická výchova a uvědomělost i smělost pustiti se v zápas s protivníky. I rozhodl jsem se, ačkoliv P. Mathon mně to vymlouval, založiti pro katolický dělnický lid politický spolek pro celou Moravu.

Za tím účelem vydal jsem v »Dělníku« (č. 16. r. II. ze dne 7. srpna 1886) provolání k dělnictvu, že hodlám založiti »První politický klub katolického dělnictva pro Moravu se sídlem v Brně.« aby se ke mně hlásil, kdo je státní občan, 24 roků stár a politické výchově ve směru křesťansko-socialním přeje.

Když provolání v listu vyšlo, spatřil jsem na něm poznámku, kterou P. Mathon připsal, že redakce za tuto rubriku (Zasláno) nebéře žádnou zodpovědnost. Zarazilo mne to poněkud, ale během měsíce jsem poznal, že obava P. Mathona stran uskutečnění spolku se v plné míře vyplnila. Ke spolku tomuto přihlásilo se mně úhrnem devět osob, a to ještě nedosti spolehlivých, že by vytrvaly. K založení politického spolku r. 1886 tedy nedošlo.

P. Mathon, když jsme spolu mluvili, mně pravil: »Předvídal jsem to, ale nechtěl jsem vaše nadšení schlazovati. Na politické spolčování není u nás katolíků ještě čas. Napřed musíme lid připraviti cestou vzdělání a náboženského a politického vychování; spolčování dostaví se pak později samo. Udělal jste předčasný krok, ale nemusíte toho litovati, alespoň jste se přesvědčil, když jsem vás od provolání zrazoval, kdo z nás měl pravdu.«

Uznal jsem slova svého obezřetného rádce a plných sedm let v křesťansko-socialním hnutí o politickém spolčování jsem se nikde ani nezmínil. A jednal jsem dobře.

* * *

Na podzim v prvních dnech měsíce října r. 1886 stihla křesť.-socialní ruch citelná rána. Pater Mathon ochuravěl a odebral se do Italie. Psal jsem do »Dělníka« i »Obecních Novin« dva měsíce sám. Teprve začátkem prosince, když jsem přišel s rukopisy do tiskárny, bylo mně oznámeno odpovědným redaktorem »Dělníka«, p. Jiřím Pustovkou, že máme nového chefredaktora, který by mne rád poznal. I šel jsem do redakčních místností v prvém poschodí, kde s P. Mathonem tak mnohých dnů jsme v rozprávkách o dělnických a socialních záležitostech prožili.

Když jsem otevřel dveře, zarazil jsem se překvapením. Představoval jsem si spatřiti staršího muže, ale byl jsem zklamán. Sotva že jsem na práhu stanul, přicházel mně vstříc s milým úsměvem v sličné tváři mladý muž, prostřední postavy, elegantního zevnějšku a svižného pohybu. Byl oděn v černý občanský kroj a jen kolár prozrazoval kněze.

»Vítám vás, nelekněte se mne, měl jsem nějaké řízení v městě a právě jsem přijel; proto nemám kleriku. Jste tuším Jiroušek?«
Přisvědčil jsem.

»O mně snad vám již řekli, kdo jsem? Pater Karel Šťastný. Mám s vám říditi »Dělníka« a »Obecné Noviny«, myslím, že se spolu dobře shodneme.«

»Doufám také, velebný pane,« odpověděl jsem již bez ostychu, a jako dávní staří známí zapředli jsme spolu hovor.

P. Placid Jan Mathon.

Pracovali jsme spolu svorně a přátelsky až do mého odjezdu r. 1888 do Prahy.

Usadiv se v Praze, ani zde jsem s články a zprávami na »Dělníka« a Obecné Noviny« nezapomínal.

Před svým odchodem do Čech navštívil jsem v Rajhradě z Italie vrátivšího se, avšak stále churavého P. Mathona. Přivítal mne vřele; ač nemocen, přece byl v dobré náladě. Rozhlížel se stále po hodinách, jichž měl na stěně ve své jizbě několik. Měli

jsme si mnoho povídati. Když pak přišel k nám P. Karel Šťastný, rozpředl se hovor o dělnickém hnutí.

P. Mathon pozorně poslouchal a pak se jal hovořiti nejvíce z nás a na konec si pozasteskl: »Já vám již ve vašem díle pomáhati nemohu, ale vytrvejte oba.« Ke mně pak pravil: »Tady máte pátera Karla, toho se držte. On je mladý, ten vám pomůže radou i čím bude moci. *Jen nezapomínejte, že na výsledek svých prací budete dlouho čekati a možná, že jakkoliv jste oba mladí, ani se výsledků nedočkáte.* Křesťansko-socialně probuditi, vzdělati a sorganisovati náš lid je úloha velice těžká. Ale vytrvejte.«

Rozloučili jsme se. Bylo to naposledy. Za půl roku nebylo P. Placida Mathona více. Zemřel v Rajhradě dne 28. července r. 1888 a za tři roky následoval jej i P. Karel Šťastný.

* * *

P. Placid Jan Mathon, syn venkovského kováře, narodil se dne 24. února r. 1841 ve Slavětíně na Litovelsku. Dne 17. srpna r. 1859 vstoupil do řádu benediktinského v Rajhradě. Celý svůj kněžský život věnoval zvelebení katolické literatury lidové na Moravě. Založil mnoho časopisů (celkem 3), několik sbírek brožurkových (3), zábavných a poučných. Práce jeho braly se dvojím směrem: za povznešením nábožensko-mravním našeho lidu a jeho povznesením hospodářským a osvětovým.

Onomu měly sloužiti »Škola Božského Srdce Páně« (měsíčník založený r. 1869), »Ročenky sv. Dětství« (čtvrtletník zal. 1871), »Anděl Stražný« (měsíčník zal. r. 1882), »Květy Marianské« (měsíčník zal. r. 1884) a »Asketická Bibliotheka« (zal. r. 1879). Za osvětovým a hospodářským povznesením lidu měly se snažiti: »Časové Listy« (zal. r. 1876),[16]) »Obecné Noviny« a »Dělník«, »Social. Brünner Rundschau« a »Arbeiter« (založené r. 1885), které se na vzájem doplňovaly. Založil »Apoštolát tisku«, z něhož vyšla r. 1885 »Hlídka literární.« »Zábavě lidu měly sloužiti kalendář »Moravan« a »Zábavní Bibliotheka« (zal. r. 1870).

P. Mathon nejen spisy zakládal, ale při všem sám nejprve pracoval, i když už to, co založil bylo v život uvedeno. Zkrátka, P. Mathon může se nazvati jedním z hlavních buditelů katolicko-lidového hnutí na Moravě. Vykonal, co vykonati mohl a pracoval, až mu péro z ruky vypadlo. Budiž mu za to vděčná pamět všech českých katolíků! Zemřel vodnatelností dne 28. července r. 1888 v klášteře rajhradském. Tělesné pozůstatky jeho složeny jsou k jeho přání na hřbitově Slavěčinském.

* * *

Za tři leta po něm zemřel v klášteře rajhradském dne 20. června r. 1891 třetí redaktor »Dělníka«, P. Karel Šťastný.

Alois Šťastný, syn obchodníka v tkaninářském zboží, narodil se dne 13. května r. 1858 v Brně. Po odbytých filosofických studiích vstoupil dne 15. srpna r. 1878 do řádu sv. Benedikta

[16]) »Časové Listy« byly brožurky ve způsobě letáků pro lid, z nichž vyšla pouze prvá brožurka »Liker de bluj« od Václava Kosmáka. Ostatní brožurky šmahem podlehly konfiskaci, tak že »Časové Listy« přestaly pak vycházeti.

v Rajhradě a dostal klášterní jméno Karel. Dne 16. července r. 1883 po vykonaných bohosloveckých studiích v Brně a v Solnohradě vysvěcen byl na kněze. Roku 1884 z rozkazu sv. Otce Lva XIII. povolán byl P. Karel Šťastný do Říma, aby tam ve Vatikánském archivu s P. Sark. Navrátilem pracoval na uspořádání a vydání regest papeže Klimenta V. Za výborné práce v papežském archivu vykonané byl P. Karel Šťastný od sv. Otce Lva XIII. vyznamenán velkou stříbrnou medalií, o kterémžto vyznamenání ve své skromnosti ani nikomu se nezmínil. Našla se teprvé po jeho smrti.

Než pod nebem italským P. Karlovi zdraví nehrubě sloužilo. Když r. 1886 z Říma se vrátil, tu zárodek plícní choroby, který v něm již po několik let klíčil, tak dalece se probudil, že se nedal již potlačiti. Hned po svém příchodu do vlasti ujal se pak chefredaktorství »Dělníka«, »Obecních Novin«, »Zábavné Bibliotheky«, »Asketické Bibliotheky« a kalendáře »Moravana«. Ve všech směrech svého povolání byl P. Karel Šťastný neunavně činný a tím se i stav jeho zhoršil a následovala smrt. Na poslední cestě k hrobu v Rajhradě doprovodil ho mezi jinými též »Ústřední spolek tkalcovsko-soukennického bratrstva« z Brna (zal. r. 1890) v zastoupení tříčlennou deputací výboru.

Řízení redakce »Dělníka« převzal P. Prokop Bart. Šup, taktéž benediktín a vytrval ve svém úkolu při »Dělníku» až do jeho přeměnění se v »Obrana práce a dělnictva« roku 1900.[17])

* * *

Za P. Pl. J. Mathonem a P. Šťastným, když uloženi byli k poslednímu odpočinku, došlo po letech i na jejich křesťansko-socialní listy; vzaly také za své.

Časopis »Social.-Brünner Rundschau« vycházel jen do konce r. 1885, »Arbeiter« zastaven koncem roku 1886. Dalšího vydávání časopisu »Arbeiter« ujal se rokem 1887 P. Eichhorn, kaplan ve Floridsdorfu u Vídně.

Uvedené listy na Moravě zašly pro nedostatek německých odběratelů. Týž osud stihl i »Obecné Noviny«, které v měsíci lednu r. 1897 spojeny jsou s brněnským »Týdenníkem Hlasu.«[18])

Také »Dělník«, tento první křesť.-socialní list český na Moravě, po patnáctiletém vycházení počátkem r. 1900 splynul s brněnskou »Obranou Práce« (zal. r. 1893) v jeden list, který místo za čtrnácte dní vydáván pak týdně pod názvem »Obrana práce a dělnictva«. »Dělník« vykonal za dobu 15 let velké buditelské dílo křesťanského socialismu na Moravě.

X. Křesťanský socialismus mezi brněnskými bohoslovci.

Rokem 1885 vydáním brněnských časopisů »Dělníka«, »Obecních Novin«, »Social. Brünner Rundschau« a »Arbeitru« vzniklo

[17]) P. Prokop Bartoloměj Šup, syn dělníka zemědělského, narodil se dne 24. srpna r. 1866 v Senici na Litovelsku. Do řádu sv. Benedikta v Rajhradě vstoupil dne 8. září r. 1878.

[18]) »Obecné Noviny« r. XI., č. 22. dne 28. listopadu r. 1897 v Brně. Článek »Našemu čtenářstvu.«

i nové křesťansko-socialní hnutí a zajímalo mnohé, hlavně mladou generaci.

I jaký div, že ozvěna křesť.-socialního ruchu vnikla i za uzavřená vrata seminářů, mezi studující kněžský dorost.

A nelze se tomu diviti, že naše mladé pokolení v seminářích již roku 1886 počalo se zanášeti studiemi o socialním hnutí, zvláště když v tomto hnutí objevili se náhle mužové, kteří jali se nabádati lid k zachování křesťanství v socialismu.

Socialismu všímali si studující v českých seminářích již dříve, nežli u nás do opravdy se vyvinul. Tedy jaký div, když socialismus křesťanský našel u nás své muže v lidu dělnickém, že roku 1886 našel své stálé pozorovatele i mezi studující mládeží v seminářích?

Již K. Šmídek vypravuje v »Matici Moravské« roku 1869 na stránce 182, že již roku 1843 za příčinou tehdejších dělnických nepokojů v Brně konaly se v tamním semináři mezí studující mládeží rozpravy a přednášky o dělnické otázce. A tehdáž, kdo se u nás staral ještě o otázku dělnickou? Nikdo. Byli to tedy »klerikálové«, jimž vždy a ve všem muži »vědy« a »pokroku« se vyčítá, že jsou zpátečníky. Ti první u nás jali se uvažovati o zjevech socialních a otázce dělnické.

Tedy vznikem křesťansko-socialního ruchu u nás počaly studie o socialní otázce i v českých seminářích, kde odebírány byly křesťansko-socialní listy ve více exemplářích k poučení seminaristů — budoucích kněží.

Zvláště, jak samo sebou se rozumí, když ruch křesťansko-socialní vznikl na Moravě, že i v seminářích moravských a zvláště v semináři brněnském všímali si ho již roku 1886 seminaristé nejvíce.

Mnozí z chovanců semináře již venku všímali si dělnických socialistických časopisů, a jsouce nejvíce z rodin řemeslnických a živnostenských, tedy z těch kruhů, kam socialní učení nejprve přichází, přinesli si tedy bedlivost pozorovati socialní ruch od domácích krbů i do seminářů, kde v klidných chvílích oddali se studiu socialismu jako vedlejší zábavě, ovšem že zábavě poučné.

Důležitost studia socialismu v seminářích pochopil v té době zvláště spisovatel a kanovník Matěj Procházka.[19])

---

[19]) Matěj Procházka narodil se dne 4. února r. 1811 v Brtnici na Jihlavsku. Studoval v Jihlavě a v Brně. R. 1834 vysvěcen byl na kněze a kaplanoval v Čejkovicích, v Brně (u sv. Tomáše), v Komárově a v Zabrdovicích. Zemřel dne 26. listopadu 1889 v Brně. Byl věrným přítelem prof. Fr. Sušila.

Z literární činnosti Procházkovy uvádíme, že dlouhá léta redigoval (r. 1849 založený) časopis »Hlas Jednoty Katolické« a psal do brněnského »Obzoru«, do kalendáře »Moravana«, »Sborníku Velehradského«, Časopisu katol. duchovenstva« a v »Dědictví sv. Cyrilla a Methoda« uveřejnil »Život bl. Jana Sarkandra«, »Život sv. Methoda« a »Missie Jesuitské«. Tuto činnost rozvíjel Matěj Procházka hlavně když v letech padesátých až do roku 1881 působil v Brně jako gymn. profesor.

Pro nás však nejdůležitějším dílem Procházkovým jest jeho »Otázka dělnická« uveřejněna r. 1872 a 1873 v »Časopise katolického duchovenstva«, která v Praze r. 1897 dočkala se nákladem křesťansko-socialního kroužku i samostatného vydání.

Týž přišel první na pomoc seminaristům a položil jim na stůl pro brněnský seminář značný peněžní dar, z něhož si pak zakoupili téměř všechna znamenitější díla sociologů Rud. Majera (»Emancipations-Kampf des IV. Standes), Perina, Todta, Kitra a j. do své knihovny.

Po Procházkovi následoval v nabádání seminaristů k socialním studiím tehdejší regens alumnátu, kanovník dr. Jos. Pospíšil. Aby vzpružil seminaristy k uvedeným úkolům, byl jim sám radou i pomocí a určil, aby dukát darovány bývalým redaktorem bohosloveckého časop. »Musea« J. Vejchodským a pak jakési menší dary určeny byly za ceny pro nejlepší práce o socialní otázce.

První práci podal bohoslovec Rainhold Wagner. Vedle Wagnera podal práci druhou bohosl. Gustav Slovák. Oba bohoslovci byli z II. ročníku a velenadaní.

Rozhodčím byl regens dr. Jos. Pospíšil. Týž však byl na vahách, které práci cenu dukátu přisouditi. Práce Wagnerova vynikala důkladnou znalostí otázky socialní a práce Slovákova byla zase vřelá a nadšené pro trpící třídu psána, líčící hroznou socialní bídu a smutné poměry pracujících tříd všeho druhu.[20])

Konečně došlo k zajímavému rozhodnutí. Byla slavnostní schůze literárního spolku bohoslovců »Růže Sušilova« v alumnátu, kde o obou pracích regens dr. Jos. Pospíšil pochvalně se zmínil a určil, aby losem autoři sami rozhodli, komu patří první cena. Wagner to byl, na něhož padl los.[21])

Takové slavnostní schůze »Růže Sušilovy« byly velikou vzpružinou pro všechny bohoslovce, aby se čím dále tím horlivěji studiem otázky socialní zabývali.

Bohoslovec Gustav Slovák, který vedle Wagnera pilně si všímal otázky socialní, bohužel zemřel v III. roce a nic není známo, že by si po něm ještě někdo jiný v alumnátě s živým interesem otázky socialní všímal.

Roku 1881 vstoupil Procházka do výslužby. Za svého života dožil se Matěj Procházka i četných vyznamenání. Od ďakovského biskupa Strossmayera jmenován byl titulním kons. radou. R. 1878 jmenován Procházka od císaře a krále Frant. Josefa I. čestným kanovníkem kapitoly brněnské a roku 1884 vyznamenán titulem čestného doktora theologie theologickou fakultou olomouckou.

[20]) Práce Wagnerova pod názvem »*O socialismu*« uveřejněna jest v listě bohoslovců Česko-moravských »*Museu*« roč. XXI. (tiskem roč. II. (léta P. 1886 až 1887 na str. 58. až 76.) Pojednává o vzniku socialismu, líčí poměry, z nichž socialní hnutí vychází a dotýká se atheismu; hájí stanovisko náboženské ve všech směrech socialních. V záležitostech dělnických žádá autor součinnost duchovenstva nejen v kostele a ve škole, nýbrž i ve veřejném životě, křesťanský základ státu, všeobecné volební právo, smírčí soudy, řádnou výchovu, dozor na továrny, svěcení neděl a svátků, podporování vzdělávacích ústavů pro dělnictvo státem a spravedlivé ústupky od továrníků.

[21]) O tom se píše v »Museum« z r. 1886—1887 ve zprávě liter. jed. »Růže Sušilova« na str. 107.: »Na osvěženou studia sociologie darovalo několik štědrých příznivců našeho spolku pět cen na nejlepší práce z oboru tohoto; zač jim vděčnou myslí voláme »Zaplať Bůh!« Při konkursu obdrželi z cen těch cenu první jednoho dukátu (dar J. Vejchodského) cthp. Rainhold Wágner, cenu pak jednoho zlatníku (dar J. Přichystala) cthp. Gustav Slovák. Ostatní ceny, a to 5 zl. (dar vldp. regenta dra. Jos. Pospíšila), jednoho tolaru (od nejmenovaného) a 2 zl. (dar dp. J. Přichystala) utanoveno ponechati na rok příští.«

Za to Wagner prostudoval otázku socialní a zvláště otázku antisemitskou důkladně a také několikráte z uvedených oborů ve schůzích »Růže Sušilovy« se zdarem přednášel.

Kolej při těchto přednáškách byla vždy bohoslovci takořka nabita; tak tyto přednášky zajímaly. Byly též v brněnském »Hlasu« v pokračováních uveřejňovány.

Z nižších ročníků vynikal ve studiu socialismu bohoslovec Josef Cejpek. Když pak, jsa vysvěcen, dostal se do Brna za kaplana k sv. Tomáši, a tak i ve střed socialního hnutí, činně a se zdarem mezi křesťansko-socialními dělníky působil.

Wagner měl také plno idealů a plánů, jak bude pracovati v duchovní správě v oboru socialním; ale po vysvěcení r. 1889 zanesl jej osud do horských krajů a tím zašly i jeho další plány súčastniti se ruchu křesťansko-socialního. Dostal se za kaplana do Štěpánova nad Pernšt., pak do St. Rožné a konečně ustanoven farářem v Bystřici nad Pernštýnem, kde odloučen ode všeho světa, a socialního hnutí, zapomínal, co jako studující v oboru socialním byl nasbíral.

Ale přece ani zde nezapomněl Wagner docela na blahé sny svého mládí: roku 1898 založil ve své farnosti »Jednotu katol. tovaryšů« se sídlem v Bystřici, jíž jest vůdčí silou posud.

Z brněnského semináře vyšel také, avšak o něco dříve, než k studiu socialní otázky tam došlo, Vincenc Ševčík (nar. r. 1862), nyní farář v Černé Hoře, který již r. 1885 do brněnského »Hlasu« pěkné socialní články, zvláště o poměrech dělnických a o bytech dělníků, psal a tak duchovenstvo i katol. laiky k pozorování socialního hnutí vedl.

Tak tedy vzrostl nám malý, avšak nadšený sbor mužů v katolickém kněžstvu moravském, které dnes, jsouc svými předchůdci náležitě poučeno, účastní se křesťansko-socialního života všude, kde toho potřebu uznává.

XI. Prof. František Koželuha v křesťansko-socialním hnutí. — »Vzájemnosť«.

Když s P. Placidem Janem Mathonem počal jsem ve směru křesťansko-socialním působiti v Brně, současně ujal se působnosti v témž směru na Hané František Koželuha, profesor náboženství na české realce v Prostějově.[22])

Frant. Koželuha navštívil také, snad náhodou, jednu ze schůzí socialních demokratů prostějovských, a na vlastní oči i uši se přesvědčil z pronesených tam řečí, jaké zlo spočívá v radikálním socialismu pro náš lid, a to ho vedlo k práci proti vlasti i náboženství nebezpečnému proudu socialistickému.

První prací Fr. Koželuhy bylo několik socialních článků v brněnském »Hlasu« a hned potom roku 1886 založení nového Spolku katolických tovaryšů v Prostějově.

---

[22]) Frant. Koželuha narodil se r. 1845 v Bojkovicích na Moravě. Ordinován na kněze r. 1871.

Záhy potom zakládány jsou spolky katol. tovaryšů ve všech větších městech severní Moravy, jako v Kojetíně, v Bystřici pod Hostýnem, ve Vyškově, v Přerově, v Mohelnici atd.

Aby spolky katolických tovaryšů českých, z nichž největší část byla na Moravě v arcidiecési Olomoucké, měly jakýsi střed, založil prof. Fr. Koželuha v Prostějově orgán spolků katolických tovaryšů pod názvem »*Vzájemnost*«. »Vzájemnost« za řízení prof. Fr. Koželuhy vycházela jednou měsíčně. První číslo vyšlo dnem 5. ledna r. 1888.

Tímto listem, který bohužel jen rok existoval a pak s brněnským »Dělníkem« v list jeden splynul, nemálo vzpružen byl život křesťansko-socialní ve všech českých spolcích katolických na Moravě.[23]) »Vzájemnost« burcovala ze spánku i spolky katolických tovaryšů v Čechách, zvláště spolkovými dopisy a zprávami ze spolkového života a proto také zásluhy nemalé jí náleží o probuzení křesťanského socialismu u nás.

O spolek katolických tovaryšů prostějovských získal si prof. Fr. Koželuha vděčné paměti také tím, že koupil za 16.000 zl. v Petrské ulici čís. 22. pro katol. tovaryše velký spolkový dům, v němž se spolek pohodlně umístil a rozvinul.

Mimo to vydával prof. Fr. Koželuha po nějaký čas také »Divadelní Bibliotheku« pro spolky katol. tovaryšů a r. 1896 napsal a tiskem vydal dosti objemný spisek pod názvem »Spolky katol. tovaryšů, jejich historický rozvoj a význam v naší době.«

Také brněnského »Dělníka« obohacoval prof. Koželuha velice pěknými články, věnovanými vesměs spolkovému životu katolického tovaryšstva nejen u nás ale i za hranicemi.

Vůbec prof. Fr. Koželuha má za sebou činnost pro katolické tovaryše na Moravě nezapomutelnou.

XII. Sjezd social. demokratů rakouských v Hainfeldu r. 1888.

Rakouská socialní demokracie vzchopila se na podzim roku 1888 k velikému kroku. Její vůdcové po tři měsíce připravovaly veliký sjezd, který svolán ke dni 30. a 31. prosince r. 1888 a 1. ledna r. 1889 do Hainfeldu.

Sjezdu předsedal občan Popp (Adlerovec). Z delegovaných zástupců socialních demokratů německé, české, polské a slovinské národnosti dostavilo se 70.

Sjezd vedl k úplnému seskupení socialistických stran českých, nikoliv však také německých, pod jeden prapor.

Po přijetí socialně demokratických zásad opustil sjezd delegát socialních radikálů obč. Rissmann (za Štýrský Hradec), když se byl dříve proti přijetí a usnesení zásad nadarmo a mnohokráte vyslovil.

Němečtí radikálové ze Štýrska chtěli úplnou volnost v taktice i v zásadách a žádnou programovou závaznost, a když by toho nemohl Rissmann vymoci, měl uloženo, sjezd opustiti, což on také učinil.

---

[23]) »Dělník« r. V. č. 1. dne 12. ledna 1889 v Brně.

Z Čechů mluvili na sjezdu: Adolf Burian, tkadlec; Jos. Hybeš, tkadlec (za Brno), Albert Steska, kovosoustružník, a Vilém Körber, knihař (za Prahu).

Na sjezdu konstatoval Ferdinand Leissner z Vídně: »Od počátku hnutí socialních demokratů, to jest od roku 1872 až do konce roku 1888 měli jsme 18 socialně demokratických časopisů a nyní jich máme 12.«[24])

»A těchto 12 stávajících časopisů,« pokračoval Leissner dále: jest vydáváno (ročně) dle mého výpočtu ve 20.000 výtiscích, při čemž ovšem odborný tisk, pokud na našem stanovisku trvá, jest v to počítán.«[25])

Dále na sjezdu vedli hlavní slovo židé dr. Viktor Adler a dr. A. Braun, oba z Vídně, jak z protokolu může se každý snadno přesvědčiti.

Z Jihoslovanů měli podílu v debatě jen tři, a to: Sadnik a Kordelič z Lublaně a Perlongg z Běláku. Z Poláků mluvil jen Telz ze Lvova. Za to však řečnilo 31 Němců, mezi nimiž bylo 10 ze samotné Vídně.

Z Čechů byli na sjezdu pouze 4 delegáti. Byl tedy kongres Hainfeldský z Čech a z Moravy ještě slaběji obeslán od dělníků českých, než kongres Neudorfský roku 1874 před 15 lety.

---

[24]) Viz »Protokol sjezdu Hainfeldského«. Vydal Richard Zahálka, redaktor »Hlasu Lidu« r. 1890 v Prostějově. Str. 69. »Rozhovor o tisku«. — Občan Ferd. Leissner, bývalý redaktor vídeňského časopisu »Socialist« v letech 1878—1879, podal si svým referátem mezi »uvědomělými soudruhy smutné vysvědčení o neznalosti tisku socialních demokratů v Rakousku, jak české tak německé národnosti. Proto musím opraviti tvrzení obč. Leissnera v ten smysl, že od r. 1872, tedy »od počátku« hnutí socialních demokratů až do roku 1888 (správně však od roku 1868 do konce roku 1888), bylo nikoliv jen 18, ale *34 socialně demokratických časopisů v Rakousku.*

A byly to časopisy:

Viener-Arbeiter-Zeitung r. 1868—1869 ve Vídni. — *Arbeiter-Zeitung* r. 1869 v Brně. — *Volkswille* r. 1869 v Brně. — *Koppeisen* r. 1871 v Brně. — *Dělnické Listy* r. 1872—1874 v Praze. — *Gleichheit* r. 1873—1875 v Nov. Vídeň. Městě. — *Radikale-Arbeiter-Presse* r. 1873—1875 ve Vídni. — *Arbeiterfreund* r. 1874—1882 v Liberci. — *Dělnické Listy* r. 1877—1884 v Praze a ve Vídni. — *Budoucnost* r. 1874—1882 v Praze. — *Social-politische Rundschau* r. 1877—1882 v Liberci. — *Pravda* r. 1877—1880 v Praze. — *Právo* r. 1877—1880 v Praze. — *Volnost* r. 1878—1879 v Praze. — *XX. Věk* r. 1878—1879 v Praze. — *Socialist* r. 1878—1879 ve Vídni. — *Volksfreund* r. 1879—1880 v Liberci. — *Zukunft* r. 1880—1884 ve Vídni. — *Nová Doba* r. 1881—1882 ve Vídni. — *Metallarbeiter-Fachblatt* r. 1881—1884 ve Vídni. — *Oesterr.-Ungarr. Hutmacher-Fachblatt* roku 1881—1883 ve Vídni. — *Schneider-Fachzeitung* r. 1881—1884 ve Vídni. — *Spravedlnost* r. 1881—1885 v Brně. — *Wahrheit* r. 1881—1885 ve Vídni. — *Bojovník* r. 1883—1885 v Brně. — *Práce* r. 1883—1884 v Brně. — *Proletář* r. 1883 ve Vídni. — *Der Radikale* r. 1883—1884 v Liberci. — *Duch Času* r. 1884—1886 v Prostějově. — *Matice Dělnická* r. 1884—1886 v Prostějově. — *Rovnost* r. 1885—1903 v Brně. — *Gleichheit* r. 1886—1891 ve Vídni. — *Arbeiterstimme* r. 1886 až 1891 v Brně. — *Nový Věk Svobody* r. 1886—1891 v Praze. — Tak to je. Není to ironie, když odpůrce social. demokratů musí jim opravovati znalost jejich hnutí? A pak si osvojují ještě název »uvědomělí soudruzi« a nám vytýkají, že jsme »zatemělci«. Je to vidět!

[25]) Občan Leissner opět ve svém referátu neuvedl, jak oněch 12 časopisů se jmenuje a kde který vychází a proto ja sděluji, že to byly listy. »Volksfreund, Arbeiterstimme, Rovnost a Červánky v Brně, Nový Věk Svobody v Praze, Hlas Lidu v Prostějově, Praca ve Lvově, Radnicki Glasnik v Záhřebu, Arbeiter-Zeitung, Volkspresse, Social. demokratische Monatschrift a Vorwäts ve Vídni vycházejí.

XIII.

Přípravy k založení křesť.-socialního hnutí v Čechách.

Roku 1888 ocitnuv se v Praze, dopisoval jsem vedle »Dělníka« do olomouckého »Pozora«, tehdáž ještě konservativního vedením prof. M. Demla a Jana Langa, do brněnského »Hlasu«, do pražského »Čecha« a v prostějovské »Vzájemnosti« uložil jsem téhož roku dva směrodatné články o křesťanském socialismu. Do pražské »Vlasti« podal jsem historickou skizzu »O vývoji a trvání křesťanského socialismu na Moravě.«[26])

Již v redakci »Dělníka« zajímaly mne nemálo články Tom. Škrdle ve »Vlasti«: »Otázky a obrázky ze socialního života, o knihovnách pro chudinu, o činnosti spolku sv. Vincence z Paula pro ošetřování chudých, o chudinských kuchyních (téhož spolku)«, od Vojtěcha Kameše »Jak soudí hrabě de Mun o dělnické otázce«, od Petra Kopala »O socialismu«, od Jos. Mergla »O otázkách socialního života« a j.

Četba těchto článků uvedla mne na myšlénku navštíviti jednou také redakci »Vlasti« a pohovořiti tam o socialním hnutí a otázati se, nedalo-li by se v Čechách také podobné hnutí na stanovisku katolickém probuditi.

Více jsem neměl na mysli než prostou poradu, poněvadž jsem měl úřední povolení pobýti v Praze (z níž jsem byl roku 1881 na vždy vypovězen) jen šest neděl, a po šesti nedělích měl jsem Prahu opět opustiti. Mínil jsem tehdáž usaditi se v některém velkém venkovském městě v Čechách, než bych si vymohl úplné zrušení svého vypovězení z Prahy; tam chtěl jsem dle možnosti působiti v duchu křesťansko-socialním.

Moje vypovězení z Prahy bylo zbytkem mého účastenství v ruchu dělnickém v letech 1878—1881, když tehdy proti pražským socialním demokratům nastala ostrá persekuce.

V redakci »Vlasti« zastihl jsem redaktora Tom. Škrdle, který dle jména z »Dělníka« mne znal, a rozpředl jsem s ním hovor o svých zámyslech. Když jsem mu řekl, že po šesti nedělích musím zase z Prahy pryč, zamyslil se a pravil: »Bylo by však dobře, kdybyste v Praze zůstal.« Proč v Praze zůstati nemohu, ovšem nevěděl, a také jsem mu to hned neřekl. Nenapadlo mne to. A pak jsem se také obával, že by měl ke mně nedůvěru, kdybych mu sdělil, proč jsem z Prahy vypovězen — jako ji měli mnozí z katolíků. Teprve cestou z redakce vznikla ve mně myšlénka, abych se pokusil ihned o stálé dovolení meškati v Praze a okamžitě učinil jsem k tomuto cíli první kroky.

U zeměpanských úřadů, k nímž jsem se obrátil o poradu, došel jsem příznivého přijetí a dobrého poučení, jak se mám při podání žádosti zachovati. To mně dodalo odvahy. Redakce »Hlasu«, »Pozora«, Dělníka«, »Čecha«, nakladatel pan Václav Kotrba a redaktor Tomáš Škrdle napsali mně hned potřebné dosvědčení, že již od polovice roku 1885 působím jako katolický novinář a

---

[26]) »Vlasť«, roč. V. č. 1. r. 1888.

dosvědčení přiložená k mé žádosti pomohla mně tak vydatně, že jsem touženého povolení od ministerstva vnitra (hr. Taaffe) prostřednictvím c. k. místodržitelství a c. k. policejního ředitelství v Praze úplně dosáhl.

Nyní teprve jsem si oddechl a mohl pohlížeti bezstarostně v budoucnost. Pracoval jsem v jisté karlínské továrně a vedle toho psal jsem do katol. časopisů dále.

Pojednou však vyrušen jsem byl vybídnutím jistého přítele, abych se ucházel o místo redaktora u pražských »Pekařských Listů«, které bylo uprázdněno.

Bez dlouhého rozmyšlení odebral jsem se do redakce »Pekařských Listů« tehdáž »u zlatého stromu« v Dlouhé třídě. Tam představil jsem se sekretáři pražského pekařského společenstva p. Hugovi Berndtovi; bylo to 16. dubna r. 1890.

Pan Berndt, dobrý katolík, když na otázku, jakého jsem zaměstnání, uslyšel, že strojnický zámečník a dělnický spisovatel, zavrtěl povážlivě hlavou a tázal se: »A nebojíte se, hlásiti se za redaktora k odbornému pekařskému listu?« Usmál jsem se a pravil jsem, že nikoliv.

»Napište mně na zkoušku článek a zítra sem s ním přijďte. Uvidíme, co se dá dělat,« řekl p. Berndt.

Spěchal jsem domů, a druhý den jsem již podal p. Berndtovi článek »Koaliční zákon a pekařští živnostníci.« Po přečtení tohoto článku byl jsem p. Berndtem hned přijat za člena redakce »Pekařských Listů«. Jakmile článek ten vyšel v »Pek. Listech«, byl ihned přeložen a uveřejněn v německých vídeňských, mnichovských a hamburských »Pekařských Listech«.

V tomto povolání setrval jsem až do založení a převzetí redakce »Děl. Novin« dnem 16. srpna r. 1891 k úplné spokojenosti vydavatelstva »Pekařských Listů« pražských.

Usadiv se trvale v Praze, byl jsem v stálém styku s redaktorem Tom. Škrdlem, který tehdáž myšlénce křesť.-socialní byl nakloněn a mne vybídl, abych socialismus ve všech jeho odstínech ve »Vlasti« popsal, což se stalo v roce 1890 celou řadou článků nadepsaných »Socialismus«.

Než na tom nebylo ještě dosti. Redaktor Tom. Škrdle stále choval myšlénku o založení samostatného křesť.-socialního listu a myšlénku tuto často provázel slovy: »Jen co se v družstvu Vlasť trochu vzmůžeme, potom to půjde, ale prozatím dělejme jen, co se dělati dá.« Avšak, že věc křesť. socialismu v Čechách sami socialní demokraté uspíší, toho se z katolické strany nikdo nenadál.

Přiblížil se první máj r. 1890 a s ním veliké demonstrativní vzpružení socialních demokratů nejen u nás, ale i ve všech průmyslových zemích. Všecky třídy společnosti národní byly touto demonstrací vzrušeny a všude počalo se poznávati nebezpečí socialně demokratické internacionaly.

V době tohoto rozruchu, zahrabán doma do četby socialně demokratických časopisů, byl jsem poctěn návštěvou redaktora

Tom. Škrdle. Po uvítání a výměně několika slov rozhlížel se redaktor Tom. Škrdle po stole, židlích i po zemi na rozházený právě čerstvý socialistický tisk a tázal se mne: »To všecko čtete?«

Přisvědčil jsem.

Při této návštěvě zavedli jsme spolu první rozpravu, jak socialistickému tisku čeliti, a tu opět shodovali jsme se v tom, že nejprve tiskem a pak spolkovým životem. Já slíbil, že na konci svých článků »Dělnický tisk v Rakousku« pro »Vlast« právě chystaných napíši úvahu, co jest katolíkům činiti.[27])

S tím jsme se rozešli.

XIV.

I. máj roku 1890. — Národní dělnická strana opět na obzoru.

V měsíci červenci r. 1889 zasedal v Paříži sjezd socialně demokratické internacionály za účastenství 335 delegátů z Francie, Německa, Anglie, Rakousko-Uherska, Italie, Ruska, Belgie, Portugalska, Španělska, Dánska atd., mezi nimiž bylo sedm delegátů rakouské socialní demokracie: dr. Viktor Adler, Jul. Popp, Emil Králík, Rud. Pokorný, Jos. Hybeš, Vilém Körber a Jindřich Dietl.

Mezi jednáním povstal socialní demokrat R. Lavigne, delegát odborných spolků z Bordeauxu a navrhl, aby den 1. května prohlášen za manifestační pro dělnictvo obou dílů světa k dosažení osmihodinné doby pracovní. Návrh setkal se se všeobecným souhlasem a po sjezdu pracováno socialní demokracií, aby na všech místech, kam sahá socialně internacionalní vliv, dála se oslava 1. května či 1. máje, jak socialistické časopisy psaly.

Také v Čechách, jako v celém Rakousku, dály se přípravy, aby s oslavou 1. máje počlo se již r. 1890. Přes všecky obtíže se strany úřadů dělnictvu kladené a přes všecken odpor zaměstnavatelů, došlo zvláště v Praze k veliké květnové manifestaci.

Za místo tábora v den 1. května vyhlédnut v Praze Střelecký ostrov.

Tábor o 11. hod. dopol. zahájil svolavatel truhlářský dělník Jos. Krapka, zároveň vyzval shromáždění, aby si zvolilo předsednictví. Za předsedu zvolen Karel Dědic, krejčí, za místopředsedu Jos. Krapka a za zapisovatele obuvnický dělník Tříska. Jako vládní zástupce dostavil se vrchní policejní komisař pan Ant. Svoboda.[28]) Na programu byly tři odstavce: 8hodinná doba

---

[27]) Viz o tom ve »Vlasti« roč. VII. r. 1890 a 1891 na stránce 553 článek »Co jest nám dělati proti tisku socialní internacionály.«

[28]) Antonín Svoboda, syn zahradníka, narodil se r. 1833 v Písku. Studia právnická konal na pražské universitě a potom vstoupil r. 1861 do služeb c. k. policejního ředitelství v Praze. R. 1862 postoupil na koncept. adjunkta, r. 1868 na aktuara, r. 1873 jmenován byl koncipistou, r. 1876 komisařem, r. 1889 vrchním c. k. polic. komisařem. Ant. Svoboda sloužil dlouhá léta v oddělení pro spolkové, divadelní a tiskové záležitosti a po odchodu c. k. vlád. rady p. Messnera také toto oddělení řídil. Komisař Ant. Svoboda znám byl pro milou a tichou svou povahu ve všech kruzích pražské společnosti, zvláště v dělnictvu, jehož schůze navštěvoval od počátku let sedmdesátých. Také jednou, byl jsem tomu přítomen, pravil k němu r. 1880 na schůzi »Dělnické Jednoty« Josef Boleslav Pecka: »Pane komisaři, to jste toho s námi již užil, příjemného i nepříjemného; to bylo už něco

pracovní, tisk a politická práva. K odstavci prvému mluvili Antonín Sedmidubský, truhlářský dělník, Krapka, Tříska, Hájek, zedník (a redaktor časop. »Základ« r. 1892), Kraus, obuvník a Josefa Škaloudová vesměs z Prahy, K odstavci druhému mluvili Václav Šturc, redaktor »Záře« a dělník Tuček; k odstavci třetímu Jos. Steiner, sklářský dělník, Dědic a Krapka.

V přijaté resoluci žádána osmihodinná doba pracovní, volnost vydávati a rozšiřovati tisk, všeobecné hlasovací právo, svoboda koaliční a shromážďovací. Resoluce měla se podati na patřičné místo, k říšské radě, podala-li se tam však, nikde jsem se nedočetl.

Před ukončením tábora prohlásil ještě Sedmidubský, že dělnictvo, ať jsou jakékoliv jeho cesty, po nichž kráčí v boji za svou existenci, hrdě hlásí se přec ku svému původu a ku své národnosti. Slova tato provázel hlučný souhlas, který však divně pak se vyjímal, když došel pochvaly i předseda tábora, občan Karel Dědic, konče tábor slovy: »Dnešní ruch vyvolala socialní demokracie — my tu červenou barvu přijímáme za svou, a byť to byla barva krve, my při ní státi budeme povždy a věrně. Žádné spásy nevidíme, než v socialní demokracii; kdož zásady její neznáte ještě, vezměte listy dělnické, čtěte je a seznáte, že hlavní zásadou socialní demokracie jest: »miluj bližního jako sebe sama.«[29])

Po táboru následovala zábava. Tábora i zábavy súčastnilo se na 40.000 osob stavu dělnického a řemeslnického, muži i ženy.

Střelecký ostrov ozdoben byl rudými praporci a transparenty s hesly: »8 hodin práce, 8 hodin klidu, 8 hodin vědy«. Hudbu obstarávaly čtyři civilní kapely.

Podobně slaven 1. máj r. 1890 ve všech průmyslových místech a městech, kde socialní demokracie měla svých stoupenců, v celých Čechách a všech průmyslových zemí Evropy. A také od té doby oslavy 1. máje opakují se každoročně, jenže nyní po 13 letech nemají tak politicko-socialního významu jako spíše zábavného. Také návštěva májových oslav rok od roku ochabuje a posouvá se zvláště dělnictvem, které nejde se socialní demokracií, ze dne všedního na první neděli po 1. máji.

Po oslavě 1. máje r. 1890 počíná vlastní rozvoj české socialní demokracie u nás. Až do roku 1890 po době persekuce so-

schůzí. Za to však víte o hnutí dělnickém více než já. Vaše vědomosti bych potřeboval, až budu psáti jednou dějiny dělnického hnutí v Čechách.« Komisař Svoboda se po Peckových slovech usmál do svého černého plnovousu, pokynul rukou a jakoby přeslechl slova k němu pronesená se tázal: »No tak, kdy začne schůze, dělejte, ať tady nejsme zase do noci.« — Ve vystupování jak v úřadě tak v soukromém životě byl komisař Svoboda vlídným a taktním, že se těšil sympatiím všech, kdož jej znali. V životě soukromém pozorovati bylo často p. komisaře Svobodu denně v chrámu Páně a nejednou i na dobrou věc se přeptal a dle toho i dobře jednal. Byl upřímným přítelem katolického tisku a života. Zemřel v Praze (č. 547-II.) dne 7. července 1896 po několika měsíční nemoci na zánět ledvin. Nekrolog přinesl k jeho úmrtí denník »Čech« v č. 151. roč. 27. ze dne 7. července 1896.

[29]) »Nový Věk Svobody« roč. IV. č. 9. 10. května 1890. Že na milování Pána Boha občan Dědic v svém doslovu zapomněl, svědčí, že celá socialní demokracie zásadu křesťanství nezná a znáti nechce, a kde jí užívá, činí tak z ohledu sobeckých a na oklamání křesťanského lidu.

cialních demokratů v letech 1881—1886 živořil spolkový život socialních demokratů a živořily i jejich časopisy, jichž bylo celkem sedm.

Vzrůst socialistiských časopisů dle let dál se od r. 1885 do . 1889 a po 1. máji r. 1890 takto:

Listy politické:

Rovnost, Brno 1885. — Hlas Lidu, Prostějov 1886. — Nový Věk Svobody, Praha 1888. — Dělnické Listy, Vídeň 1889. — Heslo, Žižkov 1889. — Červánky, Brno 1889. — Zář, Košíře 1890. — Osmihodinná doba pracovní, Praha 1890. — První máj, Praha 1890. — Rašple, Brno 1890. — Socialní demokrat, Praha 1891. — Svoboda, Kladno 1891. — Bič, Praha 1890. —

Listy odborné:

Obuvník, Praha 1890. — Časopis stavebního dělnictva, Praha 1890. — Pekař, Praha 1890. — Osnova, Praha 1890. — Rajblík a hoblík, Praha 1890. — Truhlářské Listy, Král. Vinohrady 1890. — Odborný list krejčí, Prostějov 1890. — Naše Snaha, Praha 1890. — Rakouský kovodělník, Praha 1891. — Odborný časopis dělnictva mlynářského, Žižkov 1891. — Odborný list dělnictva textilního, Brno 1891. — Na zdar! (hornický), Praha 1891. — Záštita, Strakonice 1891.

Vedle uvedených listů strany socialně demokratické v roce 1891 vznikly a existovaly: v Plzni odborně dělnický list »Práce«, řízený redaktorem Vilémem Kosinou, dělníkem strojnickým a v Moravské Ostrově list konservativní »Práce«, týdně vycházející za redakce Jos. Biedermanna, který zašel r. 1898.

* * *

Uprostřed našich plánů k vyvolání křesť. socialního ruchu v Čechách udál se nenadálý obrat v dělnickem hnutí.

Asi za měsíc po 1. máji r. 1890, koloval v Praze a předměstích kruhy dělnickými u Edv. Beauforta tištěný cirkulář Václava Sedmidubského, v němž tento první »májový« řečník oznamoval založení nového listu »Naše Obrana«, »organ národní politické strany dělnické« a vyzýval k jeho odbírání. A list skutečně vyšel poprve dne 4. července 1890. Redaktorem a vydavatelem jeho (jménem vydavatelů) byl Václav Sedmidubský. Vydavatelstvo v čele listu, článkem »Naše provolání k lidu pracujícímu«, slibovalo, zápasiti za řešení otázky socialní a otázky dělnické »za nezkráceného snažení o naši národnost.«

Založením uvedeného listu učiněn od r. 1885 opět první krok k založení národně socialní strany v Čechách. Směr internacionalní byl nepopíratelnou příčinou této roztržky.

Než přes vzpírání se internacionalismu jest pozoruhodno, že po Novém roce 1891 v druhém ročníku »Naše Obrana« označení »orgán národní politické strany dělnické« změněno bylo v »orgán národně socialní demokracie československé.« List byl tedy socialně demokratický, ale »národní«, a podle listu bylo tomu i s celou stranou: byla to strana socialně demokratická v novém *vydání* s praporem natřeným červeno-bíle, nikoliv »rudě«.

Také druhý list strany národně socialní, založený v měsíci květnu 1891, »Duch Času«, jehož redaktorem byl Jan Wurstial, nesl pyšně pod záhlavím »orgán národní socialní demokracie česko-slovanské«. Listy vycházely čtrnáctidenně. V obou listech bylo často útočeno na stranu katolickou a později i na stranu křesťansko-socialní, jako na strany »zpátečnické.«

Za krátkou dobu jakkoliv tato strana byla malou, přece internacionálním socialistům svými časopisy i svým politickým spolkem »Svornost« v Praze působila mnohé bolení hlavy. Za dobu svého tříletého trvání od r. 1890 do r. 1893, kdy zároveň její listy »Naše Obrana«, »Duch Času» a »Volnost« zanikly na finační úbytě, po třikráte pozoruhodně vystoupila strana tato na veřejnost: poprvé velkolepou oslavou 1. máje r. 1891, podruhé hromadnou návštěvou národního dělnictva na jubilejní zemské výstavě dne 20. září 1891, a po třetí uspořádáním jubilejní konference na oslavu 25letého trvání dělnického hnutí dne 28. září 1892.

XV.

Spolky katol. tovaryšů v zemích koruny České. — Jednání družstva Vlasť o oslavě 50letého bisk. jubilea sv. Otce Lva XIII. — První křesť. socialní schůze svolána družstvem Vlasť v Praze r. 1890. — Přípravy družstva Vlasť k založení křest. socialního tisku. — Nedělní dělnická příloha „Čecha«.

Vyvolati čilejší katolický spolkový ruch nebylo tehdáž tak snadno, jak by se kdo mohl domnívati. Vyjímaje něco málo náboženských spolků, několik katolických besed a lidumilností se obírajících konferencí spolku sv. Vincence z Paula bylo r. 1889 v král. Českém pouze 10 českých vzdělávacích jednot katolických tovaryšů, a to: V Praze, Chrudimi, Krucemburku, Hradci Král., Čes. Budějovicích, Nepomuku, Netolicích, Jindřichově Hradci, Třeboni a Volyni.

Německých spolků katol. tovaryšů bylo v té době v Čechách 8, totiž: V Liberci, Bernarticích, Broumově, Krumlově, Vimperku, Bohosudově, Mostě a Žatci.

Českých spolků katolických tovaryšů na Moravě r. 1889 bylo též 10 jako v Čechách. Spolky tyto byly v Brně, Olomouci, Brušperku, Holešově, Kojetíně, Kroměříži, Mor. Ostravě, Valaš. Meziříčí, Hranicich a Třebíči. Německé spolky katol. tovaryšů byly na Moravě: V Nov. Jičíně, Rymařově, Šumberku, Znojmě a Jihlavě. Ve Slezsku byly spolky katol. tovaryšů v Opavě, Krňově, Klimkovicích, Bílsku, Bruntálu, Bělotíně, Frývaldově a Cukmantlu, vyjímaje spolku Klimkovického, který byl českým, vesměs národnostně smíšené, většinou německé.

I bylo těchto spolků r. 1889 v zemích koruny české celkem 31, jak dosvědčuje brněnský »Dělník« z roku 1889.[30]) A jediným listem, který tyto spolky jaksi programově uvědomoval a vzájemně seznamoval, byl brněnský čtrnáctidenník »Dělník«, který

[30]) »Dělník« č. 16 r. V. v Brně. Článek: »Spolky katol. tovaryšů.

po zastavení měsíčníku »Vzájemnost« úkol tento svědomitě plnil. Nešlo to však dále nad vnitřní spolkový život; každý spolek staral se jen sám o sebe; přednášky obsahu náboženského odborně řemeslného, zábavy a divadlo — toť býval celý spolkový program na počátku samého křesť. socialního probuzení. Proto bylo nesnadno průkopníkům křesť. socialismu, těmito spolky náhle pro své idee hnouti *a museli pomýšleti, jak zakládati nové katol. spolky,* z nichž by si starší spolky braly příklad — jak novou činnost vésti, aby vyhovělo nové době a zvláště ruchu křesťansko-socialnímu. Než, co se mnohým zdálo nemožným a agitátorům křesť.-socialismu těžkým, podařilo se přece. Družstvo Vlasť učinilo počátek.

Dne 25. září 1890 svolána schůze členstva družstva Vlasť do místnosti Křesťanské Akademie v Praze (I. č. 223), na niž rokovalo se o vhodné oslavě 50letého biskupského jubilea sv. Otce Lva XIII. se strany družstva. Čestným předsedou schůze zvolen vsdp. Fr. Huspeka, generál řádu křížovníků s červ. hvězdou; řídícím předsedou byl dp. dr. Rudolf Horský. Při jednání o Almanachu, který družstvo na oslavu sv. Otce usneslo se vydati, když už všickni řečníci projevili své názory, bylo uděleno také slovo mně jako hostu. Zde proslovil jsem první svoji socialní řeč v Čechách na základě křesťanském. Přimlouval jsem se za to, aby v Almanachu byla část věnována článku, který by pojednával, jak katolická církev se zachovává v otázkách socialních, čímž zajisté obohacen bude Almanach předmětem sv. Otci Lvu XIII. blízkým a milým. K svému překvapení mluvil jsem za souhlasu shromáždění i předsednictva a napsati článek bylo svěřeno mně.

Druhý socialní krok umožnilo v Čechách opět družstvo Vlasť svoláním schůze dne 30. listopadu 1890 do sálu Křesťanské Akademie, kde opět přednášel jsem »O nevěře šířené literaturou výstředně socialní.« K přednášce dostavil se také kanovník Edv. Jan Nep. Brynych a mnoho členů »Jednoty katolických tovaryšů«. Po přednášce následoval rozhovor, na němž měli podílu P. Filip Konečný O. Praed., kanovník Edv. Brynych, redaktor Tomáš Škrdle a kn. arcibis. vikář Karel Otman. Všickni řečníci přimlouvali se za přízeň a náklonnost křesťanskému socialismu. Zvláště Tom. Škrdle ve své řeči ujistil shromáždění, že proti socialnímu zlu a neplechám jakýmkoliv bojovati se počne a neustane, a že za tím účelem křesťansko-socialní list na jisto se založí. Shromáždění na půl druha sta osob provázelo tato slova hlučným souhlasem a potleskem. Schůzi předsedal P. Jos. Svoboda, Soc. Jesu.

Záhy potom dne 11. prosince 1890, konána schůze výboru družstva Vlasť v bytě člena výboru Frant. Pohunka, kaplana u sv. Štěpána v Praze, k níž pozván též Václav Žižka, stříbrník, a já, abychom podali dobrozdání, jak si počínati a jak činiti, aby v Čechách vyvolán byl ruch křesťansko-socialní.

Výsledek schůze byl, že při časopisu »Čech« bude se vydávati »Nedělní dělnická příloha« a řízení její převzal Tomáš Škrdle, *redaktor »Vlasti«,* který vedl ji po tři léta (až do konce r. 1893)

úplně zdarma. Majetníku »Čecha« dáno ročně na odškodněnou 50 zl. Čtyřem hlavním spolupracovníkům přílohy placeno ročně po 20 zl. a honorář určen 1 zl. za stránku.

Do přílohy vedle redaktora Tom. Škrdle, mne a p. Václava Žižky psali vytrvale: Jos. Kousal, farář v Keblově; Frant. Žák, koop. na Král. Vinohradech; Fr. Vaněček, farář ve Václavicích, Vinc. Drbohlav, kaplan ve Světlé u Osečné, Václav Kameš, kaplan v Ledči a j. Hlavním úkolem »Nedělní dělnické přílohy »Čecha« bylo, proklestiti dráhu novému křesťansko-socialnímu listu. Vyšla dne 11. ledna r. 1891, trvala tři roky a přidávána byla každých čtrnácte dní k dennímu listu »Čech«, vycházejícímu v Praze od r. 1868 do konce roku 1896.

XVI.

Pěstování socialismu ve »Vlasti«. — První porada křesť. socialů v Noutonicích r. 1891. — Dr. Rudolf Horský, Tomáš Škrdle a Karel Procházka. — Druhá porada křesť. socialů v Praze. — Vznik socialního fondu ve družstvu Vlasť.

Ze všeho, co uvedeno, každý může poznati, jak počátky naší buditelské práce byly klopotné.

Dokud nebylo katolicko-socialních časopisů českých, věnovaly již v letech osmdesátých a později socialním článkům katolických spisovatelů místa: denník »Čech«, týdenník »Večerní Noviny« (v Praze vycházející), měsíčník »Vlasť« (na Žižkově) a na Moravě brněnský »Hlas« a olomoucký »Pozor« (oba dvakrát týdně vycházející). Do obou posledních listů psal jsem socialní články velmi často, a to v letech 1886—1890. Nejvíce socialních článků uložil jsem v olomouckém »Míru«, založeném r. 1890, kdy »Pozor« přešel z rukou starého vlastence, p. prof. R. Demla, a redaktora p. Jana Langa do rukou liberálních radikálů.

V Čechách byla to zvláště »Vlasť«, která přinášela dosti obšírné a důkladné články o socialní a dělnické otázce. Redaktor »Vlasti«, Tomáš Škrdle, nejen že sám socialní obrázky do »Vlasti« podával, ale nabádal i jiné, aby se studiem otázky socialní obírali a vybízel je spisovati. Tak dostávalo se pomocí »Vlasti« katolickému čtenářstvu prvních vědomostí o křesťanském socialismu zvláště v kruzích intelligence. Bylo to něco nového, a každý přihlížel se zvláštním zájmem k tomu, co nová doba sebou přináší.

Tak na příklad psal redaktor Tom. Škrdle ve »Vlasti« články pod názvem: »Otázky a obrázky ze socialního života« (roč. III.); v roč. II. psal články »O knihovnách pro chudinu« a v roč. IV. »O činnosti spolku sv. Vincence z Paula pro ošetřování chudých v království Českém« a m. j. — Redaktor »Čecha«, Petr Kopal, podal ve »Vlasti« v roč. IV. pěkné články »O socialismu«; národohospodářský spisovatel, Rudolf Vrba, uveřejnil v IX. roč. »Vlasti« články »Mzda a stávky«, já pak do »Vlasti« napsal v roč. V. články »O vývoji a trvání křesťanského socialismu na

Moravě«, v roč. VI. cyklus nadepsaný »Socialismus« a v roč. VII. »O dělnickém socialním tisku v Rakousku« a »O socialním létacím tisku ve střední Evropě«. Také farář Jos. Kousal a farář Alois Dostál a jiní přispívali velmi často články a úvahami oboru socialního do »Vlasti«.

Zkrátka »Vlasť« ze všech českých měsíčníků a revuí poskytovala pracím křesť. sociologů největši místo ve svých sloupcích a byla toho času i nejoblíbenější četbou křesť.-socialně nadšených mužů stavu duchovního i laiků a jest jí až podnes. Socialní články až dosud ve »Vlasti« uveřejňované jsou pečlivě, důkladně a svědomitě pracovány a proto také mají a budou míti cenu i v budoucnosti. »Vlasť« dostala se s křesť. socialismem v široké řady českého čtenářstva a kladla a klade i dále základy k jeho všestranným studiím. Tato fakta popříti nelze.

* * *

První a pro křesťanské socialy nejpamátnější porada, čistě socialní, směřující vyvolati křesť.-socialní hnutí a založiti katol.-dělnický časopis v Čechách, konala se dne 12. února r. 1891 v Noutonicích.

Několik dní před touto poradou přišel jsem do redakce »Vlasti«, a tu redaktor Tom. Škrdle mně sdělil, že je pozván do Noutonic, kde se sejde několik přátel družstva Vlasť a tázal se mne, nemohl-li bych tam s ním jeti též. Přisvědčil jsem a schůzka byla umluvena. Ostatním příznivcům křesť. socialismu se dopsalo.

Když nastalo jitro dne 12. února, spěchali jsme redaktor Tom. Škrdle a já ještě za tmy a za ostrého mrazíku na nádraží císaře Frant. Josefa a na Smíchově sešli jsme se s p. Žižkou, který k nám do vozu přisedl.

V Noutonicích nás již očekávali tamní farář, Frant. Blažko, a jeho kaplan Karel Procházka, noutonický rodák. Později dostavili se ještě dr. Rudolf Horský, předseda družstva Vlasť, kaplan ounětický a Josef Kříž, farář tuchoměřický. Vikář z Ořecha, Karel Otmann, měl také přijíti, ale pro své duchovní povinnosti nemohl se dostaviti a poslal omluvenku.

V týž den bylo mnoho mluveno o dělnickém a socialním hnutí, a na konec přiměl mne farář Frant. Blažko, abych sepsal programový článek, aby mnozí pochopili, v čem vlastně křesť. socialismus spočívá a jak se má lidu hlásati.

Přislíbil jsem tak učiniti a nejbližší číslo (8. ze dne 21. února 1891) Nedělní dělnické přílohy »Čecha« přineslo ode mne slíbený článek pod názvem: »Co chceme«.

Tímto článkem »Co chceme« řídili jsme se, vykládajíce křesťanský socialismus v Čechách až do památného vydání přeslavné Encykliky o sociální otázce od Sv. Otce Lva XIII., která vyšla dne 17. května r. 1891 a řídili jsme se jím částečně (poněvadž souhlasil se zásadami Encykliky) až do roku 1894, kdy na prvním sjezdu křesťansko-socialně dělnické strany československé v Litomyšli prohlášen byl náš agitační i organisační pro-

Křesťanští sociálové
z 1. porady v Koutonicích.

gram, závazný pro veškeré křesťanské socialy národnosti české v zemích koruny Svatováclavské. Jiného programového vodítka mimo článek »Co chceme« do r. 1894 vedle Encykliky o socialní otázce, dokud nebylo programu litomyšlského, jsme neměli.

Tedy z porady v Noutonicích vyšel základ, jak křesťanští socialové si mají počínati v politicko-socialním směru, jak mají psáti a jakým duchem ve spolcích působiti a jak spolky zakládati.

»Podotknouti zároveň sluší, že v této první socialní poradě a vůbec debatě nejméně měl podílu dr. Rud. Horský a nikdo, ani on sám netušil, k jakému úkolu v křesťansko-socialním hnutí lidu československého bude prozřetelností Boží v brzku povolán a jak se v tomto hnutí stane nezapomenutelným a ze všech účastníků porady noutonické největším.«[31])

Když jsme se z naší první křesťansko-socialní konference cestou k nádraži noutonickému loučili, byl již večer. Na obloze počaly vycházeti hvězdy jedna za druhou, a když kráčeli jsme tři z účastníků po ulicích pražských k svým domovům, byla hvězd již plná obloha. A tak jako hvězd na obloze toho večera, přibývalo pak později křesťanských socialů v našem hnutí. Z malého hloučku mužů první křesť. socialní konference noutonické vzrostl znenáhla po všech krajích naší vlasti rozložený, ale sjednocený tábor křesťanského lidu před tím rozptýleného.

K úplnosti této kapitoly dovoluji si podati stručně některá životopisná data těch mužů z křesť.-socialního hnutí v Čechách, kteří účastni byli zároveň v první naší křesťansko-socialní poradě v Noutonicích, a to dra. Rud. Horského, Tom. Škrdle a Karla Procházky. Životopis Václava Žižky uveřejněn byl již v I. díle těchto dějin r. 1900.

Dr. Rudolf Horský.

Dr. Rudolf Horský narodil se dne 23. září 1852 v Kejích u Prahy. Otec jeho byl pojezdným na tamějším velkostatku rytíři Freyovi náležejícímu a měl skrovný deputat a 15 zl. měsíční služby. Při takovém služném nemohl ovšem ničeho zachovati a jsa mužem veskrze poctivým a ve službě věrným, mohl před svou smrtí říci: umřu s čistým svědomím a s čistou kapsou. A to se také stalo dne 24. června 1859. V tobolce jeho nalezeno pět grošů šajnů. Vdově povolen po šest týdnů pobyt v jedné světničce a pak jí nezbylo než jíti do Prahy do služby. Podařilo se jí dostati službu za kuchařku u rodiny velkoobchodníka Frant. Menčíka v Ovocné ulici, kde měla na tehdejší doby velmi vysoké služné — pěti zlatých na měsíc. Šestiletého Rudolfa sebou vzíti nemohla, ten zůstal ještě rok v Kejích u jednoho mlékaře na hlídání a pak přišel do Brandýsa nad Labem ku své tetě, která byla provdána za nádenníka Valentu.

---

[31]) »Z dob našeho probuzení. Účast družstva Vlasť v křesť.-socialním hnutí československém.« Nákladem družstva Vlasť v Praze roku 1900. Strana 12. a 13.

Tam ovšem byl nedostatek domovem. Valenta nádeničil v brandýsském zámku, kde se platilo kolem let 1860 za jedenáct hodin denní práce 30 kr. mužům a 20 kr. ženám. Rudolf Horský byl tam až do roku 1863 a chodil do tamější hlavní školy, v níž nad všechny ostatní žáky vynikl. Na prázdniny směl vždy k matce do Prahy, kde bylo jeho největší radostí choditi po kostelích. Nejraději chodíval do kostela k sv. Havlu. Obchodní příručí pana Menčíka, kteří u svého chéfa bydleli a se stravovali, vidouce jeho zálibu v kostele, dali mu jednou zhotoviti malý oltářík se všemi příslušnými requisitami. Desítiletý Rudolf jásal a byv vybídnut od nich, aby tedy dělal »pana pátera«, postavil se na stoličku a spustil kázání, které minulé neděle v kostele byl slyšel. To nyní prováděl každou neděli a za posluchače míval zprvu všechny děvečky z celého domu, později také domovníka se ženou i dětmi, ano, jedenkráte, když u Menčíků byla veliká hostina, chtéli pak i hosté slyšeti toho »zvláštního kluka«, který káže. Neobyčejný řečnický talent jevil se u Horského již v letech dětských. Náhodou dověděl se o těchto řečnických produkcích slavný pražský a dosud nezapomenutelný a proslulý kazatel od sv. Havla P. Mašek.[32]) Dal si chlapce zavolati, vyptával se ho na poměry a neříkal prozatím ničeho. Když pak hoch odbyl čtvrtou hlavní třídu a dle rozkazu jeho přinesl mu o prázdninách ukázat vysvědčení se známkami veskrze výbornými, tázal se ho, čím by chtěl býti?

Hoch zaplakal. Právě den před tím matka jeho se vzdáleným strýcem, mistrem krejčím a poručníkem hochovým, usoudili, že hoch půjde ke strýci na krejčovinu. »Chceš býti krejčím?« — »Musím« — »A čím bys chtěl býti?« — »Panem páterem!« — »Dobře, budeš panem páterem!« řekl kněz a postaral se o to, aby hoch dostal se na gymnasium staroměstské. Pan Menčík dovolil, aby hoch směl bydliti u své matky, čímž ovšem počátek studií velice mu byl usnadněn. To však trvalo pouze 2 léta. Poměry se zatím změnily, matka musila si vyhledati jinou službu, a hoch od té doby musil starati se sám o sebe a protloukati se studiemi, jak jen bylo lze.

Vyhledal si byt u dělníka Frant. Kubíka, u něhož bydlil po celé studie, živě se vyučováním, které mu as 9 zlatých měsíčně vyneslo. Za byt platil 3 zl. a z ostatních šesti zl. musil býti živ po celý měsíc. Byla to skutečně perná škola života, kterou procházel, zakoušeje bídy a nedostatku dost, byla to však zároveň škola praktické zkušenosti. Maje jednou pracovati ve prospěch strádajícího dělnictva, byl prozřetelností Boží veden cestou, na níž sám po celá léta měl zakoušeti, co jest nouze a hlad. Ještě štěstí, že strýc krejčí ho šatil a druhý strýc, hrnčíř mu dal na knihy. Spolubydlící s ním byli dělníci, tak zvaní »šlofové«, s nimiž byl ve stálém styku, chodil s nimi do dělnických schůzí, do jejich kuchyně »u Klouzarů«, kde za 10 krejcarů dostal se chudý oběd, s nimi chodil na výlety, zkrátka mezi dělníky a s nimi stále žil; odtud jeho znalost poměrů dělnických.

[32]) Frant. Mašek narodil se dne 20. března 1832 a dne 14. března 1883 zemřel. Pohřben jest v Olšanech na IV. hřbitově. Hrob jeho zdobí pěkný kamenný pomník s obrazem Pána Ježíše jako dobrého pastýře.

V roce 1872 odbyl maturitní zkoušku s vyznamenáním a z opravdového přesvědčení a vroucí touhy státi se knězem, vstoupil do pražského semináře. Byl i tam dobrým studentem, ale pro své vždy otevřené a rázné vystupování dvakrát měl na mále býti vyloučen.

Byv 16. července 1876 na kněze vysvěcen, dostal se za kaplana do Jílového, kde mu tehdáž slavná vláda u berního úřadu vyměřila pěkné roční služné ve výši 16 zl. 33 kr. rakouského čísla; měl tedy měsíční gáže 1 zl. 36 kr. Po roce přišel do Staré Boleslavi a po dvou letech do Netvořic, osady to nesmírně obtížné, kde, nakaziv se při zaopatřování nemocných neštovicemi, sotva životem vyvázl, Po čtyřech letech stal se kaplanem v Ořechu, kde měl volnější chvíli a tam počal se připravovati ku skládání rigoros. V jednom roce odbyl dvě, za něž na taxách padlo celoroční jeho služné, které činilo 60 zl. na hotovosti. Věru byla to znamenitá existence pro člověka 34 let starého, akademicky vzdělaného. Po krátkém výpomocném kaplanování v Praze u sv. Mikuláše dostal se konečně do Ounětic, kde pobyl jedenáct let. V té době se kongrua trochu lépe upravila, ale dru Horskýmu to málo bylo platno, poněvadž, jsa zvyklý na strádání, všechno rozdal, vyprosiv si, jak sám řekl, na Pánu Bohu, aby nikdy lidského vděku nedošel.

Brzy po jeho promoci na doktora bohosloví dne 6. prosince 1888 vyhledal ho P. Tomáš Škrdle a získal pro družstvo »Vlasť«, v němž v roce 1889 zvolen byl za předsedu, kterýžto čestný úřad od té doby každoročně jednohlasnou volbou svěřován mu bývá.

* * *

Za hlavní úkol sveho života položil si dr. Horský napsati kritické dějiny filosofie se stanoviska katolického, k čemuž dlouholeté studie konal; ale jinak mu bylo usouzeno. Když v roce 1891 založeny byly »Dělnické Noviny«, stal se členem jejich redakce a od té chvíle věnoval se výhradně práci na poli socialním. Dělnické poměry znal ze zkušenosti již mladých let, rolnické slasti a strasti důkladně zná, poněvadž stále byl kaplanem u farářů, kteří měli hospodářství, jehož si dobře všímal, poměry řemeslníků naučil se znáti u svých obou strýců, řemeslníků, u nichž prázdniny trávíval, nebylo mu tedy dělnické pole neznámým. Dr. Horský nerad se loučil se svým původním plánem věnovati se filosofii, ale rozkaz P. Klem. Petra, našeho to českého Dona Boska v Čes. Budějovicích, rozhodl. Dr. Horský byl s neobyčejným tímto mužem, který žil v pověsti svatosti, ve stálém styku, bez jeho rady a rozkazu ničeho neučinil a když P. Petr napsal mu: »Jménem Páně Vám poroučím«, vždy poslechl na slovo a poslechl, i když mu poručil věnovati se činnosti socialní. Jednou mu psal, aby se k němu do Čes. Budějovic přestěhoval do jeho kláštera, kde mu všechno zaopatření dáti chtěl, jen aby se mohl věnovati úplně agitacím pro křesťansko-socialní hnutí; k uskutečnění tohoto plánu však nedošlo.

Po 21tiletém kaplanování stal se dr. Horský konečně farářem v úplně dělnické osadě na Šárce u sv. Matěje, kde do dnes pů-

sobí. Literární činnost jeho hlavně na drobné práce se omezuje. V různých časopisech jsou jeho články z oborů paedagogiky, filosofie, historie, celé řady cyklických kázání, hlavně však pracuje pro »Naše Listy«, jako dříve pro »Děl. Nov.« Knihovna jeho jest ohromná a pro časopisy dal si vystavěti zvláštní místnost, kde je pečlivě uschovává.

Také socialnímu odboru družstva Vlasť, jehož je předsedou, dodalo jméno dra Rudolfa Horského jasný lesk a dobrou pověsť. Veřejných a spolkových schůzí katolíků českých súčastňuje se dr. Rud. Horský od polovice roku 1894 jako řečník a to způsobem vynikajícím. Až dosud nebylo katolického všeobecného sjezdu českého v Čechách i na Moravě, aby na něm dr. Rud. Horský nebyl řečnil za frenetické všeobecné pochvaly. Kdo ho slyšel, přeje si, aby ho slyšel zas a zas.

Musím se zároveň zmíniti, že nemalých zásluh o to, že dr. Rud. Horský mohl v letech 1894—1898 rozvinouti velikou křesť. socialní činnost a že mohl dostaviti se na schůze a sjezdy, kam byl volán, získal si stařičký (r. 1827 narozený) ounětický farář, nyní čestný kníž. arcib. konsistorní rada a notář Jakub Ludvík, který se vzácnou láskou křesť. socialismu je oddán. Týž zastával mnohokráte svého kaplana, aby mohl jíti tam, kam byl volán a kde byl s nadšením vítán. Tohoto šlechetného pochopení naší křesť. socialní věci tomuto stařičkému vlastenci a dobrodějiknězi nikdy nezapomeneme.

Dr. Rud. Horský vstoupením do hnutí křesť. socialního navždy se proslavil. Kdo četl jeho brožury »Májisté«, »Liberalismus, socialismus a anarchismus«, »Desatero Božích přikázání«, »Boháč a Lazar« a dále v »Duchovním rádci« »Modlitba a práce« a nejnověji jeho řeči duchovní v »Homiletické knihovně« dá nám za pravdu.

Z odborných vědomostí socialních až ku podivu vyznamenává se dr. Rud. Horský znalostí v otázce hornické, jak poznalo se při vydávání »Hornických Listů« (v letech 1894—1896) při »Dělnických Novinách«, jež výhradně sám psal, a poznalo se to několikráte na hornických konferencích katol. horníků a hutníků českých v Příbrami a na Kladně. Oba katolické, většinou hornické spolky: Svato-Prokopská Jednota katol. mužů a jinochů v Příbrami a Křesť. socialní spolek katol. mužů a jinochů na Kladně, zvolili si dra Rud. Horského čestným členem.

Vedle předsednictví družstva Vlasť a jeho odborů: historického, socialního a literárního jest dr. Rud. Horský předsedou zemského sboru křesť. socialní strany českého lidu, předsedou Tiskové Ligy a po dlouhá léta byl místopředsedou Politického klubu katol. dělnictva pro král. České (v letech 1893-1898).

Jako řečník vyniká dr. Rud. Horský bohatostí myšlének a uchvacujícími slovy i humorem, jako spisovatel je mistrem sobě vlastního, brilantního slohu a jako učenec překvapuje velikým fondem hlubokého a bohatého vědění, jak v theologii, filosofii, tak v sociologii. Těchto vlastností přiznali dru Rudolfu Horskému i jeho odpůrci.

A nejen v sociologii a filosofii je dr. Rud. Horský mistrem, nýbrž i v hudbě a znalosti jazyků. Jeho znalost umění hudebního a znalost jazyků starých i moderních jako: latiny, hebrejštiny, frančiny, vlaštiny, angličiny a němčiny, je nám všem povědoma. Zkrátka, kdyby měli dr. Rud. Horského Italové, Francouzi nebo Němci, bylo by jeho jméno zvučným po celé Evropě, ale že je synem našeho malého a všude přehlíženého národa, je dr. Rud. Horský, jako vlastenecky smýšlející Čech, ač duševní velikán, mezi námi také přehlížen jako více jiných. Za to však miluje jej a váží si ho veškeren uvědomělý katolický český lid.

Tomáš Škrdle.

Mládí a gymnasialní studia.

Tomáš Škrdle narodil se 9. září r. 1853 ve Pleších u Kardašovy Řečice. Rodiče jeho měli pět dítek; Tomáš byl nejmladší. Rodiče jeho byli zbožní a přičinliví. Otec sdědil chalupu a zakoupil si pak od nevlastního bratra Františka, účastníka válek napoleonských, půl otcovského statku. Matka Veronika měla 1000 zl. šajnů věna, což jest našich 800 K. Když rodiče hospodářství do pořádku přivedli, zničil r. 1853 požár jejich statek, i musili začíti znova a po 40letém hospodaření všech pět dětí dobře zaopatřili.

Tomášův otec Bartoloměj, jenž zemřel v 82. roce věku svého, byl živ velice střídmě; ráno když vstal hlasitě mluvil: »Vstávám ve jménu pána našeho Ježíše Krista: rač nás vždycky ostříhati a požehnati;« když z domu s potahem vyjížděl, poznamenal bičištěm zemi třikráte křížem a než počal obilí rozsévati, žehnal je. Škrdlův statek, čtvrtka, jest od silnice třetí, i přišlo tam za 40 let na sta, ba na tisíce žebráků, vandrovních, šlejfířů a různých cestujících; otec Bartoloměj, jak jen bylo možno, noclehu jim popřál. Přičinlivosti, zbožnosti a této lásce k chudině připisuje syn Tomáš neobyčejný blahobyt, jaký se v této nepatrné živnosti jejich zahostil; lidé toho štěstí rodičům Škrdlovým záviděli a závist tu dědil ve stejné míře i jejich syn Tomáš.

Do školy chodil Tomáš nejprve doma a měl učitelem vysloužilého desátníka; pí. učitelová při vyučování ve škole vařila, pan učitel si odpoledne ve 3 hodiny namazal černý chléb sýrem a před dětmi si pochutnával. Když mu bylo zima, vlezl si za pekelec a při počtech házel po dětech loučemi. Děti nosily panu učitelovi vdolky, jitrnice a jiné dárky a on jim říkal, že jsou vděčny, což je velmi těšívalo. Ale otec Bartoloměj říkával, tenhle učitel že nic není, za to on že měl učitele, který byl »prýfovaný« a tenhle že není »prýfovaný«. »Prýfovaný« učitel otce Bartoloměje uložil dětem úlohu a dělal pak ve škole tkalcovinu.

Školu dokončil Tomáš v Kardašově Řečici a ve IV. třídě měl učitelem Václ. Kursu, nynějšího ředitele tamní měšťanské školy, výtečného vychovatele, jenž položil pevný základ k dalšímu jeho vzdělání.

V Kardašově Řečici působil jako učitel Josef Vlasák, nynější ředitel měšťanské školy v Příbrami. Jeho zvláštní zálibou

bylo dostávati nadějné jinochy na studie. Jeho přičiněním dostal se tam také Tomáš Škrdle.

V Kardašově Řečici byla tehdy sice již čtyřtřídní škola, ale neměla práva veřejnosti; kdož chtěli studovati, musili tedy konati zkoušky v Jindřichově Hradci. Tam se odebrali sládkův syn Kreutzer a náš Tomáš s říd. učitelem Václ. Kursou a zkoušku odbyli dobře. Starožitné město Jindřichův Hradec učinilo na Tomáše mocný dojem.

R. 1868 na podzim odvezl otec syna Tomáše do Jindřichova Hradce na studium. Ředitelem gymnasia byl sekularisovaný benediktin Matěj Růžička, profesoři gymnasia byli starší páni, studenti vyššího gymnasia byli většinou vousatí a někteří již věkem pokročilí; to všecko činilo na mladého studujícího hluboký dojem. Tomášův otec byl veliký ctitel duchovenstva a doma často vypravovával o Hradeckém proboštovi, jenž prý nosí na krku zlatý křížek. Když mladý studující spatřil ponejprv vysokou, vážnou a krásnou postavu gymn. katechety Jana Gabriela, projelo mu hlavou: to že je asi probošt, nebo takovou představu měl o proboštovi. A od té doby miloval svého katechetu jako syn otce a Gabriel zase Tomáše jako svého syna. Tomáš měl od svého katechety po celé gymnasium známku výbornou a ve IV. třídě docela výtečnou, a když měl ve II. třídě dostati jen chvalitebně, zvýšil Gabriel k vůli němu celé třídě o jeden stupeň známku z náboženství.

Prof. Gabriel mnoho cestoval a ve všech vědách byl sběhlý, i byl Tomáš hrd na svého milého katechetu a po jeho smrti vystavěl mu ze sbírek pomník.

Aby rodičům ulehčil, vyučoval Tomáš na gymnasiu celkem 15 dítek. Pilné studium, slabá strava a toto mimořádné namáhání s dětmi seslabovalo jeho zdraví. Tomáš pociťoval často již jako studující bolesti v krku, což mu zůstalo i v semináři a trápí ho dosud.

Na gymnasiu studoval dobře až na matematiku; ta mu valně nesvědčila.[33]) Mladý studující Tomáš chytal se záhy knih a časopisů. V quartě odebíral si Sabinova »Slovana« a slovenského »Orla« a ve vyšším gymnasiu zašel si často na »štucek« piva (stál 6 kr.) jen proto, aby si mohl přečísti »Pokrok«, jejž hostinský odebíral.

Ruch literární byl tehdy na gymnasiu v Jindřichově Hradci velice vyvinutý a studující sestupovali se v tajné literární kroužky, udělali si tajně stanovy a vydávali tajně psané časopisy. Náš Tomáš působil v lit. kroužku »Poupě«, nynější ministr Rezek byl členem »Vesny«, kdež byli seskupeni studující vyšších tříd.

[33]) Aj, podivná hra osudu! Otec Bartoloměj byl špatný počtář, za to matka Veronika dobře počítala a vlasskou praktikou všecko hned a rychle sesumírovala; však byla za to taky od p. vikariusa ve škole pochválena: pohladil ji a pravil: »holka, z tebe by byl student.« Špatnou hlavu v počtech měli po otci taky jeho synové a podivno, všickni tři nikde nevyučeni začali obchodovati. Nejstarší bratr Václav, nyní již zemřelý, zřídil si krám v kolonialním zboží a odkázal ho svému synovi; druhý bratr František, jenž převzal po otci hospodářství, obchoduje ve strojích a třetí, Tomáš, v knihách.

Až na tuto tajnost nebylo v tomto počínání nic závadného, špatného, naopak; bylo v tom zříti mnoho idealu a nadšení. Co nyní dělá Literární sekce družstva Vlasť, že oslavuje slavné muže, to dělávali dávno před tím tajně studující v Jindř. Hradci: sešli se do bytu spolužáka černě oblečeni, kde mohli, sehnali podobiznu oslavence (Šafaříka a jiné), jeden přednesl báseň, jiný životopis a v povznesení a náladě rozcházeli se domů. Každý studující platil do kroužku 10 kr. měsíčně a za to četl hojně vzdělávacích časopisů. Nejvíce byla rozšířena na gymnasiu v Jindř. Hradci »Osvěta«. Škrdle byl jejím kolporterem a získal pro ni 80 odběratelův, za čež dostával 1 ex. zdarma.

Škrdle zasílal již jako studující tajné divadelní referáty a dopisy do »Ohlasu od Nežárky« a do »Českého Jihu.« Onen časopis vychází v Jindř. Hradci, tento v Táboře.

R. 1871 založil Tomáš Škrdle ve své rodné obci knihovnu. Šel ve vsi od domu k domu a sousedy k tomu povzbuzoval a vybízel. Od čtení se platilo 1 kr., ale že to málo vynášelo, nosil Škrdle o prázdninách knihy do Kard. Řečice, bral z nich část i do Jindř. Hradce a s hojnou kořistí krejcarů vracel se domů a kupoval nové knihy. Knihovna byla umístěna u chalupníka Jana Nedomy, příbuzného † básníka Bol. Jablonského. Nedoma se o ni pečlivě staral.

Ale Tomášovi to nedostačovalo; vycházel do okolních vsí a povzbuzoval sousedy k podobnému počínání, než valně se mu nedařilo. Jedině v Kardašově Řečici povstala knihovna za jeho spolupůsobení.

Na gymnasiu v Jindřichově Hradci učili se studující různým cizím jazykům a veškeré vrstvy českého národa zachvátila tehdy touha učiti se rusky. Osvícení mužové vyučovali veřejně ruštině a Škrdle konal v té příčině na gymnasiu soukromé vyučování studujícím, kteří společně odebírali ruský »Mir«, v Praze vycházející. Chtěl se v ruštině zdokonaliti a měl v úmyslu naučiti se všem slovanským jazykům, začal se také v hudbě cvičiti, však pro tělesnou chorobu musil od toho upustiti. Ale jedno mu v srdci přece zůstalo, láska ke Slovanstvu, kterouž v družstvu Vlasť prakticky provádí.

Jaké nadšení bylo tehdy v Jindřichově Hradci mezi studujícími, poznáváme z toho, že studující žalostí slzeli, když se dověděli, že maďarská vláda zavřela Slovákům jejich gymnasia.

O prázdninách pomáhal Tomáš rodičům v práci. Pásl dobytek, kydal hnůj, krmil husy a slepice, mlátil obilí a oral na polích. Šel-li do Kard. Řečice, zašel vždy na mši sv. Na útratu dostával od otce na týden 20 kr.

Seminář.

R. 1875 vstoupil Škrdle v Hradci Králové do semináře. Chtěl jíti každý rok do jiného semináře a mínil pak zůstati jako kněz ve své diecési v Č. Budějovicích. V Hradci Král. sbíral velice pilně prostonárodní poesii, v čemž již na gymnasiu pracoval.

Dostav se za rok do pražského semináře, vstoupil ihned za člena do lit. řeč. spolku Slavie a počal pracovati v jeho odboru, Pohádkové komisi. Knížky se nejprve vydávaly u Vilímka, potom u Šimáčka a naposledy u Pichla. Agenda byla tak veliká, že Pohádková komise, vydala jen na korespondenci ročně 80 zl., sbírajíc material v Čechách, na Moravě, ve Slezsku rakouském i pruském, na Slovensku a v lužickém Srbsku. Stav se předsedou Pohádkové komise přenesl její činnost do semináře a snažil se, aby hojně alumnů s ním v této práci spolupůsobilo. Za pomoci profesora Gebaura a ministra Jirečka doplnil návod ke sbírání prostonárodní poesie a komise čile ku předu pracovala. Když měla jednou na 400 zl. dluhů, rozprchli se její členové a nechali Škrdle na holičkách. Ale on se neulekl, sestavil novou komisi, hlavně z alumnů, dluh zaplatil a v práci pokračoval.

Škrdle měl v úmyslu, usaditi Pohádkovou komisi trvale v semináři a kdyby se mu bylo jeho dílo zdařilo, mohli míti dnes pražští alumni za sebou čestný kus kulturní práce, ale když ze semináře odešel a zde nová správa nastoupila, činnost Pohádkové komise zastavila. Ohromný sebraný material přenesen byl zpět do lit. řeč. spolku Slavia a tam byl ztracen. Škrdle sám želí při tom ztráty velikého svazku národních pověstí a pohádek a nár. obyčejů, jež pracně po mnohých letech sebral. Mezi různými Slovany, s nimiž tehdy v písemné spojení vešel, vzpomíná Škrdle na prvém místě faráře Cypriana Lelka, jenž působil mezi »Moravci« v Pruském Slezsku. K vůli němu sebral v Praze bednu knih a poslal je slezskému lékaři Kolofikovi, aby knihy ty mezi Moravce v Pruském Slezsku rozdal. A také již ze semináře datuje se láska jeho k rakouskému Slezsku. »Op. Týdenník« odebírá na 30 let a četl jej již tehdy, když vycházel v malém formátu. Jako redaktor má Škrdle nyní všecky časopisy zdarma, ale »Op. Týdenník« si stále předplácí, aby Slezany podporoval. K jeho prosbě dává družstvo Vlasť slezskému spolku na zakl. katolických knihovén v Opavě ročně 20 korun a 50 knih; k jeho návrhu družstvo ve Slezsku již dříve, než onen spolek působiti začal, hojně knihoven založilo.

Škrdle uvedl v Praze alumny do Akad. čtenářského spolku, jenž sídlil na Perštýně v domě, kde jest nyní prodej suken p. Vopálky. Chodilo tam na 40 alumnů pražského semináře, a nabyli tam takového vlivu, že byl Škrdle zvolen za náhradníka výboru.

Pražští alumni vydávali si s dovolením rektora Fr. Srdínka časopis »Božetěch«, v čemž i Škrdle měl účastenství. Ve IV. roč. semináře byl jmenován knihovníkem. Vyžádav si pro knihovnu zvláštní místnost, upravil za pomoci dvou alumnů z prvního roku její katalogy a sebrav pro ni mezi alumny hojně peněz, dal ji zapsati za úda Matice moravské a koupil pro ni vzácná literární díla. On taky zavedl do pražského semináře »Obzor« a »Opav Týdenník«, kteréžto časopisy tu byly neznámy.

V semináři stal se členem Matice české, složiv 5 zl. čl. vkladu; vklad ten (50 zl.) doplatil jako kaplan ve Svatoboru.

Ve Svatoboru měl mimo stravu pouze 160 zl. služby a štoly, a z toho daroval 45 zl. účelu vlasteneckému.

Ale při tom nezapomínal i na domov. Ve druhém ročníku semináře r. 1877 proměnil domácí knihovnu v Čten. besedu »Palacký«, která tam trvá do dnes. Ve Pleších se usadil setník na odpočinku Matěj Mach, rodák, jenž převzal v besedě jednatelství a dosavadní knihovník, Jan Nedoma, předsednictví. Aby Čt. beseda příjmu a rozšíření nabyla, pořádány byly ve Pleších spolkové přednášky a domácími i řečickými studujícími žertovné výstupy, kterážto novinka venkovský lid, jenž se rád zasměje, velice bavila. Po každých představeních lid si o nich dlouho vypravoval a celé věty znovu opakoval.

Aby beseda po jeho smrti nemohla sloužiti účelům protikatolickým, Škrdle se přičinil, že jí byl dán ve stanovách ráz katolický a aby tento ráz zůstal neporušen, má každý řečický farář ve výboru besedy virilní hlas.

R. 1902 slavila tato beseda s velikou okázalostí 25leté jubileum svého trvání, k čemuž Škrdle 200 K obětoval. A ještě do dnes tuto besedu hmotně podporuje, hojným tiskem katolickým ji zásobuje a »Kat. Listy« z polovice jí platí.

Kaplan a katecheta.

R. 1879 dne 13. července vysvěcen byl Škrdle na kněze od světícího biskupa dra Kar. Průchy a dostal se za kaplana do Svatoboru u Karlových Varů. Asi za měsíc, bez znalosti němčiny a bez peněz, stal se farním administrátorem v Zakšově u Doupova, kdež zažil s matkou svou hojně hmotné bídy. Farnost měla na 700 duší, štola vynášela 4—8 zl. měsíčně, i musel starý otec jeho prodati dva býčky, jež si na vyminku nechal, a zaslati je svému synu, aby nezhynul hladem.

R. 1880 kardinál Schwarzenberg konal v tomto vikariatě generální visitaci a ke Škrdlovi chtěl přijíti v pátek. Ale chudý administrátor mu odepsal, že má dvě lžíce, dvě vidličky, jeden nůž, jeden seslík, postel a stůl že má vypůjčeny, dodav, že nemá, kdo by vařil, na čem by vařil a z čeho by vařil. Kardinál Schwarzenberg přidělil tedy jeho osadu k jiné faře a zvěděv od Škrdle ústně o jeho nedostatku, dal mu 50 zl. podpory a telegraficky mu vymohl plat.

Tehdy se Němci radovali, dovedli-li něco česky říci, čeští hudebníci mezi Němci veřejně i české písně hráli a lid miloval české kaplany více než své německé faráře. Chybnou němčinu českým kaplanům každý odpustil, neboť na německých farách kaplan za kaplanem byl samý Čech.

Farnost Svatobor, kam se Škrdle za rok vrátil, jest obtížná, a tu se u něho ozývala jeho stará krční nemoc v takové míře, že seznal, že musí z duchovní správy nadobro a na vždy vystoupiti. Oznámil to konsistoři a ta jej ustanovila katechetou v Žižkově.

Vincencián.

Škrdle vida, že nemůže Bohu v chrámu Páně, v duchovní správě, sloužiti, což mu v dalším životě jeho mnoho slzí a bolu způsobilo, hledal jiné dráhy života.

V Žižkově povstala r. 1879 dne 29. dubna konference Povýšení sv. Kříže pro podporu chudých. Založil ji † řídící učitel Tomáš Tichovský. Stav se r. 1881 jejím členem, Škrdle ihned poznal, že působení konference pro tak veliké město jest nedostatečné a proto pojal úmysl, zříditi v Žižkově chudinskou kuchyni. Členové konference provázeli počínání jeho úsměvem pochybnosti, ale v krátké době byla chudinská kuchyně otevřena. Škrdle vydal provolání, napsal řadu prosebných dopisů a peníze ze všech stran se zrovna sypaly. Mezi prvními dárci byla zvěčnělá císařovna Marie Anna, která tehdy v Praze bydlela, zaslavši 150 zl. podpory.

Za 11 let rozdala chudinská kuchyně v Žižkově 116.020 obědů v ceně K 17.711·24. Vyšetřiti poměry žadatelů, vyžebrati každý rok na 14—1800 K a starati se o tento veliký závod, to jest práce tak těžká a namahavá, že po jeho odchodu ze Žižkova nikdo již si netroufal pustiti se do ní v tomto rozměru.

Brzy potom roku 1882 založil v Žižkově dámskou konferenci, aby se více peněz sebralo a činnost Vincenciánská aby tu hlubší kořeny zapustila. A nemýlil se: dámská konference působila tu velice blahodárně, a její zdárná činnost trvá do dnes.

Pobyt v Alpách.

Ale krční choroba, pro kterou Škrdle celý únor nemohl ve škole vůbec vyučovati, hnala jej ze Žižkova ven; proto odebral se roku 1883 ke kardinálovi Schwarzenbergovi, jenž mu pravil: »Vím, že jste pilně pracoval, odpočiňte si,« a dal mu místo v Alpách u svého synovce Augusta prince Windischgraetze. Škrdle sloužil denně pouze mši sv. a pak byl volný jako pták. Ale mnoho si z kopýtka vyhazovati nemohl: měl měsíčně 16 zl. služby, z čehož dával 1 zl. sluhovi, měl mimo to stravu a byt v zámecké ville a za to byl povinován sloužiti měsíčně 15 mší sv. za rodinu Windischgraetzovu. Odpoledne chodívával Škrdle do bohatých horských lesů alpských — jednou vyšel si až na Ovčí horu — Schafberg — a zde v tišině lesní osnoval plány do budoucnosti — zde v Alpách uzrála v něm myšlénka vydávati »Vlasť« a založiti družstvo stejného jména.

Na podzim odebral se princ Windischgraetz do Vídně, ale Škrdle zůstal se svolením kardinála Schwarzenberga i přes zimu v Alpách, usadiv se na faře poutního místa sv. Wolfgangu u jezera téhož jména. Osadníci plni radosti, že mají druhého kněze, sebrali mu 100 zl. a farář mu dával stravu, začež musil konati všecky funkce zdarma. Škrdle převzal jednu dvoutřídní školu domácí a druhou přespolní, konal všecky pohřby, každou neděli od 5 hodin ráno do 9 hodin zpovídal a pak velkou mši svatou zpívanou sloužil. Alpský vždy čistý a osvěžující vzduch velice blahodárně naň působil, ale krční choroby ho nezbavil.

Z Alp psával Škrdle do »Čecha« pravidelné dopisy, za což dostával 1 ex. »Čecha« zdarma.

Počátek a vývoj družstva Vlasť. Škrdlova činnost v různých směrech.

V květnu r. 1884 odebral se Škrdle z Alp přes Solnohrad domů ke svým rodičům, zde pobyl v květnu a červnu a odtud konal první agitace pro nové družstvo.

Škrdle zaslal ještě z Alp dopisy na kněze-spisovatele, na biskupy, aby ho podporovali, a Bedřicha kardinála knížete Schwarzenberga prosil, aby se mohl v Žižkově usaditi a dílu tomu se věnovati. Dostav dovolení, odebral se 2. července r. 1884 do Žižkova do č. 505. na Komenského náměstí a tam bydlel až do r. 1893. Činnost jeho brala se dvojím směrem: staral se o spolky charitativní a o družstvo Vlasť. V prvém směru zřídil při staré konferenci krejcarový fond či odbor pro chudé dítky školní, kterým se z něho platily buď obědy v chudinské kuchyni, buď se jim kupoval chléb. R. 1888 zřídil Škrdle v Žižkově třetí konferenci, druhou to mužskou, a v čelo její postavil olšanského faráře Fr. Kareše, nyní již zesnulého.

Ač tu byla chud. kuchyně, tři konference a krejcarový fond, peněz bylo všude dost. Z venkova, z Prahy i ze Žižkova scházely se podpory a v Žižkově najednou bylo viděti, jak Škrdle se svým věrným přítelem, říd. učitelem Tom. Tichovským, obchází uzenáře, krupaře a jiné živnostníky, a jak žebrají pro chudé. Každý je již dobře znal a nikdo jim neodřekl. Škrdle prošel v Žižkově téměř všecky byty chudiny pod zemí i nad zemí a vkročil bez bázně pozdě večer i do podzemních brlohů, odkudž prosby na konference docházely. Byt jeho byl četnými chudými obléhán a velmi často i oběda nechal, chudého vyslechl, potěšil, a pak studený oběd dojedl. Když nebylo dosti v kase, sáhl do své kapsy a dal ze svého; podobně činil také věrný přítel jeho, říd. učitel Tom. Tichovský. Ve středu a v sobotu půjčoval Škrdle lidu i dětem katolické knihy a časopisy z bohaté konferenční knihovny, kterouž založil a již v nouzi redakčními knihami a časopisy doplňoval a činil tak 11 let. Jeho přičiněním přijat byl v Ústřední radě spolku sv. Vincence návrh, aby byla provedena řádná organisace spolkových knihoven pro chudinu ve všech konferencích po celých Čechách.

Škrdle měl v Žižkově v úmyslu najati kupecký krám, který by v režii konferencí veden dodával chudým a do chud. kuchyně laciné tovary a měl pevný úmysl zříditi v Žižkově veliký dům pro chudinu — leč nepatrná tři slova o Nerudovi ve »Vlasti« uveřejněná pohřbila všecky jeho plány v sutiny.

Když mu demonstranti 2. února r. 1893 vytloukli okna, domácí pán mu dal z bytu výpověď, obecní výbor jej chtěl vypověděti z obce a chudí, kteří z rukou jeho dobrodiní brali, dívali se naň při potkání jako na lotra. Skoro ode všech opuštěn, zhanoben a zneuctěn odešel dne 8. dubna roku 1893 do Karlína do školy, kdež za katechetu B. Maška vyučoval, a více se do

Zižkova nevrátil. Večer přinesl mu sluha k Dominikánům postel, stolek a kufřík a tam bydlel 5 let. Opuštěn od lidí, jimž dobře činil, nalezl Škrdle v největším svém bolu útěchu u dítek školních v Karlíně, kamž denně docházel. I »bratří« jej v »Národní Politice« hanobili — zná jejich jména, byli čtyři — ale nechce je uveřejniti.

Mluvě nyní v klidných chvílích o těchto smutných událostech říkává, že to snad bylo řízení Boží, nebo kdyby byl v Žižkově zůstal, byla by Vincenciánská činnost za několik let veškeré jeho tělesné síly vyčerpala. Když byla chud. kuchyně otevřena, súčastňoval se měsíčně 11 často dlouhých schůzí, doma přijímal denně 20—30 chudých osob, osudy jejich si zapisoval, obcházel chudé, jsou-li podpory hodni a z tepla šel do zimy, ze zimy do tepla a v chodbách do průvanu, to činil často celé půldne, i byl by dnes už dávno odpočíval na hřbitově, a proto přičítá to milosti Boží, že byl z tohoto života plného práce a námahy vytržen. Přátelé jeho sebrali mu na zakoupení nové tabule v okně 900 zl. Škrdle tyto peníze jako zadostiučinění s vděkem přijal, ale do krejcaru je rozdal.

Od té doby již Vincenciánem více není, ale činnost tohoto spolku stále bedlivě sleduje a tiskem podporuje; hmotnou podporu, kterou dával skrze spolek sv. Vincence chudým, obrací od té doby rodné své obci, kamž ročně chudým pravidelné podpory zasílá.

Druhý směr činnosti jeho týkal se družstva Vlasť. Jakmile se Škrdle v Žižkově usadil, obešel celou Prahu a okolí, faru za farou, klášter za klášterem a pro družstvo agitoval. A na venek vyjížděl 8 let, platě si cesty ze svého. Těmito agitacemi, při nichž jednoho roku až 24.000 zl. získal (nemluvě o četných nových abonentech), družstvo tak upevnil, že ho nemohla zničiti ani kat. moderna, ani rozvojismus, ba ani ne strašlivý pád Svatováclavské záložny, jenž otřásl celým katolickým tiskem v Čechách.

Stanovy družstva Vlasť byly potvrzeny 25. srpna 1884 a první řádná valná hromada konána byla dne 24. září 1884. V předsednictví družstva se vystřídali: Petr Kopal, Fr. Pohunek, Frà. Jos. Mergl a Dr. Rud. Horský. Úřad jednatele zastávali: Václ. Červinka, Fil. Jan Konečný, Fr. Žák a Tom. Jiroušek. Zvláštní typickou osobou výboru byl P. Jos. Svoboda z Tov. Ježíšova, neohrožený bojovník pro věc katolickou. Jedinými výbory od začátku jsou pouze I. místopředseda K. Ulrich, c. kr. pošt. pokladník, a Tom. Škrdle.

Dějiny družstva Vlasť jsou z většiny známy, a proto je zde krátce toliko vypočítáme, podotýkajíce, že všecky instituce a podniky ve družstvu, mimo historický kroužek, zavedeny byly k návrhu a na podnět Tom. Škrdle.

R. 1895 povstal ve družstvu knihovní fond, obdržev od družstva do začátku dotaci 200 zl. Fond ten utěšeně zkvétal a rozšířil ohromné množství knih v Čechách, na Moravě, v rak. a pruském Slezsku, na Slovensku a v Americe. V menší míře koná to družstvo dosud, ale s tím rozdílem, že dříve byly rozšiřovány cizí knihy, nyní rozdává družstvo hlavně své knihy a

4*

časopisy. Kdysi koupilo družstvo za jeden rok k tomuto účelu knih za 1000 K.

Dne 13. března r. 1889 zřízen byl při družstvu fond pro katolické spisovatele, jenž má dnes kapitálu přes 31.463 K. Následujícího roku povstala při družstvu knihovní komise, jež měla zkoumati, které knihy hodí se do bibliotek a které nikoliv. Knihovní komise tato sebrala hojně dobrého materialu, ale v živosti se neudržela; trvá dosud, však nic nepracuje.

Téhož roku povstal při družstvu působením P. J. Svobody nový odbor: historický kroužek, jenž vydával ročně zvláštní historické sborníky a konal zdařilé přednášky.

Až do VI. správního roku měl Tom. Škrdle ročně 600 zl. služby, od toho roku zvýšila mu valná hromada služné na 1000 zl., což trvá do dnes.

R. 1891 začal výbor přidávati k »Vlasti« archovou vědeckou přílohu a téhož roku převzal od pana V. Kotrby dokonávajícího »Vychovatele«. »Vychovatel« měl tehdy již toliko asi 700 abon. a p. V. Kotrba prodal jej družstvu za 100 zl. U družstva vstoupl počet abonentů na 2500, ale od toho roku rok od roku počet předplatitelů klesá.

Téhož roku začalo družstvo Vlasť říditi při »Čechu« »Nedělní dělnickou přílohu „Čecha“«, kterou Škrdle zdarma redigoval. Dne 25. června 1891 povstal při družstvu socialní odbor a brzy potom vzkříseny k životu »Děln. Noviny«, které byly po devíti ročnících proměněny v »Naše Listy«. Téhož roku vydalo družstvo první brožuru v 10.000 výtiscích: »Kdy jest člověk nejnešťastnějším,« brzy potom začalo střídavě vydávati knihy a brožury a počet jich dosahuje dnes již značného čísla.

R. 1893 dne 2. února vytloukli demonstranti, vedení Rašínem, Sokolem a Škábou, Škrdlovi na Žižkově okna. Škrdle odešel ze Žižkova 8. dubna a družstvo se přestěhovalo k Dominikanům 13. května a trvalo zde až do r. 1898. U Dominikánů mělo družstvo tiché a klidné obydlí, ale místnosti najaté byly těsné a spojení redakce a administrace přes ulici velice obtížné: i pomýšlelo družstvo koupiti nový dům. Zde povstal nový útvar družstva: literární sekce.

R. 1897 počalo družstvo usilovati, aby koupě domu byla provedena, a koupilo za 82.000 zl. nynější své sídlo v Žitné ulici. Dům převzalo 1. ledna 1898 a přestěhovalo se tam 4. května téhož roku.

Zde teprve počalo družstvo volně dýchati a pohodlně pracovati. Ještě téhož roku zřídilo si ve vlastní režii papírnický závod a r. 1900 otevřelo si omezenou knihtiskárnu, která r. 1901 byla proměněna ve veřejnou, všeobecnou. R. 1901 začalo vydávati »Hlasy Svatováclavské«, »Vzdělávací četbu katolické mládeže«, kalendář Sv. Vojtěch a rok před tím proměnilo »Sborník histor. kroužku« v časopis.

Roku 1896 slavilo družstvo první a skvělý literární sjezd, r. 1900 druhý, s ním spojilo velkolepou výstavu katolického tisku *ve velkém* sále kníž. arcib. semináře. Všecky tři podniky daly

Škrdlovi ovšem mnoho starostí a práce, ale způsobily mu rovněž nemálo radostí a uznání u všech lidí dobré vůle.

Všecky vážné záležitosti odbývají se ve výboru družstva, kdež se již hojně osob vystřídalo. Škrdle je vděčen všem, kdož na roli družstva pracují a pracovali, a rád a s chloubou píše o jejich zásluhách, hlavně těch, kteří zemřeli; výborů i všech členů družstva a jeho dobrodinců jest denně pamětliv při mši sv.

Již jako Vincencián a zvláště nyní ve družstvu Vlasť, maje v rukou velké obchodní spojení, snaží se, aby podporoval v prvé řadě dobré katolíky, ve druhé křesťany a maloživnostníky; židy z obchodu naprosto vylučuje a koupí od nich jen to, co nezbytně musí, co jinde nelze dostati, a toho jest velmi málo. U řemeslníků a obchodníků žádá protiobchod: já u tebe kupuji papír, obálky; ty dej tisk; já ti dám výdělek v řemesle, ty kupuj zboží v papírnickém závodě, nebo odebírej »Naše Listy« nebo »Vlasť«. Z té příčiny hledí kupovati zboží pro svou osobu a pro družstvo hlavně od těch obchodníků a vybírá ty řemeslníky, kteří bydlí v blízkosti družstva Vlasť. Tím dostává knihtiskárna družstva od obchodníků a řemeslníků mnoho práce a papírnický závod má mezi nimi stálé odběratele. Pro knihtiskárnu objednává zboží s 90% z Rakouska a kde může, vylučuje Německo, aby peníze zůstaly doma, aby tím domácí průmysl byl podporován a více domácího lidu se obživilo.

Cizí peníze, dolary, rubly, marky, liry atd. vyměňuje výhradně u české Živnostenské banky.

Podřízené úřednictvo a veškeren personál musí přesně vykonávati své povinnosti a nedbalost, hlavně marnotratnost, Škrdle přísně kárá i trestá, kdo by jednal proti katolickému náboženství, toho ze závodu vylučuje. Snaží se, jak může, aby lid pod jeho správou pracující pomáhal si k slušnému blahobytu; v tom směru pracuje i ve škole, hlavně ve IV. a V. třídě.

R. 1885 založil Škrdle katechetský spolek a dostal se proto k církevnímu soudu. Žádal církevní schválení, a když mu bylo odepřeno, dal stanovy spolku schválit pouze státně. Měl při tom v úmyslu sraziti kněžstvo a hlavně katechety v silnou falanx proti liberálnímu učitelstvu, ve kterém již tehdy viděl velikého nepřítele církve. Spolek byl přijat mezi kněžstvem s neobyčejnou radostí a čítal ve 14 dnech 200 členů. Ale ve vyšších církevních kruzích spatřovali v tomto počínání veliké nebezpečenství, domnívajíce se, že Škrdle utvoří církev v církvi a že odtrhne katechety od biskupské autority.

Arcibiskup Fr. de Paula Schoenborn měl tehdy jeti na šest neděl do Kladska na biřmování a v den odjezdu poslal pro Škrdle do Žižkova kočár. Právě vyučoval ve škole na Král. Vinohradech, a když mu sluha arcibiskupský doručil pozvání, k arcibiskupovi nešel; vzkázal, že školu opustiti nemůže. Škrdle uvažoval takto: »Půjdu k p. arcibiskupovi a on mi spolek zakáže a valná hromada, která měla býti konána za tři dny, ve středu, musí býti odvolána; k panu arcibiskupovi tedy nepůjdu, on odjede do Kladska, zatím se odbude valná hromada, spolek zmohutní a p. arcibiskup, až

se vrátí, dá mi na nejvýše ostrou důtku nebo nějaký jiný trest, ale spolek nechá žíti.« Škrdle provedl něco podobného již za kardinála Schwarzenberga: ten mu dal dopsati, aby »Vlasť« nevydával, Škrdle neposlechl, »Vlasť« vydal — a pan kardinál za půl roku přihlásil se sám z vlastní vůle za člena zakládajícího. A světící biskup Karel Schwarz, který mu jménem p. kardinála zákaz zaslal, odpověděl: vyhodil jste kartu, hrajte, já Vás budu nejen slovy, ale i skutky podporovati. Když se Škrdle z Alp do Prahy vrátil, dal mu světící biskup K. Schwarz tajně na agitace 50 zlatých.

Ale zde se zklamal: u konsistoře pražské spatřovali v Katechetském spolku nebezpečí pro církev a proto ustanovili, že bude spolek rozpuštěn, a Škrdle že musí býti exemplárně ztrestán. Spolek tedy církevně rozpuštěn a Škrdlovi byla odňata mise ve škole, dokavad se neospravedlní, že spolek založil. Škrdle odpověděl konsistoři ostře a pro tento uzavřený dopis byl na něho uvalen církevní soud, jehož průběh zde podrobně rozebírati není třeba.

Hlavním jeho soudcem byl probošt Dr. Ant. Lenz. Škrdle byl potrestán tím, že musil odvolati slova, která jednatel spolku p. arcibiskupovi napsal, a tím byla věc odbyta. Celá věc nadělala tenkrát mnoho hluku a způsobila Škrdlovi mnoho bolu. Že chybil, to on uznává, ale úmysl špatný neměl: chtěl sesíliti kněžstvo a církev proti liberálnímu učitelstvu. Kdyby se byla konsistoř zachovala tak jako kardinal Schwarzenberg, byl by tu dnes mohutný katechetský spolek s velkou prací za sebou a liberální učitelé by se nikdy nemohli tak roztahovati jako nyní.

Škrdle pracoval dále, a ač měl osten bolu v srdci, proti svým vrchním představeným nikdy nepsal — prohlédněte si jeho »Vlasť« a nenajdete tam jediného hanlivého slova. Někdejší soudce, Dr. Ant. Lenz, psal pak horlivě do »Vlasti«, často ke Škrdlovi chodil, důvěrně s ním jednal a ještě před smrtí nejněžnějším způsobem dal mu na jevo svoji otcovskou přízeň, chtěje, aby jej Škrdle svátostmi umírajících zaopatřil, což však on p. proboštovi něžně vymluvil, pravě, že to právo přísluší členům jeho kapitoly. Zvěčnělý kardinál Schoenborn rovněž co nejlaskavěji k němu se choval; dvakrát mu udělil církevní vyznamenání a při jedné návštěvě jej objal, na čelo líbal a jemu řekl: »Pane Škrdle, já Vám za všecko děkuji, na Vaší práci spočívá požehnání Boží.« A tak se zase všecko urovnalo, uklidnilo, až na ten soudní fascikl v konsistoři. Škrdle říkává: »Až bude někdo asi za sto let psáti historii duchovenstva z aktů konsistoře, vřadí mne mezi darebné kněze a bude míti v mé osobě o jednoho špatného kněze více.«

Jsa pro všecko katolické zaujat, přistoupil také k družstvu sv. Jana Nep. v Hradci Králové za člena zakládajícího a v Praze samé byl z počátku členem skoro všech katolických spolků a korporací. Katoličtí tovaryši stáli ho ročně na 40K; do každé schůze a zábavy k nim chodil, peníze pro ně žebral, ba když jednou ve prospěch Jednoty katolických tovaryšů vydal provolání, obdrželi tovaryši

na to vyzvání od jednoho občana 200 K a od jistého vyššího círk̆. hodnostáře 2000 K, nemluvě o malých peněžních darech.

Když se zakládal spolek přátel školských bratří, stál Škrdle u kolébky jeho a několik let ve výboru jeho spolupůsobil.

V »Katol. Listech« byl ve výboru, v komisi redakční i administrační; snažil se, aby »Katol. Listy« vedeny byly směrem přesně katolickým, v cizích zemích získal jim vzácné dopisovatele (v Rusku, v Jerusalemě, v Římě, ve Švýcařích, v Polsku, v Belgii atd.), a aby hmotně zakotveny byly, provedl pro ně agitaci ve velkém rozměru, rozeslav s podpisem předsednictva na 800 dopisů agitačních na různé osoby.

Se zvláštní láskou pracoval Škrdle ve výboru Růžencové výrobny — ve prospěch zmrzačených dívek. Tento podnik všemožně tiskem podporoval: v »Čechu«, v »Katol. Listech«, ve »Vlasti«, v »Dělnických Novinách« a v »Našich Listech«

Také podporoval všemožně, pokud byla svornost, Politický klub křesť. socialního dělnictva, vloživ mu při založení do kolébky jeho 100 K ze sbírek na vytlučené okno.

V Jednotě katol. učitelstva v král. Českém působí Škrdle od počátku a snahy výboru všemožně podporuje.

Vida stálé a hrubé útoky na katolické duchovenstvo, založil též na obranu jeho Tiskovou ligu, která zde působí již na 7. rok. Po příkladě jejím teprve nyní různé země Rakouska, Němci i Poláci, činí podobně. Škrdle kráčí přívalu han a potup na katolické duchovenstvo a na svoji osobu srdnatě vstříc; nikoho se nebojí, neleká a dostane-li hýbu, lehce ji snáší, a když to uzná za dobré, dvojnásobně ji vrací. Ačkoliv prodělal již četné a různé patalie, nervosní dosud není: s chutí jí a dobře spí.

Z katolického tisku těšilo se přízni Škrdlově zvláště »Dědictví Maličkých« v Hradci Králové a »Zlatá kniha« v Písku. Do obou podniků dal zapsati dětí svých pokrevních přátel a oba podniky tiskem úsilovně podporuje. Když měl »Náš Domov« padnouti, vyprosil mu Škrdle ve výboru půjčku (bez úroků) 1000 K. Když viděl u vynikajícího člena výboru odpor, sepjal před ním Škrdle ruce, aby ho uprosil; ten povolil a redaktor Jan Vévoda 1000 K dostal.

Ve »Vlasti« samé, kterou Škrdle již na 19. rok řídí, snaží se pěstovati hlavně dva směry: křesťanskou charitu a ideu slovanského bratrství. Poznav osobně většinu slovanských zemí, navázal všude přátelské styky s tamními spisovateli a hlavně Čechy, mezi nimi působícími nebo působivšími, a tito zásobují »Vlasť« zprávami, referáty, články a cestopisy slovanskými. Mnozí z nich v tom oboru velice vynikají, na př. Fr. Žundálek, R. Zahradník (v Sarajevě) a hlavně Fr. Štingl v Korutanech. Tento slovinsky učí a káže a mimo to se přiučil všem slovanským jazykům a jeho péro jest vytříbené. Z oboru charity napsal Škrdle sám do »Vlasti« hojně zpráv a referátů i článků, a nyní obor ten ve »Vlasti« pěstují jeden úředník magistrátní a jeden učitel.

Pro Slovensko získal si Škrdle zvláštního referenta, kterýž má mimo jiné i ten úkol popsati ve »Vlasti« Slovensko tak, jako

činí Jan Vyhlídal o Rak. a Pruském Slezsku. Podobnou práci chystá jistý spisovatel také o Moravě, maje za úkol vylíčiti vývoj národního a katol. života na Moravě.

Ve »Vlasti« pěstuje jenom směr přesně katolický. Vodítkem a směrem jest mu katolická věrouka a morálka; kdo se od nich odchyluje, ten ve »Vlasti« nikdy pochválen nebyl, není a nebude. Kdo upírá Boha a snižuje a zlehčuje náboženství, ten v očích jeho hluboko klesá, byť byl i jinak geniem vynikajícím. Které knihy Škrdle nečetl, nebo která mu nebyla od důkladného kněze doporučena, ta ve »Vlasti« chvály nedojde; knihkupecké reklamy hází prostě do koše. A prohřeší-li se proti tomuto směru kněz, chová se k němu Škrdle stejně jako k jinému, ba mnohem přísněji jej, právě že jest knězem, posuzuje a odsuzuje. Toto pevné a nezlomné stanovisko přineslo Škrdlovi mnoho příkoří a »Vlasti« pohrdání, ale on od svého směru neustoupí; říkává: »Budeme-li se i my kněží ve vážných otázkách víry viklati a budeme-li i my kolísati, jak to bude vypadati s lidem, který vedeme? Proto pryč se vší polovičatostí.«

Samostatně vydal Škrdle dvě knížky: »*Zásluhy českého, mor. a slezského duchovenstva o zakládání knihoven, o rozšiřování knih a časopisů po dědinách a městech*«. Sešit první a druhý vypisuje zásluhy českého duchovenstva, ale Škrdle při tom prodělal 400 K, pročež materiał moravský a slezský, k tisku téměř již připravený, vydati nemohl. R. 1901 vyšlo z jeho péra: »*Spolek sv. Vincence z Paula pro dobrovolné ošetřování chudých v král. Českém*«. Ve »Světozoru« popsal »Českou svatbu na jihu«, v sešitech Pohádkové komise uveřejnil hojně národopisného materialu ze své rodné krajiny, přispíval do »Čecha«, do »Hlasu«, do »Dělnických Novin« i do »Našich Listů«. Celá novinářská agitace pro družstvo spočívá v jeho rukou; když výbor nebo některý odbor ukončí schůzi a členové se rozcházejí, zasedá Škrdle, aby psal o ní zprávu do »Našich Listů«, do »Vlasti« a do »Vychovatele«; všecky obálky časopisů družstva musí agitačním materialem opatřiti, všecken tisk brožur, knih a jiných tiskovin družstvem vydaných oznámiti, což mu zabírá mnoho času.

Hledíc k stranám politickým. stojí Škrdle od počátku své činosti proti Mladočechům a jejich tisku. Dra. Riegra si Škrdle pro jeho poctivost a nezištnost velice vážil, ale nikoliv strany staročeské, která nás ve svém tisku jednou hladila a po druhé políčkovala a která hledíc k literatuře k nám katolíkům byla velice zdrželivá, za to k liberálnímu tisku tak obětavá jako »Nár. Listy« Vida ten zmatek a tu neupřímnost, snažil se celým svým životem emancipovati katolíky od Staročechů a jich tisku. On říká: »Nedoděláme-li se sami dosud velikých výsledků, práce naše ztracena není, nebo aspoň své lidi v těchto ideách vycvičíme a upevníme.« Z té příčiny staročeský tisk, když byla Škrdlovi vytlučena okna, zaujal k němu tak nepřátelské stanovisko jako »Národní Listy«.

Škrdle se hlásí hrdě ke svému národu. Již jako kaplan ve Svatoboru uprostřed německého moře přihlásil se při kon-

scripsi otevřeně ku svému českému původu; na svých cestách svůj národ hájí a hany naň nedopustí; v německých bankách v Praze, je-li tam z ciziny poukázán, jedině a výhradně česky hovoří, vycházeje z té zásady, že v Praze Čechu česky musí býti posloužено, ale vidí-li, že se s pojmem Čech spojuje nevěra, husitství a boj proti náboženství, tu pak proti těmto proudům srdnatě vystupuje a je-li o podporu žádán, ani krejcaru nedá a otevřeně řekne, proč tak dělá. A vůbec kdekoliv má vliv, nedopustí, aby církev byla děvkou nevěry skryté pod sladkým rouchem národnosti.

V národních spolcích byl Škrdle jistý čas předsedou Místního odboru Ústřední Matice školské v Žižkově a předsedou Národopisného odboru ve Společnosti přátel starožitností v Praze.

Ale jsa prací znaven, leckde i trpce zklamán a vida, že vzrůstající družstvo Vlasť vyžaduje pro sebe síly celého muže, ustupuje pomalu ze spolkové činnosti v ústraní a mimo Tiskovou ligu a Jednotu katol. učitelstva v žádném jiném spolku mimo družstvo Vlasť nepracuje.

Škrdle má zvláštní zálibu v cestování. Již jako studující IV. třídy prošel r. 1871 Šumavu. Otec mu dal na cestu 20 kr. a matka 4 vejce na tvrdo a s tím vydržel 3 neděle. Co se nedostalo, na farách si vyprosil.

Cestoval s přítelem Alexandrem a když se octli v Praze před arcibiskupským palácem, vyzval je chlapec: chcete na věž (roz. Svatovítskou)? A co bys za to chtěl, tázali se ho naši studující. Dáte mi každý čtyrák. I dostali se na věž a tam se v noci na trámech u velkých zvonů vyspali. Když si s věže město Prahu prohledli, dávali věžnému po 4 kr. odměny, ten však »toho velikého daru« nepřijal a dal jim k večeři studenou pečeni. To byl zajisté zvláštní prvý den pobytu v Praze.

R. 1882 podíval se do Drážďan a v Budyšíně navštívil slavného Michala Hornika, jenž se Škrdlem celodenní vyjížďku do okolí vykonal. Čechy prošel skoro celé a osobně zná řadu kněží ze všech českých diecésí.

R. 1888 vydal se Škrdle s českým poutnickým vlakem do Říma a navštívil Neapol, Florenc, Paduu a Benátky. Viděl sv. Otce a od té doby datují se zcela něžné vztahy sv. Otce a kardinála Rampolly k družstvu Vlasť, kteréžto vztahy zvláště pěstoval p. Karel Ulrich, c. k. pošt. pokladník a I. místopředseda družstva, jenž za tou příčinou často a schválně do Říma zajel. Ze své cesty zasílal do »Čecha« dopisy, v nichž líčil krásy Italie a příhody poutníků. Česká karavana, která se vydala na Vesuv, zapadla pod Vesuvem na zpáteční cestě do osterie, kdež pila výtečné víno »Lacrimae Christi«. Škrdle byl také mezi nimi a vínem rozjařen, psal pak na nádraží Pompejském na koleně do »Čecha« dopis — a ten prý byl ze všech nejkrásnější. Vinum laetificat hominem. Víno obveseluje člověka i — péro jeho.

Po prvním brněnském katolickém sjezdu projel Škrdle Moravu, viděl posvátný Velehrad a Hostýn, přes Frýdlant a Místek na-

vštívil ve Slezsku Frýdek a Opavu a když se po letech z Haliče vracel, prohlédl si Těšín.

Jindy vydal se přes Vídeň na Slovensko a Tatry, po druhé projel Korutany, Štýrsko, Krajinu, Istrii a domů se vracel přes chorvatský Záhřeb. Posléze pobyl delší čas v Haliči, v Bavorsku, v Innomostí, v Solnohradech a v Linci. R. 1902 chtěl se vydati na Rýn, na kteroužto cestu zvláště se těšil, ale pro chorobu musil zůstati doma.

Na svých cestách všímal si Škrdle života národního, katolického a charitativního. Všude vcházel ve styk s katolickými předáky, prozkoumal katolické závody a hlavně si prohlížel katolické knihtiskárny. U Jihoslovanů viděl, že katolické lit. podniky a tiskárny mají v rukou katolická družstva, podobně jest tomu také v Horních Rakousích, u Němců v Bavorsku však mají katolické národní a tiskařské podniky v rukou jednotlivci. Škrdle dává přednost katolickým společenstvům, protože u nás jednotlivci nemají takového ducha katolického, jako měl na př. řezenský starý Pustet nebo jakým je donauwerthský učitel a podnikatel Auer.

Letos dostupuje Škrdle 50. rok svého života. Má za sebou bouřlivý, trudný život, ale i hojně plodné práce. Škrdle není dítětem štěstěny, nebo všecko, co vykonal, takřka si vydřel a vydřel to při závisti mnohých. Bylo mu překonati četné překážky, neboť, prostě řečeno, veliké klacky byly mu házeny pod nohy, ale on jeden po druhém odhazoval a šel pevně svojí cestou ku předu za svým cílem. Zvláště letošní události ve Svatováclavské záložně jsou Škrdlovi velikým zadostučiněním: on laxní a málo katolický život ve Svatováclavské záložně vždycky a ostře odsuzoval, s Drozdem osobních přátelských styků nepěstoval, a když Drozd i v »Katolických Listech« při jejich založení marnivé hospodářství zaváděl, Škrdle se proti tomu vší mocí opřel, vlivuplné osoby na to upozornil, v řádu, který vypracoval, vliv Drozdův na minimum omezil a konečně i z výboru jej odstranil. Škrdle členem záložny právě pro její laxní katolický život býti nechtěl, a když byl ve družstvu Vlasť dán návrh, aby se dožadovalo podpory od Svatováclavské záložny a návrh ten byl r. 1896 přijat, Škrdle to zmařil a raději strpěl, že dva faráři proto z výboru družstva vystoupili, než by se byl Drozda a výboru jeho za pomoc prosil. Tím uchránil od pohromy sebe a pro své chování, pro které byl u většiny výboru záložny Svatováclavské neoblíben, zmařena byla i půjčka 10.000 K, které si družstvo Vlasť u Svatováclavské záložny r. 1901 vypůjčiti chtělo, ale nevypůjčilo.

Podobně zásadně a pevně chová se Škrdle hned od počátku proti katolické moderně a křesťansko-socialní demokracii českomoravské. Byl pro to s mnohých stran osočován a z egoismu podezříván, ale že stanovisko jeho bylo správné, ukázaly děti katolické moderny »Rozvoj«, »Mane« a »Bílý prapor«, jejichž štvaní, v »Bílém praporu« do dnes provozované, bude míti děsné následky. Škrdle říká: »Nyní máme panamu Svatováclavskou, ale až nastane revoluce kněžská, vypěstovaná tiskem Rozvojistů, to bude panama mnohem děsnější.«

Škrdle se nepřeceňuje, zná dobře své nedostatky, čím starší tím více uchyluje se v ústraní, aby jiným nepřekážel.

V »Čechu« míval Škrdle za † p. Václ. Kotrby veliký vliv, ale nikdy tam o sobě nepsal, sebe nevychvaloval; podobně činí v časopisech družstva a ve zprávách, které do novin píše. Členové výboru znají jeho činnost a mohou doznati, že rád pochválí jiné, ale že nepíše o sobě. Škrdle říká: »Mně stačí radost, když se našim podnikům dobře daří a mně jest milejší šesták, na naše podniky darovaný, než vysoké tituly a všelijaké pochvaly.« Škrdle jest zvláště z této stránky špatně posuzován a proto jest třeba pravdu pověděti.

Každý rok vyučuje Škrdle ve třech — letos v šesti — třídách náboženství. Zde ve škole hledá a nalézá občerstvení svého ducha. A není přítelem moderní školy a také se tím nikdy a nikde netají, ale k dítkám do školy rád dochází, otcovsky se k nim sklání a pravdám Božím rád je vyučuje. Říkává, škola že jest mu při starostech oddechem a odpočinkem.

Letos již na 19. rok dochází Škrdle každou neděli a svátek do Karlína do kláštera Milosrdných sester sloužit mši sv. Zde často lid zpovídá, a když mají klášterní dítky zpověď, vždycky vypomáhá. Poznav takto zblízka klášterní život a výchovu, Milosrdných sester velice si váží. Měl zde r. 1879 také primici, a proto jest mu útulný klášterní chrám v Karlíně dvojitě milý.

Karel Procházka.

Karel Procházka narodil se dne 19. listopadu 1865 v sídle naší první porady, v Noutonicích. R. 1884 maturoval na gymnasiu v Praze, r. 1888 byl ordinován. Jako katecheta působil na měšťanské škole ve Slaném, pak byl činným jako kaplan v duchovní správě v Manetíně, Lukově, Noutonicích, Středoklukách a ve Svárově

Záslužnou činnost rozvinul v Praze jako místopředseda, duchovní správce a ředitel domu v Jednotě katolických tovaryšů na Anenském náměstí č. 209. Vedle těchto svých povinností, jimiž takořka cele byl zaměstnán, docházel na gymnasium v Křemencově ulici jako výpomocný katecheta a exhortator. Nyní je farářem ve Stochově.

Po dobu působení svého v Praze účinně zasáhl i na pole socialní, účastnil se katol. dělnického hnutí jako člen »Prvního politického spolku katolického dělnictva pro král. České«. V čase tom podniknul také studijní cestu do Mnichova za příčinou seznání poměrů a vedení domu a jednoty katol. tovaryšů v Mnichově. Přes 2 léta pohyboval se mezi námi v Praze a zvláště mezi pražskými tovaryši, kteří, když jejich spolek opouštěl, byv jmenován farářem na Stochově, ocenili působení jeho v Jednotě srdečným rozloučením a zasláním skvostné adresy; jmenovali jej zároveň o jubilejní padesátileté slavnosti Jednoty r. 1902 svým čestným členem.

Roku 1895 byl Karel Procházka také spolujednatelem katol. dělnického odboru Národopisné výstavy českoslavanské v Praze

a napsal v »Dělnických Novinách« velice pěkné pojednání o spolcích amerických katolických Čechů na výstavě národopisné.

Nyní je stále literárně činným na poli české praehistorie, církevních památek a českého lidopisu, uveřejniv z těchto oborů četné články v »Českém Lidu«, »Časopisu přátel starožitností«, »Obrázkové Revui«, »Pokladu věřících« a jinde.

Národopisný ruch fedroval Karel Procházka v letech 1894 a 1895 na Smíchovsku před výstavou národopisnou, přednášeje v různých místech a jako jednatel uspořádal velice zdařilou národopisnou výstavku i ve svém rodišti v Noutonicích.

Za svoji neunavnou činnost v tomto oboru vyznamenán byl Procházka jako člen církevního oddělení Národopisné výstavy československé od jejího výboru a poroty pěkným diplomem a medaillí.

A také do dnes má Karel Procházka vřelé účastenství v našem křesť. socialním hnutí. Nejednou objeví se neočekáván ve schůzích katolických jednot na Novostrašecku, Únhoštsku i Kladensku jako náš starý a dobrý známý z dob probuzení a svorného působení křesť. socialů českých, který nezapomíná těch blahých, zlatých časů našeho vývoje.

* * *

Druhou nejdůležitější a pro křesťansko-socialní hnutí nejzávažnější byla důvěrná schůze, již svolal redaktor »Vlasti«, Tom. Škrdle do místností redakce »Čecha«, čp. 1508-II. (Smetanova ulice) v Praze na den 9. dubna 1891.

Do schůze vedle red. Tom. Škrdle, p. Václava Žižky, p. Václava Kotrby, majetníka Cyrillo-Method. knihtiskárny († 1893) a mne, dostavil se Karel Otman, k. arcib. vikář a farář z Ořecha,[34]) dr. Rud. Horský, kaplan z Ounětic, Frant. Blažko, farář z Noutonic, Petr Kopal, emer. farář a redaktor »Čecha«, P. Filip Konečný, kněz řádu sv. Dominika v Praze a Frant. Žák, kooperator na Král. Vinohradech.

Schůzi zahájil redaktor Tom. Škrdle. Vítal přítomné a po jeho návrhu zvolen za předsedu schůze kníž. arcib. vikář Karel Otman a já za zapisovatele.

Rokování bylo velice živé, zvláště red. Petr Kopal mluvil nejčastěji a schvaloval veřejně vystoupiti k probuzení katolického lidu, zejména když konservativní strana staročeská při posledních volbách téhož roku, konaných mladočeskými a radikálními živly, jest úplně z veřejného politicko-socialního života zatlačena. Řečník na konec svých slov sám se nabídl, že napíše brožuru proti socialně-demokratickým nevěrcům: »Kdy je člověk nejnešťastnějším« bezplatně a výtěžek z ní aby připadl socialnímu fondu družstva Vlasť pro založení nového katol. časopisu dělnictva českého.

[34]) Karel Otman, čestný kanovník Staroboleslavský, čest. kons. rada, emeritní kníž. arcib. vikář a děkan v Ořechu, narodil se roku 1822, na kněze byl vysvěcen r. 1848 a zemřel dne 6. ledna r. 1898. Málo kdo asi bude věděti, že ve vysokém stáří svém r. 1890 a 1891 Karel Otman, vlastenecký kněz a autor »Parabol a bájek« a j. českých spisů, stál nám křesťanským socialům po boku. Když měl roku 1898 slaviti 50leté jubileum svého kněžství, povolal jej k sobě Pán Bůh. Budiž mu čestná památka.

Návrh s radostí přijat. Přítomný p. V. Kotrba pak prohlásil, že 5000 exemplářů této brožury zdarma vytiskne i papír obětuje. Zástupcové družstva Vlasť k tomu prohlásili, že druhých 5000 exemplářů této brožury vezmou do nákladu, a že se jí tedy bude tisknouti 10 tisíc výtisků.

Mimo to bylo zároveň opětně uvažováno o tom, jak založiti a udržeti samostatný katol.-socialní dělnický časopis. Uprostřed debaty navrhl redaktor Tomáš Škrdle, aby jménem účastníků bylo mu zároveň se mnou dovoleno obrátiti se písemně o pomoc k vikariátům. Návrh jednohlasně přijat a v měsících dubnu a květnu bylo již rozesláno mnoho dopisů na venek. Sbírky peněz na socialní fond k vydávání a udržování katol. dělnického časopisu utěšeně se scházely.

Zajímavým jest vznik socialního fondu družstva Vlasť. Tehdáž uprostřed finanční tísně a potřeby nového samostatného listu podal Dominik Brázda, kaplan cerhovický, dne 4. dubna 1891 do »Nedělní dělnické přílohy Čecha« článek nadepsaný »Kněz a dělník«. V tomto článku vyzýval pisatel ku sbírkám na nový katol. socialní list a končil článek svůj slovy: »Pisatel těchto řádků chtěl si zaříditi květinovou zahrádku a obětovati k tomu 10 zl. Dělí to na polovici, učiní výběr květin skrovnější a polovici 5 zl. posílá pořadateli dělnické přílohy jako příspěvek k fondu pro dělnický list. Najde myšlénka tato následovníků?

A našla. Po rozeslaných dopisech a uvedeném článku sbírky na socialní fond utěšeně vzrůstaly. Rev. Jos. Hessoun, farář ze St. Louis v Americe, zaslal k témuž účelu 200 zl., nejmenovaný církevní hodnostář 75 zl., různé pak vikariáty zasílaly po 50 zl., takže socialní fond družstva Vlasť vykazoval již v prvním roce 1785 zl. 80 kr. příjmů. Tak ze skromné myšlénky stal se veliký skutek.

Posilněni touto schůzí ve svých záměrech a plánech dali se členové družstva Vlasť do práce, aby vyvolali křesťansko-socialní ruch v Čechách; nelekali se obtíží svého úkolu, ani pošklebků nepřátel z tábora socialní demokracie. Potupa a hana na jejich osoby se přímo chrlila nejen socialně demokratickým tiskem, ale i anonymními dopisy, jimiž zvláště já byl velmi často poctíván.

Proti nevěreckému tisku socialních demokratů a zvláště proti Šturcově »Záři« (r. 1888 založené) vystupováno od prvních buditelů křesť.-socialního hnutí v Praze a v předměstí s velikou energií. Bylo jednáno ústně i písemně s mnohými pražskými knihkupci, aby tisk socialně demokratické internacionály do prodeje nebrali, zvláště »Zář«. A také se nám to u mnohých podařilo.

XVII.

Založení »Dělnických Novin«. — Založení socialního odboru družstva Vlasť a jeho význam v křesť.-social. hnutí v zemích koruny České.

Po důvěrné poradě křesť. socialů v redakci »Čecha« následovala památná schůze výboru družstva Vlasť dne 25. června

1891, v níž podal skvělými úspěchy hnutí křesť. socialního nadšený a stále neúnavný propagator družstva, redaktor Tomáš Škrdle, konečný návrh na založení »Dělnických Novin« s tím podotknutím, aby první číslo vyšlo již dne 1. září 1891. A když návrh přijat, žádal red. Tom. Škrdle, abych byl jmenován redaktorem uvedeného listu. Také tento návrh byl přijat.

Tím vyplněna byla dávná touha křesť. socialů českých, která od roku 1888 směřovala k tomu cíli, založiti v Čechách samostatný křesťansko-socialní orgán.

Zajímavo jest, jak se dostal dr. Rudolf Horský do redakce »Dělnických Novin«. Jednalo se v uvedené místnosti o to, aby mně byl dán pomocník, a tu Tom. Škrdle pravil: »Vy, pane doktore, nemáte ve výboru ještě nijaké zvláštní práce, vezměte si to.« A dr. Rud. Horský ochotně přisvědčil. Jak nahodilá a nepatrná to příčina a jaké její výsledky!

Dne 10. srpna 1891 dr. Rud. Horský a já vydali jsme v katolických časopisech prohlášení ku katol. dělnictvu a řemeslnictvu a přátelům jeho, že povedeme »Dělnické Noviny«. První číslo vyšlo skutečně dne 1. září 1891 s provoláním a úvodním článkem, který jsem napsal proti socialním vůdcům a s nimi spojeným židům. Pěknou básní »Pravda vítězí« zastoupen byl v čísle dr. Rud. Horský. Báseň vysvětlovala význam hesla »Pravda vítězí« v čele listu uvedeného. Tohoto čísla tisklo se 5500 exemplářů, které rozlétly se do všech míst a krajů zemí koruny České a přijaty byly s jásotem všech přátel myšlénky křesťansko-socialní. A nyní šly úspěchy křesť. socialismu ráz na ráz. Za půl roku, dne 11. února 1892 ve schůzi socialního odboru družstva Vlasť oznamoval již red. Tomáš Škrdle, že »Dělnické Noviny« v prvním svém ročníku ustálily se na 3400 odběratelích, což bylo vzato na vědomí s pochvalou a uspokojením.

* *
*

Než, na tom, co uvedeno, se neustalo.

Ještě nežli vyšel katol.-dělnický časopis provedeno v zájmu katolického hnutí při družstvu Vlasť něco, čím socialní dějiny katolíků v Čechách povždy se budou honositi a nač katolíci právem mohou býti hrdi: dne 16. dubna 1891 ve schůzi výboru družstva Vlasť k návrhu redaktora Tom. Škrdle usneseno jednohlasně, založiti *socialní odbor* a v následující schůzi výboru dne 25. června 1891 podal již Tomáš Škrdle řád odboru. Tak se stala skutkem, abych tak řekl, první socialní rada křesť. socialů československých, která o vyvolání křesťansko-socialního hnutí má první a největší zásluhy.[35])

Ustavující schůze socialního odboru družstva Vlasť konána dne 9. července 1891 za přítomnosti předsedy družstva Vlasť dra Rud. Horského, P. Filipa Konečného, redaktora Tom. Škrdle, P. Jos. Svobody, kněze z Tov. Ježíšova,[36]) Frant. Pohunka, Frant.

[35]) Viz Vlasť roč. VII. č. 9. zprávu o schůzi výboru družstva Vlasť dne 16. dubna 1891.

[36]) P. Josef Svoboda, historik, narodil se dne 11. července r. 1826 ve Zbudové u Hluboké. Gymnasium studoval v Českých Budějovicích; pak vstoupil do

Žáka a mě. Pan Václav Žižka se omluvil s podotknutím, že se vším souhlasí, na čem se schůze usnese. Předsedou odboru ustanoven dr. Rud. Horský, místopředsedou Václav Žižka, zapisovatelem já a pokladníkem Tomáš Škrdle, trváme až podnes v těchto funkcích.

Schůze konala se v místnostech družstva Vlasť v Žižkově čp. 505 v I. patře. Úkol socialního odboru a veškerá jeho následující činnost vyslovena a objasněna byla a jest v 1. a 2. článku odboru, které zní:

Čl. 1. Družstvo Vlasť uznávajíc potřebu, aby se katolická strana v Čechách zorganisovála na poli socialním, zřídilo dle čl. 2. stanov spolkových socialní odbor.

Čl. 2. Účelem socialního odboru jest řešiti socialní otázku na základě katolickém, ve schůzích a přednáškách o ní rokovati a brániti církev a náboženství proti útokům časopisů a spolků socialních, nám nepřátelských a hájiti oprávněné zájmy dělnictva.

Valná hromada družstva Vlasť poskytovala socialnímu odboru ročně 200 zl. subvence k dosažení uvedeného účelu. A socialní odbor svého účelu také v plné míře dosáhl, byl stále na stráži, odrážeje útoky nepřátel, stále poskytoval rady a rozesílal řečníky do schůzí i vzorce stanov k zakládání křesťansko-socialních jednot, sv. Josefských jednot katol. mužů a jinochů i spolků katolických tovaryšů a napomínal řečníky, aby se také starali o zakládání a šíření Raiffeisenových záložen. Řečníci socialního odboru rozjížděli se do schůzí katolických spolků nejen v Čechách, ale i na Moravu a do Slezska a všude budili lid, všude hlásali vlastní samostatný křesťansko-socialní program, opírajíce se při tom hlavně o Encykliku sv. Otce Lva XIII. o socialní otázce. Hnutí katolíků rostlo a docíleny před tím nikdy nevídané úspěchy jak pro katolický tisk tak pro katolický spolkový a shromažďovací život. Nepřátelé katolického náboženství pozorovali vývoj katolické věci v Čechách i na Moravě s překvapením a tajenou závistí. A přátelé, kteří v naše podniky nekladli veliké naděje, začali k nám i našim podnikům nabývati důvěry. Tak provedeno, v což málo kdo doufal; obětavostí a přičinlivostí socialního odboru a našich přátel po venkově položeny byly základy k organisaci katolického lidu.

---

tamního semináře a odtud později do semináře pražského. Do řádu Tovaryšstva Ježíšova vstoupil r. 1847 ve Štýrském Hradci, ale po roce vrátil se do Čech. Na kněze byl vysvěcen v Čes. Budějovicích r. 1849. Krátký čas kaplanoval v Albrechtci u Sušice, načež byl jmenován prefektem soukromého gymnasia v Šejnově [Mariaschein]. V Praze působil opět jako kněz řádu Tovaryšstva Ježíšova od roku 1869. Při družstvu Vlasť založil r. 1890 historický kroužek a »Sborník historického kroužku.« Z hlavních jeho spisů dlužno uvésti: Co jsou Jesuité?, Missie v Japonii, Katolická reformace a Marianská družina v král. Českém a Studium našeho dějepisu. Zevrubný životopis s podobiznou P. Jos Svobody napsal dr. Mat. Kovář ve Sborníku historického kroužku r. 1896 seš. 5. str. 169. až 181. — P. Josef Svoboda zemřel dne 19. května r. 1896 v Praze a pochován jest do řádové hrobky na Kral. Vyšehradě.

XVIII.

První porada předsedů a příznivců jednot katol. tovaryšů v zemích koruny České. — Adresa sv. Otci Lvu XIII. za Jeho Encykliku o socialní otázce. -- Odevzdání adresy sv. Otci v Římě. — Eduard Jan Nep. Brynych.

Jiný neméně závažný a pro křesťansko-socialní hnutí důležitý krok podnikl arcidiecésní praeses jednot katolických a předseda spolku katolických tovaryšů pražských, tehdáž vyšehradský sídelní kanovník Edvard Brynych tím, že svolal ke dni 5. srpna 1891 do velkého sálu Svatovácl. záložny v Praze čp. 223-I. první sjezd předsedů a příznivců jednot katol. tovaryšů a jinochů z Čech i z Moravy. Zástupcové českých i německých katol. tovaryšských jednot sešli se v hojném počtu a rokovali po celý den ve vzorné jednomyslnosti a svornosti.

Předsedou sjezdu z české strany byl Edvard Brynych a místopředsedou z německé strany byl Frant. Kuttnar, kaplan a předseda spolku katol. tovaryšů v Bernarticích. Ze socialního odboru družstva Vlasť byli sjezdu přítomni a měli na rokování účastenství: dr. Rud. Horský, red. Tom. Škrdle, Václ. Žižka a já.

Uprostřed rokování přihlásil jsem se k slovu a vzpomínaje sv. Otce Lva XIII. a Jeho Encykliky o socialní a dělnické otázce, podal jsem návrh, aby za lásku a péči, kterou sv. Otec prokazuje dělnictvu všeho světa, po příkladu dělnictva francouzského vzchopilo se i dělnictvo československé a podepisovalo Adresu díků a oddanosti Jeho Svatosti papeži Lvu XIII. za Jeho velevýznamnou a pro všecky věky památnou Encykliku »Rerum novarum«.

K provedení tohoto návrhu doporučoval jsem zvolení tříčlenného komitétu. Návrh byl přijat s bouřlivou pochvalou a do komitétu jsme byli zvoleni red. Tom. Škrdle, Václav Žižka a já.

Výsledek sjezdu byl, že přijatá resoluce, která za účelem propagandy rozšířena pak tiskem ve mnoha tisících v Čechách, na Moravě i Slezsku, vedla spolky k agilnější činnosti. Lze to poznati z těchto článků resoluce:

Čl. 1. Buďtež v zásadě konány v neděli a ve svátek přednášky *nábožensko-socialního obsahu.*

Čl. 5. Všem opravdovým katolíkům, obzvláště duchovním správcům, *doporučují shromáždění horlivé zakládání* Svato-Josefských jednot katol. jinochů a mužů jako jeden z nejvydatnějších prostředků k dosažení onoho vznešeného úkolu, za kterým je Spasitel na vinici Svou poslal.

Čl. 6. Shromáždění vznášejí k nejdůstojnějším pp. biskupům česko-moravským tu snažnou, nejpokornější prosbu, by ráčili duchovenstvo k hojnému zakládání katolických jednot tovaryšských a jinošských *vybízeti a založené mocným vlivem svým podporovati.* Zejména též prosí shromáždění nejdůstojnější episkopát za to, aby vikariátní resp. dekanátní úřady vyzval, aby k hojnému zakládání jmenovaných jednot působily.

Čl. 7. Sami shromáždění slibují, že se všemožně přičiní, aby jednoty mezi známými co nejvíce doporučovali a rozšiřovali.

Čl. 9. Shromáždění usnáší se zvláštní resolucí doporučiti všem tovaryšským jednotám a všem katolíkům brožury »*Slova Pravdy*« od Edv. Brynycha.[37])

Čl. 10. Shromáždění doporučuje další resolucí všem jednotám katol. tovaryšů a jinochů brněnského »*Dělníka*« a právě založené pražské »*Dělnické Noviny*«.

Tento první sjezd katol. spolkářů a jich vůdců nad očekávání se vydařil a přinesl hojné ovoce, jak dokázáno vzrůstem nově zakládaných Svato-Josefských jednot a rozšířením katolického tisku. V tomto oboru náleží nemalá zásluha za vše, co se provedlo zakládáním Sv.-Josefských jednot v Čechách a že podnět k nim dal uvedeným sjezdem, Edvardu Janu Nep. Brynychovi, od r. 1893 biskupu královéhradeckému, tehdejšímu svolavateli a předsedovi sjezdu.

Zvolený na sjezdě komitét k uspořádání adresy sv. Otci Lvu XIII. za Jeho dělnickou Encykliku, hned po sjezdě vydal provolání k dělnictvu a řemeslnictvu československému k sbírání podpisů. Provolání vedle »Dělnických Novin« přineslo ještě 14 katol. listů, a z nich 3 německé.

* * *

Na adresu díků a oddanosti sv. Otci Lvu XIII. přičiněním zvoleného komitétu sešlo se během roku 12.000 podpisů katol. dělníků a řemeslníků, čehož na počátku našeho probuzení ani jsme neočekávali. Obdiv nad vykonaným činem byl všeobecný. Žižkovský učitel a člen tamní konference spolku sv. Vincence z Paula, p. Frant. Hübsch, adresu vlastnoručně a krasopisně zhotovil a družstvo Vlasť svým nákladem pořídilo na adresu skvostné desky, opatřené znakem sv. Otce Lva XIII. Adresa byla pak po 14 dní veřejně k nahlédnutí vyložena v Cyrillo-Methodějském knihkupectví v Praze na Starém Městě.

Záhy na to, dne 11. listopadu 1892 podal tuto adresu místopředseda družstva Vlasť, p. c. k. oficial Karel Ulrich, sám do rukou sv. Otce ve zvláštní audienci; bylť se za tou příčinou do Říma odebral.

»Svatý Otec ráčil se velmi vlídně vyptávati na organisaci katolického dělnictva československého, tázal se, *zdali se řídí pokyny Encykliky o dělnické otázce*; vyslovil se s potěšením o pilnosti a horlivosti jeho vůdců a pravil, aby jen dále pracovali, na zachování dělníků od zkázy a svedení od jedině pravých a požehnaných nauk církve katolické; Čechy výslovně několikrát chválil. Pak milostivě pravil, *že celému družstvu Vlasť i jednotlivým členům jeho a všem hodným dělníkům posílá své apoštolské požehnání a že adresu díků přijímá.*

---

[37]) Brožurkový, dvakrát v měsíci vycházející časopis »Slova Pravdy« založil a počal na podzim r. 1890 vydávati v Praze kanovník Edv. Brynych.

Po těchto slovech ráčil sv. Otec Lev XIII. přijati adresu, prohlížel ji chvíli a pak ji odevzdal svému prelátovi.

Zvláštní dopisovatel z Říma sdělil družstvu Vlasť, že sv. Otec při audienci radostí zářil, když se Jemu vypravovalo o působení katolicko-socialních mužů mezi dělnictvem českým, zakládáním spolků, tiskem, přednáškami atd., a to vše na základě Jeho Encykliky »Rerum novarum«.[38])

Přání dělnictva a řemeslnictva československého bylo podáním adresy díků sv. Otci pomocí družstva Vlasť vyplněno. První důkaz lásky a oddanosti dělníků a řemeslníků českých k sv. Otci Lvu XIII. byl tedy Jeho Svatosti před celým světem podán. První a velká akce křesťanských socialů českých vyšlá ze shromáždění, jež svolal a jemuž předsedal Edvard Brynych, zdařila se nad očekávání skvěle a samého sv. Otce výsledek její mile potěšil. U příležitosti této kapitoly, v níž se pojednává o jednom z nejdůležitějších kroků Edvarda Brynycha, k rozvoji křesť.-socialního hnutí směřujícího, podávám zároveň krátký náčrtek jeho života.

* * *

Edvard Jan Nep. Brynych narodil se dne 4. května 1846 ve Vlásenicích, okresu Pelhřimovského a zemřel v Chrasti u Chrudimi dne 20. listopadu 1902.

První jeho životopis se stanoviska křesťansko-socialního napsal redaktor Tomáš Škrdle v »Dělnických Novinách« (č. 20. roč. I. ze dne 16. června 1892), kdež jest i podobizna Brynychova z týchž let.[39])

Brynych, syn hospodářského úředníka, navštěvoval školy v Jindř. Hradci, v Kutné Hoře a posledně v Jičíně, kdež otec jeho stal se městským úředníkem. Gymnasium studoval v Jičíně a bohosloví v Hradci Králové, kde 4. listopadu 1868 byl vysvěcen na kněze. Po vysvěcení přišel do Žlunic na Jičínsku za kaplana a pobyl tam osm let; potom povolán za kaplana do Hradce Králové. Avšak kaplanoval zde jen rok. Roku 1877 jmenován v Hradci Králové profesorem pastorálky v semináři a r. 1888 stal se sídelním kanovníkem na Král. Vyšehradě.

Záhy po usazení se na Vyšehradě k přání † kard. arcib. Fr. Schönborna převzal Brynych předsednictví v Jednotě katol. tovaryšů v Praze a úřad duchovního rádce ve spolku sv. Marie Anežky pro dobrovolnou péči o chudé v král. Českém. Za svého působení koupil Jednotě katol. tovaryšů v Praze spolkový dům čp. 209.-I. na Anenském náměstí a v jeho prospěch věnoval veškerý výtěžek ze svých spisů a brožur, které vydával. V měsíci prosinci r. 1890 založil v zájmu katolických tovaryšů brožurkový časopis »Slova pravdy«, který řízením kanovníka dra. Jos. Buriana dodnes vychází.

---

[38]) »Dělnické Noviny« č. 8. roč. II. ze dne 16. prosince 1892 str. 73. až 75. článek: »Odevzdání adresy dělnictva československého sv. Otci Lvu XIII.« dle něhož jest zde referováno.

[39]) Zevrubnější podání životopisná Edvarda Jana Nep. Bynycha, nalezne čtenář v »Růži Dominikánské« č. 1. a 2. roč. VII. 1892, v »Obnově« č. 47. roč. VIII., ve »Vlasti« čís. 3. roč. XIX. a v »Časových Úvahách« č. 1. r. VII. z r. 1903.

Počátkem roku 1891 jmenován byl Brynych kardinálem a arcibiskupem hr. Schönbornem generálním předsedou všech tovaryšských a jinošských jednot v pražské arcidiecési. Tím rokem datuje se také veškerá křesť.-socialní činnost Brynychova v katolicko-dělnickém hnutí českém. Jezdil světit prapory spolků katolických a svěcení provázel obdivuhodnými řečmi ve chrámech i na náměstích, tak činil jako kanovník a později neméně horlivě i jako biskup.

Na biskupa posvěcen byl v Hradci Králové dne 25. března 1893. Za jeho vedení diecése královéhradecké vzrostl největší počet spolků křesť.-socialních, tovaryšských i jinošských v této diecési a zmohutněl také nevídanou dříve měrou i veškeren katolický život, jak o tom svědčily dva velké katolické sjezdy (r. 1897 a 1902) v Hradci Králové vedle mnoha sjezdů krajinských v celé diecési.

V uznání svých zásluh a činnosti své jmenován byl biskup Brynych od Sv. Otce Lva XIII. r. 1901 papežským domácím prelátem, assistentem trůnu a římským hrabětem.

V katolické literatuře vyniká jméno Brynychovo na prvních místech. Napsal a vydal spisy theologické, lidové poučné knihy a brožury, že tvoří celou bibliotéku a všecky jsou ceny trvalé. Také žurnalisticky byl velmi činným, zvláště při týdenníku »Obnově«, k níž, jakož i »Časovým Úvahám« dal podnět. Sbírka jeho úvodních článků vychází samostatně pod názvem »Duch katolické obnovy.«

XIX.

Májová oslava národních socialistů r. 1891. — České dělnictvo na zemské jubilejní výstavě. — První výstavy dělnictva českého v Plzni.

Napsal jsem (v kapitole XIV.), že národně socialní strana založená po prvním máji roku 1890 vystoupila na veřejnost kromě schůzí a činnosti ve spolcích také velkolepovou oslavou májovou r. 1891 (v den 1. května, který tehdy byl právě v neděli) a proto jest mi se o tom poněkud zmíniti.

Předem musím poznamenati, že národní socialisté nehodlali nikdy pořádati slavnost prvního máje ve všední den, nýbrž vždy první neděli v měsíci květnu. A také v letech 1891 až 1893 skutečně slovu svému dostáli.

První májová slavnost národních socialistů byla skutečně velkolepou, ačkoliv internacionalní socialisté, kde mohli proti ní agitovali a potupně »štvanicí« ji nazývali.[40])

Tábor národních socialistů konal se na ostrově »Velké Benátky«. Zde sešlo se přes tři tisíce národních socialistů a nadšení bylo všeobecné, když jeden z prvních buditelů a hlasatelů my-

---

[40]) Poznamenati sluší, že národní socialisté pořádali májovou oslavu na ostrově Velké Benátky v Praze, kterémuž ostrovu před dávnými lety říkalo se »Štvanice«. Odtud vzali si socialní internacionalové svůj posměšek proti národním.

šlénky národní v lidu dělnickém, bývalý dělník strojnický p. Fr. Krasl, předseda politicko-dělnického klubu »Svornost«, vystoupil na červeno-bíle dekorovanou tribunu a tábor zahájil nadšenou vlastenecko-dělnickou řečí. Týž také táboru předsedal. Program rokování byl: 1. Všeobecné právo hlasovací. 2. Osmihodinná doba pracovní.

K odstavci prvému mluvili pp.: Kabeláč, Ant. Sedmidubský, Matěj Benák, Jan Vodička a Zimmerman. K odstavci druhému ujali se slova pp.: předseda Fr. Krasl, Kabeláč, Vodička, Sedmidubský, Křepela a Benák.

Resoluce byly přijaty tři: 1. pro všeobecné hlasovací právo mužů i žen, 2. pro hájení českých dělníků v uzavřeném německém území (v kteréž resoluci dovoláváno se poslanců, korporací i státu ku pomoci) a 3. pro zavedení zákonitě ustanovené osmihodinné pracovní doby.

Řečníci lidu imponovali, nebylo házeno žádnými bombasty, ani forovými frázemi. Celý tábor poskytoval obraz mužů vážně proti socialní internacionale a v zájmu dělnictva českého vystupujících. Ani proti jiným národním stranám nebylo dovoleno útočiti bezprávně. Tak na př., když jeden z řečníků, Jan Vodička, mezi řečí jal se také podezřívati stranu katolickou, nazývaje ji »klerikální«, že prý chová se k požadavkům dělnictva nepřátelsky, byl okamžitě předsedou p. Fr. Kraslem napomenut, aby toho zanechal, nikoho nepodezříval a mluvil k programu o osmihodinné době pracovní. Než řečník neuposlechl a po třetím napomenutí za souhlasu shromáždění bylo mu předsedou slovo odňato.[41])

Tábor po tříhodinném trvání skončen ve vzorném pořádku, a odpoledne na jeho místě pořádána zábava, opět velice četně navštívená.

O průběhu této májové slavnosti národních socialistů přinesl ze všech pražských listů nejzevrubnější a nejlepší referát »Hlas Národa« ze dne 2. května (č. 120.) 1891. »Národní Listy«, ačkoliv internacionálové říkali, že za národními socialisty stojí, přinesly referát mnohem stručnější, proti »Hlasu Národa« přímo nepatrný.

* *
*

V době, kdy my křesťanští socialové sbírali jsme své síly k vyvolání nového života v lidu českém, sotva rok existující strana národně socialní v Praze zápasila vedle nás se socialní internacionálou za uchování myšlénky národní.

Veliké pobouření v řadách národních socialistů vyvolali socialní demokraté dne 25. ledna 1891, kdy na jedné ze svých schůzí »u Labutě« na Poříčí v Praze usnesli se proti obeslání a proti návštěvě zemské jubilejní výstavy v Král. Oboře, proti níž zároveň vystoupily i kruhy německé. Rozhodnutí socialních demokratů kolovalo pak ve všech social. demokratických časopisech.

V odpověď social. demokratům vydali národní socialisté pamětní list »Českému dělnictvu v památný den jeho pohanění (25. ledna 1891)« nákl. časop. »Naše Obrana« a tiskem u Edv.

[41]) »Hlas Národa« ze dne 2. května 1891 v Praze.

Beauforta. Mimo to provedli národní socialisté velkou agitaci pro hromadnou návštěvu jubilejní výstavy se strany českého dělnictva — a agitace se podařila.

Dne 20. září 1891 seřadilo se na pláni »Maninách« u dělnických domků v Holešovicích ohromné shromáždění dělníků — počtem přes 8000 — a táhlo na výstavu pod 19 prapory dělnických spolků s dvěma hudebními kapelami.[42])

V týž den vešlo zároveň za průvodem na dělnické lístky 26.838 mužů a žen stavu dělnického — do bran výstavy.

Průvod dělnictva přivítal vlasteneckou řečí na výstavišti člen výkonného výboru výstavy, cís. rada p. Jahn.

Jménem českého dělnictva odpovídal předseda polit. dělnického spolku »Svornost« p. Frant. Krasl. Děkoval za uvítání a líčil význam dělnické práce na této výstavě. Ubezpečoval porozuměním, jakého v řadách dělnictva českého došel tento podnik, v němž Čechové zůstali osamoceni, a kdož by se nadál — ku vlastnímu prospěchu, že mohou říci: »Všecko, co je zde kolem nás, je naše a jen naše.«[43])

Řečník skončil za bouřlivé pochvaly tisíců.

V týž den sebrali národní socialisté mezi sebou 200 K jako Svatováclavský dělnický výstavní dar pro Ústř. Matici Školskou.

Socialně demokratický tisk zuřil; jeho plán, odraziti dělnictvo české od velikého podniku národa českého, se nezdařil. Mám-li nestranně vydati pravdě svědectví, musím říci, že hlavní zásluha patřila zde předákům národně socialní strany: předsedovi »Svornosti« p. Frant. Kraslovi a pro věc národně socialní tehdy velmi snaživému p. Václavu Sedmidubskému.

Také v metropoli českého západu, katolicismu vždy věrné Plzni v letech 1891—1893 vznikl bez přičinění pražských národních socialistů jakýsi svérázný a samostatný národně dělnický ruch, jemuž byl v čele kovodělník Vilém Kosina, redaktor »*Práce*«, časopisu věnovaného odbornému vzdělání dělnictva, který tehdáž v Plzni od r. 1891 do 1893 vycházel jako měsíčník. Uvedený list se nezabýval politikou a socialismem a přinášel pouze články pro poučení v práci a řemeslech.

Než, jakkoliv dělnický ruch v Plzni zdal se býti pouze odborně vzdělávací, přece čeští dělníci se v něm národnostně tužili a vlastenecky jako uvědomělí Čechové prospívali, a to bylo také hlavním účelem, ku kterému tamní časopis »Práce« i spolek »Dělnická Beseda«, usilovně pracovati se snažily.

A pozoruhodnou je ta činnost.

Dělníci nejen že si založili odborně vzdělávací časopis, ale oni i odborně pracovali a práci svou veřejně vystavovali, aby byl výsledek patrný.

Vedle časopisu a vedle »Dělnické besedy« vznikl v Plzni také »Spolek pro zbudování dělnického spolkového domu« a ten

---

[42]) »Naše Obrana« č. 30. roč. II. 1891. Článek: Hromadná návštěva českého dělnictva na zemské jubilejní výstavě.

[43]) Řeč Frant. Krasla přinesla v doslovném znění »Naše Obrana« v čís. 30. roč. II. dne 7. října 1891.

podepřel odborné vzdělávací snahy dělníků tím, že uspořádal v Plzni tři dělnické výstavy, z nichž čistý výtěžek byl věnován spolkové pokladně. Snahy dělníků: ukázati veřejně odbornou vyspělost dělnictva byly uvedeny takto ve skutek, a spolku pro stavbu dělnického domu zjednán zároveň pěkný pramen příjmů.

První dělnická výstavka byla malá; mělo na ní účastenství pouze 50 vystavovatelů. V druhé výstavě bylo však vystavovatelů, 100, a třetí dělnicka výstava byla již pěkná a významná; byla důkazem, že když český dělník něco chce, také něco dokáže: obeslalo ji 150 vystavovatelů, vesměs dělníků a učňů.[44])

Výstava byla rozdělena ve 14 skupin, které takto byly seřaděny: 1. Stroje a nástroje hospodářské (1 vystavovatel). 2. Zpracování kovů (20 vystav.). 3. Zpracování kamene, zemin a hlíny (14 vyst.). 4. Zpracování dřeva (20 vyst.). 5. Výzdoba dřeva (2 vyst.). 6. Práce na zkoušku k průkazu výučnímu (vystavilo 20 učňů). 7. Zpracování koží (11 vyst.). 8. Výroba šatstva a zboží textilního (15 vyst.). 9. Práce v papíru a zboží ozdobném (4 vyst.). 10. Knihtisk a litografie (5 vyst.). 11. Literatura odborná (4 vyst.). 12. Literatura dělnická a spisy socialní (vyst. 31 děl. časopisů českých a německých a více spisů socialně vědeckých mimo diagramy 37 dělnických spolků českých v král. Českém). 13. Malířství a kresba (3 vyst.). 14. Sbírky geologické (vystavil Vilém Kosina, dělník strojnický a redaktor »Práce«). Tato sbírka nerostů a zkamenělin byla skutečně skvostná.

Výstava trvala od 18. do 31. prosince 1892, vždy od 8. hod. ranní do 6 hod. večerní. Návštěva při uzavření výstavy dne 1. ledna 1893 činila 5600 osob a hrubý příjem při nízkém vstupném i s podporami od korporac a soukromníků činil přes 2000 K. Výlohy vyžadovaly 1200 K, tak že spolkové pokladně k vystavení spol. dělnického domu přibylo 800 K.

O výstavě samé přinesl časopis »Práce« (č. 11. r. II.) tento referát: »Výstava zdařila se nad očekávání skvěle. V den zahájení (18. prosince 1892) seřadily se v západní části města veškeré spolky dělnické z Plzně (10), jakož i deputace dělnické z venkova a za hlaholu hudby ubíraly se městem v nepřehledných řadách do budovy výstavní (»u města Hamburku«). Ulice a prostranství, kudy se tento u nás neobvyklý průvod ubíral, oblehány byly obecenstvem mnoha tisíc hlav. Nádražní třída a vchod do výstavy okrášleny byly festony a prapory v barvách národních.«

Výstavu zahájil pan Bedřich Helm, president obchodní a živnostenské komory plzeňské, pod jejímž protektorátem byla výstava uspořádána.

Dále pak mluvili ještě p. dr. Peták, purkmistr města Plzně. Týž mezi jiným pravil: »Dělník, který po svém celodenním namahání přistupuje ještě k večerní práci, aby svojí pílí dokázal, že dbá o své zdokonalení, dává tím na jevo svůj morální a vznešený zápal pro věc dobrou, a tím nabývá tato výstava ještě vět-

[44]) »Průvodce po III. dělnické výstavě v Plzni.« Nákladem časop. »Práce«. 1892. Tisk. J. R. Porta v Plzni.

šího významu. Zde, v této výstavě, můžeme obdivovati vytrvalost českého dělnictva, jemuž patří zásluha o zdar výstavy, a tomu platí naše uznání. Dělnictvo, které stojí na takových zásadách, klestí si cestu k lepší budoucnosti.«[45])

Po ukončení výstavy uspořádán na počest vystavovatelů slavnostní večírek v hotelu u Waldeka, kde předseda výstavního výboru, redaktor Vilém Kosina, měl slavnostní řeč na ukončenou. Velebil práci jako vítězkyni budoucnosti, jako základ příštího šťastného života a jako smírkyni všech společenských i politických protiv. »Nešťastným člověkem jest, — volal ku konci řečník — kdo nepochopil význam jakékoliv práce, aniž v celém svém životě něco vykonal. Jen lid práce uchovává si energii, bystrost a nadšení; tím pak vzrůstá v sebevědomí i síle — a vítězí!«

Když skončil, zahučela dvoranou dlouhotrvající pochvala, a poslední práce z výstavy: udílení vyznamenání, památnou tuto událost českého dělnictvá na našem západě zakončilo.

Po desíti letech roku 1902 uspořádali socialní demokraté v Praze také »dělnickou« výstavu (která však svým složením měla se jmenovati »řemeslnicko-živnostenská a dělnická výstava«) a nazvali ji »první dělnickou výstavu«, jakým právem nevím. Dělnické výstavy byly v Plzni (1890—92) tři a roku 1895 na Národop. Výstavě Československé výstava katolického dělnictva československého v Praze byla výstavou čtvrtou, a teprve po těchto r. 1902 následovala »první (!) dělnická výstava« socialních demokratů, tedy vlastně výstava lidu dělnického *pátá* a nikoliv první.

XX.

Mé protesty k I. a II. sjezdu socialních demokratů českých v Praze r. 1891 a v Čes. Budějovicích r. 1893.

Socialní demokraté svolávali ke konci roku 1891 první svůj český sjezd v Praze. Veškerá prohlášení k tomuto sjezdu byla tak psaná, jakoby svolavatelé byli veškerým dělnictvem československým oprávněni sjezd svolati a o veškerých záležitostech dělnictva československého vůbec mluviti a se usnášeti.

Když jsem tuto neoprávněnou hru zpozoroval, dohodnuv se se svými přáteli, poslal jsem sjezdu tento přípis:

»Předsednictvu sjezdu socialních demokratů českých v Praze! Jménem všech křesťansko-socialních dělníků a jejich přátel, stojících za »Dělnickými Novinami«, protestuji proti konání sjezdu socialních demokratů českých v Praze dne 25. až 27. t. m. Protestuji co nejrozhodněji proti prohlášení zásad ve smyslu socialně demokratickém a internacionalním, jest-li sjezd takovéto za své přijme a odváží-li se *jménem veškerého dělnictva československého* prohlášení takové činiti anebo ve směru tom jednati. Nadšen jsa láskou ku katolickému náboženství, nadšen jsa láskou k vlasti a národu, obhajuje pravou věc dělnictva československého, podepisuji protest s plným vědomím, že dělnictvo československé

[45]) »Práce«, č. 11. roč. II. 1893. Plzeň.

jen tenkráte půjde dobrou cestou, když vedle požadavků k zlepšení svého duševního i hmotného postavení jednati bude ve smyslu křesťansko-socialním, aniž by zapomínalo svých vlasteneckých a národních povinností.« V Žižkově, 26. prosince 1891. T. J. Jiroušek, dělník strojnický a redaktor »Dělnických Novin.«

Když protest sjezdu došel, tázal se předseda Jos. Steiner, dělník sklářský a redaktor »Social. Demokrata«, má-li se protest čísti. Shromáždění socialní demokraté se usnesli, že protest ve shromáždění tomto veřejně čísti se nemá.[46])

Dlužno zároveň podotknouti, že v témž smyslu, ohledně prohlašování zásad jménem veškerého dělnictva československého, zaslán byl sjezdu i jiný protest od sboru důvěrníků strany národně-socialní. V tomto protestu kladen byl důraz na to, že národně socialní strana nebyla svými zástupci k sjezdu připuštěna, a protestováno proti směru internacionalnímu, jímž seslabují se city vlastenecké a národní. Protest byl podepsán Václavem Sedmidubským, Frant. Kraslem, Janem Vávrou, Fr. Pěnkavou a Janem Vurstialem.

Také tento protest, z usnesení socialních demokratů, nebyl ve schůzi čten.[47])

Podobný protest zaslal jsem o dvě léta později sjezdu socialních demokratů v Českých Budějovicích, který konal se tam dne 25. a 26. prosince r. 1893. Protest můj zněl tenkráte takto:

»Slavné předsednictvo sjezdu! Jménem všech za »Dělnickými Novinami« stojících a křesťansko-socialně smýšlejících dělníků českých varuji sjezd a jeho řečníky před jednáním a usnášením se *ve jménu veškerého dělnictva československého*. Důvody mé výstrahy spočívají v tom, že na tomto sjezdu *není veškeré dělnictvo československé zastoupeno*. A dále. Protestuji zároveň proti politickému internacionalismu, proti prohlašování náboženství za věc soukromou a protestuji proti jakémukoliv ponižování citů vlasteneckých a národních v dělnictvu českém. *Protestuji proti každému účastenství židů v hnutí dělnickém*, zvláště v hnutí dělnictva českého; protestuji proti atheismu v socialismu, proti nespolečenství v socialismu i proti odpuzování všech stavů a tříd národa od práva v řešení otázky dělnické a v řešení otázky socialní vůbec. Slavné předsednictví račiž oznámení toto slav. sjezdu sděliti. V Praze, dne 24. prosince 1893. Tomáš Josef Jiroušek, redaktor »Dělnických Novin.« — Druhý a podobný přípis zaslal sjezdu též Politický klub katol. dělnictva pro král. České se sídlem v Praze. Než, oba protesty byly pouze předsednictvím sjezdu oznámeny, že došly, ale čteny nebyly.[48]) Zástupcové socialně demokratického dělnictva neměli se dověděti slov pravdy.

---

[46]) Viz »Dělnické Noviny« roč. I. číslo 9 v Praze 1891.

[47]) Protest strany národně socialní přinesly též v plném znění »Dělnické Noviny« roč. I. č. 9. 1891. jako otisk z časopisu »Naše Obrana.«

[48]) »Děl. Nov.« č. 9. r. III. 1. ledna 1894.

XXI.

Vznik mladočechů. — Porážka strany staročeské. — Vznik hnutí pokrokového studentstva. — Styky studentstva se socialisty. — Založení »Omladiny“ socialistickou mládeží. — Opanování »Omladiny« pokrokovým studentstvem. — Demonstrační akce »Omladiny«.

Počátky liberální či svobodomyslné strany mladočeské spatřujeme již v letech padesátých minulého století. Již v roce 1874 dokazoval dr. Edvard Grégr, že mladočešství je tak starým jako staročešství. »Divnou náhodou — praví dr. Grégr — jsou mezi čelnějšími mladočechy starší lidé nežli mezi staročechy. Nehledě k nebožtíku dru Purkyňovi, kterýžto slavný učenec byl jedním z nejrozhodnějších mladočechů, ač čítal bez mála 80 let, poukazuji jen k dru Kodymovi, dru Trojanovi, kteří věkem svým starší jsou než sám vůdce staročechů dr. Rieger. Dr. Sladkovský, vůdce mladočechů, úpěl již v žalářích olomouckých, když staročech Zeithammer chodil ještě do školy.«[49])

A dr. Grégr má pravdu. S muži liberálního ducha, jichž přičiněním a sdružením povstala v letech sedmdesátých strana mladočeská, shledáváme se již v bouřné době roku 1848 a zvláště v následujících dvaceti letech. Karel Sabina, Vincenc Vávra-Haštalský, dr. Fr. Cyrill Kampelík, prof. Amerling, sám Mikovec a celá řada jiných, byli duchem liberálové a liberály byli pak i ti, které svými spisy neb učením vychovali. Toho nemůže nikdo popříti. Mladší následovníci jejich dočkali se pak již v letech sedmdesátých sorganisování strany mladočeské. Na velké hostině stoupenců mladočeských, konané dne 1. února 1873 v Mělníce, »vytknuty hlavní zásady, jimiž se strana tato na příště říditi chce« a dne 25. prosince 1874 konán již první sjezd strany mladočeské v Praze, na němž zvolen sbor důvěrníků a sestaven program strany.[50])

Tak povstala strana mladočeská, která, ačkoliv konservativně smýšlející staročeši měli vedení národa v rukou, rozrážela pevné jejich šiky, zvláště při volbách do sněmu a do říšské rady, až dne 2. července 1889 se jí podařilo, že se svými kandidáty při volbách do sněmu prorazila ve skupinách obcí 30 a ve skupinách měst 10 kandidáty. A konečně při volbách do říšské rady dne 2. března 1891 porazila strana mladočeská staročeské kandidáty ve venkovských obcích na celé čáře a ve skupinách měst získala taktéž všecky mandáty až na skupinu táborskou, kde prošel staročech. K vítězství mladočechů nad staročechy dopomohly v r. 1891 tak zvané vídeňské úmluvy o smíření Čechů s Němci, jimž posměšně říkáno »punktace“.

Než, postupem doby došlo to s činností mladočechů na sněmu i na říšské radě tak daleko, že jindy radikální mladočeská

---

49) »K objasnění našich domácích sporů.« Sepsal dr. Edv. Grégr. 1874 strana 7.

50) »Politické dějiny národa českého.« Napsal Adolf Srb. Svazek II. str. 452 a 477 až 480.

strana podezřívána je dnes právě tak, jako byla podezřívána strana staročeská na počátku let devadesátých, že špatně neradikálně vede národ. Tím však jsou mladočeši sami vinni.

Jak uvedeno, způsobil staročechům porážku mladočeský radikalismus, když však mladočeši jali se parlamentárně pracovati, museli radikalismus odložiti, aby byli na sněmu i v říšské radě možnými, a tím sami zpečetili svůj osud, který je v nedaleké již budoucnosti očekává.

Studentstvo a vůbec česká mládež, zklamaná v mladočeších, z nichž radikalismus znenáhla se vytrácel, jala se sama radikalismus pěstovati a nespokojené živly organisovati, a to velmi záhy po roce 1891. Hnutí tomu dáno jméno »hnutí pokrokové«.

V čele tohoto pokrokového hnutí postavila se, jak řečeno, valná část studentstva, která po rozpuštění Akademického čtenářského spolku (dne 24. srpna 1889) soustředila se v akademickém spolku »Slavie«, kde r. 1891 pokrokovci nabyli již takové většiny, že si ze svého středu zvolili celý výbor.

Záhy potom konali pak pokrokáři na Žofíně banket (18. května 1891) a sjezd, kde přijali vlastní program, a tím vybudovali si i vlastní stranu.

Nyní nastala činnost této mladé strany. Studentští pokrokáři pletli se takořka do všech socialně lidových proudů doby, vyjímaje ovšem hnutí křesťansko-socialní. K nám přišel nanejvýš některý hlouček pokrokového studentstva, zvláště do schůze prvního Politického klubu katolického dělnictva v Čechách se sídlem v Praze, dělat oposici nebo kraval. Jinak s námi pokrokové studentstvo v letech 1893-1895 nic nemělo. Za to však v hostinci »u Pštrosů«, kde měl své místnosti socialně demokratický Politický klub dělnický v Čechách, studentstvo pokrokové se jen hemžilo. Studentstva tohoto zmocnila se totiž fixní idea odvrátit socialní demokraty od internacionalismu. Socialní demokraté úskok záhy zpozorovali a jali se opět získávati pokrokové studenstvo internacionalismu. Obojí šlo ovšem těžko, a konec konců byl, že pokrokové studenstvo, rozmrzeno neúspěchy, přestalo si socialních demokratů všímati.

Podobnou ideu, jako pokrokové studentstvo, měl již r. 1882 socialní demokrat, radikál Norb. Zoula. Tehdáž sdíleli jsme spolu pod věží novoměstské radnice jednu celu pro tajné spolčování, a Zoula z dlouhé chvíle kul tam plány pro budoucnost. Výsledek jeho úvah byl: získati studentstvo pro socialismus a socialní demokraty pro bratrství se studenty. Do programu soc. demokratů mělo se dáti všecko, co by nás sbližovalo; internacionalismus měl se v programu ponechati pro dělnictvo, a národnost měla se respektovati vzhledem k studentstvu. Pecka, když mu Zoula na procházce své plány sděloval, smál se až k popukání a pravil: »Nech toho být, jak to je. Co chceš dělat! Zde máš (ukázal na mne) zarytého národovce i klerikála, já jsem internacionalista a nevěrec, ty jsi také internacionalista a »klerikál« (Zoula totiž neuznával také potřebu vystupovati z církve) a snášíme se dobře.

Se studenty nic nesvedem', ty nech být a hled si dělnictva.« Zoula se na Pecku zadíval, usmál se také a již o plánu, nadělati ze studentů socialisty a ze socialních demokratů jejich přátele, nikomu se ani nezmínil.[51])

A tak, jako Jos. Boleslav Pecka řekl r. 1882 Zoulovi, že dělnictvo nesvedlo by nic se studenty, tak i pokrokové studentstvo r. 1892 nesvedlo nic s dělníky a dělníci se studenstvem. Nic nepomohly pokrokovému studentstvu mezi socialními demokraty přednášky studujícího filosofie Antonína Hajna, ani Václ. Jarosl. Klofáče, nepomohlo ani to, že dr. Alois Rašín projevil touhu překládati do češtiny Marxův »Kapitál« a nespomohlo ani to, že pokrokáři: Karel Stanislav Sokol, V. J. Klofáč a Ant. Hajn dali se zapsati za členy Politického dělnického klubu v Čechách.[52])

Marnými osvědčily se i přednášky pokrokového studentstva v socialně demokratických spolcích a schůzích v Libni, Vršovicích, Žižkově, na Kladně, v Kročehlavech, Novém Bydžově, Německém Brodě a jinde. Marným ukázalo se i přinesení pozdravu pokrokového studentstva socialně demokratickému dělnictvu při slavnosti prvního máje roku 1892. Ani přítomnost při slavnosti májové, jíž skvěli se r. 1892 mezi socialními demokraty předáci

[51]) Norbert Zoula, stříbrník, narodil se roku 1854 ve Lštění (okr. benešovský u Prahy). V dělnickém hnutí objevuje se jeho jméno jako delegáta na prvním sjezdu socialních demokratů českých v Břevnově r. 1878. Již u vojska byl Zoula ve vyšetř. vazbě r. 1881 pro rozšiřování socialistického tisku a styky se socialními demokraty v Praze vyšetřován s kolegou svým Primusem Freitagem. K odsouzení obou však nedošlo. Za to však byl Zoula šarže četařské zbaven. V Praze založil r. 1880 socialistický spolek »Činnost«, kde byl předsedou. Články do »Budoucnosti« a »Dělnických Listů« psal pod pseudonymy »Cink« a »Táborský«. Za účastenství na tajném sjezdu v Břevnově r. 1878 byl na tři měsíce a r. 1882 opět pro tajné spolčování na deset měsíců do tuhého vězení odsouzen. — Zoula celkem nebyl zlý člověk, byl v politicko-socialních názorech radikál, ale jen slovy. S p. Václavem Žižkou pracoval Zoula v letech 1877 a 1879 v jedné stříbrnické dílně v Praze (u p. Gauče) a také jedenkráte p. Žižkovi sdělil, že když do školy v Postupicích chodil, z náboženství že vždycky dobře prospíval a při zkoušce, které kardinál a kníže arcibiskup Bedřich Schwarzenberg v Postupicích jednou byl visitaci přítomen, byl jím vyznamenán. Kardinál zkoušel Zoulu z náboženství a když se osvědčil, pochválil ho a sám malým dárkem — modlitbami — odměnil. Co do náboženského smýšlení Zoula, ač radikál v socialních názorech, nebyl konec konců fanatik protináboženský, alespoň do té doby ne, pokud byl v Čechách — do roku 1882. Podám toho opět jeden doklad. Bylo to z jara roku 1882, když jsme si oba, on 10 a já 4 měsíce trestu pro tajné spolčování v jedné cele odbývali; tu přišel Zoulovi dopis z Vídně od jeho manželky, že má syna. Dopis končil slovy: »urči, jaké má při křtu sv. dostat jméno.« Zoula se na chvíli zamyslil a pak obrátil se ke mně řka: »Poslechni, jak by se přece ten chlapec měl jmenovat? Manželka chce po mně, ale mně se to nezdá býti dobrým. Tak po někom jiném, podle některého slavného muže, co myslíš?« Zkoušel jsem Zoulu odpovědí: »Víš, kdo je slavným a nejváženějším mužem již dnes?« Zoula: »Nevím«. Já na to: »Sv. Otec Lev XIII.!« Zoula blýskl černýma svýma očima a zvolal: »Budiž! Chlapec ať se jmenuje Lev!« A stalo se tak, když Zoula dopisem své manželce sdělil, jak chlapec jmenovati se má. Po přestálém trestu odjel Zoula r. 1883 i s rodinou do Ameriky, kde řídil v Chicagu socialně-radikální list »Budoucnost«. Netěšil se však svobodě Americké dlouho; za několik roků zemřel. Podobiznu Zoulovu a to věrně podanou, přinesl »Malý dělnický kalendář« na rok 1902 v Praze. Životopis byl tam však podán úplně nedostatečný.

[52]) »Omladina« a pokrokové hnutí. Napsal Ant. Pravoslav Veselý. Str. 95. Praha 1902.

pokrokových studentů: právník Ant. Čížek, medik Albert Dutka, Ant. Hajn, Jaroslav Rozvoda a j. nepřivedla socialní demokraty studentstvu v náruč. Socialisté zůstali si svými a k studentstvu chovali se pouze jako ku každým jiným hostům.

Pokrokové studentstvo se socialními demokraty nepořídilo nic a postranními cestami a plány nebylo by pořídilo také nic. Než, co se nepodařilo pokrokovému studentstvu se starými socialisty, podařilo se mu alespoň částečně u socialistické mládeže, která seskupila se ve vlastní stranu pod názvem »Omladina« a založila časopis téhož jména.

Společnost »Omladina« vyšla částečně ze socialistické mládeže a částečně z pokrokových studentů. Vznikla jako zvláštní frakce na konferenci, která konala se na Kladně dne 28. září 1891, kde hlavní slovo vedli Václav Šturc, vydavatel socialistické »Záře«, a jeho spolupracovník Frant. Vl. Lorenc.[53]) Na konferenci této přijata také resoluce zásad, organisace a taktiky a časopis »Omladina« prohlášen za ústřední orgán strany. V zásadách uznány jsou »práva všech národností« a »proti utiskování národností pracovati se má na poli mezinárodního sbratření.« Mimo to 3. článkem resoluce uznána »ze všech politických stran strana socialně demokratická za jedině způsobilou urovnati poměry společenské.«[54])

Na konferenci kladenské a na pohlášení programové resoluce »Omladiny« měli podílu též pokrokáři Ant. Hajn, Jos. Škába a j., jakož i na sjezdu »Omladiny« konaném též na Kladně dne 7. srpna 1892, k němuž Antonín Hajn dostavil se dokonce jako zástupce »Časopisu českého studentstva.«[55]) Na tomto sjezdu se ukázalo, že pokrokáři nabyli v »Omladině« nad socialně demokratickými živly vrch a programové resoluci kladenské z r. 1891 dán i ráz slovanský. Socialní demokraté, ačkoliv dost na to zle žehrali, co »jejich mládež« s »Omladinou« vyvedla, nemohli si již pomoci a museli mlčeti.

Sotva »Omladina« vznikla, nastala hned řada demonstrací a doba bouřných schůzí, na nichž jak pokrokové studentstvo tak i studentstvem vedená jindy socialistická mládež, měly hojného účastenství.

První demonstrace byla pokrokovým studentstvem a »Omladinou« provedena dne 8. listopadu 1891 na Bílé Hoře, při níž došlo i k zatýkání a pak k soudům, i odsouzeno k různým trestům pět studujících a jedna dívka. — K druhé demonstraci

[53]) Fr. Vlad. Lorenc ze Zbyslavi u Čáslavi, bývalý studující kolínského gymnasia, byl po čas svých studií podporován a vyživován † děkanem Svobodou v Kolíně, a již i v týž čas odebíral tajně Šturcovu »Zář« a konečně zanechav studií, odebral se do Prahy, kde přihlásil se Šturcovi za spolupracovníka proti katolíkům nejostřeji agitující »Záře«. V době persekuce »Omladiny«, seznav nebezpečí, odjel do Brasilie a unikl tak zatknutí.

[54]) »Omladina« a pokr. hnutí. Str. 98—100.

[55]) »Časopis českého studentstva« založen byl r. 1889 a řízen K. St. Sokolem až do jeho zastavení roku 1892. List tento dal první podnět k hnutí pokrokovému v českém studentstvu. Další úkol převzaly pak po něm ještě ostřejší »Nové Proudy.«

došlo 6. července 1892 před domem Husovým. Dále událo se časté lepení různých lid znepokojujících pamfletů na rozích pražských ulic. Dne 1. listopadu 1892 položeny »Omladinou« na Havlíčkův hrob věnce s nepřípustnými hesly na navštívenkách, že i vyšetřování trestní bylo pro to zavedeno. Dne 28. března 1892 uspořádány demonstrace omladiny u pomníků Jungmannova a Hálkova v Praze, kde opět tři účastníci zatčeni a odsouzeni od 5 do 14 dnů do vězení. Dne 6. listopadu 1892 došlo opět na Bílé Hoře k velké srážce mezi četnictvem a »Omladinou« a konečně došlo i na redakci »Vlasti« dne 2. února 1893. Než, tomu musíme věnovati širší kapitolu. Také o dalším osudu »Omladiny«, jehož se roku 1894 dodělala, se postupem zmíníme.

XXI.

Demonstrace »Omladiny« před redakcí »Vlasti« v Žižkově. — Odsouzení demonstrantů. — Projevy protidemonstrační. — Odchod redaktora Tom. Škrdle do Prahy a jeho 12tiletá působnost vincencianská v Žižkově. — První oběť štvavého hnutí štolového v Olšanech. — Projev v Historickém kroužku a řeč red. Tom. Škrdle o situaci.

»Vlast« přinesla v čísle 2. a 3. roku 1892 z péra dra Jana Hromádky posudek Nerudových »Drobných klepů«, dosvědčený hlavně Nerudovými citáty.

Kritik nezachoval se k Nerudovi ani tak ostře jako sám Neruda zachoval se v uvedeném spisu k náboženství a jeho úkonům a přece povstal z toho veliký hluk mezi liberálními spisovateli.

Za šest neděl po uveřejnění uvedeného posudku spisu Nerudova ve »Vlasti«, dne 29. ledna 1893, objevilo se v »Národních Listech« provolání k »české veřejnosti« podepsané 106 spisovateli a spisovatelkami, kteří brali v ochranu Nerudovu památku, ale ani slovem posudkem Hromádkovým nehnuli.

Následek tohoto provolání k »české veřejnosti« na sebe nedal dlouho čekati; dne 2. února 1893 udála se před redakcí »Vlasti« v Žižkově č. 505 na Komenského náměstí pouliční demonstrace.

Česká veřejnost tedy promluvila. Avšak až do roku 1902 bylo to zakryto rouškou tajemství, jaká to »česká veřejnost« promluvila. Tehdáž — při demonstraci — zatčeno bylo osm mladíků hlavně z kruhů řemeslnických a dělnických a celá věc přičítala se na vrub socialním demokratům. Dnes však je na věci jasnější světlo. Demonstraci vyvolali studenti a socialně demokratické dělnictvo z »Omladiny«. Svědčí o tom Pravoslav Veselý ve svém spisu »Omladina a pokrokové hnutí«, vydaném r. 1902, kde se na str. 176. o demonstraci píše takto:

»Dne 2. února 1893 strhla se velká bouře před bytem patera Škrdle, redaktora klerikální »Vlasti« v Žižkově. Podnět k ní zavdalo potupné psaní zmíněného časopisu o památce Nerudově. Studentstvo i dělnictvo s Rašínem, Sokolem, Škábou a jinými v čele táhlo od hrobu Augustina Smetany z Karlína na Žižkov,

provolalo páteru Škrdlemu »pereat« a vytlouklo mu okna. Policie se přihnala a rozháněla shromážděné velmi bezohledně. V odpověď počal na ni pršeti pravý déšť kamení a ledových zmrazků. Dle pořekadla: »Kdo uteče, ten vyhraje!« nezbylo jí nic jiného než vzíti do zaječích. Teprve když nabyla posily, vrátila se a šarvátka počala znovu. Za ohlušujícího křiku a nadávání zástupy rozehnány. Zatčeno a v železech následujícího dne k soudu odvedeno devět osob.«[56])

Když demonstrace o páté hodině odpoledne se udála, nebyl právě redaktor »Vlasti« Tomáš Škrdle doma. A proč nebyl doma, o tom píše ve »Vlasti« čís. 5., roč. IX., r. 1893 následovně:

Dne 2. února odpol. chystal jsem se jíti na přednášku »Historického kroužku« v Praze, která se konává obyčejně v 5 hodin odpoledne. Obyčejně vycházívám z domu na tyto přednášky o půl 5. hodině, toho však dne mne vnitřní hlas stále pobádal, abych šel dříve, ač jsem jinak o útoku ani potuchy neměl. I vyšel jsem něco před 4. hodinou a byl jsem v Praze v sále přednášky po ndp. biskupu J. Brynychovi druhým posluchačem, ač jsem snad do Prahy měl ze všech nejdále. Každou neděli a svátek sloužívám pro chovance v klášteře Milosrdných sester v Karlíně mši sv., a je-li hezky, konám pak okolo invalidovny přes vrch žižkovský procházku a potom již celý den nevycházím. Dne 2. února 1893 bylo však ráno ošklivé a blátivé počasí, i chtěl jsem jíti odpoledne do Prahy pěšky, abych si obvyklou procházku nahradil.

Jdu-li do Prahy pěšky, dám se z pravidla z domu do Roháčovy ulice; jedu-li po tramwayi, dám se v levo ulicí Jakoubkovou. Tehdy vykročiv z domu, dal jsem se maně v levo (ulicí Jakoubkovou), ač jsem chtěl jíti pěšky a pěšky skutečně šel, a ač v tomto případě Roháčovou ulicí chodívám. Tím jsem útočníky, kteří se již k mému bytu Roháčovou ulicí hrnuli, minul, jinak bych je byl potkal a od nich byl insultován a snad i kamenován. Můj anděl strážný mne varoval a chránil. — Ve čtyři hodiny přitáhli útočníci před můj byt.«

»Hlas Národa« ze dne 3. února o celé události psal: »Včera o 3. hodině odpolední sešli se na Karlínském hřbitově »internacionální« dělníci a studentstvo u hrobu z církve vyobcovaného kněze Augustina Smetany. Po krátkém proslovu položeny na hrob dva věnce od »Politického klubu dělnického v Čechách« a od dělnického spolku »Žižkovan«. Na to zpívaly se dělnické písně, jako:

»Zapadá slunko svobody zlaté«

a pak »Hej Slované«. Odtud táhl zástup asi 300 hlav do Žižkova

---

[56]) To ovšem zní zcela jinak než jak to v říšské radě posl. dr. Jos. Herold vykládal panu ministru vnitra, aby oslabil jeho důvody pro zavedení stavu výminečného nad Prahou. Pan dr. Herold tehdáž (dne 17. října 1893) líčil vše takto: »Já nechci Jeho Excellenci uváděti to, o čemž již jednou se zmínka stala, co stalo se v měsíci únoru, totiž afféru P. Škrdle; nechci o tom mluviti, aby oni pánové, kteří by zmínkou, že proti katolické církvi popuzováno bylo, popuzeni býti mohli, v omylu nebyli. Já pravím proto, že P. Škrdle nebyl napaden proto, že jest knězem, nýbrž proto, poněvadž též socialistický(!) list vydává, v němž socialisty jiného směru napadá.« — Takhle, prosím, jako slepý o barvách, mluví poslanec o události, která sběhla se v jeho volebním okresu!

k redakci časopisu »Vlasť«, kdež voláno »pereat« a jedno okno vytlučeno. Přikvapivší strážníci s tasenými šavlemi zatkli jednoho socialistu, dav se však vrhl na ně s kameny a zatlačil je k jednomu domu. Zde však znovu tasili strážníci šavle a dav dal se na útěk, při čemž strhla se taková panika, že bylo úzko na to hledět. Děti a výrostkové na zemi se váleli, jiní přes ně padali, křik a nářek se vůkol rozléhal. Zápas strážníků s demonstranty, jichž zástup vzrostl na Komenského náměstí na 1000 osob, trval přes hodinu. Skončil, když přišla posila z Karlína a na 50 strážníků, kteří súčastnili se pohřbu vrchního policejního komisaře ve výslužbě p. Plocha z Karlína. Demonstranti zatlačeni z Komenského náměstí do ulice Roháčovy a na Prokopské náměstí, kde byli rozehnáni v různé strany. Oba inspektoři Šanowski a Lederer a strážník Tříska byli na hlavách kamením raněni.«

Zpráva o demonstraci došla redaktoru »Vlasti« až po schůzi Historického kroužku po 6. hodině, načež týž se mnou (kde zároveň jsem byl schůzi přítomen) v průvodu asi 20 členů Jednoty katol. tovaryšů z Prahy odebral se na Žižkov. Přišed domů, shledal v redakci okno rozbité právě před svým psacím stolem, na stole a po zemi kusy skla a kousky škvárů z kamenného uhlí.

Mezi zatčenými demonstranty nacházel se též Josef Hebrle, 17letý nádenník, jehož rodiče i jej samého redaktor Tomáš Škrdle s žižkovskými Vincenciány roku 1887 po dlouhý čas v bídě a nouzi podporovali. V knize ošetřovanců Vincenciánské chudinské kuchyně, již r. 1882 založil redaktor Tom. Škrdle, čteme pod číslem 42 z roku 1887: »Anna Heberlová (v čp. 466 v Žižkově) 66 roků stará, nemocná, stále leží, muž drvoštěp, dcera bez práce a jedno dítě (Josef Hebrle). Tato rodina byla z bytu vystěhována na ulici.« A tu v největší její bídě ujala se ji správa chudinské kuchyně v Žižkově a udělovala jí obědy tak dlouho, dokud nebyla nemocná žena odvezena do nemocnice. Otci, Hebrlovi, aby si něco vydělal, dala správa kuchyně štípati dříví a práci mu zaplatila, ač jinak se žádalo, aby ošetřovavanci všemožnou práci pro kuchyni zdarma vykonali a silní z nich i dříví štípali. A v správě té až do 18. března 1893 zasedal redaktor Tomáš Škrdle, na jehož podnět pro Heberlovu rodinu vše se dálo. Tak se odvděčuje svět.

Dne 27. února 1903 byli postižení demonstranti u zem. trest. soudu v Praze pro útok na redakci »Vlasti« a pro bitku se stráží odsouzeni: Josef Dobrovolný, 25letý, obuvnický pomocník, na 15 měsíců se 30 posty; Jachym Havlena, 21letý truhlářský pomocník, na 15 měsíců s 30 posty; Matěj Salaba, 41letý krejčovský pomocník, na 6 měsíců; Kateřina Salabová, manželka předešlého, na 6 dní se 2 posty; Václav Klatovec, 23letý sedlářský pomocník, na 9 měsíců; Antonín Moučka, 19letý nádenník, na 10 dní se 2 posty; Karel Včelka, 20letý pekařský pomocník, na 3 neděle se 3 posty a Josef Heberle, 17letý nádenník, na 1 týden se 2 posty do těžkého vězení. — Obžalované hájili dr. Josef Milde a dr. Karel Baxa.

Tak skončila demonstrace proti »Vlasti« u soudu; vznik vzala od literárních »Majistů« jejich provoláním,. provedena byla pokrokáři a následky její odnesli dělníci.

První odpověď na demonstraci se strany katolické dal slavný historik, vyšehradský probošt dr. Antonín Lenz. Oznámil literárnímu spolku »Máj«, že jako katolík, kněz a spisovatel ze spolku »Máj« vystupuje, že »členové téhož spolku odsoudili katolický list »Vlasť«, jelikož se odvážil brániti osvětu křesťanskou, články víry a nejsvětější osobu Páně naproti nájezdům ve spisech Nerudových obsaženým.«[57])

Druhou odpověď dal na demonstraci sám výbor družstva Vlasť obsáhlými řečmi svého předsedy dra. Rudolfa Horského a jednatele P Frant. Filipa Konečného i usnesením resoluce ve svém sezení dne 9. února 1893. Resoluce zněla následovně: »Výbor družstva Vlasť projevuje svůj souhlas s činností důst. p. Tomáše Škrdle v časopisu »Vlasť« proti liberálním útokům na víru katolickou, vůči pak odpůrcům jeho z tábora vlastního prohlašuje, že s ním a jeho přesně katolickým směrem stojí a padá.« Podepsáni: Dr. Rud. Horský, předseda; Karel Ulrich, místopředseda; Fr. Filip Konečný, jednatel, a výboři: Frant. Pohunek, Václav Špaček a František Žák.

Resoluce uveřejněna pak v »Čechu«, »Vlasti«, »Vychovateli« a »Dělnických Novinách«.[58])

Na rozbitá okna v redakci »Vlasti« z vlastní pohnutky docházely od katolíků se všech stran sbírkami peníze, provázené případnými hesly, z nichž nejlépe vystihnuta situace heslem jednoho přispěvatele:

»Nuž vstaňte všichni, kteří ještě spíte,
rozbitými okny vniká »Zář«,[59])
pozdě bycha honit, to snad dobře víte,
a po ráně uschovávat tvář.[60])

Sbírky vynesly celkem 955 zl. 86 kr. t. j. 1911 K 72 h[61]), kteréž obdarovaný katolickým účelům a osobám rozdal.

A konečně k třetímu a velikému projevu proti žižkovským demonstracím před redakcí »Vlasti«, vzpružilo se pražské i venkovní kněžstvo, lid a katolické spolky, když i obecní zastupitelstvo žižkovské proti redaktoru Tom. Škrdlovi pro několik jeho článků v »Nedělní dělnické příloze „Čecha“«, nadepsaných »Mé socialní působení v Žižkově«, zaujalo tak nepřátelské stanovisko, že mu hrozilo i vyhostěním z obce(!). Tak alespoň znělo usnesení obecního výboru žižkovského dle referátu »Národních Listů« ze dne 23. března 1893.

Jako v odpověď časopisy »Čech« a »Dělnické Noviny« byly projevy protestů proti takovémuto jednání zahrnuty. Na tisíce podepsaných občanů, kněží, členů katolických spolků projevovalo důvěru a lásku těžce stíhanému redaktoru »Vlasti«. Bylo to tehdáž nejmohutnější hnutí katolického lidu, jakého ještě liberálové a socialní demokraté nebyli svědky. Přišly obranné katolické

---

57) »Čech« ze dne 8. února 1893 a »Vlasť«, č. 5., r. IX., 1893, str. 416.
58) »Vlasť«, č. 5., r. IX., 1893. Článek »Demonstrace v Žižkově«.
59) »Zář«, atheisticko-socialistický časopis v Praze.
60) »Vlasť«, č. 5., r. IX., str. 423.
61) »Vlasť«, č. 12., r. IX.

projevy z Prahy, Proseče, Setelic, Mcel, Studce, Dobrovan, Červ. Peček, Humpolce, Litomyšle, Čes. Budějovic, Pinovic na Rožmitálsku, Třebechovic, Příbrami, Hradce Králové, Hronova nad Metují, Ústí nad Orl., Bohosudova, Brna, Uher. Brodu, Moravské Ostravy, Kojetína, Bučovic, Roztáně, Valaš. Meziříčí, Vídně atd. Přišly obranné projevy odevšad, kde katolický lid počal se probouzet. »Dělnické Noviny« od polovice dubna až do konce roku 1893 jsou těchto projevů plny.

Konečně redaktor Tom. Škrdle roztrpčen nevděkem obce, v níž 12 let pro chudý lid v konferencích sv. Vincence v Žižkově i v Olšanech a v chudinské kuchyni neúnavně působil, rozhodl se Žižkov opustiti. Obrátil se do Prahy, kde na Starém městě v budově kláštera OO. Dominikánů za souhlasu výboru pronajal nové místnosti pro družstvo Vlasť.

Odchodem redaktora Tomáše Škrdle ze Žižkova zašla také chudinská kuchyně spolku sv. Vincence; neboť on takořka jediný svojí agitací ji držel.

Píše o tom redaktor Tomáš Škrdle ve svém spisu »Spolek sv. Vincence z Paula pro dobrovolné ošetřování chudých v král. Českém« na str. 29. a 31. takto:

»Když jsem vstoupil r. 1881 za člena žižkovské konference, ihned jsem spozoroval, že působení konference pro tak velké město jest nedostatečné, a proto pojal jsem úmysl zasáhnouti hlouběji v otázku socialní a zřídil jsem chudinskou kuchyni. V obecních kuchyních (pražských) se pokrmy lacino prodávají, u nás se měly dávati zdarma a jen mimořádně se prodávalo (polévka za 2 kr., polévka s příkrmem za 8 kr.; silný muž se tím nasytil), i dal jsem jí jméno »chudinská«, lid pak jí říkal krátce »chudá« kuchyně. Po těžkých přípravných pracích otevřeli jsme ji 1. prosince r. 1882 a řídili jsme ji 11 let.

Byl jsem pokladníkem kuchyně a hospodářem, učitel Václav Němeček jednatelem a správcem a řídící učitel Tomáš Tichovský předsedou. Po celý čas snažili jsme se kupovati zdravé a záživné potraviny, třeba i dražší, jen když dobré. Když se otvírala a zavírala, dostali všickni chudí slavnostní oběd. Zvláště jsme slavili Štědrý den. V ten den pekly ženy od půl noci vdolky a koblihy. Všickni přijatí chudí byli poděleni: dostali polévku, vdolky, koblihy, vánočky (dle počtu dětí 1—5), jablka a ořechy. To byl pro mne nejkrásnější den celého roku. Na ten den jsem se jako dítě těšíval a od toho času každý Štědrý den zalétá moje mysl v ty blahé časy.

V 11 letech *rozdala* chudinská kuchyně v Žižkově obědů; r. 1883 = 5966 (609 zl. 39 kr.); r. 1884 = 10.007 (608 zl. 60 kr.); bylo mnoho darů v naturaliích); r. 1885 = 7.233 (511 zl. 24 kr.); r. 1886 = 9.297 (606 zl. 58 kr.); r. 1887 = 11.295 (870 zl. 60 kr.); r. 1888 = 14.325 (810 zl. 01 kr.); r. 1889 = 14.390 (951 zl. 06 kr.); r. 1890 = 15.990 (1.210 zl. 69 kr.); r. 1891 6910 (721 zl. 85 kr.); r. 1892 = 10.675 (1084 zl. 78 kr.) a roku 1893 = 9.632 (889 zl. 80 kr.). Celkem 116.020 obědů v ceně 8855 zl. 62 kr. (čili 17.711 K 24 h).

Vyšetřiti poměry žadatelů, vyžebrati každý rok na 700—900 zlatých a starati se o tento veliký závod, to jest práce tak těžká a namahavá, že po mém odchodu ze Žižkova nikdo do ní již si netroufá se pustiti v tomto rozměru.«

Vedle chudinské kuchyně založil redaktor Tom. Škrdle při žižkovské konferenci r. 1882 knihovnu, do níž po celých 11 let knihy kupoval a sháněl. Knihovna mu ponechána konferencí na starost jako knihovníkovi. Knihovna obsahovala přes 400 knih, které redaktor Tomáš Škrdle dvakrát týdně lidu půjčoval až do 2. února 1893, kdy okna byla mu vytlučena v bytu, kde zároveň knihovnu chudých opatroval. Pro knihy chodili lidé, podlahu zašlapali, bláta, sněhu na botách nanesli, ale to vše redaktora Tom. Škrdle nikterak nepřivádělo z dobré mysli; když byt měl znečištěn, dal podlahu i schody umýti, za práci zaplatil ze svého skrovného příjmu a bylo zase dobře. Za tři dni chodili lidé pro knihy na novo. Aby knihovna mohla se vzmáhati, založil při ní redaktor Tom. Škrdle »knihovní fond«, na který po krejcárkách sbíral a na který konference žižkovská i olšanská mu při schůzích z kolekty 10 kr. přispívaly.

Dále založil redaktor Tom. Škrdle při konferenci žižkovské r. 1882 konferenci dámskou, r. 1889 »krejcarový fond« jakožto odbor konference a r. 1888 založil mužskou konferenci v Olšanech. Činnost to zajisté obdivuhodná, uváží-li se zvláště, že redaktor Tom. Škrdle nejen tyto podniky založil, ale že i ve všech účinně zasedal a pracoval. Nuže, a toho kněze, s nímž jiná obec by se byla jako se vzorem chlubila, který od žižkovských občanů nic nežádal, ale za to veškeré potraviny a potřeby pro chudé od žižkovských obchodníků a živnostníků kupoval a hotově platil, chtěla obec proto, že v několika článcích podal spravedlivě věrný obraz ze života chudiny, pro niž pracoval — vypověděti.

* * *

Krátce po demonstraci před redakcí »Vlasti« v Žižkově udála se v sousedních Olšanech mezi tamním kaplanem Jos. Tykalem a několika socialními demokraty ostrá slovní potyčka. Došlo k ní po sňatku jednoho z přátel socialistů, jemuž za svědky byli dva známí žižkovští socialisté.

Tou dobou vydala redakce atheisticko-socialistické »Záře« v Košířích u Smíchova tak zvanou »Štolu«, leták, s nímž socialisté při každé příležitosti chodili po farách, kde o každý krejcar poplatku s kněžími a kostelníky pořádali srážky a bouřlivé výstupy.

Jeden takový výstup měl kaplan Josef Tykal a socialisté nemeškali aféru dáti dne 16. února 1893 do pražských liberálních »Národních Listů«, kde uvedený kaplan, jinak řádný a tichý muž, těmto věcem nezvyklý, byl postaven do světla jako nějaký utiskovatel lidu. Ve skutečnosti však kaplan Jos. Tykal byl přítelem lidu a podporovatelem konference olšanské.

Než celá událost v životě poprvé se mu sběhnuvší, jakož i zpráva »Národních Listů« působila na kněze tak, že dne 17. února sáhl si na život, oběsiv se na klice dveří olšanské ka-

planky — jako první oběť socialně-demokratického štolového hnutí. Smrt oblíbeného kaplana hnula srdci všech, kdož jej znali.[62])

Dne 19. února měl pohřeb, a to velkolepý. Přes 2000 lidu z Olšan a okolí se sešlo, aby doprovodilo k poslednímu odpočinku svého milovaného duchovního rádce a k smrti uštvaného — katolického kněze. Srdce lidu, jak předem uvedeno, se hnulo a lid ten dal na jevo lásku k svému kazateli a knězi proti těm, kteří měli na svědomí jeho smrt. Pohřeb konal se z chrámu Páně u sv. Rocha, kde zvěčnělý sloužil Bohu a lidem. Nepřehledný průvod zahájilo duchovenstvo: Karel Kmoch, ředitel ústavu hluchoněmých, jenž vedl kondukt, Fr. Kareš, farář, Antonín Herout, kaplan (z Olšan), redaktor »Vlasti« Tom. Škrdle, žižkovský farář Josef Houžvička, katecheta Josef Kuklich a jiní. Zesnulého nesli ke hrobu zasloužilí občané: pp.: Jan Nesládek, majitel realit, Karel Traub, majitel domu; L. Vandas, adjunkt hřbitovní správy, a Fr. Kysela, mistr kamenický (z Olšan). Obřady trvaly přes půl druhé hodiny. V den pohřbu se v redakci katolických listů »Vlasti« a »Dělnických Novin« nepracovalo.

V týž den zasedal v Praze Historický kroužek družstva Vlasť, aby dal projev přízně a oddanosti redaktoru »Vlasti« za demonstraci, která jej dne 2. února stihla. Když P. Josef Svoboda, kněz řádu Tovaryšstva Ježíšova a slovutný katolický historik, proslovil projev za souhlasu celého odboru, ujal se slova redaktor »Vlasti« Tomáš Škrdle a pravil:

»Právě dnes jsme pochovali v Olšanech kněze, který padl za oběť hnutí socialismu. I mně táž třída lidu vytloukala okna, což mne hlavně z té příčiny bolí, že jsem právě pro tuto třídu dělnickou věnoval 12 let práce. Co jiní v Žižkově domnívali se, že slouží u veliké míře vlasti a národu, když provolávali slávu Žižkovi a Husovi a když dali na Žižkův pomník nějakou tu zlatku, chodil jsem já od bytu k bytu, od sklepa k sklepu a sbíral jsem peníze pro chudinu a rozdával je chudině. K vůli mně zasílaly se peníze do Žižkova nejen z Čech a z Moravy a ze Slezska a z různých jiných zemí rakouských, nýbrž až z dálné Ameriky. Tisíce tisíců bylo skrze mé ruce rozdáno v Žižkově stavu dělnickému a nyní právě ten lid se dá najati od tajných strůjců, aby mne kamenoval a hanbu mi provolával. Čeští spisovatelé vydali proti mně provolání a různé listy mne tupí a hanobí, ale jako jsem prohlásil ve výborové schůzi družstva Vlasť, tak i dnes opakuji, že z dráhy své neustoupím, že se neleknu, že se nedám a nepřátelům s cesty neustoupím. Čekají nás časy ještě horší, ale, velectění pánové, dnes jsem nabyl nové posily a naděje právě při pohřbu zmíněného kněze Josefa Tykala v Olšanech. Když lid zvěděl, co na něm bylo spácháno, hnulo se srdce jeho; nesčíslné proudy lidu hrnuly se do chrámu Olšanského a naplnily jej i celý okolní hřbitov a celý ten zástup za-

[62]) Josef Tykal narodil se v Praze dne 30. ledna 1850 z rodičů chudých. Na kněze vysvěcen byl roku 1875. Po celý čas byl podporovatelem a živitelem své staré matky, která jeho smrtí osiřela. Po několik let, než přišel do Olšan u Prahy, prodlel v rodině Oettingen-Wallersteina jako vychovatel.

plakal nad zlomeným životem katolického kněze. Pánové, to mne naplňuje nadějí, že i v trudných dobách, které nás čekají, pohne se srdce aspoň šlechetné části našeho lidu a zapláče nad svou církví a nad naším náboženstvím a přivine se k praporu našemu.« [63])

Řeč redaktora Tom. Škrdle přijata se všeobecnou pochvalou přítomných a s ujištěním všech, že věrně pro katolickou věc při družstvu Vlasť státi budou. Dále ve schůzi pak pokračováno.

XXII.

První sjezd zástupců katolických spolků na Královéhradecku. — Jubilejní konference na oslavu 25letého trvání dělnického hnutí v Čechách. — Výpady social. demokratů na naše zástupce. — Moje první programová řeč k socialistům. — Körbrovo se ohrazování proti mně.

Po prvém sjezdu předsedů a příznivců spolků katol. tovaryšů v Praze r. 1891 následoval sjezd zástupců katol. spolků z diecése královéhradecké dne 25. a 26. srpna 1892 v Hradci Králové. Byl to tak zvaný první krajinský spolkový sjezd, jakých katol. spolky v následujících letech pořádaly celé řady. A sjezdy tyto nemálo přispěly k probuzení a osvěžení katolického života v Čechách.

Na tomto královéhradeckém sjezdu mělo účastenství 30 zástupců z 15 jednot katol. tovaryšů, křesť.-social. spolků a sv. Josefských jednot katol. mužů a jinochů.[64])

Předsedou sjezdu zvolen byl diecesní praeses, profes. dr. Vinc. Ruth se strany české a místopředsedou se strany německé Frant. Kutnar z Bernartic.

Předseda, zahájiv sjezd, sdělil, že J. M. ndp. biskup dr. Jos. Jan Ev. Hais posílá sjezdu zvláštní přípis, a jal se jej předčítati. Přípis J. M. ndp. biskupa slovy přesvědčujícími povzbuzoval všecky pracovníky na poli křesťanského socialismu ku vytrvalosti v jejich obtížné sice, ale záslužné práci. Přípis přijat s velikým nadšením, neboť to byl první biskupský list, uznávající i doporučující dobrou snahu křesťanských socialů v Čechách.

Rokování sjezdu dálo se o spolkových záležitostech na základě protokolů konference diecesních předsedů katol. spolků rakouských, konané r. 1891 a 1892 ve Vídni a na základě protokolu všeobecného sjezdu předsedů katol. spolků zemí koruny České, který konal se r. 1891 v Praze.

Mimo rokování o záležitostech spolkových, hledíc k účelu, prostředkům a vedení spolku doporučován dp. Fr. Kutnarem, dr. Frant. Reylem i předsedou katolický tisk a zvláště »Dělnické Noviny«, »Nedělní dělnická příloha „Čecha"« a brněnský »Dělník«. Socialnímu odboru družstva Vlasť doporučeno, aby vyslal někte-

---

[63]) »Vlasť« čís. 6. roč. IX. str. 515. a 516.

[64]) »Dělnické Noviny«, roč. II., č. 2., str. 17. a 18. v Praze. 1892.

rého ze svých odborníků ku prakticko-socialnímu kursu v M. Gladbachu v Německu, který se tam za 14 dní koná.[65])

Pokud se týče vnitřního i venkovního života katol. spolků. bylo všem zástupcům spolků vloženo na srdce, aby o všem, co spolek podniká, do katolických a křesť. socialních listů zprávy podávali a tak světu o sobě a své činnosti k všeobecnému povzbuzení i pozornosti, známky života dávali. Sjezd skončil za povznášející nálady.

* * *

Uprostřed bojů a zápasů r. 1892 jest mně také poznamenati v našich dějinách, jak jsme se zástupcové všech rozvaděných dělnických stran sešli na jedné tribuně a u jednoho stolu. Stalo se to takto:

V měsíci srpnu 1892 vzpomněli si stoupenci strany národně socialní, zvláště Frant. Krasl a Václav Sedmidubský, že v témž roce jest tomu právě 25 let, kdy v dělnictvu českém vyvoláno bylo jeho hnutí, a usmyslili si, svolati za účelem oslavy této památné události »jubilejní konferenci českého dělnictva«.

Jak ani jinak nebylo možno, dostal jsem ku konferenci pozvání i já. Jakkoliv nebylo mně pozvání mnoho milým, rozhodl jsem se přece do konference jíti a tam místo křesťanských socialů se soudruhy p. Jos. Hovádkem, dělníkem knihařským, p. Vilémem Kolešem a p. Janem Janušem, dělníky krejčovskými, zasednouti. K večeru zavítal k nám do konference také p. Václav Žižka.

Sešlo se nás všech zástupců dělnických stran: národně socialní, socialně demokratické, socialně neodvislé (ethicky anarchistické) a křesťansko-socialní na půl druhého sta. Socialně dělnických redaktorů mezi přítomnými napočteno třicet.

Schůzi zahájil o půl 10. hod. dopol. dne 28. září 1892 v sále hostince »u města Pešti« v Rybní ulici v Praze svolavatel Václav Sedmidubský, redaktor časopisu »Naše Obrana«, a za předsedu zvolen jeden ze starých bojovníků za práva dělnictva českého, p. Frant. Krasl, bývalý strojník. Za místopředsedu zvolen socialní demokrat p. Vilém Černý, dělník strojnický.

Po zvolení předsednictva ujal se slova předseda p. Fr. Krasl a v dlouhé, pěkně promyšlené řeči líčil celý postup dělnického hnutí od r. 1867 a uvedl, jak se které straně dělnické po celý ten čas dařilo, co podnikla, jak vzrostla a mnoho-li časopisy pro své tendence působila. Také založení a vzrůstu křesťansko-socialní strany věnoval ve své nestrannosti dosti dlouhý a spravedlivý posudek.

Pak rozpředla se debata, která trvala až do poledne a bylo v ní jednáno hlavně o národnostním a internacionálním stanovisku v socialismu. K usnesení nedošlo, poněvadž zástupcové všech stran trvali na svých zásadách. K věci mluvili: neodvislí socialisté

[65]) Přání tomuto pro krátký čas vyhověti Socialní odbor družstva Vlasť nemohl, ale r. 1893 na prakticko-socialním kursu německých katolíků v Bamberku mluvil předseda social. odboru dr. Rud. Horský o vývoji křesť.-socialního hnutí v Čechách za veliké pochvaly. Zpráva o tom zaznamenána jest v »Dělnických Novinách«, roč. III., čís. 1. ze dne 1. září 1893.

Balý a Hábr, socialní demokrat Karel Vaněk a národní socialisté Kabeláč, Rys, Bartoš a Sedmidubský.

Po 12. hodině následoval společný oběd u jedné tabule podélce sálu ze stolů utvořené. Nám křesť. socialům přišlo náhodou seděti proti předsednictví. Před jídlem bez ohledu na ostatní účastníky poznamenali jsme se křížem a vykonali každý svoji modlitbu. Přípitků jsme nepronesli a připili si se všemi jen při vzpomínce všech zemřelých buditelů dělnictva českého.

Odpoledne o 2. hodině bylo ve schůzi pokračováno. Mluvili z národně socialní strany: Sedmidubský, Ulrich, Malý, Kabeláč a stavitel Saller, ze social. demokratů: Šturc, Šťastný, Černý, Bernášek, Hájek, Lorenc a Wolf, z neodvislých socialistů: Körber, Hábr a Balý, z křesť socialů já.

Mne k řeči vyzval po třikráte pan Václav Šturc, redaktor socialistické »Záře«, abych prý nejen v »Dělnických Novinách«, ale i před socialisty všech stran program strany křesť. socialní přednesl i obhájil.

Celé odpoledne mnoho bylo proti nám mluveno a všichni přítomní byli proti nám řečníky socialních demokratů a neodvislých socialistů přímo popouzeni.

Tak na př. pravil socialní demokrat a redaktor »Rakouského Kovodělníka« p. Václav Šťastný: »Strana klerikální (a ukázal při tom ke stolu, za nímž jsme seděli), ta vezme brzy za své, jest to strana shnilá.« — Neodvislý socialista Věkoslav Hábr se v řeči své vyjádřil: »Dělnictvo musí se silně organisovati, hlavně proti klerikálům.« — Socialní demokrat a redaktor zednického listu »Základ«, pan Hájek, vyjádřil se o nás takto: »Klerikální strana pracuje jen k tomu cíli, aby ohloupila lid a v tmářství ho držela; snaží se hlavně poplésti dělnictvo, aby tím spíše mohla čeliti socialní demokracii.« — Neodvislý socialista Vilém Körber dokonce ve své řeči zvolal: »Nás neodvislé socialisty najdou všecky socialistické strany připravené, zvláště proti těmto svatým Petrům« (a při tom ukázal k našemu stolu). — Také redaktor »Omladiny« pan Lorenc sprostě ve své řeči se nás několikráte dotknul. Než my zůstali ke všem útokům chladní a jen na ostré výrazy omezili jsme se poznámkami »oho«, »není pravda« a podobně.

O 6. hodině večer došla na mne řada (neboť přihlásil jsem se k řeči poslední) a předseda oznamoval, že dle řádu jednacího jak referent za stranu křesťansko-socialní mám právo mluviti půl hodiny. Po tomto oznámení následovalo veliké vzrušení, v němž pozorovati bylo na tvářích socialních demokratů opravdovou zvědavost.

Upřímně se musím přiznati, že jsem nebyl na nějakou řeč připraven, neboť šel jsem se svými kolegy do shromáždění jen jako účastník a host a domníval jsem se, že to bude slavnost a nikoliv politicko-socialní turnaj socialistických stran.

Avšak vzdor tomu, jakmile uslyšel jsem, že mám slovo, nelhu, řeknu-li, že povstal jsem s plným vědomím svého úkolu a s plným nadšením a jal jsem se mluviti tuto programovou řeč:

Občané socialisté! Mužové práce! Pod dojmem zde pronesených řečí v tento památný den, který jest věnován vzpomínce prvním buditelům dělnictva československého, chápu se slova. Činím tak hlavně proto, že vyzval mne k tomu, ani nevím z jakého ohledu občan Šturc — po třikráte. Mám se vysloviti, co my křesťanští socialové jsme zač, co chceme a jakou jest naše taktika. Povím to krátce.

Stále se píše a mluví, jako bych byl původcem a zakladatelem katolické socialní strany v dělnictvu českém. Než, tomu není tak. Jest pravdou, že mám mnoho účastenství na obrození strany naší, avšak tato strana byla tu již v letech 1871 až 1875, a roku 1885 jsouc znovu založena a zreorganisována, trvá do dnes.

Strana křesť.-socialní, jakkoliv tedy nejmladší u nás v Čechách, má přece jakési uspořádané vedení, své časopisy, svoji taktiku i organisaci, která vyznamenává se již dosti četnými spolky. My jsme zde zástupci této strany a ze středu dělnictva a konstatujeme za naši stranu, že co do zásad i přesvědčení máme jistý směr a že co do taktikv jdeme a půjdeme vždy cestou v mezích zákona.

Dále. Mýlíte se však, pravíte-li, že nemáme na zřeteli socialismus ani národnost, ale náboženství a nic víc. Mýlíte se, opakuji to ještě jednou. My jsme také v boji proti velkokapitálu, respektive jeho zneužívání. Nás tíží také liberální soustava velkokapitalistická, proti níž vyslovují se socialisté všech frakcí a všeho světa. I my trpíme tímto neuspořádáním velkovýroby a velkoobchodu a trpí tím i řemesla a živnosti. Proto, sdělujeme, domáháme se též socialních oprav, oprav práce, zlepšení stavu dělnického a vůbec všeobecného dobra. Avšak my, křesťanští socialové, my nechceme k těmto cílům dojíti po takových cestách, po kterých kráčí socialní demokraté: My snažíme se mravnými prostředky, mírným způsobem a po cestě zákonů dojíti k socialní budoucnosti oprav dělnických. Nám, křesť. socialům, jest socialismus záležitostí všech, nám jest socialismus otázkou životní a otázka dělnická otázkou práce (ve shromáždění: Výborně!), i my chceme práci se všemi jejími spravedlivými, poctivými právy a slušnou odměnou pro všechny, kdož v ní mají své účastenství. (Ve shromáždění hlučné: Výborně!)

Než, my cítíme se vedle toho také katolickými křesťany a na základě tom stojíme i v řešení otázky socialní i v řešení otázky dělnické. My jsme a cítíme se také býti syny svého národa; a proto, jako vzýváme svého Boha, máme také na paměti i svoji vlasť a svůj národ. (Ve shromáždění: Výborně!) V našich požadavcích nachází se také mnoho, co i naši katoličtí soudruzi v jiných zemích, ve Francii, Anglii, Italii, Německu a jinde prohlašují za své: jsme tedy i do jisté míry zásad křesťansko-socialních — hlavně v otázkách hospodářských — mezinárodními. Připomínám také, že co dobrého u socialních demokratů do dnes shledáno bylo, jest vzato z křesťanství. (Pohnutí mezi social. internacionaly.) Heslo u vás velice oblíbené »rovnost, volnost, bratrství«

zdaž není vzato z učení křesťanského a zdaž pro toto učení a vykoupení a spasení lidstva neúpěl jeho první na svět seslaný hlasatel na kříži? Vzpamatujte se jen, že všechno dobro, všechna lidskost a šlechetnost vzala svůj vznik z křesťanství a vzpamatujete-li se, budete také jinak jednati, nežli jak jste jednali až dosud.

Nebýti atheismu (nevěry) a útoků na náboženství se strany socialních demokratů podnikaných, myslím, že by nebylo ani tak ostrého boje mezi katolickými socialisty a socialními demokraty. Myslí se a chybně se o nás vykládá, jakobychom nepřáli pokroku, osvětě, vědám a konečně i spravedlivým a poctivým právům dělnictva. Pánové, svornost ve všem i v dělnictvu docíliti by se dala snadno, kdyby totiž za nedotknutelné považováno bylo náboženství a kdyby ctilo se u každého jeho vlastenecké a národní sebevědomí.

A to že bylo by nemožným, když prohlašujete se Čechy, když vy všichni, jak se zde nacházíte, byli jste pokřtěni a až na nepatrnou část pravíte o sobě, že jste také katolickými křesťany? Ne, tomu nevěřím!

Buď jak buď, u vás tedy, jak sami pravíte, jest náboženství věcí soukromou — nezazlívejte tedy alespoň ostatnímu dělnictvu, nezazlívejte i nám, křesťanským socialům, věřiti; ponechte nám všem to náboženství, v němž otec i matka nás vychovávali; ponechte nám to náboženství, jehož ani socialismus — otázka životní — nikdy od nás nežádá, abychom byli nevěrci. Buďte si tedy po socialisticku bez rozdílu víry, jazyka a národnosti bratry — lidmi, mějte se však k nám křesť. socialům i k ostatnímu lidstvu skutečně lidsky. (Veliké pohnutí.) Nuže, pokuste se o to, míti před náboženstvím, národností a vlastenectvím úctu a uvidíte, že nebude divokých sporů mezi dělnictvem i ostatními třídami národa.

A dále co do taktiky počítáme s poměry a okolnostmi, avšak běda, vás radikálním směrem unášejí ideály a proto těžko jest, abychom se s vámi dohodli. Vytýká se mně také, že vystoupil jsem r. 1885 proti taktice a nynějšímu učení socialních demokratů, v jejichž řadách od r. 1880 veřejně jsem působil. To však nemusí býti nikomu divným, zvláště ne tomu, kdo ví a zná, jaké socialní poměry tehdáž, v době mého vstoupení na půdu katolického socialismu v Rakousku, zavládaly. Tehdáž přišel jsem k tomu přesvědčení, že jen křesťansko-socialně jest možno učiniti lid šťastným a spokojeným, a tomu přesvědčení zůstanu věren až do své smrti — a že jsem k tomu přesvědčení přišel, děkuji Bohu. Než, pánové, i mezi vámi není dnes v názorech i učení svornosti. Já přišel, opakuji to ještě jednou, k přesvědčení, že jen křesťanským socialismem dělnictvu a společnosti lidské pomoci se může, a proto, jakkoliv jsem byl za to socialně demokratickými listy nazván zrádcem dělnictva, já přece poctivé svědomí i srdce mám, žádná špatnost mne netíží, já nikoho nikdy na světě v ničem nezradil ani neudal, já nikomu nikdy neublížil. Na změnu svého smýšlení, když jsem viděl, že změna ta povede

mne i mé stoupence k obecnému dobru a k prospěchu dělnictva, vzal jsem si své právo bez ohledu na ty, jimž se to snad nechtělo líbiti.

Neradi a s odporem socialní demokraté o nás katolických dělnících mluví jako o křesťanských socialistech, avšak, že jimi jsme, nikdo upříti nám nemůže. A z toho stanoviska máme také na zřeteli socialní bídu, která dnes tíží lid, a pracujeme jednak ku jejímu ulehčení, obmezení i odstranění, činností mravní i všestrannou. A konečně, my si vzali za předmět své práce překlenouti též onu socialní propast názorů, která dělí dnes dělnictvo od ostatních stavů národa. Zasazujeme se hlavně o to, získati dělnictvu náklonnost všech stavů a tříd v národě, neboť chceme, aby i oni měli účastenství na řešení otázky socialní a otázky dělnické. (Pochvala mezi národními socialisty.) Pánové, já pravím: nebude-li otázka socialní a s ní zároveň otázka dělnická za součinnosti všech stavů a tříd národa rozřešena, jinak se jistě nerozřeší! (Mezi národními socialisty dlouhotrvající pochvala.) My, katoličtí dělníci budeme se snažiti, aby poměry dělnické se zlepšily, dělnictvo aby duševně se povzneslo a dělnická otázka aby se vůbec řešila za daných poměrů společenských, pokud možno rozvážně a zákonitě.

Naše organisace — jakkoliv jest dosud nepolitickou — Bůh dá, vzroste a nespustí nikdy se zřetele tento náš veliký křesťanskosocialní úkol. Jste na omylu, pánové, domníváte-li se, že jsme proti přirozeným a spravedlivým právům dělnictva, pokud tyto s pravou lidskostí se srovnávají. Nám v mnohém ohledu ani společenské, hospodářské návrhy programu socialních demokratů, pokud s rozumem a možností se srovnávají, kde jedná se o výrobu a práci, nejsou odpornými. Ovšem, o celku požadavků vašich říci nám to nelze.

My tedy jsme a budeme přáteli dělnictva, dělnictvu a vůbec veškerému lidstvu přinésti šťastnou, spokojenou a na křesťanských základech spočívající budoucnost vždy a vždy se vynasnažíme; vzdor tomu však, pánové, zůstaneme dobrými Čechy, věrnými křesťany, dobrými dělníky. A k tomuto velikému socialnímu úkolu, abychom jej vykonati mohli, propůjčí nám sílu Bůh. Dělnictvo české může v nás důvěřovati; my za své konání chcemu mu býti a budeme mu zodpovědni s dobrým svědomím před Bohem i před lidmi.

Končím. Ten jest úkol náš a povolání naše k zachování naší svaté víry, naší drahé vlasti a našeho milého národa. Já domluvil.« (Dlouho trvající pochvala a potlesk.)

Redaktor »Věku Svobody«, Vilém Körber, aby oslabil dojem řeči, který jsem mezi socialisty způsobil, snažil se proti mně polemisovati, ale po několika nezdařených pokusech končil slovy: »Já s Jirouškem nikdy nebudu souhlasiti, já mu nepodám ruky, ani když budu umírat, já nechci zasednouti ani k tomu stolu, kde on sedí, a já nepodepsal bych se ani tam, kde by jeho podpis byl.« (Pohnutí.)

Redaktor »Rakouského Kovodělníka«, Václav Šťastný: »Také já s Jirouškem nikdy souhlasiti nebudu, ani s jeho tmářskou stranou, a to proto, že Jiroušek také s námi nikdy za naším cílem nepůjde.[66])

Místopředseda Vilém Černý: »Na krásnou Jirouškem proslovenou řeč nechci odpovídati, ale připomínám mu pouze tolik, aby pamatoval, že zásada křesťanství má býti vždy: »Čiň dobro!«

Po těchto projevech zvolen z internacionálů, národních a neodvislých socialistů 12členný komitét k svolání sjezdu, na němž by se všecky socialistické strany na jednom programu usnesly a sbratřily.

Tím schůze o 7. hodině večer skončena.

Druhého dne svedla náhoda Körbra se mnou a Körber mně při rozchodu ruku podal. Když byl na to přítomným redaktorem Hájkem upozorněn, co při konferenci řekl, mávl rukou a pravil: »Eh, co pak na tom!« »Milý brachu, podotýkal Hájek, ty podepsal jsi se i do památníku konference včera, kde byl již i Jiroušek podepsán.« Körber se na mluvčího zadíval a řekl: »Ták?« a odešel.[67])

K svolání společného sjezdu socialistického nedošlo. Zvolený komitét se nedohodl a rozešel. Boje mezi socialistickými stranami trvaly dál.

XXIII.

Mé vystoupení v řemeslnicko-živnostenské anketě říšské rady ve Vídni r. 1893. — Založení »Obrany Práce« v Brně. — Ve Vyškově. — Před výminečným soudem v Praze r. 1893.

Dne 6. července 1893 vystoupil jsem v zájmu řemeslnických práv v anketě, která svolána byla z usnesení říšské rady do Vídně za účelem opravování řádu živnostenského. Jako zástupce křesť. socialů v král. Českém a expert dosáhl jsem k tomu cíli mandátu od výboru Jednoty katolických tovaryšů v Praze, jejíž čestným členem byl jsem v témž roce zároveň s panem Václavem Žižkou valnou hromadou jmenován.

Účet ze svého jednání v anketě podal jsem ve více než hodinu trvající řeči při hojně navštívené schůzi členstva Jednoty katol. tovaryšů v domě sv. Václavské záložny v Praze, dne 24. července 1893. Schůzi předsedal p. Karel Navrátil, starší spolku.[68])

---

[66]) »Dělnické Noviny«, r. II., č. 4., 15. října 1892.

[67]) Vilém Körber, dělník knihařský, pocházel ze zámožné rodiny pražských Körbrů a narodil se v Praze r. 1845, zemřel ve Vršovicích 11. prosince 1899. Pohřbu jeho súčastnili se socialní demokraté, anarchisté a národní socialisté. Nad hrobem mluvili anarchista Jan Opletal z Moravy a socialní demokrat dr. Frant. Soukup. V průvodu za rakví byly neseny na polštáři: časopis »Omladina« a brkové péro (jeho synem) a trnová koruna a okovy (jeho dcerou). Körber náležel straně ethických anarchistů a redigoval časopis »Omladinu«, v Mostě vycházející. Více o Körbrovi viz díl I., str. 60. a 61.

[68]) Zevrubný referát o této schůzi přinesly »Dělnické Noviny« v č. 23. r. II ze dne 1. srpna 1893.

V anketě zastával jsem se hlavně toho, aby v řádě živnostenském vytknut byl pro učně nedělní klid, aby na školách průmyslových a pokračovacích zavedeno bylo vyučování náboženství právě jako řemeslům; pro dělnictvo u řemesel žádal jsem ustanovení 11hodinné a pro továrny 10hodinné maximální doby pracovní. Proti práci žen a dívek při řemeslech jsem vedl protest a přál jsem si, aby i v továrnách ženám a dívkám nebylo dovoleno řemeslnou výrobu provozovati. Vyslovil jsem se pro zkoušku z řemesel za přítomnosti mistrů i dělníků, jak pro dílny, tak pro továrny povinnou. Při povolování řemeslných závodů žádal jsem, aby dbáno bylo vyjádření řemeslného společenstva, má-li se závod povoliti neb zamítnouti. Podobně žádal jsem, aby tomu bylo i při povolování obchodů s řemeslnými výrobky. Při povolování obchodů s řemeslnými výrobky vyslovil jsem též přání, aby dána byla přednost vyučenému řemeslníku před neřemeslníkem. Při otázce pracovních knížek uvedl jsem, aby řemeslníkům dávaly se knížky řemeslnické od společenstev a neřemeslníkům od obcí. Pro učně žádal jsem ochranu v té míře, jakou má dělník. Na konec vyslovil jsem se proti používání neřemeslníků u strojů a proti používání strojů bez souhlasu řemeslných společenstev v příslušném obvodu vůbec.

Bohužel však tato anketa, ačkoliv stála přes 30.000 zlatých, neměla význačného výsledku a k řádnému upravení řádu živnostenského dle názoru uvedené ankety ani nedošlo.

Cestou z Vídně zastavil jsem se v Brně v Ústředním spolku tkalcovsko-soukennického bratrstva, kde z řeči Ant. Rippa, dělníka tkalcovského, jsem seznal, že brněnští dělníci usilují o to, aby vedle »Dělníka«, který prý nedostačuje jako čtrnáctidenník, založen byl ještě jeden křesťansko-socialní list pod názvem »*Obrana práce*«.

K založení uvedeného listu přičiněním dp. Methoděje Hoška, faráře líšeňského, pp. Ant. Rippa, Jana Skally a j. také došlo. První číslo »Obrany práce« vyšlo v Brně dne 7. října 1893. Jan Skalla jmenován na listu jako zodpovědný vydavatel jménem vydavatelů a jako odpovědný redaktor.[69])

---

[69]) *Methoděj Hošek* narodil se r. 1860 v Mor. Doubravnici a vysvěcen byl r. 1883. Nějaký čas kaplanoval v Líšni a pak jmenován byl farářem v Jimramově a později farářem v Líšni u Brna. Když přišel r. 1887 jako kaplan do Líšně, kde bydlí mnoho dělnictva v brněnských továrnách zaměstnaného, pochopil ihned důležitost vpravovati se do znalosti poměrů socialních. Viděl bídu dělnictva a nástrahy socialních demokratů, aby lid ten získali a to jej povzbudilo k činnosti mimo školu i mimo kostel, že počal choditi mezi lid a všímal si jeho života i snah. V letech 1888—1890 psal do brněnského »Dělníka« a »Obecních Novin« úvodní články i jiné zprávy, (za redakce dp. Aloise Karla Šťastného, dp. Christiana Luxe a dp. Prokopa Šupa). Nejvíce článků v uvedených listech podal v letech 1891—1893. Mimo to psal dp. Meth. Hošek v letech 1888—1893 celou řadu socialních článků do brněnského »Hlasu«. Do »Obrany Práce«, k jejímuž založení za pomoci mnohých dělníků z Ústředního tkalcovsko-soukennického bratrstva se přičinil, psal taktéž celé řady článků a existenci listu i hmotně podpořil a zajistil.

Methoděj Hošek patří právem v řady prvních harcovníků hnutí křesťansko-socialního na Moravě. Nyní působí ve své farnosti v Líšni, kde založil Sv.-Josef-

Druhý den (9. července) po své návštěvě Brna odjel jsem s Janem Skallou, předsedou Ústředního spolku tkalcovsko-soukennického bratrstva, na slavnost svěcení praporu Spolku katol. tovaryšů ve Vyškově, kde jsem také jménem redakce »Dělnických Novin« na jeden z hřebů udeřil s heslem: »Mezi více než sto prapory katolického dělnictva v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, vlaj vítězně a doveď nás společně k našemu křesťansko-socialnímu cíli!« [70])

Slavnost byla velkolepá. Slavnostní řeč před zatloukáním hřebů měl farář dp. dr. Ant. Cyr. Stojan z Dražovic (od r. 1897 říšský poslanec).

Vrátiv se do Prahy, měl jsem doma uchystané nové překvapení: dvě obsílky k zem. trest. soudu. Humpolečtí socialní demokraté: Eduard Kratochvíl, Oldřich Sagl, členové Dělnické Besedy, a její předseda Bečvář a jednatel Maršál prostřednictvím svého zástupce dr. Koernera podali na mne trestní oznámení a konečně žalobu pro přečin urážky na cti, jehož jsem se prý na nich dopustil, uveřejniv v »Dělnických Novinách« dne 16. ledna 1893 zprávy při líčení z Humpolce, jak se socialní demokraté v humpolecké »Dělnické Besedě« vzdělávají. Dne 27. listopadu 1893 byl jsem postaven před čtyřčlenný výminečný soud v novoměstské radnici v Praze (porotní soudy byly v týž čas v Praze zastaveny), jemuž předsedal rada zem. soudu p. Sternthal. Přelíčení trvalo od rána od 9. hod. do 6. hod. večerní. Socialní demokraté navrhovali mně vyrovnání: zaplatiti soudní útraty a dáti odvolání do devíti socialně-demokratických listů. Také můj obhajce dr. Em. Zítek několikráte mně domlouval, abych vyrovnání přijal, jinak že mohu býti zavřen. Odvětil jsem: Nic neodvolám, pravdu dokážeme.

A dokázal jsem. O šesté hodině vynesen byl rozsudek, jímž jsem byl zproštěn obžaloby a páni žalující socialní demokraté odsouzeni k zaplacení soudních útrat. Socialní demokraté, jichž byla

---

skou Jednotu katol. mužů a jinochů a restauroval celý místní chrám Páně. Dejž mu Bůh těšiti se dlouho ze své činnosti! —

Jan Skalla, dělník soukennický, narodil se r. 1841 v Počátkách v Čechách, jakožto syn soukennického mistra. Vychodiv školu v Počátkách, šel na řemeslo soukennické. Po vyučení se řemeslu pracoval v Jihlavě, Liberci, Opavě, Bílsku a Vyškově. Roku 1862 odveden k vojsku a byl poslán hned za svým plukem do Verony v Italii. Po čas služby ve vojště, která trvala plných 8 let v aktivě, prodělal Skalla tři války. První roku 1864 ve Schlesvik-Holštýnsku, druhou v Italii 1866 (část pruské války) a třetí při povstání Kotorském r. 1869 v Dalmacii. Ze všech válek vyvázl bez poranění a za věrné a neohrožené služby své vyznamenán Skalla třemi válečnými medailemi. Po propuštění z vojska pracoval Skalla v Bílsku a později v Brně, kde se usadil a oženil. Když se zřídila »Tkaninářská Jednota«, výrobní spolek tkalců a soukenníků brněnských, zvolen v něm Skalla za ředitele, kteréžto místo zastával plných 11 let, až do zajití spolku r. 1884. Při založení »Ústředního spolku tkalcovsko-soukennického bratrstva v Brně zvolen Skalla předsedou spolku a při založení křesť. socialně dělnického časopisu »Obrana Práce« v srpnu r. 1893 zvolen Skalla za jeho odpovědného redaktora. Jako řečník mluvil Skalla v duchu křesť. socialismu ve spolcích brněnských i venkovských na mnoha a mnoha místech.

[70]) »Děln. Nov.« č. 23., II. roč.

se socialistkou Josefou Škaloudovou po celý den plná soudní síň, táhli s dlouhým nosem.

Po celý čas přelíčení byl přítomen jen jeden z mých četných přátel: dp. František Žák, kaplan na Král. Vinohradech, (nyní kněz řádu Tovaryšstva Ježíšova), který mne neopustil a těšil. Z rozsudku měl radost, jako kdybychom byli vyhráli »panství« z loterie.[71])

XXIV.

Křesťansko-socialní dělnický sjezd v Litomyšli.

Jedním z nejvýznačnějších zjevů v křesť. socialním hnutí českém zůstane snad po všecky časy sjezd Litomyšlský.

Až do roku 1894 neměli křesťanští socialové jednotného všeobecně prohlášeného programu. Každý agitator a řečník spravoval a řídil se těmi zásadami, které jsme já a dr. Rud. Horský i jiní vedle nás za své křesťansko-socialní stanovisko prohlašovali a jimž průchodu v našem tisku jsme zjednávali.

Než, roku 1894 objevila se potřeba jednotný program zásad vypracovati, v jeden mohutný voj se sraziti a soustavně se organisovati. Jsouce si toho pamětlivi, vypravili jsme se dr. Rud. Horský a já dne 21. června do Brna, kde jsme se s tamějšími našinci: redaktorem »Obrany Práce« Janem Skallou, Ant. Rippem a dp. P. Prokopem Šupem, redaktorem »Dělníka«, a j. smluvili o době i místě sjezdu, jakož i o jeho programu. Doba sjezdu určena na den 8. a 9. září a za místo město Litomyšl. Z Brna zastavili jsme se v Litomyšli, kde jsme vše vyjednali a do Prahy se vrátili.

Svolání sjezdu připadlo mi na bedra. Resoluce vypravili jsme s dr. Rud. Horským v Ouněticích, což vyžádalo času jednoho týdne. Na osm dní před sjezdem každý přihlášený delegát měl již resoluce v ruce. Bylo jich celkem deset.

Příslušné vyzvání a provolání k sjezdu přinesly tehdáž všecky naše čtyři listy: brněnský »Dělník«, pražské »Dělnické Noviny«, (které vyšly červeně orámované), ostravské »Zájmy Dělnictva« a brněnská »Obrana Práce«.

Dne 8. září o 10. hodině ranní shromáždili se delegáti ve spolkových místnostech »Katolické socialní jednoty« v Litomyšli a odtud in corpore šli do děkanského chrámu Páně povýšení Sv. Kříže, kamž je litomyšlští soudruzi se svým spolkovým praporem doprovázeli. Mši sv. sloužil delegát dr. Rud. Horský, při níž mu dva jiní delegáti, bratří Josef Dušek a Ant. Dušek, horníci příbramští, ministrovali. Z chrámu Páně odebral se průvod do velkého exhortního sálu realných škol litomyšlských, propůjčeného městskou radou k účelům sjezdu.

V čele sálu na vysokém podiu postaveny byly tři stoly, pro předsednictvo, zapisovatele a zeměpanského komisaře. Na stěně nad stolem předsednictva zavěšen byl velký kříž se Spa-

---

[71]) »Děln. Nov.« č. 7., roč. III., 1. prosince 1893.

sitelem, pod ním znaky zemí koruny české a ze stran veliké obrazy Jeho Sv. papeže Lva XIII. a Jeho Velič. cís. a krále Františka Josefa I. Dole v malém háji květin umístěna byla socha sv. Josefa, patrona církve a dělníků. Na protější stěně, čelem k předsednictvu umístěna byla podobizna J. M. diecesálního biskupa Edvarda Jana Nep. Brynycha. S budovy vlál červeno-bílý prapor.

Sjezd zahájil jsem o 11. hod. dopol. za přítomnosti více než 200 delegátů a hostí. Delegátů legitimacemi opatřených dostavilo se celkem 110: z Čech 62, z Moravy 45, ze Slezska 1 a z Dol. Rakous 2.

Mezi delegáty dle odboru prací bylo: 15 tkalců, 12 soukenníků, 11 kovodělníků, 10 obuvníků, 6 strojníků, 5 krejčů, 5 horníků, 4 truhláři, 4 barvíři vlny a koží, 3 pláteníci, 2 pekaři, 2 stříbrníci a 6 kněží (5 kaplanů a 1 katecheta). Ostatních 25 delegátů náleželo dělnictvu různých řemesel, stavu zemědělskému a j. pracovním odborům.

Jednání súčastnilo se 35 řečníků a telegramů a pozdravných dopisů došlo celkem 56, z nich 1 z Francie, 5 z Německa, 1 z Krajiny, 3 z Hor. Rakous, 4 z Dol. Rakous, 1 z Uher, 29 z Čech a 13 z Moravy a Slezska.

První den předsedal sjezdu, k přání pražských našinců, redaktor »Obrany Práce« p. Jan Skalla z Brna, místopředsedy byli p. Václav Žižka, stříbrník z Prahy a p. Ant. Ripp, tkadlec z Brna. Zapisovateli byli: pp. Vilém Koleš, krejčí z Prahy a Alois Jakubský, obchodník z Třebíče.

Druhého dne předsedal jsem sjezdu já a místopředsedy byli pp.: Jan Kohút, tkadlec ze Slezska a Josef Dušek, horník z Březov. Hor. Zapisovateli byli pp.: Fr. Bryndáč, horník z Kladna a Rud. Lukaščík, strojník a redaktor »Zájmů Dělnictva« z Mor. Ostravy.

O předlohách resolucí referovali: 1. Kterak smýšlí křesť. dělník o národnosti? předseda sjezdu p. Skalla.

2. Křesťanský dělník a společnost, p. Václav Myslivec, obuvník z Prahy.

3. Dělnictvo a náboženství, pan František Bryndáč, horník z Kladna.

4. Pracovní doba, p. Jos. Brož, horník z Kladna.

5. Mzda, p. Václav Žižka.

6. a 7. Bratrské pokladny hornické a Úrazové pojišťování hornictva, p. Jos. Dušek, horník z Březových Hor.

8. Pojišťování dělnictva, p. Rudolf Lukaščík, redaktor z Mor. Ostravy.

9. Politická práva dělnictva, p. Ant. Ripp, tkadlec z Brna.

10. Naše organisace, dp. dr. Rudolf Horský. kaplan z Ounětic. —

Zvláštní telegramy byly sjezdem poslány: Sv. Otci Lvu XIII., Jeho Velič. císaři pánu a J. M. Edv. J. N. Brynychovi, biskupu královéhradeckému, v jehož diecési byl sjezd konán. Na telegramy došly předsednictvu příznivé odpovědi i požehnání Sv. Otce.

O přijetí opravdu bratrské a přátelské a pohostinství, jakož i o hlavní práce k sjezdu v místě starali se děkan Otto Danielis, kaplan Václav Marek a jednatel Katolické socialní jednoty Jar. Stantejský.[72])

Stenogramy obstaral sjezdu František Vaněk, bohoslovec z Českých Budějovic.

O celém jednání sjezdu zpracovali a vydali jsme s dr. Rud. Horským roku 1895 zvláštní »Protokol«, obsahující 144 stran. V úvodu tohoto »Protokolu I. sjezdu katolického dělnictva českoslovanského« nachází se i krátký náčrtek vývoje hnutí křesťanskosocialního v zemích koruny České.

Program sjezdem přijatý obsahuje v 10 odstavcích: 1. Pevné stanovisko katolického dělnictva k národu a vlasti. 2. Uznává postavení tříd ve společnosti lidské, pokud k pravému dobru a blahu přispívají. 3. Uznává náboženství Kristovo za základ spořádané společnosti lidské. 4. Žádá svěcení nedělí a svátků a při hornictví 8hodinnou a při maloprůmyslu 10hodinnou maximální dobu pracovní, jakož i odstranění práce žen a dívek v mechanických závodech a omezení noční práce mužů. V odst. 5. ohledně mzdy žádá program mzdu slušnou, člověka hodnou a odstranění anarchie ve výrobě; žádá práva řemesel nad řemeslnou prací a oprávnění k práci. Mzdu mají účtovat zástupcové prácedárců a dělníků. V odstavci 6. žádají se bratrské pokladny hornické, jednotné pro celou zemi a v odstavci 7. žádá se úrazové pojišťování hornictva. V odstavci 8. žádá se všeobecné pojišťování dělnictva v nemoci v úrazu i ve stáří. V odstavci 9. prohlašuje se domáhání všeobecného hlasovacího práva ve smyslu zájmovém. V odstavci 10. zavádí se zemská organisace strany se 7 členným zemským výkonným výborem. Čechy, Morava a Slezsko, tedy každá země, má se organisovati pod společným programem — ale samostatně. Výkonné zemské výbory representují pak celou křesťansko-sociální stranu českoslovanskou a společně svolávají její sjezd.

Sjezdem litomyšlským, na němž měli podílu zástupci katol. dělnictva českoslovanského, měl být položen pevný a rozsáhlý podklad celé naší organisaci, ale bohužel naděje naše se nesplnily. Jak se sjezdu rozumělo a dle jeho usnesení pracovalo, pozná každý z dalšího postupu našich dějin.

XXV.

Exposice katolického dělnictva na Národopisné výstavě českoslovanské v Praze.

Pořadatelstvo Národop. výstavy českoslov. vzpomnělo si také v měsíci říjnu r. 1894, že by mohlo býti na výstavišti i zvláštní dělnické oddělení a hned za tímto účelem pozvalo do paláce hr. Sylva Taroucci mnohé z dělnických zástupců k poradám. Schůz-

[72]) Otto Danielis, děkan, b. vik. sekretář a notář, přítel myšlenky křesť. socialismu, který nás 8. a 9. září vřele přijal a hostil, nenadál se, ani my, že za rok, v týž pro nás památný den 8. září 1895 v stáří 64 let bude Všemohoucím Pánem na věčnost povolán. Budiž mu čestná paměť!

kám těmto, na nichž brali podílu většinou funkcionáři pražských a předměstských spolků dělnických, předsedal ředitel Národního divadla p. F. A. Šubrt.

K kruhů katolického dělnictva pražského byli jsme vysláni k těmto poradám já a p. Albert Kotrba, mistr obuvnický. Výsledek porad byl, že ustanoven výstavní dělnický výbor ze samých socialních demokratů a jen asi tři národně liberálních dělníků. Národně socialní strany tehdáž nebylo. Zapadla po marných pokusech v letech 1890—1893.

Naše křesťansko-socialní strana však, když bylo prohlášeno, že i dělnictvo má se výstavy súčastniti ve zvláštním oddělení, přikročila ihned k činu a v jedné ze svých porad zvolila si výstavní odbor katolického dělnictva s následujícími funkcemi: předseda dr. Jos. Burian, kanovník; I. místopředseda T. J. Jiroušek, redaktor; II. místopředseda Vilém Koleš, krejčí; jednatelové: Karel Procházka, katecheta; Jos. Hovádek, mistr knihařský; pokladník: Josef Schwarz, zlatník; přísedící členové: Václav Stejskal, kaplan; Jos. Lukáš, řezbář; Václav Černý, síťař; Ludvík Skružný, zámečník; Frant. Korynta, zlatník; Albert Kotrba, obuvník; Karel Schwarz, zlatník; Jan Januš, Karel Navrátil a Emanuel Provazník, krejčové. Porady konali jsme jednou v týdnu. Družstvo Vlasť položilo nám do pokladny jako základ 100 zl.

Naší práci nechtěli však socialní demokraté ve svém výstav. odboru nikterak rozuměti a žádali neobmezenou moc ve všech výstavních podnicích katolického dělnictva a hlavně si vyhrazovali rozpuštění našeho pobočního odboru. Proti tomu já i pan Albert Kotrba jsme se co nejrozhodněji opřeli a v jedné ze schůzí v měsíci lednu r. 1895 k socialním demokratům se vyjádřili, že ohledně jejich požadavku pošleme jim z naší odbočky co nejdříve odpověď. A poslali jsme ji. Psali jsme jim, že my výstavu katolického dělnictva uspořádáme si sami a za své peníze.[73])

A socialně-demokratický výstavní odbor na stálé brojení svých orgánů, brněnské »Rovnosti«, vídeňských »Dělnických Listů« a Adlerova »Arbeiter-Zeitungu« své funkce složil, prohlásiv, že socialně demokratické dělnictvo výstavy se nesúčastní, jelikož prý mu bylo pořadatelstvem výstavy znemožněno vystavovati statistiku mzdy poměrů dělnických atd. Celkem byla to však jen výmluva, neboť proti Národopisné výstavě českoslovanské agitovalo se již mnohem dříve, zvláště socialně demokratickými spolky na Moravě a v tisku socialistickém.

Zbyli jsme tedy z českého dělnictva při pořadatelstvu »N. V. Č.« sami, socialně demokratický výbor výstavní se rozešel a národního dělnictva ani liberálního ani socialního směru zde nebylo. Než, přičinili jsme se, seč jsme byli.

Vrchní instalater spolkového paláce, spisovatel pan Pavel Albieri, vykázal nám nejlépší místo: střed spolkového paláce. Díval se na nás však s podezřením, že tolik místa neobsáhneme,

---

[73]) **Důkladný článek o celé této záležitosti pod názvem »Katolické dělnictvo českoslovanské na Národopisné výstavě v Praze«, podal jsem v »Dělnických Novinách« č. 13., roč. IV., ze dne 1. března 1895.**

ale druhý den mluvil s námi již jinak, když viděl, že by nám byl dal místo více málo místa.

Instalaci celého oddělení katolického dělnictva provedl jsem dle svého plánu za pomoci p. Václava Stupky, mistra truhlářského, p. Jana Tomce, řeznického tovaryše a p. Jos. Schwarze ve třech dnech.

Když spolkový palác byl dne 15. a 16. června 1895 veřejně otevírán, naše oddělení bylo hotovo a v nejlepším pořádku. Předměty vystavovalo *97 našich spolků, v nichž soustředilo se 12.072 členů.* Znamenali jsme 60 spolků z Čech se 7128 členy, 33 spolků z Moravy se 4296 členy a 3 spolky ze Slezska se 647 členy.

Oddělení překvapilo souladným uspořádáním každého, kdo do něho vkročil. Stěny byly červeně natřené, dekorace spolků byla modrá a dekorace celého oddělení červeno-bílá. Na levé straně nad spolky křesťansko-socialními byl velký kříž, na pravé straně nad svato-Josefskými jednotami patron dělníků a církve sv. Josef a v čele na straně střední, pod nadpisem »Oddělení katolického dělnictva českoslovanského« a nad spolky katolických tovaryšů zavěšen byl velký obraz protektora těchto spolků kard. Františka hr. Schoenborna, knížete-arcibiskupa pražského.

Na stolcích rozprostřena byla té doby již dosti bohatá křesťansko-socialní literatura, (knihy, brožury, provolání, resoluce atd.) rukopisně psané dějiny jednotlivých spolků, plány spolkových domů, rozpočty vydání a příjmů těchto, výkresy spolkových praporů, fotografie atd. Stěny pokrývaly statistické tabulky spolků, časopisy, a nejvýše umístěny byly velké fotografické obrazy buditelů, spisovatelů, agitátorů a organisátorů dělnictva křesť.-socialního s patřičnými životopisy v tomto pořádku: 1. Václav Žižka, 2. P. Placid Jan Mathon, 3. P. Alois Karel Šťastný, 4. T. J. Jiroušek, 5. Edvard Jan Nep. Brynych, 6. Antonin Ripp, 7. dr. Ant. Lenz, 8. dr. Jos. Burian, 9. Tomáš Škrdle, 10. dr. Rud. Horský, 11. prof. Frant. Koželuha, 12. Rudolf Vrba, 13. Tomáš Kubíček, 14. Methoděj Hošek, 15. P. Prokop Šup, 16. Jan Skalla, 17. Jos. Dušek, 18. Josef Hovádek a 19. Vilém Koleš.

Tabulky spolků pod uvedenými podobiznami na stěně zavěšené a tiskem provedené obsahovaly: jméno spolku, místo, účel, činnost, statistiku přednášek, knih, odbíraných časopisů, počet členstva, finanční stránku atd., atd. Každá tabulka byla 70 cm. vysoká a 45 cm. široká, tisk černý, jméno spolku v národních barvách a obruba červená.

Nejčetněji byly zastoupeny spolky křesťansko-socialní; napočetli jsme jich 44 s 5320 členy; po těchto následovaly spolky katolických tovaryšů, jichž bylo 31 se 4295 členy a Sv.-Josefských Jednot katolických mužů a jinochů bylo 22 se 2456 členy.

Dle diecésí rozdělovaly se tyto spolky takto: z Pražské 20, se 2067 členy, z Královéhradecké 31 s 3651 členy, z Budějovické 8 s 1196 členy, z Litoměřické 1 s 214 členy, z Olomoucké 21 s 3160 členy a z Brněnské 16 s 1783 členy.

Pokud se týče literatury, měly veškeré tyto spolky své knihovny a v nich 23.896 knih, a odebíraly a ve svých místnostech spolkových měly vyloženo 804 různých časopisů, z nichž 303 exemplářů připadalo na »Dělnické Noviny«, »Dělníka«, »Obranu Práce«, »Zájmy dělnictva«, »Obecné noviny« a »Práci«. Politických listů odbíraly spolky 260, zábavně poučných 176, odborných a vědeckých 30, humoristických 8 a cizojazyčných, hlavně německých 27.

Veškerého spolkového vydání za čas svého trvání měly uvedené spolky dle statistických tabulek 112.218. korun.

Vlastní spolkové domy mělo tehdáž 8 spolků, Jednoty katol. tovaryšů v Praze, Českých Budějovicích, Brně, Holešově, Kroměříži, Mor. Ostravě a Prostějově a potravní spolek v Líšni u Brna.

Celá exposice oddělení katolického dělnictva československého zaujímala v délce stolků 100 a ve výšce stěn po celé délce 3 metry, tedy celkem 400 čtverečních metrů. Z toho si může každý učiniti pojem o rozloze celé naší výpravy, na niž jsme byli tehdáž opravdu hrdi.

Zvláštní pozornosti těšila se 3 metry vysoká a 3 metry široká mapa zemí koruny české, zpracovaná dle mých záznamů s neobyčejnou pílí a dovedností bratry Josefem a Karlem Schwarzem, členy našeho výstavního komitétu. Na této mapě bylo zaznamenáno již 160 křesť.-socialních spolků, spolků katol. tovaryšů a Sv.-Josefských Jednot katol. mužů a jinochů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Tak jsme si již tehdáž stáli.

Na výstavě, která pro národ český měla veliký kulturní význam, z níž socialní demokraté utekli a ji ve svých listech jak jen mohli snižovali, representovali křesťanští socialové dělnictvo české způsobem čestným a důstojným. Ukázali jsme, že se nebojíme a že něco dovedeme i bez pomoci těch, kteří říkali na oklamání lidu českého: »za námi stojí veškeré dělnictvo české.« Dokud křesť. socialové však budou žít, dotud tato slova v ústech socialních demokratů budou frází. Dokázali jsme to roku 1895 a dokázali bychom toho každou chvíli ještě dnes, i kdyby národních socialistů z tábora Klofáčova nebylo.

Socialní odbor družstva Vlasť v letech 1891—1901.

Ze všeho, o co se pražští křesťanští socialové v roce 1891 zasadili, vzrostl mohutný křesťansko-socialní ruch a v čele jeho stál socialní odbor družstva Vlasť. Týž dával na vše strany radu, byl pomocí všem, kdož se k němu ve věcech spolkových obraceli, pořádal schůzi za schůzí, a skoro v každé měl jsem přednášku já nebo p. Václav Žižka a často dp. Dr. Rud. Horský a jiní, a to nejvíce z oboru socialního a dělnického.

První veřejnou schůzi s pozvanými hostmi uspořádal socialní odbor v sále Katolické Besedy v Praze dne 6. prosince 1891, kde jsem za hojného účastenství přednášel »O dělnické otázce a Encyklice sv. Otce Lva XIII. Rerum novarum.«

Roku 1895 pořádal socialní odbor celý cyklus socialních přednášek v Praze v sále domu katol. tovaryšů, kde jsme řečnili: já o řešení dělnické otázky socialními demokraty, p. Václav Žižka o socialní otázce a dp. Frant Žák, redaktor »Obrany« a kooperator na Král. Vinohradech, o vědeckém sporu francouzského učence a spisovatele Brunetiéra s chemikem Berthelotem, čili o sporu mezi vědou a věrou.

Mimo působení v Praze zasahoval socialní odbor i na venek. Když se někde zakládal spolek a chyběly zakladatelům stanovy, přispěl socialní odbor ihned ku pomoci. Buď já sám, nebo některý z nás opatřil opis stanov a potřebné formuláře k zadání a zakladatelům bylo pomoženo.

Vzorce stanov, pokud sahají mé zápisky, byly poslány k zakládání spolků do následujících míst a měst v Čechách: Kolín, Vacov, Náchod, Jindř. Hradec, Vys. Mýto, Sedlčany, Červ. Pečky, Vepřek, Noutonice, Vápený Podol, Nymburk, Kuří Vody, Bystré u Poličky, Nový Bydžov, Suchovršice, Byšice, Liteň, Lochovice, Nová Paka, Nová Ves u Lomnice nad Popelkou, Cuclava, Sušice, Libšice nad Vltavou, Přelouč, Kladno, Vel. Nehvizdy, Mělník. Na Moravě: Brno, Svitavy, Frýdlant, Tišňov, Kyjov, Hulín, Bludov, Přerov, Luhačovice a Valašské Meziříčí.

Konal-li některý nově založený katol. spolek ustavující valnou hromadu a potřeboval-li řečníka k vylíčení účelu spolku, směru jeho a stanov, obrátil se na socialní odbor, a ten ihned vypomohl, jak kde mohl. Tak na př. řečnil jsem sám při zakládání spolků (vyslán social. odborem) od r. 1891 do r. 1901: v Praze (při zakl. Polit. klubu katol. dělnictva), v Litomyšli, v Přelouči, v Pelhřimově, v Mýtě u Zbirova, v Kardašově Řečici, v Mělníce, v Dol. Beřkovicích, na Král. Vinohradech, v Nov. Bydžově, v Nové Pace, v Jažlovicích, v Nov. Strašecí, v Mříčné, v Byšicích, v Černilově, v Lochovicích, ve Vodňanech a ve Vel. Nehvizdech.

Pořádal-li venkovský spolek slavnost svěcení praporu a neměl slavnostního řečníka, první jeho cesta byla k socialnímu odboru družstva Vlasť a odbor řečníka opatřil. Při slavnostech svěcení praporů řečnil jsem v letech 1891—1901 ze social. odboru vyslán: v Neveklově, v Humpolci, ve Vyškově, v Přelouči, v Sušici a v Sedlčanech; dp. Dr. Rudolf Horský: v Náchodě, v Příbrami, v Plzni, v Kostelci nad Orlicí, v Polné, v Mýtě u Zbirova, v Čáslavi, v Hronově nad Metují, v Ústí nad Olicí, v Kardašově Řečici, v Litomyšli a v Černilově.

Svolával-li se na venkově někde župní nebo krajinský sjezd spolků, byl to opět socialní odbor družstva Vlasť, na nějž pořadatelstvo se o řečníky obracelo a odbor ochotně řečníky poslal. Na krajinských sjezdech spolků řečnili jsme, socialním odborem byvše vysláni: já: v Čes. Budějovicích, v Náchodě, v Nepomuku a v Sušici; dp. Dr. Rud. Horský: v Jindř. Hradci, v Náchodě, v Hronově nad Metují, v Dobrušce, v Hradci Králové, v Kostelci nad Orlicí, v Pardubicích, v Nepomuku a v Sušici; p. Václav Žižka v Čes. Budějovicích a v Soběslavi; p. Karel Schwarz, zlatník z Prahy, v Čes. Budějovicích.

Zvláště však na požádání byli řečníci socialním odborem družstva Vlasť vysíláni do členských, měsíčních schůzí a valných hromad katolických spolků, a to tak často a v takovém počtu, že s těží bylo často vyhověti, ale přece vyhovělo se vždy.

Do takových spolkových schůzí jezdil jsem na venek od roku 1891 do polovice r. 1894 ze socialního odboru jako řečník sám a pak přidružil se ke mně dp. Dr. Rud. Horský, p. Václ. Žižka, dp. Rud. Vrba a j. — Pokud mne se týče, řečnil jsem ve spolkových schůzích roku 1891 na Moravě: Valašské Meziříčí (dvakráte), Vsetín, Prostějov, Olomouc, Kroměříž, Kojetín, Vyškov. V Čechách: Cerhovice. — Roku 1892 na Moravě: Boskovice, Letovice, Svitávka, Bučovice, Štěpánov nad Pernštýnem a Bystřice u Nov. Města. V Čechách: Neveklov, Plaňany, Sušice, Volšovy u Sušice, Humpolec, Litomyšl. — Roku 1893 na Moravě: Olešnice a Vyškov. V Čechách: Příbram, Hradec Králové, Humpolec, Litomyšl, Ústí n. Orlicí (2krát), Turnov, Přelouč, Lhotka u Chlen, Polná, Náchod a Hronov nad Metují. — Roku 1894 v Čechách: Kladno, Horažďovice, Krucemburk, Dobruška, Pelhřimov, Louny, Plzeň (2krát), Červený Kostelec, Třebechovice, Kublov u Žebráka, Štěchovice nad Vltavou, Sedlčany, Příbram, Litomyšl, Kostelec nad Orlicí, Červené Pečky, Černoušek pod Řípem, Mýto u Zbirova, Čes. Budějovice. — Roku 1895: Náchod, Hradec Králové, Litice u Plzně, Plzeň, Kladno (2krát), Modletín u Chotěboře, Volyň, Čes. Budějovice, Sušice, Sedlčany, Davle nad Vltavou, Unhošt, Čáslav. — Roku 1896: Libšice nad Vltavou, Kladno, Beroun, Písnice u Dol. Břežan, Mýto u Zbirova, Kardašova Řečice, Mělník, Červené Pečky, Zbraslav u Prahy, Chrudim a na Moravě: Třebíč. — Roku 1897: Vídeň, Dolní Beřkovice, Litomyšl (2krát), Polička (2krát), Dolní Dobrouč, Kostelec nad Orlicí, Borovnice u Chlen, Král. Vinohrady, Nový Bydžov, Nová Paka, Tábor, Jažlovice u Říčan, Soběslav, Nové Strašecí, Písnice u Dol. Břežan, Jilemnice, Mříčná, Semily, Rynholec u Nov. Strašecí, Byšice, Černilov, Lochovice. — Roku 1898: Netolice, Kladno, Smíchov, Nové Ouholice, Žehrovice u Nov. Strašecí, Vodňany, Čermná u Lanškrouna, Rokytník u Hronova, Úpice, Písnice u Dol. Břežan, Jažlovice u Říčan, Nová Paka, Karlín, Král. Vinohrady a na Moravě Zábřeh. — Roku 1899: Velké Nehvizdy, Cerhovice, Nové Strašecí, Všeradice u Vosova, Kostelec nad Orlicí, Vídeň a na Moravě Hněvkov u Záhřeba. — Roku 1900: Velké Nehvizdy, Král. Vinohrady, Horní Studenec, Nepomuk. — Roku 1901: Sušice, Kladno a na Moravě: Kroměříž a Jihlava.

Dr. Rud. Horský, vyslán soc. odborem, řečnil ve schůzích katol. spolků na následujících místech: Roku 1894: Plzeň, Čes. Budějovice, Příbram, Litomyšl, Mníšek, Humpolec a Kladno (2krát). — Od r. 1895 do r. 1900: Praha (několikrát), Mýto u Zbirova, Kladno (3krát), Louny, Příbram (2krát), Náchod (2krát), Litice u Plzně, Plzeň, Kostelec nad Orlicí, Vamberk, Polná (2krát), Unhošt (2krát), Jindř. Hradec (2krát), Kardašova Řečice, Hronov nad Metují, Ústí nad Orlicí, Tábor, Libšice nad Vltavou (2krát), Noutonice (2krát), Hradec Králové (třikrát), Dobruška, Liteň,

Chrudim, Černilov, Humpolec, Čáslav, Roudnice nad Labem, Litomyšl, Horažďovice, Blatná, Sušice, Volyň, Čes. Budějovice, Netolice, Nové Strašecí a na Moravě: Vítkovice (2krát), Moravská Ostrava (2krát), Polská Ostrava (2krát), Vídeň, Mělník, Kyšperk, Choceň.

Dále za social. odbor na venkově ve schůzích katol. spolků řečnili: p. Václav Žižka r. 1894 v Neveklově, r. 1895 v Mýtě u Zbirova, r. 1896 v Čáslavi a Českých Budějovicích, r. 1898 v Soběslavi a na Smíchově. Redaktor dp. Rud. Vrba od r. 1895: v Plzni (2krát), Příbrami, Milčíně, Dolní Dobrouči, Roudnici, Lounech, Třebešicích, Písnici u Dol. Břežan, Nov. Strašecí, Řeporyjích, Vamberku, Lnářích, Mělníku, Král. Vinohradech, Jažlovicích, Liblicích, Vídni a na Moravě v Letovicích. — Dp. Václav Roudnický od r. 1897 ve Vraném u Prahy a v Karlíně. — Dp. Jos. Šimon, kaplan u sv. Petra v Praze, od r. 1897: na Král. Vinohradech, Dobřichově u Peček, na Kladně, v Tursku u Libšic, ve Vlněvsi, ve Svinařích, v Karlíně, Lochovicích, Byšicích, Liblicích, Holešovicích a v Litni. — Pan Vilém Koleš, dělník krejčovský r. 1894: v Černoušku pod Řípem, v Náchodě a v Třebechovicích. — Pan Václav Špaček, říd. učitel z Košátek, od r. 1897: v Soběslavi, Táboře, Byšicich, Hradci Králové, Král. Vinohradech, Zbečníku u Hronova, Mělníku Noutonicích, Vlněvsi, Jažlovicích, Benešově u Prahy, Netolicích, Sušici, Všeradicích a Kostelci nad Orlicí. — Pan Frant. Satorie z Prahy od r. 1895: v Čáslavi, Klatovech, Rynholci, Nov. Bydžově, na Kladně, v Davli nad Vltavou, Mšecích-Žehrovicích, Vel. Nehvizdech, Štěchovicích nad Vltavou, Cerhovicích, Plzni, Přibyslavi, Ratenicích, v Domažlicích, Jažlovicích, na Zbraslavi, Radnicích a v Krucemburku. — Dp. Emil Dlouhý Pokorný r. 1896: v Červ. Pečkách a na Mělníku. — Pan Frant. Skořepa r. 1897 v Žehrovicích u Nového Strašecí. — Pan Jos. Flekáček, říd. učitel, od r. 1897: v Soběslavi, na Mělníku, v Dol. Beřkovicích, na Král. Vinohradech, Jindř. Hradci a Cuclavi.

Dp. Frant. Žák, red. »Obrany«, r. 1897 v Novém Strašecí. — Pan Václav Dvorský z Prahy r. 1899 na Mělníku a Břevnově u Prahy. — Pan Gustav Toužil, red. z Prahy, r. 1897 na Mělníku, v Přelouči a v Novém Bydžově. — Pan Jos. Brož, horník z Kladna, r. 1899 v Rynholci u Nov. Strašecí (2krát), v Liblicích a Nov. Strašecí. — Pan Jos. Hovádek z Prahy r. 1898 v Středoklukách. — Pan Frant. Jelínek, učitel z Malotic, r. 1899 ve Slezském Předměstí, v Semilech a v Cuclavi. — Dp. Josef Teplý, kaplan z Milčína, od r. 1898 na Smilových Horách u Pacova, v Mrákově u Domažlic, ve Vys. Chlumci u Sedlčan, v Jesenici u Jílového a v Nov. Etinku.

Pan prof. Ant. Bonav. Drápalík z Prahy od r. 1900 v Rovné u Hor. Studence, v Cuclavi, v Sopotech, ve Stružinci a Oudavech u Hor. Studence, Novém Strašecí, na Velehradě (sjezd Terciářů), ve Vídni na XX. okr., na Velehradě (sjezd katol. akademiků), v Sopotech (3krát), v Rovné, Štěchovicích n. Vlt., v Kro-

měříži, v Přibyslavi, Kostelci n. Orl., v Jihlavě, Netolicích, Jindř. Hradci a Stráži nad Nežárkou.

Pan Jan Kř. Maštalíř, stud. z Prahy, v r. 1901 v Karlíně a Žižkově (několikrát).

Zkrátka, nebylo konference, nebylo schůze, nebylo ani všeobecného, ani diecésního sjezdu katolíků českých v Čechách i na Moravě, aby tam nebyl někdo ze socialního odboru družstva Vlasť povoláván za řečníka.

Na všeobecných katol. sjezdech českých řečnili následující členové social. odboru družstva Vlasť: r. 1891 v Praze (I. sjezd praesesů): dp. dr. Rud. Horský, dp. Tom. Škrdle, p. Václ. Žižka a já. — R. 1894 v Brně dpp.: dr. Rud. Horský, Rud. Vrba a p. Václav Žižka. — Téhož roku v Litomyšli (soc. sjezd): dp. dr. Rud. Horský, p. Václav Žižka a já. — R. 1895 v Příbrami dp. dr. Rud. Horský. — R. 1896 v Táboře: dp. dr. Rud. Horský, p. Václav Špaček, říd. učitel a já. — Téhož roku v Praze (na I. zem. soc. sjezdu): dp. dr. Rud. Horský, dp. Frant. Žák, koop. na Král. Vinohradech, p. Václav Žižka a já. — R. 1897 v Hradci Králové: dp. dr. Rud. Horský a p. Václ. Špaček. — R. 1898 v Praze: dp. dr. Rud. Horský, p. Václav Špaček, Jos. Flekáček, říd učitel v Žižkově, p. Václav Žižka a já. — Téhož roku v Praze (II. zem. soc. sjezd): dp. dr. Rud. Horský, p. Václav Žižka a já. — R. 1899 v Turnově: dp. dr. Rud. Horský. — R. 1901 v Kroměříži: dp. dr. Rud. Horský, pan profesor Ant. Bonav. Drápalík z Prahy a já.

Na cestovné a nejnutnější potřeby vydáno bylo všem uvedeným řečníkům ze soc. odboru družstva Vlasť na venek do schůzí katolických vysílaným od 9. července 1891 do 30. září r. 1901 na 2021 K 69 h dle zpráv výročních.

K tomu sluší uvésti, že členové soc. odboru měli z pokladny socialního fondu družstva Vlasť placeno toliko cestovné (dráhu a pošty), jinak kromě pohostění v místě, kde přednášeli, nežádali odměn, vykonávajíce své poslání zdarma a z přesvědčení pro dobrou věc.

* * *

Z význačnější činnosti socialního odboru družstva Vlasť od r. 1891 do r. 1901 sluší ještě poznamenati, že dne 11. listopadu 1891 doporučil veřejnosti měsíčně vycházející (ve dvou číslech) »Slova Pravdy« a dne 18. března 1895 k návrhu dp. Tom. Škrdle usnesl se, aby řečníci odboru na schůzích veřejně vyzývali k zakládání katol. spolků, což se děje až dosud. Téhož roku zastoupen byl socialní odbor velice čestně v oddělení katol. spolků československých na Národopisné výstavě. Dne 11. listopadu 1895 sestavil socialní odbor seznam míst a měst v král. Českém, kde bylo by lze s úspěchem a výhodou zakládati katolické a křesť. socialně vzdělávací spolky; seznam tento odevzdal do rukou předních mužů v katolické organisaci pražské soustředěných v »Družině katolíků arcidiecése pražské«, aby se o tom poradili. Dne 26.

ledna 1896 vyzval social. odbor národohospodářského spisovatele dp. Rud. Vrbu, aby sepsal návrh rolnického programu katol. strany, což dp. Rud. Vrba učinil, návrh rolnického programu sepsal a v témž roce vydal. A posléze z důležitějších prací social. odboru sluší též poznamenati, že dne 24. ledna 1898 získal odborného řečníka a propagatora pro zakládání záložen soustavy Raiffeisenovy v dp. Jos. Teplém, kaplanu v Milčíně.

Vnitřní život v socialním odboru družstva Vlasť od počátku jeho založení je čilý a stále a stále činný. Referenti odboru přicházejí do schůzí s novými látkami, pokyny a názory, takže o nějaké ochablosti v odboru není ani potuchy. Zkrátka, socialní odbor družstva Vlasť nahrazuje křesťanským socialům to, co socialně demokratičtí internacionálové těžce si opatřují svou pražskou »Dělnickou Akademií« (zal. r. 1898) a národně socialní demokraté svojí »Ústřední dělnickou školou« (zal. r. 1899).

K poznání vnitřní činnosti socialního odboru družstva Vlasť uvádím, že na př. já sám přednášel v odboru již v roce 1891 o dějinách tisku socialně demokratické internacionály a o prostředcích proti němu, o zakládání katolických vzděl. spolků a v roce 1892 o atheismu socialních demokratů. Roku 1893 přednášel v odboru dp. dr. Rud. Horský o svých cestách na Porýnsku a p. Václav Žižka o otázce řemeslnické.

A těch veledůležitých referátů, zpráv poučných, které od r. 1891 v social. odboru byly referenty podány! Žádná socialní akademie by se za ně nemusela stydět. Budiž mně na důkaz toho dovoleno uvésti jen některé předměty rokování socialního odboru, projednané od r. 1891 do konce r. 1901.

Redaktor dp. Rudolf Vrba referoval: o dělnických bouřích a národohospodářské krisi v Italii, o socialním hnutí lidu rolnického v Uhrách, o rolnické otázce v Čechách (třikrát), o mravním úpadku českého lidu, o pozemkových dluzích, o melioračních podnicích v Německu, o obilních skladištích, o daních a dluzích států Evropských v posledních 50 letech, o termínových obchodech na bursách, o úpadku socialní demokracie r. 1897 v Čechách, o Encyklice sv. Otce Lva XIII., o křesť. demokratismu, o zájmech zemědělců dle názoru prof. Wagnera a o vodních stavbách v Rakousku.

Redaktor »Řemeslnicko-živnostenských Novin« dp. Josef Šimon referoval: o hnutí řemeslnictva a jeho spolkovém životě (dvakrát), o poměrech městských živnostníků, o hesle svůj k svému, o nákupu a o protiliberálních protestech pražských řemeslníků a živnostníků.

Pan Václav Žižka referoval o zásadách katolického života a práce, o mnohých anketách českých průmyslníků, o poměrech pracovníků při řemeslech, o postavení samostatných řemeslníků, o otázce řemeslnické (třikrát), o výrobě zlatnického zboží, o zásadách radikálních pokrokářů, o postupu liberálů českých ve Vídni a o křesťanském demokratismu a socialismu.

Redaktor dp. Tomáš Škrdle referoval o roztržce českých spisovatelů na národní a internacionalní stranu r. 1897, o hnutí katolíků v Čechách a poměrech lidu Slovenského v Uhrách, o svých cestách po Haliči, o kongregaci pro lumpy v Krakově, o národních socialistech a jejich tisku a o zásadách Alfonse Šťastného v náboženství a školství.

Farář dp. Vlastimil Hálek referoval o úpravě obecního chudinství, o tulácích a okresních stravovnách, o sčítání lidu r. 1899, o záložnách Raiffeisenových, o návrzích nového čeledního řádu, o řemeslnických a pokračovacích školách učňů, o otázce řemeslníků a živnostníků, o nových živnostenských soudech, o ochraně malého průmyslu, o alkoholu, o slavnostních a příležitostních listech socialních demokratů a národních socialistů.

Pan prof. Ant. Bonav. Drápalík referoval většinou o socialní literatuře u jiných národů, o poměrech českého studentstva a jeho podpoře, o mravní stránce liberálního studentstva, o pojišťování domácích zvířat v hospodářství a o stinných a světlých stránkách v české literatuře.

Pan Jan Kř. Maštalíř, studující, referoval o veřejných čítárnách a knihovnách, o ženské otázce a o nových zjevech v moderní literatuře české.

Já pak přednášel v odboru o účelu socialního odboru družstva Vlasť se zřetelem na jiné spolky, o sjezdě národně social. dělníků v Praze r. 1898, o socialních demokratech a jejich právu na Národní Divadlo v Praze, o socialní činnosti členů socialního odboru družstva Vlasť, o hnutí a literatuře socialních demokratů a národně social. dělníků českých, o Vincencianech a jejich činnosti v Čechách, o konfekcionářství, o otázce učňů, o úrazovém pojišťování dělnictva, o dělnických bytech a dělnických koloniích, o domovském právu starém a novém a o opravách zákonů hornických v Rakousku a v Uhrách.

Celkem konal socialní odbor od svého založení až do konce roku 1901, tedy během 10 let, 48 schůzí. Vnitřní i vnější činnost socialního odboru družstva Vlasť vzbuzovala obdiv i osob mimo družstvo stojících a do socialního hnutí ani nezasahujících, jak o tom svědčily časté přípisy odboru a jeho funkcionářům zasílané.

XXVII.

Založení I. Politického klubu katol. dělnictva v Čechách.

Když jsme založili r. 1891 »Dělnické Noviny,« počali do naší redakce ponenáhlu docházeti mnozí pražští a předměstští dělníci z prvních dob dělnického hnutí v Čechách r. 1867—1875 jako: Matěj Patočka, truhlář ze Smíchova, Frant. Klapáč, sítař z Král. Vinohrad, Jos. Černý, sítař z Prahy a j. a j. a zapřádali s námi přátelské styky. Mnozí z nich po pádu svépomocného hnutí založeného drem Fr. Lad. Chleboradem rozptýlili se po katolických spolcích pražských, jako: v Jednotě katol. tovaryšů, v Marianské

kongregaci mužů, Spolku sv. Vincence z Paula pro dobrovolné ošetřování chudých atd., kde zdárně a dle možnosti působili. Vzpomínáme často na ty blahé doby shledávání se rozptýlených starých bojovníků za dobrou věc dělnictva českého.

Jednoho dne (v neděli ku konci roku 1892) přišel jsem se podívat do redakce »Děl. Novin« a redaktor Tomáš Škrdle, maje vždy zásobu novinek pro mne, se mnou sdělil, že byl před chvílí u něho Frant. Klapáč ještě s některými dělníky z Buben a Holešovic, a žádal jej, aby mně řekl, že k probuzení a vzdělávání katolického dělnictva, jehož jsme se ujali, bylo by dobře, kdybychom založili pro Prahu a okolí nějaký politický dělnický spolek.

Vyslechnuv sdělenou zprávu, netajil jsem se redaktoru »Vlasti« ihned s obavou, aby to s tím politickým spolkem nedopadlo tak, jako v Brně roku 1886, před jehož založením mne tehdáž zcela oprávněně P. Placid Jan Mathon varoval. Než redaktor »Vlasti« odpověděl: »Uvidíme, co se dá později dělat.« Tím měli jsme věc za odloženou. Avšak Frant. Klapáč nedal si pokoje a na Nový rok 1893 přišel ke mně přímo do bytu a tak dlouho do mne mluvil, až jsem mu slíbil, že svolám ve věci této malou poradu; on navrhl, aby se stala v Král. Vinohradech.

Porada konala se dne 25. ledna 1893 v hostinci č. 70. ve Skretově ulici za budovou Musea král. Českého po 10 hod. dopoledne. Do porady pozval jsem vedle Fr. Klapáče pp. Jos. Hovádka, knihaře, Jos. Chybu, dělníka hudeb. nástrojů, Jana Januše, krejčího a Viléma Koleše, krejčího z Prahy. Předmětem porady byl vzorec stanov »Prvního politického klubu katol. dělnictva v Čechách«, vypracovaný podle stanov mnou zakládaného politického klubu katol. dělnictva v Brně z roku 1886 a podle stanov katol. politické jednoty pražské a jednoty Valašsko-Meziříčské, v kteréž jsem roku 1891 řečnil a stanovy její ssebou si přivezl.

Návrh stanov byl za hodinu probrán a přijat, a Jos. Hovádek se uvolil, že pět exemplářů těchto stanov napíše, aby se mohly zadati k úřednímu povolení spolku. Tím položen byl základ k politické akci katol. dělnictva v Čechách. Zpráva o tom podána veřejnosti v »Dělnických Novinách,« č. 12., r. II. ze dne 16. února 1893.

K potvrzení stanov však hned nedošlo, byly nám vráceny, a musely se znovu přepsati a úředně dožadovaný článek doplniti. Potom byly potvrzeny. Ustavující schůzi klubu svolali jsme na den 18. června 1893 do hostince »u Kuchynků« v ulici Karoliny Světlé na Starém městě pražském.

Schůzi zahájil jménem přípravného komitetu Jos. Hovádek a za účastenství 24 zapsaných členů vylíčil příčinu a nutnost založení klubu a požádal p. Jos. Lukáše, dělníka řezbářského, aby nám přečetl stanovy. Když stanovy přítomnými byly schváleny, navrhl jsem za předsedu schůze i spolku Jos. Hovádka, který byl zvolen a schůzi dále řídil. Do prvního výboru pak byli zvoleni:

P. Frant. Zák, kooperator na Král Vinohradech za I. a já za II. místopředsedu, Vilém Koleš za jednatele, Jos. Lukáš za jeho náměstka a za členy přísedící: Frant. Klapáč, Jos. Schwarz, zlatník, Fr. Satorie, sluha a Frant. Šimek, školník. Za náhradníka zvolen Jan Tomec, řezník. Volba dála se jednohlasně.

Přítomnému redaktoru »Vlasti« Tom. Škrdlovi, který též za člena polit. klubu přistoupil a jemuž 50 zl. ze sbírek na vytlučené okno daroval, učiněn všemi členy ve schůzi srdečný projev uznání za jeho lásku k dělnictvu.[74]) A probíráme-li se zprávami z politického klubu v »Dělnických Novinách« a v brněnském »Dělníku,« najdeme tam v letech 1893 až 1896 hojně záznamů, že se činně schůzí klubu súčastňoval a do jeho jednání a debat zasahoval až do doby, kdy byl takořka nucen schůzí klubu se nesúčastňovati, chtěl-li míti od některých mladých členů a jejich vystupování proti sobě pokoj a klid.

XXVIII.

P. Tomáš Harant mezi horníky v Rapicích. — Soud s Tom. Harantem a horníky v Unhošti. — Harantovo přeložení do Drahno-Újezda. — Schůze horníků ve Stelčovsi. — Tom. Harant návštěvou v Rapicích. — Harant před zemským trestním soudem v Praze a jeho obhajovací řeč. — Uvítání Haranta z vězení. — Z Harantova života.

Roku 1894, když konán v Litomyšli první sjezd katolického dělnictva z Čech, Moravy a Slezska, na němž brali také účastenství horníci: Jos. Brož a Frant. Bryndač z Kladna, Jos. Dušek a bratr jeho Ant. Dušek z Příbrami, J. Choc z Kublova a Jos. Pekárek, hutní strojník z Trhových Dušník, vyšlo na jevo, že křesťanský socialismus počíná zapouštěti kořeny i v lidu hornickém a hutnickém.

A jaký div, lid hornický býval u nás vždy lidem zbožným, lidem, který práci počínal i končil s modlitbou na rtech a křesťanský pozdrav lidu hornického »Zdař Bůh!«, podnes zachovalý, svědčí o této zbožnosti nejlépe. Tím si také můžeme vysvětliti, že křesťanský socialismus našel v lidu hornickém své příznivce.

Myšlénka křesťansko-socialního ducha vnikla však mezi lid hornický u nás dříve nežli socialní demokraté i nežli křesťanští socialové z let devadesátých. Byl to mladý katolický kněz Tomáš Harant, rapický kaplan, v letech sedmdesátých, který, když viděl utiskovati lid hornický v jeho existenčním právu, vstoupil mezi tento lid a plamennými slovy zanesl v něho ducha křesťansko-socialního, právům práce vždy dobrý výsledek zaručujícího.

Tomáš Harant, pohybuje se mezi dělníky a jsa zároveň členem a po krátkém čase i předsedou dělnického spolku »Oul« ve Dříni u Rapic, těšil se mezi horníky jak na Kladensku tak na Buštěhradsku neomezené úctě a vážnosti. Dělníci chodili k němu v rodinných i pracovních záležitostech na radu, navštěvovali

---

[74]) »Děl. Nov..« II., č. 21., 1893 a »Dělník« ze dne 8. července 1893.

chrám Páně, kde kázával, a tak žili s ním a dle jeho slov v nejlepším přátelství. Tomáš Harant byl skutečně první katolický kněz český, který v hnutí dělnickém s dělníky činně působil a s nimi v jejich strastech a stescích za jedno stál. Nezapíral toho také nikdy a před nikým, že nejen slovy, ale i skutky se vynasnažoval otázku dělnickou v duchu a směru křesťanském řešiti a dobrý poměr mezi pánem a dělníkem k obapolné jejich spokojenosti zavésti.

Než mnohoslibná činnost Tomáše Haranta mezi dělnictvem kladenským netrvala dlouho; bylo mu z katolického kněžstva prvnímu pocítiti, jak těžkým postavením ve společnosti lidské jest býti vůdcem dělnictva. On, idealní kněz, který žil z celého srdce pro zbožný hornický lid, zapomněl, že když státi bude v kruhu jeho, ponese všecko dobré i zlé i s ním, zvláště velkou zodpovědnost za každý krok. Avšak, když Tomáš Harant poznal i tuto světlou a temnou stránku mnohého od dělnictva odstrašující, s lidem dělnickým takořka srostl a přece necouvl a vytrval, dokud mu bylo možno. Tomáš Harant byl první z katolických kněží, který zakusil také kus té dělnické persekuce a zodpovědnosti, jaká jest údělem tak mnohým zastancům dělnictva.

Dělnictvo kladenské a rapické mělo tehdáž také mnoho na srdci, o čem chtělo se svými pány mluviti, o tom také Tomáš Harant věděl a byl mu i rádcem. Nuže, a to právě po nedlouhé působnosti v hornictvu přivedlo Tomáše Haranta v nemilý styk s úřady a soudy. Tomáš Harant byl obžalován z nezákonného shromažďování horníků a postaven i před soud. Jiný, slabší povahy, byl by se zalekl, couvl a pamatoval na sebe, ale Tomáš Harant povahy takové nebyl. Jeho persekuce nezalekla, on ji prodělal jako pravý zastance dělníků, vyšel z ní hrdě i dveřmi žaláře. Jest zajímavo čísti, co všecko Tomáš Harant pro věc dělnickou prodělal, kdy ještě nebylo u nás o socialně-demokratických zastancích dělného lidu ani slechu. Jsou to zvláště soudní přelíčení s Harantem, v nichž obrazí se nejlépe, jak mezi horníky působil a co pro ně podnikl. Proto tyto soudy s Tom. Harantem neváháme doslovně dle zpráv tehdejších časopisů uvésti, aby každému bylo Harantovo působení mezi dělníky jasno.

»Dělnické Noviny« z roku 1871 o přelíčeních Harantových píší takto:

»Dne 3. listopadu 1870 stál dp Tomáš Harant, kaplan v Rapicích, před soudem unhoštským, jsa obžalován z přečinu proti zákonu shromažďovacímu, kteréhož prý se dopustil následovně: Před více než dvěma roky zadali dělníci rapičtí žádost k hornímu radovi Fritschovi, který ji však pohodil; před rokem chtěli jej ústně prosit, bylo jim to však zakázáno. V tomto trapném postavení uveřejnili své stížnosti, by aspoň obecenstvo poněkud o těch hornických slastech pojem mělo.

Tenkrát se myslelo, že pan rada horníky vyslyší a jejich přání dle možnosti vyhoví, avšak chyba lávky. Pan rada Fritsch nařídil ředitelství v Rapicích, by svolalo horníky na tři šachty. Horníci však dříve, než stížnost jejich byla uveřejněna, usjednotili

se, že budou chtít vyslyšeni býti *všichni najednou*, což však vyhláškou jmenovanou státi se nesmělo. I obrátili se na dp. Tom. Haranta, který ihned písemné přání horníků, že chtějí býti všickni pohromadě slyšeni, sdělil a o ustanovení hodiny žádal. Nedostav žádné odpovědi, napsal dp. Tom. Harant dle přání horníků vyhlášku, by se horníci ne na jednotlivých šachtách, nýbrž na jedné sešli a všelikých výtržností se vystříhali. Vyhláška ta byla četníkem na Smíchov zaslána, kdež však schůze zakázána (patrně c. k. okr. hejtmanstvím). Horníci se následkem zákazu nesešli, za to však dostavili se na místo ustanovené úředníci a devět četníků. Následkem toho dáni byli do obžaloby pro přestupek práva shromažďovacího dp. Tom. Harant a horníci: Václav Karpíšek, Jan Karpíšek, Jos. Novotný a Vít Pospíšil. Při konaném přelíčení v Unhošti u c. k. okres. soudu odsouzeni jsou veškeří obžalovaní k osmidennímu vězení. Na jejich odvolání se k vrchnímu soudu rozhodl tento, že dp. Tom. Harant není vinen přestupkem práva shromažďovacího, a že se osvobozuje též i od náhrady soudních útrat, okresnímu soudu však že se nařizuje, by spisy tohoto vyšetřování pro právoplatnost rozsudku vrchního soudu odstoupil příslušnému politickému úřadu k dalšímu jednání dle cís. nařízení ze dne 20. dubna 1859. Proti tomuto rozsudku odvolalo se státní návladnictví k nejvyššímu soudu ve Vídni, jenž opět rozsudek vyššího soudu v Praze změnil a uznal, že dp. Tom. Harant jest vinen přestupkem práva shromažďovacího a odsoudil jej do vězení na čas čtyř dnů, jakož i k náhradě nákladu soudního řízení trestního. Ohledně odsouzených horníků Karpíšků, Novotného a Pospíšila ponechán rozsudek první stolice.« [75])

Po vynesení rozsudku u okr. soudu v Unhošti byl záhy z nepředvídaných a dosud neznámých příčin dp. Tomáš Harant z Rapic do Drahno-Újezda opět za kaplana (koncem roku 1870) přesazen. Po jeho přesazení kolovala hned po šachtách rapických mezi horníky jakás chválou pana rady Fritsche oplývající listina, již měli horníci podepisovati; určena patrně pro veřejnost. Dp. Tomáš Harant odpověděl v »Dělnických Novinách« (č. 1. r. II. ze dne 7. ledna 1871) následujícím prohlášením:

»Panu Jos. Fritschovi, hornímu radovi a presidentu buštěhradské dráhy v Praze! Nemáte na tom dosti, že jste mne z Rapic »šikovně« vypíchnul, Vy chcete ještě nyní čist jako anděl před světem se ukázat a za tou příčinou mají Vás ti ubozí horníci »očistit«? Ano i k císaři Ferdinandovi mají podepsat spis, že byli mnou svedeni. Pozor! Dejte jim, co jim dle božského a lidského práva patří a odstraňte ještě jiné »nešvary« a budete očištěn sám sebou, lid Vám bude za to vděčným, a řekne, že jste hodný pán, a budete pak vskutku hodným pánem. Myslíte-li, že bych očištění Vašnostiny osoby podpisy horníků stvrzené běžet nechal, mýlíte se velmi. Stará »Presse« může pak opět od nějakého »nitze« nebo »itze« obdržet telegram o mých osmi dnech, kterými mne p. Stříbrný v Unhošti oblažiti ráčil. Moudrému napověz. Tomáš Harant, kaplan v Drahno-Újezdě, 24. pros. 1870.«

[75]) Dělnické Noviny č. 9, r. II. 7. května 1871.

Přes všechny nepříjemnosti a svízele, které se pro pouhé zastání se horníků na kaplana Tom. Haranta svezly, neochaboval tento náš první katolický pionér mezi horníky napomáhati jim a býti jim jak jen bylo možno radou. Tak na příklad dne 26. února 1871 sešli se horníci z uhelen buštěhradských a kladenských počtem přes 200 ve Stelčovsi u Brandýska. Na schůzi řečnili pp.: Jan Trojan z Okoře, Ant. Kocourek z Čičovic a Zikm. Sedláček z Buštěhradu. Když pořečnili, vystoupil jeden z horníků a jal se za velikého nadšení horníků předčítati ke schůzi zpracovaný přípis dp. Tom. Haranta, který do shromáždění dostaviti se nemohl. Přípis byl upřímnou obranou hornictva a líčil celý jejich stav i podával návrhy, jak by se horníkům pomoci dalo, aby mohli býti živi jako lidé. [76])

Schůze trvala tři hodiny. Po přečtení Harantova přípisu přijata pak resoluce následujícího znění:

»Má se zvoliti komitét sestávající z 12 členů, kteří budou míti za povinnost: 1. Podati ve jménu podepsaných občanů Jeho Vel. císaři a králi Ferdinandovi spis, v kterém budiž řádění uhlířského spolku Jeho Veličenstvu oznámeno, spolu s prosbou, aby doly buštěhradské, panství Jeho Veličenství náležející, vymanil ze spolku obecenstvu tak nepřátelského, a aby poručil, by v službě jeho uhelen zmrzačilí a stářím sešlí horníci, jakož i vdovy a sirotci po nich pozůstalí z pokladnice k tomu účelu zařízené laskavě a spravedlivě byli podporováni. — 2. Podati ve jménu podepsaných občanů místodržitelství v Čechách žádost, aby další trvání spolku uhelného, který proti čl. 479 trest. zákona volnost konkurence zabraňuje a ustavičně ceny zvyšuje, bylo na dále zastaveno. — 3. Nebudou-li míti tyto kroky žádoucího výsledku, aby se vyzvala veškerá městská a obecní zastupitelstva a průmyslové závody v Čechách ke společné schůzi do hlavního města Prahy, ve které schůzi má se uvážiti otázka: Není-li vhodno, aby se Jeho Veličenstvu císaři a králi Františkovi Josefovi I. podala petice a ministerstvu obchodu pamětní spis, v kterémž by příčiny panující nouze o uhlí a škodlivé toho následky na průmysl český vylíčeny byly a za jejich odstranění vzhledem na škodlivé působení uhlířského spolku buštěhradského žádáno bylo. 4. Mají se vyzvati veškeré časopisy československé, aby vlivem svým pracovaly proti monopolu uhlířského spolku a zasadily se o uskutečnění a podporování velmi důležité dráhy duchcovsko-pražské, kterou jedině možno ve středních Čechách a v Praze přítrž učiniti monopolu a docíliti zdravé konkurence v obchodu uhlím, ant tato dráha spojovati bude největší ložiska uhelná v Čechách přímo s hlavním městem. — 5. Má se v žádosti podané c. k. místodržitelství v Čechách vytknouti mimo již v čl. 2. uvedené také to, aby vláda vší mocí se o to zasadila, aby při dovozu uhlí na drahách byla snížena sazba dovozného dle měřítka drah cizozemských.« [77])

---

[76]) Přípis přinesly v plném znění »Dělnické Noviny« v čís. 5. r. II. ze dne 7. března 1871.

[77]) Dělnické Noviny č. 5. roč. II. 1871.

Po přijetí resoluce zvolen shromážděním dvanáctičlenný komitét k jejímu provedení.

Akcionáři a nájemci dolů, jakož i jejich úřednictvo, jakmile byl znám výsledek schůze, pustili se na zničení a udušení kroku, jejž mužové práce se odvažovali podniknouti.

Všecka nenávist uhlířských závodníků obrátila se hlavně proti dp. Tom. Harantovi, který pokládán *za rádce dělnictva* v této věci, jakož *i za autora resoluce*, která udeřila z čista jasna jako blesk do stojatých vod. A také dle slov samého dp. Tom. Haranta, jak se mně přiznal, právě pro schůzi Stelčoveskou a uvedenou resolucí upadl u mocných a akcionářských uhlobaronů a jejich radů i přátel u velikou nemilost, jejíž ostří dlouho bylo mu pociťovati, více než následky, které měl ze svých soudních procesů a odsouzení. [78])

A skutečně podařilo se uhlobaronům a jejich horním radům, že ačkoliv komitét zvolen, nedošlo k provedení resoluce ze schůze stelčoveské, a dobrá rada Harantova zůstala bez činu, a Harant sám od místa děje daleko vzdálen v Drahno-Újezdě u Zbirova nemohl pro věc nic činiti, a tak se jí propůjčiti, jako když byl mezi horníky v Rapicích. Celá akce tedy padla, ututlala se vlastně, a bylo po hornickém hnutí.

Jak si lid hornický dp. Tom. Haranta vážil a jak ho miloval, toho skvělým důkazem je zpráva v »Dělnických Novinách« v č. 10, r. II. ze dne 22. května 1871 z Rapic zaslaná. Dopisovatel píše: »V Rapicích a okolních uhelnách buštěhradských rozlétla se dne 17. května (1871) pověst, že velebný pan páter Harant jest zde. Sotva že to zaslechli, již spěchali mnozí a mnozí horníci se svými rodinami k faře rapické, jen aby ho uviděli a jemu díky činili, že se jich utiskovaných tak horlivě a mužně ujímal. Když pak se dověděli, že na den Božího na nebe Vstoupení Páně bude míti velké služby Boží, tu přicházeli v celých řadách do chrámu Páně, ačkoliv už jinde ráno byli v kostele, aby milovaného, o blaho lidu tak pečlivého kněze spatřili, s ním se modlili a tak útěchy nabyli. Byliť jsme do srdce dojati, když vzorný kněz tento při službách Božích i s modlitbou za naše bratry horníky, kteří v povolání svém o život přišli, byl vzpomněl. Očekávali jsme též odpoledne, že bude míti požehnání, kteréhož však neměl; přece ale jsme ho opět shlédli, když šel na návštěvu do Stelčovsi; tu jsme se k němu přidružili a jej do Stelčovsi a později též i odtud

---

[78]) Přiznání toto učinil mně dp. Tomáš Harant r. 1894 dne 3. června na faře v Dobřanech u Sedloňova, kde právě jsme se o pouti sešli. Byl jsem v tom čase v Dobrušce, kde přednášel jsem v katol. jednotě sv. Václava, a předseda spolku děkan vldp. Ant. Flesar vyzval mne pak, abych s ním šel na pouť do Dobřan a tam byl i dp. Tom. Harant, toho času farář v blízkém Novém Hrádku. Toho dne byl ve velice veselé náladě a mnoho jsme spolu hovořili, zvláště o době jeho utrpení. Smál se tomu hlasitě, když o tom vyprávěl, a ačkoliv věděl a řekl jsem mu, že sbírám paměti pro dějiny dělnického hnutí, přece byl skoupým, aby mně něco sám byl pověděl, a na co jsem se ho netázal, o ničem sám se nerozhovořil. A proto také, co do opravdy jsem chtěl vědět, mně nepověděl. Řekl mně dost, co jsem chtěl, ale polovičku všeho ostatního musel jsem si vyhledávati v časopisech z dob jeho působení v dělnictvu. Škoda, lituji toho v zájmu jeho čestné památky mezi námi.

radostně doprovázeli. Bůh zachovejž ho stále při zdraví a posilňujž ho, by trpící lid nalézal u něho zastání naproti mocným a potěšení z něho vážil ve všelikých strastech tohoto života.«

* * *

Dne 27. listopadu 1871 shledáváme se opět s dp. Tom. Harantem v síni c. k. zemského trestního soudu v Novoměstské radnici v Praze, kde jako obžalovaný sedí před čtyřčlenným senátem pro přečin proti veřejnému pokoji a řádu (dle § 305 t. z.).

Obžaloba uváděla následující obvinění Tom. Haranta:

»Rozsudkem c. k. okr. soudu v Unhošti ze dne 20. listopadu 1870 byl dp. P. Harant spolu s horníky Václavem a Janem Karpíškem, s Vítem Pospíšilem a Jos. Novotným, co spoluvinníky, pro přestupek zákona o shromážďováni, vydaného dne 15. listopadu 1867, odsouzen do vězení na 8 dní a k náhradě útrat soudního řízení. Vrchní soud potvrdil rozsudek tento, až na rozsudek týkající se dp. Tom. Haranta, jemuž vyměřil pokutu 20 zlatých, eventuelně čtyřdenní vězení. Ač byl dp. P. Harant pevně odhodlán trest svůj ve společnosti ostatních odsouzených horníků ve vězení vytrpěti, dal se přec domluvami p. vrchního okresního pohnouti k tomu, že zaplatil pokutu.

Dne 7. června 1871 došel k řečenému c. k. soudu korespondenční lístek nadepsán: »Horníkům Karpíškům, Novotnému a Pospíšilovi v kriminále v Unhošti.« Obsah jeho zněl: »Milí přátelé! Nic netrvá na světě věčně — tedy ani ten kriminál ne — *škoda, že mi nebylo dovoleno* s vámi si aspoň ty čtyry dni posedět! Těch 20 zlatých jsem již klopil (zaplatil). Vy obdržíte po 10 zlatých za zahálku. Již si z toho nedělejte nic, musíme tam všickni. Nejste první ani poslední. Pozdravujte pana Kumberu, mého strážmistra. »Na zdar!« »Sláva vaší statečnosti!« —

Úřední sluha Kumbera, v korrespondenci strážmistrem zvaný, jenž při prvnějším odsouzení P. Haranta hrál také svoji úlohu, dodal lístek tento místo do vězení — soudu, a ten v něm viděl ihned trestní skutek, nebo prý se zde vězňové jmenují »přátelé« a provolává prý »sláva« statečnosti, za kterou byli uvězněni, tím pak že se schvaluje trestní čin; a ponévadž i dle písma i dle obsahu ukázal se pisatelem lístku býti P. Harant, pohnán jest před zemský trestní soud. —

»V ten smysl udává asi věc obžaloba, aniž by se ovšem dotkla věcí choulostivějších, totiž tamějších poměrů hornických, jež na záležitost tu vrhají trochu jiné světlo.

Potom ujal se obžalovaný dp. P. Tom. Harant slova a pravil mezi jiným následující: »Slavný soude! Neříkaje »ano« ani »ne« k tomu, že bych byl jmenovaný korespondenční lístek psal a zaslal, chci obsahu jeho hájiti. By však obsahu toho dobře se porozumělo, chci vylíčiti stav věci hornictva v buštěhradských uhelnách. Dříve nežli jsem se s horníky seznámil a s nimi, kdy o jich záležitostech byl mluvil, zadali tito již písemní žádost p. hor. radovi Jos. Fritschovi, v níž stesky své přednesli, prosíce

v pokoře a úctě o úlevu. Avšak p. rada Fritsch, zuřivý Němec, na žádost tuto neodpověděl, ale podle výroku hodnověrných svědků hned pod stůl ji hodil. Horníci, nedostavše na jmenovanou žádost nižádné odpovědi, odhodlali se stesky své ústně p. radovi Fritschovi přednésti. Sotva že se pověst o tom roznesla, již i jeden »štajgr« vyhrožoval, by nikdo se neodvážil p. Fritsche ústně prositi. Horníci dobře věděli, že kdyby šli všickni, považováni by byli za buřiče, a že kdyby šla deputace, následky »laskavosti« úřednické by ji neminuly. V této tísni přišli ke mně horníci, prosíce, abych jejich stesky sepsal a v časopisech uveřejnil, by obecenstvo seznalo, jak se s hornictvem nakládá. Mezi tím byl jsem zvolen předsedou dřínského »Oulu«, v němž výhradně horníci členy jsou, i nemohl jsem žádost jejich odmítnouti a odepříti. I slíbil jsem, že napíšu jen to, co sami udají. Bylyť stesky horníků tyto:

Zákon dovoluje sice v neděli a ve svátek pracovati, avšak majetník má právo a vždy na vůli, má-li lid jeho v tyto dni pracovat čili nic. Horníci do kostela pro práci nemohli chodit a práce byla jim rozkázána. Prázdný kostel činil na mne vždy trapný dojem a proto musel jsem jako duchovní a přítel lidu pracujícího věci té se uchopiti.

Císař Ferdinand Dobrotivý dovolil, by z jeho prostředků v dolech zaražena byla dívčí škola. Horní správa však ustanovila za učitelku osobu, která českého jazyka není mocná a skoro jen děvčat úřednických si všímala, takže děti hornické jsouce odstrkovány, máločemu nebo ničemu se nenaučily.

Císař Ferdinand dal vystavěti pro horníky byty, tak zvanou kolonii. V té měli ze začátku horníci byt zdarma, později museli platit nájemného 12, pak 24 a nyní dokonce 30 zlatých.

V buštěhradských uhelnách jsou tak zvané »magacíny«, totiž sklady potravin. Založeny jsou na prospěch dělnictva, ale škodí mu z příčin různých. Nejlepší důkaz toho je v té okolnosti, že horníci sami zařídit si museli podnikatelský potravní spolek, nechtějíce se státi obětí židovských kšeftařů.

Jiným předmětem stížnosti byla mzda horníkův, která časem tak byla snížena, že nejpracovitější dělník s těží vydělá 25 zlatých měsíčně. K tomu ke všemu nadávky paně radovy a »štajgrův«, jakož i hornické »magacíny«, které založeny jsou ve prospěch hornictva, ale škodí mu, protože z těchto horníci bráti musí mouku, chleba a olej (jiných potřebností se tam nedostane), které věci pak, potřebují-li peněz hotových, za polovičku prodávati musí.

V buštěhradských uhelnách založeny jsou tak zvané »bratrské pokladny«. Do těch musí již hoši od 12. roku přispívati, ačkoli se jim tak zvaná »provise« až od 15. roku počítá. O tom, kam přicházejí peníze za tato leta, nikdo neví co říci. Pokladny bratrské jsou zajisté neocenitelným dobrodiním pro hornictvo, jsou to jeho záložny; mají však veliké vady. Často se stává, že manželce, jejíž muž v uhelnách o život přišel a třeba by mu jeden měsíc na 10 let scházel, strčí se pár grošů, a marně do-

mahá se slitování. Suma 60.000 zlatých jest z této bratrské pokladny uložena na buštěhradské dráze (!), a nikdo neví, jaké úroky nese; se 60.000 zl. mohla by pokladna hezkým akcionářem býti. Nově zvolený výbor neví dodnes, co a jak se to má s bratrskou pokladnou.

Na tyto stesky horníků přispěl jsem radou a věc přišla až před soud, než horní rada Fritsch se nechtěl vyrovnat, ano propustil jmenované čtyři horníky, již stáli v čele, z práce. Já hájil nyní právo dělníků ve veřejných novinách a na radu mou zadali tito žádost, aby vyšetřující komise stížnosti dělnické náležitě prozkoumala. Než místo vyřízení doručena jest žádost hornímu radovi Fritschovi, a poskytnuta mu tak příležitost, vylíti si na těch, kdo byli podepsáni, svůj vztek.«

V dalším obhajování pravil dp. Harant, že se mu nemůže nikdy vykládati za trestní skutek, když nazývá uvězněné horníky, s nimiž byl stejného náhledu, svými přátely a pakli psal, »sláva vaší statečnosti«, psal to s tím vědomím, že hájiti svá práva, ano v boji za ně i trpěti, jest skutečně občanskou statečností. Ostatně chtěl obsahem korespondence podati uvězněným toliko útěchy, jak mu kněžská jeho povinnost kázala, a to tím více, jelikož věděl, že manželka Václava Karpíška nad tím případem onemocněla!! Zcela místně — píší »Děl. Noviny« (v č. 24. r. II. 1871) — odbyl dále P. Harant jednoho znalce písma, který nejsa mocen české řeči, chtěl dobrozdání svá podati v řeči německé.

»Po výslechu obžalovaného a předčítání více spisů, mezi nimiž též se nalézalo vysvědčení od představeného Klečky, přistoupil státní zástupce p. Jansa ke skutečným návrhům. Navrhoval, aby dp. P. Harant uznán byl za vinna a odsouzen do vězení na čas tří měsíců. Soud, jemuž předsedal rada p. Jelínek, odsoudil obžalovaného do vězení na deset dní dvojím postem zostřeného.

Dr. Mezník výtečnou, na právnických i rozumových dokladech založenou řečí vyvracel všechny dedukce státního žalobníka, avšak osvobození obžalovaného přece nevymohl. Obžalovaný po skončení soudu vyžádal si opis rozsudku.« [79]) —

»Usouzený mu trest 10 dnů vězení přestál dp. Tomáš Harant v Novoměstské radnici v Praze, a to v první polovici měsíce března 1872. V den jeho propuštění došly jej telegrafické pozdravy ze Stelčovsi, Kladna, Buckova a ze Dříně, v nichž vysloveno mu díkůvzdání za jeho statečné zastávání hornictva.« [80])

Vůbec, v letech 1870—1873 byl v dělnickém hnutí u nás kaplan Tomáš Harant nejpopulárnější osobou. »Kladenské hornictvo v den Harantových jmenin dne 21. prosince 1871 podalo mu adresu důvěry a oddanosti, která měla několik tisíc hornických podpisů. Adresa zhotovena byla v litografickém závodě B. Sandtnera v Praze. Na aksamitových deskách nalézaly se stříbrné orna-

[79]) Celý soud dp. Tom. Haranta, jak zde vylíčen, přinesly »Dělnické Noviny« v čís. 23., roč. II., ze dne 2. prosince 1871 ve článku nadepsaném »Kněz a hornictvo«.

[80]) »Děl. Nov.« č. 6., roč. III., ze dne 16. března 1872.

menty a stříbrný monogram oslavencův. S adresou přijela do Drahno-Újezda sedmičlenná deputace, sestávající z pp. Ant. Tumy, redaktora »Děl. Novin« z Prahy, J. Sudíka, J. V. Vlčka, rolníka z Litovic, J. Oppelta z Buckova a tři horníků: p. Karpíška, Klímy a Šplíchala. Mimo jiné telegrafické pozdravy bylo dp. Harantovi sděleno, že spolek dělníků pražsko-železářské společnosti na Kladně, spolek »Oul« ve Dříni a čtenářská beseda »Žižka« ve Dříni zvolily jej za svého čestného člena.« [81])

Také z okolí působiště Harantova dostavili se s blahopřáním představenstva obcí: Terešova, Lišné, Soběšíce, Třebnušky, Jablečna, Biskoupek a Chotětína, aby projevili milému svému duchovnímu rádci svoji oddanost a lásku.« [82])

Tím zapsán jest P. Tomáš Harant v srdcích katol. dělnictva českého pro vždy a dějiny hnutí dělnického musí mu vykázati vzpomínku co nejčestnější. Dalších zpráv není. Nit v dělnickém tisku z let sedmdesátých je zde přetržena pro každého stopovatele. Příčina, proč P. Tomáš Harant dále v hnutí dělnickém se neobjevuje, není dosti jasně známá. Možná, že jako mnoho mužů z dělnického hnutí dočkal se zklamání a rozmrzen z pole veřejné činnosti ustoupil. Ale i v tomto ústupu, jak seznáme z úryvků jeho života, zachoval se dp. Tom. Harant čestně, jak na katol. kněze slušelo a patřilo, a to založilo opět novou slávu v jeho životě.

* *
*

P. Tomáš Harant, jak jeho vlastní rukou v pamětní knize na faře v Novém Hrádku psáno, narodil se dne 14. listopadu r. 1840 v Ostružné na Šumavě (hejtm. Sušické, okres Kašpersko-Horský). Vyšel z rodiny rolnické, z usedlosti čísla 13 v Ostružně, a proto byl za svého života lidu tolik nakloněn.

Gymnasium studoval v Praze na Starém Městě, v Klatovech a v Písku, bohosloví jako alumnus v Praze. V době války rakousko-pruské byl Tomáš Harant u přítomnosti pruských, po většině štábních důstojníků z Porýnska a Poznaňska, kteří se nábožně na knížkách modlili, dne 15. července 1866 od Jeho Emin. ndp. kardinála, knížete-arcibiskupa pražského Bedřicha ze Schwarzenbergu na kněžství vysvěcen. Kaplanoval na více místech, a to: v Černošíně, Žluticích, Sázavě, Mlečicích, Rapicích, Drahno-Újezdě, Oseku, Žebráku, Mirošově a naposledy v Mýtě u Zbirova. Odtud povolán byl v r. 1882 na faru v Novém Hrádku na hranicích Čech a Kladska. O tom opět čteme v předem uvedené pamětní knize: »P. Tomáš Harant byl dne 25. prosince 1881 od J. J. knížete Jos. Colloredo-Mannsfelda na tuto faru praesentován. Po vládním schválení přibyl na Nový Hrádek dne 4. března 1882 v sobotu o půl 4. hod odpol.«

Red. »Vlasti«, Tomáš Škrdle, zavítal na svých agitačních cestách r. 1890 dne 27. června na Nový Hrádek k Tom. Ha-

[81]) »Děl. Nov.« č. 1., roč. III., ze dne 6. ledna 1872.
[82]) »Děl. Nov.« č. 3., r. III. 3. února 1872.

rantovi. Po obědě vyprovázel jej farář Harant do Bystré k faráři Jos. Barvířovi a tu mu vypravoval Harant o své praesentaci na Nový Hrádek tuto historii.

Když byl Harant pro své vystoupení ve prospěch horníků žalářován a všelijak pronásledován, nabízeli mu protestanti 2400 zl. služby ročně, žádajíce, aby k nim přestoupil a horníky k nim převedl. Ale Harant nejen že to odmítl, ale mimo to horníky důtklivě napomínal, aby své víry neopouštěli. Když se to kardinál Schwarzenberg dověděl, pravil: Das werde ich ihm nie vergessen — toho mu nikdy nezapomenu — a dostál slovu. Kníže Colloredo Mansfeld Haranta na faru praesentoval, ale vláda mu odepřela své potvrzení. Kardinál Schwarzenberg byl o tom od Hradecké konsistoře uvědomën v době, kdy udílel různé audience. Ihned je přerušil a jel k pražskému místodržiteli, tázaje se: Excellenci, kolikrát může býti trestán člověk za jeden přestupek? Odpověď zněla: jednou. A kardinál na to: a já mám kněze, jenž má býti trestán dvakrát: jednou byl odsouzen a seděl v žaláři a nyní se mu odepírá fara. Excellenc pán se omlouval, to že je asi omyl, přehmat a Harant faru dostal.

Když později kardinál Schwarzenberg v Kladsku na blízku českých hranic biřmoval, Harant šel mu učinit poklonu a byl od kardinála Schwarzenberga co nejmilostivěji přijat a další rozmluvou vyznamenán.

Všickni, kdož Tom. Haranta blíže znali, svědčí, že to byl muž šlechetný, srdce zlatého. Jednal vždy a ve všem přímo, rázně a poctivě, bez ohledu na levo nebo na pravo; nikoho se nebál. Když přišel na faru do Nového Hrádku, stavěla se právě nová fara (stará vyhořela v r. 1880). Pro tuto stavbu měl farář Harant veliké boje; rekursy šly až k ministerstvu. Bránil beneficium i záduš, a z toho povstaly soudy. Tomáš Harant ovšem vyhrál, bylo to ovšem »vítězství Pyrhovo«, ale činilo jej spokojeným. Jeho ráznost v hájení pravdy, sebe a své věci byla vůbec známa a také v době pobytu jeho na Novém Hrádku se osvědčila, když před státním funkcionářem octl se společně se svým věrně jej milujícím kaplanem, Karlem Jelínkem, na lavici obžalovaných pro jakýsi spor s c. k. okr. hejtmanem Neuholdem. I zde vyšli oba z boje dobře.

V sousedství byl farář Harant oblíben. Občané přicházeli k němu na faru o radu a také se jí řídili. Nešel-li farář mezi sousedy, přišli oni jistě k němu. Chudí ho měli rádi pro jeho dobročinnost; ač málo měl, fara byla chudá, přece i z toho mála rád uděloval.

Pro štolu neměl farář Harant s osadníky žádných sporů. Potřeboval-li ho někdo, oznámil mu farář obyčejně dvě třídy těmito slovy: »Chcete to za peníze nebo zadarmo?« Když si občan vybral třídu za peníze — měl to za peníze, a když si vybral třídu zadarmo, měl to zadarmo. Ve věcech štoly sporů u Haranta nebylo.

A jako v životě společenském byl dobrým společníkem, tak i v kostele byl farář Harant výborným knězem. Na kazatelně byl

lidem rád slyšen, ve zpovědnici rád viděn. Ovšem, bez nepřátel také nebyl, jako každý přímý člověk, který pro pravdu ničeho se nebojí, ale těch, kteří ho milovali, byla vždy většina.

Na sklonku života trápen byl farář Harant hlubokým rheumatismem a chorobou žaludeční. Po delší trapné nemoci zemřel ve středu, dne 20. listopadu 1895. Na čtyři dny před smrtí dlel u něho návštěvou dřívější jeho kaplan, katecheta Karel Jelínek, který často společně s katechetou Lad. Suchánkem ho o prázdninách navštěvoval a s ním se bavil.

Pohřeb konán byl dne 23. listopadu. Tak slavného pohřbu ještě Hrádek neviděl. Nejen z farních osad, ale z celého okolí sešly se veliké zástupy lidu, aby doprovodily ke hrobu *prvního žalářovaného křesťanského bojovníka za práva českého lidu — bojovníka za práva práce.*

Kněží, kromě místního kaplana Václava Vostřela, dostavilo se osmnáct, a to: Pelhřim Novák, č. kanovník, bisk. vikář a farář z Nového Města nad Metují (vedl kondukt), Václav Uhlíř, vik. bisk. sekretář a farář z Velké Jesenice, Ferd. Hanousek, farář z Olešnice, Jan Ot, farář ze Sedloňova, Jos. Domašinský, farář z Dobřan, Jos. Barvíř, farář z Bystré (již zemřelý), Frant. Víša, administrator ze Slavoňova, Kašpar Falta, spiritual a katecheta z České Skalice, Jos. Čech, kaplan z Náchoda (již zemřelý), Jan Kavan, katecheta z Hlinska (bývalý kaplan v Novém Hrádku), Šebestian Weber, kaplan z Olešnice, Alois Dostál, kaplan z Nov. Města n. Met., Otakar Hruška, kaplan z Dobrušky, Václav Pavlus, kaplan z Dobrušky (již zemřelý), Jos. Hrnčíř, kaplan z Opočna, Ladislav Suchánek, katecheta z Nov. Bydžova, Karel Jelínek, katecheta z Heřm. Městce (dříve 3 léta kaplan na Nov. Hrádku), Jos. Dokonal, far. admin na Nov. Hrádku, a nově jmenovaný kaplan Václav Vostřel, který kráčel za rakví.

Na hřbitově nad hrobem proslovil pohřební řeč Ferd. Hanoušek (nynější třebechovický děkan), farář z Olešnice, dobrý přítel a zpovědník zesnulého. Líčil zápasy dp. faráře Haranta, jeho v pravdě karakterní život a povahu, že všichni na hřbitově byli hluboce pohnuti. Na to pohřben byl dp. farář Harant do hrobu vedle postranních dveří (na epištolní straně) chrámu Páně a ve zdi zasazena bílá mramorová deska v černém rámu s nápisem:

Zde v Pánu odpočívá
P. TOMÁŠ HARANT,
farář na Novém Hrádku;
narozen v Ostružné 14. listop. 1840,
zemřel dne 20. listop. 1895.
Odpočívej v pokoji!
Odpočinutí lehké dejž mu, o Pane,
a světlo věčné ať mu svítí![83])

[83]) K životopisnému nástinu Tom. Haranta přispěli mně: dp. Karel Jelínek, katecheta v Heřm. Městci, dp. redaktor Tom. Škrdle, dp. Tomáš Harant, kaplan v Kvasňovicích u Horaždovic, a dp. Frant. Pospíšil, farář v Nov. Hrádku. Podobiznu † Tom. Haranta z roku 1870 v čele ostatních křesť. bojovníků za práva lidu hornického zapůjčil mě přítel zesnulého, p. Jos. Horák, důlní z Kladna.

XXIX.

Křesťansko-socialní ruch mezi českými horníky. — Křesť. socialové působící v česko-slovanském hornictvu: Josef Dušek, Josef Brož, P. Tomáš Kubíček, Rudolf Lukaščík a Josef Hrabák.

Odchodem dp. Tom. Haranta z hornického obvodu kladensko-buštěhradského zašel také křesťansko-socialní ruch mezi dělníky na dobu dvaceti let. Navázati styky s dělnictvem pro katolickou myšlénku podařilo se teprve dp. Josefu Tomšů, když na počátku let devadesátých byl kaplanem na Kladně.[84]) Týž odebíral ve více exemplářích »Dělnické Noviny«, »Večerní Listy« a »Čecha«, které pak do některých spolků na Kladně posílal. Jedním z těchto spolků byl také »Spolek vzájemně se podporujících dělníků pražsko-železářské společnosti na Kladně«, kde ve výboru zasedal horník Jos. Brož. Tohoto vždy aspoň poněkud zajímaly katolické časopisy do spolku docházející, a u téhož horníka, když roku 1893 z těžké nemoci se zotavoval a více čtením zabývati se mohl, vznikla myšlénka, že i na Kladně, kde žije tolik tisíc pracujícího lidu, mohl by se založiti katolický vzděl. spolek. Jos. Brož o této myšlénce dlouho uvažoval a boje se úsměšků, nikomu se s ní nesvěřil. Byloť tehdáž hnutí socialně demokratické na výši své slávy a on věděl, jakmile dostala by se na veřejnost jen dost malá zpráva o spolku katolickém, že by socialní demokraté vynaložili vše, aby založení spolku katolického zmařili.

Po delším uvažování, kdy úmysl založiti katol. vzděl. spolek byl u Brože pevný, svěřil se s plány svými nejlepšímu svému příteli a starému bojovníku za práva horníků ze stávky z roku 1889, horníku Josefu Hrabákovi.

Jos. Hrabák, muž rázný, úmysl Brožův schválil a slíbil, že bude s ním všemožně o založení spolku pracovati. Brožovi i Hrabákovi podařilo se brzo získati pro své plány horníky: Frant. Skřivánka, Jana Smetivého, Jana Dvořáka, Jos. Faraizla, Frant. Kočího a horního dozorce Frant. Bryndu. Dobrou vůli tito mužové měli, ale jak spolek založiti, to nevěděli. I odebral se tedy Jos. Brož do farního domu, kde dp. Josefu Tomšů svůj a svých soudruhů úmysl sdělil a za pomoc a radu žádal. P. Jos. Tomšů, ačkoliv ani jednoho z uvedených mužů neznal, slíbil pomoc i radu a dostál svému slovu v plné míře.

Návštěva u dp. Jos. Tomšů udála se v měsíci srpnu a již dne 1. října 1893 byly stanovy nového spolku podány k c. k. okr. hejtmanství na Kladně. Konečně dne 11. února 1894 svolána byla valná hromada »Křesť. socialního spolku katol. mužů a jinochů«, když stanovy došly zeměpanského schválení. Nyní ovšem událost až dosud utajovaná propukla, a socialní demokraté spustili hrozný povyk a jejich místní orgán »Svoboda«, dle socialistické methody, bušil do zakladatelů i do příštích členů spolku, jichž se přihlásilo 50. Vzdor úsilí social. demokratů, kteří

[84]) P. Josef Tomšů, nyní farář v Jirčanech u Prahy, narodil se r. 1864 a vysvěcen byl r. 1888.

takřka násilím chtěli se vedrati do sálu, kde byla valná hromada konána a kteří chtěli mocí schůzi rozbíti, tato se konala a zdařila.

Schůzi zahájil za přítomnosti 57 členů dp. Jos. Tomšů, přivítav krátce přítomných, a za předsedu schůze zvolen byl Frant. Kočí, za zapisovatele Jos. Brož. Když předsednictvo zaujalo svá místa, ujal se slova dp. Jos. Tomšů a promluvil delší a velice pěknou řeč, která mnohého posluchače až k slzám pohnula. Od doby Harantovy byla to na Kladensku a vůbec na Kladně první řeč, kterou přednesl katolický kněz ve shromáždění horníků v hostinci. Řeč provázena byla bouřlivým souhlasem téměř všech přítomných, což na tehdejší dobu mnoho znamenalo. Před volbou výboru promluvil ještě Jos. Brož delší řeč a vysvětlil hlavní zásady spolku a křesť. socialní organisace. Mimo to poukázal na atheistické zásady socialních demokratů a počínání jejich vůdců. Byla to první řeč proti socialním demokratům v sále hostince »u Rohanů« na Kladně, kde dříve (v letech 1879—1884) jen socialní demokraté slovo vedli. Když se socialním demokratům nepodařilo schůzi nového spolku křesťanským socialům rozbíti, schladili si žáhu na účastnících i řečnících schůze ve své »Svobodě«, avšak kořeny křesť. socialismu nebylo lze již vytrhnouti, zapustily se hluboko, a křesťanský socialismus přes všecky bouře trvá na Kladensku dodnes, a to v síle ještě větší.

Socialismus křesťanský nemálo na Kladně vzpružili pak řečníci (mimo místní): dr. Rud. Horský, P. Jos. Tomšů, Frant. Satorie, P. Jos. Šimon a já. Dnes spolek křesť. socialů pěkně si stojí, má bohatou knihovnu, divadelní rekvisity a na jaře r. 1902 zakoupil část pozemku, na kterém si hodlá postaviti vlastní spolkový dům. Jinak dějiny spolku jsou bohaté a svým časem v »Našich Listech« budou uveřejněny, neboť zde se musím místem omezovati. Kladenští katoličtí horníci, mohu směle říci, stali se prvními agilními průkopníky křesť. socialismu v lidu hornickém u nás a jejich příkladu následovali křesťanští socialové na Příbramsku, Nýřansku a Moravsko-Ostravsku.

Na Příbramsku zasáhl v akci křesťansko-socialního hnutí dp. Prokop Holý, kaplan příbramský. V Jednotě katol. mužů a jinochů, založené v Příbrami r. 1892, rozproudil dp. Prokop Holý čilý život a mne pozval do valné hromady 22. ledna 1893, kde u přítomnosti 300 horníků razil jsem dráhu v řeči půl druhé hodiny trvající snahám a zásadám křesť. socialismu za velikého nadšení. A od těch dob na Příbramsku křesť. socialismus žije.[85])

Za příkladem katolických horníků jednali horníci i jinde v Čechách a na Moravě, a jali se zakládati křesť. socialní spolky. Tak na př. v Nýřanech, místě horníků, vznikla Jednota katolických mužů a jinochů dnem 2. srpna 1896 a udržuje se tam stále. Působí hlavně knihovnou a křesť. socialními časopisy. Je to poslední naše stanice křesťanského socialismu na českém západě.

V Moravské Ostravě působí a v lid hornický jiskry křesť. socialismu šíří od r. 1896 křesť. soc. vzděl. spolek »Volnost«

[85]) »Dělnické Noviny« č. 12, r. II., 1893.

a v Polské Ostravě katol. vzděl. spolek »Bratrství« od r. 1894. Zakladatelem tohoto spolku byl dp Jos. Bystřičan, který v něm také nejčinněji působil.

Největších zásluh o křesťanský socialismus mezi moravskými a slezskými horníky získal si však v polovici měsíce března roku 1894 v Moravské Ostravě dp. Tomášem Kubíčkem založený časopis »*Zájmy Dělnictva*«, který vycházel až do 16. října 1897. Týž list od konce měsíce září r. 1894 vydával zvláštní přílohu pod názvem »Horník«, lidu hornickému věnovanou. Do této přílohy opět dp. Tom. Kubíček většinu poučných článků napsal a »Zájmy Dělnictva« financoval, což stálo jej mnoho obětí, námahy i peněz. V kritické době daroval socialní fond družstva Vlast »Zájmům Dělnictva« 200 K.

Dnem 1. října r. 1894 počaly i »Dělnické Noviny« přikládati vždy ob číslo přílohu nazvanou »*Hornické Listy*«, kterou až do jejího zastavení dnem 16. srpna r. 1896 vedl dr. Rud. Horský, a hornickými články z většiny sám do nich přispíval. Tento list má také nejcennější snůšku úvah a pojednání pro hornické otázky, které budou míti vždy platnost. »Hornické Listy« při »Dělnických Novinách« zastaveny byly proto, poněvadž příbramští horníci s dp. P. Prokopem Holým v čele usnesli se na tom, že budou »Hornické Listy« vydávati sami. Družstvo Vlasť v Praze, podporující každý katolický ruch, přispělo i k tomuto podniku a darovalo příbramským soudruhům na vydávání »Hornických Listů« do začátku 200 korun.

»Hornické Listy« v Příbrami vyšly číslem 1. roč. I. dne 15. září 1896 jako čtrnáctidenník, jehož majetníkem bylo zvláštní družstvo a odpovědným redaktorem byl Josef Anzl, avšak od 9. čísla Emanuel Matějovský.

Než, příbramští soudruzi nemohli tento první a jediný křesťansko-socialně odborový list finančně udržeti, a »Hornické Listy« číslem 24. r. I. dne 11. září r. 1897 v Příbrami vyšly naposled. Další vydávání »*Hornických Listů*« převzala Cyrillo-Methodějská knihtiskárna (V. Kotrba) v Praze a mne povolala za vedoucího a odpovědného redaktora. Ujal jsem se řízení »Hornických Listů« s plným nadšením a vedle řízení »Dělnických Novin« se »Spolkovými Listy« s pílí mé síly přesahující. Dnem 5. října r. 1897 vyšlo 1. číslo II. roč. »Hornických Listů« v Praze jako čtrnáctidenníku. Avšak hned v čísle 2. »Hor. Listů« musili jsme ze čtrnáctidenníku udělati měsíčník: nebylo dostatek abonentů ani dopisovatelů! Námaha moje, trvající rok, a oběti vydavatele p. V. Kotrby, udržeti list aspoň jako měsíčník, byly nadarmo. Drželi jsme list až do čísla 12. (dne 5. září r. 1898), v němž jsme musili oznámiti, že při všem úsilí musíme list zastaviti a také jsme jej zastavili.

Všecko mnohoslibné úsilí hornické konference katol. českých horníků a hutníků, konané v Příbrami ve dnech 29. a 30. června 1895, kde přijat celý hornický a hutnický program (Viz »Hornické Listy«, č. 10, r. 1895 při »Děl. Nov.«), aby aspoň jeden

Křesťanští sociálové
působící v lidu hornickém.

odborný křesť. socialní list hornický se udržel, ukázalo se býti marným.

Tolik k pokusům s hornickými, křesť. socialními listy v dobách našeho rozmachu. Pokud se týče hnutí samého mezi horníky, poslouží k objasnění jeho nemálo životopisy mužů, jimž bylo s hornictvem se stýkati a mezi nimi pracovati. Proto neváháme je v obraze zde podati seskupené kolem nezapomenutelného dp. Tomáše Haranta a život jejich, pokud mně možno, nastíniti. Jsou to: Josef Dušek, Josef Brož, Tomáš Kubíček, Rudolf Lukaščík a Josef Hrabák.

* * *

Josef Dušek, horník, narodil se dne 16. prosince r. 1855 v Příbrami. Vzdělání nabyl na obecné trojtřídní škole příbramské a horníkem jest od 14. roku svého stáří. Službu vojenskou prodělal u 18. praporu myslivců v Prachaticích a platil mezi střelci praporu za jednoho z nejlepších. Když se závodilo v střelbě, dosáhl Dušek odměny sedmi zlatníků a stal se střelcem I. třídy a podmyslivcem. V kasárnech šířil katolickou četbou katolické vzdělání, vypravuje vojínům ušlechtilé povídky, aby zabránil různým neslušným anekdotám, jaké mívají vojíni ve zvyku. Tím získal si lásky vojínů i představených.

Když povinnosti vojenské učinil zadost, vrátil se Dušek k hornictví a usadil se u své matky, o niž až do její smrti roku 1896 pečoval.

Roku 1882 vstoupil Dušek do III. řádu sv. Františka na Sv. Hoře u Příbrami, kdež byl zvolen za představeného téhož řádu. Nyní (r. 1904) jest představeným řádu sv. Františka na Březových Horách. R. 1886 stal se zakládajícím a činným členem farní Cyrillské Jednoty na Březových Horách, kde však od roku 1883 jest toliko členem zakládajícím bez členství činného. Roku 1883 jmenován byl členem Literátského bratrstva v Prachaticích. R. 1892 stal se zakládajícím a činným členem »Sv. Prokopské Jednoty katol. mužů a jinochů« v Příbrami, kde zároveň zvolen byl do výboru a za místopředsedu, jakož i za delegáta na různé katolické sjezdy a konference. R. 1893 stal se zakládájícím a činným členem konference sv. Jakuba, která jest odborem spolku sv. Vincence z Paula pro dobrovolné ošetřování a podporování chudých v Příbrami, kde dosud působí. Zakládajícím členem družstva Vlasť v Praze je Jos. Dušek od roku 1893.

R. 1893 vydal se Dušek na své útraty do Říma při pouti jubilejní, kde jako zástupce katol. dělnictva československého s dp. Prokopem Holým z Příbrami ve zvláštní audienci odevzdal sv. Otci Lvu XIII. adresu oddanosti a pamětní medaili. V Italii navštívil Neapol, Loretu, Assisi a j. památní místa. Při sjezdu Litomyšlském byl místopředsedou a při všech sjezdech strany křesť. socialní v Čechách při obvyklé mši sv. knězím ministroval a velmi často tuto čestnou funkci zastává, kde je k tomu příležitost.

V době neblahých zápasů křesťanských demokratů s křesť. socialy Josef Dušek, jako věrný stoupenec posledních, vzdal se

činnosti ve Svato-Prokopské Jednotě katol. mužů a jinochů v Příbrami jakož i v politickém tamním spolku »Spravedlnost« a byl téhož roku 1900 ve valné hromadě zvolen Svato-Prokopskou Jednotou čestným členem. Čestné členství připsáno mu za jeho katolické působení v Příbrami a okolí. R. 1901 Dušek se oženil, ale v působnosti své pokračuje stále a zvláště katolický tisk český má v něm šiřitele, jemuž není nikdo z laiků v Čechách roveň.

Členem Svato-Janského a Cyrillo-Methodějského dědictví je Jos. Dušek se svým bratrem Antonínem již od r. 1882. Od roku 1881 do konce r. 1902 zaplatil Jos. Dušek za katolické knihy a časopisy a na různé dobročinné účely dal celkem 18.138 korun. Pouze na »Kříž« a »Marii« z této sumy dal 5.702 K. Z toho jest nejlépe viděti, jakým mužem pro katolický tisk jest — křesťanský social, horník Jos. Dušek!

»Dědictví Maličkých« získal Dušek od r. 1876 do r. 1902 — 51 členů a jmenován byl za to jeho opatrovníkem a podobně byl jmenován opatrovníkem »Zlaté Knihy« v Písku. Není katolického časopisu, sbírky, jednotlivé knihy a brožury, aby Dušek všem těmto tiskopisům nezískal mnoho a mnoho odběratelů a čtenářů. Jeho přičiněním v Příbrami a okolí tisíce a tisíce exemplářů časopisů a knih dostalo se lidu do rukou. Tak na příklad abych alespoň něco z toho uvedl, jen v r. 1902 získal Dušek »Našim Listům« 7, »Vlasti« 10, Sv. Václavským Hlasům 7, Vzděl. četbě katol. mládeže 11, Echu z Afriky 36, Slovům Pravdy 26, Serafinským Květům 40, Časovým úvahám 4, Pokladu věřících 17 abonentů a t. d. Takovým nevyrovnatelným agitatorem katolické vzdělanosti a osvěty je Dušek, ten skrovný, ale v pravdě mezi námi činností vynikající Dušek.

Když jsme v oddělení katolického dělnictva československého na Národopisné Výstavě r. 1895 vyložili výkaz agitatorské činnosti horníka Josefa Duška, žasl nad ním každý, kdož se u něho pozastavil. Pamatuji se, jak ke mně, tehdáž na výstavě dozor majícímu, nějaký neznámý, ale dobrý pán při probírání činnosti Duškově pravil: »Kdybyste měli ještě asi 100 takovýchto Dušků, musela by socialní demokracie v Čechách psáti svůj testament!«

Avšak Dušek není jen agitatorem, Dušek je také dělnickým, lidovým spisovatelem. Dušek po těžké práci chápe se také péra a píše — a píše již od r. 1885. V témž roce psával mně již do Brna do »Dělníka«, kde má mnoho prací až do zastavení Dělníka r. 1900 uloženo.

Vyjmenovávati všecky články, které Josef Dušek od r. 1885 až do r. 1904 do katol. časopisů napsal, (ačkoliv mám celý jejich seznam po ruce), zabralo by místa, ne-li více, jednoho tiskového archu jistě! Proto omezím se pouze uvésti listy, do nichž Josef Dušek psal. Jsou to: »Obrana Víry« r. 1885, 1886, 1890, 1891, 1892, »Zahrádka sv. Františka« r. 1887, 1890, 1891, 1892, »Václav« od r. 1881 až do r. 1903 (zde má Dušek celé řady článků a po-

vídek), »Dělnické Noviny« od r. 1891 do r. 1900 (hojně dopisů), »Zájmy Dělnictva« r. 1894, 1898, »Hornické Listy« r. 1896 a 1898, »Obrana« r. 1899, »Ludmila« (v Čes. Budějovicích) r. 1895, 1896, »Škola Božského Srdce Páně« r. VII. a předem uvedený »Dělník« od r. 1885 do r. 1900. Tyto všecky časopisy mají hojně článků, feuilletonů a rozmanitých prací neúnavného péra Duškova.

Josef Dušek je skutečně muž, který straně své křesť. socialní činí všecku čest. Vím, že za těchto několik řádek dostane se mně od skrovného Duška notného pokárání, ale nemohu psáti jinak. Bude-li někdo psáti jednou Duškův životopis celý a dle zásluhy, musí psáti o mnohem více, nežli jsem napsal já.

Proto bratru Duškovi přeji, aby mu Pán Bůh za jeho práci ve všem požehnal a dlouhého věku ve zdraví dopřál.

* * *

Josef Brož, horník, narodil se dne 16. listopadu 1864 na Kladně. Do jedenáctého svého roku navštěvoval obecnou školu na Kladně, kde otec jeho byl horním dozorcem, na to odebral se k svému dědu do Prahy a zde r. 1877 vstoupil do Malostranského gymnasia. Avšak úmrtím svého děda již po roce musil studií zanechati. Vrátil se domů na Kladno k rodičům. V červenci r. 1880 počal pracovati v dolech. R. 1889 a 1893, jakož i r. 1900 súčastnil se stávek horníků na Kladně.

V době r. 1889—1893 byl Brož již členem výboru podporujícího spolku horníků Pražsko-železářské společnosti na Kladně. Zde dostaly se mu do rukou poprvé katolické časopisy: »Čech«, »Večerní Noviny« a »Dělnické Noviny«, které do jmenovaného spolku dával tehdejší farní administrátor dp. Jos. Tomšů.

R. 1893, když se Brož z těžké nemoci zotavoval, pojal myšlénku, založiti na Kladně katolický, křesťansko-socialní spolek, což se mu za pomoci jeho přítele Josefa Hrabáka a několika jiných, hlavně pak za pomoci kaplana Jos. Tomšů podařilo, tak že již dne 11. února 1894 konala se ústavující valná hromada »Křesť. social. spolku katol. mužů a jinochů pro Kladno a okolí.« A od těch dob účasten jest Brož ve všem, co se ve spolku důležitého podniká a do širšího hnutí socialního zasahuje.

Od založení spolku až do r. 1897 byl Brož jeho jednatelem, ale pro nemoc musil se na čas spolkové činnosti vzdáti. Netrvalo to však dlouho a již opět r. 1898 za jednatele byl zvolen a funkci tu až do r. 1901 podržel, kdy na vlastní žádost do výboru volen nebyl. Nyní opět zase obstarává jednatelství spolku a ve výboru pracuje. Od 26. června r. 1898 jest Brož důvěrníkem křesť.-socialní organisace na Kladně a od r. 1998 členem výkonného výboru strany v Praze a mimo to jednatelem »Podporujícího spolku horníků Pražsko-železářské společnosti.« Jako hornický delegát strany křesť. social. súčastnil se všech konferencí a sjezdů strany. R. 1894 na prvním sjezdu křesť.-soc. strany česko-slovanské v Litomyšli byl mu přidělen referát o pracovní době. R. 1899,

dne 16. května, byl místopředsedou konference strany v Praze a dne 28. září 1899 byl II. místopředsedou na III. zemském sjezdu strany a r. 1900 na literárním a theoreticko-praktickém socialním kursu družstva »Vlasť« v Praze předsedou sekční schůze.

Jako řečník vystoupil Brož mnohokráte na Kladně, v Rynholci, Unhošti, Třtici, Kam. Žehrovicích, a mimo to v Libšicích, Litni, Byšicích, Hnidousích, Červeném Újezdě, v Praze a na Velehradě.

Na jaře r. 1902 zvolen byl Brož za delegáta druhé skupiny báňského společenstva pro horní revír Kladensko-Slánský. Mimo předem uvedené řečnické činnosti podával Brož v Kladenském křest. social. spolku vždy podrobnou zprávu o všech sjezdech a konferencích strany. Je pořadatelem všech spolkových zábav a činným jako ochotník i na spolkovém divadelním jevišti a vždy za bouřlivé veselosti své humoristické úlohy sehrává a tak vedle vážného socialismu pěstuje i zdravý humor pro osvěžení mysle.

Když r. 1900 vypukla veliká stávka horníků českých, stál i Brož v řadách stávkujících na Kladně a i když po několika nedělích ztratil všechnu naději v příznivé ukončení stávky, setrval přece až do konce, nechtěje jako rozhodující činitel mezi křesť. socialy kladenskými, aby považován byl za škůdce věci dělnické, čímž ovšem byl by utrpěl i celek. Od stávkujících křesť. social. horníků bylo mu svěřeno, aby pod kontrolou přijímal podporu pro stávkující a těmto ji vydával. Po celý čas stávky byl též horlivým dopisovatem »Katolických Listů« a od r. 1894 do r. 1900 psal horlivě do »Dělnických Novin« a po těchto do »Našich Listů«. Jest Brož jedním z těch mužů mezi námi, který osvojil si jasný názor o křesťanském socialismu, a proto také i v dobách neblahé roztržky na křesťanské demokraty a na křesťanské socialy přidržel se posledních, jakožto buditelů katolického hnutí v dělnictvu českém.

Přednášky a řeči Brožovy vynikají vždy nejen pílí co do zpracování, ale i co do svědomitosti. Nemluví rád proto, aby mluvil, ale proto, aby lidu něco vážného a poučného pověděl, proto každé jeho vystoupení je katolickým lidem na schůzích dychtivě očekáváno. Přeji Brožovi mnoho zdaru mezi námi, přeji mu, aby se dočkal i radostných výsledků svého působení. Zaslouží si toho bez odporu.

* *
*

Tomáš ap. Kubíček, narozen dne 28. února 1862 v Lukové u Přerova na Moravě, studoval v Přerově a v Olomouci, kdež i jako oktaván maturitu odbyl. R. 1882 založil ve své rodné obci čtenářsko-pěvecký spolek »Svornost« a knihovnu, která čítala na 600 svazků. Bohosloví vystudoval v Olomouci. Jako kaplan, hned po vysvěcení r. 1886, dostal se do Litenčic u Kroměříže, kde r. 1888 založil knihovnu pro lid, položiv k ní sám 50 svazků. R. 1890 přeložen do Mor. Ostravy, kde ujal se tamního, takořka již rozpadlého spolku katol. tovaryšů a zvolen byv za před-

sedu, se vší ráznosti spolek povznesl. Prvním činem Kubíčkovím bylo, že spolku katol. tovaryšů zakoupil dům a upravil spolkové řády. Vedle činnosti v tovaryšském spolku založil Kubíček v Mor. Ostravě velkou veřejnou knihovnu, z níž týdně až 100 čtenářů knihy si vypůjčovalo. Pro Spolek tovaryšů zakoupil velikou šatnu k divadelním představením. (Toho času byla to největší spol. šatna na Moravě, v níž chováno přes 300 obleků.) Také spolkové přednášky uvedl do spolku tovaryšů v život a udílel rady a pokyny veškerým katolickým spolkům v okolí. Roku 1894 v měsíci březnu založil Tom. Kubíček hlavně pro hornický lid časopis »*Zájmy Dělnictva*«, orgán křesť. socialní, který držel až do svého odchodu z Mor. Ostravy. List obohatil mnohými články a hornickou přílohou. Roku 1895 přiložil Kubíček činně ruce k založení nového vzdělávacího dělnického spolku »Volnost« v Mor. Ostravě. V Praze, súčastniv se velkolepé návštěvy katolického dělnictva na Národopisné výstavě československé, vedle dp. prof. Frant. Koželuhy, promluvil na schodech Spolkového paláce k shromážděným zde křesť. socialům nadšenou a povzbuzující řeč. Dne 30. července r. 1895 opustil pak dp. Tom. Kubíček po více než pětileté činnosti Mor. Ostravu. Odebral se za svým novým povoláním jako kaplan do Bilovic. Nyní působí T. Kubíček jako farář v Guntramovicích na Moravě.

* * *

Rudolf Lukaščík narodil se dne 23. dubna 1863 v Muglinově v Rak. Slezsku jako nejmladší z patnácti dítek. Otec jeho byl horníkem. V osmém roce stáří poslán byl Rudolf na práci k velkostatku, aby pomáhal rodičům. Následkem toho chodil v Moravské Ostravě velice málo do školy. Ve čtrnáctém roce dán byl na hornictví, při němž vytrval do 17. svého roku, načež přijal zaměstnání při železářství, kdež pobyl až do nastoupení vojenské služby r. 1885. Po vojenské službě, v níž dosáhl Rudolf šarže poddůstojníka, vstoupil opět do práce v železárnách, a vykonal předepsanou zkoužku jako topič parních kotlů a strojů.

V týž čas Rudolf mnoho četl a se vzdělával; i stal se stoupencem směru socialních demokratů, psal do soc. dem. listů a i peněžitě přispíval na účely strany soc. demokratické. Tato činnost měla za následek, že Lukaščík byl pozorován a r. 1892 z práce propuštěn. Do r. 1894 vyměnil několik míst v práci, při čemž se svou rodinou trpěl velikou nouzi. V čase tom otevřely se mu oči, poznal působnost mnohých vůdců strany socialně-domokratické, zvláště Petra Cingra, pozdějšího poslance strany a to ho přimělo k vystoupení z tábora socialní demokracie.

Když kaplan moravsko-ostravský dp. Tomáš Kubíček založil pro katolický lid, hlavně pro lid hornický »*Zájmy Dělnictva*«, jejichž první číslo vyšlo dne 3. března r. 1894, shledáváme v nich Lukaščíka odpovědným redaktorem. V tomto postavení při listu vytrval Lukaščík až do podzimu r. 1894. Poněvadž však byl časopis vydržován pouze z předplatného a mohl své síly a spolu-

pracovníky jen velice skrovně platit, byl Lukaščík, otec pěti dítek, nucen místa u listu zanechati. Těžko hledal jinou práci, neboť socialní demokraté, které proti sobě popudil, byli mu všude v patách, a kde se uchytil, i tam docházely proti němu anonymní listy. Konečně po delší době a častém propouštění z práce na různé denunciace socialistů domohl se Lukaščík samostatného a nezávislého místa jako jednatel v oboru technickém, v němž trvá až dodnes (r. 1904).

Lukaščík je neohroženým potíratelem socialních demokratů a byl také několikrát jimi žalován, ale vždy za nevinna uznán — neboť hájil vždy pravdu. Největší přelíčení proti němu konáno bylo před porotou v Novém Jičíně ve dnech 8. až 10. května 1897 pro žalobu, kterou na něho podali socialní demokraté: Arnošt Berner, Petr Cingr a Thadeáš Reger. Porotcům předloženo bylo 81 otázek, je-li Lukaščík vinen tím, co proti socialním demokratům psal; porota však na všecky otázky odpověděla 12 hlasy: ne! Lukaščík byl tedy z obžaloby propuštěn a žalující socialní demokraté poukázáni k zaplacení soudních útrat. O tomto porotním přelíčení vydal Lukaščík roku 1897 velkou brožuru, nadepsanou »Porotní přelíčení Arnošta Bernera, Petra Cingra a Thadeáše Regra proti Lukaščíkovi v Novém Jičíně« o 76 stránkách. Mimo to Lukaščík napsal a tiskem vydal ještě dvě velké brožury proti socialním demokratům: »Ze socialně demokratického bojiště, aneb šiřitelé vzdělanosti« (v Mor. Ostravě r. 1900. Nákl. vlastním) o 97 stránkách a »Pro koho bojovalo ostravsko-karvinské hornictvo? Ku 10letému trvání hornické organisace v uhelné pánvi Ostravsko-Karvinské« (v Mor. Ostravě r. 1903. Nákl. vlastním) o 73 stránkách.

Na sjezdu Litomyšlském byl Lukaščík zapisovatelem, a jako řečník vystupoval na katolických schůzích v Mor. Ostravě. Poslední dobou (r. 1904) píše opět Lukaščík do nově založeného čtrnáctidenníku »Granát« v Moravské Ostravě proti socialním demokratům.

* * *

Josef Hrabák narodil se dne 5. ledna roku 1853 na Kladně, kde také jeho otec jako první z horníků kladenského kamenouhelného revíru přišel v letech padesátých na Váňových horách o život. Jos. Hrabák je na kladensku jedním z nejupřímnějších našinců, smýšlením je křesť. social, horlivý národovec a pro každou dobrou věc člověk obětavý. Zkusil mnoho, a proto také má dobrý rozhled v lidu, mezi nímž se pohybuje. Spolkového života účastní se již od více let, zvláště spolek vzájemně se podporujících dělníků pražsko-železářské společnosti na Kladně čítá Hrabáka mezi své dlouholeté členy. Po několik roků zasedal zde Hrabák ve výboru a svým časem vedl zároveň pokladnu. Členem křesťanskosocialního spolku katol. mužů a jinochů na Kladně je od jeho založení. Jako funkcionář zastával Hrabák v křesť.-social. spolku od r. 1894 do r. 1895 pokladnictví, od r. 1896 do r. 1899 předsednictví. Roku 1900 se poděkoval z členství výboru, ale hned

potom roku 1901 opětně byl zvolen za předsedu, při kteréžto čestné funkci setrvává přes všecky její obtíže až dodnes (r. 1904).

Jméno Hrabákovo zaznívalo českou veřejností nejvíce za doby velké hornické stávky na Kladensku, která vypukla částečně 8. května a celkem dne 22. května r 1889. Práci zastavivší horníci zvolili si ihned stávkovou komisi, v níž mimo jiné zasedali: Václav Černohorský, Josef Hrabák, Josef Faraizl (dnes upřímný našinec), Svojsík a j., kterážto komise měla za úkol vyjednávati s řiditelstvem dolů a s úřady. Disciplina v dělnictvu byla vzorná

a v komisi účinně vedl slovo Hrabák, jakož i u c. k. místodržitele barona Krause v Praze, k němuž komise se dostavila. Tehdáž o socialních demokratech na Kladensku nebylo ani potuchy a za práva dělnictva se přece úspěšně a jak úspěšně pracovalo.

Vůdcové komise měli mezi kladenským obecenstvem a obchodnictvem nemalou přízeň. Nuže, a této dobročinnosti počali na účet komise stavkujících užívati i různí vagabundi, kteří chodili syčet »na stávkující«, ve skutečnosti však to dělali pro sebe. Když se o tom komise stávkujících dověděla, obcházela obecenstvo, obchodníky a živnostníky s výstrahou, aby vagabundům ničeho na stávkující nedávalo, a Hrabák několikráte výslovně k obchodníkům podotkl: »Až my (stávkující komise) budeme něco potřebovat, přijdeme si sami.« A slova tato stala se mu

osudnými, neboť jeho závistníci a nepřátelé využitkovali těchto slov při anonymních udáních docela v jiném smyslu, když v den Božího Těla (20. června 1889) vagabundi dobyli Kladna a jali se v celém městě drancovati.

Tehdáž byl Hrabák, muž poctivec a pevný karakter, zatknut. Do dolu, kde pracoval, přišli pro něho čtyři četníci a vedli ho městem k výslechu; dva z nich vešli do síně, druzí dva čekali u dveří na chodbě. Hrabák měl práci, aby se z bídného nařknutí obhájil. Než, vyšel po dvoudenním vyšetřování, jak ani jinak nebylo možno, na svobodu, zbaven podezřívání zcela čestně, a stávka skončena k dobru dělnictva. Vagabundům z 20. června, kteří z celého okolí sehnali se na Kladno k drancování, přišlo se na kůži, a čest dělnictva neutrpěla nejmenší pohromy. Roku 1901 stal se Hrabák důlním dozorcem a r. 1902 zvolen dozorci za člena výboru jejich spolku.

Dnes Hrabák žije své rodině a zbývající čas věnuje našemu křesťansko-socialnímu spolku, kde se těší veliké vážnosti členstva jako jeden z nejstarších bojovníků pro práva českého dělnictva. Přeji mu z plna srdce, aby ještě dlouho mezi námi klidně žil a působil. Zaslouží si toho plnou měrou!

* * *

Křesťanskému socialismu v českém hornictvu razila průchod také známá konference katolických horníků a hutníků, která zasedala ve dnech 29. a 30. června r. 1895 v Příbrami, na níž brali účastenství: dr. Rud. Horský, Jos. Brož, Jos. Hrabák, Jos. Dušek, P. Prokop Holý, Jos. Skřivánek, Leop. Havelka, Jos. Pekárek a j. z hornictva a hutnictva. Zde byl propracován a přijat celý katolický program českých horníků a hutníků o stanovisku k náboženství, národnosti, společnosti, o pracovní době, nedělním a svátečním klidu, o práci žen a dětí, o mzdě, o práci akordní, o bratrských pokladnách, úrazovém pojišťování, o ochraně a bezpečnosti v dolech, o kontrole, smírčích soudech, organisaci a tisku. (Obsáhlý tento program přinesly »Hornické Listy« č. 10. příloha k »Děl. Novinám« r. 1895.)

* * *

Touto kapitolou uzavíráme díl II. našich dějin a přistoupíme k dílu III., kterým je zakončíme.

DĚJINY

SOCIALNÍHO HNUTÍ

V ZEMÍCH KORUNY ČESKÉ.

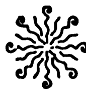
Od roku 1840—1905.

Napsal

Tomáš Josef Jiroušek.

—— DÍL III. ——

OD ROKU 1895 DO ROKU 1905.

V PRAZE.

TISKEM A NÁKLADEM DRUŽSTVA VLASŤ

1905.

I.

Studium křesťanského socialismu v seminářích.

V letech 1890—1891, v letech našeho probuzení, kdy v městech i na venkově náš tisk podnikl toto buditelské dílo, zanesen socialismus tímto tiskem i do českých seminářů v Praze, Českých Budějovicích, Hradci Králové, v Brně a Olomouci. »Vlasť«, »Nedělní dělnickou přílohu Čecha«, »Dělnické Noviny« a »Dělníka« znal tehdáž každý bohoslovec právě tak dobře, jako v městě a na venkově každý farář, každý kaplan a každý rozhodný katolík-laik. Byly to blahé doby katolické sjednocenosti a nadšenosti k společné práci za praporem starých předáků křesťanského socialismu, které se snad alespoň v té míře více nevrátí.

Že vychován byl ve stavu duchovenstva mladý kněžský dorost socialně již i v seminářích, který když vyšel pak ven mezi lid, začal zakládati katolické socialní spolky a oživovati vůbec katolický život, toho zásluhu u nás největší mají předem uvedené listy: »Vlasť«, »Nedělní dělnická příloha Čecha«, »Dělnické Noviny« a »Dělník« a později »Obrana práce« (zal. r. 1893). Nuže, a z těchto listů naučili se čeští bohoslovci znáti socialismus, jeho příčiny, důsledky, zlo i dobro — jak kdo si jej vykládal a proto právem připisuji těmto listům hlavní zásluhu o poznání socialismu u nás, hlavní zásluhu o probuzení katolického lidu ve směru — křesťansko-socialním.

Křesťansko-socialní listy české v českých seminářích zdomácněly právě tak, jako kterékoliv listy katolické. Tak na př. byly r. 1896 odebírány a čteny v seminářích křesť.-socialní listy *»Dělnické Noviny«* v Praze 1 exemplář, v Brně 15 ex., v Českých Budějovicích 8 ex., v Hradci Králové 1 ex., v Litoměřicích 4 ex. a v Olomouci 10 exempl., celkem 39 exempl. — *»Dělník«* byl odebírán v seminářích: v Praze 7 exempl., v Brně 4 exempl. a v Olomouci 4 exempl.; celkem 15 exemplářů. — *»Obrany práce«* odebíralo se v seminářích: v Brně 5 exempl., v Litoměřicích 3 a v Olomouci 5 exempl.; celkem 13. — *»Zájmů Dělnictva«* (zal. v Mor. Ostravě r. 1894) odebíráno v semináři olomouckém 43 exemplářů. — Celkem tudíž bylo semináři českými odebíráno 110 exemplářů tehdáž vycházejících katolicko-socialních listů českých. Ke studiu socialismu bylo toho zajisté pro mladý kněžský dorost až dosti.[1]) Z toho lze také nejlépe viděti, jaké nadšení mezi seminaristy pro křesť. socialismus zavládlo.

[1]) »Museum« r. 1896, str. 273.—274. Brno.

Nadšení pro křesť. socialismus mezi bohoslovci dostoupilo vrcholu, když na sjezdu českých bohoslovců v Praze, konaném v semináři ve dnech 13. a 14. srpna r. 1895, přední sociolog český, dr. Rudolf Horský, přednesl k bohoslovcům velkou, důmyslně nastudovanou a nadšeně proslovenou řeč »o socialismu a jeho podstatě«. Řečník podal jim nejen výklad socialismu, nýbrž nastínil i cesty, po kterých bohoslovci se mají bráti, jak socialismu mají rozuměti, aby, až přijdou ze seminářů do správy duchovní, byli dobrými rádci a vůdci svěřeného jim katolického lidu. Nadšení po skončené řeči dra Rud. Horského bylo viděti v očích a na tváři každého bohoslovce. Nemenším jásotem uvítána tehdáž slova bohoslovce Smitky, který pravil: »Oč my bohoslovci jsme zkráceni, že nemůžeme se jako jiní akademici zanášeti politikou, o to zase získáme, když se budeme věnovati sociologii. Studujme soustavy socialní a zakládejme si socialní kroužky!«[2])

A k tomu také dle uvedených slov došlo. Nejprve studován socialismus, pak pořádány jednotlivci přednášky a konečně zakládány v seminářích *socialní kroužky*, které staly se školami socialismu mladého kněžstva.

* * *

Mezi bohoslovci v semináři pražském počal socialismus zajímati bohoslovce již v letech 1890 a 1891, kdy právě »Vlasť« a »Nedělní dělnická příloha Čecha«, řízené red. Tom. Škrdlem a »Dělnické Noviny« vedené mnou a dr. Rud. Horským zvlnily socialními články u nás jindy tichou hladinu katolického života.

Tehdáž nebylo ještě socialních kroužků v českých seminářích, ty vznikly později, ale byli zde již mezi bohoslovci jednotlivci, které nadchl socialismus křesťanský v té míře, že jali se o něm přemýšleti, a vzchopivše se, počali robiti samostatně socialní přednášky pro schůze bohoslovců, kde zjednávati počali názorům svým platnost, aby i jiní učili se v socialismu chodit a pracovat. A dílo nadšenců se dařilo.

V pražském semináři roku 1890 počali přednášeti ve schůzkách bohoslovců Karel Procházka: »O socialismu a katol. knězi«, Frant. Fryč: »O amerických dělnících a rytířích práce«, Weis: »O socialismu« (3krát), Václav Šproc: »O vlivu filosofie na socialní poměry«, Václav Engler: »O příčinách a zásadách socialní demokracie«, a »O nedělním klidu se stanoviska náboženského a hygienického«. Roku 1896 přednášel bohoslovcům kollega jejich Jaroslav Rouček »O komunistických názorech Petra Jos. Proudhona a veden též rozhovor »O důležitosti studia sociologie«. Mimo uvedenou činnost obdarovávali pražští bohoslovci knihami a časopisy i mnohé spolky. Tak na př. zaslali darem 50 svazků knih (r. 1894) křesťansko-socialnímu spolku katolických dělníků na Kladně, 50 svazků knih křesť.-socialnímu spolku katol. dělníků »Svornost« v Náchodě a 46 svazků knih Svato-Prokopské jednotě

---

[2]) »Museum« r. 1896 str. 99.—102. Brno.

katol. mužů a jinochů v Příbrami. Různé noviny předpláceny a posílány spolku kladenskému a příbramskému.[3])

V letech 1897—1900 udržoval socialní kroužek v semináři pražském hlavně bohoslovec Vincenc Bočan. Přednášel a nabádal spolukollegy, kde a jak mohl, aby též přednášek se ujali a v nich se cvičili. Nejzdařilejšími byly jeho přednášky na thema »Stát liberální a stát socialně-demokratický«.

* * *

V semináři česko-budějovickém jali se bohoslovci pěstovati studium socialismu jednotlivě a samostatně již po vydání Encykliky sv. Otce Lva XIII. »Rerum novarum« v roce 1891. Přednášky, které v tomto oboru nastudovali, přednášeli obyčejně ve schůzích bohoslovecké jednoty »Jirsík«. Pokud mně známo, zabývali se tehdáž studiemi socialismu a přednášeli z nabytých zkušeností zvláště bohoslovci: Petřík, Mráček, Kroiher, Kotrouš, Roubík, Smitka a Husar.

K založení socialního kroužku došlo teprve roku 1894, a to přičiněním bohoslovce Frant. Vaňka. Kroužek založen nejprve užší a potom teprve i kroužek širší. Kroužek širší založen roku 1895. Co členové kroužku užšího nastudovali, to v širším kroužku přednášeli a tak si navzájem myšlénky sdělovali.

O tomto kroužku čteme v časopise »Museum«, roč. 33., na str. 170.: »Socialní kroužek při »Jirsíku« vznikl v roce 1894, a pořádány v něm bohoslovci přednášky: o chudinství v katolické církvi, o otázce židovské, o socialní otázce v službách poesie a j. Tento kroužek byl po pražském bohosloveckém sjezdu r. 1895 důkladněji ustaven, tak že byla v užším probírána otázka socialní systematicky dle programu litomyšlského. Účastníci doplňovali si navzájem vědomosti o každém bodu z řady sociologů, hlavně Lenze, Vrby, Scheichera, Horského a j. O každém bodu rozpřádaly se rozhovory. Schůze kroužku užšího byly jednou v témdni. Když probrána důkladně látka, uspořádána schůze kroužku širšího, každému přístupná, v níž o témže thematě mluveno členem kroužku užšího.«

Zkrátka účelem užšího kroužku bylo: vychovávati dle programů o socialní otázce na katolických sjezdech přijatých uvědomělé pracovníky k positivní práci v hnutí lidu, až ze semináře vyjdou ven. Širší kroužek zřízen byl pro ty, kteří věci přáli a chtěli býti účastni ve schůzkách, kde hlavní slovo vedli členové kroužku užšího. Jak se samo sebou rozumí, užší kroužek doplňoval se z kroužku širšího těmi, kteří ku křesťanskému socialismu měli nejvíce schopnosti a lásky.[4])

Nejpamátnější a nejrozhodnější obrat v semináři česko-budějovickém podnikli bohoslovci v zájmu studia křesť. socialismu

---

[3]) »Museum« r. 1894, str. 162.
[4]) »Museum« r. 1896, str. 104. Brno.

v roce 1897. Tehdáž byl to bohoslovec Viktor Michka, Jos Mezera, J. Vážný a J. Tupý, kteří se přičinili o to, že v s.mináři dne 2. prosince zreorganisovaně založen socialní kroužek na základě řádných domácích stanov. V uvedený den konána také valná hromada 38 členů kroužku, v níž jsou zvoleni: za předsedu Jos. Mezera a do výboru: J. Novák, J. Vážný, J. Tupý a Viktor Michka. Když se byl kroužek ustavil, bylo přikročeno k pořádání širších schůzí, v nichž byly konány přednášky. V době 1897—1898 bylo konáno 8 přednášek. Přednášeli na thema: J. Vážný »O socialní otázce«, J. Tupý »O vzniku a rozvoji otázky socialní« a »O theorii Malthusově« a J. Pfauser »O mzdě a dělnictvu«. — V roce 1898—1899 zvolen za předsedu kroužku J. Vážný a pořádáno 8 přednášek, a to: Michka »O katol. sjezdu v Praze r. 1898«, »O smýšlení křesť.-social. dělníka vůči náboženství, církvi a vlasti«, Petr: »O individualismu a společnosti«, Mikulíček: »O podstatě a účelu společnosti«, Štefl: »O historickém vývoji poměrů národo-hospodářských«, Vážný: »O spolkaření«, »O praktickém vedení spolku« a Pfauser: »O řemeslnické otázce«. — V roce 1899—1900 zvolen předsedou kroužku J. Tupý a pořádano 18 přednášek na různá themata. Přednášeli: Michka: »O úvodu do socialní otázky«, »O otázce školské« a »O otázce zemědělské«. Poustka ml.: »O úkolech katol. církve v soc. otázce«, »O organisaci«, »O spolcích a tisku«. Suda: »O společnosti a rodině«. Pfauser: »O některých pojmech národo-hospodářských«, »O moderním socialismu« a »O otázce řemeslnické«. Tupý: »O povšechné karakteristice otázky socialní«, »O křesť. socialismu a o dělnické otázce«. Poustka starší: »O liberalismu«. Fridrich: »O burse«. Pátek: »O družstvech rolnických« a Tuháček: »O zemědělském dělnictvu«. — V roce 1900—1901 byl předsedou Viktor Michka a pořádáno bylo 20 přednášek. Přednášeli: Michka: »Úvod do socialní otázky« (třikrát) a »O erfurtském programu soc. demokratů« a »O řemeslnictvu«. Procházka: »O ženské otázce«. Pátek: »O vzniku a vývoji řemesel«, »O živnostenském řádu« (třikrát). Tuháček: »O zásadách liberalismu v otázce řemeslnické«. Kohout: »O následcích svobody řemesel«. Pfauser: »O nedostatku řemeslného dorostu«. Perneor: »O programu strany křesť.-socialní a social. demokratech«. Svoboda: »O dělnickém zákonodárství«. Suda: »O mzdě«. Poustka ml.: »O alkoholismu« a »O otázce bytové«. Jiran: »O vlivu židovstva na společnost« a Poustka starší: »O stávkách« (několikrát). Členů měl kroužek stále kolem 40 a posléze v roce 1901 bylo jich dokonce 50. Z příspěvků a darů pořízená socialní knihovna kroužku čítala 64 čísel ve 72 svazcích. Příruční knížkou pro themata přednášek dle slov bohoslovce Michky byl hlavně »Protokol litomyšlského sjezdu z r. 1894«. — V roce 1900—1901 konal kroužek 12 schůzí a měl 26 členů. Předsedou byl Jos. Tupý a jednatelem Viktor Michka.

* * *

V semináři královéhradeckém vznikl socialní kroužek roku 1896. Čteme o tom v »Museum« z r. 1896 na stránce 104: »U nás se pracovalo nejvíce v kroužku socialním. Nebyl sice — snad proto, že kroužek teprve letos vešel v život — počet členů takový, jaký jsme očekávali; ale když pohlédneme na práci, již za krátkou dobu kroužek vykonal, jsme zcela spokojeni. Scházeli jsme se dvakráte týdně, jedna hodina byla věnována sociologii Stöcklově, ve druhé obírali jsme se studiem příčin socialní bídy.« — A na jiném místě čteme, že v kroužku přednášel (roku 1896) bohoslovec Ladislav Kunte »o socialní krisi«.[5]) Dále opět dávají bohoslovci královéhradečtí v »Museum« (str. 269 r. 1896) o sobě věděti, že: »V socialním kroužku probraly se některé části Encykliky »Rerum novarum«. Dne 10. května roku 1896 přednášel v kroužku ředitel »Boromea« Frant. Reyl »o knězi v životě veřejném«. O jeho přednášce se píše: »Vyvrátiv blud oněch, kteří by knězi ponechali rádi jen kostel, z veřejného působení jej naprosto vylučujíce, ukázal, proč kněz se i tohoto musí súčastniti a kterých vad nutno se při tom vystříhati. Přešed pak na pole socialní, rozhovořil se o katolických jednotách, jich důležitosti a způsobu zakládání.«

Když v ročníku 1896—1897 literární kroužek bohoslovců královéhradeckých vydal tiskem dvě čísla svého »Sborníku«, shledali jsme se tam s pěknou prací obsahu socialního »Dělnická otázka«, jíž podal člen social. kroužku, bohoslovec IV. ročníku Fr. Šebestík.

Socialní kroužek v roce 1896—1897 měl 22 členů. Schůzky byly třikráte v týdnu, střídavě: theoretické a praktické. V theorii probráno: »Jest otázka socialní pouze otázkou žaludku?« (4 přednášky), »otázka socialní«, »individuum a společnost«, »podstata a účel lidské společnosti« (2 přednášky), »práce a kapitál« a »socialní úkol církve katolické«. V přednáškách praktických vždy jeden člen zastupoval stranu křesťansko-socialní a jiný stranu socialně-demokratickou. (Tento způsob ovšem nelze doporučiti, neboť jest více nepraktickým než praktickým, poněvadž praktiku socialních demokratů nikdy nemůže katolík vystihnouti a i kdyby chtěl, nemůže, už jako katolík. T. J. J.) Tak byla praktická přednáška probírána za součinnosti všech, zvláště thema: »Inkvisice«, »M. J. Hus« a j.[6]) V témž roce probírány též programy: křesťansko-socialní a socialně-demokratický.[7]) Také v roce 1898—1899 velice se líbily v kroužku přednesené názory bohoslovce V. Lankasa (z III. roč.) »O problemech moderní výchovy ve státě socialistickém.«[8])

* *
*

O cvičení se v theoriích socialismu mezi bohoslovci v semináři brněnském čteme velice zajímavé sdělení v »Museu« r. 1894

[5]) Museum, r. 1896, str. 162.
[6]) »Museum« 1896—1897, roč. 31., str. 139.
[7]) »Museum« roč. 31, str. 236.
[8]) »Museum« roč. 33, str. 98.

na stráce 159, které zní: »Novinkou letošního roku byl sociologický kroužek, nejutěšenější zjev našeho živcta. Potřeba jeho pociťována již dříve, avšak založen byl teprve letos. Členů přihlásilo se 20 a ti zvolili si za předsedu kollegu J. Šilhana, na jehož podnět kroužek byl založen. Předseda měl za úkol starati se o schůze a themata přednášek.

Byli jsme ovšem v té věci nováčky a pomýšleli jsme z počátku voliti themata soustavně, abychom tak probrali aspoň třesť celé otázky sociální; ale shledali jsme, že by se tak vytvořil způsob kollegia, kde by někdo to, čemu se dříve naučil, přednášel a ostatní byli by odsouzeni »přednášku« poslouchati. Dáno tedy přednost volným rozhovorům, k nimž byly voleny praktické časové úvahy a otázky. Ve schůzi se smluvilo thema pro schůzi příští a kollega, který se uvolil rozhovor započíti, se o něm důkladně informoval (vedle ostatních) z vlastních zápisků, po případě z jiných přístupných pramenů a v příští schůzi vyložil krátce věc, o níž bylo mluviti a nyní se rozpředl hovor.

Tento způsob se znamenitě osvědčil; neboť tak měl každý možnost mluviti, a schůzím dostalo se neobyčejné živosti. Schůze konaly se dvakrát týdně. Officielní účastenství bylo vždy slušné (obyčejně nad 20, nikdy pod 15, to jest 25 proc. všech kollegů), skutečně však bylo ještě větší, poněvadž o thematě ze schůze se hovořilo i mimo schůze.

Z předmětův, o nichž se mluvilo, uvádíme některé: všeobecné rovné a korporativní právo hlasovací, o úpadku rolnictva a pomoci, hospodářská společenstva, Raiffeissenovy záložny, vyvázení hypotečních dluhů (srovnáno s vyvázením selských statků z r. 1848), hospodářské a mravní účinky odlidňování venkova a přelidňování měst (zvláště proud z Moravy do Vídně), otázka židovská a potravní spolky jako prostředky svépomoci, o svobodné konkurenci, o zřízení cechovním a jeho světlých a stinných stránkách a podobné. — Pravda, nevypracovali jsme si programu socialního, jímž bychom chtěli obroditi svět, ale co jsme vykonali, na to lze přihlížeti spokojeně. Pro příští rok dán byl příklad i pobídka, a bude-li se tímto směrem pracovati dále a jmenovitě, doplní-li se taková organisace novými kroužky, vychováme sami sebe v muže, nadšené pro práva lidu, z něhož jsme vyšli a jemuž budeme apoštolovati. Není pochyby, že by i »Museum« získalo touto organisací.

Úspěch našeho sociologického kroužku jest: 1. poznali sebe a svoje společné snahy ti, kteří o sobě téměř nevěděli; a vědomí, že druhý, třetí, že jich patnáct, dvacet chová tytéž vznešené idealy, dodává nové síly a vytrvalosti; 2. doplňovali jsme si navzájem vědomosti a vzbudil se zájem pro věci, kterých si dříve mnohý snad ani nepovšimnul; 3. i formální prospěch vzešel tím, že byla dána každému příležitost věcným způsobem hájiti svoje stanovisko. — Účastníci koupili si na památku po exempláři Kettelerova spisu »Die Arbeiterfrage und das Christenthum«, který dle slov Laveleyových obsahuje »vznešené myšlénky, pronesené úchvatnou

výmluvnosti«. Pilně se též čítala dra Scheichera »Monatschrift für christl. sociale Reform«.

O dalším socialním působení bohoslovců v semináři brněnském čteme roku 1896 v jejich listu »Museum« na str. 103.: Jako v letech minulých pěstuje se u nás studium socialní pravidelnými a společnými rozpravami. Scházíme se v prázdné chvíli dvakrát týdně, abychom se na vzájem poučili, pobavili a povzbudili ku práci. Schůze jsme rozdělili na dvě pořadí pod názvem »socialního kursu« a »socialního kroužku«. V prvém systematicky probíráme socialně právní část Stöcklovy filosofie. V těchto rozprávách hledíme se utvrditi v základních pojmech a pravdách vědy socialní, bez níž socialní otázce rozuměti je nemožno. Dosud jsme rozebrali stati o společnosti a právu.« — A dále píší r. 1896 brněnští bohoslovci ve svém »Museum« (str. 103.): »Zabýváme se v socialním kroužku otázkami praktickými a časovými. Tyto schůze jsou nám jaksi praktickou školou, kde hledíme zkoušeti, jak dovedeme z kapitálu těžiti, jak dovedeme theoretických pravd využitkovati k praktickým applikacím. Dosud jsme probrali otázku »O bursách«, »o Raiffeissenovkách« a »otázku ženskou«. — Dále čteme v »Museum« r. 1896 (na str. 160.) zprávu brněnského semináře: »V socialním kroužku bylo pojednáváno: »o pojišťování dělnictva, o výrobních společnostech, nedělním klidu, o dělnických bytech a chudinské otázce.« V socialním kursu pak jednáno o právu majetkovém a o právech vrozených. Přednášeno též (bohosl. Bakon z II. roč.) »Jak církev katolická řešila otázku socialní.« — R. 1897 čteme v »Museum« na str. 30. a 90., že »socialní kroužek v semináři existuje a pořádá týdně dvě schůze, v jedné že probírá socialní otázky po stránce theorie a v druhé po stránce praxe«. Bohoslovec III. roku Šťasta podal v kroužku pěknou přednášku »o pokusech zavésti komunismus«, které se dály v 17., 18. a 19. století. Druhou přednášku na totéž thema přednesl bohoslovec Běhal.[9]) Frant. Stupal, bohoslovec IV. roč., přednášel r. 1898—1899 »o liberalismu a socialismu na poli náboženském.«[10]) — Roku 1900 měl kroužek 12 členů, schůze konány dvakrát týdně a čteny v nich a probírány: Dra. Roberta Neuschla »Křesťanský socialismus«, Biederlackova »Otázka socialní« a pojednáváno o různých thematech. Člen kroužku Jos. Knos přednášel v širší schůzi kroužku »O Marxově materialistickém pojímání dějin« a »o Marxově kritice filosofie«. Jan Spurný přednášel na thema: »Pokládají socialní demokraté náboženství za věc soukromou? a Frant. Křivý uspořádal přednášku »Die Kathol. Kirche und der sociale Friede.«[11])

* * *

Také v semináři olomouckém založen bohoslovci socialní kroužek. Dle »Musea« přednášeli v něm roku 1895—1896: boho-

---

[9]) »Museum« r. 1896—1897, str. 235.
[10]) »Museum« r. 1898—1899, roč. 33., str. 145.
[11]) »Museum« r. 1899—1900, r. 34., str. 37., 133. a 234.

slovec Michlík na thema »Proč a jak máme studovati otázku socialní«, »pojem socialismu a jeho poměr ke komunismu« a »o oprávněnosti soukromého majetku«; bohoslovec Jan Dostál: »o názorech o soukromém vlastnictví«; bohoslovec Škrabal: »o dějinách socialismu až do doby Karla Marxe«; bohoslovec Majer: (německy) »o socialní otázce a sv. Otci Lvu XIII.«; bohosl. Michlík: »o podstatě otázky socialní a poměru k ní stran politických«. Dále bohoslovec Michlík pokračoval ve svých přednáškách na themata: »Karel Marx a theorie třídního boje, materialistický názor světový, mravnost a právo, státní socialismus, vznik a povaha otázky dělnické, rolnická družstva, sociologie historická, filosofická a naturalistická, přirozenost společnosti lidské, právo osobní: majetkové, smluvní a dědické, svoboda a řád hospodářský.« Bohoslovec Markytán přednášel: »Lassalle a železný zákon mzdy, prostředky proti hospodářské krisi.« Bohosl. Skácel: »o liberalismu a socialní demokracii«; bohosl. Škrábal: »o křesťansko-socialním směru, o prostředcích řešení otázky dělnické a o státu a zájmech dělnictva«. Bohoslovec Moravec přednášel »o rozdílu mezi křesťanským a demokratickým socialismem«; bohosl. Jan Dostál: »o vzniku a povaze otázky rolnické, o rodině dle názorů liberálů, socialních demokratů a křesťanských socialů«, bohoslovec Škrábal: »o emancipaci žen« a bohoslovec Merkl »o tisku«.[12]) Mimo uvedenou činnost zaslali bohoslovci olomoučtí darem 30 svazků socialních knih Křesťansko-socialnímu spolku katol. mužů »Rovnost« ve Vitkovicích u Mor. Ostravy.[13]) — V ročníku 1896—1897 přednášeli v social. kroužku: Michlík na thema: »Bohoslovec a socialní otázka« a »o sociologii sv. Tomáše Aquinského« a předseda kroužku Frant. Dovrtěl: »Socialismus a náboženství.« Dále přednášeli v ročníku 1898—1899: bohosl. Vícha: »O vývoji idei socialismu«, bohosl. Břeský: »o nutnosti a úkolu křesťanské sociologie«, předseda bohosl. Malý: »o křesťanském demokratismu«, bohosl. Lexa: »o římském právu a jeho poměru ku křesť. socialismu« a bohosl. Konařík: »o úpadku rolnictva«, »o významu úpadku řemesel v socialní otázce«, »o dělnické otázce« a j. — V ročníku 1900 a 1901 přednášeli v kroužku bohoslovci: Konařík »o dějinách socialismu ve starém, středním a novém věku«, »o Tom. Morusovi a jeho Utopii«, »o Cabetovi a jeho Ikarii«, »o římském právu«, dále Urban: »o budoucnosti velkovýroby«, »o kartelích a stávkách«, bohoslovec Kestl: »o profylaxi alkoholismu«, bohoslovec Kotyra: »o Louisu Blancovi« a »o židech podle talmudu«, bohoslovec Viceník: »o kontrole našich záložen« a »o zakonnité reformě k zařízení obilních skladišť rolnictva« a bohoslovec Dufalík: »o římském právu a křesťanství.«

A jako v přednášení, řečnění a tichém studiu knih národohospodářských, tužili se bohoslovci i v samostatném tvoření vlastních socialních názorů, které v úpravě článků a pojednání dávali do tisku. Mnozí z nich přispívali jako dopisovatelé do »Čecha«, »Katolických Listů«, »Dělnických Novin«, »Hlasu«, »Bu-

[12]) »Museum« r. 1896, str. 269—270.
[13]) »Museum« r. 1894, str. 159.

divoje«, »Obnovy«, »Dělníka«, »Obrany Práce«, »Zájmu Dělnictva« a zvláště pak do »Museum«. V »Museum« shledáváme se s dosti obsáhlými a pěknými pojednáními bohoslovců, jako roku 1894 od Jana Sedláka »Kterak vede theorie Smithova k atomisaci veškerého života společenského a jak ji národohospodářská soustava provedla«, r. 1896 od Jaroslava Roučka »Životopis dra Rud. Horského«, od J. Lukáška »Svatý Tomáš Aquin. a socialní idee«, a od téhož bohoslovce delší řada článků »Mzda«. Dále psal bohoslovec Jan Kovář r. 1898—99 v »Museu« pojednání »Jak řeší katol. církev otázku socialní?« a roku 1900—1901 Jan Spurný článek »Jest náboženství věcí soukromou?« Také »Almanach bohoslovců slovanských v Rakousku«, vydaný r. 1888 v Brně, přinesl pěknou socialní studii bohosl. Ludv. Kulhánka z Prahy »Nevěra plodí anarchismus«.

Dnes, můžeme směle říci, mnohý statný pracovník ve spolcích, ať kaplan, ať farář, vědomosti své o zájmech lidu a zásadách socialních přinesl si do praktického života z valné části již ze semináře. A hlavní zásluhu toho mají všichni, kdož socialními kroužky socialní přednášky v seminářích pořádali a k studiu socialismu nabádali. Tak se stalo, že přibylo mezi kněžstvem hojně zápasníků křesť. socialismu a bylo by si přáti, aby jen vytrvali a na dále v mladistvém zápalu ducha křesťanského v životě veřejném posilovali a oživovali. Potom budoucnost bude patřit nám.

II.

Tři nejlepší léta v hnutí katol. lidu českého.

Za nejkrásnější dobu v našem křesť.-socialním hnutí považuji tříletí 1894, 1895 a 1896. Tenkrát jsme stáli na výši své doby a imponovali odpůrcům i nepřátelům. A co všecko bylo vykonáno v onom tříletí! Dne 30. července 1894 zahájen v Brně I. velkolepý sjezd katolíků česko-slovanských, 8. září sjezd křesť.-socialního dělnictva česko-slovanského v Litomyšli, 21. října otevřen slavně vlastní dům Jednoty katol. tovaryšů v Čes. Budějovicích a 6. listopadu zasedali zástupci naší křesť.-socialní strany v poradě 42 národních spolků českých v paláci hr. Silvy Taroucy v Praze, kde se radili o uspořádání Národopisné výstavy českoslovanské. A v roce 1895! Dne 16. června otevřena na Národopisné výstavě mimo církevní oddělení v národopisném paláci velkolepá exposice katolického dělnictva v paláci spolkovém. Dne 29. června konána v Příbrami památná konference zástupců katolických horníků a hutníků českých a v týž den konán byl v Českých Budějovicích I. sjezd katolických spolků diecése českobudějovické a vysvěcen spolkový dům tamní Jednoty katol. tovaryšů. Dne 12. srpna konán v Praze II. sjezd 400 předsedů a zástupců katolických spolků českých. Dne 13. srpna uspořádána v Praze návštěva exposice katolického dělnického oddělení na Národopisné výstavě česko-slovanské, k níž přijeli předsedové a zástupci katol. spolků na 60 povozech kromě těch, kteří dostavili se pěšky nebo místní drahou. Dne 18. srpna konán velký sjezd

katol. spolků pod širým nebem za přítomnosti 2500 účastníků v zahradě zámku Náchodského (sjezd tento připraven byl poradou spolků, která se konala dne 3. června), a dne 9. září zahájen v Příbrami II. sjezd katolíků česko-slovanských.

A v roce 1896! Dne 27. června konán II. sjezd katolických spolků diecése česko-budějovické v Jindř. Hradci. Dne 6. září odevzdána deputaci katol. dělníků českých adresa důvěry a oddanosti Jeho Milosti ndp. Eduardu Janu Nep. Brynychovi v Chrasti (podepsána 2500 předsedy a členy katol. spolků) a večer na to velká schůze katol. lidu v Chrudimi, kde členové deputace řečnili. V týž den konána důvěrná schůze katolických socialních spolků v Morav. Ostravě a krajinský sjezd katolické národní strany na Moravě v Novém Jičíně. Dne 9. září zahájen v divadelní budově v Táboře slavný sjezd katolíků českých, na nějž budeme dlouho pro jeho zdar vzpomínati. A konečně dne 27. září zahájen v Praze I. zemský sjezd delegátů katolické křesťansko-socialní strany v král. Českém.

Vedle této činnosti konány byly slavnosti svěcení nových praporů katolických a křesťansko-socialně vzdělávacích spolků: v r. 1894: v Proseči, Polné a Přelouči; r. 1895: v Náchodě, Sušici, Horním Jelení, Mýtě u Zbirova, v Brušperku a Telči na Moravě a r. 1896: v Příbrami, Plzni, Lounech, Kostelci nad Orl. a v Boskovicích na Moravě.

Mimo to vznikly v r. 1894 při »Dělnických Novinách« (dne 1. října) »Hornické Listy«, v Moravské Ostravě »Zájmy Dělnictva« (dne 3. března) a r. 1896 při »Dělnických Novinách« »Spolkové Listy« (dne 1. září) a v Příbrami samostatně (dne 15. září) »Hornické Listy« jakožto orgány strany křesť.-socialní. Dále r. 1894 vznikly nové katolické a křesťansko-socialně vzdělávací spolky: *v Čechách*: v Mrtníku, Trhových Dušníkách, Rokytníku, Kostelci nad Orl., Dobrušce, Sedlčanech, Písku, Modletíně, Chrasti, Holešovicích, Přibyslavi, Mýtě u Zbirova, Kladně, Litomyšli (kř.-soc. jed. přetvořená ze spol. katol. tov.), Bohuslavicích, Jilemnici (ze spol. katol. tov. přetvořená katol.-živ. jednota), Čáslavi, Unhošti, Červených Pečkách a ***na Moravě***: v Hulíně, Kyjově, Náměšti nad Oslavou, Mohelnici a v Polské Ostravě. Roku 1895 vznikly katol. a křesť.-socialně vzdělávací spolky: *v Čechách*: v České Čermné, v Libšicích nad Vltavou, Velkém Poříčí, Liticích, Rychmburku, Velkém Dřevíči, Hnátnici, Sušici, Jincích, Zbečníku u Hronova, Vamberku, Luži, Světci v severních Čechách, Sezemicích, Písnici, Berouně a ***na Moravě:*** ve Velkém Meziříčí, na Starém Brně, Bludově u Štermberka, Třebíči, Mor. Ostravě (»Volnost«), Brně (»Svornost«) a v Novém Jičíně. A konečně r. 1896 vznikly katol. a křesť.-socialně vzdělávací spolky: *v Čechách:* ve Lhotě u Mýta, Kardašově Řečici, Mělníku, Slezském Předměstí, Nýřanech, Obecnici u Příbrami, Polici nad Metují, Suchovršicích u Úpice, Praze (Tisková Liga), Kejžlici u Lipnice a Velké Jesenici a ***na Moravě:*** v Pozořicích u Brna, Brtnici u Jihlavy, Jaroměřicích, Obřanech, Čechovicích u Olomouce a Horákově u Brna.

Celkem tedy vzniklo v letech 1894, 1895 a 1896 v Čechách a na Moravě 64 křesť.-socialně vzdělávacích a katolických spolků českých! Jest-li pak se někdy takové tříletí ještě vrátí? a s ním ta veliká nadšenost! Dnešní doba a tehdejší se nedá porovnat. Dnes stojíme takořka na troskách těch ideálů o veliké katolické straně, jiż jsme tehdáž budovati počali za jásavého hlaholu pěkné, roku 1894 složené hymny Vladimíra Šťastného:

Zazpívejme sobě bratři
píseň práce ve sboru,
sdružme se kdo k sobě patří
k vítěznému praporu!
Světem ať náš prapor vane
práce Bohem požehnané;
jím se dále k cíli vést,
budiž práci sláva, čest!

Doby ty uplynuly, a my dnes počínáme znova. Počínáme po trpkých zkušenostech a sklamáních; počínáme za poměrů, jichž jsme v roce 1896 neočekávali.

III.

První tábor křesťanských socialů v lese u Červeného Kostelce r. 1894. — I. sjezd katolíků československých v Brně 1894. — I. sjezd katol. spolků diecése česko-budějovické v Čes. Budějovicích r. 1895. — II. sjezd předsedů a zástupců katol. spolků v Praze r. 1895. — Sjezd katol. spolků pod širým nebem v Náchodě r. 1895.

Máme za sebou ve hnutí katolického lidu českého velikou řadu pěkných vzpomínek. Jednou z nich jest zajisté také nezapomenutelný první tábor křesťanských socialů českých, konaný dne 22. července 1894 v lese »Občině« u Červeného Kostelce, k němuž dostavilo se z celého okolí více než 4 tisíce osob. Ze spolků dostavily se na místo táboru, kde vlály červeno-bílé prapory, katolické jednoty: »Katol. dělnická Svornost« z Náchoda, Sv.-Josefská Jednota z Červeného Kostelce, z Hronova n. Metují, a z Upice a na místě táboru u řečniště, kde stály dvě velké slavobrány s křesťanskými hesly: »Zdař Bůh!« a »Vítejte křesť. socialové nám!«, hrála červeno-kostelecká kapela p. Hanuše vlastenecké a národní písně.

Táboru předsedali dpp. Jaroslav Šourek, kaplan červeno-kostelecký, Josef Kalous, kaplan z Hronova, a Jos. Fr. Stejskal, kaplan z Náchoda. Dle programu mluviti »o socialní otázce dělníků, řemeslníků a rolníků« přiřknuto pořadatelstvem tábora mně. Učinil jsem, seč mé síly stačily, a názory mé ve více než hodinu trvající řeči došly všeobecného souhlasu tisíců. Po mně mluvili k témuž thematu též předsedové táboru a taktéž s úspěchem. Nadšení bylo veliké a po táboru konána na místě veliká spolková slavnost,

v níž účinkovaly zábavní odbory všech čtyř katolických spolků. Červený Kostelec, když jsme se z tábora a slavnosti v lese vrátili, vítal naše nepřehledné řady červenobílými prapory se svých budov a když jsme do něho vešli, byl nás plný. Na ulicích v pochodu provolávána byla sláva svatému Otci Lvu XIII., císaři pánu, biskupu Brynychovi, a radost byla nad zdarem táboru všeobecná. Takový katolický ruch byl u nás před deseti lety. Všady, kam jsme zavítali, měli jsme přízeň lidu a slova naše, rozvážně k lidu mluvená, vzbuzovala v nás důvěru a zjednávala zásadám křesťanskeho socialismu přátele. Tehdáž bylo velikou občanskou ctí každému, kdo o sobě mohl říci: »Jsem členem katolického spolku a jsem křesťanský social.« Tak bylo v počátcích našeho probuzení.

* * *

I. sjezd katolíků česko-slovanských konal se v Brně ve dnech 30., 31. července a 1. srpna 1894 ve velké dvoraně Besedního domu za imposantního účastenství lidu. Sjezdu předsedal Otto hrabě Serényi. Ve třech slavnostních schůzích mluvili: J. O. Vojtěch hr. Schoenborn: »Proč jsme přijeli na katolický sjezd«, dp. Frant. Pohunek: na thema »Církev, národ a škola«, dp. Dr. Robert Neuschl: »Boj za práva«, dp. Tom. Šilinger: »Tisk, světová velmoc«, dp. Václav Kosmák: »Rolnictvo a řemeslnictvo jindy a nyní«, dp. Dr. Ant. Cyr. Stojan: »O důležitosti spolkového života katolického«, p. Ferd. hr. Chotek: »O církvi katolické a národech slovanských«, dp. dr. Rud. Horský: »Liberalismus, socialismus a anarchismus«, a dp. Karel Wisnar: »Křesťanská věda oživí a povznese český národ«.

V odboru socialním mluvili: dp. Rud. Vrba: »O otázce dělnické«, p. Václav Žižka: »O otázce řemeslnické«, p. Timotheus Nitče: »O otázce řemeslnické« a dp. Frant. Janiš: »O nedělním a svátečním klidu«. Mimo tento odbor zasedalo a rokovalo se na tomto sjezdu ještě v odboru školském, v odboru pro veřejný život a v odboru pro vědu, literaturu a umění. Přijímání resolucí z odborů věnována jedna veřejná a společná schůze.

Přípisů a pozdravných telegramů došlo k sjezdu veliké množství ze všech míst zemí koruny české.[14]) Sjezdu súčastnila se katol. šlechta, církevní hodnostáři a J. M. ndp. brněnský biskup dr. Fr. Sal. Bauer, který mu udělil své požehnání.

Sjezd brněnský, jak se očekávalo, skutečně celým katolickým životem na Moravě i v Čechách hnul. Účastníci posilněni duchem křesťanským, jali se ve smyslu usnesených resolucí pracovati a výsledek této práce všecky, kdož o katolické věci dobře smýšleli, úplně uspokojoval. Po sjezdu brněnském následoval sjezd katol. dělnictva v Litomyšli, taktéž důležitý, o němž zpráva podána v dílu II. na str. 93—95.

* * *

[14]) Zevrubně celý průběh sjezdu líčí »Zpráva o I. sjezdu katolíků českoslovanských v Brně«. Uspořádal P. Tomáš Šilinger. Nákladem družstva »Hlasu« v Brně. 1894.

Krajinské spolkové slety a sjezdy zahájily katolické vzdělavací spolky z diecése česko-budějovické sjezdem, který za příležitosti oslavy 40letého trvání Jednoty katol. tovaryšů v Českých Budějovicích ve dnech 29. a 30. června 1895 tamtéž konaly.

Ku sjezdu dostavilo se na 400 zástupců katolických spolků z Jindř. Hradce, Pelhřimova, Netolic, Volyně, Nepomuku, Sušice, Týna nad Vltavou, Písku, Třeboně a Čes. Budějovic. Mimo tyto účastníky byli zde též zástupci katol. spolků z Humpolce, z Plzně a z Prahy.

Po vykonané slavnosti na památku 40letého založení Jednoty katol. tovaryšů v Čes. Budějovicích, která se konala dne 29. června dopoledne, zahájen odpoledne ve spolkovém sále domu katol. tovaryšů spolkový sjezd, jemuž předsedal vldp. kanovník Matěj Wonesch. Dp. Frant. Husar, ředitel ústavu hluchoněmých a místopředseda tovaryšů, ujav se slova, líčil nutnost organisace katol. spolků a předložil ihned vypracované stanovy »Sdružení katol. spolků v diecési Česko-Budějovické«. Návrh stanov odstavec za odstavcem probírán a pak všeobecně přijat. Tak založena první krajinská, vlastně diecésní katolická spolková organisace česká.

Dne 30. června bylo ve sjezdu pokračováno. První mluvil o ženské otázce jako referent p. Karel Schwarz, dělník zlatnický z Prahy. Druhým referentem o svornosti v práci a bratrství ve spolkovém životě byl pan Václav Žižka z Prahy. Třetí referát »o spolkové a dělnické organisaci« připadl mně. Zde ve své řeči, půl druhé hodiny trvající, líčil jsem místní, krajinský a zemský způsob organisování se katolických spolků, od něhož se lze naditi dobrých výsledků. Souhlas měl jsem všeobecný; po nás zasáhli ještě do debaty: dp. Jiří Čadek, předseda katol. tovaryšů v Sušici, dp. Frant. Husar, p. Albert Kotrba z Prahy a předseda sjezdu, vldp. kanovník Mat. Wonesch. Sjezd byl zakončen v nadšené náladě. Dopisů a pozdravných telegramů (mezi nimi i od J. M. ndp. biskupa česko-budějovického, dra Mart. Říhy z Puchoře), došlo hojně.

* * *

Po sjezdu česko-budějovickém následoval dne 12. srpna 1895 II. sjezd předsedů a zástupců katolických spolků v Praze, na němž mělo účastenství na 400 osob. Sjezdu předsedal vldp. kanovník dr. Jos. Burian. Velká dvorana domu svato-Václavské záložny sotva stačila pojati všecky, kteří se dostavili. Byly zde zastoupeny katol. spolky z Mrtníku u Komárova, Hronova, Rokytníka, Přibyslavi, Kostelce nad Orl., Přelouče, Hradce Králové, Písku, Pelhřimova, Netolic, Čes. Budějovic, Černoušku, Roudnice, Čáslavi, Týna nad Vlt., Plzně, Chrasti, Třebechovic, Neveklova, Příbrami, Mýta u Zbirova, Humpolce, Hlinska, Čermné u Lanškrouna, Chrudimi, Rychmburka, Noutonic, Libšic n. Vlt., Polné, Červ. Kostelce, Únhoště, Kladna, Loun, Červen. Peček, Drahno-Újezda, Horního Jelení, Modletína, Opočna a Náchoda. Z Moravy se dostavili zástupci katol. spolků: z Vyškova, Bučovic, Prostě-

jova, Telče, Ostrova u Sloupu, Brna, Jihlavy, Uhřic u Vyškova, a z Kroměříže.[15])

Na sjezdu mluvili: předseda dr. Jos. Burian »o úkolu katol. spolků v naší době«, dp. Fr. Kolísek, předseda katol. tov. z Brna »o jednotách katol. tovaryšů a socialní otázce«, dp. dr. Rudolf Horský »o organisování a spojování katolických dělníků« a dp. Prokop Holý, kaplan z Příbrami, »o důležitosti a potřebě jednot jinochů a mužů«.

Po přednesených řečích přijata příslušná resoluce a účastníci v 60 povozech odjeli na Národopisnou výstavu česko-slovanskou do oddělení výstavy katol. a dělnických spolků ve spolkovém paláci. Zde uvítal nás předseda výstavního výboru hrabě Lažanský. Po něm mluvili k zástupům vldp. kanovník dr. Jos. Burian a prof. Frant. Koželuha z Prostějova. Po těchto řečích zapěna pak všemi přítomnými křesť. socialní hymna: »Zazpívejme sobě, bratří, píseň práce ve sboru«.

V restauraci Pecoldově na výstavišti uspořádán pak po prohlédnutí výstavy banket, na němž mluvili kanovník dr. Jos. Burian, redaktor dp. Tom. Škrdle, pan Albert Kotrba, redaktor dp. Petr Kopal a já. Radost nad zdařením sjezdu a výstavy katol. dělnictva ve spolkovém paláci byla obsahem všech zde pronesených řečí.

* * *

Druhý krajinský sjezd katol. spolků (po česko-budějovickém) konán byl pod širým nebem v prostorné zahradě zámku náchodského dne 18. srpna 1896. A sjezd tento byl velkolepou manifestací křesťansko-socialního dělnictva, na níž mělo účastenství přes 2500 dělníků z Náchoda a okolí. Ze spolků se dostavily: Vzdělavací spolek katol. dělníků »Svornost« z Náchoda (300 členů), Sv.-Josefské jednoty katol. mužů a jinochů: z Hronova n. Met. (40 čl.) a z Úpice (20 čl.); dále Svatováclavské jednoty katolických mužů a jinochů: z Velkého Poříčí (35 čl.), z Bohuslavic (20 čl.), z Velkého Dřevíče (15 čl.), z Dobrušky (20 čl.), »Svatý Jan«, spolek katol. jinochů a mužů z Rokytníku (18 čl.), Jednota katol. jinochů a mužů z Červeného Kostelce (45 čl.) a »Sv. Jan Křtitel«, spolek katol. mužů a jinochů z České Čermné u Náchoda (32 čl.).

Velká zámecká zahrada byla plna účastníků, a předsednický stůl s řečništěm stály na vysokém náspu a řečníci tak obklopeni, že muž stál vedle muže. Úkol, mluviti k prvnímu odstavci denního pořádku »o organisaci katolického dělnictva česko-slovanského«, připadl mně a k odstavci druhému »co chtějí křesťanští socialové« mluvil dp. dr. Rudolf Horský. Shromáždění předsedal svobodnou volbou místní kaplan dp. Josef Frant. Stejskal.

Během své řeči přečetl a navrhl jsem k doplnění našeho litomyšlského programu dvě resoluce: první zněla na zavedení živnostenských a továrních inspektorů, kteří by vyšli svobodnou volbou z řad dělnictva s opatřením státním a druhou resolucí

[15]) »Děl. Nov.« č. 23 a 24 r. IV. 1895.

dožadovány jsou dělnické komory, do nichž vedla by se volba dělnictvem. Vytknuto v resoluci zároveň, že komory tyto musily by míti své zastoupení na sněmu i v říšské radě. Mandát komorníků potrval by tři léta. Obě resoluce byly jednohlasně táborem schváleny.[16])

Po tříhodinném trvání byla schůze skončena za velikého nadšení.

IV.

I. sjezd katolíků arcidiecése pražské v Příbrami roku 1895. — II. sjezd katol. spolků diecése česko-budějovické v Jindřichově Hradci roku 1896. — I. literární sjezd družstva Vlasť v Praze r. 1896. — Odevzdání adresy biskupu E. J. N. Brynychovi. — Katolický sjezd v Táboře r. 1896.

První sjezd katolíků arcidiecése pražské konal se ve dnech 9. a 10. září 1895 ve velkém sále »Střelnice« v Příbrami, k němuž dostavilo se na 2000 lidu. Sjezdu předsedal Ferdinand princ Lobkovic a referenty byli: dp. prof. Josef Havránek »o náboženství a národnosti«, dp. dr. Rud. Horský »o socialní otázce«, dr. Bedřich princ Schwarzenberg »o poměrech rolnictva«, prof. dr. M. Kovář »o poměrech školských« a pan Josef Janků »o katolické organisaci«. Ke všem těmto řečem navrženy a přijaty byly příslušné resoluce.[17])

Pozdravných telegramů a dopisů přišel velký počet. Na sjezd tento, který měl dvě velké schůze, dostavil se velký počet šlechty, církevních hodnostářů, J. M. ndp. biskup brněnský, dr. Fr. Sal. Bauer a J. E. Frant. de Paula kardinál Schoenborn, arcibiskup pražský, který sjezdu udělil vrchnopastýřské požehnání. Sjezd byl ukončen za nadšené nálady a dr. Rud. Horský nazván zde vynikajícím křesťansko-socialním řečníkem, kterýž vavřín řečnického umění až dosud mu přísluší.

* * *

Druhý sjezd katol. spolků diecése česko-budějovické, na němž přijaty byly úředně povolené stanovy sdružení diecésních katol. spolků, konal se dne 28. a 29. června 1896 za vedení předsedy vldp. kanovníka Mat. Wonesche v místnostech zámecké zahrady v Jindř. Hradci. K sjezdu vyslalo 12 spolků 92 zástupců. Byly to spolky: Jednoty katol. tovaryšů: z Čes. Budějovic, Netolic, Třeboně, Pelhřimova a Sušice, dále Sv.-Josefské jednoty katol. mužů a jinochů: z Týna nad Vltavou, Klatov, Písku a Telče. Mimo to Sv.-Václavská jednota katol. mužů a jinochů z Kardašovy Řečice, Spolek katol. dělnictva z Třebíče a Spolek katol. tovaryšů z Jihlavy. Sjezd byl konán po oslavě 40letého trvání místního spolku katol. tovaryšů, která byla velkolepou. Když byl

[16]) »Děl. Noviny« roč. V. č. 1. rok 1895.
[17]) Viz »Zpráva o I. sjezdu katolíků arcidiecése pražské v Příbrami.« Uspořádal a vydal dr. Jos Burian. 1895, Praha.

zvolen výbor diecésního sdružení spolků a probrány různé, spolku se dotýkající záležitosti, zakončen byl sjezd pěknou a velice poutavou přednáškou směru křesťansko-socialního, kterou měl k shromáždění dr. Rudolf Horský. Sjezdu došlo mnoho pozdravných přípisů a telegramů.[18])

* * *

Roku 1896 došlo ve družstvu Vlasť také k dílu velkolepému a toho druhu z katolické strany prvnímu — k literárnímu sjezdu, Po dobrém uvážení a usnesení valné hromady dne 30. ledna 1896 sestoupil se ve družstvu Vlasť dne 12. března 1896 komitét z 11 členů, který vzal na sebe úkol uspořádati první literární sjezd družstva Vlasť. Komitét se skutečně přičinil a sjezd se konal ve dnech 10., 11. a 12. srpna 1896 ve velkém sále záložny Svatováclavské za velikého účastenství z Čech i Moravy. Nejpřednější osobnosti z duchovenstva a katolických laiků dostavily se v přehojném počtu a pozdravných dopisů a telegramů došlo velice mnoho. Celý česko-moravský episkopát — mimo arcibiskupa Dr. Th. Kohna — byl zde také svými vyslanci zastoupen.

Slavnostní velké schůze byly konány tři a mluvili v nich: dp. dr. Ant. Podlaha »o rázu moderního umění«, dp. Filip Jan Konečný »o nových literárních proudech«, dp. František Weber »o významu katol. písemnictví v nové době«, dp. dr. Rud. Horský »o naší literární organisaci, její účelech a principech«, který zároveň pronesl na konec sjezdu skvělou řeč socialního směru »Církev a socialní otázka« ve smyslu usnesených resolucí ze schůze socialně-odborové.

V odborových schůzích, které konaly se v malé dvoraně Svatováclavské záložny, přednášeli: dp. Rud. Vrba: »O knihovnách a kolportáži katol. tisku«, dp. Frà Josef Hamršmíd z řádu Maltánského »o historickém kroužku družstva Vlasť, jeho účelu a potřebě, hledíc k současnému historickému písemnictví«, dp. Frant. Žák »o směrech moderní poesie a její hlavních representantech u nás«, pan Josef Flekáček »o divadle za naší doby«, dp. Tomáš Pícha »o literatuře přírodovědecké«, dp. Rudolf Vrba »o agrární otázce«, dp. Jan Holba »o záložnách Raiffeisenových«, p. Václav Žižka »o otázce řemeslnické« a já »o dělnickém a socialním hnutí a jeho literatuře a žurnalistice«.[19])

Třem slavnostním schůzím předsedal starosta družstva Vlasť, dp. dr. Rud. Horský a devíti odborovým či sekčním schůzím předsedali P. T. pánové: prof. dr. Matěj Kovář, metropolitní kanovník dr. František Krásl, Msgr. dr. Alois Jirák, JUDr. Bedřich Weber,

[18]) Zevrubnou zprávu o tomto sjezdu, jakož i úplné znění stanov sdružení přinesly »Dělnické Noviny« roč. V. č. 22. 1896.

[19]) Zevrubné řeči a resoluce přinesly ze sjezdu »Vlasť« roč. XII. str. 1185 až 1235, »Vlasť« ročník XIII. str. 54—216 1896 a »Dělnické Noviny« ročník V., čís. 24. 1896.

Vojtěch hrabě Schoenborn, kanovník dr. Jos. Burian, farář Václav Uhlíř, kovářský mistr Václ. Wainar a kanovník prof. Ignác Berger.[20])

Tento literární katolický sjezd byl na tehdejší dobu novinkou v lidovém hnutí a ukázal, že katolíci také něčemu ve všem literárním snažení rozumějí a že něco dovedou.

* * *

Když začátkem r. 1896 propukla v liberálním a pokrokářském tisku proti královéhradeckému biskupu Edvardu Janu Nep. Brynychovi pro jeho přesně katolické vystupování v jeho diecési při svěcení spolkových praporů a j. příležitostech pravá bouře, tu katolické dělnictvo se vzchopilo a podněcovatelům lidu proti biskupovi dalo ráznou odpověď.

Tehdáž, dne 9. února 1896, konal Politický klub katol. dělnictva v Praze schůzi, v níž jsem se ujal slova a v delší řeči doporučil jsem návrh, aby na štvavé vystupování liberálního a pokrokářského tisku bývalé »Omladiny«, odpověděno bylo hromadným podpisováním adresy důvěry biskupu Brynychovi. Návrh byl jednomyslně ve shromáždění přijat a za šest měsíců vezla naše dělnická deputace adresu do Chrasti.

Adresu, která skvostně a umělecky provedena byla dělníky zlatnickými, bratry Karlem a Jos. Schwarzem a skvostnou vazbou opatřena, podepsalo přes 2500 dělníků z Čech, Moravy a Dolních Rakous mimo funkcionáře a výbory 42 katolických a křesťansko-socialních spolků českých, representujících více jak 5000 členů! Byli to hlavně předsedové a výboři Jednot katolických tovaryšů v Praze, Hradci Králové, Hradci Jindřichově, Chrudimi, Horním Jelení a Třebechovicích; dále předsedové a výboři Sv.-josefských jednot katol. mužů a jinochů v Proseči, Poličce, Rychmburku, Vel. Dřevíči, Plzni, Chrasti, Úpici, Hronově a Červeném Kostelci, dále předsedové a výboři Svato-václavských jednot v Dobrušce, Kardašově Řečici, Sedlčanech a Bohuslavicích; předsedové a výboři jednot katolických v Kostelci nad Orl., Příbrami, Rokytníku, Horního Štěpánova u Jilemnice, Jilemnice, Velkého Poříčí, Luže a Loun, a konečně předsedové a výboři křesťansko-socialně-dělnických spolků v Červen. Pečkách, Přelouči, Humpolci, Mýtě u Zbirova, Vamberku, Třebíči, Hlinsku, Náchodě, Praze, Zbečníku, Sezemicích, Litomyšli, Čáslavi, Únhošti a na Kladně.

Když jsme přijeli vesměs ze stavu dělnického vyslaní zástupci já, p. Václav Myslivec a p. Edvard Bystřický, oba dělníci obuvničtí, do Chrasti dne 6. září 1896, přijal nás J. M. ndp. biskup

[20]) Ignác Berger, profesor náboženství na německých školách v Jihlavě, čest. kanovník a předseda spolků katol. tovaryšů a Sv.-Josefských jednot v diecési brněnské, zakl. člen družstva Vlasť, horlivý národovec český a přítel křesťanských socialů českých, narodil se roku 1831 ve Velkém Meziříčí a zemřel v Jihlavě dne 18. června 1899. V dobách smutného rozkolu křesťanských socialů stál profesor Berger věrně při straně naší, jak ještě před svojí smrtí na krátký čas zvláštním přípisem dru Rud. Horskému to dosvědčil a svůj souhlas s jeho taktikou a křesť. socialním směrem projevil. Čest budiž jeho památce!

Edv. Jan Nep. Brynych velice laskavě a mile naslouchal slovům, které jsme, já jménem dělnictva a pan Václav Myslivec jménem katol. jinochů k němu, odevzdávajíce mu adresu, promluvili.[21])

Pan biskup byl naším vystoupením mile překvapen a potěšen. Děkoval nám za naši k němu lásku a důvěru velice vřele. Prohlížeje adresu, pravil, že dlouho na tento krok katol. dělnictva k jeho obraně vedený bude pamatovati, a že žádné útoky nepřátel náboženství od jeho cest, po kterých kráčí, ho neodvrátí, načež nás po přátelské rozmluvě propustil.

Z Chrasti odjeli jsme rovnou do Chrudimi, kde byla večer pořádána veřejná spolková schůze Politickým klubem katol. dělnictva pro král. České z Prahy, na níž jsme měli řečniti. Schůze byla zahájena za velikého účastenství v místnostech Jed. katol. tovaryšů chrudimských a trvala přes dvě hodiny. K programu jsme mluvili: p. Edv. Bystřický »o národnosti«, p. Václ. Myslivec »o náboženství« a já »o tisku pokrokářů, liberálů, social. demokratů a o postavení katolického dělnictva«. Schůze vyzněla ve velkou ovaci ndp. královéhradeckému biskupu, těžce zkoušenému vlastenci, národovci a lidumilu.[22])

Potom, když akce katol. dělnictva a její výsledek přišel do veřejnosti, byl již tisk církvi nepřátelský k biskupu královéhradeckému v útocích poněkud slušnějším.

Tak jsme, křesťanští socialové, dělali obranu v dobách, kdy teprve pět roků života měli jsme za sebou.

* * *

Po brněnském a příbramském katol. všeobecném sjezdu konán třetí takový sjezd ve dnech 9. a 10. září 1896 v hradišti Žižkově, nynějším král. městě Táboru, který stkvěl se v červenobílé záplavě praporů a na ulicích stály dvě velké slavobrány s vítacími hesly. Katolíků z diecésí česko-budějovické, pražské a královéhradecké dostavilo se na 3000 a sjezd byl konán v měst. divadle. Sjezdu byl po celou jeho dobu přítomen J. M. ndp. biskup česko-budějovický dr. Martin Říha a kanovník Dr. Frant. Krásl, zástupce J. E. ndp. kardinála a arcibiskupa pražského Fr. de Paula hrab. Schoenborna.

Po zahájení sjezdu Msgr. dr. Al. Jirákem zvolen předsedou sjezdu J. O. Vojtěch hr. Schoenborn a místopředsedy probošt dr. Ant. Lenz a purkmistr města Tábora p. Alexandr Seyk.

Dle programu mluvili: p. prof. Jos.. Braniš na thema »Kdy byl národ český šťastnější, zda v dobách náboženského rozkvětu nebo náboženského úpadku«, dr. Rudolf Horský mluvil »O úkolu katolíků v socialní otázce«, učitel p. Václav Špaček »O škole a náboženství,« p. Frant. Šrámek, rolník »O příčinách mizení blahobytu mezi rolnictvem«, a já »O poměru socialních demokratů

---

21) »Dělník« roč. XII. čís. 12. Brno. 1896.
22) »Dělnické Noviny« roč. VI. čís. 2. 1896.

k živnostníkům, řemeslníkům a rolníkům. Po řečích dra. Horského, říd. učitele Špačka a řeči mé přijaty též příslušné resoluce.[23])

Také táborský sjezd byl pro nás katolíky jako sjezd brněnský a příbramský novým povzbuzením k další činnosti a práci a zdařilý jeho průběh budil v nás nadšení i nové naděje v lepší budoucnost. Dopisů a pozdravných telegramů došlo sjezdu velké množství.

V.

Počátek rozkolu.

Napsal jsem, že nejkrásnější dobou našeho křesť.-socialního hnutí byla léta 1894, 1895 a 1896, v nichž celá řada schůzí a sjezdů katolických konána a 64 vzděl. katol. spolků bylo založeno a mnoho více jiného vykonáno. Než, právě v této době našeho rozkvětu a všeobecného snažení započíná rozkol, který až dosud není urovnán.

Jsem tedy ve svých dějinách u nejbolavějšího místa našeho života, na jehož vylíčení jsou také někteří zvědavi. Přejíti se nemůže.

»Bude rozkol v dějinách také vylíčen?« tak jsem byl již dotazován. »Bude,« odpověděl jsem. »A co tomu mnozí řeknou?« »No, pro pravdu se přece nebude snad nikdo horšiti,« odpovídal jsem. »Co se sběhlo — minulo, nemůže se to zamlčovati a bylo by to chybou zamlčovati to, z čeho můžem bráti pro budoucnost i poučení.« Tak odbyl jsem nejednoho ze svých přátel. Nyní jest na mně slovu dostáti.

* * *

Přiblížil se rok 1895. Nevěděli jsme nic, jsouce do práce zabráni, co se mimo nás děje, jen někteří o všem mimo nás podnikaném boji se dověděli a roku 1900 nám to jasně vylíčil sám p. Vilém Koleš v »*Nových Proudech*« na stránce 142. ve článku »Z dob našeho probuzení«, kde píše, že (r. 1895): »V jedné poradě, konané v soukromém bytě soudruha Jos. Hovádka a Edvarda Bystřického v Karlově ulici, usneseno po uvážení všech okolností, založit laciný 2 krejcarový list křesťansko-socialní pod jménem »Bojovník«. Tímto činem — píše p. Koleš — chtěli jsme ve své prostotě:

1. Vlíti kapku balsámu do jeremiady »Čecha« i p. Jirouška.[24])

2. Zacpati ústa social. demokratům, že nestává intelligentních katol. dělníků, a že jen kněží naše listy zakládají a vedou.

3. Způsobiti milovanému vůdci dr. Horskému velkou radost naší odhodlaností a vyspělostí a při tom nepřítele poražeti účinnější

---

[23]) Resoluce, jakož i výňatky řečí pronesených na sjezdu táborském přinesly »Dělnické Noviny« v č. 2., roč. VI., 1896. Řeči Branišova a Špačkova vyšly tiskem ve »Slovech pravdy«, roč. VI., č. 15. (Braniš) a roč. VII., č. 2. a 3. (Špaček.)

[24]) Poukazovaly tehdáž časop. »Čech« a mnou řízené »Dělnické Noviny«, jak social. demokraté vzrůstají, aby i našinci se práce chápali atd., čímž jsme dřímající k činnosti burcovali.

taktikou, což by zajisté nebylo bez vlivu na obsah a směr stávajícího listu.«[25])

Avšak plán se nezdařil. Socialní odbor družstva Vlasť konal jednu ze svých obvyklých schůzí dne 31. května r. 1895, jíž předsedal p. Václav Žižka za přítomnosti členů odboru: redaktora dp. Tom. Škrdle, dp. Rud. Vrby, p. Frant. Kotrče, p. Václava Dvorského a mne. Nuže a v této schůzi mimo jiné po referátech pp. Kotrče a Dvorského o zamýšleném vydání nového listu »Bojovník« rozpředena debata a jednohlasně usneseno vydati resoluci tohoto znění:

»Obdrželi jsme spolehlivých zpráv, že několik katolických dělníků v Praze již od Nového roku 1895 agituje mezi dělnictvem pro nový dělnický list; má to býti politický časopis neodvislých katolických socialistů. Agitovalo se mezi dělnictvem, aby k tomuto účelu upisovalo po 5 zl., vyjednávalo se s tiskárnou a celá věc měla ve skutek uvedena býti v den, kdy konal se loni v Litomyšli první sjezd katolického dělnictva česko-slovanského. Probírajíce tu věc vážně a klidně, nemůžeme těmto dělníkům upříti právo, že by si mohli svůj vlastní list založiti, ale přihlížejíce k celkové naší organisaci, musíme se vysloviti, že by pátý list pro naši mladou stranu křesť.-socialní byl přes příliš mnoho a že by v Praze vycházeje, škodil především *naší svornosti* a nejvíce našim »Dělnickým Novinám«. Již ta okolnost, že se agitovalo dlouho a zcela tajně a od osob, které žily s námi v dobrém styku, vrhá na celý podnik podezřelý stín. Na »Děl. Noviny« nikdo z nich ani ve valné hromadě družstva, ani ve výboru nebo v socialním jeho odboru, ba ani v redakci »Dělnických Novin« stížnosti nepodal; nikdo z nich k naší straně nějakých požadavků nevyslovil, že by si přál tu onu změnu, to ono zlepšení »Děl. Novin«, i z jakého tedy důvodu chtějí někteří dělníci založiti dělnický list, který by našemu listu nikterak ku prospěchu býti nemohl. My jsme »Dělnické Noviny« pracně a namahavě výtečnou naší redakcí přivedli k té výši, na které stojí a k tomu rozšíření, jemuž se těší, i musí to býti naší péčí, aby je, sotva že se zakotvily, žádná pohroma nestihla. Uvažujíce všecky tyto okolnosti, vyzýváme přátelsky ty dělníky, kteří nový časopis založiti chtějí, aby od té myšlénky upustili, a žádáme všecky přátele, *kteří jsou jednoty a svornosti milovni*, aby je v tom nižádným způsobem nepodporovali, nebo: *a)* nového listu s tendencí dosavadních listů není zatím potřebí, anyť nám nynější čtyři listy dostačí; *b)* dělal by konkurenci všem již existujícím křesť. socialním listům v Čechách i na Moravě.«[26])

---

[25]) K těmto dvěma odstavcům podotýkám: Brněnského »Dělníka« založil dp. Mathon za pomoci mé a laik Jiří Pustovka byl jeho redaktorem. »Obrana Práce« založena byla společně dp. Methodějem Hoškem a dělníky J. Skalou a Ant. Rippem a Ripp i Skala byli redaktory. »Zájmy Dělnictva« založeny byly společně dp. Tom. Kubíčkem a Rud. Lukaščíkem a laik Lukaščík byl redaktorem. »Dělnické Noviny« založilo družstvo Vlasť, spolek kněží i laiků a já byl redaktorem s dp. dr. Rud. Horským. Zde tedy šli laikové a kněží ruku v ruce a nedělali vše jen kněží. Nu, a že byl by měl »Bojovník« lepší taktiku, nežli jakou já a dr. Horský dávali jsme »Děl. Novinám«, to je trochu odvážné tvrzení.

[26]) *Resoluci* přinesly »Vlasť«, »Čech« a »Dělnické Noviny« r. IV., č. 20., 1895.

Resoluce měla výsledek, že alespoň na čas rozkol byl zadržen. Dosti bylo ještě těch, kteří dali na slova naše a podnik nepodporovali, jak p. Koleš dále svědčí slovy: »Nepřátelské vlivy byly mocnější, nikdo, kdo by tehdáž byl na našem místě, jinak by nedopadl, byli jsme úplně zdoláni, poraženi. Těch 75 zlatých, co na časopis mezi sebou jsme upsali, opět se rozdělily.«[27])

A nemohlo také býti jinak. Dříve nežli socialní odbor družstva Vlasť své prohlášení o nově zakládaném listu »Bojovník« učinil a akci zastavil, měl za sebou již dva měsíce trvající zkušenost, k čemu byl by nový list sloužil. 1. Bylo to stálé mne napadání dopisy a Zaslány z Prahy v moravsko-ostravské staročeské »Práci« v polovici měsíce března 1895 počínaje.[28]) 2. Byl to článek »K naší organisaci« od pseudonyma »Ten pravý«, v brněnském »Dělníku« č. 8., roč. XI. ze dne 27. dubna 1895. Tam se nám (dru. Horskému a mně) vytýkalo, že »Ani jediný bod resoluce (o organisaci sjezdu Litomyšlského) se neprovedl a neprovádí«, ano, že vykonáno od sjezdu málo, ba *téměř nic.*« Úmysl a účel takovéhoto psaní vzhledem k tomu, co konáno a vykonáno, byl patrný. Pozastavil jsem se nad tím velice, k čemu brněnský »Dělník«, k jehož založení a zvelebení jsem před 11 lety ruce přiložil, sloupce své mohl propůjčiti. Poněvadž jsem měl s aranžováním (jako místopředseda katol. dělnického výstavního odboru) našeho podniku spolkového na Národopisné výstavě co činit, nedbal jsem celé akce proti mně a naší straně podnikané »od svých vlastních přátel«, s nimiž v katol. děl. výstavním odboru jsem pracoval a zasedal. Za to však vypukly bouře v »Politickém klubu katol. dělnictva« v Praze právě pro tyto útoky na mne a mé přátele. Ale tyto bouře nevyvolal jsem já, nýbrž většina členstva, jak svědčí sama zpráva »Dělníka«, z kruhu mně nepříznivého zaslaná.[29])

Když si zakladatelé nového listu (»Bojovník«) tak počínali v listech jiných, jak by to bylo dopadalo, kdyby byli měli list vlastní, kde by byli mohli psáti, jak by si byli přáli? Proto vystoupení socialního odboru družstva Vlasť v otázce vydávání nového listu bylo nutné a k zachování jednoty v katolických řadách nezbytné.

---

[27]) »Nové Proudy«, roč. I., čís. 9, str. 142. Praha, 1900.

[28]) »Práce« přinesla článek »K situaci«, jehož ostří obráceno proti našemu vedení strany, které uznáváno za chabé. Dále otištěno v »Práci« »Zasláno« od Viléma Koleše v témž směru, a v »Zájmech Dělnictva« podáno proti mně V. Orlovským »Zasláno«, jako bych dosti statečně při výstavním katol. dělnickém výboru proti hlavnímu výboru výstavy národopisné si nepočínal. Věděl jsem, že toho není potřeba, neboť mírností dosáhli jsme, čeho jsme potřebovali. A ani »Obrana Práce« nezůstala nestrannou. Přinesla v čís. 17., roč. II., ze dne 17. května 1895 souhlasný dopis proti mně z Náchoda. V dopisu článek z »Dělníka« prohlašován za potřebný.

[29]) Viz dopis v »Dělníku« č. 11., roč. XI. pod nadpisem »Pražský dozvuk k článku »K naší organisaci«. Dle tohoto dopisu vystoupil proti článku v »Dělníku« p. Frant. Satorie, s ním pp.: Vančuřík, Dvorský, Stupka a teprve já. Mluvil jsem však dle referátu »Dělníka«, tedy listu, který při mně nestál, zcela mírně a přátelsky, až tťké jsem dal návrh na konec debaty o této věci. Ve schůzi se p. Josef Hovádek za pisatele článku přiznal. (»Děl.« č. 11., roč. XI.) Na to pak ve schůzi pp. Hovádek a Koleš resignovali, první jako předseda a druhý jako jednatel klubu.

Souhlas s námi podporován byl venkovem i Prahou statečně, důvěra projevována dru Rud. Horskému, redaktoru Tom. Škrdlovi, Vlasti, socialnímu odboru a mně proti všemu nás obviňování. První prohlášení důvěry podáno 42 pražskými dělníky.[30]) Výbor Sv.-Josefské Jednoty katol. mužů a jinochů v Proseči nám psal: »Nedbejte nevděku a překážek, od vlastních bratří činěných a zůstaňte nadále v předu našeho šiku socialního.«[31]) Jménem jednoty katol. jinochů a mužů v Červeném Kostelci psal předseda dp. Jar. Šourek: »Odsuzujeme rozhodně všecky útoky, jež z kterékoliv strany proti Vám se podnikají.«[32]) Jménem Jednoty katol. tovaryšů v Sušici s 230 členy psal předseda dp. Jiří Čadek a s ním 42 podepsaných: »S politováním jsme četli, jak jistá část lidí, »také bratří«, spikli se proti Vám«, ale »stojíme s Vámi v šiku nerozborném a chceme s Vámi buď padnout, aneb zvítězit.«[33]) »Zavrhujeme veškeré osobní zlehčování, jakož i útoky, podnikané proti redaktoru »Dělnických Novin«, T. J. Jirouškovi a red. »Vlasti«, dp. Tom. Škrdlovi,« psal Jan Horák a s ním 40 českých dělníků z Vídně.[34]) Jménem Sv. Josefské Jednoty katol. jinochů a mužů z Velkého Dřevíčí u Hronova psal předseda, dp. Václav Šitina a s ním 35 podepsaných členů: »Vyslovena Vám neobmezená důvěra a uznání velikých zásluh o povznesení dobré katolické socialní myšlénky v lidu dělnickém, jichž Jste si vydobyli.«[35]) »Projevujeme Vám neobmezenou důvěru,« psali Jos. John, tkadlec a Jan Krauz, truhlář z Hoření Štěpánice u Jilemnice.[36]) »Jsme a budeme zastavateli a stoupenci ideí Vámi hlásaných, šířených a pro ně trpících,« psal Josef Šamalík, rolník v Ostrově na Moravě a s ním čtyři dělníci.[37]) »Uznávám nezapomenutelné Vaše zásluhy na dnešním válečném poli literárně-socialním,« psal Ant. Čihák, dělník zámečnický ze Solnohradu.[38]) Jménem Sv. Josefské Jednoty katolických jinochů a mužů v Hronově nad Metují psali předseda a děkan vldp. Jan Matouš, jednatel dp. Václ. Šitina, kaplan a s nimi 34 podepsaných členů: »Projevujeme úplnou důvěru a spokojenost dp. Tom. Škrdlovi, družstvu Vlasť a jeho důležitému a záslužnému působení, jakož i předním buditelům a pěstitelům křesťansko-socialního hnutí v Čechách: dp. dru. Rud. Horskému a p. Tom. Jos. Jirouškovi a vyslovujeme nejhlubší soustrast nad těmi, kteří snad jen z osobní záště vítr ve vlastním táboru rozsévají a nepřátelům nám a naší dobré věci, za kterou bojujeme, společným, jenom zbraň do rukou podávají. My družíme se neohroženě do šiku Vašeho, jsouce odhodláni za dobrou věc bojovati až do posledního vzdechu.«[39]) Další adresy důvěry nám zaslali: katoličtí dělníci a řemeslníci z Prahy, 25 podpisů,[40]) z Jaroměře truhlář Al. Krpata,[41]) Sv. Josefská Jednota z Úpice s předsedou Karlem Mensingrem v čele,[42]) Křesť. social. vzděl. spolek »Svornost« v Humpolci s 30 podepsanými členy[43]) a Sv. Josefská Jednota katol. mužů a ji-

---

[30]) »Dělnické Noviny«, čís. 20. roč. IV. 1895. — [31]) Tamže č. 20. r. IV. — [32]) Tamže č. 21. r. IV.

[33]) »Dělnické Noviny«, č. 21. r. IV. — [34]) Tamže č. 22. r. IV. — [35]) Tamže č. 22. r. IV. — [36]) Tamže č. 22. r. IV. — [37]) Tamže č. 23. r. IV. — [38]) Tamže č. 23. r. IV. — [39]) Tamže č. 24. r. IV. — [40]) Tamže č. 21. r. IV. — [41]) Tamže č. 21 r. IV. — [42]) Tamže č. 24. r. IV. — [43]) Tamže č. 24. r. IV.

nochů v Modletíně u Chotěboře s dp. Antonínem Miffkem, předsedou v čele.[44])

A konečně také zemský prozatimní výbor strany křesťansko-socialní vystoupil s tímto (dr. Rud. Horským, Václavem Žižkou a Ludvíkem Skružným podepsaným) prohlášením: »Někteří soudruzi naší strany vystupují v záležitostech namnoze osobních na veřejnost, zatahujíce do svých soukromých sporů i záležitosti celé strany. Soudruzi ti zapomínají, že osobní nedorozumění, vzniklá ve spolcích, jejichž členy jsou, vyřizují se smírčími soudy těchže spolků, záležitosti pak, týkající se *celého hnutí našeho*, že v první instanci vyřizuje zemský sbor, v druhé pak zemský sjezd. Vyzýváme tedy dotýčné soudruhy, aby dle toho jednali, vědí zajisté, že zatahování osobních záležitostí *do veřejných listů na účet celé strany* i trapně i rušivě na vývoj její působí. Dnes, kdy nepřátelské strany hotoví se k zuřivému boji, aby hnutí naše vyhladily, *jest nám třeba jednoty a svornosti co největší* a do řad nepřátel našich sám by se stavěl a za takového od nás pokládán musil by býti každý, kdo by pod jakýmikoliv osobními záminkami jednotu naší strany i na dále rušil a poškozoval.«[45])

Avšak jak dbáno bylo tohoto prohlášení a hlasu hlav strany, sezná každý z dalšího vývoje sporů.

VI.
Naše činnost v letech 1895 a 1896.

Nebude zajisté na škodu a bez zajímavosti poukázati, jak právě v nastávajícím pro nás rozkolu jsme si počínali, zvláště dr. Rud. Horský.

Dr. Rudolf Horský, tento nejnadšenější apoštol křesťanského socialismu, jakého jsem kdy poznal, obrnil se k svému úkolu náležitě. Již v r. 1893 v měsíci srpnu zajel si do Německa, kde navštívil v Bambergu křesťansko-socialní kurs katolíků německých a ve Würzburgu říšský katolický sjezd, aby nasbíral tam zkušenosti, jakých bylo nám v Čechách v ujímajícím se hnutí potřeba jako soli.

V Bambergu na prakticko-socialním kursu seznámil se s předními katolickými sociology: dr. Peschem, profesorem university Lovaňské, dr. Jägrem ze Špýru, prof. dr. Hitzem z Münsteru,

[44]) Tamže č. 21. r. IV.

[45]) »Dělnické Nov.« č. 23., roč. IV. Prohlášení je datováno dne 30. července 1895. Ve výboru zasedali: Dr. Rud. Horský; Václav Žižka, stříbrník; Leopold Havelka, horník; Ludvík Skružný, zámečník; Josef Brož, horník; Bohumil Eichler, redaktor »Čecha« a já. Výbor byl prozatímním důvěrně v Litomyšli ustanoveným až do svolání zemského sjezdu strany, poněvadž na sjezdu Litomyšlském p. c. k. hejtman Drechsler, jak tehdáž se praktikovalo, vyžadoval na mně, znám-li všecky účastníky sjezdu, kteří jsou pozváni též osobně, což nemohl jsem při zkoušce jako svolavatel u několika osob potvrditi (neboť s hosty bylo nás přes 200 osob) a tu p. c. k. okr. hejtman Dreschler prohlásil, abych vzal k vědomosti, že považuje sjezd za veřejný a nikoliv za důvěrný. Na základě toho nesměl se zde žádný dále existující sbor nebo výbor voliti. I sestoupil se tedy výbor zemský mimo sjezd a jen na čas.

dr. Pieperem z Gladbachu, dr. Schädlerem z Landavy ve Pfalci a j., a se všemi vedl řeč a hledal zkušenosti pro katolický život. Když katoličtí Němci seznali v něm také muže slova a bohatých vědomostí, vyzvali jej, aby také v jedné ze schůzí kursu promluvil o tom, jak křesť. socialové v Čechách si počínají a dr. Rud. Horský mluvil za velikého nadšení.

Když přijel dr. Rud. Horský z Německa nadšen pro křesť. socialismus a jeho hnutí, jako málokdo z nás, kladli jsme ve hnutí naše veliké naděje.

Druhého velikého významu měly cesty dra. Rud. Horského r. 1895 a r. 1896 do hornického revíru Moravsko-Ostravského, kde za pány situace v lidu hornickém považovali se socialní demokraté. »Slavné dny pro katolické dělnictvo,« tak nadepsán je článek v moravsko-ostravských »Zájmech Dělnictva« (roč. II. v č. 5.), který věnován je prvnímu vystoupení dra. Rud. Horského ve dnech 24., 25. a 26. února r. 1895 na schůzích ve Vítkovicích, v Moravské a Polské Ostravě. Tam střetl se dr. R. Horský na řečništi se socialním demokratem Wagnerem, který přišel proti doktoru theologie obhajovat požidovštělou socialní demokracii a její názory — s anglikánskou biblí v ruce a stržil si ohromný posměch v celém shromáždění. Po Wagnerovi vystoupil proti dru. Horskému druhý social. demokrat Arnošt Soukup, ale dr. Horský usadil po zásluze oba a skončil za ohromného souhlasu lidu. Socialní demokraté táhli za dr. Horským ze schůze na schůzi, ale nesvedli proti němu nikde nic; ve Vítkovicích, v Moravrské i Polské Ostravě dr. Horský sklidil vavříny slávy.

Druhou cestu na Moravsko-Ostravsko podnikl dr. R. Horský v měsíci červnu r. 1896. Přišel jsem se s ním setkati na státní nádraží v Praze. Nesl si vak a pravil, že má v něm plno socialistických novin a knih. »To je munice do schůzí,« vysvětloval mně, oči mu jen zářily a kolem úst pohrával mu veselý úsměv. Díval jsem se za ním, když šel čekárnou k vlaku a co jsem si myslel, málokdo by uhodl. Myslil jsem si, půjdu-li mu ještě naproti — a přijede-li zpět. Neřekl jsem to však nikomu. Než, dr. Horský šťastně po čtyřech dnech přijel. A přijel zase tak veselý, jako když odjížděl a liboval si, že »munice« dělala prý mu dobrou službu.

Již několik dní předem ohlašovaly obrovské plakáty po ulicích Vítkovic, Polské a Moravské Ostravy příchod dra. Rud. Horského, který hodlá mluviti na čtyřech veřejných schůzích lidu v uvedených místech. Obrovské zástupy lidu valily se ze schůze do schůze a v každé byl dr. R. Horský na tribunu bouřlivým potleskem vítán.[46]) Socialní demokraté a jejich vůdcové Berner, Vondřich, Soukup a j. mohli si nohy uběhat se sháněním svých věrných, ale se »studováním« řeči proti dru. Horskému mnoho práce si nedali a proto s nimi ve všech schůzích slavně pohořeli. Dr. Horský mluvil dne 16. června ve Vítkovicích, dne 17. června v Polské Ostravě, dne 18. června opět ve Vítkovicích a dne 19.

[46]) Poukazuji na referáty z těchto schůzí v »Děl. Nov.«, roč. V. v č. 21.

června v Moravské Ostravě, kde posléze socialní demokraté, když dru. Horskému po půl druhé hodiny trvající řeči nemohli odolat, způsobili kraval a řev, že schůze musila býti zástupcem vlády rozpuštěna a dvorana do posledního místa lidem přeplněná četnictvem pak vyklizena. Ale tím si socialní demokraté neposloužili, lid viděl v dru. Horském řečníka za právo a pravdu nezdolného a proto se slávou provázel jej ve vlastní ochraně ze schůze.

Takových dní Moravsko-Ostravsko od této poslední návštěvy vůdce křesťanských socialů českých na shromážděních ještě nezažilo. Byly to dni plné triumfů pro křesť. socialismus.

Tak pracoval a hnutí povzbuzoval dr. Horský právě v době, kdy v Čechách sbírali se mu mezi křesť.-socialními jeho stoupenci podpisy na osvědčení důvěry proti rozkolu, který právě v týž čas r. 1896 propukl v celé své síle.

Pokud mne se týče, rozvinoval jsem v týž čas r. 1895 a 1896 největší činnost na venkově, spěchaje od místa k místu a všude, seč mé síly stačily, staral jsem se o rozvoj a hnutí křesťansko-socialní strany. Řečnil jsem na schůzích v týž pro nás trudný čas roku 1895: v Náchodě, Hradci Králové, Liticích u Plzně, v Plzni, Modletíně, Volyni, Čes. Budějovicích, Sušici, Sedlčanech, Davli, Únhošti, Čáslavi a dvakrát na Kladně. Roku 1896 opět jsem mluvil ve schůzích v Libšicích, na Kladně, v Táboře, v Berouně, Písnici, Mýtě, Kard. Řečici, Mělníku, Červených Pečkách, Chrudimi, na Zbraslavi a v Třebíči na Moravě. A dr. Rud. Horský mimo uvedené schůze na Moravě mluvil v letech 1895 a 1896 na schůzích: v Mýtě dvakrát, na Kladně třikrát, v Praze několikrát, v Příbrami dvakrát, v Náchodě dvakrát, v Lounech, v Liticích, v Plzni, Kostelci n. Orl., ve Vamberku, v Polné dvakrát, v Únhošti dvakrát, v Jindř. Hradci dvakrát, v Kardašově Řečici, v Hronově n. Metují, v Ústí n. Orl., v Libšicích a v Táboře. Zkrátka, aby hnutí bylo hnutím, svědomitě jsme pečovali a vedle toho psali jsme jako nikdy před tím. Prací chtěli jsme zameziti jakoukoliv výtku nebo nedůvěru proti sobě, ale zklamali jsme se. Roztržce jsme nemohli zabrániti.

VII.

Založení »Lidového Listu«. — I. Zemský sjezd křesť.-socialů českých v Praze. — Volby v páté kurii do říšské rady. — Spor ve společném volebním komitétu katolíků. — Založení »Ženských Listů« a »České Ženy«.

Koncem měsíce srpna 1896 rozesíláno bylo z Prahy provolání, v němž byl oznamován nový list s křesťansko-socialní tendencí, aniž by se to bylo někým sedmičlennému výkonnému výboru strany křesťansko-socialní oznámilo. To byl první krok k veřejné roztržce mezi křesťanskými socialy českými.

Dr. Rud. Horský a já varovali jsme v »Dělnických Novinách« před tímto přenáhlením těmito výstražnými slovy: »Na mnohé dotazy, které nás došly, hledíce k jistému provolání, našim spolkům zaslanému, odpovídáme takto: Provolání ono bylo vydáno a roze-

sláno bez našeho vědomí a bez vědomí správy strany vůbec. Věc, kterou provolání ono provésti slibuje, jest dílem pouze tří osob, z nichž dvě jsou na provolání podepsány a třetí se v pozadí ukrývá, nám však jest dobře známa. Pláštík, kterým se věc ona přikrývá, jest dle našeho dobře rozvážného přesvědčení na pohled sice velmi vábivý, ale vskutku byl by podnik těchto osob jen *semenem rozkolu*, který by byl zaset v naši stranu. Zdánlivý prospěch byl by velmi nejistý a krátký, a proto varujeme soudruhy své, aby v naší době, kdy potřeba jest naprosté jednoty, *nepodávali ruky své* na pomoc k provedení něčeho, co by v naší organisaci vrazilo klín možného *rozkolu*, který byl připravován. Tolik sdělujeme soudruhům prozatím, hotovi jsouce hájiti toto své stanovisko vždy a všude a to co nejrozhodněji.«[47])

»Lidový List«, o nějž se jednalo, skutečně dne 25. září 1896 vyšel za redakce Jos. Hovádka, vydáním Viléma Koleše a tiskem Cyrillo-Methodějské knihtiskárny V. Kotrby, kde zároveň po šest let se tiskly »Dělnické Noviny«. V provolání »Lidového Listu« k čtenářům četli jsme jako program: »My chceme hájiti zásad křesť.-katolických ve smyslu zdravého *demokratismu.*

Vydáním »Lidového Listu« byly o svornost kostky vrženy, Rubikon překročen. A jak se dbalo naší výstrahy, aby rozkol ve spolcích a u našinců byl odmítán, dokazuje nejlépe kvitování předplatitelů »Lidového Listu« v celém prvním ročníku. Lidé do očí se nám stavící jako přátelé napomáhali předpláceti a udržovati list, o němž jsme psali, že bude klínem, jímž se sjednocená křesť. socialní strana rozrazí! Tak ovšem musilo dojíti ke koncům, které jsme očekávali, předpovídali, které se vyplnily a z kterých dnes nemůžeme se ještě vespolek vzpamatovati.

V čase tom svolán byl zároveň první zemský sjezd delegátů katol. dělnictva, který se konal ve dnech 27. a 28. září 1896 ve velké dvoraně Sv.-Václavské záložny v Praze a na němž mělo účastenství 63 delegátů, mezi nimi čtyři kaplani. Hostí obojího pohlaví bylo nejméně dvakrát tolik. Zahájiv sjezd jako svolavatel jménem výboru strany, zvolen jsem byl za předsedu, horník Leop. Havelka z Příbrami a tovární dělník Celestín Lokvenc z Úpice za místopředsedy. Čestným předsedou byl Václav Žižka.

Zprávu strany za dobu od sjezdu Litomyšlského (8. a 9. září 1894) podal horník Jos. Brož z Kladna; byla velice obsáhlá. Konstatoval, že v posledních dvou letech založeno bylo v Čechách 31 a na Moravě 18 nových křesť. social. a vzděl. katol. spolků. Řečníci strany mluvili na 68 schůzích, na Česko-Budějovicku založeno diecésní spolkové sdružení, v Jindř. Hradci konán spolkový sjezd, na Králové-Hradecku sdružily se katol. spolky v šestero krajinských žup, které konaly velké sjezdy v Náchodě a v Hronově, katoličtí horníci konali v Příbrami vlastní konferenci o svých zájmech. Když »Hornické Listy« od »Dělnických Novin« předány jako samostatný list do Příbrami, založeny jsou při »Děl. Novinách« odborné »Spolkové Listy« a na Národopisné výstavě

---

[47]) »Děl. Nov.« r. VI. č. 1. dne 1. září 1896.

r. 1895 vytvořena první velká exposice katolických spolků a křesť. socialní literatury ve spolkovém paláci. Zpráva p. Jos Brože přijata byla s velkou pochvalou.

O nové volební páté kurii referoval rolník Jos. Palic z Černoušku. V přijaté resoluci bylo vysloveno, že páté kurie se užije, aniž bychom se vzdávali všeobecného hlasovacího práva zájmového.

O českém státním právu referoval Frant. Žák, kaplan z Král. Vinohrad. Jeho referát byl dílem mistrovským. V přijaté resoluci se praví: »Uvažujíce, že provedení českého státního práva jest základním požadavkem našeho národa, stvrzeným historií, mnohonásobnými přísahami českých králů, smlouvami a korunovacemi, a konečně uvažujíce, že uskutečnění českého státního práva jest zárukou slavné a šťastné budoucnosti našeho národa: prohlašujeme za svou nejpřednější a nejdůležitější vlasteneckou povinnost pracovati k uznání nedílnosti, samostatnosti a svéprávnosti zemí koruny České, kteroužto povinnost chceme vykonávati v nejužší shodě s ostatními stavy českého národa a s jeho zástupci.« Po dělnickém táboru, na Rohanském ostrově r. 1869 konaném, byla to druhá a slavně pro české státní právo zřejmě znějící resoluce, jíž čeští katoličtí dělníci své státoprávní stanovisko manifestovali.

O dělnických komorách připadl referát mně. Na konec své řeči navrhl jsem resoluci pro zřízení dělnických komor, která byla také přijata. Komory měly míti právo vysílati do zemského sněmu i do říšské rady své poslance.

O živnostenských inspektořích referoval dr. Rud. Horský a na jeho návrh přijata resoluce, aby tito inspektoři byli voleni z odborně vzdělaných lidí, v každém inspektorátu aby byly tři osoby: technicky vzdělaný odborník, lékař, praktický vzdělaný dělník. Mezi kancelářskými silami ať je také právník.

O dělnických továrních výborech referoval opět dr. Rudolf Horský a přijata k jeho návrhu resoluce, aby tyto výbory byly zřízeny.

O stávkách referoval Václav Wainar, mistr kovářský z Mýta u Zbirova.[48]) Na konec řeči tohoto referenta přijata pak resoluce, v níž stávky prohlášeny jsou za nebezpečné zlo, kterému však v některých okolnostech vyhnouti nelze, a podány proto návrhy, kdy a jak se má stávka vésti.

O organisaci křesť.-socialní referoval Frant. Satorie a přijatá resoluce ustanovuje zvolení sedmičlenného zemského sboru důvěrníků k vedení strany a utvoření okr. důvěrníků po venkově.

Při tomto odstavci o organisaci rozpředl se též rozhovor o nově založeném »Lidovém Listu«, když byly »Hornické Listy« v Příbrami právě založené prohlášeny za orgán strany. Během debaty prohlásil vydavatel »Lidového Listu« p. Vilém Koleš, že »Lidový List« orgánem křesť.-socialní strany není, že však jeho stoupenci chtějí působiti v mezích litomyšlského programu vedle

[48]) Václav Wainar zemřel dne 2. prosince 1904 v Mýtě u Zbirova. K hrobu doprovozen byl tamním křesť.-socialním spolkem »Láska«, jehož byl dlouholetým předsedou.

nás křesť. socialů a tím věc odbyta. Po tomto objasnění byl sjezd ukončen.

Po sjezdu nebylo sporu. Také volební akce do páté kurie říšské rady v měsíci březnu 1897 provedena společně výbory křesťansko-socialní strany a katolicko-národní strany, v kteréžto akci měli také účast stoupenci »Lidového Listu«. Volební akci řídil jeden komitét z křesť. socialů i stoupenci katol. nár strany, ale nedocíleno výsledků takových, jak se očekávalo. Kandidáti křesť. socialů česk. dostali proti svým protivníkům následující počet hlasů:

Voleb. okr:	Křesť. social:	Mladočech:	Soc. demokrat:
Praha:	P. J. Šimon 3132,	V. Březnovský 16127,	K. Dědic 15149.
Ml. Boleslav:	Fr. Satorie 6,	Heřm. Janda 318,	J. Schuster 118.
Jičín:	Václ. Stupka 12,	Jos. Doležal 222,	Vil. Černý 123.
Kr. Hradec:	P. Rud. Vrba 20,	V. Formánek 302,	L. Štěpánek 53.
Litomyšl:	T. J. Jiroušek 40,	K. Adámek 108,	Ad. Burian 35.
Čáslav:	V. Vácha 60,	F. Bečvář 490,	V. Šturc 47.
Kolín:	E. Bystřický 18,	Dr. E. Engel 525,	A. Reis 108.
Tábor:	V. Žižka 37,	V. Holanský 288,	R. Smetana 88.
Písek:	Dr. R. Horský 30,	Fr. Dostál 119,	K. Vaněk 150.
Plzeň:	V. Wainar 7,	M. Pokorný 61,	K. Vrátný 148.

V okresu čáslavském p. Václav Vácha byl kompromisním kandidátem staročechů a křesťanských socialů proti kandidátu mladočechů a social. demokratů.

V pražském volebním okresu páté kurie musila býti doplňující volba, při které kompromisně srazili se křesť. socialové s mladočechy proti social. demokratům a jen tak bylo možno, že mladočech Václav Březnovský zvítězil 22.142 hlasy proti social. demokratu Karlu Dědicovi, na něhož padlo 14.310 hlasů. Pouze v okr. plzeňském zvítězil soc. demokrat Karel Vrátný a v okresu kladenském soc. demokrat Jos. Steiner. Ve všech ostatních prorazili mladočeši. V kladenském okresu křesť. socialové nekandidovali. Na písecku v užší volbě pomocí křesť. socialů zvítězil mladočech Fr. Dostál.

V kurii měst, ačkoliv křesťanští socialové nekandidovali, dostali přece ve skupině Litomyšl-Polička: T. J. Jiroušek 76 hlasů (sama Polička dala mu 53 hlasy), v Plzni dr. Rud. Horský 24 hl. a v Táboře 6 hlasů.

Na Moravě zvolen byl ve volebním okresu páté kurie na Uhersko-Hradištsku kandidát katolíků dr. Ant. Cyr. Stojan 343 hlasy, mladočech Vrána dostal 332 hl. a social. demokrat Frant. Havíř 52 hl. — Na Valašsko-Meziříčsku dostal v páté kurii křesť. social. farář Fr. Valoušek 258 hlasů, rolnický kandidát Starošík 418 hl. a soc. demokrat Fr. Šeha 90 hl. — Na Jihlavsku v páté kurii připadlo na křesť. sociala Aloise Jakubského 233 hlasů a na mladočecha dra. Šileného 312 hl, social. demokrat Jos. Krapka měl 76 hlasů. — Na brněnsku dostal křesť. social. redaktor Ant. Ripp 3160 hlasů, mladočech Müller 12.890 hlasů a socialní demokrat Jos. Hybeš 17.454 hlasů. V užší volbě zvítězil Josef Hybeš. — Ve Slezsku samostatných křesť.-socialních kandidátů nebylo.

Tak dopadlo první vystoupení sotva tři roky staré strany (od sjezdu v Litomyšli r. 1894) křesťanských socialů českých v říšských volbách v páté kurii. Její stoupenci, kde se rozhodovalo mezi mladočechem a social. demokratem z lásky k vlasti a národu, zvláště v užších volbách, pomáhati musili kandidátům mladočeským, zvláště na Královéhradecku, Čáslavsku, Kladensku, Litomyšlsku, Táborsku, Písecku i Česko-Budějovicku. Zapomnělo se na všecko neomalené chování mnohých mladočeských politiků a redaktorů proti katolíkům, kde jednalo se o českou a národní věc proti požidovštělé social. demokratické internacionale. Oběť to zajisté nemalá. — Při líčení prvního volebního zápasu křesť.-socialů českých omezil jsem se zde na věci nejnutnější, koho by však zápas ten zajímal, najde zevrubné a důkladné jeho popsání od Tomáše Škrdle, red. »Vlasti«, v časopisu »*Obrana*« roč. XIII. v řadě článků nadepsaných »Katolíci v Čechách a volby do říšské rady a do zemského sněmu«.[49])

Volební komitét, který řídil volby do páté kurie, trval za předsednictví Vojt. hr. Schoenborna ještě i po volbách asi půl roku, ale když i zde stoupenci »Lidového Listu« vyhledávali zbytečných sporů, komitét se rozešel. Tak na př. ve schůzi komitétu za vedení Vojt. hr. Schoenborna dne 22. června 1897 v místnostech Katol. Besedy (I. čp. 223.) navrhoval P. Emil Dlouhý-Pokorný, aby se vymezilo stanovisko strany křesťansko-socialní a strany katolicko-národní, aby prý se vědělo, co strany ty jsou. Návrh ten byl však odročen. Dále navrhoval P. Dlouhý-Pokorný, aby volební komitét tvořili pouze čtyři křesť.-socialové a čtyři členové národní katolické strany. Komitét zřízen byl totiž z usnesení plena »Katolické družiny arcidiecése Pražské« založené roku 1895 a zasedalo v něm více osob z katolické-národní strany (zastupujících však různé a významné katolické korporace) než stoupenců strany křesťansko-socialní. Návrh P. Dlouhého-Pokorného, když jsem proti němu promluvil já, redaktor dp. Tom. Škrdle a p. Václav Žižka, kteří prohlašovali jsme se proti jakémukoliv trhání a tříštění katolíků (zvláště v akci volební, jakož i proti každé snaze tvoření se samostatných stran se samostatným vedením ve volebních obdobích) většinou hlasů byl zamítnut Rokování bylo velice pohnuté, neboť stoupenci P. Emila Dlouhého-Pokorného viděli v jeho návrhu »hotovou spásu« pro křesť. socialní hnutí a nám návrh ten znamenal jen první krok k zřejmé roztržce, k níž záminky se stále vyhledávaly.

Za novou příčinu k sporu vzato i rozhodnutí výboru družstva Vlasť, aby k projevenému přání křesť.-social. spolku českých žen a dívek — které předsedovi dru. Rud. Horskému tlumočil jménem spolku p. Václ. Dvorský s deputací dam — k »Dělnickým Novinám«, přikládala se od 1. září 1897 vedle »Spolkových Listů« i nová příloha pod názvem »Ženské Listy«. Usnesení toto stalo se dne 1. července 1897 a »Ženským Listům« zabezpečen v Praze

[49]) »Obrana«, časopis věnovaný zájmům katolicko-politickým. Redaktor P. Frant. Žák. Praha. 1897. Uvedené články red. Tom. Škrdle nacházejí se v číslech: 6., 7., 8., 9. a 10. r. XIII. 1897.

odbyt 400 výtisků. Vyjednávání s výborem družstva Vlasť o »Ženské Listy« dálo se veřejně a bylo známo více než měsíc před tímto usnesením. Před tímto usnesením výboru družstva Vlasť konala se však dne 27. června v Hronově schůze svolaná I. Politickým klubem katol. dělnictva v Čechách z Prahy, na které byli jako řečníci P. Dlouhý-Pokorný a Václav Myslivec a za čtrnáct dnů po této schůzi došly od všech kolem Hronova soustředěných katol. spolků žádosti k výboru družstva Vlasť, aby se k »Dělnickým Novinám« žádné přílohy pro katol. ženy nedávalo. Mimo to se v žádosti oznamovalo, že »Ženské Listy« budou se přikládati k »Lidovému Listu« a tak aby se to nechalo. Odjinud žádných spolkových přípisů proti usnesení výboru družstva Vlasť nedošlo. »Ženské Listy« vyšly pak ne u »Lidového Listu«, nýbrž samostatně jako orgán křesť. social. žen a dívek nákladem Václava Kotrby a redakcí Aloisie Jiroušková. První číslo roč. I. vyšlo dne 14. prosince 1897 a poslední číslo vyšlo začátkem srpna 1898. »Ženské Listy« byly zastaveny, aby udělaly místo »České Ženě«, za niž postavil se křesť. social. spolek českých žen a dívek, jehož rádcem byl P. Dlouhý-Pokorný. První číslo »České Ženy« roč. I. vyšlo redakcí Marie Hasmanové dne 21. září 1898. Na »Ženské Listy«, které vedla moje sestra, jednatelka Křesť. social. spolku českých žen a dívek, měl jsem úplný vliv. O tom se všeobecně vědělo a proto také asi »Ženské Listy« musely se zastavit a založit »Česká Žena«, aby redaktorství přešlo do rukou, na něž by Jiroušek neměl dohledu.

A v čem spatřována spása? V práci? V zlepšení názorů hnutím daným? Ani v prvém, ani v druhém. Místo práce usilováno o třídění se na »mladé« jako na truc starým: Vedle orgánů starých zakládány orgány nové, tak povstal »Křesťanský demokrat«, založený P. Emilem Dlouhým-Pokorným, později »Nové Proudy« atd. A ani ve spolcích vzdělávacích a politických nezůstalo hnutí při starém křesťansko-socialním rázu. Spolky vzdělávací zakládány s přívěskem »lidový«, a při nových spolcích politických přidáváno i slovo »demokratický« atd. Zkrátka, chaos proti dřívější ustálené klidné práci pozorovati bylo rok od roku. A co bylo pořádáno porad a co resolucí, plánů a názorů vyšlo z nich! Mnohý se domníval, že čím více bude resolucí a všelijak do strakata zabarvených programů, tím dříve že budem u svých toužených a žádoucích cílů. S překážkami — ovšem jako při každé novotě, málo kdo počítal. Pomysl zaměňován často za skutečnost a tak chybováno hned v začátcích i u mladých — křesťanských socialů, za jaké se sami vedle své lidovosti a demokratičnosti vydávali.

Nastávaly to smutné doby. Mladé, něco přes rok staré hnutí nadšených křesťanských socialek Pražských nebylo ušetřeno nového proudu, z něhož křesťanským socialům vznikl rozkol na všech stranách a ve všech odvětvích činnosti až dosud svorných budovatelů jednotné křesťansko-socialní strany české. Na poli literárním začala své rozkolné dílo nejprve tak zv. »katolická moderna« a na poli socialním opět tak zv. »křesťanská demokracie«. Plán k roztržce byl dobře zosnován.

VIII.

Vznik nové národně-socialní strany a její organisace i činnost od roku 1897 do roku 1905.

Právě v době, kdy mezi sjednoceným táborem křesť. socialů českých počal vznikati rozkol, došlo k něčemu ve hnutí dělnictva českého, co nikdo nikdy by byl neočekával a o co se marně roku 1872 poprvé a r. 1880 podruhé pokoušeli pánové Josef Barák a dr. Julius Grégr a o co dále se pokoušeli roku 1885 Václav Valečka a Jos. Florian a roku 1890 Václav Sedmidubský a později r. 1893 až 1896 Josef Benák — k tomu došlo roku 1897, k založení velké národně-socialní dělnické strany české!

Vznik organisace národně-socialní uspíšili sami socialní demokraté. Jakmile jejich poslanci za pátou kurii vstoupili počtem 14 osob do říšské rady, neměli nic pilnějšího na práci, než provokovati tam české státoprávní poselstvo prohlášením, které až do základů otřáslo celým národem a probudilo jej k velikým protestům proti socialné-demokratické internacionále rakouské, podléhající židovsko-německému komandu z Vídně.

Když čeští poslanci vstupujíce na říšskou radu, jak od roku 1879 bylo zvykem, podali své známé české státoprávní ohražení, tu socialní demokraté podali dne 30. března 1897 své, pro všecky doby, pro nás před nimi varující památné prohlášení:

»Podepsaní socialně-demokratičtí poslanci národa československého prohlašujeme naproti ohražení mladočeské strany a klubu českých konservativců, jako povinností svých vědomí zástupci českého lidu a jako socialní demokraté: společně s ostatními social. demokraty všech národností rakouských stojíme na půdě rovnoprávnosti všech národů. Protestujeme proti vyhrabávání zastaralých výsad a ztrouchnivělých historických dokumentů. Jsme synové nové doby a žádáme pro nás a pro všechny rakouské národy moderní instituce. Žádáme také pro náš lid odstranění všech výsad, spočívajících na rodu a majetku. Protestujeme tedy proti tomu, aby náš lid byl oslepován předstíráním národních a hospodářských prospěchů. Protestujeme proti tomu, aby pozornost politicky, hospodářsky, národně a kulturně potlačovaného českého lidu byla odvracována od jeho hmotné a duchovní tísně a sváděna na bludné fanaticko-státoprávní stezky. Vyjadřujeme své přesvědčení, že se tak dorozumíme se svými německými krajany, našimi to bratry, až budou měšťácké kliky poznány ve své zištnosti. Víme také, že oba tito činitelé měšťácké kliky a šlechta jsou největší překážkou politického, hospodářského a kulturního rozvoje našeho českého národa. Prohlašujeme konečně, že vymanění národa našeho z nedůstojných pout politických, ze socialní poroby a z národní potlačenosti může se státi jen vítězstvím socialismu, jemuž jsme oddáni jako synové své doby a svého národa.«[50])

Berner, Hybeš, Vrátný, Cinger, Steiner.

---

[50]) První protest proti tomuto prahlášení socialních demokratů na říšské radě ve Vídni vyšel z kruhu dělnických od nás křesť. socialů. Dne 1. dubna 1897 zasedal právě výbor »*I. Politického* klubu katol. dělnictva v Čechách«, kde návrh

A to národním socialistům zatlačilo – a hodně. Pánové Červenka, Kváča, Simonides a jiní ihned přiložili ruce k dílu a jali se organisovati národně-socialní stranu proti socialní demokracii v Čechách i na Moravě. Čeho uměle nemohl vyvolati ani Barák, ani Valečka, to vzniklo z jara r. 1897 pomocí socialních demokratů rázem. Svolávány schůze, zakládány národně-socialní spolky a časopisy. Orgán národně-socialního dělnictva »Český Dělník« vyšel redakcí Aloise Simonidesa dne 30. dubna, »České Dělnické Listy« redakcí Hynka Boušky dne 21. května, »Probuzení« redakcí Jos. V. Klečáka dne 16. června a »V před« redakcí Vácslava J. Jelínka dne 23. června r. 1897 v Praze. A listy tyto vycházely až do konce r. 1899, kdy nový národně-socialní list »Česká Demokracie« (založen r. 1899) z týdenníku změněn na podzim r. 1900 v denník (a jako denník vycházela přes rok). Národně-socialní strana vzrostla během roku tak dalece, že první její sjezd, konaný v Národním domě na Král. Vinohradech ve dnech 9., 10. a 11. dubna r. 1898, zahájen byl předsedou Frant. Kváčou za přítomnosti 415 delegátů, zastupujících 196 organisací (vzdělavacích a politických spolků a skupin) a mnoho hostí.[51]) Zde také přijat první program národně-socialní strany, v němž jsou postaveny požadavky: 1. Všeobecné přímé a rovné hlasovací a volební právo. 2. České státní právo na základě nejširší demokracie ve státu, kraji, okresu a obci. 3. Svoboda úplná všech náboženství, která mají býti prohlášena za věc nedotknutelnou a obstarávání náboženských funkcí budiž honorováno z prostředků státních a neodvislost od prázdného formalitního církevnictví ať se prohlásí za nezbytnou. 4. Bezplatné vyučování na školách atd. Zkrátka, přijat program až na národnost, ovšem v rukavičkách — socialnědemokratický i v otázkách hospodářských.[52])

Socialní demokraté byli ovšem tímto hnutím národních socialistů silně poškozeni, ale nikoliv zničeni, neboť ohlásili, že »Právo Lidu«, jako jejich hlavní orgán, počne dnem 1. října 1897 vycházeti jako denník. A stalo se tak.

Dnes, roku 1905, strana národně-socialní má následující organisaci: Národně-socialní vzdělavací spolky v král. Českém 208, politické spolky 41, sdružení národní socialistické mládeže 38, dělnické odborové organisace dle řemesel a prací 40 s mnoha odbočkami, vzdělavací, odborné a jiné svazy a sdružení národněsocialní 11 a podnikatelských závodů 5. Celkem jest spolků a družstev národních socialistů v král. českém 343. — Na Moravě soustředí se národní socialisté v 56 vzdělavacích spolcích, ve Slezsku ve 3 spolcích, v Dol. Rakousích ve 13 spolcích a v Horních Ra-

protestu jsem předložil. Protest byl jednohlasně přijat a dne 2. dubna 1897 v »Katolických Listech« uveřejněn. Potom teprve se vzpamatovali až do té doby neorganisovaní jednotliví národně-socialní dělníci, a jali se svolávati schůze a zakládati národně-socialní spolky, když viděli, že již hoří koudel i pod státoprávními pergamenty českými.

[51]) »Národní Listy« ze dne 12. dubna 1898 článek »První sjezd národního dělnictva «

[52]) Zevrubné znění tohoto programu nachází se v čís. 8. roč. II., »Českého dělníka« ze dne 15. dubna 1898.

kousích v 1 spolku. Mimo to mají národní socialisté ve Vídni 2 odborové spolky (krejčovský a obuvnický) s 10 odbočkami. A orgány strany národně-socialní jsou: »Česká Demokracie«, (ústřední) týdenník v Praze, »Česká Vídeň«, týdenník ve Vídni, »Lidové Proudy«, týdenník v Náchodě, »Naše Snahy«, týdenník v Plzni, »Pokrok«, týdenník v Brně, »Stráž na Hané«, týdenník v Prostějově, »Mladé Proudy«, měsíčník v Praze, »Proletář«, měsíčník v Pardubicích, »Právo«, měsíčník v Praze a čtrnáctidenníky »Robotník« v Mor. Ostravě a »Stráž Lidu« v Čes. Budějovicích. — Odborové listy národně-socialní jsou v Praze: »České rukavičkářské listy«, »Odborný list českosl. děl. obuvnického«, »Český typograf«, »Věstník českosl. číšnictva a malohostinských«, »Zájmy potravního dělnictva«, »Statistický věstník všeodborového sdružení«, »Nové řeznické listy«, »České knihařské listy«, »Český kovopracovník«; v Náchodě: »Textilní věstník«, »Zemědělec«, a ve Vídni: »Odborník«, list děl. krejčovského.

Mimo to vydala národně-socialní strana v letech 1897—1905, pokud je zjištěno, přes 40 spisů, brožur, letáků a různých tiskopisů, v propagandě národně-socialní myšlénce napomáhajících.[53])

Nejlépe vzrůst národně-socialní strany bylo znáti, když po rozpuštění říšské rady ve Vídni dne 7. září 1900 došlo dne 3. ledna 1901 k novým volbám poslanců. Rázem utkali se národní socialisté ve volebním boji paté kurie nejen se socialními demokraty, ale i s mladočechy, za jejichž pomoci se byli sorganisovali, že byli z ničeho nic takořka dosti silnou stranou. V tomto volebním zápase dobyli národní socialisté na social. demokratech i na mladočeších 6 mandátů. Hlava národních socialistů Václav Jaroslav Klofáč (bývalý redaktor »Národních Listů«) zvítězil na Litomyšlsku nad mladočechem Fr. Dostálem a na Kladensku nad socialním demokratem Václ. Němcem, redaktorem »Práva Lidu«. Měl tedy mandaty dva. Litomyšlský podržel a Kladenského se vzdal, ale ihned na Kladensku porazil v doplňující volbě národ. socialista Václav Choc opět Václava Němce. Na Jičínsku zvolen národní socialista, učitel Jos. Černý, jemuž podlehl mladočech. Na Plzeňsku porazil národní socialista Václav Fresl socialního demokrata Viléma Černého, a na Moravě prošli národní socialisté: Augustin Sehnal na Olomoucko-Ostravsku a František Rostislav Reichstädter na Valašsku. Avšak Reichstädter, když byl zvolen, přešel k mladočechům, ač na národně-socialní program kandidoval. Socialní demokraté: žid Arnošt Berner (posl. za Olomoucko), Jos. Steiner (posl. za Kladensko) a Karel Vrátný (posl. za Plzeňsko), kteří prohlášení proti českému státnímu právu podepsali, dočkali se toho, jak český lid socialním demokratům za jejich černý čin ze dne 30. března 1897 poslanecké mandáty z rukou vyrval — vzdor všemu úsilí internationalního židovstva v Rakousku.

Zajímavý pro socialní historii hnutí národních socialistů mezi mladočechy a socialními demokraty jest i důležitý jejich

[53]) Tato statistika spolků a seznam časopisů i tiskopisů sestavena jest dle údajů, jak jsem je nalezl v kapesním »Kalendáři české demokracie« na rok 1905 r. IV. redakcí *Jiřího Pichla v Praze* vydaném.

mohutný vzrůst při volbách říšských poslanců do páté kurie r. 1897 a 1901. Vzrůst objevuje se nám v místech, kde národní socialisté svými kandidáty prorazili, takto:

Okres V. kurie:	Hlasy soc. demokratů R. 1897	Hlasy soc. demokratů R. 1901	Hlasy mladočechů. R. 1897	Hlasy mladočechů. R. 1901	Hlasy nár. soc. R. 1901
II. Kladno	416	257	270	—	414
XII. Litomyšl	35	119	108	133	236
XVIII. Plzeň	148	226	61	—	403
X. Jičín	123	77	222	269	298
VI. Olomouc	378	118	—	—	330
V. Val. Meziříčí	91	26	—	—	332

Z obrázku tohoto vysvitá, že na Kladensku porazili r. 1901 národní socialisté social. demokraty, na Litomyšlsku mladočechy. na Plzeňsku socialní demokraty, na Jičínsku mladočechy, na Olomoucku socialní demokraty a na Valašsko-Meziříčsku křesťanské socialy (kteří měli zde 309 hlasů).

Tak se udál a vzmohl u nás v zemích koruny české vývoj národně socialní strany, o níž snili a o jejíž založení nadarmo pokoušeli se v letech sedmdesátých, osmdesátých i počátkem let devadesátých mladočeši, hlavně Barák a dr. Jul. Grégr a o jejíž zbudování marně se pak i dále pokoušeli Václav Sedmidubský a Matěj Benák, kterýžto poslední nejhůře ve veřejném životě si zadal a velice špatně se svým národním »socialismem« pochodil.[54])

Benák byl samostatným národním socialistou a pracoval s hloučkem přívrženců na vlastní vrub, zvláště, když strana národně-socialní Sedmidubským založená v roce 1893 značně ochabla. V nově vytvořené národně-socialní straně roku 1897 se však uzavřely Benákovi dveře na jeviště národně-socialní propagandy na vždy, ačkoliv Benák založením »Českého Práva« které vyšlo 20. května 1897, usiloval v hnutí národně-socialním se udržeti.

IX.

Vzrůst socialně-demokratické strany české, její organisace, činnost a postavení mezi ostatními social. stranami českými do roku 1905.

A jak dál se postup socialních demokratů vedle národních socialistů právě v dobách, kdy my křesťanští socialové, rozhodní odpůrci obou nám nepřejících stran, začali jsme se trhati na čtvrtou křesťansko-demokratickou či křesťansko-socialně lidovou stranu? Ukážu to stručně ale jasně ihned. Pro lepší přehled počnu

[54]) Matěj B. Benák, obuvník rozený r. 1856, vydával a redigoval v Praze v letech 1893—1896 národně-socialní čtrnáctidenník, »Naše Heslo« a r. 1897 »České Právo«, kterýžto druhý list neměl však dlouhého trvání. Benák byl členem delegačního výboru nár. socialistů, z něhož však r. 1893 vystoupil a působil samostatně. R. 1899 v měsíci prosinci byl však Benák před porotou odsouzen pro podvod na 5 let těžkého žaláře. Kladeno mu za vinu, že ve prospěch národně-socialní strany, z níž byl vyloučen, vybral příspěvky od různých osob od r. 1893 do r. 1899 přes 7.600 K, kterých neodvedl, aniž jimi někde stranu podpořil. Tím *jméno Benákovo z* dělnického hnutí zmizelo. Referát o soudu s Benákem přinesla *»Národní Politika«* v čís. 339 a 340 roč. XVII. ze dne 7. a 8. pros. r. 1899.

od jejich vzniku, bude to lépe celou tuto stranu karakterisovati v celém jejím složení a trvání.

Postup socialních demokratů v národě českém, jak jsem těmito dějinami dokázal, dál se od sjezdu Neudorfského v roce 1874. Viz o tom díl I. kapit. IV. — Čeští socialní demokraté až do prvního svého sjezdu v roce 1891, kdy zreorganisovali se v »samostatnou« stranu československou, samostatných českých sjezdů bez Němců neměli. Ani sjezd Břevnovský r. 1878 nebyl sjezdem českým, neboť i zde byl přítomen zástupce německé social. demokratické strany rakouské Ferdinand Schwarz, redaktor »Arbeiter-Freundu« a »Social.-politische Rundschau« ze Starého Habendorfu u Liberce.

Na jedno však musím v hnutí socialních demokratů českých i německých v Rakousku poukázati, že v době od r. 1872 až do konce roku 1884 neměli mezi sebou — ani jednoho žida. Teprve MUDr. Victor Adler, který si dělal velké naděje na místo živnostenského inspektora v Liberci, jehož se mu však nedostalo, octnul se r. 1884 ve Vídni a tam v měsíci září padl si s německými socialními demokraty do náručí a počal (v polovici září r. 1884) vydávati socialně-demokratický list »Gerechtigkeit« (nynější to »Arbeiter-Zeitung«).

Drem Adlerem počíná skutečně vliv židů na celou rakouskou socialní demokracii až do r. 1884 jedině nežidy vedenou. Po Adlerovi jakoby se byl mezi socialními demokraty se židy v socialním hnutí pracujícími pytel roztrhl, všude žid — i mezi socialními demokraty českými, kteří se židům vyhýbali až do poslaneckých voleb v páté kurii roku 1897, kdy zvláště v Pražském židovském městě (Josefově) takořka každý židovský krámek byl volební oficinou socialních demokratů pro jejich kandidáta, dámského krejčího Karla Dědice. Dnes ovšem jak česká tak německá socialní demokracie poslouchá na schůzích a na sjezdech komando, které vedou Adler, Daszynski, Braun, Meissner, Ingwer a celé mračno jejich židovských spojenců, hlavně advokátů. Avšak dále, to jen tak mimochodem ku charakteristice social. demokratů u nás, připomínám, aby bylo jasno, proč jsou socialní demokraté tak zuřiví nepřátelé křesťanství: jejich socialně poplašenými židy vedený tisk má o to hlavní zásluhu. Jedna věc je jista: dokud social-demokratický tisk nebyl nevěreckým, nebyli vůdci social. demokratů ještě židé.

Od r. 1872, co vyhledávalo se úřady na př. r. 1876 ve »Žlutém domku« na Malé Straně (Nerudova ul., nyní čp. 250) v Praze (kde zatčeno bylo 28. září 19 socialních demokratů z podezření tajného spolčování, které se jim však nedokázalo) a co tušilo se na »Kozlovce« u Prahy roku 1882 dne 16. května a snad i na jiných místech, to všecko mohlo míti význam pouze místní agitace, avšak pro celou socialní demokracii jako samostatnou stranu mezi Čechy nemohlo to míti důležitějšího významu ani podkladu. Za to však na všechny německé sjezdy a významné konference v Rakousku, od *roku 1874 až* do konce roku 1891 svolané německ-

kými socialními demokraty, táhli němečtí bratří k sobě české socialní demokraty pod heslem mezinárodnosti-internationality jako opravdové bratry — a Čechové chodili mezi ně pilně.

Doklady o těchto faktech jsou zachovány v referátech ze socialně-demokratických sjezdů brněnských r. 1882 a r. 1887, hainfeldského r. 1889 a vídeňského r. 1891, na nichž Němci vedli hlavní slovo a čeští socialní demokraté teprve vedle nich se krčili a sem tam slovo jen prohodili. Teprve o Vánocích r. 1891 se čeští socialní demokraté »osamostatnili« tak, že jsou pouze administrativně a agitačně samostatnou stranou, ale zásadně nikoliv (!), poněvadž stále a stále na všech sjezdech rakouské socialní demokracie ovládaných Němci mají účastenství a řídí se jejich usneseními, jako všichni němečtí, polští, slovinští, chorvatští a vlašští socialní demokraté. Mimo to účastní se čeští socialní demokraté všech mezinárodních socialně-demokratických sjezdů světových, v nichž opět hrají hlavní prim socialně-demokraticky internacionalní židé, známí velice dobře i ze sjezdů zednářských. A konečně:

Německo-české sjezdy rakouských socialních demokratů, přejdeme-li sjezd Neudorfský r. 1874, dály se tímto pořadem: 1. V Hainfeldu od 30. prosince do 1. ledna 1889. — 2. Ve Vídni od 28. do 30. června 1891. — 3. Ve Vídni, dne 5. a 6. června 1892. — 4. Ve Vídni, dne 25.—26. března 1894. — 5. V Praze, dne 5.—7. dubna 1896. — 6. Ve Vídni, dne 6.—22. června 1897. — 7. Ve Vídni, dne 23.—29. září 1899. — 8. Ve Vídni, dne 8.—13. listopadu 1903.[55])

Česko-německé sjezdy social. demokratů konány: 1. V Brně, dne 15.—16. října 1882. — 2. V Brně, dne 30. prosince 1887. —

Českoslovanské sjezdy socialních demokratů následovali teprve tímto pořadem: 1. V Praze, dne 25.—27. prosince 1891. — 2. V Čes. Budějovicích, 25.—26. prosince 1893. — 3. V Brně, 24.—25. května 1896. — 4. V Brně, 10.—12. dubna 1898. — 5. V Čes. Budějovicích, 8.—10. září 1900. — 6. V Praze, 1.—3. listopadu 1902. — 7. V Prostějově, 30.—31. října a 1. listop. 1904.[56])

Delegátů na těchto sjezdech od r. 1874 do r. 1904 konaných bylo vždy k jednomu nanejvýš k dvěma stům. Časopisů strany, měli socialní demokraté čeští: r. 1890: 14, r. 1893: 20, r. 1894: 19, r. 1897: 27, r. 1898: 32, r. 1901: 35, r. 1903: 38, r. 1904: 39.[57])

---

[55]) Referáty ovšem stručné jsou (vyjímaje zvlášť vydaného »Protokolu o sjezdu Hainfeldském« roku 1889): v »Kalendářích českoslov. dělnictva v Rakousku« na r. 1893 v Brně str. 18., na rok 1894 v Brně str. 20., na rok 1895 v Praze str. 26., v Hlasu Národa« č. 97. ze dne 8. dubna 1896 v Praze, dále v »Kalendářích dělnictva českoslov. na r. 1898 v Praze str. 89., na rok 1901 v Praze str. 120., na rok 1903 str. 135., na rok 1905 v Praze str. 199. Na 8. posledním sjezdu Vídeňském provedena byla revise programu Hainfeldského.

[56]) Stručné referáty z těchto sjezdů jsou v »Kalendáři dělnictva českoslov. v Rakousku« na r. 1893 v Brně str. 19., na rok 1895 v Praze str. 19., v »Národní Politice« čís. 145 roku 1896 v Praze, v »kalendáři dělnictva českoslovan. v Rakousku na r. 1899 str. 101., na r. 1902 v Praze str. 126., na r. 1904 v Praze str. 178, a o sjezdu v Prostějově vydán r. 1905 v Praze zvláštní protokol.

[57]) *Statistika tato* čerpána ze seznamu časopisů strany uvedených v »kalen*dářích dělnictva* českoslov. v Rakousku« od r. 1890 až do r. 1905.

Při říšských volbách poslanců do 5. kurie bylo v zemích koruny české pozorovati následující postavení social. demokratů:

Voleb. okres:	Hlasy social. demokr. R. 1897	Hlasy social. demokr. R. 1901	Hlasy křesť. socialů R. 1897	Hlasy křesť. socialů R. 1901	Hlasy nár. soc. R. 1901
Praha	15.149	8.134	3.132	—	2.763
Kladno	416	257	—	—	414
Stříbro	—	149	222	—	—
Cheb	356	247	—	—	—
Žatec	344	202	—	—	—
Litoměřice	425	475	—	—	—
Ml. Boleslav	319	133	6	—	259
Liberec	530	475	—	—	—
Trutnov	330	212	—	—	—
Jičín	191	77	12	1	298
Kr. Hradec	120	42	20	41	192
Litomyšl	147	119	42	65	236
Čáslav	48	41	59	21	71
Kolín	106	60	18	—	191
Tábor	88	59	37	7	32
Čes. Budějovice	196	146	—	—	—
Písek	150	121	30	29	—
Plzeň	436	226	7	—	403
Brno	17.454	9.818	3.181	6.095	7.705
Jihlava	76	37	228	173	—
Znojmo	44	62	—	121	—
Uh. Hradiště	112	16	329	423	81
Val. Meziříčí	91	26	254	309	332
Olomouc	228	118	—	17	330
Mor. Šumberk	270	184	—	19	—
Opava	133	207	—	—	—
Těšín	235	247	—	—	—

Ztratili socialní demokraté při volbách v páté kurii r. 1901 proti r. 1897 pouze v Čechách 8717 voličů a volitelů a na Moravě 8012; tedy ztratili celkem 16.729 voličů a volitelů, kteří připadli částečně křesť. socialům, národním socialistům nebo jiným českým nebo německým národním stranám.

V Čechách propadli mimo to r. 1901 mandáty poslanců social. demokratů: J. Steinera na Kladensku, K. Vrátného na Plzeňsku, Dr. Lva Verkaufa na Chebsku, Ant. Schrammela na Litoměřicku, Eduarda Zellera na Žatecku a Jos. Kiersewetera na Trutnovsku. Jediný Jan Hannich na Liberecku prošel. Na Moravě ztratili socialní demokraté mandát po Arnoštu Bernerovi na Olomoucku. Na účet socialních demokratů vítězili národní socialisté.

Nuže a v těchto dobách, kdy bylo potřeba jednoty mezi nami křesť. socialy více nežli soli, v těch dobách počala se strana horkokrevnými a mladšími jednotlivcí roztrhovati ve dva tábory, ačkoliv proti nám vyvstal socialním demokratům a liberálům v národně socialní straně *vydatný* společník. Zapomínalo se na to, že proti

nám »klerikálům« na konec všecky různorodé, ale atheisticky kongruentní živly se spojí. A to bylo nejpovážlivější v celé naší roztržce, že proti nepřátelům byla stará garda křesťansko-socialních vojů seslabena a mladí zápasnici nevytrvali a brzo pouštěli zbraně z rukou. Nepřítel, zvláště v letech 1902—1904 měl volné pole.

Křesťanští socialové, jak poměry v uvedených letech se vyvynuly, měli se více k sobě semknouti a ne se trhati, třebas pro nějakou různost v zásadě nebyla tu shoda. Ale toho na neštěstí nebylo.

Národní socialisté, nový nepřítel křesťanských socialů, jimž po pražských protiněmeckých pouličních bouřích v měsíci listopadu a prosinci roku 1897 postavil se bývalý redaktor liberálních »Národních Listů« Václav Jaroslav Klofáč v čelo, ačkoliv měli červeno-bílý český prapor vysoko nad svojí stranou pozvednutý, přece byli nám, křesťanským socialům, v ohledu směru křesťanského právě tak nebezpeční, jako internacionalní socialní demokracie. Proto mezi křesť. socialy neměla se vzájemnost rozvazovat.

Zásady a snahy národních socialistů po známém prohlášení socialních demokratů v říšské radě, zdály se mnohým Čechům stavu řemeslnického a dělnického správnými — se stanoviska státoprávního, ale to byl jen klam. Národní socialisté právě jako socialní demokraté nerozpakovali se bojovati proti katolicismu pod heslem klerikalismu, kteréž heslo přijali od mladočeských liberálů a radikálů, tiskem i s tribuny právě tak jako socialní demokraté. V tom již roku 1900 nebylo mezi národními socialisty a socialními demokraty pražádného rozdílu, zde si mohli směle proti katolíkům vlastenecky i státoprávně smýšlejícím podati ruce. A národní socialisté ani dnes nejsou a nebudou jinými. Jejich program je smíšeninou výstředního liberalismu a socialismu právě jako program socialních demokratů, rozdíl dělá jenom barva. Socialní demokraté jako internacionálové jsou rudí a národní socialisté jsou Čechové a proto mají za symbol prapor červeno-bílý, ale to na podstatě programové a jeho důslednosti nic nemění. Program národních socialistů přijatý na sjezdu strany v Praze dne 28. září r. 1902 ohledně církve zní: socialism církevní potíráme. Církev nechť podléhá autoritě společenského zákonodárství, v něm pak nesmějí míti církve nijakých privilegií ! ! Tím, doufám, celá národně-socialní strana je nejlépe karakterisována.

Socialní demokraté když se r. 1897 národní socialisté objevili na veřejnosti, vítali je pouze sarkastickými úsměvy; když však viděli, že je směšnými neučiní, pustili se do nich jako dříve do nás — rozbíjeli jim schůze a ostouzeli je v novinách. Činili tak proto, že jim národní socialisté přebírali v dělnictvu kšeft (sbírkami na různé fondy), kterého se soc. demokraté za žádnou cenu nechtěli vzdát a nevzdají. A poměr ten trvá až do dnes. Kde však objeví se soc. demokr. a nár. socialisté na schůzích křesťanských socialů, jako se stalo r. 1903 v Plzni a jinde, tam jdou svorně proti nám a nic je od sebe nerozlišuje. Na »klerikály« jsou jako pevná žulová skála a sebe lepší thema křesť. soc. nepřipustí *ke klidnému vyřízení*. Rovněž i v tisku je hanobí Takovými jsou.

X.

Vyhledávání příčin k rozkolu mezi křesť. socialy. Uvítání »Křesťanského Demokrata« redakcí »Lidového Listu«.

Po volbách do páté kurie roku 1897 ještě jakž takž mezi křesťanskými socialy a mezi přívrženci křesťansko-socialní lidové strany zachován byl klid — až na novinářské polemiky proti straně křesťansko-socialní. A polemiky tyto, proti nám, propouštěl více než »Lidový List«, což nejvíce mne zarmucovalo, brněnský »Dělník«, kterému jsem sám před 12 lety s P. Pl. J. Mathonem k založení pomáhal a celou řadu let do něho pracoval. Redaktory »Dělníka« byli v letech 1895—1898 Fr. Rud. Chytil a P. Prok. Šup.

K rozkolu ve straně křesťanských socialů vyhledávány i malicherné záminky, tak na př. již v čísle 7. r. II. »Děl.« ze dne 11. dubna r. 1896, tedy za 18 měsíců po sjezdu Litomyšlském, propuštěn byl článek od J. H. D. »Doplňky a vysvětlívky k našemu programu (litomyšlskému)« a vyhledávána v něm nejasnost, neurčitost — čímž prý strana je poškozována ve výsledcích a psáno hned o zájmovém zastoupení jako choulostivém a také nejasném. A přece pisatel článku na sjezdu v Litomyšli nejen nebyl, ale ani návrh na jasnější a určitější programový článek tam písemně neposlal, ačkoliv měl program v návrhu 8 dní před sjezdem tištěný v rukou jako všichni delegáti. A člen redakce »Dělníka« na sjezdu P. Prokop Šup k programovému odstavci o zájmovém zastoupení ani slovem o zlepšení jeho se také nezmínil. Za to však v »Dělníku« za osmnáct měsíců dovoleno bylo hlásati, že věc »vysvětliti se musí na sjezdu nejbližším«.

Aby však rozpor byl ještě větší a zmatky pestřejší, vystoupil ve schůzi Politického klubu katol. dělnictva v Čechách, konané dne 12. dubna r. 1896 (za vedení schůze místopředsedou Frant. Koryntou), kaplan dp. Emil Dlouhý a při rokování o volební opravě hr. Badeniho na zřízení páté kurie do říšské rady prohlásil se přímo pro všeobecné rovné volební právo do říšské rady a pro všeobecné volební zájmové právo do zemského sněmu král. Českého — proti znění programu.[58])

Že takovéto nedůslednosti, dokud program byl v platnosti, nemohli křesťanští socialové trpěti a že na ně odpovídali, rozumí se samo sebou. Požadování všeobecného rovného hlasovacího práva, kterého se dosud jen protikřesťanské strany zastávaly, musili ovšem křesť. socialové co nejrázněji a hned v zárodcích odvrhovati, a proto dr. Rud. Horský i já v »Dělnických Novinách« počali jsme věc vysvětlovati a zájmové volební právo a s ním program litomyšlský rázně hájiti. Nečinili jsme nic než svoji povinnost jako členové strany.

Než, na tom nebylo dosti: Pražský »Lidový List« propouštěl ještě i jiné články proti straně sjezdem litomyšlským ustanovené a hlavně proti jejím čelním mužům. Tak na př. autor článku »K organisaci« pod pseudonymem Justus v č. 16. r I. ze dne 12. května r. 1897 psal o potřebě a nutnosti výkonného výboru

---

[58]) »Dělník« č. 8. r. XII. ze dne 25. dubna 1896.

nám »klerikálům« na konec všecky různor…
kongruentní živly se spojí. A to bylo
naší roztržce, že proti nepřátelům by…
socialních vojů seslabena a mla…
pouštěli zbraně z rukou. Nepřít…
měl volné pole.

Křesťanští socialové, jak…
vynuly, měli se více k sobě s…
jakou různost v zásadě neb…

Národní socialisté,
po pražských protiněm…
padu a prosinci roku
»Národních Listů« …
červeno-bílý český
přece byli nám, …
ského právě tak…
kracie. Proto r…

Zásady
socialních d…
stavu řem…
stároprá…
socialní
pod he…
liberál…
mokr…
a sc…
pro…
A…
pr…
j…

… strany programu … něm: dr. R. … B. Eichler a … tohoto. A dále … »Lidového Listu« … řečníků těmito … takovéto, zcela ne- … nás tak, jakoby řečníci … socialního odboru družstva … ačkoliv je nikdo nikdy, … a na jejich volnosti jich … jak na své svědomí dosud … bývalý socialní demokrat … proto bude nutno postarati se … lidi úplně volné atd.«[59]) Nejinak … organisaci« v č. 18. a 19. r. I. »Lidového … Vám je potřeba soudruhů nadšených, … jakoby někdo větší schopnost k orga- … křesťansko-socialního nad nás, staré … ruchu »Dělnických Novin«, byl dosud prokázal: … ani zmiňovati. Jak mladí křesť. socialové … nemusím katol. dělnictva, to se ukáže na konec … pro hnutí fakty. … samo — a … čís. 4. roč. II. ze dne 10. listopadu r. 1897 … Lidovém Listu« na sjezd katolických spolků moravských … poukazováno byl 12členný spolkový ústřední výbor a … kde zvolen … zůstaneme v Čechách pozadu, že také takový … zdaž … ovšem též neposlouchal právě jako výbor … by se byl by se měl u nás ustaviti a více jiných … (který … Litomyšlského) socialům mladou stranou stále předhazo- … nám křesťanským proti nám, v lidu jindy nám oddaném, … a nespokojenost … šířena.

Nejvyšší bod v náběhu k rozkolu byl však dosažen, když »Lidový List« za redakce Václava Myslivce v čísle 7. roč. II. ze dne 22. prosince r. 1897 přinesl toto neblahé prohlášení: »Přátelé! V poslední chvíli ještě oznamujeme Vám, že dne 5. ledna 1898 vyjde první číslo čtrnáctidenníku »Křesťanský Demokrat«. Agitujte proň! Redakci povede známý bojovník náš P. Dlouhý-Pokorný.«

V následujícím čísle 8. r. II. »Lidového Listu« doporučovala redakce »Lidového Listu« »Křesťanského Demokrata« zvláštním článkem, v němž »Křesťanský Demokrat« nazván bratrem »Lidového Listu« a voláno tam výslovně s »Novým Životem« (kterýžto list byl založen proti »Vlasti«) »nemáme fondů, nemáme kapitálů, ale máme vůli poctivou atd.«, jakoby nikde jinde nebylo vůle poctivé. Na konec redakce »Lidového Listu« přála »Křesťanskému Demokratu« »hojně zdaru«. Ovšem tomuto přátelství »Li-

[59]) Ferd. Schwarz, dělník nám úplně neznámý, který několikrát v našich schůzích se mihl — jako odpadlík od soc. dem. — a zmizel z hnutí velmi záhy.

dového Listu«, u něhož byl redaktorem Václav Myslivec, nelze se nikterak diviti, když místo P. Emila Dlouhého-Pokorného stal se již druhým číslem »Křesťanského Demokrata« redaktorem Václav Myslivec. Měly tedy oba listy redaktora jednoho a proto mohly snadno oba listy býti si bratry.

Avšak tohle to postřehli »staří« křesťanští socialové a naléhali na utužení a jednotu strany, aby rýpačky a kotrmelce se nemohly dále díti. »Kdo chce býti křesť. socialem — řekli jsme si — ať je jím, a kdo chce býti křesťanským demokratem, ať se nehlásí ku křesťanskému socialismu. Mladí budou tak vehnáni v nemilou situaci, v níž jaksi zůstanou důslednými, a co z toho bude následovati, je věcí jejich a ne naší.« I pracováno k tomu, aby co nejdříve svolána byla důvěrná konference křesťanských socialů, na níž by se rozhodlo, má-li býti ve vykládání programu litomyšlského, jakož i pražského z roku 1896 jednota neb ne. A k památné této konferenci také došlo dne 16. ledna 1898.

XI.

Konference křesť. socialů a křesť. demokratů. Kandidátní listina křesť. demokratů k valné hromadě družstva Vlast. Náš protest proti této listině.

Konference sešla se o 4. hod. odp. v neděli dne 16. ledna 1898 v místnostech Akademického spolku Družstvo Arnošta z Pardubic v Praze (I. čp. 223) a zahájena byla p. Jos. Hovádkem jménem svolavatelů. Předsedou schůze zvolen byl p. Jos. Hovádek a zapisovatelem právník p. Gustav Mazanec. Mně připadl úkol referátu. Schůze byla četně navštívena. Do schůze dostavil se také dr. Rud. Horský a měl ku shromáždění pěknou řeč o jednomyslném a stejném postupu všech křesťanských socialů dle programů. Výsledek schůze byl, že zvoleno 12členné komité, které mělo za úkol, býti pravou rukou zemského výkonného výboru strany a vykonavatelem nutných organisačních prací v zájmu celé strany.

Výbor zemský měl pak těmto pracím dávati svého schválení a měl býti komitétu radou ve spletitých záležitostech.

Do tohoto komitétu zvoleni pak pánové: dr. Rud. Horský, Václav Žižka, T. J. Jiroušek, Matěj Patočka, Frant. Satorie, Václ. Stupka, Jan Vaňura, P. Dlouhý-Pokorný, Jos. Hovádek, Václav Myslivec, Gustav Mazanec a Prokop Jindra.

To stalo se dne 16. ledna a dne 18. ledna měl užší kroužek tohoto komitétu odpoledne v kaplance P. Emila Dlouhého-Pokorného u sv. Jindřicha malou informační poradu, jíž byli přítomni: dr. Rud. Horský, P. Dlouhý-Pokorný, Gustav Mazanec, já a ještě někteří a zde v bratrství ujednáno, jak k pracím přikročiti, aby rozhárané poměry a spory ve straně byly jednou skoncovány. Vyprovodiv po poradě dra. Rud. Horského k železné lávce »u Rudolfinum«, zašel jsem si do Cyrillo-Methodějské knihtiskárny Václava Kotrby s některými rukopisy pro »Dělnické Noviny«, které se zde tiskly — a kde zároveň tiskl se nový list »Křesťanský Demokrat«. Tam náhodou dostal se mně do rukou exemplář 2. čísla »Křesťanského Demokrata«, který měl příštího dne vyjíti.

K mému velikému překvapení četl jsem v tomto listu kandidátní listinu proti listině výboru družstva Vlasť k valné hromadě dne 27. ledna 1898 a do výboru navrhován k volbě P. Dlouhý-Pokorný a já a Václav Myslivec mezi náhradníky. JUDr. Vojtěch Vrťátko z Kolína, kaplan Jos. Frydrych z Dol. Slivna a Frant. Kotrč z Prahy byli z naší kandidátní listiny škrtnuti a P. Dlouhým-Pokorným, mnou a Václavem Myslivcem nahraženi. Šel jsem hned za red. Tom. Škrdlem do domu záložny sv. Václavské, kdež byl schůzi přítomen, a potkavše se v Řetězové ulici, odebrali jsme se do redakce »Katol. Listů« a zde jsme sepsali prohlášení do »Katol. Listů«, aby se nikdo z našich lidí nedal na tuto kandidátní listinu křesťanských demokratů chytit a volil dle kandidátní listiny výboru družstva Vlasť, čímž předejde se novým sporům, křesť. demokraty tajně za zády výboru družstva Vlasť umluveným.

Rozumí se, že když jsme přišli do redakce »Katolických Listů«, nastalo tam velké podivení nad tím, jak se nám dostal do ruky »Křesťanský Demokrat«, jehož bylo toliko několik čísel k censuře na zítřejší den přichystáno a ostatní náklad měl se teprve ráno začít tisknouti. Pátrání, jak se nám list dostal do rukou, zůstalo ovšem bez výsledku a neví to do dnes nikdo. Naše prohlášení vyšlo v »Katol. Listech« zároveň s »Křesťanským Demokratem«.

Tak s námi křesťanští demokraté jednali. Pracovali jsme s nimi v důvěře na smíru a pokoji ve straně a oni v týž čas za námi pracovali proti našim úmyslům i snahám a hlavně ve družstvu Vlasť. Ve 4 hod. odpoledne podávali jsme si s nimi ruce na bratrství a v 6 hodin v týž den už jsme četli v jejich orgánu jejich kandidátní listinu proti listině výboru družstva Vlasť. A pak se měl smír dařiti.

Kdyby byli křesť. demokraté oné kandidátní listiny neuveřejnili, mohli se snadno do výboru družstva dostati, neboť měli již pro sebe z venkova 40 hlasů. Vidouce to, neboť volební listiny byly dle stanov zasílány do výboru, rozvinuli jsme protiagitaci a získali jsme ve 14 dnech proti nim 60 svých hlasů.

Někteří nám zazlívali, že jsme P. Dlouhého-Pokorného do výboru nepustili, ale klamali se: výbor bez něho zůstal pevným a svorným a co se proti družstvu dělo, dálo se mimo výbor a výbor proti všem škůdcům družstva svorně a jednolitě vystupoval — kdyby se však byl P. Dlouhý-Pokorný do výboru dostal, byl by nám zde život ztrpčoval, nebo byl by o všem tendenčně do časopisů referoval, jak to dělal o valných hromadách družstva Vlasť, jichž se súčastňoval.

Když jsem druhý den k Dru. Rud. Horskému s naším prohlášením v »Kat. Listech« přišel a když si je Dr. Horský přečetl, vypadly mu »Katol. Listy« z rukou na zem, tak byl ohromen tím, co včera u P. Dlouhého-Pokorného viděl a co se za jeho zády stalo.[60])

[60]) Křesť. demokraté měli ve výboru družstva Vlasť vítězství jisté. Satorie měl býti u nás domovníkem a jedna matka nám sdělila, že její dcera přijde sem za úřednici, nebo jí to zajistil p. Václ. Myslivec. A až by red. Tom. Škrdle zaplatil dluhy družstva, chtěli se celého družstva zmocniti. Dr. Horského chtěli si

XII.

Kandidatura křesť. demokratů do výboru družstva Vlast a marná práce k smíru. Konečné uzavření smíru »pokud se týče zásad«. Nové porušování smíru »Křesťanským Demokratem« a nový rozkol. Překvapující vystoupení křesťanských demokratů v řečnickém komitétu II. všeobecného katolického sjezdu česko-slovanského. Druhý zemský sjezd křesťansko-socialní strany české a nový smír s křesťanskými demokraty. Druhý všeobecný sjezd katolíků československých v Praze r. 1898.

Dr. Rud. Horský, jako předseda družstva Vlast, pozoruje, že rozkol má se vnésti i do svorného výboru družstva, vykročil proti rozkolu osobně. Aby nedošlo při dvou kandidátních listinách, výboru a oposice P. Dlouhého-Pokorného, ve valné hromadě dne 27. ledna 1898 k zmatkům, podal dne 22. ledna v »Katolických Listech« zasláno. Rozvážnými slovy vedl členstvo k staré osvědčené svornosti, aby kandidáti do výboru byli voleni dle návrhu dosavadního výboru a nikoliv dle návrhu a kandidatury oposice. P. Dlouhý-Pokorný odpověděl dru. Horskému dne 23. ledna taktéž zasláním v »Katolických Listech« a povzbuzoval své stoupence, aby na kandidátní listině oposice setrvali a slov dra. Horského nedbali.

V týž den 23. ledna 1898 měl se sejíti užší kroužek společného komitétu (zvoleného konferencí křesťansko-socialní a křesťansko-demokratické strany konané 16. ledna 1898) opět v kaplance P. Dlouhého-Pokorného jako minule, aby dával takt společné katolicko-socialní akci. Avšak, když křesťanští socialové viděli, jak P. Dlouhému-Pokornému a stoupencům o smír běží, a jak by pod rouškou smíru na zdolání křest.-socialních stoupenců pracovali, řekli si zástupci křesťansko-socialní strany: »Poradu neobešleme, až jak poměry se vytvoří.« I došlo k výroční řádné valné hromadě družstva Vlast 27. ledna; mělo na ní účastenství 66 členů, z nichž náleželo pět oposici, P. Dlouhý-Pokorný, V. Myslivec, V. Koleš, Jos. Mazanec a P. Jos. Řeháček. Valná hromada konala se ještě jakž takž klidně, ale řečí bylo se strany oposice až dost. Avšak výsledek voleb nebyl pro oposici skvělý. Výborem navržení kandidáti zvoleni byli ve valné hromadě 61 hlasy přítomných a 93 hlasy z venkova. Kandidáti oposice dostali ve valné hromadě 5 hlasů a 37 hlasů (lístky) z venkova. I zvoleni byli kandidáti výboru celkem 154 proti 42 hlasům oposice.

Mysleli jsme, že oposice dá nyní pokoj, ale velice jsme se zmýlili. Krátce po valné hromadě družstva Vlast dne 2. února 1898 podniknut byl v »Křesťanském Demokratu« nový útok na družstvo Vlast a v jeho správě stojící osoby. Útok tento propuštěn byl námi bez odpovědi, ale všecky schůzky užšího kroužku komitétu pro smír nebyly za to křesťanskými-socialy obeslány.

---

nechati pro forma za předsedu, red. Tom. Škrdle měl býti i dále administrátorem, ale bez redakce »Vlasti«, a co by byli se mnou učinili, o tom jsme se nedověděli. Tento plán byl nám před lety prozrazen a proto jsme asi 20 demokratických vůdců z družstva propustili a žijeme nyní klidně dále.

Konečně došlo k celkovému sejití se smírčího komitétu dne 7. března 1898 ve spolkových místnostech »Polského klubu« (I. čp. 223. I. posch.). Přítomni byli: Dr. Horský, Tom. Jiroušek, Matěj Patočka, Fr. Satorie, Václav Stupka, Jan Vaňura, P. Dlouhý-Pokorný, Jos. Hovádek, V. Myslivec a stud. právník Mazanec. Mluveno bylo dlouho a ostře, zvláště dr. Rud. Horský se snažil přivésti křesťanské demokraty k společné práci na poli socialním. Nešlo to, měli výmluvu na výmluvu o změnách zásad a kdesi cosi. I navrhl jsem, »aby křesťanští demokraté dali nám křesť. socialům slib, že nehledíce na své osobní představy a idealy, budou s námi zachovávat program litomyšlský a pražský z r. 1896. Tak že společně můžem pracovat. Avšak pp. P. Dlouhý-Pokorný, Myslivec a Mazanec nechtěli nám tohoto slibu dáti. Konečně bylo ujednáno a přijato, že si nebudem zlehčovati programy a budem zachovávat jakýsi »smír zásadní«. Tím tedy došli jsme k přesvědčení, že křesťanským demokratům se vlastně o žádný pokoj a pořádek mezi katolickými socialy nejedná, nýbrž že se jim jedná o podražení nohou dru. Horskému, Tom. Jirouškovi a jejich stoupencům. Ale, aby boje příliš v celé síle nevypukly, udělalo se v poradě této i to, co nemělo významu a co křesť. dem. chtěli.

A pravdu našeho domnění poznali jsme brzo. »Křesťanský Demokrat« vedený V. Myslivcem v čís. 8. ze dne 20. dubna 1898 bil statečně zase do dra Horského, Tom. Jirouška, družstva »Vlast« a »Katolických Listů«. Tak vypadal ten »zásadní smír«. Pohlíželi jsme na to smutně, ale mlčeli jsme, aby — jak jsme byli stále žádáni našemi přáteli — byl »svatý« pokoj a klid. Do nás se pralo v novinách »fest« a my měli býti klidni. Takový rozum se nám dával stále. Avšak došlo to za takových názorů daleko. Oposice odvážila se i více; když pak začaly dopadat rány i na jiné pány, potom teprve bylo zle, ale dokud byl mazán jen dr Horský, Jiroušek a Škrdle, to bylo v pořádku, to byla práce pro smír. Rozumí se, že za těchto poměrů i komitét smíru, zvolený konferencí ze dne 16. ledna 1898, přestal pracovat a rozpadl se na dobro. A rozumí se, že i jeho usnesení o smíru »zásadním« stalo se nemožným. V boření naší jindy svorné strany pokračovalo se katolickými mlado-socialy dál — a veřejnost katolická v domnění, že jde jen o dr Horského, Škrdle a Jirouška, mlčela a pozorovala, jak to dopadne. A dopadlo to pěkně. Katolicko-společenský život je ještě dnes toho nejlepším důkazem.

* * *

Jak řečeno, oposicí začalo se vystupovati nejen ve družstvu Vlast, i v jiných kruzích mělo se poznati, kam směřují a co chtějí křesťanští demokraté. Dne 17 května 1898 zasedala v místnostech Katolické Besedy řečnická komise II. všeobecného sjezdu katolíků česko-slovanských v Praze.[61]) Schůzi řídil vldp.

[61]) V komisi řečnické zasedali: předseda kanovník Jos. Kuchynka; místopředseda provincial Alipius Tonder; jednatel prof. Jos. Havránek; zapisovatel kaplan Jos. Šimon. Ostatní členové byli: Dr Rud. Horský, T. J. Jiroušek, Frant. Vaněček, JUC. Cyrill Vlk, Emanuel Žák, Jan Pauly, Václav Müller, Jul. Košnář, *Emil Dlouhý*-Pokorný a Václav Myslivec.

kanovník Jos. Kuchynka. Na této schůzi za odporu křesťanských socialů prohlašovali P. Dlouhý-Pokorný a V. Myslivec, že na tento II. katolický sjezd česko-slovanský půjde se ve dvou směrech, jako se chodí na katolické sjezdy v Belgii, Švýcarsku a v Italii. Půjde prý se na něj lidem jako křesťanskými demokraty a jako křesťanskými socialy a ženu v rokování prohlásili za rovnou muži a konečně chtěli míti vymezeno: co je strana křesťansko-socialní a co je katolická strana národní. Ovšem na takovéto otázky nemohlo se jim dáti okamžité odpovědi a také proto, že schůze k tomuto cíli svolána nebyla. Vzepřením se přítomných nedosáhli křesť. demokraté toho, co navrhovali, aby II. katolický sjezd česko-slovanský byl nejen katolickým, ale i také politickým. Nemohlo se jim vyhověti, a to vyhověti pány, kteří právě křesť. socialy ani nebyli, ale na nás se těmito pány často naléhalo: »Vyhovte jim!« Zde mnozí pánové poprvé poznali, jak těžko je vyhovovati křesťanským demokratům! Avšak uprostřed rozkolu křesťansko-socialních stran právě v době svolávání II. všeobecného katolického sjezdu do Prahy vzchopil se výkonný sbor strany křesťansko-socialní s drem Rud. Horským v čele a svolal ke dni 21. a 22. srpna 1898 druhý zemský sjezd křesťanských socialů českých a tam stal se v celé situaci rozkolu neočekávaný a netušený obrat. Došlo k smíření křesťanských socialů a tím i sjednocenná svornost byla zajištěna i pro všeobecný katolický sjezd.

* * *

Druhý zemský sjezd křesť. socialní strany v Čechách konal se ve dnech 21. a 22. srpna 1898 (právě ve dny před II. všeobecným sjezdem katolíků česko-slovanských). Za předsedu sjezdu, když jsa navrhován vzdal jsem se ve prospěch p. Jos. Hovádka, (který v týž čas s námi jako v dobách jednoty působil), zvolen týž jednohlasně a za místopředsedy jsou zvoleni: Jos. Brož z Kladna a Jos. Kovář z Rokytníku a zapisovateli Josef Šolle a Václav Prášek. Čestným předsedou, jako v minulých našich sjezdech, zvolen opětně Václav Žižka. Referenty byli: Jos. Hovádek »O zprávě strany«,[62]) Josef Šamalík, rolník z Moravy »O rolnictvu z hlediště křesťansko-socialního«, Václav Žižka »O strojní velkovýrobě a řemeslnictvu«, dr Rud. Horský »O řádu organisačním«, T. J. Jiroušek »O tisku«. Ve schůzi četl se též zvláštní přípis napomínací královéhradeckého biskupa Edv. Jana Nep. Brynycha »O ženské otázce«, abychom i v této byli svorní na stanovisku katolickém.

Na tomto sjezdu mělo účastenství 137 delegátů z 62 míst a měst v Čechách.[63]) K referátům přijaty byly příslušné resoluce. Na tomto sjezdu přijat »Lidový List« za orgán strany, po-

---

[62]) Dle této zprávy od posledního sjezdu 28. září 1896 v Praze konaného přibylo straně křesť. socialní 38 nových katolicky vzdělávacích spolků. Schůzi s přednáškami v Praze a na venkově pořádáno bylo během těchto dvou roků 117. Jak z tohoto viděti, pracovalo se křesťansko-socialními vůdčími kruhy v Praze i na venkově dosti.

[63]) »Děl. Nov.« roč. VIII. č. 1. 1898. Seznam delegátů.

dobně i »Selské Hlasy«, když byli jejich redaktoři V. Myslivec (»Lidový List«) a Jos. Šamalík (»Selské Listy«) slíbili, že budou své listy držeti ve směru programu Litomyšlského z r. 1894, Pražského z r. 1896 a 1898. Konečně vykonány i volby výkonného výboru strany a jsou po vzájemné dohodě do něho zvoleni: Dr Horský, Jiroušek, Žižka, Dr Reyl, Hovádek, Emil Dlouhý-Pokorný, Leop. Havelka a Prokop Holý.

Sjezd byl zakončen modlitbou a křesť.-socialní hymnou: »Zapějme si píseň, bratří«. Rozcházeli jsme se sbratřeni, ale žel ne na dlouho! Nuže a tato sjednocenost křesťanských socialů měla účinek i na II. všeobecný sjezd katolíků česko-slovanských v Praze. Šli jsme na tento sjezd v plném nadšení a jednosvorné mysli: pracovati ve sražených řadách s ostatními katolíky českými v otázkách nám společných.

* * *

Všeobecný katolický sjezd byl velkolepou manifestací katolíků československých a skončil beze všech sporů a zvláštních zjevů, kterých ze stálých předpovědí bylo se dříve co obávati.

Sjezd konán v sálech ostrova žofínského za účasti 4000 katolíků ve dnech 22., 23., 24. a 25. srpna 1898. Mimo čtyři slavnostní schůze a dvě schůze usnášející konáno bylo v různých sálech pražských uvnitř města devět schůzí odborů: 1 školského, 2 socialního, 3 spolkového a organisačního, 3 vědeckého a uměleckého, 4 literárního a tiskového. Socialní řeči přednesli: Dr Rud. Horský »O povinnostech zaměstnavatelů k dělníkům dle Encykliky sv. Otce Lva XIII.«, JUC. Frant. Cyrill Vlk »O letopisech křesťanské charity«, Dr Robert Neuschl »O ženské otázce«, Ant. Rybníček »O křesťanském socialismu a národnosti« (vesměs ve schůzích slavnostních), T. J. Jiroušek »O dělnickém zákonodárství«, Václav Dvorský »O společenstvech živnostenských«, Jos. Elsnic »O společenstvech zemědělských« a Václav Palic »O nedostatku dělného lidu na venkově« (vesměs ve schůzích odboru socialního), prof. dr Vinc. Ruth »O katolicko-politických jednotách«, Jos. Prachař z Brém »O spolku sv. Rafaela pro ochranu katol. vystěhovalců«, Jan Pauly »O organisaci katol. spolků vzdělávacích« a Václav Myslivec »O vzdělávací a zábavné činnosti ve spolcích katolických« (vesměs ve schůzích spolkového a organisačního odboru), Jos. Flekáček »O úkolu katolického tisku ve službách lidstva« a Frant. Vaneček »O povinnostech katolíků k svému tisku« (ve schůzích literárního a tiskového odboru). Ke všem referátům přijaty byly příslušné resoluce.[64])

Sjezd na Žofíně byl prvním katolickým sjezdem v Praze a v prvních místnostech pražských, a representoval se skvěle. Jest-li obdivovala se veřejnost, že na Střeleckém ostrově r. 1896 zasedal v české a národně nedotknuté Praze velký sjezd socialně demokratických internacionalů, žasla velkolepostí prvního katolického sjezdu českého. Od té doby počala veřejnost česká na katol. hnutí zcela jinak a příznivěji pohlížeti než dosud.

---

[64]) Zevrubné zprávy viz ve spisu »Zpráva II. sjezdu katolíků česko-slovanských«. *V Praze. 1898.*

XIII.

Sedmiměsíční trvání výkonného sboru křesť.-social. strany. — Porady v redakci »Dělnických Novin«. — První sjezd katolické moderny v Praze roku 1897 a křesťanští demokraté. — Konference křesťanských socialů dne 16. května 1899 v Praze.

Po skončeném druhém zemském křesť.-socialním sjezdu, na němž jsme se staří a mladí křesť. socialové smířili a zvolili společný výkonný zemský sbor, spěchali jsme na Žofínský ostrov, kde právě v týž den, v pondělí 22. srpna 1898 měl se o 5. hod. odpol. zahájiti druhý velkolepý sjezd katolíků československých. Členové našeho křesťansko-socialního výkonného sboru strany zasedli o 4. hod. odpolední na ostrově Žofínském kolem jednoho stolu pod strom k památné schůzi, jíž předsedal pan *Josef Hovádek*. Schůze učinila usnesení o pracích, kteréž pak v dalších poradách následovaly. Druhá, třetí a čtvrtá schůze konány v měsících září a říjnu v domě družstva Vlast, ale po čtvrté schůzi správce domu red. Tom. Škrdle zemskému sboru oznámil, že již místností družstva pro schůze tyto nepropůjčí, poněvadž někteří členové sboru ze strany mladých křesť. socialů ke družstvu nepřátelsky se chovají, a sbor, nemaje moc tomu zabrániti, aby si tedy vyhledal pro své schůze místnost jinou. Sbor konal pak schůze v domě Cyrillo-Methodějské knihtiskárny, ale zase ne na dlouho, a poslední schůze jeho byly po Novém roce 1899 v hostinci »U stromečku« v Opatovické ulici, kdež došlo k rozdvojení sboru.

První porady sboru věnovány byly projednávání organisačního řádu dle volebních okresů V. kurie. Vydáno též provolání, pojednáváno o vzorných stanovách katolicko-politických spolků, které se měly zakládat, a učiněn pokus, zakládati důvěrnické organisace v Praze i po venkově; ale pokus ten se nezdařil, poněvadž náš katolický lid, vychovaný pouze školou vzdělavací, pro začátky školy a organisace politické neměl ještě porozumění.

Ve sboru došlo často ke sporům, a jednou také P. Dlouhý-Pokorný oznámil (dne 3. listop. 1898) svoji resignaci (poněvadž prý se málo dělá), ale na společnou žádost resignaci odvolal. Ve sboru se pracovalo jakž takž svorně, ale mimo sbor viděli jsme z činů mladých křesť. socialů, že tu není upřímnosti k společné práci, a to mne pohnulo, když sbor neměl disciplinární moci dělat pořádek ve straně a k této moci se neodhodlával, že jsem ze sboru dne 12. prosince 1898 vystoupil a v »Dělnických Novinách«, abych věci neškodil, o tom se nezmiňoval; až k naléhání mnohých přátel učinil jsem tak teprve dne 16. ledna 1899, kdy sbor klidně pracoval dále — ale s dr. Rud. Horským v zásadních otázkách mnohokráte se střetl.

K velikému poplachu však došlo, když P. Dlouhý-Pokorný se svými stoupenci založil počátkem měsíce března podporující a pohřební katolický spolek »Budoucnost«, ačkoliv právě nacházel se ve vývoji mladý podp. a pohřební spolek »Slavín«, založený P. Janem Paulym. Záležitost tuto chtěl urovnati správní výbor Zemského sdružení katol. vzdělavacích spolků, kde P. Dlouhý-

Pokorný, P. J. Pauly, Dr. Herman, Václav Dvorský, JUC. Josef Šindler byli zároveň členy, ale urovnání se nezdařilo. P. Dlouhý-Pokorný ve schůzi výboru sdružení, dne 14. března 1899 konané, ku všem dotazům mlčel a mlčel i přes prosby P. Jana Paulyho a jiných. Výbor pak většinou založení »Budoucnosti« neschválil.[65])

Avšak ještě významnější schůzi konal pražský »Lidový spolek« dne 12. března 1899 ve velkém sále záložny Svatováclavské. Zde předseda *JUDr. Fr. Herman, Václav Dvorský a JUC. Jos. Šindler* podrobili socialní činnost P. Dlouhého-Pokorného a jeho stoupenců zdrcující kritice; konstatovali, že tato činnost vede jen k záhubě jindy svorné a jednotné křesťansko-socialní strany a že si práci v táboře křesťansko-socialním zošklivi i lidé, kteří již mnoho dobrého ve straně vykonali. Tito řečníci zde hlavně obhajovali osvědčenou činnost dra Rud. Horského, Tom. Škrdle a T. J. Jirouška a konečně proti působení P. Dlouhého-Pokorného přijata řízná resoluce, v níž se proti dalšímu vyvolávání sporů protestuje.[66])

V pohnuté této době, kdy bylo již jasno všem křesť. socialům strany dra Rud. Horského, že stoupenci křesťanského demokratismu s P. Dlouhým-Pokorným v čele pracují k opanování hnutí křesťansko-socialního, dru Rud. Horskému, stále shovívavému a trpělivému, otevřely se oči. Dne 23. března 1899 sešel se opět zemský sbor strany křesť.-socialní v hostinci »U stromečku« a zde se výkonný výbor rozpadl ve dva tábory.

Dr. Horský a Žižka rozmlouvali P. Dlouhému-Pokornému jeho počínání mimo sbor a debata vedla k tomu, že dr. Horský a Žižka ze sboru své vystoupení ohlásili a odešli. Podobně prohlásil své vystoupení písemně i dr. Fr. Reyl z Hradce Králové. Dr. Rud. Horský k přání křesť. socialů vedl s ostatními zbývajícími členy sboru (Žižka, dr. Reyl a Jiroušek) stranu křesť. socialů dále — až do opětného svolání konference a sjezdu.

Jak se křesť. socialům se stoupenci P. Dlouhého-Pokorného a Václ. Myslivce těžce pracovalo, může každý posouditi z toho, že skoro v každé schůzi výkonného sboru byl spor o zásady. Mimo to vedle »Lidového Listu« i »Křesťanský Demokrat«, založený P. Dlouhým-Pokorným a jím zároveň vedený (až do dne 7. prosince 1898, kdy zašel[67]), práci naši nám stěžoval. »Křesť. Demokrat« přinášel totiž články, v nichž bez ohledu na situaci a jednotu strany vykládán byl křesťanský demokratismus jako něco lepšího, než je křesťanský socialismus.[68])

[65]) »Děl. Noviny« r. VIII., č. 14.

[66]) »Děl. Nov.«, roč. VIII., č. 14. ze dne 16. března 1899.

[67]) Zajímavým a poučným pro tehdejší dobu bylo ohlášení redakce, jímž zastaven »Křesťanský Demokrat« v č. 23. a 24., kde odpouští redakce svým nepřátelům, kteří »Křesť. Demokratu« „podkládali zásady nekatolické — vycházení moci z lidu atd.«, a na konec dáno veřejnosti v ohlášení »S Bohem« a »Na shledanou!« Slovo »Na shledanou« mělo svůj význam.

[68]) »Křesť. Demokrat«, č. 22. ze dne 2. listopadu, čís. 23. a 24. ze dne 7. prosince r. 1898 podal řadu článků pod nadpisem »Arcibiskup Ireland o křesťanské demokracii«, kteréž nikterak na naše poměry se nehodily a k utužení křesťanského *socialismu u nás (přízni*vým líčením křesťanského demokratismu) nikterak neprospěly.

Po odchodu dra Horského, dra Reyla a Václava Žižky ze schůze výkonného sboru strany dne 23. března 1899 došlo ihned k několika poradám v redakci »Děl. Novin«. Uvažovaná situace křesťanskými demokraty přivoděna během posledních dvou let. V poradách měli účastenství: Dr. Fr. Herman, dr. Rud. Horský, JUC. Jos. Śindler, ThC. Jan Pauly, red. Tom. Škrdle, V. Kotrba, T. J. Jiroušek, P. Ant. Jemelka, Josef Šolle, Václav Dvorský, Rudolf Vrba a j. Z porad těchto vyšlo ono rázné prohlášení o sedmi odstavcích, které proti směru a taktice P. Dlouhého-Pokorného a jeho stoupenců podali do »Katolických Listů« dne 8. dubna 1899 (roč. III., čís. 96.) pp.: Dr. Rud. Horský, JUDr. Fr. Herman, JUC. Jos. Šindler, ThC. Jan Pauly, Tom. Škrdle, Václav Kotrba, Jan Vokoun, Václav Špaček, Václav Žižka, T. J. Jiroušek, Rud. Vrba, Václav Dvorský, Václav Stupka, Frant. Satorie a Frant. H. Žundálek. — P. Dlouhý-Pokorný dal na toto prohlášení »Katolickým Listům« 10. dubna 1899 opravu dle § 19. tisk. zák., avšak podepsaní v »Katolických Listech« ze dne 12. dubna t. r. v zasláno prohlásili poznovu, »že trvají na tom, co po zralém uvážení v »Katol. Listech« dne 8. dubna uveřejnili. Tím polemika skončena.[69])

Dále bylo v poradách v redakci »Dělnických Novin« usneseno, požádati dra Rud. Horského, aby svolal předběžnou konferenci důvěrníků a potom teprve sjezd.

* * *

Rozkolům ve stranách, v lidu i v literatuře katolické byla příznivá léta 1896—1902 a teprve rokem 1904 nastalo jakési uklidnění. Rozkolu mladých ve straně křesť.-socialní v Čechách předcházel rozkol v katolické literatuře objevením se tak zvané katolické moderny, jejíž průkopníkem byl na Moravě roku 1896 založený »Nový Život«, vedený P. Karlem Dostálem. Mezi »Novým Životem« a »Vlastí«, řízenou P. Tom. Škrdlem, došlo často o nové směry k řízným výměnám názorů. Modernou katolickou na seslabení směru, jaký »Vlast« dala katolickému písemnictví od roku 1884 a zvláště katolické žurnalistice, vystupováno »Novým Životem« zcela bezohledně a s jistým úspěchem. Ke katolické moderně začali se kloniti i lidé jinak až dosud družstvu Vlast a jeho časopisům věrní. A poněvadž vůdcové vznikající nové křesťansko-demokratické strany účastnili se ruchu katolické moderny, byl vznik nové křesť.-demokratické strany pro křesťanské socialy tím povážlivější. Ruchem katol. moderny posilnění křesť. demokraté odvažovali se pak i hnutí křesťansko-demokratického proti křesťanským socialům, jimž nebezpečí šlo se dvou stran: z literatury a z hnutí.

Že se nemýlíme, ukazuje nejlépe první sjezd »Nového Života«, konaný v památný pátek dne 25. srpna roku 1897 v sále

[69]) Jak zmatené poměry tehdy panovaly a jak se dobré od zlého a prospěšné od zhoubného nerozeznávalo, vysvitá z toho, že prof. české boh. fakulty Dr. Eugen Kadeřávek, muž jinak zbožný a pevných zásad, počínání naše veřejně v »Katol. Listech« káral a P. Dlouhého-Pokorného se zastával.

záložny Svatováclavské v Praze. Čestným předsedou sjezdu zvolen byl starosta záložny Svatováclavské, prof. *Jan Drozd*, a řídícím předsedou *P. Sigismund Bouška* O. S. B. Na sjezdu měli účastenství: P. Prokop Šup, zástupce »Hlasu« a »Hlídky«; Baar, kaplan; Zelinka, ředitel kůru; Knotek, Čáp, Strnad, Myslivec, Coufal, Suchánek, Grunt (nyní v Americe), Jos. Hübsch, dr. Hruban, Bílek, Kubát, Dlouhý-Pokorný, Kverka, Chvojková, Fanta, Vaněček, Pospíšil, Musil, Skopec, Klür, Amort, P. Burian O. C. S. R., P. Paukner, O. C. S. R.; dr. Vondruška, Portl, Bečvář, dr. Tumpach, Schwarzová, Dvořáková, Vyhlídal, Leubner, Tauber, Sauer, Kadlčák, Dostál-Lutinov, Rozsypalová, Radlová, Reneltová, Jiří Karásek, Antonín Procházka, Kučera, Rybák a j.[70]) Julius Zeyer se omluvil.

Na sjezdu referovali: Karel Dostál-Lutinov »o vývoji a cílech našeho hnutí.« — P. Sig. Bouška »o mysticích a Arn. Hellovi.« — Fr. Bílek »o ideálu křesťanského umělce.« — Aug. Rozsypalova »o ženské otázce.« — P. Fr. Holeček »o katolickém divadle a dramatu.« — P. Emil Paukner »o katolické hudbě.« — Otakar Tauber »o bohatství a hloubce naší liturgie.«

Založením »Nového Života« a tímto sjezdem dána vzpruha k rozvoji nejen katolické moderny, ale i novým křesťansko-demokratickým heslům v křesťanském socialismu, jimž staří křesť. socialové celou silou se vzpírali, a to z příčin a důvodů zcela vážných. A že měli pravdu, ukázalo se dosti záhy.

* *
*

Krátce po poradách v redakci »Děl. Novin« koncem měsíce dubna svolal dr. Rud. Horský na den 16. května 1899 do Prahy konferenci důvěrníků strany křesťansko-socialní, hlavně za tím účelem, aby účastníci přehlédli a posoudili situaci strany a poradili se o prostředcích k nové práci, když smír se nezdařil. Konference konána v sále Katolické Besedy. Sešlo se 63 důvěrníků, kteří zastupovali 31 míst v Čechách. Z Moravy dostavili se 4 hosté. Konferenci předsedal *dr. Fr. Reyl;* místopředsedy byli *Jos. Brož* z Kladna a *Václav Žižka* a zapisovateli Frant. Jirásko, kaplan z Rovné a Gustav Toužil, red. »Katol. Listů« z Prahy.

Zprávu o činnosti a stavu strany bylo podati mně. Uvedl jsem v delší řeči mimo jiné, že existuje dnes (r. 1899) celkem 281 křesťansko-socialních spolků, jednot katol. tovaryšů a jednot Svato-Josefských v zemích koruny české, z nichž je v Čechách: křesť.-soc. spolků 118, Sv. Josefských Jednot 36 a Jednot katol. tovaryšů 23. Úhrnem 177. — Na Moravě uvedl jsem 48 křesť.-social. spolků, 12 Sv. Jos. Jednot a 29 Jednot katol. tovaryšů. Úhrnem 89. — Ze Slezska uvedl jsem 12 Jednot katol. tovaryšů a 3 křesť.-socialní spolky. Tedy úhrnem 15 spolků.[71])

Po této zprávě rozvinula se porada, v níž měli účastenství: Dr. Rud. Horský, dr. Frant. Reyl, ThC. Jan Pauly, P. Králíček

[70]) Tak doslovně referuje se v »Katolických Listech«, roč. I., v čísle 236. roku 1897.

[71]) »Spolkové Listy« při »Děl. Novinách«, čís. 10. 1899.

z Moravy, JUDr. Fr. Herman, Jos. Brož z Kladna, Fr. Schneider z Jindř. Hradce, Karel Skultéty, říd. učitel ze Šestovic, JUC. Jos. Šindler, red. Tom. Škrdle, Fr. Blažko, kníž. arcib. vikář a farář z Noutonic, dr. Jos. Burian, kanovník vyšehradský, Fr. Satorie z Prahy, J. Jelínek, učitel z Malotic, P. Rud. Vrba, spisovatel a j.

Konferencí bylo usneseno: »1. Budiž dle možnosti svolán zemský sjezd delegátů strany. Svolají jej dr. Horský, Žižka, dr. Reyl a Jiroušek. — 2. Jmenovaní členové sboru povedou správu strany až do sjezdu a přiberou si pomocné přísedící do svých porad. — 3. Shromáždění nesouhlasí s dosavadní rušivou činností a taktikou P. Dlouhého-Pokorného a k této činnosti a taktice hledíc, nemůže ho dále uznávati za člena strany křesťansko-socialní.« — První dva odstavce byly přijaty jednohlasně a třetí přijat až na dva hlasy.[72]) Tím konference skončena.

XIV.

Sjezd katolíků českých v Hradci Králové r. 1897. — Slavnost desítiletého trvání Jednoty Katol. tovaryšů v Hradci Králové. — První sjezd křesťansko-socialní strany lidové v Praze. — Sjezd katolíků českých v Turnově. — Třetí zemský sjezd křesťansko-socialní strany v Praze r. 1899.

Právě v čase, kdy byl v Praze rozkol ve straně křesťansko-socialní již po dva roky (1895—1897) v proudu, hýbal se český východ. V Hradci Králové zasedal od r. 1893 na biskupském křesle kněz-vlastenec a rozhodný přítel katolického hnutí Eduard Jan Nep. Brynych a snažil se horlivě probuditi katolické vědomí lidu v občanském životě.

Prvním velkým krokem k tomu byl sjezd katolíků českých svolaný ke dni 22. a 23. srpna 1897 do Hradce Králové. Sjezd byl velice četně navštíven, vydáno bylo k němu na 6000 vstupenek a v průvodu z kathedrály do Adalbertina, které právě bylo vysvěcováno, kráčelo pod 16 prapory křesť. socialních spolků a katolických jednot na 1000 dělníků a řemeslníků. Sjezdu předsedal K. E. hr. Nostic.

Na sjezdu mluvili: předseda Karel Ervin hr. Nostic »O politice«, ředitel Lepař »O životě rodinném,« red. Fr. Štábl »O tisku,« prof. dr. G. Domabyl »O českých dějinách,« Jos. Kruber »O rolnické otázce,« Václav Myslivec »O otázce dělnické,« biskup Eduard Jan Nep. Brynych »O otázce školské« a dr. Rudolf Horský »O otázce socialní.« Sjezd konal se v Klicperově divadle.

Při sjezdu tomto konal se zároveň sjezd katol. spolků z diecése královéhradecké v sále Adalbertina, na němž mělo svými delegáty účastenství 50 spolků.

* *
*

Vedle sjezdu královéhradeckého jest nám ze života a hnutí katolíků v Hradci Králové zaznamenati ještě jeden potěšitelný zjev. 3. dubna r. 1899 pořádala také Jednota katolických tova-

---

[72]) »Děl. Nov.« roč. VIII., č. 19. r. 1899.

ryšů v Hradci Králové oslavu svého desítiletého trvání, jíž se účastnilo mnoho katolických a křesťansko-socialních spolků diecése s 250 zástupci. Slavnostní kázaní ve chrámu Páně sv. Ducha měl básník Vladimír Hornov, katecheta z Pardubic. Ve slavnostní schůzi, již zahájil skvělou řečí předseda jednoty dr. Fr. Reyl, podána obšírná zpráva, z níž vysvítalo, že během 10 let přijal spolek 6127 zl. a vydal 5296 zl. a že v pokladně zůstává 830 zl. Přednášek za tu dobu konáno 124, 77 zábav a divadelních představení. Spolek vedou: od r. 1888 do r. 1892 dr. Vincenc Ruth a od roku 1893 dr. Frant. Reyl. Čestnými členy jmenováni ve slavnostní schůzi také vůdce křesť.-socialní strany dr. Rudolf Horský a red. T. J. Jiroušek, který, jak zpráva jednatelská uvádí, sháněl první hloučky křesťanských socialů a volal jako laik, aby se též katoličtí kněží práce chápali. [73])

Na banketu mezi tovaryši byl také přítomen biskup Edv. Jan Nep. Brynych a v odpolední slavnostní schůzi mluvil čestný člen dr. Rudolf Horský skvělou řeč »O křesťanském socialismu«, a redaktor »Obrany Práce«, Antonín Ryp z Brna »O budoucnosti maloživnostníka a malého průmyslu.« Večer pak zakončena slavnost divadelním představením v sále Jednoty katol. tovaryšů.

Tak bylo na jaře v Hradci Králové, ale hůře bylo pro hnutí po čtyřech měsících v Praze.

* * *

Dílo rozkolu po tříletém působení křesťanských demokratů mezi křesťanskými socialy českými dokonáno bylo ve dnech 13. a 14. srpna 1899. Po oba dva dny zasedal v sále záložny Svatováclavské v Praze první zemský sjezd křesťansko-socialní strany *lidové*, ačkoliv proti jeho svolání a konání v zájmu křesťanskosocialní svornosti veřejně v »Dělnických Novinách« (roč. VIII. č. 24. dne 10. srpna 1899) protestovali zástupcové křesťanskosocialních organisací: v Častolovicích, Cuclavi, Dohaličkách, Černilově, Chlenech, Hradci Králové, Kostelci nad Orlicí, Ličné, Podštátě, Slezském Předměstí, Sopotnici a Vamberku a proti jeho jednání protestovali pak (v Děl. Nov. r. IX, č. 1. ze dne 1. září 1899) zástupcové křesť. socialního spolku v Nýřanech.

Za předsedu sjezdu zvolen svolavatel Jos. Hovádek, a za místopředsedy P. Jos. Filler, kaplan ze Semil a Leop. Havelka, horník z Příbrami. Sjezdu bylo přítomno 90 mužů, mezi nimiž 10 kněží. Zprávu o činnosti výkonného sboru strany a jeho rozkladu podával P. Prokop Holý, kaplan z Příbrami. Když dotkl se referent jména Jiroušek, ozval se ve shromáždění (dle zprávy referenta »Katol. Listů«) smích, a když mluvil o stanovisku socialního odboru družstva Vlast k stávce tkalců v Úpici, kde stávkaři chtěli do schůzí stávkujících řečníka, bylo ze shromážděných voláno: »Jiroušek se tam bál, aby nebyl bit!« Dru Fr. Hermanovi, předsedovi »Lidového spolku« v Praze, provoláno »Hanba!« a dr. Horský zkritisován »důkladně«. P. Kasal, kaplan z Polné,

[73]) »Obnova« roč. V., čís. 14. dne 6. dubna 1899. Hradec Králové.

mluvil cosi o činnosti vyšších duchovních a slč. Aug Rozsypalova »o ženské otázce.« Do debaty zasahli také: horník Hájek z Příbrami, Vilém Koleš z Prahy, Al. Švejda z Libšic, P. Dlouhý-Pokorný a Leop. Havelka. Na konec zvoleni jsou do výkonného sboru křesťansko-socialní lidové strany: Jos. Hovádek, Aug. Rozsypalova, Gustav Mazanec, Trávníček, Václav Vainar z Mýta, P. Jaroslav Rouček z Vepřku, P. Dlouhý-Pokorný, P. Jos. Filler ze Semil a Leop. Havelka. Za náhradníky jsou zvoleni: P. Ant. Svatoš z Červeného Kostelce, Handlíř z Prahy, Jos. Kovář z Rokytníku, P. Václav Šitina z Hronova, Musil z Čáslavi a P. Kasal z Polné. [74])

Pražská »Obrana« za vedení redaktora P. Jos. Šimona sama o celém jednání sjezdu v roč. XV., čísle 16. ze dne 20. srpna 1899 poznamenala: »Roztržka v křest.-socialní straně dne 13. a 14. srpna zvolením nového osmičlenného výkonného výboru jest dokonána. Bylo mnoho, až příliš mnoho mluveno — a ne bez útoků, posměchů a ironie až urážlivé! (Dle referátu »Katol. Listů«.) Litujeme tohoto díla rozkladného.« — A když se pak dr. Rud. Horský musil po sjezdu brániti zaslány v »Dělnických Novinách« proti »kritice« politických odpůrců, napsala opět »Obrana« ve článku »Boj v křesťansko-socialní straně« tato mnohá srdce zarmucující slova: »Čeho se dožil starý vůdce dr. Fr. Lad Rieger, toho se dočkal u nás také dr. Horský, vůdce křesťanských socialů. Nezasluhoval za svou opravdu nezištnou a obětavou práci toho, čeho se mu dostalo na sjezdu dne 13. a 14. srpna 1899. Jest vážné nebezpečí, že radikalismus proniká i ve vrstvy našeho kléru. Přes organisaci našeho katolického lidu v Čechách učiněna jest osudná černá čára. Jsme tam, kde jsme byli před lety, snad ani tam ne. Pracně jsme dobromady sehnali několik jednot, a již jest tu naše česká nesvornost! Sotva začaly se jeviti krásné květy na stromě našeho spolkového života, přišel mráz osobních choutek, aby téměř všecko zničil. Sjezdy »Nového Života« a sjezd strany křesťansko-demokratické naplnily nás lítostí a žalem.« [75])

Tolik napsal o roztržce mimo hnutí naše stojící list »Obrana«.

* * *

Utěšenější událostí hned po pražském sjezdu křesťansko-socialně-lidové strany byl sjezd katolíků českých v Turnově, konaný dne 20. a 21. srpna r. 1899 v divadelní budově »Slavie« za velikého účastenství. Sjezdu předsedal Karel Ervin hrabě Nostic. Pozdravy přednesli dr. Fr. Krásl, praelat metrop. kap. svatovítské z Prahy, dr. Jan Soukup, kanovník z Hradce Králové, a dr. Al. Jirák, kanovník z Čes. Budějovic.

Mluvili slavnostní řečníci: dr. Fr. Reyl »O nutnosti spolkového života katolíků«, JUC. Fr. Cyrill Vlk z Prahy »O nutnosti sjednotiti všechny síly k dosažení hledaného blahobytu vezdejšího«, dr. Fr. Kordáč z Litoměřic »O úkolu duchovenstva v naší době«, dr. Rudolf Horský z Prahy »Kterak pojímají liberálové,

[74]) »Katolické Listy«, r. III., č. 224. ze dne 25. srpna 1899 článek »Sjezd jedné frakce křesťanských socialů«.

[75]) »Obrana« roč. XV., č. 17. str. 351 ze dne 5. září 1899. Praha.

socialní demokraté a křesťanští socialové národnost a vlastenectví« a dr. Robert Neuschl z Brna »O křesťanské nauce spravedlnosti, lásky a autority v životě společenském.«[76])

Sjezd byl velice zdařilý a zakončen za velikého nadšení pro katolickou věc v Čechách.

* * *

Krátce po sjezdu křesťansko-socialně-lidové strany sešel se v sále Katolické Besedy dne 28. září 1899 v Praze, dr. Rudolfem Horským svolaný třetí zemský sjezd strany křesťansko-socialní v Čechách. Přítomno bylo 70 delegátů křesť.-socialních organisací a 40 hostí.

Sjezd zahájil krátkou řečí dr. Rud. Horský a za předsedu zvolen T. J. Jiroušek, za I. místopdředsedu Jan Vlach, b. vik. tajemník a osobní děkan z Luže, za II. místopředsedu Jos. Brož z Kladna a za zapisovatele Vladimír Hornov, katecheta z Pardubic a Frant. Satorie z Prahy. Čestným předsedou sjezdu zvolen jako při minulých sjezdech Václav Žižka, první ze starých buditelů českého dělnictva.

Po zprávě o činnosti a postavení strany, již mně bylo podati za uplynulý rok od posledního sjezdu, referovali pak »o otázce školské« Václav Špaček, řídící učitel z Košátek; »o otázce ženské« P. Rudolf Vrba, spisovatel a red. »Katol. Listů«. K oběma referátům přijaty jsou příslušné resoluce. Tam bylo žádáno, aby škola byla náboženskou a výchova aby dála se pouze učitelstvem ducha náboženského a aby do škol bráni byli žáci, kteří jazyka vyučovacího jsou mocni. Co do otázky ženské přijatá resoluce žádá omezení práce žen v továrnách a dolech, spravedlivou mzdu a j. hospodářsko-socialní požadavky.[77])

Debaty k dennímu pořádku se účastnili: Dr. Rud. Horský, Čeněk Freml z Plzně, Vladimír Hornov, katecheta z Pardubic, Tom. Škrdle, redaktor z Prahy, Jos. Brož, horník z Kladna, Jan Vlach, děkan z Luže, Karel Dašek z Kostelce nad Orlicí, Václav Jenčovský z Hradce Králové, Jos. Elitzer, kaplan z Rychmburku, Václav Dvorský z Prahy, Aloisie Jiroušková z Prahy, Karel Maxant z Karlína, Jos. Popelka z Plzně, prof. dr. Matěj Kovář z Prahy, Frant. Satorie z Karlína a j.

Do Olomouce byl pak zaslán právě jmenovanému knížeti arcibiskupu Pražskému, ndp. Leo ze Skrbenských, tento telegram: »Třetí sjezd křesť. socialů českých v Praze projevuje Vaší Milosti nejhlubší svou oddanost a synovskou lásku.«

Blahopřejné telegramy a dopisy poslali sjezdu: Katolická Jednota v Cuclavi, redakce »Stráže« z Vodňan, Katolická Jednota v Bohuslavicích, Jednota katol. tovaryšů v Netolicích, Jan Bauer, kaplan v Litomyšli, Jos. Bezdíček, kaplan v Kostelci nad Orlicí, P. Amadeus Weber, kaplan v Lambachu v Dolních Rakousích, Spolek katol. tovaryšů a Spolek katol. dělníků v Třebíči na Moravě.

---

[76]) Zvláštní zpráva o tomto sjezdu tiskem nevyšla, ale všecky řeči tam pronešené obsaženy jsou v »Obnově« roč. V. čís. 34. ze dne 25. srpna 1899.

[77]) »Děl. Nov.« r. IX., č. 5. a r. IX. č. 9.

Po těchto sděleních zvoleni jsou do výkonného zemského sboru jednohlasně: Dr. Rud. Horský, Václav Žižka, Tom. Škrdle, dr. Frant. Reyl, Rudolf Vrba, Václav Dvorský, Jos. Brož a Tom. Jos. Jiroušek. Za náhradníky: Matěj Patočka, František Satorie' Josef Schwarz a Václav Průša. Předsedou sboru zvolen dr. Rud. Horský a tajemníkem T. J. Jiroušek.

Tento výbor spravoval záležitosti strany křesť.-socialní do roku 1906 až na některé pány, kteří z něho vystoupili (Václav Dvorský, Rud. Vrba, dr. Fr. Reyl a Fr. Satorie), kteří zastoupeni jsou náhradníkem Vlastimilem Hálkem, farářem z Liboce.

XV.

II. Literární sjezd družstva Vlast. — I. Prakticko-theoretický socialní kurs. První výstava katolické literatury z XIX. stol.

Ve strastech, zápasech a zneuznání, uprostřed nejhlubšího rozkolu nadešel přece zase jednou slavný okamžik celému družstvu Vlast, okamžik, který trval krátce — několik dní, od 26. srpna do 1. září r. 1900, ale všemi, kdož těch několik dní jsou pamětníky, dlouho bude jich s potěšením vzpomínáno. A konečně v životě a v hnutí katolického lidu bude vždy tento okamžik zaujímati jeden z nejskvělejších listů naší historie. Než k věci.

Ve dnech 27. a 28. srpna 1900 konán II. literární sjezd družstva Vlast, s nímž spojeny byly: I. prakticko-theoretický socialní kurs a od 26. srpna I. výstava katolické literatury české v století XIX.

II. literární sjezd zahájen byl 27. srpna slavnostní valnou hromadou Jednoty katolického učitelstva českého, na níž z oboru vychovatelství přednášeli: slečna Augusta Rozsypalova, učitelka z Blovic, a Jos. Vencour, učitel z Moravy. Po této valné hromadě následoval literární sjezd. Ve slavnostních schůzích ve velkém sále Svatováclavské záložny řečnili: předseda dr. Rudolf Horský, biskup Edv. J. N. Brynych: »O náboženství budoucnosti«, dr. Fr. Kordáč: »O nových proudech v literatuře« a prof. Václav Müller »O katolických snahách literárních na rozhraní dvou věků.«

V odborových schůzích mluvili: Vlastimil Hálek, farář z Liboce: »O veřejných katolických knihovnách a čítárnách«, Josef Flekáček, říd. učitel ze Žižkova, přednesl práci dra. M. Kováře, který se pro churavost dostaviti nemohl: »O úkolech historického kroužku družstva Vlast«, Tomáš Pícha, farář z Lipkovy Vody: »O zákonu příčinnosti a účelnosti v přírodě«, Karel Štella, duchovní správce »O významu Tiskové Ligy« a dr. Jan Nepom. Sedlák, kanovník: »O dějinách dědictví sv. Václava se zřetelem k dědictví sv. Jana Nep.«.

V I. prakticko-theoretickém socialním kursu přednášeli ve schůzi slavnostní dr. Rud. Horský »O socialním působení církve v XIX. století« a ve schůzích odborových: Ant. Hoffman, kaplan

z Král. Vinohrad: »O křesť. charitě«, dr. Fr. Reyl, ředitel bisk. semináře v Hrádci Králové: »O spolcích a jejich organisaci«, dr. Rud. Horský, farář ze Šárky: »O taktice našeho boje proti našim odpůrcům a nepřátelům«, Václav Žižka, stříbrník z Prahy: »O křesťanském základě socialní otázky«, Vlastimil Hálek, farář z Liboce: »O socialním úkolu samosprávných sborů«, P. Rud. Vrba, redaktor »Katol. Listů« z Prahy: »O rolnických obilních skladištích« a Karel Schwarz, assistent zemské účtárny »O záložnách Raiffeisenových«.

K literárnímu sjezdu i socialnímu kursu, které byly účastníky z Prahy i z venkova četně navštíveny, došel veliky počet blahopřejných telegramů a dopisů, podobně i k výstavě.

První výstava Katolické literatury české v XIX. století pořádána Literární sekcí družstva Vlast! Podnik, k jehož provedení v jiných zemích sestupují se celé společnosti literátů a učenců za všemožných i zemských podpor, provedlo u nás několik mužů naší literární sekce! Já na příklad byl do podniku toho tak zabrán s plným zápalem nadšení, že ač od svého mládí zuřivý socialista, utekl jsem, abych se ho mohl súčastniti, i z prakticko-theoretického socialního kursu, v němž jsem ani přednášku nepřijal, ač mně dr. Rud. Horský přísně proto domlouval. Časně z rána každého dne, skoro 14 dní, táhli jsme já a Jan Havelka k refektáři arcib. semináře, kde už s nedočkavostí nás očekával také jeden takový literární nadšenec a bývalý instalatér z Národopisné Výstavy, bohoslovec Václav Soukup, rodák klatovský. Refektář byl pln knih, spisů, brožur, novin — hromada vedle hromady. A tohle byl náš živel; v něm zapomínali jsme na svět. A což teprve, když se dostavili další spolupůsobitelé a pracovníci: Tom. Škrdle, redaktor »Vlasti«, Vlastimil Hálek, farář z Liboce, P. Karel Burian, jednatel literární sekce (který měl pro nás také velikou přítažlivost, měl pro nás pokladníkem sekce dp. Tom. Škrdlem v jeho nepřítomnosti svěřenou kasu — a při práci také trochu toho svlažení blízkým »křižovnickým« bylo potřeba) — tu teprv nastalo v refektáři živo. —

Práci jsme měli rozdělenu každý dle nejlepších svých schopností, já pořádal noviny a kde se co dalo, ale hlavně jsem barvami »maloval«. Všecky vchody opatřit nápisy a t. d., zkrátka kde bylo co štětcem potřeba provést, tam jsem byl na místě. Pan farář Vlastimil Hálek přiváděl mne zase do nadšení krasopisem, kterého nutně jsme potřebovali a jehož za nic na světě jsem nebyl schopen, ačkoliv barvičkami dovedl jsem prý zacházet dost obstojně. P. Karel Burian, red. Tom. Škrdle a zvláště Václav Soukup, roztřiďovali zase a umístňovali spisy a knihy v jednotlivá oddělení. K ruce byl nám p. Jan Havelka, který se vzornou trpělivostí a pilností rozvazoval balíky knih, roztřiďoval a přenášel, kam které bylo potřeba. Za čtrnáct dní byla výstava spojenými silami hotova. A byli jsme na ni hrdými.

Co často bylo naším snem a naším přáním v ohledu literárním, to jsme provedli: Uspořádali jsme *»První výstavu kato-*

lické literatury České z XIX. století« tak rozsáhlou a tak bohatou, že tím, co jsme na tuto výstavu snesli, nehonosila se ani »Typografická a literární výstava v Praze r. 1877,« ani literární oddělení na »Zemské jubilejní výstavě české r. 1891,« ani literární oddělení na »Národopisné výstavě česko-slovanské roku 1895«, jak v národopisném, tak ve školském, tak ve spolkovém paláci! —

Na výstavě naší zastoupeno bylo (jak jsem si s cthp. bohoslovcem Václavem Soukupem poznamenal) *615* katolických spisovatelů a redaktorů žijících i zemřelých — hlavně kněží buditelů národa. Zdá se to k víře nepodobné, ale kdo by se chtěl o tom přesvědčiti, může tak učiniti z popisu výstavy Václava Soukupa Klatovského (ve »Vlasti«, roč. XVII., čís. 1.—3.) Jedině středem výstavy rozložena byla díla 239 spisovatelů a kolem středu, po stranách, vyložena byla na stolcích díla 376 katolických spisovatelů! Co se dalo katolického z literatury snésti, sneslo se; sneslo se všecko, co tiskem v XIX. století bylo vydáno a co neslo se duchem katolickým. Také katolická žurnalistika mnou sehnaná a uspořádána vykazovala na stolcích 45 sešitových katol. listů a 58 žurnálů, tedy celkem 103 katolické časopisy ve více než 200 různě změněných exemplářích. Dekorace výstavy byla červeno-bílá.

Výstava otevřena byla v neděli, dne 26. srpna, a zahájena pěknou řečí P. Karla Buriana, kněze řádu křižovnického s červ. hvězdou; těšila se až do svého uzavření dne 1. září 1900 od rána do večera, každého dne, hojné návštěvě. Tak vzácných knih starých katolických spisovatelů, zvláště kněží z doby buditelské a tak mnoho katolických knih, brožur, spisů a časopisů, vícekráte snad nebude ani pohromadě. Škoda, že se to duševní bohatství českého národa, ta nádhera české literatury musila zase majitelům, knihovnám a knihkupcům vrátit a rozeslat do všech koutů zemí koruny České! Ó, kdyby se to bylo dalo skoupit, uložit a zachovat pro budoucnost! Jak mnohý úštěpačný nepřítel duchovenstva a popíratel zásluh jeho o literaturu českou a probuzení celého národa musel by umlknout před tímto museem literatury katolické a národní z XIX. století a schlípnout uši! Škoda, škoda těch pokladů, že se musily rozptýlit! Rozptýlit na vždy! Družstvo Vlast a jeho Literární sekce mohou býti na to hrdy po všecky časy, že se jim alespoň podařilo jednou národ český přesvědčit, kdo to byl, který v dobách národního poklesnutí získal si o nový život Čechů nepopíratelné zásluhy a slávy — navždy!

Kdo bude psát jednou nestrannou a úplnou historii literatury české, nebude moci přejíti přes naši slavnou »První výstavu katolické literatury české z XIX. století.«[78])

O tom jsem přesvědčen.

---

[78]) Kdo by chtěl o této výstavě zevrubněji se informovati a nabýti o ní rozhledu, toho odkazuji na článek »Výstava katolického tisku XIX. století ve dnech 26. srpna až 1. září 1900« od Václava Soukupa Klatovského ve »Vlasti«, roč. XVII., 1900—1901, na str. 68, 138 a 264.

Napsal jsem, že je škoda pokladů z první výstavy katolické literatury české, družstvem Vlast a jeho Literární sekcí v r. 1900 pořádané, že museli jsme je vraceti a rozptýliti, aby se vícekráte dohromady nesehnaly. Než, na památku toho buďtež zde aspoň podány dvě přehledné tabulky, které jsem pokud mně to bylo možno, o časopisech a revuí do výstavy zpracoval a tam vyvěsil. Tabulky měly tento obsah:

I. Katolické časopisy české.

A) Žurnalistika v letech 1849—1900.

Založ.	Zašel	Místo	Jméno listu
1849		Brno	Hlas (od r. 1885 denník)
1867	1896	Praha	Čech (denník)
1870	1875	»	Dělnické Noviny
1885	1899	Brno	Dělník
1885	1896	»	Obecné Noviny
1888	1888	Prostějov	Vzájemnost
1888	1890	Praha	Pražský Týdenník
1888		Olomouc	Mír
1891	1893	Praha	Nedělní dělnická příl. Čecha
1891	1896	»	Večerní Noviny
1891	1900	»	Dělnické Noviny
1891	1899	Mor. Ostrava	Práce
1893	1899	Brno	Obrana práce
1894	1897	Mor. Ostrava	Zájmy Dělnictva
1894	1896	Praha	Hornické Listy
1894	1903	»	Obrana
1895		Králové Hradec	Obnova
1896	1901	Praha	Lidový List
1896	1900	»	Spolkové Listy
1897	1903	»	Katolické Listy
1897	1898	Příbram	Hornické Listy
1897	1898	Praha	Ženské Listy
1898	1898	»	Hornické Listy
1898	1900	Mor. Ostrava	Ostravsko-Přívozské Noviny
1898	1904	Praha	Česká Žena
1898	1900	Vel. Meziříčí	Koruna Svatováclavská
1898		Val. Meziříčí	Noviny z Pod-Radhoště
1898	1901	Mor. Ostrava	Věstník katol. spolků
1898	1898	Praha	Křesťanský Demokrat
1898		Brno	Selské Hlasy
1899	1903	Mor. Ostrava	Ostravské Noviny
1899	1903	Praha	Český Kraj
1899	1899	»	XX. Věk.

Založen	Zašel	Místo	Jméno listu
1899	1904	Čes. Budějovice	Stráž
1899		Třebíč	Stráž
1900	1903	Brno	Obrana Práce a Dělnictva
1900		»	Hlasy z Boskovicka
1900		»	Stráž na Horách
1900		Praha	Naše Listy
1900	1905	Prostějov	Hanácký Kraj
1900		Praha	Věstník katol. duchovenstva
1900		»	Rodinné Vychování

II. Katolické časopisy české.

B. Revue, listy poučné, zábavné, nábož. atd. v letech 1828—1900.

Založen	Zašel	Místo	Jméno listu
1828		Praha	Časopis katol. duchovenstva
1850	1895	»	Blahověst
1867		Brno	Škola Božského Srdce Páně
1871	1885	Praha	Školník (list vychovatelský)
1874		»	Cyrill (list. věn. hudbě a zpěvu)
1875	1904	»	Method (list věn. starožitnictví)
1875		Čes. Budějovice	Ludmila
1877		» »	Václav
1878		» »	Anežka
1878	1910	Brno	Obzor
1880	1892	Praha	Pastýř Duchovní
1881		Brno	Anděl Strážný
1884		Praha	Vlast
1884		Brno	Marianské Květy
1884	1895	»	Literární Hlídka
1884		Praha	Vychovatel
1885		Brno	Museum
1886	1893	Praha	Obrana Víry
1886		Brno	Přítel Dítek
1887	1905	»	Zahrádka sv. Františka
1887		Praha	Růže Dominikánská
1890	1904	»	Slova Pravdy
1890	1905	Brno	Lilie sv. Josefa
1892		Olomouc	Náš Domov
1892		Praha	Rajská Zahrádka
1893		»	Český Kneipp
1893		»	Rozhledy po lidumilství
1893		»	Duchovní Rádce
1894		Olomouc	Kazatel
1894		Praha	Kříž
1894		»	Maria
1894		»	Přítel Dítek

Založen	Zašel	Místo	Jméno listu
1894	1896	Praha	Katechetské Listy
1896		»	Český Jinoch
1896		Kroměříž	Ss.Eucharistia
1896		Brno	Hlídka
1896		Král. Hradec	Časové Úvahy
1896		Nový Jičín	Nový Život
1897	1903	Praha	Alethea
1899	1900	»	Nové Proudy
1899	1903	»	Obrázková Revue
1893		»	Sborník Histor. Kroužku
1900		»	Echo z Afriky

III. Cizozemské katolické časopisy české.

Založ.	Místo	Země	Jméno listu
1893	Ratiboř	Prus. Slezsko	Katolické Noviny
1873	St. Louis	Sev. Amerika	Hlas
1890	Chicago	» »	Přítel Dítek
1894	»	» »	Národ (denník)
1894	»	» »	Katolík
1896	Hallettsville	» »	Nový Domov
1899	La Crosse	» »	Vlastenec
1900	Chicago	» »	Jednota

Když jsme dne 2. září 1900 po uzavření naší skvostné výstavy skládali všecko to bohatství katolické literatury české z XIX. století, schladlo v nás nadšení. Bylo nám líto těch drahých památek naší minulosti, že s nimi se musíme rozloučiti — snad na vždy. Než nutnost toho byla nezbytnou. Do večera byl refektář knížecího arcibiskupského semináře vyprázdněn. Po první výstavě katolické literatury české z XIX. století nezbylo nám nic, než upomínka tak blahá jako nejkrásnější pohádka.

XVI.

Založení zemského sdružení katolických spolků v arcidiecési pražské. — Sjezd sdružení katol. spolků diecése česko-budějovické v Sušici. — Sjezd sdružení katol. spolků diecése královéhradecké v Chrudimi. — Říšské volby v Čechách. — Večírky příznivců »Nového Života« v Praze. — Všeobecný sjezd katolíků českých v Kroměříži. — II. sjezd křesťansko-socialně lidové strany české v Praze.

Dne 31. ledna 1899 učiněn také v Praze krok, aby za příkladem Hradce Králové a Českých Budějovic dostalo se katolickým vzdělávacím spolkům v arcidiecési pražské spolkového

ústředí. V Hradci Králové je měli od r. 1893 a v Českých Budějovicích od r. 1895.

V předu uvedený den svoláni vldp. kanovníkem Dr. Jos. Burianem sešli se zástupci a předsedové katol. spolků vzdělávacích i podporujících: z Prahy, předměstí, z Velkého Břevnova, Černoušku, Drahno-Újezda, Vepřku, Dol. Beřkovic atd., aby přijali stanovy tohoto nového sdružení a zvolili výbor.

Schůzi zahájil uvítav přítomné vldp. kanovník Dr. Josef Burian, jakožto předseda a zapisovatelem schůze byl pan J. Sedláček.

V debatě o stanovách súčastnili se důst. pánové: Emil Dlouhý-Pokorný, kaplan; Jos. Trykar, farář; Jaroslav Rouček, kaplan: p. JUDr. Frant. Herman, p. Václav Myslivec, pan JUC. Jos. Šindler, p. JUC Cyr. Fr. Vlk, p. Václav Stupka, p. Jos. Hovádek, dp. Jan Pauly, kaplan, dp. Frant. Stejskal, kaplan a dp. P. Ant. Ostrčilík S. J.[79])

Když byly některé změny ve stanovách provedeny, přikročeno k sestavení kandidátní listiny a k volbě výboru. Když byl navrhován první kandidát, kterým byl dp. Dlouhý-Pokorný, vystoupil týž pán a navrhoval, aby byly do výboru povolány též dámy a předsedkyně spolků, na př. žen a dívek v Praze. Pí. Klingerová žádala, aby byly do výboru zvoleny dvě dámy a tři mezi náhradníky. Když mnozí se proti tomu ohražovali a poukazovali na to, že jest posud přihlášen jeden ženský spolek, kdežto mužských spolků jest celá řada, a že by to byl velmi křiklavý nepoměr, dáno dámám na vůli, buď jmenovati si ze svého středu jednu kandidátku nebo vyslati do výboru dp. Dlouhého-Pokorného jakožto duchovního rádce spolku, dámy přijaly druhé a dp. kandidát Dlouhý-Pokorný jednohlasně zvolen.

Dále zvoleni do výboru: dp. Jos. Trykar, p. JUDr. Fr. Herman, dp. ThC. Jan Pauly, p. Frant. Satorie, p. JUC. Jos. Šindler, dp. Václav Stejskal, dp. Frant. Stejskal, dp. Jaroslav Rouček, vldp. prof. dr. Vincenc Ruth, p. J. Feuerstein, ř. učitel p. Václav Špaček, dp. farář Frant. Pohunek a rolník p. Mudra; za náhradníky jsou zvoleni: vldp. Václav Kotrch, probošt v Roudnici, redaktor p. Václav Myslivec, rolník p. Hoffmann, p. Jos. Hák, úředník, p. Jos. Šolle, účetní, p. Jan Vokoun a pan Jan Navrátil.

Sdružení trvá do dnes, ale z uvedených pánů ve výboru a mezi náhradníky není ani jediný. Důležitost tohoto ústředí pro katolické spolky v arcidiecési odůvodňuje se životem a hnutím spolkovým sama sebou

* *
*

Významnou událostí v roce 1900 byl také sjezd katolických spolků z diecése královéhradecké dne 9. září 1900 ve staroslavné Chrudimi. Na sjezd dostavilo se 26 katolických spolků z diecése se 16 spolkovými prapory a s 800 členy. Průvod městem a měst-

[79]) »Katolické Listy«, r. III., č. 32., 1. února 1899: »Ustavující schůze zemského svazu katol. spolků v Čechách«

ským parkem znenáhla vzrostl na 12.000 účastníků. Celá konservativní Chrudim byla vzhůru. Na sjezd přijel též ndp. biskup Edvard Jan Nep. Brynych. Po valné hromadě diecésního sdružení katol. spolků následovalo zahájení sjezdu v městském parku, na němž mluvil vldp. dr. Rudolf Horský »O budoucnosti křesť. socialní strany v národě českém.« Sjezd úplně se zdařil a byl pro mnohé na českém východě vzpruhou.

* * *

Roku 1901 dne 3. ledna konány jsou v Rakousku podruhé a naposledy volby do říšské rady na podzim r. 1900 rozpuštěné. Roku 1907 zavedeny jsou v Rakousku volby poslanců do říšské rady na základě všeobecného, přímého a rovného hlasovacího práva. Sčítací katol. kandidáti do páté kurie v den 3. ledna 1900 dostali v pěti okresích v Čechách tento počet hlasů:

Na Královéhradecku Emil Dlouhý-Pokorný, kaplan 41
» Litomyšlsku Dr. Rudolf Horský, farář 65
» Čáslavsku Josef Hovádek, knihař 21
» Táborsku Václav Žižka, stříbrník 7
» Písecku Leopold Havelka, horník 29

Celkem tedy 163 hlasy. Jak všecky ostatní strany při těchto volbách dopadly, vylíčil jsem již v IX. kapitole III. dílu těchto dějin statistickou tabulkou.

* * *

Jako na českém východě v diecési královéhradecké, tak i na českém jihu v diecési česko-budějovické diecésní sdružení katol. spolků každoročně v tom neb onom místě konalo svůj výroční sjezd, aby oživilo katolického ducha v místě.

Tak r. 1901 ve dnech 29. a 30. června konán sjezd diecésních katol. spolků česko-budějovických v Sušici, k němuž se dostavilo 140 delegátů. V průvodu městem šlo členstvo, 20 katolických spolků s 15 prapory. Sjezd zahájil a řídil místopředseda sdružení dp. Jiří Čadek, kaplan z Netolic, a čestným předsedou zvolen J. M. p. Ferd. hrabě Chotek z Volšova.

K dennímu pořádku mluvili: slč. Augustina Rozsypalová »O ženě jako pomocnici mužově«, T. J. Jiroušek »O významu katolických spolků« a dr. Rudolf Horský na thema »Možno-li se křesťanským socialům spojiti s některou stranou v Čechách.«

Sjezd byl skončen za povznášející nálady účastníků.

* * *

Stoupenci katolické moderny, když se jim na mnoze podařilo vniknouti ve kruhy křesťansko-socialního dělnictva, učinili pokus vniknout i mezi intelligenci. Za tím účelem jali se roku 1901 pořádati v Praze, nejprve v místnostech Svatováclavské záložny a na to »u Štajgrů«, tak zvané »večírky příznivců »Nového Života«. Na těchto večírkách probírala se různá themata otázek společenských, literárních i náboženskych. Pořadatelům se jednalo o »obrod« mezi inteligencí a proto napsali ihned,

že »apoštolem tohoto budoucího obrodu jest i »Nový Život« a kdo jdou s ním, jdou jen proto, že si uvědomili touhy svých duší k Slunci a Radosti života — že chtěli státi pevně tam, kde jiní klesali, vzorně čeliti tam, kde jiní se bázlivě skrývali či změkčile slzeli.«[80])

Večírků těchto konáno celkem devět, a to: dne 2., 9. a 19, března, 22. dubna, 6. a 28. května. 4., 10. a 17. června 1901.

K prvnímu večírku poslány byly i pozdravné dopisy od redaktora »Nového Života« Karla Dostála-Lutinova a Jana Šrámka, kaplana z Nového Jičína na Moravě.

Na těchto večírkách referovali: filosof Albert Pražák: »O vlivu umění na duši.« — Em. šlechtic z Lešehradu: »O uměleckém významu básníka Zeyera.« — Frant. Bílek: »O básníku Březinovi.« — Filosof Inoc. Arnošt Bláha: »O socialní otázce.« Debaty se při tomto thematu súčastnili: Emil Dlouhý-Pokorný, JUC. Maška, redaktor »Lidových Listů« Josef Hovádek, PhC. Martin Pernica, Ph. Dr. Vítězslav Nejedl, JUC. Emerich Fiala a Juliana Michalková-Kutnohorská. — Dále referoval PhC. M. Pernica na thema »Proč se odvrací intelligence od náboženství« a v debatě měli účast: Jos. Hovádek, Dlouhý-Pokorný, žurnalista Novotný, JUC. Pospíšil, JUC. Maška a filosof Arnošt Bláha. — V následujícím večírku byla debata o témž předmětu, a mluvili v ní: Emil Dlouhý-Pokorný, Bláha, dr. Nejedl, JUDr. Gustav Mazanec, Pernica, studující filosof Alois Serve-Dichtl a redaktor Hovádek. — Na konec večírku debatováno opět »O socialní otázce.« Hlavní slovo vedli: Emil Dlouhý-Pokorný, studující filosofové: Albert Pražák a Mikuláš Šmok, technik Neumann, sochař Frant. Bílek, Dr. Nejedl, redaktor »Rozvoje« Josef Mikšovský a studující filosofové Bláha a Malý.

Vedle uvedených referentů a debatérů byli mezi účastníky těchto večírků následující pánové a dámy: studující R. Preiss, slč. Marie Kalašova, slč. Zdenka Kalašova, pí. Gabriela Preissová, slč. Antonie Dubcova, slč. Eliška Sedláčkova, p. J. Sedláček, pí. Anna Sedláčková, pí. Julie Michalková-Kutnohorská, Karel Michálek, Fr. Em. Zelenka, Zdenka Braunerová, slč. Julie Emingerova, slč. Augustina Rozsypalova, Alois Koráb, Ed. Stan. Homolka, Ljudevít Pifko, Jan Pražák, Fr. Pořický, P. Alois Svojsík, Vymětal, Jiráček, Václ. Špaček, Kokoška, Matouš a Dvořáček.[81])

Večírky zakončil hlavní svolavatel studující Inoc. Arnošt Bláha dne 17. července 1901 jakožto první jich serii, ale další večírky více se již nekonaly.

Pořadatelé i účastníci měli snad dost na této první serii. Účel byl průzračný, těmito večírky měli se mnozí ze studujících

[80]) »Rozvoj«, roč. II., číslo 8. ze dne 10. března 1901. Praha-Žižkov.

[81]) »Rozvoj«, roč. II., čís. 8. str. 116., čís. 10. str. 148., čís. 11. str. 166, čís. 14. str. 217., čís. 15. str. 231., čís. 20. str. 301., čís. 21. str. 313., čís. 22. str. 327., čís. 23. str. 344., čís. 24. str. 356. články »Přátelské večírky »Nového Života.«

a z intelligence občanské připravovati ke katolické moderně a vychovávati na její nové bojce.

* * *

Nejvýznamnější událostí v roce 1901 byl všeobecný sjezd katolíků českých, pořádaný ve dnech 25., 26. a 27. srpna v Kroměříži na Moravě, k němuž sjelo se z Čech, Moravy, Slezska i Dol. Rakous 110 katolických spolků se 37 spolkovými prapory a 22.000 účastníky. Co Kroměříž stojí, takové velkolepé manifestace v ní nebylo. Sjezdu předsedal dr. Jaroslav hr. Thun z Hohensteinů.

Kromě četných slavnostních a odborových řečníků mluvili na sjezdu také kníže arcibiskup Dr. Theodor Kohn a brněnský biskup Dr. Fr. Sal. Bauer.

Sjezd zasedal při slavnostních schůzích ve zvláštní veliké dvoraně v knížecí arcibiskupské zahradě a odborové schůze konány byly v prostorných sálech a učebnách českého gymnasia v městě.

Jako slavnostní řečníci mluvili:

Dr. M. Hruban, říšský posl.: »O důležitostech a cílech katol. sjezdů a o idei Cyrillo-Methodějské.«

Frant. Valoušek, farář: »O socialní otázce.«

Dr. Fr. Nábělek, profesor: »O víře a vědě.«

Dr. Robert Neuschl, profesor: »O manželství a křesťanské rodině.«

Dr. Karel Visnar, kanovník: »O významu katolictví a katolické církve.«

J. M. Kadlčák, nadučitel: »O školské otázce.«

Dr. Ant. Cyr. Stojan, zem. a říšs. posl.: »O autoritě v církvi a ve státě.«

Dr. Rudolf Horský, farář: »O spolcích.«

Frant. Štábl, redaktor »Hlasu«: »O katolickém tisku.«

V odborových schůzích řečnili:

Dr. Fr. Rouscher: »O významu Říma pro národy vůbec a český národ zvláště.«

J. Halouzka, farář a J. Vychodil, farář: »O misiích mezi Slovany.«

Ant. Rybníček, redaktor »Obrany práce« a dělník Štancl; »O záležitostech otázky dělnické.«

Dr. R. Špaček, profesor: »O lásce křesťanské.«

Tomáš Jos. Jiroušek, redaktor »Našich Listů«: »O záležitostech spolkových«.

Dr. Frant. Nábělek, profesor: »O vědě filosofické.«

Frant. Snopek, archivář: »O naší historii a diecésní zvláště«, a Dr. Jos. Kachník, profesor: »O křesťanském umění.«

Dr. Bronec, profesor: »O literatuře revujní a románové.«

P. Tomáš Šillinger, red. »Hlasu«: »O periodickém tisku.«

Apetaur, učitel: »O škole obecné.«

Ječmínek, učitel: »O zanedbané mládeži.«

Červenka, říd. učitel: »O škole měšťanské.«
Dr. B. Segeta: »O školách středních.«
Fr. Šindler, profesor: »O náboženství na školách středních« a Ant. B. Drápalík, profesor: »O universitách.«

Jak z uvedeného a projednaného materialu viděti, byl sjezd kroměřížský sjezdem pro vědu, náboženství, sociologii a vůbec život společenský veledůležitým a dobré ovoce přinášejícím sjezdem pracovním. Kdo se tohoto sjezdu súčastnil, nikdy mu z paměti nevymizí jeho velikost a význam.

* * *

Druhý a také poslední sjezd křesťansko-socialní lidové strany svolali si křesťanští demokraté ke dni 17. a 18. května r. 1902 do sálu Jednoty katol. tovaryšů v Praze.

Na sjezdu měli účastenství P. T. pp.: Jos. Hovádek, Václav Myslivec, redaktor »Katolických Listů«, Frant. Šafránek, rolník z Dol. Města, Leop. Havelka, horník z Příbrami, Jan Hendrich, studující z Prahy, Vilém Koleš, krejčí z Prahy, P. Dlouhý-Pokorný, kaplan z Prahy, Fr. Jukl, kaplan z Hradce Králové, P. Milo Záruba ze Želiva, Jaroslav Rouček, farář z Vepřku, Karel Bártovský, kaplan v Dol. Beřkovicích, Josef Urban, obuvník z Kostelce nad Orlicí, Karel Janda, kaplan ze Žižkova, Frant. Holeček, katecheta ze Strakonic, Augustina Rozsypalová, učitelka z Blovic, Frant. Satorie, dělník z Karlína, Antonín Barcal, rolník z Tuhaně u Mělníka, Fr. Prudič, kaplan z Červeného Kostelce, Josef Šamalík, rolník a red. »Selských Hlasů« z Ostrova na Moravě, Josef Adámek, rolník z Vojtěchova, Frant. Jelínek, učitel z Malotic, Frant. Korynta, zlatník z Prahy, Jaroslav Astr z Úpice, V. Bibus z Ústí nad Orlicí, Kratochvíl z Kladna, J. Žlábek z Vodňan, Jos. Gross z Mýta u Zbirova, Jos. Kovář z Hronova, Jos. Posledník, kaplan z Radnic, J. Kašpar z Dol. Města, J. Hála z Chocně a Adalbert Kotrba z Prahy, pokud jest známo z »Katolických Listů«, které ve dlouhých článcích v číslech 135., 136. a 138. roč. VI. o sjezdu široce a zevrubně referovaly.

Sjezd zahájen p. Jos. Hovádkem a do předsednictva zvoleni jsou pp. Jos. Hovádek, Jos. Lokvenc z Úpice, Fr. Šafránek z Dol. Města, Leop. Havelka z Příbrami a Jan Hendrich z Prahy.

Zprávu o činnosti strany od jejího založení (dne 13. a 14. srpna 1899) podal p. Vilém Koleš. Zpráva po poznámkách pp. red. Václava Myslivce, Bibuse, Urbana a Emila Dlouhého-Pokorného schválena.

»O postavení strany křesť. soc. lidové v kr. Českém referoval dp. Fr. Jukl. V rozvinuté debatě mluvili Šafránek, red. Myslivec, kaplan Posledník, Hovádek, kaplan Milo Záruba, farář Jaroslav Rouček, kaplan Janda, kaplan Karel Bartovský, Urban, katecheta Holeček, Havelka, kaplan Dlouhý-Pokorný, Bibus, Rozsypalová, Korynta, Astr. Tento bod programu projednán prvního dne, druhého dne měli hlavní slovo o záležitostech hospodářských rolníci Jos. Šamalík, Fr. Šafránek (který téhož dne předsedal), Kašpar, F M. Záruba, Štěpán, Barcal, Hála a j.

Na sjezdu v týž den předčítány byly též na telegraficky zaslané pozdravy došlé telegramy, sdělující děkování a požehnání, které zaslali nejdůst. pp. biskupové: Jeho Eminencí ndp. Leo kard. ze Skrbenských, kníže-arcibiskup pražský, J. M. ndp. Edvard Jan Nep. Brynych, biskup kralovéhradecký, Jeho Excell. ndp. Dr. Martin Říha, biskup česko-budějovický, a Jeho Excell. ndp. Dr. Emanuel Jan Schoebel, biskup litoměřický.[82])

Po skončených debatách o tisku, všeobecném sdružování a organisování strany zvoleni pak do výkonného výboru strany křesť. social. lidové následující pp.: Jos. Hovádek, Václav Myslivec, Vilém Koleš a Emil Dlouhý-Pokorný z Prahy, V. Bibus z Kostelce nad Orl., L. Havelka z Příbrami, Fr. Šafránek z Dol. Města a Frant. Jukl z Hradce Králové. Za náhradníky jsou zvoleni pp.: Karel Bartovský z Dol. Beřkovic, P. Milo Záruba ze Želiva, Jos. Fišer z Radnic a Fr. Prudič z Červ. Kostelce. Mimo tento výkonný výbor zvolena k němu též akční sekce z delegátek pí. Cmíralové z Prahy, slč. Frant. Jakubcové ze Semil, pí. Kaslové z Plzně, slč. Aug. Rozsypalové z Blovic, Škabradové z Hradce Králové, Špeldové z Červ. Kostelce a Vackové z Hronova.

Dle presenční listiny bylo sjezdu tomuto přítomno 176 delegátů a delegátek a 30 hostí.

Průběh sjezdu mnohé účastníky křesťansko-socialně lidové strany tak nadchl, že průchod dávali svému nadšení, jako dp. Fr. Holeček, delegát ze Strakonic, který pravil: »Dnes dmou se prsa radostí, neboť vidíme, že *věc křesťanské demokracie spěje po dráze vítězné.* Vojevůdce Tamerlan pozoroval mravence, který se devadesátkráte vrátil k předmětu, jejž vlekl. Takovou vytrvalost musíme i my sobě osvojiti a úspěchy naše porostou den ke dni.«[83])

Jaroslav Rouček, farář z Vepřku, měl dokonce řeč, všecky účastníky elektrisující, kterou končil slovy: »Naše strana jest Gedeonem, který, vida utrpení svých spolubratří, vstává.«

A za rok byla tato strana tak tichá a tak v koncích, že nebylo o ní ani slyšeti, a nejnadšenější řečník její na sjezdu Jaroslav Rouček stojí nyní (v roce 1908) již po dva roky v řadách nepřátel katolíků jako kněz odpadlý, stojí v řadách pokrokářů a socialních demokratů na Brněnsku. Fr. Holeček jest suplujícím profesorem realných škol na Král. Vnohradech a o hnutí katolické se pranic nestará. A Emil Dlouhý-Pokorný jako odstouplý kněz píše ve svém orgánu »Křesťanská Myšlenka«, biskupy zakázaném, proti bývalým svým představeným i proti katolíkům organisovaným ve straně katol. lidu v Čechách, založené ze všech katol. stran r. 1906.

Tak se časy mění a lidé s nimi. Křesťanský demokratismus svedl mnohé až k socialnímu demokratismu.

---

[82]) »Katolické Listy«, č. 136. ze dne 20. května 1902, článek: »Zemský sjezd křesť. social. lidové strany.«

[83]) *»Katolické Listy«*, roč. VI., čís. 136. 20. května 1902.

XVI.

Rozvoj a rozkvět katolické moderny v letech 1899—1904. — Sjezd zástupců katol. vzdělávacích spolků v Praze r. 1901.

»Dnes prapor náš se rozvíjí.
buchotá bujným vzmachem —
však bude stažen — — —
»Rozvoj« II. č. 5. r. 1901.

V letech 1899—1904 byla smutná podívaná na katolický tábor v Čechách. Na jedné straně stáli staří křesťanští socialové a stoupenci strany katolicko-národní a na druhé straně stáli křesťanští demokraté strany lidové a katoličtí modernisté. Největší potíže byly s katolickými modernisty. V táboře těchto byla valná část mladého kněžstva, něco laiků a také trochu těch, kteří působili mezi křesťanskými dělníky z tábora křesťansko-socialního *lidového* čili křesťansko-demokratického, jak také své straně říkali.

Až do konce roku 1899 zastupoval katolicko-moderní směr tak zvaný *»Nový Život«* na Moravě, avšak v témž roce zdál se mnohým modernistům málo radikálním a tak na podzim r. 1899 jali se tito na Moravě v Olomouci vydávati třikráte v měsíci list nový, pod názvem *»Rozvoj«*, revue pro veřejný život, vědu, literaturu a umění. »Rozvoj« tisknut byl v Olomouci, ale redigován byl z Prahy. A konečně Novým rokem 1900 došlo k tomu, že redakce přestěhovala se do Prahy na Žižkov.[84])

»Rozvoj« vycházel něco přes dvě leta, až v polovici měsíce ledna r. 1902 byl zvláštním listem od Nejdůst. Episkopátu českého světskému i řeholnímu duchovenstvu provincie pražské zakázán. V zákazu tom se výslovně píše: »Dlouhou řadu let pozorujeme, že proti církvi Kristově, jejím sluhům a zařízením pohanami mnohých časopisů *se štve a útočí*. Ba, v novější době i někteří z těch, kteří jsou vyvolení synové církve a k jejím službám zasvěcení, poskytují nejvýše smutné divadlo, úsilovně tříštíce a podvracujíce autoritu Bohem v církvi ustanovenou. V čele boje tohoto způsobu stojí především časopis *»Rozvoj«*, který, ač neuvádí na veřejnost redaktorem kněze, přece předstírá, že jest časopisem duchovenstva, a zabývaje se nejvíce církevními a kněžskými záležitostmi, udává, že při sepisování *zvrhlých článků* má za soudruhy kněze.« — V dalším obsahu list nejdůst. Episkopátu českého lituje těchto zjevů a ku konci přikazuje: »I řídíce se tudíž vůlí Boží a sv. Stolice výslovným předpisem (Constit. »Officiorum ac munerum« VIII. Kal. Febr. 1896 Tit. I. Cap. VIII., 21., 22., Tit. II. Cap. V. 49.) pro Ježíše Krista, který nás bude souditi, *veškeré i jednotlivé kněze i kleriky diecési našich napomináme, zapřisaháme a ve svědomí jejich je zavazujeme, aby »Rozvoj« anebo jinaký podobný časopis, který by se změnou jména jeho směrem snad nastoupil, nečetli, nekupovali a nižadným jiným způsobem nepodporovali.«* List podepsán jest: Leo kard. Skrbenským, arcibiskupem pražským, Dr. Emanuelem Janem Schoeblem, biskupem

[84]) Vydávatelem »Rozvoje« byl studující filosofie Arnošt Innocenc Bláha a odpovědným redaktorem Josef Mikšovský. Redakce a expedice byla v Žižkově, Krasová ul. č. 737. a tiskárna u Kramáře a Procházky v Olomouci.

litoměřickým, Dr. Martinem Jos. Říhou, biskupem českobudějovickým a Edvard. Jan. N. Brynychem, biskupem královéhradeckým.[85])

Z českých katolických listů přinesly tento list Nejdůst. Episkopátu českého v úplném znění »*Naše Listy*« v čísle ze dne 1. února 1902.

A jaký div, že »Rozvoj« byl zakázán. Co všecko »Rozvoj« proti křesťanským socialům, děkanům, vikářům, kanovníkům i biskupům přes dva roky psal, to přesahovalo všecky meze trpělivosti, až struna shovívavosti praskla. Žádný list socialních demokratů, ani těch tak zvaných »ethických« anarchistů a pokrokářů všech národních a socialních odstínů, tak sprostě a tak surově proti katolíkům, biskupům oddaným a umírněným si nepočínal, neštval a nenadával jako »Rozvoj«.

Abych uvedl k těmto slovům některé důkazy, cituji z »Rozvoje« alespoň trochu těch názvů, jimiž tam byli staří pracovníci a buditelové z hnutí a spolkového života katolického poctíváni názvy, jichž se pak nepřátelé katolického života socialní demokraté, národní socialisté i anarchisté v listech svých chápali a proti nám v plné míře jich využívali. »Rozvoj« tituloval nás a o nás psal takto: Tandariaš Šmrkolisa (to platilo red. Tomáši Jos. Jirouškovi), Don Trdle de lla Doj (t p. red. Tom. Škrdlovi), Consorcio maranica čili družstvo »Masť« (Rozvoj, roč. III. č. 3. roku 1902), Tomáš Mocný, Tomášové hodní, Veleinkvisitor pražský Tomáš, Velký Mogul, šedivec, Brutus atd. (platilo red. Tomáši Škrdlovi. Rozvoj, II. č. 27., 30.) Dr. Ošvihla (platilo Dru. Rud. Horskému. Rozvoj, II. č. 23.), Patrie a její Samoderžaví (Rozvoj, II. 27.), Šnupariusové (to platilo děkanům a vikářům, kteří s rozvojisty zdráhali se kamarádit. Rozvoj, II. č. 20. a 30.), posvěcení Vaškové (platilo protirozvojistickým kaplanům. Rozvoj, II. č. 28. roku 1901), nebeské kozy — terciářky (Rozvoj, II. 30.), »Katolické Listy«, aristokratický žurnál, hradba hierarchické pohodlnosti, arcidiecésní kaditelnice (Rozvoj, r. II. č. 19. a 20.), tichošlapská Šimonová »Obrana« (Rozvoj, II. č. 14.) atd.[86])

---

[85]) V »Constitutio Apost. Officiorum ac munerum« Cap. VIII. 21. se praví: »Denníky, listy a spisy periodické, které úsilovně útočí na náboženství a dobré mravy, buďtež zavrženy nejen dle přirozeného, ale i dle církevního práva. I mějž tedy vrchnost církevní péči, kde by bylo třeba, aby vhodně napomenula věřící o nebezpečí a škodě takové četby«. A tamtéž v odst. 22. se dále praví: »Nikdo z katolíků, zvláště z osob duchovních, nechť ničeho neuveřejňuje v takových dennících, listech nebo spisech periodických, leč ze spravedlivé a rozumné příčiny.« A konečně tamtéž v Tit. II. Cap. V. odst. 49. se přikazuje. »Kdo by vůbec překročil nařízení tohoto obecného dekretu, dle různé závažnosti obvinění přísně od biskupa budiž napomenut; bude-li se zdáti příhodno, budiž i tresty kanonickými stížen.« —

[86]) A jak ušlechtilé lokálky měl »Rozvoj«. Tak na př. uvedeme z č. 16. r. II r. 1901 jen tuto: »T o m á š (zde se míní red. Tomáš Škrdle) prý jmenován byl nejvyšším dekretem nejvyšším inspektorem nad ciděním bot, livrejí, knoflíků, erbů, paspulí, cingul, kvastlí atd. v knížecím arcibiskupském paláci. Zvláštní péči svěřeny jsou mu ony veliké historické boty, v nichž kočové knížecí arcibiskupští se v paradě objevují, jakož i třírohé klobouky s bílými pštrosími péry à la Louis.« — Nestydíme se za to, co se páchalo proti nám a doufáme také, že pro pravdu, která zde líčena, nebude se horšiti nikdo, kdo t a k č i n i l a nebo s t ě m i š e l, kdož tak činili. Vždyť jednalo se snad p o d l e r o z u m u a ne-li, nechť, pro podruhé *počítá každý nejen* s přítomností, ale i s budoucností.

To všecko byly názvy, které po většině patřily starým členům družstva Vlast a některým ještě jiným, kteří podle píšťaly rozvojistů zdráhali se tancovati. A jak psalo se tam proti biskupům a kanovníkům, kteří se rozvojistům stavěli v cestu a nebo si jich ani nevšímali, pro pohoršování nové nelze ani uváděti. Zkrátka »Rozvoj« prováděl u nás hotovou literární i společenskou rebelii proti autoritě a ošklivou, znemravňující výchovu u každého, komu do rukou se dostal.

»Rozvoj« třískaje hlava nehlava do křesťanských socialů a umírněných katolíků choval se k odpůrcům těchto křesťanských socialů i katolíků zcela jinak. V očích redaktorů »Rozvoje« docházely milosti a pompesního vyvýšování protikatolické listy jako »*Nový Kult*«, orgán ethických anarchistů, vydávaný Stanisl. R. Neumannem v Žižkově, »*Rudé Květy*«, satyricko-politický list socialních demokratů v Praze, »*Moderní Revue*«, vydávaná a řízená tehdáž Arnoštem Procházkou v Praze. »*Dvacátý Věk*«, revue beletristicko-filosofická k šíření *vyšších* názorů životních a k pěstování »krasocitu«, vydávaná Václavem Šarpen — (Nepraš) v Židenicích u Brna, »*Česká Mysl*«, časopis filosofický, vydávaný a redigovaný prof. Frant. Čadou, prof. Frant. Drtinou a prof. Frant. Krejčím v Praze a podobné.

Pečlivá pozornost věnována v »Rozvoji« redaktorům, spolupracovníkům a dopisovatelům předem jmenovaných listů v literární části »Rozvoje«. Široce a podrobně vypisovány jsou v »Rozvoji« životopisy: Jiřího Karáska ze Lvovic (z »Moderní Revue«) Karla Kamínka (přispívatele do Moderní Revue«). Stanislava R. Neumanna (vydavatele »Nového Kultu«) Em. šl. z Lešehradu atd.[87])

Také posuzovány a vděčně oceňovány jsou v »Rozvoji« umělecké osobnosti, jako: herečka slečna Mařenka Pospíšilová, která hraje dnes jen Němcům (»Rozvoj« r. II. č. 10. dne 1. dubna 1901), malíř Max Švabinský, Johannes Schlaf, Adolf Rette, malíř nočních vigilií atd. (»Rozvoj« r. II. č. 10.) A jak široce a dlouze psáno v »Rozvoji« o coelibátu, masturbaci atd., rozhodně nelze zde podati ani ukázky na důkaz pravdy, aby ostuda nebyla ještě dnes rozšiřována. Zkrátka, všecka tato činnost katolických modernistů-rozvojistů každému rozvážnému člověku zdála se býti ***radikalismem hotového poblouznění.*** Proto zákaz »Rozvoje« přišel, ač přišel poněkud pozdě, ale přišel přece a částečně výstřednosti zmírnil, ale na dobro jich nevymýtil; rozvojismus zapustil kořeny již hluboko.

Dědictví »Rozvoje« převzal list »*Rozkvět*«, vycházející půl roku, a když i tento list byl zakázán, vydáván list nový »*Mane*« a po pádu tohoto opět nový list »Bílý Prapor«.[88])

---

[87]) »Rozvoj« roč. II. č. 3. dne 20. ledna 1901.

[88]) »Rozkvět«, měsíčník věnovaný zájmům katolické intelligence. Vydavatel a redaktor Karel Kučera v Olomouci. Ročníku I. vyšlo číslo 1. dne 20. srpna 1901. »Rozkvět« během roku 1902 zanikl a vznikl list nový »Mane«, měsíčník pro zájmy katolické intelligence a pro kritiku náboženských poměrů. Vydavatel a redaktor Karel Kučera v Olomouci. Ročníku I. vyšlo číslo 1. dne 21. ledna 1902 hned po zákazu »Rozvoje«. Během roku 1903 měsíčník »Mane« však zanikl. — »Bílý Prapor«, obzor katolické moderní intelligence. Vydavatel a redaktor Kar.

Listy klesaly a nové povstávaly, ale *tendence se neměnila*, způsob psaní udržován k velikému veselí liberálů, sociálních demokratů, národních socialistů, pokrokářů a volných myšlenkářů dále. Konečně pádem »Bílého Praporu« 1904 padl i radikální a nanejvýš výstředně moderní rozvojismus. Ovšem jen na veřejnosti. Po tají pracováno bylo v rozvojismu tom neustále, jak svědčí mnohé odpady a sesazení mladých kněží. Tak na př. odpadli nebo vzdali se kněžství neb byli suspendováni během rozkvětu a šíření katolického modernismu od roku 1898 do r. 1908: Josef Svozil, katecheta z Bystřice pod Hostýnem, Frant. Šimek, kaplan z Ústí nad Orlicí. Josef Adam, kaplan z Ústí nad Orlicí, Th. Dr. Frant. Doubrava z řádu Maltánského v Praze, Jaroslav Rouček, farář z Vepřku, Emil Dlouhý-Pokorný, katecheta z Prahy, Ladislav Kunte, praefekt v koleji Arnošta z Pardubic, Václav Ráb, katecheta z Jablonce nad Jizerou, Th. Dr. Frant. Loskot, katecheta z Prahy, Ed. Kudrnka, kaplan z Rožďalovic, Rud. Juřina, kaplan z Protivanova (dle »Čecha« ze dne 6. května vrátil se zpět do církve) a Josef Cvejn, kaplan ze Svojanova v Čechách.

Roku 1904 zabočili katoličtí modernisté konečně do mírnějších kolejí ve veřejnosti a také *křesťanský demokratismus*, vypěstovaný »Lidovým Listem«, »Křesťanským Demokratem«, »Novými Proudy« z let 1896—1900, »Lidovými Listy« z roku 1902 atd.[88]) ponenáhlu klesal, až posleze scvrkl se na malý hlouček stoupenců.

* * *

Význam a důležitost zemského sdružení katolických spolků v král. Českém pro soustřeďování katol. spolků ukázala se ve dvou letém jeho trvání dne 28. září 1901, kdy vldp. kanovník dr. Jos. Burian jako předseda tohoto sdružení svolal do Prahy sjezd katol. spolků.

Sjezd zahájen svolavatelem v sále Sv. Václavské záložny o 10. hod. dop. za přítomnosti 87 delegátů zastupujících 49 katolických a křesťansko-socialních spolků. Do praesidia sjezdu byli zvolení pl. tit. pp.: za předsedu dr. Jos. Burian, prvním místopředsedou p. Jos. Hovádek, druhým místopředsedou p. Čumpelík z Mělníka a zapisovateli p. Meixner a slč. Marie Hasmanova. Jako programoví řečníci mluvili:

p. *Leopold Havelka*, horník z Příbrami, »o organisaci katol. spolků nepolitických«;

p. *Jos. Hovádek* »o starobních fondech«;

dp. *Emil Dlouhý-Pokorný* »o odborovém sdružování« a

dp. *Jaroslav Rouček* »o součinnosti spolků mužských a ženských«.

Kučera v Olomouci. Ročníku I. vyšlo číslo 1. dne 1. května 1902. »Bílý Prapor« vycházel jednou týdně a zanikl počátkem roku 1904.

[88]) »Lidové Listy«, orgán křesť. socialně-lidové strany. Vydavatel a odpovědný redaktor Emil Dlouhý-Pokorný. Ročníku I. vyšlo čís. 1. dne 3. ledna 1901 v Praze. »Lidové Listy« zašly koncem ročníku III. číslem 52. dne 9. září r. 1904 za *vydavatelství a redakce* Jos. Hovádka v Praze. »Lidové Listy« vycházely jednou týdně.

V debatě po těchto řečnicích měli také účastenství pl. tit. pp. Vincenc Freml z Plzně, a dp. JUDr. J. Sojka, redaktor »Katol. Listů« z Prahy.

Z účastníků byli zvláště přítomní pl. tit. pp.: Jos. Trykar, děkan z Černoušku, Jos. Tichovský, kaplan z Nov. Strašecí, Václ. Havel, kaplan z Benešova, Fr. Stejskal, koop. z Král. Vinohrad, Dom. Brazda, farář a k. a. vikář z Drahno-Újezda, Václ. Janota, katecheta z Prahy, P. Sig. Ledochowski, Soc. Jes. z Prahy a j.[89]) Jeho Eminenci ndp. Leo kard. Skrbenský, kníže-arcibiskup pražský, poslal k sjezdu zvláštní katol. spolky v křesťanské činnosti povzbuzující delší přípis a vrchnopastýřské požehnání. A poněvadž tento přípis sám sebou i pro katol. hnutí jest důležitým, podávám jej v plném obsahu; zní takto:

»Vysocedůstojnému pánu, panu dru. Josefu Burianovi, sídelnímu kanovníku vyšehradskému, svolavateli sjezdu katolických spolků arcidiecése pražské v Praze: Děkuji Vaší Veledůstojnosti jakožto svolavateli sjezdu katolických spolků arcidiecése pražské za všechny práce, které jste v této věci vykonal. S radostí pozdravuji jakožto Arcipastýř tento sjezd a vítám vřele všecky účastníky jeho ve stověžaté Praze. Děkuji všem horlivým členům katolických spolků za to, že uposlechnuvše hlasu je zvoucího, shromáždili se, aby svorně a sjednoceně porokovali o důležitých otázkách časových. Čím rozháranější jsou poměry časové, v nichž žijeme, čím více povstává těch, proti nimž *svatou víru a zásady křesťanské hájiti nám jest,* tím vroucněji jest si přáti, by katolické spolky se množily, zkvétaly a horlivou činností vynikaly, plníce věrně úkol vznešený, který si vytkly.

Děkuji vděčně všem spolkům své milované arcidiecése, kteří obětavou činností svou mocně k tomu působí, *aby svatá víra se utvrzovala, by uvědomělost katolická se rozšiřovala;* sleduji horlivou činnost jejich s nejživějším zájmem. Kéž by počet jich vzrůstal, kéž by byly zakládány všude, kde místní poměry to umožňují neb vyžadují. Poněvadž pak *úkol všech katolických spolků v zásadě nemůže býti jiný, než aby každý z nich svým způsobem v duchu Kristově pracoval ku cti a slávě Boží, ku prospěchu církve a vlasti,* tu nechť všechny spolky katolické svorně se postaví a svorně kráčejí pod praporem Kristovým, majíce na paměti, že svornost jenom moci dá. A k této společné a svorné práci katolických spolků, shromážděných na sjezdu Vašem, posílám z hloubi srdce své arcipastýřské požehnání. V Dolních Břežanech, dne 26. září 1901. Leo kard. ze Skrbenských, kníže-arcibiskup pražský.«[90])

Po skončeném sjezdu konán byl odpoledne velký spolkový průvod od kostela sv. Ignáce k hrobu sv. Václava na hrad pražský a průvod vedl sám Jeho Eminenci ndp. Leo kardinál Skrbenský. Průvod čítal několik tisíc hlav, nad nimiž neseno mnoho spolkových praporů.

[89]) »Katolické Listy« r. V. č. 267. ze dne 30. září 1902 článek: »Sjezd delegátů křesť. soc. a katol. vzděl. spolků arcidiecése pražské.«

[90]) »Katolické Listy« r. V. č. 267. 30. září 1901.

XVIII.

Tisk a spolky socialních stran českých roku 1902. — Sjezd katolíků československých v Hradci Králové r. 1902. — Založení společné zemské rady katolíků českých. — Pouť katolíků českých na posv. Velehrad a tam veliký tábor katolických Slovanů roku 1903.

Uprostřed všech nesnází a rozkolů, které na jindy svorný a jednotný tábor náš dolehly a vinou právě těch, kteří měli býti trochu ohlední a skutečně pokorní a nikoliv nepokorní, rozvíjeli a rostli nepřátelé naši ve všech směrech. Zvláště socialní demokraté to byli, kteří právě v roce 1902 rostli v Čechách jako houby po dešti, ačkoliv měli za sebou černé činy z roku 1897 — proti státoprávnímu vystoupení. Národní socialisté, jimž v čele stál Jar. Václav Klofáč, býv. redaktor »Národních Listů«, těžili více než ze socialních demokratů z politických poklesků mladočechů.

A tak objevuje se nám v roce 1902 tato konstelace socialních stran ohledně tisku a spolků:

Pokud se týče *časopisů*, měli v roce 1902:

Čeští socialní demokraté:

1.	Právo Lidu	jednou denně	Praha.
2.	Dělnické Listy	» »	Vídeň.
3.	Nová Doba	dvakrát v týdnu	Plzeň.
4.	Svoboda	třikrát » »	Kladno.
5.	Zář	jednou » »	Praha,
6.	Jihočeský Dělník	» » »	České Budějovice.
7.	Severo-český délník	» » »	Teplice.
8.	Stráž v Pojizeří	dvakrát v měsíci	Mladá Boleslav.
9.	Naše Obrana	» » »	Příbram.
10.	Ženský List	» » »	Praha.
11.	Sborník mládeže	jednou » »	Praha.
12.	Rovnost	třikrát v týdnu	Brno.
13.	Duch Času	jednou » »	Mor. Ostrava.
14.	Hlas Lidu	» » »	Prostějov.

Odborové:

15.	Kovodělník	jednou v týdnu	Praha.
16.	Dřevodělník	třikrát v měsíci	»
17.	Potravodělník	dvakrát » »	»
18.	Obuvník	» » »	»
19.	Oděvník	» » »	»
20.	Koždělník	» » »	»
21.	Stavebník	» » »	»
22.	Textilník	třikrát » »	Brno.
23.	Veleslavín	jednou v týdnu	Praha.
24.	Na zdar	» » »	Moravská Ostrava.
25.	Železniční zřízenec	třikrát v měsíci	Žižkov.
26.	*Věstník slévačů*	dvakrát » »	Praha.

27.	Orgán obchod. pom.	dvakrát v měsíci	Praha
28.	Odb. list malířů	jednou » »	»
29.	Věstník pom. děl. kniht.	» » »	»
30.	Svépomoc	» » »	»
31.	Nový Knihařský Obzor	» » »	»
32.	Odborové sdružení	» » »	»

Různé:

33.	Akademie	jednou v měsíci	Praha.
34.	Rudé Květy	» » »	»
35.	Červánky	» » týdnu	Brno.
36.	Rašple	» v měsíci	»

Čeští národní socialisté:

1.	Česká Demokracie	jednou v týdnu	Praha.
2.	Naše Snahy	» » »	Plzeň.
3.	Lidové Proudy	» » »	Vysoké Mýto.
4.	Stráž Lidu	dvakrát v měsíci	České Budějovice.
5.	Pokrok	jednou v týdnu	Brno.
6.	Stráž na Hané	» » »	Prostějov.
7.	Česká Vídeň	» » »	Vídeň.
8.	Mladé Proudy	» » měsíci	Praha.

Odborové:

9.	České knihařské listy	jednou v měsíci	Praha.
10.	Zájmy potrav. dělnictva	» » »	»
11.	Nové řeznické listy	» » »	»
12.	Věstník česk. obch. pom.	dvakrát » »	»
13.	Čes. rukavičkářské listy	» » »	»
14.	České železniční listy	» » »	Král. Vinohrady.
15.	Věst. českosl. číšnictva	jednou » »	Praha.
16.	Český kovopracovník	dvakrát » »	Žižkov.
17.	Zájmy státních zřízenců	» » »	»
18.	Existence	» » »	Smíchov.
19.	Český typograf	vycházel občasně	Praha.
20.	Odborník (krejčovský)	» »	Vídeň.

A pokud se týče *spolků*, měli roku 1902:

Spolků politických, odborových, vzdělávacích, podpůrných, tělocvičných a j.

Socialní demokraté čeští:		**Národní socialisté čeští:**	
politických spolků	68	politických spolků	46
odborových »	417	odborových »	45
vzdělávacích »	397	odboček odb. »	83
podpůrných »	60	vzdělávacích »	335
tělocvičných a j. »	29	tělocvičných »	3
Celkem . . .	971	Celkem . . .	512

Naproti těmto socialně-demokratickým a národně-socialním spolkům českým měli dle Kotrbova kapesního kalendáře »Spravedlnost« roku 1902 *katolíci* čeští vzdělavacích, odborných a po-

litických spolků v království českém úhrnem 206, na Moravě 145, ve Slezku 11 a v Dolních Rakousích 2. Celkem tedy 464 spolků. O časopisech katolických stran nalezl čtenář pojednání již v kapitole XV. dílu III. mých dějin, kde uvedeny jsou ve zvláštních tabulkách.

* * *

Hradec Králové r. 1902 dne 24. a 25. srpna hostil ve svých zdech zase všeobecný sjezd katolíků československých za veliké účasti. Sjezdu předsedal v Klicperově divadle Karel Ervin hrabě Nostic. Místopředsedy byli: světící biskup dr. Frant. Krásl a dr. Mořic Hruban. Po pozdravech svět. biskupa dra Fr. Krásla a J. E. brněnského biskupa dra Fr. Sal. Bauera promluvil biskup Eduard Jan Brynych. Dále mluvili programoví řečníci: říšs. posl. dr. Mořic Hruban „O významu papežství", redaktor „Čecha" Václav Myslivec „O úpravě socialních a pracovních poměrů dělnictva", Jos. Šamalík „O svépomoci rolnictva", ndp. biskup Edvard Jan Nep. Brynych „O úkolech katolíků ve XX. století" a dr. Rud. Horský „O vědě a víře".

Po sjezdu konána byla konference zástupců hlavních katol. korporací za předsednictví kanovníka dra. Soukupa, na níž po řečech dra Fr. Reyla, Duška, Jos. Fillera, Viléma Koleše, Vojtěcha hr. Schoenborna, dra. Rud. Horského a J. K. Maštalíře zvolen ***komitét k urovnání společné cesty katolíků českých.*** Do komitétu jsou zvoleni pl. tit. pp. z katolické národní strany: hrabě Schoenborn, Msgre. dr. Jos. Burian, JUDr. Frant. Herman, *z křesť. socialní strany*: dr. Rud. Horský, T. J. Jirousek a Jan Kř. Maštalíř, *z křesť. socialně lidové (demokratické) strany*: Emil Dlouhý-Pokorný, Jos. Hovádek a P. Miloslav Záruba. Komitét měl konati porady, k účelu zvolenému sešel se poprvé dne 23. září a podruhé 30 září r. 1903 (P. Emil Dlouhy-Pokorný však ani do jedné z těchto schůzí nepřišel a vůbec prací v komitétu pomíjel). Komitét zasedaje v několika schůzích usnesl se založiti zemskou společnou radu katolíků českých, v níž by měla každá katolická strana nejvýše po 18 členech a 5 náhradnících v plném sboru a výbor (užší sbor) sestával by z 9 členů (t. j. 3 zástupců každé strany) z plena zvolených. Nejd. ordinariaty měly míti volné zastoupení v radě i ve výboru. Mandát měl míti trvalost pro plné 3 roky.[91])

Tolik vykonal komitet, více konati nemohl, poněvadž nebyl k dalším pracím konferencí královéhradeckou ani oprávněn.

* * *

Dne 14. dubna r. 1903 svolána komitétem k urovnání společné cesty katolíků českých v sále Katolické Besedy (v Praze I., č. p. 223.) konference všech zástupců katol. stran, na níž zalo-

[91]) „Naše Listy" r. XII. č. 6., r. 1902, článek »Společná rada katolíků českých.«

žena *Společná zemská katolická rada pro společné záležitosti a zájmy katolického lidu českého.*

Do schůze, jíž předsedal Vojtěch hr. Schoenborn, se dostavili P. T. pánové: *z křesťansko-socialní strany*: Dr. Rud. Horský, farář v Šárce, Tomáš Škrdle, red. »Vlasti« v Praze, T. J. Jiroušek, redaktor »Našich Listů«, Josef Brož, horník na Kladně, Josef Novotný, kaplan v Kostelci nad Orl., Josef Hrabák, hornický dozorce na Kladně, Jiří Čadek, kaplan v Netolicích, Vincenc Drbohlav, kaplan v Loukově, Štěpán Dvořák, bisk. vik. sekretář a farář ve Skutči, Vojtěch Kameš, děkan v Ledči, Václav Koranda, kaplan ve Mšeně, Josef Kuděj, kaplan v Jarošově u Jindř. Hradce, Jan Kř. Maštalíř, studující v Praze, Vlastimil Hálek, farář v Liboci, Josef Flekáček, říd. učitel v Žižkově, Emil Stárka, duchovní správce c. k. trestnice na Pankráci, Václav Žižka, stříbrník v Praze, a Ant. Suchoradský, katecheta v Praze. — *Z křesťansko-socialně lidové (demokratické) strany* se dostavili: Josef Kuška, kaplan na Kladně, Karel Bartovský, zám. kaplan v Dol. Beřkovicích, Václav Myslivec, red. »Katol. Listů« v Praze, Jos. Filler, kaplan v Semilech, Frant. Škába, dělník knihařský v Praze, Vilém Koleš, dělník krejčovský v Praze, Josef Hovádek, majitel závodu papírnického v Praze, Frant. Korynta, majitel závodu zlatnického v Praze, P. Miloslav Záruba, kněz řádu Praemonstratského v Želivě, a Karel Janda, kaplan v Žižkově. — *Z katolicko-národní strany* byli přítomni: Vojtěch hr. Schoenborn, Msgre dr. Josef Burian, kapitolní děkan na Vyšehradě, Dr. Ant. Víšek, farář v Praze, Dr. Jos. Trakal, ředitel Strakovské akademie, Jan Pauly, kaplan na Smíchově, P. Josef Šimon, kaplan u sv. Petra v Praze, J. Kalivoda, prof. gymn. v Praze, JUDr. Frant. Herman, magistratní komisař v Praze, a Václav Kotrba, majitel knihtiskárny v Praze. — Jako zástupci nejdůst. ordinariatů byli vysláni: Mat. Wonesch, kanovník a děkan v Čes. Budějovicích, Dr. Frant. Kordač, profesor v Litoměřicích, a Dr. Fr. Šulc, profesor v Hradci Králové.

Schůze trvala přes dvě hodiny. Referát ze schůze nesměl se do žádných novin dávati. Protokol vedl dp. P. Jos. Šimon. Výsledek této konference byl, že za vzájemné dohody utvořil se a zvolen byl *výbor společné zemské rady katolíků českých*, v němž zasedali: z křesťansko-socialní strany: Dr. Rud. Horský, T. J. Jiroušek, Jos. Flekáček, Vlastimil Hálek a J. Křt. Maštalíř; z křest. socialně lidové strany: Jan Hendrich, Jos. Filler, Václav Myslivec, Vilém Koleš a Josef Hovádek, z katolicko-národní strany: Vojtěch hr. Schoenborn, Msgre dr. Jos. Burian, dr. J. Trakal, JUC. Jos. Šindler a Václav Kotrba. Výbor tento se za předsednictví Vojtěcha hr. Schoenborna scházel nejméně jednou v měsíci a byl dosti činným.

* * *

Význačným a krásným činem sotva čtvrt roku trvající zemské společné rady katolíků českých byla jejím výborem uspořádaná pouť Čechů na posvátný Velehrad ve dnech 4. a 5. července r. 1903. Zvláštní vlak s 300 vynikajícími osobnostmi, mezi nimiž byl i metropolita pražský Jeho Eminence nejdp. Leo kardinál

Skrbenský, vyjel ze státního nádraží na Moravu. Vlak pozdravován byl na cestě takořka ve všech českých i moravských stanicích. Zvláště na půdě moravské od Olomouce k Uher. Hradišti dostavoval se do nádraží katolický lid v celých davech s prapory a korouhvemi i hudbami a s návrší hřímala nám střelba z hmoždířů — na pozdrav a uvítání. Když jsme dorazili v průvodu na Velehrad, měl k večeru v chrámu Páně slavnostní kázaní dp. P. Ant. Ostrčilík S. J. z Prahy o sv. Cyrillu a Methoději.

Druhého dne ráno 5. července po slavných službách Božích v chrámu Páně i v nádvoří, bylo nás Čechů, Moravanů a Slováků, Slezáků, Poláků, Rusínů, Slovinců i Chorvatů již 60.000 osob kolem slavnostní tribuny shromážděno. Byl to pohled na tyto děti Slavie přímo úchvatný.

Tábor na velikém prostranství nádvoří velehradského zahájil a vedl Jeho Excellence Karel Ervín hrabě Nostic. K lidu jali se mluviti: za Slovince poslanec Pogačník, za Poláky arcibiskup lvovský hrabě Szeptycki a posl. Barvinski. Z Čechů mluvili: Jeho Osv. Vojt. hr. Schoenborn, Jeho Excellence ndp. brněnský biskup dr. Fr. Sal. Bauer, Jeho Em. ndp. Leo kard. Skrbenský, JUDr. Frant. Hermann, red. Jos. Šamalík, inženýr Palát, horníci Josef Brož z Kladna, Leopold Havelka z Příbrami, redaktor T. J. Jiroušek a red. Václav Myslivec z Prahy. Za Slováky promluvil posl. Kašpar a Bartoň, za vídeňské Čechy Jan Horák a J. Kostka, dělníci z Vídně, za pražské akademiky studující Schneider a za akademiky chorvatské studující Grafenauer. Za české ženy pozdravovala tábor pí. Petronila Klingerová z Prahy. Po tříhodinném trvání tábor ukončen.

Telegramů a pozdravů přišlo na sta. O výpravu Čechů měl velikou zásluhu čilý aranger JUC. Jos. Šindler, pokladník zem. společné katol. rady.

A právě v ty dny, kdy přední osobnosti strany katolické opouštěly Prahu, jedouce na Velehrad, kladli mladočeši základní kámen k Husově pomníku na Staroměstském náměstí — — — Nepozorovali mladočeši v oněch dnech ani to, že se jim počíná hroutiti půda pod nohami. Stálým husitováním zanedbávajíce národ — klesali.

Po slavnostech Velehradských navštívili jsme dne 6. července sv. Hostýn a tam vykonali svou poutní pobožnost.

XIX.

Úmrtí biskupa Brynycha. — Hlasy a pokusy vedoucí k sloučení katolických stran ve stranu jednu. — Založení Zemského sboru katolických spolků českých. — Marianský sjezd r. 1905.

Dne 20. listopadu r. 1902 roznášel z Chrasti u Chrudimi telegraf všecky české katolíky překvapující a zarmucující zprávu, že tam po blahodárné činnosti, mrtvicí raněn, zemřel veliký biskup český Edvard Jan Nep. Brynych. Ještě dne 14. listopadu, tedy šest dní před svojí smrtí, napsal poslední svůj článek do »Obnovy« s významným nadpisem »Rouška«. Ano, rouška smutku

snesla se k nám, křesťanským socialům českým, úmrtím věrného přítele, příznivce družstva Vlast a jeho katolicky-socialních pracovníků.[92])

Na pohřbu mělo účastenství vedle ndpp. světících biskupů dra Krásla, dra Frinda z Prahy, biskupa dra M. Říhy z Českých Budějovic, biskupa dra Fr. S. Bauera z Brna a generál. vikáře dra Fr. Frýdka 440 kněží a 117 bohoslovců vedle ohromného zástupu delegátů katolických a křesť. socialních spolků. Družstvo Vlast zastupovali red. Tom. Škrdle a red. T. J. Jiroušek.[93]) Cesta z biskupského sídla Chrasti na tamní hřbitov byla vyplněna nepřehlednou řadou lidu, provázejícího k poslednímu odpočinku milovaného arcipastýře, velikého vlastence a spisovatele.

Jeho Milost ndp. biskup Edvard Jan Nepom. Brynych byl družstvu Vlast, jeho zakladateli a okolo družstva Vlast seřaděným pracovníkům vždy velice laskavě a přátelsky nakloněn. Zakladatele družstva Vlast, redaktora Tom. Škrdle, ještě dříve jako kanovník vyšehradský Brynych navštěvoval a později jako biskup k návštěvám do Hradce Králové a do Chrasti každoročně zval. Redaktora a jednatele Socialního odboru družstva Vlast Tom. Jos. Jirouška na svůj vlastní návrh jako předseda v měsíci říjnu r. 1892 dal ve valné hromadě Jednoty katolických tovaryšů v Praze zvoliti za čestného člena Jednoty. Podobně opět k jeho přání ve valné hromadě při oslavě desetiletého trvání Jednoty katol. tovaryšů v Hradci Králové dne 3. dubna r. 1899 zvoleni čestnými členy spolku: předseda družstva Vlast dr. Rud. Horský a jednatel družstva red. T. J. Jiroušek.

A když družstvo Vlast r. 1900 pořádalo svůj II. literární sjezd, tu J. M. ndp. biskup Edvard Jan Nep. Brynych přijel na sjezd sám přednášeti »O náboženství budoucnosti«. Dům družstva Vlast navštívil, prohlédl si knihtiskárnu a všecky místnosti a závody družstva a projevoval radost nad mohutněním družstva našeho.

* *
*

V řadách katolíků českých, roztříštěných na stranu křesťansko-socialní, křesťansko-socialně lidovou a katolicko-národní, počaly se roku 1903 ozývati hlasy, aby všecky tři strany se sloučily a utvořily stranu jednu.

Než, sloučení nebylo jen tak lehkou prací i přes to, že předáci z těchto stran se často společně stýkali, když jednalo se o společné zájmy katolické. Vedl se stále ještě spor o zásady, a proto také, dokud tento spor nebyl vyrovnán, nemohlo se přikročiti k jednání o spojení všech tří stran. Proto nic neznamenalo pro spojení stran, že ve dnech 2., 3. a 6. ledna 1903 redaktoři T. J. Jiroušek (ze strany křesť.-socialní), Václav Myslivec a Josef Hovádek (ze strany křesť.-socialně-lidové) a p. J. K. Maštalíř

[92]) Ohledně životopisných dát biskupa E. J. N. Brynycha poukazuji ct. čtenáře na II. díl mých dějin v kapitole XVIII. na str. 66.

[93]) »Naše Listy« roč. XII. č. 14. ze dne 29. listopadu 1902 článek: „Za apoštolským biskupem".

(jako člen všeob. sdružení křesť. odborového dělnictva) měli dlouho trvající porady na Novém Městě Pražském v hostinci u Národ. divadla v čp. 1639 v Divadelní ulici. Upravovali tam tehdáž společně první stanovy podpůrných řádů pro *Všeodborové sdružení křesťanského dělnictva* s ústředním sídlem v Hradci Králové. Pracovali svorně, až dílo dodělali, ale o sblížení stran nebylo ani řeči. Řády tyto sloužily ve valné hromadě všeodborového sdružení dne 25. ledna 1903 v Hradci Králové za podklad jednání, v němž byli referenty redaktor Václav Myslivec a J. K. Maštalíř.[94]) Mimo to red. T. J. Jirouškovi zaslal Jos. Urban r. 1901 první vrácené stanovy sdružení k doplnění a v mnohých věcech ohledně založení sdružení bral si Urban s red. T. J. Jirouškem radu a ne nadarmo, jak svědčí jeho dopisy.

Také Politický klub křesťansko-socialní v Praze, pořádav dne 21. června 1903 desítiletou oslavu svého založení, pozval do své schůze spoluzakladatele red. T. J. Jirouška, který mluvil vedle předsedy klubu Josefa Hovádka a j. zcela věcně, jako by ani zásadních rozporů v záležitostech politicko-socialních mezi nimi nebylo. Ale o sloučení stran po celý čas nepadlo ani slůvko. Jednání takovému se každý vyhýbal.

Podobně pracovali svorně Dr. Rud. Horský, T. J. Jiroušek, Vlastimil Hálek a J. K. Maštalíř z křesť.-socialní strany, Václav Myslivec, Vilém Koleš, Jos. Hovádek, Jan Hendrich a Jos. Filler z křesť.-socialně-lidové strany a Vojt. hr. Schoenborn, Msgre. dr. Jos. Burian, dr. J. Trakal, JUC. Jos. Šindler a Václav Kotrba z katolicko-národní strany ve výboru společné rady katolíků českých. Až do roku 1906, nejméně však jednou měsíčně, hlavně pražští pánové ze všech tří katolických stran byli pohromadě, ale politicko-socialně neodvážil se nikdo nabádati je k sloučení, poněvadž, jak již řečeno, zásadně se různili.

První pokus o sloučení katolických stran učinil se dne 27. prosince r. 1903 na konferenci v domě Jednoty katol. tovaryšů v Praze. Přítomni byli zástupci katol. stran a zástupci diecesních sdružení katol. spolků z arcidiecése pražské, z diecése královéhradecké a Česko-Budějovické. Konferenci zahájené o 10. hod. dop. předsedal Th. Dr. Frant. Reyl (Hradec Králové) a o splynutí mluvili: Msgre dr. Jos. Burian, dr. Rud. Horský, Jos. Urban (Kostelec nad Orl.), Jos. Polák mladší a Jenčovský (Hradec Kr.), Princ (Čes. Budějovice), Václav Myslivec, dr. Fr. Reyl a Josef Hovádek. Konečný resultát konference byl, že vypracování spo-

---

[94]) Všeodborové sdružení křesť. dělnictva s ústředním sídlem v Hradci Králové vzniklo na popud dělníka obuvnického Jos. Urbana z Kostelce nad Orl. Týž společně s některými pány a kněžími, jak svědčí jeho dopisy ke mne z let 1901—1902, zadal první stanovy sdružení dne 17. října 1901, ale byly mu dříve úředně několikrát k opravám vráceny. K ustavující schůzi sdružení došlo až 12. ledna 1902 v Týništi nad Orlicí, kde zvolen správní výbor a za jeho funkcionáře: Jos. Urban starostou, Frant. Jukl, kaplan, tajemníkem a Jos. Kuchař, koželuh, zapisovatelem. (Viz o tom »Časové Úvahy« roč. VI. čís. 4. v Hradci Král. r. 1902.) Sdružení podporovalo své členy v čas nemoci, nedostatku práce, nezaměstnanosti a v době cestování nebo stěhování a udílelo právní poradu.

lečného programu a učiniti kroky k sloučení stran, uloženo bylo *výboru Společné rady katolíků českých.* [95])

Také odpoledne v týž den 27. prosince 1903 konala se valná hromada Zemského sdružení katolických spolků království českého v Praze v domě Jednoty katol. tovaryšů, kde opět mluveno bylo o společné činnosti předáků katol. stran, jakož i o sloučení katol. stran, a že se to myslilo upřímně, zvolen do výboru sdružení také křesť. social red. T. J. Jiroušek, jemuž ve schůzi výboru nabízeno místopředsednictví. Týž však ho nepřijal s důvodem, když se od něho očekává práce, aby se mu svěřilo jednatelství sdružení. Na to byli zvoleni vedle předsedy Msgre dra Jos. Buriana za místopředsedu Josef Hovádek, red. »Lidových Listů«, a za jednatele T. J. Jiroušek, redaktor »Našich Listů«. Na valné hromadě byli přítomni z hostí: Petr Kopal, redaktor »Katol. Listů«, Tom. Škrdle, red. »Vlasti«, P. Jan Zima O. S. B., P. Stejskal S. J., P. J. Beránek, P. Ferd. Schmidt, P. Fr. Stejskal, red. Václav Myslivec, Fr. Satorie, P. Jan Arnošt z Libšic, Jos. Čumpelík z Mělníka, Václav Dvorský z Prahy, Jos. Urban z Kostelce nad Orl. a j. Valnou hromadu zakončil předseda Msgre dr. Jos. Burian slovy: »Buďme jednotni, buďme svorni. S Kristem pracujme! Té lepší budoucnosti: »Zdař Bůh!« [96])

Než, všechno to nevedlo ještě k cíli a spojení katol. stran, které dělily hlavně názory o všeobecném přímém a rovném hlasovacím právu, o kterémž se vedly velké a ostré debaty ve výboru katolické rady pro společné záležitosti. Křesťanští socialové Dr. Rud. Horský a red. T. J. Jiroušek nechtěli míti toto právo v programu a doporučovali dožadovati se nikoliv všeobecného přímého a rovného hlasovacího práva, nýbrž všeobecného přímého zájmového hlasovacího práva. K tomuto názoru nepřikloňovali se však zástupci křesť.-socialně-lidové strany red. Václav Myslivec a Jos. Hovádek, a tak nemohlo dojíti k žádné dohodě stran, zvláště když ani zástupci katolicko-národní strany nemohli se svorně rozhodnouti pro první ani druhý názor o všeobecném hlasovacím právu a kladli opět různé názory o volbách nejen dle zájmů, ale také i dle stavů a intelligence.

* * *

Konečně do debat v katolické radě udělán veliký průlom. Bylo to dne 24. dubna 1905 o půl 9. hodině večer, kdy na historicky památném Vyšehradě sešli se Msgre dr. Jos. Burian, T. J. Jiroušek a Jos. Hovádek ze zemského sdružení katol. spolků v arcidiecési Pražské, Th. Dr. Fr. Reyl a Josef Polák ml. z diecésního sdružení katol. spolků na Královéhradecku a kaplan Jiří Čadek z Netolic z diecésního sdružení katol. spolků na Česko-Budějovicku a za souhlasu všech tří diecésních sdružení utvořili zde *Zemský sbor katolických spolků v království českém.* Všichni přítomní byli diecésními sdruženími do tohoto zemského sboru

[95]) »Katolické Listy« čís. 352. roč. VII. ze dne 28. prosince 1903. Článek z péra V. Myslivce: »Pod jedním praporem?«

[96]) »Katolické Listy« ročník VII. čís. 352. ze dne 28. prosince 1903 v Praze.

zvoleni. V poradě, které předsedal Msgre dr. Jos. Burian a protokol vedl red. T. J. Jiroušek, sestaven pro sbor jednací řád a přislíbeno si, přičiňovati se o svornost katolíků ve spolkovém a veřejném životě.[97])

Nuže a tento zemský sbor katol. spolků českých dosáhl toho, co z usnesení konference na katolickém sjezdu v Hradci Králove r. 1902 konaném nemohla docíliti »Zemská rada pro společné záležitosti katolíků českých« tam zvolená.[98])

Než, o tom později.

* * *

Ve dnech 12. a 13. června 1905 ukázali se zase jednou katolíci čeští ve společné práci a v jednom táboře. V uvedené dni, připraven zvláště k tomu cíli sestaveným komitétem, konal se v Praze velkolepý *Mariánský sjezd,* který byl jaksi slavným zakončením oslav po vlastech našich konaných na památku padesátiletého jubilea prohlášení dogmatu o Neposkvrněném Početí Panny Marie.

V uvedené dni viděla Praha tisíce katolíků pohromadě. Mariánský kongres rozdělen byl do několika pražských dvoran, neboť nebylo v Praze místnosti, do které by se byli vešli všichni účastníci.

Schůze katolických vzdělávacích spolků konala se za přítomnosti 400 delegátů z více než 80 katolických jednot ve velké dvoraně Měšťanské Besedy dne 12. června. Schůzi předsedal p. Jos. Hovádek a k programu mluvili: Fr. Vaněček, kanovník vyšehradský »O apoštolátu laiků«, T. J. Jiroušek, redaktor »Našich Listů« »O obraně kultu Marianského a zásadách katol. vzděl. spolků«, a Frant. Šafránek, red. »Selského Listu« »O vlivu idee Marianské na náš český lid«. K uvedeným řečem přijaty příslušné resoluce.

Pozdravné řeči pronesli: předseda přípravného komitétu Vojt. hr. Schoenborn, Leop. Havelka, horník z Příbrami, universitní prof. dr. Sýkora z Prahy, Balcar, rolník z Tuhaně, Ferd. Schmidt, far. z Chotyšan a j. Schůze ukončena za zpěvu: »Tisíckrát pozdravujeme Tebe«.

Ve schůzi charitativních katolických spolků mužských předsedal Karel Erv. hr. Nostic a mluvili řečníci: kaplan Václ. Šproc »O křesťanské charitě«, P. Zig. hr. Ledóchowski »O výchově řemeslné mládeže ku práci«, Jaroslav Hrabačka »O družině sv. Petra Klavera pro africké misie ve službách církve katolické« a Václav Dvorský »O díle sv. Františka de Regis a útulku sv. Josefa«.

Ve schůzi charitativních spolků katolických žen předsedal kanovník Jos. Kuchyňka a mluvili: farář Vlastimil Hálek »O ná-

[97]) »Naše Listy« roč. XIV. čís. 35. ze dne 29. dubna 1905. Ve článku zde podaném »Zemský sbor katol. spolků českých« uveřejněn je i jednací řád sboru. A sbor tento trvá až do dnes. Schází se dle nutné všeobecné potřeby.

[98]) Viz o tom v III. díle mých dějin kapitolu XVIII., kdež pojednává se o sjezdu i konferenci v Hradci Král. r. 1902.

dražních misiích« a P. Pavel Camelli (německy) »O moderní humanitě a křesťanské charitě«.

V německé odborové schůzi předsedal prelát Pammer a mluvili: prof. Th. Dr. Jatsch »O Mariánském kultu«, P. Pavel Camelli »O spolcích mládeže« a prof. Endler »O poutních místech«.

Ve schůzi vzděl. spolků katolických žen, jíž předsedal Msgre dr. Jos. Burian, mluvily: slč. Augusta Rozsypalova »O Panně Marii jako vzoru žen«, slč. Fr. Jakubcova »O vlivu Panny Marie na společenské postavení ženy« a slč. Josefa Havlíkova »O vlivu úcty Marianské na katolické ženské spolky.«[99])

Velké slavnostní schůze kongresu konaly se ve velké dvoraně ostrova Žofínského dne 13. června za předsednictví Karla Erv. hr. Nostice. Jako řečníci mluvili: hr. Silva-Tarouсca (německy) »O Panně Marii a vzdělanosti« a dr. Rud. Horský »O Panně Marii a jejím socialním poslání«.

U sochy Marianské na Staroměstském náměstí sloužil ráno dne 13. června J. E. ndp. Leo kard. Skrbenský služby Boží, na nichž veliké množství účastníků sjezdu s katolickými spolky mělo účastenství. Arcikněžna abatyše Maria Anunciata obcovala mši sv. na náměstí ve zvláštním stanu.

V týž den 13. června zasedala také *sekce pro Marianský tisk*, jíž předsedal probošt Dr. Alois Jirák a referáty měli: katecheta Fr. H. Žundálek »O Marianské literatuře české«, kanovník dr. Ant. Podlaha »O Marianských obrazech«, Th. dr. Fr. Reyl »O vlivu idee Marianské na tisk« a red. Václ. Myslivec »O obraně Marie Panny tiskem«.

V sekci české pro Marianský kult téhož dne zasedající předsedal vsdp. generální vikář Msgre dr. Fr. Frýdek a mluvili: farář Karel Prochazka »O úctě Marianské v životě prostonárodním« a *v sekci německé*, jíž předsedal ndp. biskup dr. Václav Frind, promluvili: prof. dr. Karel Hilgenreiner »O moderním hnutí ženském«, redaktor Rziha »O nových snahách proti manželské nerozlučitelnosti« a P. Alban Schachleiter »O hnutí Pryč od Říma«.

Sjezdu ve schůzi slavnostní ve velké dvoraně Žofínské byli přítomni: Jeho Eminence ndp. Leo kardinál Skrbenský, kníže-arcibiskup pražský, který shromáždění krásnou řečí oslovil, Jeho Excell. ndp. dr. Josef Doubrava, biskup královéhradecký, J. M. ndp. dr. Václav Frind, světící biskup pražský, J. M. ndp. dr. Fr. Krásl, světící biskup pražský, J. M. ndp. Ferd. Kalous, světící biskup pražský, Její císařská Výsost paní abatyše a arcikněžna Marie Anunciata, Její cís. Výs. pí. arcikněžna Windischgraetzová (vnučka císaře pána), Jeho Jasnost nejvyšší maršálek království českého Jiří kníže Lobkovic s chotí a j. v. Shromáždění pozdravil jménem pražské obce městský radní Brož.

K sjezdu poslal sv. Otec Pius X. apoštolské požehnání. Večerem ve velké dvoraně Žofínské, kde dp. kaplan Alois Svojsík

[99]) Josefa Havlíkova, starostka Marianského spolku křesť. dcer v Praze, zemřela r. 1907.

se světelnými obrazy (140 pohledů) přednášel o Marianských poutních místech, byl krásný a památný tento sjezd ukončen.[100])

XX.

Křesťansko-socialní hnutí na Moravě v letech 1891—1909. — Moravsko - slezské sjezdy strany křesťansko-socialní v letech 1899—1909. — Vznik a rozvoj Všeodborového sdružení křesťanského dělnictva pro Moravu, Slezsko a Dolní Rakousy.

Hnutí křesťansko - socialní na Moravě mělo připravovánu půdu v Brně od roku 1885 vycházejícím čtrnáctidenním časopisem »*Dělník*«, který založili P. Placid Jan Mathon, kněz řádu sv. Benedikta a T. J. Jiroušek, redaktor v Brně.[101]) K »Dělníku« za osm let, roku 1893, přibyl jiný ještě čtrnáctidenník »*Obrana Práce*«, založený Methodějem Hoškem, farářem v Lišni, který získal za redaktora listu Jana Skallu, dělníka tkalcovského v Brně.

Když časopis »*Dělník*« půdu pro křesťanský socialismus poněkud zkypřil, vyslán byl po čtyřikráte Tomáš Jos. Jiroušek, red. »*Dělnických Novin*« z Prahy, od Socialního odboru družstva Vlast na Moravu na delší čas a cesty, aby tam i slovem lid nadchl pro zásady své a hnutí katolickému společné. Roku 1891 řečnil red. T. J. Jiroušek na schůzích katolíků ve Valašském Meziříčí, ve Vsetíně, v Prostějově, Kojetíně a ve Vyškově. R. 1892 mluvil na schůzích v Boskovicích, v Letovicích, ve Svitávce, v Bučovicích, v Štěpánově nad Pernštýnem a v Bystřici nad Pernštýnem. R. 1893 mluvil na schůzích v Olešnici a ve Vyškově. R. 1898 v Zábřehu a Hněvkově u Zábřehu. Rokem 1894 začali na Moravě působiti v katolických schůzích také jako řečníci redaktoři »*Obrany Práce*« Jan Skalla a Ant. Ripp, dělníci tkalcovští. V letech 1895 a 1896 jezdil na Moravu též předseda družstva Vlast dr. Rudolf Horský a řečnil tam mnohokráte, hlavně v Brně, ve Vítkovicích, v Moravské Ostravě, v Polské Ostravě, v Olomouci a v Kroměříži. Obšírněji o tom píši v III. díle svých dějin v kap. VII. ve článku »Naše činnost v letech 1895—1896«.

Takové byly počátky křesťansko-socialního hnutí na Moravě, které zároveň vydatně bylo organisováno ve venkovských odbočkách (celkem asi 22) z ústředí brněnského *Tkalcovsko-soukennického bratrstva*, u něhož Jan Skalla a později Ant. Ripp byli předsedy.[102]) Bratrstvo toto vzniklo r. 1890 a trvalo do roku 1902, kdy pak vzniklo Všeodborové sdružení křesť. dělnictva.

---

[100]) Protokol o sjezdu Marianském tiskem žádný nevyšel, avšak celý průběh sjezdu tohoto vylíčen jest podrobně redaktorem Tomášem Škrdlem ve »Vlasti« roč. XXI. ve článcích »Marianský sjezd« na stránkách 909—813, 1029 až 1036 a 1098— 1111 roku 1905.

[101]) »*Dělník*« ze dne 6. ledna r. 1894 v Brně. Slavnostní číslo na památku desetiletého založení a trvání časopisu „Dělník“.

[102]) Jak mně na požádání sdělil (r. 1903) redaktor „Selských Hlasů“ na Moravě p. Jos. Šamalík: Antonín Ripp, redaktor »*Obrany Práce*« v letech 1893 až 1900 v Brně vycházející, narodil se dne 26. prosince roku 1854 v Zavadilce u *Konice* na Moravě, kde se zároveň tkalcovství vyučil. Ant. Ripp, muž prostřední

Hnutím vyburcováni objevili se dále na obzoru další noví pracovníci, samí Moravané; posíleni úspěchy předešlých, jali se pracovati samostatně a účinně. Tak došlo k tomu, že první konference zástupců katolických nepolitických spolků z arcidiecése Olomoucké svolaná kaplanem Fr. Valouškem, konala se dne 17. října r. 1897 v Hulíně a tam za přítomnosti 21 delegátů katol. spolků založeno *Sdružení katolických spolků v arcidiecési Olomoucké.* Za rok na to svolány jiné konference zástupců katol. nepolitických spolků na Brněnsku dne 3. listopadu r. 1898, kde mělo účast již 64 zástupců a hosti z katol. spolků. A také zde došlo k založení *Sdružení katolických nepolitických spolků v diecési Brněnské.*

Tak vedle četných katolicko-politických jednot na Moravě, vzniklých roku 1891 a vzrůstajících a činných dodnes, provedena dnešní velká spolková organisace katolického lidu moravského.

Po těchto organisačních přípravách kráčelo se dále. Konány konference uvedených spolků 24. a 25. července r. 1898 ve Vítkovicích, 4. dubna r. 1899 ve Vyškově, kde zvolen první prozatímní výkonný výbor křesť. socialů na Moravě.[103])

První sjezd křesťanských socialů, na němž založena a ustavena strana s výkonným výborem v čele, svolal předseda prozatimního výkonného výboru křesť. socialů, kaplan Jan Šrámek z Nov. Jičína ke dni 3. a 4. září r. 1899 na Velehrad, do přízemní průčelní budovy klášterní. Na sjezdu mělo účastenství 132 delegátů katol. spolků a sdružení. Hostí bylo 72 osob. Sjezdu předsedal Jan Šrámek.[104])

Sjezdem projednán byl obsáhlý program jednající o útulnách pro dělnice, o pojišťování, dělnických bytech a dělnických domcích, o rolnické organisaci, o Raiffeisenovkách, řemeslnicko-živnostenských družstvech, o sdružování všeodborovém, o otázce ženské a o právní ochraně dělníků. Výkonný výbor strany křesťansko-socialní pro Moravu a Slezsko zvolen sjezdem opět z těch mužů, kteří zasedali v prvním a prozatimním výboru zvoleném r. 1899 konferencí ve Vyškově.

---

postavy s černým plnovousem a černýma jiskrnýma očima na massy dělnictva působící dobrý řečník, mnoho schůzí katol. spolků a sjezdů navštívil a nám starým křesť. socialům v Praze byl přátelsky nakloněn. Rokem 1901 však z hnutí křesťansko-socialního odstoupil do ústraní. A také Ant. Rybníček, dělník tkalcovský, který vedle něho a po jeho odchodu se v hnutí křesť. socialů moravských pohyboval, z hnutí toho rokem 1907 svým jménem se nám ztrácí. — Životopisná data o Janu Skallovi jsou již v II. dílu mých dějin v kapit. XXIII. na str. 92.

[103]) V tomto vykonném výboru zasedali: Za Brněnsko: Methoděj Hošek, farář v Lišni u Brna; dr. J. Kupka, prof. nábož. v Brně; Ant. Rybníček, red. „Dělníka“. Za Olomoucko: Jan Šrámek, kaplan v Nov. Jičíně; J. M. Kadlčák, říd. učitel ve Frýdlantu, a Ant. Zamrský, klempíř z Valašs. Meziříčí. Za Slezsko: Eusebius Vavruška, kněz z Orlové na Těšinsku.

[104]) Protokol I. Moravsko-slezského sjezdu křesť. socialního na Velehradě r. 1899 str. 90—93. Vydán tiskem od výboru strany v Přívoze u R. Vichnara roku 1900. — Jan Šrámek narodil se roku 1870 a na kněze jest vysvěcen roku 1892. Působil křesťansko-socialně jako kaplan nejvíce v Nov. Jičíně a od roku 1906 působí jako docent sociologie v bisk. semináři v Brně.

Druhý moravsko-slezský sjezd křesť.-socialní strany svolán byl a zasedal ve dnech 26. a 27. srpna r. 1900 na Velehradě. Sjezdu bylo přítomno 119 delegátů katolických spolků a sdružení. Sjezdu předsedal opět kaplan Jan Šrámek. Vedle podání výroční zprávy z výkonného výboru projednal sjezd následující záležitosti: Ústředí a organisace ve vzájemném poměru, tisk a naše zpravodajství, překážky ženské organisace křesť. - socialní, obtíže stavovského a odborového sdružování dělnictva, rolnictva, a řemeslnictva, organisace křesťansko-socialní a strana národně-socialní, organisační fond strany a zvolen výkonný výbor strany.[105])

Třetí moravsko - slezský sjezd strany křesťansko - socialní konán byl ve dnech 20. a 21. července roku 1902 opět na Velehradě. Na sjezd sešlo se 135 zástupců katol. spolků a sdružení (a mezi nimi i sedm žen). — Sjezdu opět předsedal Jan Šrámek, kaplan ze Všechovic. Na tomto sjezdu konala se také ve zvláštní schůzi ustavující valná hromada Všeodborového sdružení křesť. dělnictva na Moravě a ve Slezsku se sídlem v Brně, jehož stanovy jsou schváleny. Sjezd pojednal o výroční zprávě výboru strany, o zavedení jednotné státní daně, o nákupním sdružování, o povinnostech organisací k výrobním křesťanským družstvům a zvolil výkonný výbor strany, do něhož vedle P. Šupa, Šrámka, Hoška, Valouška a Kadlčáka zvoleni noví členové: Bohuslav Koukal, dělník truhlářský z Brna a Jan Kubeša, horník z Polské Ostravy.

Čtvrtý moravsko - slezský sjezd křesť.-socialní strany konal se ve dnech 21. a 22. srpna r. 1904 na Velehradě za účastenství 106 delegátů a delegátek, zastupujících v 53 spolcích a sdruženích 5640 členů. Hostí bylo přítomno 64 osob. Sjezdu předsedal opět kaplan Jan Šrámek. Na sjezdu rokováno bylo o významu družiny Sušilovy pro křesť. socialní hnutí, *o volebním právu*, o tělocvičných odborech ve spolcích, o ženské organisaci a o tisku. — Ohledně volebního práva přijal sjezd také resoluci, v níž učiněno toto památné prohlášení: »Čtvrtý křesť. - socialní sjezd moravsko slezský nestaví se proti tomu, aby *pro dobu přechodnou* zavedeno bylo *všeobecné*, *přímé*, *tajné hlasovací právo rovné*, avšak — aby nejkřiklavější jeho nedostatek byl odstraněn — *s poměrným zastoupením menšin*. Sjezd vyzývá zároveň vládu a sbory zákonodárné, aby nelenily s postupným vybudováním úplné soustavy úředně pověřené zájmové organisace, jejíž počátky bez toho stále na nové odbory se rozšiřují, a jež ode všech stavů za nezbytný prostředek společenské kultury se prohlašuje. Sjezd očekává, že *na této zájmové organisaci* bude pak založeno *ono nejúčelnější a nejspravedlivější zastoupení lidové dle skupin zájmových* ve všech veřejných sborech zákonodárných a správních.«[106])

[105]) Do výkonného výboru strany jsou zvoleni: Za Olomoucko: Jan Šrámek, Jos. Mat. Kadlčák, Frant. Valoušek, farář v Němčicích; Za Brněnsko: Methoděj Hošek, Jos. Šamalík, rolník v Ostrově a P. Prokop Šup, benediktin v Rajhradě. Za Těšínsko zvolen: P. Eusebius Vavruška, řeholní kněz a kaplan v Orlové.

[106]) „*Mír*“. č. 38. roč. XV. dne 27. srpna 1904 v Kroměříži. —

Pátý moravsko-slezský sjezd strany křesť.-socialní konal se ve dnech 6., 7. a 8. září roku 1908 ve velké dvoraně Besedního domu v Brně za účastenství 360 delegátů a delegátek, zastupujících již 17.058 členů katol. spolků a družstev. Dle sdělení předsedy sjezdu Jana Šrámka, docenta sociologie, zem. a říš. poslance, měla v týž čas strana za sebou 129 vzdělávacích spolků, 116 společenstevních družstev, z nichž 34 družstev má své vlastní spolkové domy. Knihovny vzděl. spolků vykazovaly 22.000 svazků dobrých knih. Schůzí od posledního sjezdu roku 1904 konaly vzděl. spolky 268 a pořádaly 635 divadelních představení. Orgány strany měly: »*Budoucnost*« (dřívější to »Dělník« a »Obrana Práce«) 9000 předplatitelů a krejcarový list »*Náš Věk*« měl ročně 1,400.000 výtisků nákladu. Výsledky to zajisté skvělé.[107]) Sjezd doporučil hlavně všeodborové sdružování křesťanského dělnictva.

Jak možno pozorovati, strana křesťansko-socialní na Moravě a ve Slezsku vzrostla z ruchu a hnutí *vzdělavacích křestansko-socialních a katolických spolků* právě jako v Čechách. Co však straně křesťansko - socialní na Moravě bylo vedle vzdělavacích spolků mocnou oporou, to bylo *Všeobecné sdružení křesťanského dělnictva*, doporučené již na prvním sjezdu strany roku 1899 a založené na sjezdu třetím r. 1902. Toto Všeodborové sdružení po svém založení koncem roku 1902 mělo pouze *9* skupin; rokem 1903 přibylo mu již *7* skupin, rokem 1904 *10*, rokem 1905 *18*, rokem 1906 *118*, rokem 1907 *161* a do 30. července r. 1908 přibylo již *147* skupin. V týž den, 30. července r. 1908, kdy konána již pátá výroční valná hromada sdružení v Brně za předsednictví Jana Šrámka, zem. a říš. poslance, čítalo Všeodborové sdružení křesťanského dělnictva na Moravě, ve Slezsku a Dol. Rakousích celkem *360 skupin s 21.500 členy*. Centrála sdružení je v Brně. Na této páté výroční valné hromadě bylo sděleno, že je přítomno 239 vyslanců ze skupin. Schůzí pořádáno bylo sdružením v městech i na venkově (dokud zjistiti se dalo) od r. 1902 do r. 1905: 136, r. 1906 157, r. 1907 510 a r. 1908 250. Celkem tedy pořádalo Všeodborové sdružení za čas svého trvání do 30. července 1908: *1053 schůzí!* Hotové jmění ze zápisného a členských příspěvků činilo obnos v týž čas *106.000 K.* V nemocenských podporách bylo členům vyplaceno za čas trvání sdružení 25.130 K, nezaměstnaným 1910 K, v mimořádných podporách vydáno 1297 K, podpořeno v době stěhování 46 členů 351 K a rodinám zemřelých dáno 4600 K kromě ještě jiných mimořádných podpor. Práce sprostředkována 199 členům a 60 členům poskytnuta právní ochrana a pomoc. [108])

Hle, tak si stojí roku 1908 organisovaná armáda dělnictva strany křesť.-socialní na Moravě a ve Slezsku — během pětileté práce!

---

[107]) „Naše Listy“ čís. 2. roč. XVIII. dne 12. září 1908 v Praze.

[108]) »Hlas Týdenník« čís. 34. ze dne 21. srpna 1908 v Brně. Článek „Pátý řádný sjezd delegátů „Všeodborového sdružení křesť. dělnictva československého v Brně.“

XXI.

Třetí všeob. sjezd katolíků československých r. 1903 v Brně. — Demonstrace socialních demokratů, národních socialistů a pokrokářů pro všeobecné přímé a rovné hlasovací právo dne 10. října 1905 v Praze. — Památný 28. listopad 1905 v Praze a ve Vídni. — Uzákonění všeob. přímého a rovného hlasovacího práva do říšské rady dne 1. prosince 1906. — Petice katolických spolků k Zemskému sboru katol. spolků v království českém. — Přípravy Zemského sboru katolických spolků v král. českém k svolání společného sjezdu všech tří katolických stran českých. — Delegovaný sjezd křesťansko-socialní, křesťansko-socialně lidové a katolicko - národní strany v sále Konviktském v Praze dne 17. června 1906.

Třetí všeobecný sjezd katolíků československých konal se ve velké dvoraně Besedního domu v Brně ve dnech 30., 31. srpna a 1. září roku 1903. Účastenství bylo veliké. Přítomni byli také ndp. biskupové dr. Frant. Sal. Bauer z Brna, dr. Jos. Doubrava z Hradce Králové a zástupcové ostatních českých a moravských biskupů. Ze šlechty dostavili se: hraběnky Belcrediová, Mensdorffová, Serényová, Otto hr. Serényi, dr. Ludv. hr. Belcredi, dr. Jaroslav hr. Thun, Karel h. Seilern, Alf. hr. Mensdorff a Ferd. hr. Spiegel.

Slavnostním sjezdovým schůzím předsedal Otto hr. Serényi. Odborových schůzí byla celá řada. V první slavnostní schůzi mluvili řeči všeobecné: dp. red. »Hlasu« P. Tomáš Šilingr a redaktor »Selských Hlasů« Jos. Šamalík.

V odboru pro katolický život referovali: dp. P. Al. Slovák a dp. Fr. Světlík »O katolických vzděl. spolcích«, dp. dr. P. B. Šústek O. S. A. o otázce »Jak plní konference spolku sv. Vincence z Paula svou úlohu«, Msgre dr. Jos. Pospíšil »O reformních snahách mezi katolíky«, dp. prof. dr. Jos. Kupka »O terciářích v českém národě« a farář Fr. Valoušek »O křesťanském životě v našich rodinách československých«. — V odboru školském referovali: dp. prof. dr. Jos. Samsour »O moravské universitě«, p. prof. dr. Fr. Nábělek »O výchově na středních školách«, vldp. prof. dr. Jos. Tumpach »O našem stanovisku k universit.-extensím« a dp. dr. Aug. Štancl »O školských bratřích a Matici Cyrillo-Methodějské«. V odboru ženském referovali: slč. učitelka M. Šebíková »O našich vzdělávacích vyšších ústavech dívčích« a slč. učitelka Marie Jiříčková »O charitativní činnosti katolických žen a dívek«. — V odboru socialním referovali: dp. Jan Šrámek »O odborovém sdružování dělnictva«, dp. P. Prokop Šup O. S. B. »O vzájemnosti v novodobém sdružování«, p. JUDr. Jos. Růžička »O úvěru pro maloživnostníky«, p. Ferd. Peške »O družstvech živnostenských« a dp. Lad. Kokta »O lidovém pojišťování«. Ve všech těchto referátech navrženy a přijaty byly příslušné resoluce, schválené na druhé slavnostní schůzi, v níž mluvili: dp. far. Fr. Valoušek »O křesťanském životě v rodině

české«, p. redaktor Václ. Myslivec »O socialním úkolu křesťanské lásky« a vldp. far. dr. Ant. Cyr. Stojan »O idei Cyrillo-Methodějské«.

Vedle těchto programových řečníků na schůzích slavnostních i odborových mluvilo ještě mnoho jiných řečníků, jako: dp. B. Simonides »O katol. životě na Slovensku«, p. Ferd. Menčík »O poměrech českých katolíků ve Vídni«, p. red. Hynek Dostál ze Sant Louis »O katolickém hnutí československém v Severní Americe«, dp. far. Rynda ze Sant Paul »O poměrech katol. Čechů v Americe, dp. P. Sigismund Bouška »O naší církvi a české literatuře«, dp. Jos. Holba »O úvěru rolnickém«, p. JUDr. Josef Koudela »O sdružování rolnickém«, dp. Vinc. Ševčík a p. Kašpar z Polanky »O hospodářských družstvech« atd.

Sjezd zakončovala třetí slavnostní schůze, v níž mluvili programoví řečníci: prof. dr. Robert Neuschl na thema: »Klesají-li státy a národové katoličtí« a prof. dr. Jan Sedlák z Brna na thema: »Církev a moderní společnost«.[109])

Sjezd tento, k němuž ze starých buditelů a pracovníků ve hnutí katolickém nebylo za řečníky žádného přibráno, skončil provoláním slávy sv. Otci a císaři pánu.

* *
*

Po skvělém Marianském sjezdu r. 1905 nastalo v Čechách velice nepokojné hnutí. Dělnictvo jalo se poznovu a právě jako roku 1893 demonstrativně hlásiti o volební právo. První velký a demonstrativní průvod socialních demokratů, národních socialistů a pokrokářských žen pro všeobecné přímé a rovné hlasovací právo uspořádán byl v Praze dne 10. října 1905, kdy právě konalo se zahájení zemského sněmu království českého. Průvod seřadil se v městských sadech před nádražím císaře Františka Josefa a ubíral se Václavským náměstím a Újezdem na náměstí maršálka Radeckého, kde stanul.

Odtud odebrala se deputace průvodu do sněmovny, kde mladočech JUDr. Jan Podlipný podával právě návrh na změnu volebního řádu zemského na základě všeobecného přímého a rovného hlasovacího práva. Přání deputace vyslechl zemský maršálek Jiří kníže Lobkovic. K provedení návrhu podaného drem Podlipným ovšem nedošlo.

Po celý měsíc listopad následovaly v Praze velké nepokoje, osnované socialními demokraty a vrcholu dosáhly nepokoje tyto v obrovské demonstraci pro všeobecné přímé a rovné hlasovací právo do sborů zákonodárných dnem 28. listopadu 1905. Ve velikých závodech se nepracovalo, v malých jen někde a veliká většina obchodů byla uzavřena. Peněžní úřady vůbec neúřadovaly. Strach z toho, co se bude díti, byl všeobecný. Lid, většinou dělnický, se všech stran sbíhal se do ulic ke Královským Vinohradům a odtud nastoupen obrovský průvod kolem 80.000

---

[109]) »Katolické Listy« roč. VII. č. 236.—239. v Praze, »Stráž« roč. V. č. 36. v Třebíči, »Mír« roč. XIV. čís. 39. a 40 v Kroměříži.

osob a pod prapory rudé barvy ubíral se Václavským náměstím na náměstí Staroměstské.

Zde s balkonu radnice mluvili k demonstrujícím davům, které vedli socialní demokraté: JUDr. Fr. Soukup (za stranu soc. demokratickou), JUDr. Jan Podlipný (za mladočechy), redaktor Jiří Pichl (za národní socialisty), poslanec Ant. Kalina, redaktor Karel Stanislav Sokol (za stranu radikálně-pokrokovou) a JUDr. Fr. Scheichl (za Národní radu českou).

Vzdor velikému rozechvění lidu minuly v Praze, na venkově i ve Vídni veškeré tyto demonstrace tak, že pořádek v klidu nebyl nikde porušen.

V den 28. listopadu 1905 ztratila všecka společnost česká bez rozdílu politické barvy — rozvahu. Socialní demokraté postavili se v první řady demonstračního hnutí a společnost česká, místo aby stála na vlastní národní noze — přidala se k nim. Proto také socialně - demokratické »Právo Lidu« v čís. 331. ze dne 26. listopadu, na dva dni před demonstrativním vystoupením, psalo s plnou hrdostí — jako na posměch celé společnosti české takto: »Nuže, pravda ta dlouho potlačovaná triumfuje a právě proto, proč byla ta česká socialní demokracie po leta tupena a vyhazována z vlasti, právě proto dnes stojí *v čele celého národa.* Celý národ stojí dnes uvědoměle za ideálem všeobecného rovného hlasovacího práva *a s rudými prapory jde česká politika* lepší, šťastnější budoucnosti vstříc.«

A jaký div, že »Právo Lidu« mělo odvahu takto psáti, vždyť obecní zastupitelstva, rady českých měst i obecní zastupitelstvo král. hlav. města Prahy — vše prohlašovalo se pro všebecné přímé a rovné hlasovací právo do říšské rady i obecních zastupitelstev. V tom okamžiku celá společnost česká jako by hlavu ztratila a v tom okamžiku veškeré české časopisy bez rozdílu politických stran a barev, kromě mnou redigovaných a družstvem Vlast vydávaných »Našich Listů«, vše šmahem se prohlašovalo a jedinou spásu lidu, národa a vůbec celého rakouského Slovanstva spatřovalo — ve všeobecném přímém a rovném hlasovacím právu (hlavně ve volení do říšské rady). Zželelo se mně tehdáž českého lidu, toho jindy tak hrdého, státoprávně uvědomělého lidu a proto v té nejkritičtější době, bez ohledu na sebe a vše ostatní, psal jsem a vystupoval v měsíci říjnu a listopadu — *proti proudu.* Podobně činil Socialní odbor družstva Vlast. Nám všem okolo tohoto odboru a okolo »Našich Listů« seskupeným jednalo se o to, aby všeobecné přímé a rovné hlasovací právo nebylo pokládáno *za nejspravedlivější volební právo,* aby nebylo křesťanskými socialy prohlašováno *za náš požadavek* a aby nebylo vsunováno a přijímáno *do našich katolických resolucí a programů.* Říkali jsme: »Nežádejte ho, bude-li Vám však *vnuceno,* užijte ho jako vnuceného prostředku, jako *nutnost, jíž se vyhnouti nelze,* jen ho neprohlašujte za svůj požadavek, jen nedávejte si ho do resolucí a programů. Buďme Čechy státoprávními, buďme si ve všem svými a rozvážnými.«

Ten byl mezi námi a mezi do všeobecného přímého a rovného hlasovacího práva zahryznutými vlastenci rozdíl. Nad všeobecné přímé a rovné hlasovací právo kladli jsme *všeobecné a přímé volební právo dle zájmů a stavů.* Říkali jsme: »Hlasy se nemají jen počítat, ale mají se také vážit a k zájmům lidu má se míti zřetel — rovností se všecko nespraví.«[110])

Než, byli jsme se svými názory osamoceni a demonstranti vymohli si co chtěli; došlo k tomu, že v týž demonstrační den slíbil v říšské radě ministerský předseda dr. Pavel Gautsch, že v měsíci únoru r. 1906 předloží poslancům volební opravu, která bude míti svůj základ ve všeobecném přímém a rovném hlasovacím právu.

A konečně dne 1. prosince r. 1906 byla změna volebního řádu na základě přímého a rovného volení přijata 194 proti 63 hlasům a sankce tomuto volebnímu řádu dostalo se dne 26. ledna 1907. Všecka oposice proti všeobecnému, přímému a rovnému hlasovacímu právu byla odstavena nadobro. Šlechta a obchodní komory přišly o své poslance a jakékoliv virilní zastoupení v říšské radě padlo — parlamentarismus byl zdemokratisován.[111]) Idealní státoprávní stanovisko Frant. Palackého českými národovci opuštěno, v české politice vzalo za své.

Konečně došlo (po desetileté roztržce) k sloučení všech stoupenců katolických stran v Čechách roku 1906.

---

[110]) V tom směru jsem také napsal v měsíci říjnu a listopadu 1905 následující články do »Našich Listů«: »Slovanská idea a všeobecné rovné hlasovací právo«, »Rolníci a všeobecné rovné hlasovací právo«, »Řemeslníci a všeobecné rovné hlasovací právo«, »Zájmy socialních demokratů a všeobecné rovné hlasovací právo«. V tom smyslu vysvětlovali se mnou zároveň nevhodnost a nespravedlivost všeobecného hlasovacího rovného práva v památných schůzích Socialního odboru družstva Vlast dne 10. října a dne 27. listopadu konaných, svými řečmi: redaktor Tomáš Škrdle a Václav Žižka a v tom smyslu přijali jsme i památné a odůvodněné resoluce, kdy rozvážně proti všeobecnému rovnému a přímému hlasovacímu právu každý se bál slovo promluviti. Koho by to zajímalo, jak hrdě za své přesvědčení jsme stáli, nechť si otevře »Naše Listy« ročník 15. a tam to najde všecko. A konečně, ať otevře si z roku 1905 v š e c k y o s t a t n í č e s k é l i s t y — ať kterékoliv — a přesvědčí se, kde pro pravdu nebyla bázeň a kde všecko šlo s proudem — kromě nás.

[111]) Stůjž zde pro věčnou pamět poznamenáno, že dne 1. prosince 1906 při třetím čtení p r o zavedení všeobecného přímého a rovného hlasovacího práva do říšské rady hlasovali ze státoprávního národa českého vyšlí poslanci: m l a d o č e š i: Jos. Brdlík, továrník; Jos. Čipera, profesor; Vaclav Formánek, maj. realit; Dr. Edv. Gregr, lékař; Max Hájek, obchodník; dr. Servac Heller, spisovatel; Věnceslav Hrubý, rada vrchního soudu; Václav Karbus, ředitel pokladny; Frant. König, statkář; dr. Karel Kramář, továrník; Frant. Kratochvíl, mistr zámečnický; JUDr. Hynek Lang, advokát, Karel Loula, statkář; Jindř. Maštalka, městský sekretář; dr. Fr. Sláma, rada zem. soudu; Ervin Špindler, spisovatel; Ferd. Šrámek, dělník; dále s t a r o č e š i: Vojt. Kulp, maj. realit; dr. Otakar bar Pražák, advokát a dr. Jan Žáček, advokát a s a m o s t a t n ý: Fr. Reichstädter, kreslič. P r o t i zavedení všeobecného přímého a rovného hlasovacího práva do říšské rady hlasovali z lidových poslanců českých pouze: a g r á r n í c i: Fr. Udržal, statkář a Ant. Zázvorka, statkář, z k a t o l í k ů: JUDr. Mořic Hruban, advokát; ThDr. Ant. Cyr. Stojan, farář a JUDr. Josef Koudela, advokát. Z m l a d o č e c h ů scházelo ve sněmovně 16, z a g r á r n í k ů č e s k ý c h 5 a z č e s k ý c h r a d i k á l ů 4 a s a m o s t a t n ý hr. Vojtěch Šternberk. (Viz brněnský »Hlas« č. 284. ze dne 6. prosince 1906.)

Nepřivodila však toto sloučení ani konference v Hradci Králové, kde zvolen byl komitet k urovnání společné cesty katolíků českých dne 25. srpna 1902; nepřivodila sloučení ani společná zemská rada katolíků pro záležitosti a zájmy katolického lidu českého založena dne 14. dubna 1903 v Praze; nepřivodila sloučení ani konference zástupců katolických stran a zástupců diecesních sdružení, konána dne 27. prosince 1903 v Praze, nýbrž katolický lid český přivodil sloučení sám. A stalo se to rázem a takto:

Jak již uvedeno, byl založen v poradě na Vyšehradě konané dne 24. dubna 1905 Zemský sbor katolických spolků v království Českém a k tomuto sboru, do jeho schůze konané dne 26. prosince 1905 (v domě Jednoty katol. tovaryšů v Praze,-I. čp. 209) došlo 71 petic katolických spolků, skupin a odboček Všeodborového sdružení křesť. dělnictva z arcidiecese Pražské a diecesí Královéhradecké a Česko-budějovické. A o peticích těchto referoval tehdáž vldp. dr. Frant. Reyl.

Petice měly celkem 2215 podpisů členstva z uvedených spolků a skupin a z těch bylo 49 petic s 1312 podpisy z diecese Královéhradecké, 17 petic se 788 podpisy z diecese Českobudějovické a 6 petic se 115 podpisy z arcidiecese Pražské.

V peticích žádalo se jednomyslně, »aby *Zemský sbor katol. spolků v král. Českém* nelenil a svolal *zemský křesťansko-socialní sjezd* a zcelil veškeré křesťansko-socialní síly v jednu společnou a velkou organisaci, a to, pokud možno, co nejdříve.« [112])

Nastala o peticích debata. Na konec, když všichni přítomní souhlasili, aby křesť. socialní sjezd svolán byl, přijat návrh, aby Zemský sbor katol. spolků dal k celé akci ducha, návod a učinil přípravy k sjezdu. Ustanovena ihned konference sestávající ze všech výkonných výborů katol. stran, zástupců katol. korporací a organisací na den 17. dubna 1906 Akce k svolání konference uložena zemským sborem zapisovateli T. J. Jirouškovi.

Konference dne 17. dubna 1906 se sešla v domě Jednoty katol. tovaryšů a předsedal jí Msgre dr. Jos. Burian, zapisovatelem byl red. T. J. Jiroušek a přítomni byli: Vojtěch hr. Schoenborn, dr. R. Horský, red. Tom. Škrdle, kanov. Fr. Vaněček, kaplan Frant. Jukl z Hradce Králové, red. Václav Myslivec, red. Em. Jungr, red. Jaroslav Astr z Hradce Králové, Jos. Fikejzl, Ferd. Dobis z Plzně, Frant. Krejza ze Smíchova, dr. Frant. Reyl z Hradce Králové a Jiří Čadek, kaplan z Netolic, poslal souhlasný přípis.

Po referátu, který podal předseda Msgre dr. Jos. Burian, v němž sděloval, že o předlohách k programu a organisačnímu řádu konal několik porad s redaktory T. J. Jirouškem a Václavem Myslivcem, přikročeno k propracování programu zásad, které pak jednohlasně jsou přijímány.

Sjezd ustanoven byl konferencí na den 17. června 1906 v sále Konviktském a svolání sjezdu odevzdáno na starost dru

---

[112]) »Naše Listy,« č. 18 r. XV. dne 30. prosince 1905 článek: »Akce *ku křesť. socialnímu sjezdu v král. Českém.*“ —

Rud. Horskému, T. J. Jirouškovi a Václavu Myslivci, kteří tvořiti budou svolavatelský výbor. Akce svolání sjezdu dána opět do rukou red. T. J. Jirouška.[113])

Tak došlo konečně k společnému sjezdu.

* *
*

Dne 17. června 1906 o půl 10. hod. dopoledne sešel se delegovaný sjezd zástupců katolických spolků, skupin a odboček všeodborového sdružení křesť. dělnictva a katolických organisací. Na sjezdu měli účastenství delegáti a zástupci uvedených korporací, kteří jako stoupenci patřili třem katolickým stranám: straně křesťansko-sociální, straně křesť. sociálně lidové a straně katolicko-národní.

Dle tří revisorních archů sešlo se 363 delegátů (1 delegát na 100 členů korporace) zastupujících 36.300 katolíků.

Red. T. J. Jiroušek za pomoci mnohých konal revisi vstupujících. Hostí, dle dvou revisorních archů, připuštěno bylo na galerii 309 mužů i žen, kteří přihlíželi konání sjezdu, který se soustředil ve středu sálu Konviktu. Sjezd předcházely ještě dvě porady delegátů: jedna dne 16. června v sále Jednoty katol. tovaryšů a druhá v restauračních místnostech »u tří kosů« (Královéhradečtí delegáti) v Křemencové ulici o 8. hodině ranní dne 17. června. Jednáno bylo na těchto poradách hlavně o kandidátní listině výkonného výboru strany, který se měl na sjezdu voliti.

Sjezd zahájil dr. Rud. Horský, který zvolen také předsedou sjezdu. Sjezdoví řečníci byli: Dr. Rud. Horský »o programu a jménu strany,« red. Václav Myslivec »O účastenství strany v příštích volbách,« red. Em. Jungr »o organisaci a tisku.« Sjezd rozhodl, aby spojené všechny katolické strany postupovali společně pod jménem »*Strana katolického lidu v Čechách*« a dále přijat společný program strany a organisační řád. Za předsedu strany a výkonného výboru zvolen dr. Rud. Horský, farář v Šárce 203 hlasy a do výkonného výboru strany jsou zvoleni: Vojt. hr. Schoenborn 207 hl., Th. dr. Fr. Reyl z Hradce Králové 202 hl., T. J. Jiroušek, red. z Král. Vinohrad 198 hl., Václav Špaček, říd. uč. z Košátek 203 hl., Václav Myslivec, red. v Praze 197 hl., Bedřich hr. Kinský z Kostelce nad Orl. 168 hl., Frant. Novák, úřed. stát. dráh v Praze 204 hl., Frant. Krejza, obchodník na Smíchově 160 hl., Ant. Barcal, rolník z Tuhaně, 193 hl., Jiří Čadek, kaplan z Netolic 205 hl., Frant. Šafránek, rolník z Dol. Města 206 hl., Josef Polák, ml. z Hradce Král. 205 hl., Jaroslav Astr, úředník Všeodb. sdružení křesť. dělnictva z Hradce Král. 205 hl., Ant. Princ z Čes. Budějovic 199 hl. — Za náhradníky byli zvoleni: Th. dr. Alois Kudrnovský, kaplan v Praze 205 hl., Frant. Köppl, úředník v Praze 165 hl., Josef Šach, pošt. zřízenec v Karlíně 201 hl., Ludvík Skružný, zámečnický mistr

[113]) „Naše Listy“ č. 34. roč. XV. dne 21. dubna 1906. Článek: „Před zemským křesťansko-sociálním sjezdem.“

v Praze, 203 hl., Josef Sýkora, mistr kolářský v Nuslích 202 hl. a JUC. Jos. Šindler, úředník na Král. Vinohradech 203 hlasy. Hlasů bylo proto méně než všech účastníků při zahájení sjezdu, poněvadž volba výboru dála se k večeru a odpoledními vlaky musilo na půldruhého sta delegátů Prahu opustiti.

Sjezd zakončen byl o 7. hodině večer za nadšené nálady a veliké radosti, že tímto dnem katolíci čeští po desetiletém rozkolu jsou — sjednoceni. Ovšem, úrazného kamene svornosti: všeobecného přímého a rovného hlasovacího práva, v zásadách programu nebylo. Do programu pouze přijato, že strana domáhati se bude *spravedlivého* zastoupení ve sborech zákonodárných.

V první ústavující schůzi výkonného výboru strany v týž den 17. června konané za předsednictví dra Rud. Horského zvoleni jsou: za místopředsedu Vojtěch hrabě Schoenborn, za tajemníka T. J. Jiroušek, za pokladníka Frant. Novák a později pak JUC. Jos. Šindler.

XXII.

Volební zápas katolického lidu českého do zemského sněmu na Moravě r. 1906 a volby do říšské rady v Čechách a na Moravě r. 1907.

Český katolický lid v zemích koruny Svatováclavské prodělal v letech 1906—1907 velkolepý politický zápas, jakého nebylo u nás ještě pamětníka. Pod dojmem docházejících zpráv o pronásledování katolíků ve Francii, kde na Nový rok 1906 vešel v platnost (senátem dne 5. prosince 1905 179 proti 103 hlasům schválený) zákon na rozluku státu s církví, probouzel se a otevíral své oči také český katolický lid.

Zemský sněm moravský přijal nový zákon volební, dle něhož místo dosavadních 100 poslanců měl od měsíce listopadu r. 1906 čítati již 151. Mezi nimi bylo 20 poslanců za všeobecné kurie zavedené na základě všeobecného přímého a rovného hlasovacího práva. Z těchto 20 poslanců mělo býti 14 Čechů a 6 Němců. Dle kurií mělo oněch 151 poslanců býti co do počtu voleno takto: velkostatkáři 30, obchodní komory 6, města 40, venkov 73 a všeobecný lid 20 poslanců. Vedle těchto poslanců náležeti měli také jako virilisté nejdůst. pp. biskupové Olomoucký a Brněnský.

Došlo k volbám v měsíci listopadu. Lid katolický na Moravě šel k volebnímu osudí s jarým nadšením a velikou odhodlaností za katolickou věc a překvapil celou českou veřejnost. Toho se nikdo nenadál, jakou porážku způsobí katolický lid český na Moravě všem liberálním politikům dosud tam vládnoucím. Heslem lidu jdoucího do voleb bylo: »Nevydáme Moravu v ruce liberálů!« A lid heslu svému také dostál.

Katolicko-národní strana česká založená na den Povýšení svatého kříže roku 1896 na poradě v Přerově společně se stranou křesťansko-sociální, založenou na konferenci ve Vyškově dne 4. dubna r. 1899 uzavřely mezi sebou jednotu a stoupenci obou

stran šli ruku v ruce k volbám, aby dobyli skvělého vítězství lidu moravského nad mladočeskými liberály, pokrokáři, sociálními demokraty a jejich protinábožensky smýšlejícími kamarády národními socialisty.

A vítězství spojeného katolického lidu bylo slavné, tak slavné, že popletlo rozum všem náboženství nepřejícím novinářům. Pro všecky časy a pro poučení do budoucnosti stůjž zde v dějinách našich ciferně podaný tento grandiosní zápas lidu katolického.

Dne 11. listopadu 1906 došlo k volbám ve všeobecné kurii za všeobecného přímého a rovného hlasovacího práva. V této kurii byl zápas nejpernější. Katolický lid český ve 14 volebních okresích této kurie shrnul na kandidáty katolicko-národní a křesťansko-sociální strany k velikému úžasu svých odpůrců 99·630 hlasů a zvolil v tento první den voleb tři katolické poslance: *J. M. Kadlčáka*, *P. Tomáše Šilingra* a *J. Vykoukala*. Z mladočeských lidovců, národních socialistů a pokrokářů neprorazil ani jeden, toliko dva sociální demokraté Hybeš a Prokeš byli zvoleni vedle katolíků. Na kandidáty sociálních demokratů ve všech 14 volebních okresích všeobecné kurie připadlo 80.006, na národní socialisty 28.248, na mladočeské lidovce 17.157 a na realistické pokrokáře 17.739 hlasů.

Tak vyzněl první volební den na Moravě. Stranám a jejich kandidátům dostalo se tohoto počtu hlasů v jednotlivých okresích volebních:

Ve všeobecné kurii

dne 11. listopadu 1906:

Volební okres	Katolík	hlasy	Soc. demokr.	hlasy	Nar. social.	hlasy
1. Brno a okolí	B. Koukal	6479	J. Hybeš	12096	F. Adamík	4515
2. Hodonín	*P.T.Šillinger*	8408	J. Dolejší	2589	V. Lebloch	757
3. Dačice	J. Chalupa	6726	Svoboda	5297	Neobsazeno	—
4 Třebíč	Jan Jílek	11202	Toužil	5961	Máchal	4347
5. Žďár	J. Navrátil	9915	Filipinský	7305	F. Adamíra	3504
6. Boskovice	Dag. Krist	9269	Vaněk	7596	Konečný	5705
7. Olomouc	Neobsazeno	—	Nádvorník	6605	Neobsazeno	—
8. Kroměříž	Neobsazeno	—	Fr. Šeha	5790	Šrajer	2203
9. Mor. Ostrava	Al. Krejčí	5241	Prokeš	10777	Wágner	184
10. Val. Meziříčí	*J.M.Kadlčák*	8719	Krapka	5202	Neobsazeno	—
11. Přerov	Smýkal	8001	Merta	4925	Běňa	935
12. Uh. Hradiště	*Vykoukal*	9702	F. Franz	1058	Neobsazeno	—
13. Kyjov	Al. Horák	7160	Jindraček	929	J. Karnet	3051
14. Vyškov	P. J. Šrámek	8818	E. Dědek	3876	Sehnal	3047

Lidovci strany mladočeské a realističtí pokrokáři dostali uvedené hlasy v těchto okresích:

Volební okres:	Lidovec	hlasy	Pokrokář	hlasy
5. Žďár	—	—	J. Úlehla	4012
7. Olomouc	Ant. Smrček	4137	Žižka	1117
8. Kroměříž	Reichstädter	7587	—	—
9. Mor. Ostrava	—	—	Dr. Hrstka	2689
11. Přerov	Ad. Švec	564	Krumpholz	2909
12. Uh. Hradiště	—	—	Dr. Koželuha	5150
13. Kyjov	Ant. Smrček	3948	—	—
14. Vyškov	Dr. Čapek	921	Mrázek	1862

V užších volbách zvoleni byli dále katoličtí kandidáti:
Jan Jílek, Ant. Smýkal, Alois Horák a P. Jan Šrámek
a počet hlasů všech kandidátů činil:

ve všeobecné kurii
dne 18. listopadu:

Volební okres	Katolík hlasy	Soc. demokrat hlasy	Lidovec hlasy
3. Dačice	J. Chalupa . 8338	Svoboda . 9774	— —
4. Třebíč	*J. Jílek* . . 12925	Toužil . . 10344	— —
5. Ždár	J. Navrátil . 11423	Fillpinský . 14325	— —
6. Boskovice . . .	Dag. Krist . 10839	K. Vaněk . 12218	— —
7. Olomouc . . .	Neobsazeno —	Nádvorník . 8869	Ant. Smrček 9779
8. Kroměříž . . .	» —	Fr. Šeha . . 7539	Reichstädter 12535
11. Přerov	*A. Smýkal* . 9356	Merta . . . 8604	— —
13. Kyjov	*Al. Horák* . 8448	Neobsazeno —	Ant. Smrček 7372
14. Vyškov	P. *J. Šrámek* 10354	E. Dědek . 8512	— —

V těchto *užších volbách* shrnuli na sebe katoličtí kandidáti 71683, socialně demokratičtí 80185 a lidovečtí kandidáti mladočechů 29686 hlasů. Proti katolickým kandidátům českým pomáhali si všichni protivníci křesťanství navzájem a nedbali nic internacionalního anebo národního stanoviska.

V kurii venkovských obcí zvítězilo 16 katolicko-národních a křesťansko-socialních kandidátů na ráz v den první volby dne 20. listopadu. Mladočeští lidovci a čeští liberální agrárníci zůstali jako ztrnulí. Tohohle se nenadáli. Lid český skutečně bral liberálům z rukou celou — Moravu, kus po kusu. Jásot katolického lidu českého byl v zemi veliký. Zvoleni byli katolíci: Dr. Jos. Koudela, Václav Zeman, Fr. Benda, P. V. Ševčík, Jos. Šamalík, P. Arnošt Tvarůžek, Ant. Kuchyňka, Rud. Pillich, Jan Konečný, Jos. Krčka, Dr. Mořic Hruban, Martin Bartoň, J. Žampach, Fr. Veselý, P. Frant. Valoušek a Frant. Chlébus. Dostalo se jim v jejich okresích následujícího počtu hlasů:

V soudních okresích venkovských obcí
dne 20. listopadu 1906:

Na Brněnsku Dr. Jos. Koudela 1459
» Brněnsku Václav Zeman 1497
» Mor. Krumlovsku Fr. Benda 1156
» Boskovicku P. Vinc. Ševčík 1342
» Val. Meziříčsku Jos. Šamalík 1085
» Třebíčsku P. Arn. Tvarůžek 1335
» Dačicku Ant. Kuchyňka 1298
» Mor. Třebovsku Rud. Pillich 1951
» Bučovsku Jan Konečný 1313
» Hustopečsku Jos. Krčka 1228
» Uh. Brodsku Dr. M. Hruban 1474
» Uh. Hradištsku M. Bartoň 1068
» Uh. Ostrožsku J. Žampach 1609
» Val. Klobucku Fr. Veselý 1253
» Holešovsku P. Fr. Valoušek 1706
» Napajedelsku Fr. Chlébus 1113

Když pak poslanec za Valašsko-Klobucko, p. Fr. Veselý, záhy po volbě zemřel, zvolen byl v doplňovací volbě v tomto okresu na jeho místo člen strany katolicko-národní, vsdp. Msgre probošt *dr. Ant. Cyrill Stojan*. V kurii měst ve volbě konané dne 29. listopadu 1906 zvolen byl ve skupině Moravsko-Budějovické dp. kaplan *Jan Holba*, taktéž člen katolicko-národní strany moravské.

Zkrátka, do zemského sněmu markrabství moravského vyslal český lid od 11. do 29. listopadu *24 katolicko-národních a křesťansko-socialních poslanců českých*, aby převzali vedení české politiky, národního hospodářství i zemského zákonodárství v jeho rodné zemi. Vůdce mladočeské strany lidové JUDr. Adolf Stránský, advokát a ve Vídni pokřtěný žid, ztratil otěže českého vedení a většiny národa na Moravě z rukou.

* * *

Sotva minulo půl roku po slavném boji katolického lidu českého v zemských volbách na Moravě a již zase zavzněl volební alarm do voleb říšských.

Zákon o všeobecném přímém a rovném hlasovacím právu došel schválení panovníkova dne 26. ledna 1907 a na 14. květen vláda ministerského předsedy dra Maxe Vladimíra barona Becka vypsala nové volby do říšské rady v zemích koruny svatého Václava.

V Čechách a na Moravě všecky strany činily přípravy k volbám o překot. A také katolíci nelenili. Jak v Čechách, tak na Moravě slili se v jeden proud a sta řečníků, celé řady kandidátů všech stran katolického lidu československého bylo vzhůru; pořádáno sta schůzí a tisíce stoupenců veliké myšlenky křesťanské šlo ze schůze do schůze. Předvolební přípravy dály se za velikého nadšení a veliké obětavosti jednotlivců. Na ty doby nezapomene nikdo, kdo je prodělal, kdo byl jich svědkem a tím méně na ně zapomenou řečníci a aranžéři schůzí, jimž byly v práci noci jako dni — bez odpočinku.

A práce korunovány byly výsledkem skvělým. Kandidáti strany katolického lidu českého v království českém v den 14. května 1907 soustředili na sobě *82.156 hlasů* a devět z nich octlo se v užších volbách. Strana katolického lidu českého v Čechách tímto počtem svých stoupenců octla se v národě na třetím místě mezi stranami — a dosud vládnoucí strana v národě, národní strana mladočeská, octla se počtem svých stoupenců a voličů *až na místě čtvrtém*. Tak změnil se koloběh času a štěstěny v jindy za husitské prohlašovaných Čechách.

Ve volbách těch dne 14. května 1907 připadlo *v českých volebních okresích*:

1. Socialním demokratům	292.747	hlasů.
2. Českým liberárním agrárníkům	148.654	«
3. Straně katol. lidu českého	82.156	»
4. Mladočesko-staročeské koncentraci	80.952	»
5. Nár. socialům a radikálům	78.413	»
6. Realistickým pokrokářům	10.035	»

Katolíci čeští vyšli z boje čestně. Strana katolického lidu českého dne 14. května 1907 shrnula v okresích na své kandidáty v Čechách následující počet hlasů:

Ve skupinách měst:

Volební okres:	Kandidáti	Hlasů
1.	Praha. Staré Město: Ph. Dr. Matěj Kovář	392
3.	» Nové hoř. město: Bohumil Mudroch	229
4.	» Nové hoř. město a Vyšehrad: Jos. Hovádek .	166
5.	» Malá Strana a Hradčany: Václav Dvorský . .	636
6.	» VII. a Holešovice-Bubna: Alois Sýkora . . .	116
8.	Smíchov, první část: Václav Stupka	120
9.	Smíchov, Košíře, Vysočany atd.: T. J. Jiroušek . . .	300
10.	Kr. Vinohrady první část: Josef Skokan	40
11.	Kr. Vinohrady druhá část: Karel Staněk	67
12.	Žižkov horní část: Fr. Satorie	150
13.	Žižkov vnitřní část: Bohuslav Šubrt	169
14.	Plzeň I., II. a III. obvod: Karel Wolf	155
15.	Plzeň IV. a V. obvod: Karel Wolf	108
16.	Karlín: Frant. Satorie	82
17.	Nusle, Vršovice, Michle atd.: P. Vincenc Cigánek . .	235
24.	Král. Hradec, Třebechovice atd.: Th. Dr. Fr. Reyl . .	1374
28.	Kolín, Český Brod atd.: MUDr. Jan Ptáčník	81
29.	Tábor, Soběslav atd.: Petr Pícha	363
32.	Příbram, Březnice atd.: Karel Kohlmünzer	577
33.	Něm. Brod, Polná atd.: Josef Hovádek	274

Ve skupinách venkovských obcí:

Soudní okresy:		
37.	Mělník, Ml. Boleslav: Václav Špaček	1567
39.	Semily, Železný Brod atd.: P. Jos. Filler	1762
41.	Hořice, Nová Paka: Th. Dr. Fr. Šulc	2374
43.	Náchod, Nov. Město n. M.: Th. Dr. Rud. Horský . .	5439
44.	Kostelec n. Orl., Rychnov atd.: Ferd. Vogel	3200
45.	Hradec Král., Nechanice atd.: MUDr. Arnošt Pekař . .	1663
46.	Poděbrady, Nový Bydžov atd.: Ant. B. Drápalík . . .	1684
47.	Nové Benátky, Nymburk atd.: Josef Jelínek	451
48.	Český Brod, Karlín atd.: Alois Švejda	399
49.	Smíchov, Zbraslav: P. Vlastimil Hálek	318
50.	Beroun, Unhošť atd.: Josef Brož, horník	656
53.	Rokycany, Březnice atd.: Václav Bambas	509
54.	Příbram, Hořovice: Leopold Havelka	521
55.	Sedlčany, Neveklov atd.: Emanuel Junger	1810

56. Benešov, Říčany atd.: P. Josef Tomšů 1916
57. Kolín, Kouřim atd.: Fr. Jelínek 1015
59. Pardubice, Přelouč atd: Josef Kolín 492
60. Chrudim, Čáslav: Josef Šabata 4702
61. Litomyšl, Ústí n. Orl.: JUDr. Josef Myslivec 5781
62. Vys. Mýto, Skuteč atd.: Jan Krejsa 3564
63. Chotěboř, Habry atd.: Josef Prokop 5765
64. Něm. Brod, Humpolec atd.: Ant. Adamovský 3265
65. Vlašim, Dolní Královice: Václav Myslivec 3553
66. Tábor, Soběslav atd.: Josef Dvořák 2582
67. Písek, Vodňany atd.: P. Josef Frejlach 1744
68. Horažďovice, Sušice atd.: P. Josef Brož 2505
69. Klatovy, Nepomuk atd.: Martin Klouda 943
71. Strakonice, Volyň atd.: P. Václav Hons 1815
72. Milevsko, Netolice atd.: Antonín Barcal 4903
73. Jindř. Hradec, Lomnice atd.: Josef Svoboda 1670
74. Pelhřimov, Pacov atd.: P. Milo Záruba 5521
75. České Budějovice atd.: Antonín Šachl 3254

Na Moravě v těchto říšských volbách katolicko-národní a křesťansko-socialní strana shrnuly na své kandidáty:

Ve skupinách měst:

Hlasů:

1. Brno: JUDr. Josef Dolanský 997
2. Bučovice, Rosice atd.: Bohuslav Koukal 1514
3. Osoblaha, Brušperk atd.: Konst. Grünwald 1968
4. Rožnov, Val. Meziříčí atd.: Vilém Povondra 3140
6. Strážnice, Luhačovice atd.: JUDr. Jan Sedláček . . . 2154
7. Třebíč, Jemnice atd.: Alois Jakubský 1525
9. Blansko, Bystřice n. P. atd.: P. Jan Holba 1650

Ve skupinách venkovských obcí:

Soudní okresy:

11. Brno a okolí: JUDr. Arnošt Gottwald 2822
12. Vyškov, Bučovice: P. Jan Šrámek 5953
14. Kroměříž, Napajedla: JUDr. Jaroslav hr. Thun . . . 5872
15. Hranice, Val. Meziříčí: P. Fr. Valoušek 6294
16. Uherské Hradiště, Strážnice: Msgre Dr. A. C. Stojan . 6226
17. Uh. Brod, Val. Klobouky: JUDr. Mořic Hruban . . . 7014
18. Výzovice, Rožnov: Josef Kadlčák 6187
23. Boskovice, Kunštát: Rudolf Pillich 5709
24. Blansko, Vel. Byteš: Fr. Černošek 4616
25. Bystřice n. Pern., Vel. Meziříčí: Lad. Sobotka 5839
26. Třebíč, Moravské Budějovice: P. Arnošt Tvarůžek . . 6583
27. Jihlava, Žďár: Jan Jílek 6486
28. Moravský Krumlov, Hrotovice: Ant. Kuchyňka . . . 6366
29. Hustopeč, Klobouky: P. Tomáš Šilinger 10155

•Hned v první den volby do říšské rady byli zvoleni katolíci: *P. Valoušek, Dr. Hruban, Kadlčák a P. Šillinger.* Poměr hlasů měli proti svým protivníkům: *15. vol. okres*: P. Fr. Valoušek 6294, socialní demokrat Václav Polívka 2371 a agrárník Frant. Jančík 3429. — *17. vol. okres*: Dr. Mořic Hruban 7014, socialní demokrat Fr. Komprda 312 a samostatný kand. lidovců J. Zemek 1278. — *18. vol. okres:* Jos. Kadlčák 6187, soc. demokrat Karel Světlík 1003, staročech Bubela 4332 a pokrokář Hůlka 226. — *29. vol. okres:* P. Tomáš Šillinger dostal 10.155, soc. demokrat Vilém Pištělák 2032 a národní socialista Václav Jaroslav Klofáč 344 hlasů.

Dále z užších voleb vyšli jako vítězové další kandidáti strany katolicko-národní a křesťansko-socialní: *P. Jan Šrámek, dr. Jar. hr. Thun, Msgre. dr. A. C. Stojan, Rudolf Pillich, P. Arnošt Tvarůžek a Ant. Kuchyňka.* Celkem 10 poslanců. Zápas těchto vítězů s jejich protivníky objevuje se v cifrách takto:

Užší volby.

Volební okres: Katolík:	hlasů:	Soc. demokrat:	hlasů
12. P. Jan Šrámek . . .	7709	Eduard Dědek	6665
		Agrárník:	
14. JUDr. Jar. hr. Thun	6557	J. Dosoudil	5756
		Samostatný:	
16. Msgre. dr. A. C. Stojan	6818	J. Pipal	6536
		Soc. demokrat:	
23. Rudolf Pillich . . .	6475	Ferd. Franz	5981
		Agrárník:	
26. P. Arnošt Tvarůžek	6945	Fr. Němec	6350
		Soc. demokrat:	
28. Ant. Kuchyňka . .	7465	Ludvík Jindráček	5604

V dalších *užších volbách* se octnuvší *katolíci* propadli: ve *4. vol. okresu*: Vilém Povondra 3336 hlasy proti pokrokáři dru. T. Masarykovi, který měl 4136 hlasů, v *6. voleb. okresu* JUDr. Jan Sedláček zůstal pozadu s 2196 hlasy proti mladočeskému lidovci Ant. Smrčkovi, který dostal 4830 hlasů, v *24. voleb. okresu* padl též Fr. Černošek se 6775 hlasy proti soc. demokratu Janu Filipinskýmu, který měl 7207 hlasů, ve *25. voleb. okresu* podlehl Vladislav Sobotka s 5883 hlasy proti agrárníku Karlu Sáblíkovi, který dostal 6809 hlasů a ve *27. voleb. okresu* podlehl Jan Jílek s 6668 hlasy proti agrárníku Františku Staňkovi, který měl 7708 hlasů.

Také straně katolického lidu v Čechách přálo v užších volbách do říšské rady štěstí. Devět jejích kandidátů octlo se v užší volbě a sedm vyšlo z nich jako vítězi. Zvoleni byli: *Th. Dr. Rudolf Horský, Frant. Šabata, JUDr. Jos. Myslivec, Jos. Prokop, Václav Myslivec, P. Milo Záruba a Antonín Šachl.* Situace *těchto vítězů,* z níž vyšli dobře, ukázala se takovouto:

Užší volby.

Volební okres:	Katolík:	hlasů:	Agrárník:	hlasů:
43.	Dr. Rud. Horský	6251	Jan Kotlant	4696
60.	Fr. Šabata	6376	Soc. demokrat: Ferd. Jirásek	5130
61.	JUDr. Jos. Myslivec	6362	Soc. demokrat: J. M. Hnát	5137
63.	Josef Prokop	7114	Soc. demokrat: Jos. Ackermann	5352
65.	Václav Myslivec	4422	Soc. demokrat: Václav Krňanský	3490
74.	P. Milo Záruba	5686	Agrárník: Václav Donát	4915
75.	Ant. Šachl	4981	Soc. demokrat: Fr. Pešula	3224

V těchto ***užších volbách*** nezvítězili katoličtí kandidáti dva, kteří se do nich také dostali. Byli to: Barcal a Adamovský.

V *64. **voleb. okresu*** propadl Ant. Adamovský 3412 hlasy proti agrárníku Jos. Hyršovi, který na sebe shrnul 5455 hlasů a v *72. **voleb. okresu*** padl Ant. Barcal 4788 hlasy proti agrárníku Miloši Vojtovi, který dostal 5967 hlasů.

Z voleb do říšské rady r. 1907 prošlo v českých okresích v Čechách 7 katolíků, 17 Mlado- a Staročechů, 9 národních socialistů a radikálů, 23 českých agrárníků, 17 českých socialně-demokratických internacionálů, 1 realistický pokrokář a 1 samostatný. Na Moravě prošlo 10 katolíků, 5 liberálně mladočeských lidovců, 4 staročeši, 5 socialně-demokratických internacionálů, 5 agrárníků a 1 realistický pokrokář, vesměs v českých okresích.

Takové tedy nadělení přineslo v ohledu národním a zájmovém národu českému všeobecné přímé a rovné hlasovací právo do říšské rady, od něhož se tolik očekávalo a jímž se lid český tak dlouho klamal jako nějakou spásonosnou ideí. Národ rozbit k vlastní zkáze na kolikero vzájemně se potírajících stran, nad nimiž vítězili politikové cizácké internacionaly a divokého radikalismu. V uzších volbách *v **Cechách*** musili katolíci vytahovati z bryndy mladočechy, staročechy i agrárníky. Proti mladočesko-staročeské koalici a jejím kandidátům v českých okresích šlo do ***užších voleb*** 7 soc. demokratů, proti agrárníkům 16 soc. demokratů, proti národním socialistům a radikálům 8 soc. demokratů, proti katolíkům 5 soc. demokratů a dále stáli socialní demokraté v užší volbě proti jednomu českému realistickému pokrokáři a jednomu českému samostatnému kandidátu.

Zkrátka, proti českým národním kandidátům rázem šlo do užších voleb 38 socialně-demokratických kandidátů rudé internacionály. Avšak český lid zapamatovav si 14. květen, vzchopil se jako jeden muž a podav si bez rozdílu stran ruce, a ze všech

38 socialně-demokratických kandidátů neprošel v užších volbách ani jeden.

K úplnému obrazu volebního bojiště socialních stran českých poznamenávám, že v první volbě dne 14. května r. 1907 zvoleno bylo uvedených 17 socialně-demokratických poslanců říšských tímto počtem hlasů (v Čechách):

Volební okres městský:	Socialní demokrat:	Hlasů:
6. Praha-Holešovice:	JUDr. Fr. Soukup	3673
7. » V. a Libeň:	Ant. Němec	3480
9. Smíchov-Vysočany:	JUDr. Lev Winter	7554
12. Žižkov horní část:	Vilém Černý	3611
17. Nusle-Vršovice:	Josef Hudec	4672
19. Kladno-Beroun:	Ludvík Aust	5513
32. Příbram-Blatná:	Václav Johanis	4119

V soudních okresích venkovských obcí:

Soudní okresy:	Socialní demokrat:	Hlasů:
35. Slaný-Kladno:	Jindřich Hornof	7981
36. Roudnice-Velvary:	Fr. Biňovec	5429
48. Český Brod-Karlín:	Rudolf Jaroš	7317
49. Smíchov-Zbraslav:	Ant. Svěcený	6947
50. Beroun-Dobříš:	Fr. Modráček	7780
51. Rakovník-Křivoklát:	Karel Folber	7031
52. Plzeň-Blovice:	Gustav Haberman	7562
53. Rokycany-Březnice:	Ludvík Pik	8090
54. Příbram-Hořovice:	Hynek Klička	6913
70. Přeštice-Nová Kdyně:	Ant. Remeš	5484

Takhle lid český po deseti letech pohanění českého státního práva v říšské radě (30. března 1897) socialně-demokratickými poslanci se zapomněl. Pamatoval si to český lid jen krátce, do 3. ledna 1901, kdy byly nové volby do říšské rady. Tehdáž v odvetu místo 5 socialních demokratů zvolil český lid v českých okresích 5 národních socialistů (viz III. díl kapitolu VIII. tohoto spisu). Nyní, roku 1907, nevěděl už český lid nic o pohaně českého státního práva, zvolil si 17 socialně-demokratických poslanců jen v českých okresích a dopustil toho, že 38 českých kandidátův socialně-demokratické strany přišlo do užších voleb . . .

Z národních socialistů a s nimi spojených ***radikálů*** zvolen byl v první volbě r. 1907: v 15. okresu města Plzně Václ. Fresl. — V užší volbě dostali se k vítězství kandidáti národních socialistů a radikálů: v městských okresích: na Starém Městě JUDr. Karel Baxa, v Žižkově Fr. Buřival, v Král. Dvoře Ph. Dr. Ant. Hajn, v Litomyšli Václav Jar. Klofáč, v Táboře Frant. Žemlička, v Písku Ant. Kalina, v Klatovech Ant. Hubka a ve venkovských *obcích soudních* okresů: Semily-Jilemnice: Čeněk J. Lisý. Cel-

kem tedy zvoleno bylo 9 národně - socialních a radikálních poslanců v král. českém do říšské rady vídeňské. K těm pak pozdějšími doplňovacími volbami zvoleni jsou ještě: na Malé Straně v Praze (v užší volbě JUDr. Karel Šviha, na Král. Vinohradech (v užší volbě) JUC. Václav Choc, v druhém okresu Král. Vinohrad (v užší volbě) Josef Sláma. Úhrnem mají tedy dnes v roce 1909 národní socialisté a s nimi spojení čeští radikálové v Čechách 12 říšských poslanců.

Na Moravě zvoleni jsou v českých okresích následující *socialní demokraté:* v Brně Josef Hybeš, v Morav. Ostravě Jan Prokeš, v Třebíči František Svoboda, za venkovské obce na Novo-Jičínsku Frant. Tomášek a za Blanensko a Bytešško Jan Filipinský. Z národně-socialních kandidátů neprorazil na Moravě ani jeden.

Takovým výsledkem zakončen byl tedy obraz bojiště do říšské rady v Čechách a na Moravě za prvních voleb se všeobecným přímým a rovným hlasovacím právem. Uchovejme si tento výsledek pro budoucnost k poučení a potřebné orientaci *o síle socialních stran českých.*

XXIII.

Složení říšské rady a její volební soustava.

Socialní demokraté, národní socialisté a kde který demokrat a radikál viděli ve všeobecném přímém a rovném hlasovacím právu všecku spásu pro dělnický lid, kterému dle socialně-demokratického »vědátora« Karla Marxe říkají hrdě »proletariát« a slibovali, že tento parlament z tohoto demokratického všeobecného přímého a rovného volebního práva bude také demokratickým a dělnickým — a je! Byli-li jací zástupcové tříd, stavů a zájmů v minulém říšském parlamentu vídeňském při 425 poslancích i s pátou kurií, je jich v tomto parlamentu při 516 poslancích ještě více. Jest tedy vídeňský parlament (říšská rada) tak třídní a tak stavovský a ještě více, než dříve byl.

Podle tříd, stavů, povolání a zájmů objevuje se nám *říšská rada* v tomto obraze:

Povolání neb stav:	roku 1907:	roku 1906:
Zemědělců	110	46
Velkostatkářů a šlechticů	22	102
Továrníků	7	14
Inženýři	3	4
Živnostníků a řemeslníků	21	15
Dělníků	7	4
Profesorů	43	27
Soukromých úředníků	48	4
Veřejných úředníků	42	42
Advokátů	62	63
Redaktorů a spisovatelů	46	26
Kněží a duchov. hodnostářů	45	23

Povolání neb stav:	roku 1907:	roku 1906:
Učitelů	10	7
Lékárník	1	2
C. k. ministrů	6	6
Zemský maršálek	1	0
Zemský hejtman	1	0
C. k. generál mimo službu	1	0
Různá povolání a stavy	26	42

Říšská rada poslanců poskytuje nám v ohledu národnostním opět tento starý obraz:

Čechů je tam	107	a bylo jich roku 1906	87
Poláků je tam	79	» » » » »	71
Rusínů je tam	31	» » » » »	10
Jihoslovanů je tam	37	» » » » »	27

Celkem v říšské radě bylo a je:

Slovanů	roku 1907	256	a roku 1906 bylo	192
Němců	» »	231	» » » »	200
Italů či Vlachů	» »	19	» » » »	18
Rumunů	» »	6	» » » »	5

A co nejlepšího při této »demokratické« všeobecné, přímé a rovné volební soustavě jest, že v říšské radě nesmí dle § 42. zákona sněmovnou přijatého a ze dne 26. ledna 1906 potvrzeného, v 1., 4., 5., 33. až 37. a 42. býti měněna (ohledně okresů volebních a rozmnožení poslanců), *dokud není ve sněmovně přítomno aspoň 343 poslanců!* Nu, a na změnu této soustavy volební 256 slovanských poslanců i s Italy i s Rumuny dohromady, nebudou-li Němci chtíti, nikdy nestačí. K přerušení každého jednání o změně této volební soustavy Němcům stačí, když krátce a jednoduše vyjdou ze sněmovny ven.

XXIV.

Socialní a literární sjezdy družstva „Vlast" na českém venkově.

Jak známo z kapitoly 4. a 15. tohoto dílu »Socialních dějin«, uspořádalo družstvo Vlast v Praze, dva socialní a literární sjezdy: první r. 1896 a druhý r. 1900. Když sjezdy tyto se vydařily, pomýšlelo se na to, pořádati podobné sjezdy i po českém venkově, aby i zde povzbuzen byl zájem o katolickou a křesťansko-socialní českou věc.

A záměr literární sekce, socialního odboru a výboru družstva se na poprvé zdařil. Za první místo sjezdu r. 1906 byl vyhlédnut Jindřichův Hradec. Sjezdu předcházela, dne 22. července 1906, velice zdařilá slavnost odhalení památní desky na rodném domě spisovateli a buditeli národa Frant. Pravdovi (Vojtěchu Hlinkovi) v blízkém Nekrasíně. Desku pořídilo za pomoci dobrovolných darů družstvo Vlast a slavnost uspořádala literární sekce družstva Vlast za pomoci komitétu v Jarošově, který se tam volně sestoupil. Slavnostním řečníkem k odhalení desky, které se konalo

za účastenství 4000 osob, byl předseda družstva Vlast, vldp. dr. Rudolf Horský. Vedle něho promluvil pak zástupce Jeho Eminence ndp. Leo kard. Skrbenského, knížete arcibiskupa pražského, metropolitní kanovník vldp. dr. Josef Tumpach z Prahy. (Slavnost obšírně popsal red. Tom. Škrdle ve »Vlasti« ročník XXII. ve článku »Odhalení Pravdovy desky v Nekrasíně« na str. 950—959).

V týž den večer zahájen byl pak Sociálně literární sjezd ve dvoraně »na Střelnici« v Jindřichově Hradci, který trval ještě druhého dne a byl četně obecenstvem navštíven. Na sjezdu tom mluvili: T. J. Jiroušek »O snahách socialního odboru družstva Vlast«, JUDr. Julius Nejedlý, zem. advokát z Prahy »O právním a socialním postavení ženy v případě, že by došlo k reformě práva manželského«, dr. Rud. Horský, k. a. vikář a farář ze Šárky »O nutnosti katolické organisace«, Vlastimil Hálek, farář z Liboce »O tisku a idei pravdy, krásna a dobra«, Augustin Krčmář, farář ze Stodůlek »O dobré knize, jako štěstí národa«, Karel Procházka, farář ze Stochova »O národopisu a církvi katolické« a Frant. H. Žundálek, katecheta z Prahy »O významu družstva Vlast, jeho jednotlivých odborech a jeho časopisech«. Vedle těchto programových řečníků promluvili na sjezdu ještě: Tom. Pícha, farář z Lipkové Vody; Tom. Škrdle, redaktor »Vlasti« z Prahy, a Fr. Kopidlanský, náměstek starosty Jindřicho-Hradeckého. Schůzím předsedali: Ferd. hrabě Chotek z Volšov u Sušice; Frant. Kopidlanský, náměstek starosty města; Frant. Cichra, profesor v Jindř. Hradce, a Dr. Mat. Kovář, c. k. školní rada z Prahy. Pozdravných dopisů a telegramů došla hojnost.

* * *

Druhý Socialní a Literární sjezd družstva Vlast konal se ve dnech 20. a 21. května 1907 ve staroslavném městě Plzni (v lidovém sále Měšťanské Besedy). Na sjezdu tom řečnili: *Antonín Blažek*, ředitel kanceláře Ústř. jednoty hospodářských společenstev z Prahy »O starobním pojišťování při zemském pojišťovacím fondě císaře Frant. Josefa« a »o vesnických spořitelnách a úvěrnách Kampelikových a Raiffeisenových«; JUDr. *Julius Nejedlý*, zemský advokát z Prahy »O námitkách proti navrhovaným reformám práva manželského«; *Vlastimil Hálek*, farář z Liboce »O významu družstva Vlast a kolem něho seřaděných spolcích v národním životě českém«; *Tomáš Jos. Jiroušek*, redaktor z Prahy »O křesťanském socialismu na základě všespolečenském a národním«; *Karel Procházka*, farář ze Stochova, »O prostonárodních náboženských zvyklostech na Plzeňsku« a Msgre dr. *Frant. Kordač*, universitní profesor a děkan české bohoslov. fakulty z Prahy »O moderních směrech reformy školské.« — Schůzím předsedali Vladimír Plotz, c. k. cejchovní I. tř, z Plzně, Ferdinand hrabě Chotek z Volšov u Sušice a Dr. Matěj Kovář. c. k. školní rada z Prahy. Sjezd byl velice četně navštíven a blahopřejných dopisů i telegramů došla hojnost.

* * *

Třetí Socialní a Literární sjezd družstva Vlast konal se v starobylém pošumavském městě Domažlicích ve dnech 8. a 9. června 1908 ve dvoraně hotelu »u černého koně«. Účastenství bylo opět velké. Jako programoví řečníci mluvili: JUDr. *Julius Nejedlý*, zem. advokát z Prahy »O námitkách proti navrhovaným reformám práva manželského«; *Ignat Smekal*. revident hosp. záložen z Prahy, »O starobním pojišťování při zemském pojišťovacím fondu císaře Frant. Josefa a o vesnických spořitelnách a úvěrnách Kampelíkových a Raiffeisenových«; *Vlastimil Jelínek*, učitel z Vel. Břevnova u Prahy, »O křesťanských základech ve školství«; *Vlastimil Hálek*, farář z Liboce u Prahy, »O nádražních misiích a vystěhovaleckém spolku sv. Rafaela«; *Tomáš Jos. Jiroušek*, redaktor z Prahy, »O významu družstva Vlast a kolem něho seřaděných spolcích v národním životě českém«; Th. Dr. *Karel Lev Řehák*, kníž. arcib. notář a farář z Prahy »O náboženském blouznění v Pošumaví se zvláštním zřetelem k Domažlicům a o následcích blouznění toho.« — Schůzím předsedali: Ant. Maerz, bisk. vik. sekretář a děkan v Domažlicích, Ferdinand hrabě Chotek z Volšov u Sušice a Ph. Dr. Matěj Kovář, c. k. školní rada z Prahy. Mimo uvedené řečníky přednesli ještě pěkné řeči: děkan Ant. Maerz a zástupce česko-budějovického ndp. biskupa bisk. vikář Lambert Ludvík. Též k tomuto sjezdu došlo množství blahopřejných dopisů a telegramů.

* * *

Čtvrtý Socialní a Literární sjezd družstva Vlast svolán byl do Turnova »na Střelnici« ke dním 31. května a 1. června 1909. Na sjezdu tom mluvili dle programu: *Tomáš Jos. Jiroušek*, redaktor z Prahy: »O významu družstva Vlast a kolem něho seřaděných spolcích v národním životě českém; *Vlastimil Jelínek*, učitel z Vel. Břevnova u Prahy, »O křesťanských základech ve školství«; *Vlastimil Hálek*, farář z Liboce u Prahy, »O dílech křesťanské charity pro dívky a lid, o nádražních missiích a spolku sv. Rafaela pro vystěhovalce«; Th. dr. *Rudolf Horský*, k. a. vikář, farář, říšský poslanec a předseda družstva Vlast ze Šárky, promluvil na thema »V čem záleží rozluka manželství a co z ní hrozí pro rodinu, obec a stát«; *Alois Dostál*, farář a český spisovatel z Ouval »O národnostním probuzení a prvních našich národních křisitelích« a Th. dr. *Karel Lev Řehák*, k. arcib. notář a farář z Prahy, podal krásné rozhledy po českém ráji se stanoviska místopisu, dějepisu i národopisu. Vedle těchto řečníků promluvili ještě k četným posluchačům všech schůzí: místní děkan Ant. Čermák, bisk. vikář Jan Tyrichter jako zástupce ndp. biskupa litoměřického a velitel místního sboru ostrostřeleckého Ant. Svoboda. Schůzím předsedali: Ant. Čermák, děkan turnovský, Ant. Svoboda, velitel ostrostřeleckého sboru v Turnově, a dr. Matěj Kovář, c. k. školní rada z Prahy. Na konec schůzí čteno bylo mnoho došlých blahopřejných dopisů a telegramů.[114]) Překvapujícím bylo u tohoto sjezdu, že místní

---

[114]) Na tomto sjezdu měl mluviti také JUDr. Julius Nejedlý, ale dne 31. května *přišel bledý a churavý* omluviti se k nám před odjezdem naším na nádraží; proto-

občanstvo při zahájení a ukončování schůzí pělo celým shromážděním hymnu papežskou, rakouskou, českou a j. vlastenecké písně a skoro bezvadně jakoby nacvičeně.

XXV.

Jubileum 15letého trvání Socialního odboru družstva Vlast roku 1906. — Socialní, literární a charitativní večírky Socialního odboru a Literární sekce družstva Vlast v Praze a předměstích v letech 1906—1909.

Dne 25. června 1906 slavil Socialní odbor družstva Vlast jubileum svého 15letého založení a trvání. Na schůzi měli účastenství takořka všichni, kdož po tu dobu buď v oboru tom pracovali anebo při něm věrně stáli. Schůzi, zasedající v domě družstva Vlast, předsedal dr. *Rud. Horský* a přednášku, v níž vylíčil veškerou 15letou činnost odboru, konal jednatel odboru *T. J. Jiroušek*. Řečník mluvil přes půl druhé hodiny a uvedl všechny místa schůzí a všechny řečníky odborem do těchto schůzí vyslané. Byl to obraz činnosti velkolepé. Bylo těch schůzí v Praze, na venkově v Čechách a na Moravě i ve Slezsku, které řečníci odboru navštívili, od založení odboru dne 9. července 1891 do 25. června 1905 ***na půl tisíce*** a odbor sám za ten čas konal schůzí užších (výborových) *74 celkem.*[115])

Právem náleží tedy Socialnímu odboru družstva Vlast první a nejhlavnější zásluha o kladení základů k vyvolání křesťansko-socialního hnutí v zemích koruny České a ku kladení základů katolického hnutí českého zvláště.

* * *

Roku 1906 počínají pravidelné podzimní a zimní večírky pořádané Socialním odborem nebo Literární sekcí družstva Vlast a někdy oběma odbory jsou pořádany společně.

Dne 28. října r. 1906 v socialním večírku posluchači hojně navštíveném přednášel p. *Ant. Blažek*, ředitel kanceláře Ústřední Jednoty hosp. společenstev a úředník zemského výboru »O starobním pojišťování při zemském pojišťovacím fondu císaře Frant. Josefa I.« Dne 4. listopadu 1906 přednášel v socialním večírku p. *Frant. Slavík*, revident Ústř. Jednoty čes. hosp. společenstev »O vesnických spořitelnách a úvěrnách Kampelíkových a Raiffei-

převzal jeho přednášku dr. Rud. Horský. Dne 4. července, tedy za měsíc, nebylo již dra Nejedlého více, zemřel v Liboci ve své ville a pohřben byl do Olšan. JUDr. Jul. Nejedlý narodil se dne 12. dubna 1847 v Brandýse nad Labem. Po vykonaných studiích v Praze r. 1876 povýšen byl na doktora veškerých práv, v kterémž oboru také jako obhajce proslul. Také literárně byl činným. R. 1902 dostalo se dru Nejedlému vyznamenání z Říma, byl jmenován komanderem řádu sv, Řehoře Velkého s hvězdou v briliantech. Zevrubný životopis JUDr. Jul. Nejedlého podal jsem s podobiznou v mém »Socialním kalendáři katol. lidu československého« na rok 1906, roč. I., str. 130—131.

[115]) Veškeré schůze a veškerá činnost socialního odboru obsažena jest v řeči red. T. J. Jirouška, kterou přinesly »Naše Listy« v čís. 45—52 roč. XV. r. 1906.

senových.« — V obou přednáškách měli posluchači veliké zalíbení a redaktor »Vlasti«, *Tomáš Škrdle*, po dvakráte přihlásiv se k slovu, vykládal zajímavým způsobem o šetrnosti a střádání lidovém. —

V socialním večírku dne 11. listopadu 1906 přednášel dp. *Vlastimil Hálek*, farář z Liboce »O nádražních misiích a o spolku sv. Rafaela pro vystěhovalce.« — Dne 18. listopadu 1906 v socialním večírku přednášel p. *Václav Žižka*, stříbrník »O řemeslnické otázce« a dne 25. listopadu 1906 přednášel v socialním večírku *Tomáš Jos. Jiroušek* »O tisku a katolické organisaci.«

* * *

Roku 1907 pořádal Socialní odbor družstva Vlast charitativní večírky, které v domě družstva byly četně navštěvovány. Dne 3. listopadu 1907 přednášel dp. *Ant. Hoffmann*, kooperator z Král. Vinohrad »O útulku sv. Josefa a o konferenci sv. Františka de Regis.« Dne 24. listopadu 1907 přednášel dp. *Vlastimil Hálek*, farář z Liboce »O díle křesťanské charity v Rakousku a v zemích sousedních.« Po této přednášce promluvil redaktor »Vlasti« *Tomáš Škrdle* o svých zkušenostech, kterých nabyl na svých cestách ve Vídni a Krakově, kde zastavoval se a navštěvoval lidumilné katolické domy a ústavy (dům nezhojitelných ve Währingu, ústav Calasantský pro učně v XV. okresu, misijní dům v Mödlingu a kongregační dům pro lumpy a lumpačky v Krakově). — Dne 1. prosince 1907 přednášel p. *Vaclav Žižka*, stříbrník »O působení konferencí spolku sv. Vincence z Paula pro dobrovolné ošetřování a podporování chudých v král. Českém.«[116]) Též i po této přednášce vyložil redaktor *Tomáš Škrdle* mnohé ze zajímavých zjevů, které jako 13 let působící Vincencian v Žižkově, Olšanech a v Praze zažil.

Vedle těchto charitativních večírků v Praze uspořádal Socialní odbor družstva Vlast dva socialní večírky na pražských předměstích: v Karlíně a na Smíchově. — V Karlíně »u města Petrohradu« dne 10. listopadu 1907 přednášeli: redaktor *Tomáš Josef Jiroušek* »O základech dělnické otázky« a farář *Vlastimil Hálek* »O nádražních misiích a vystěhovalectví.« — Na Smíchově v místnostech restaurace »u prince« na Kostelním náměstí dne 17. prosince 1907 přednášeli: farář *Vlastimil Hálek* »O charitě a vystěhovalectví na půdě křesťanství« a redaktor *Tomáš Jos. Jiroušek* »O základech otázky dělnické.« Oba večírky byly četně navštíveny a přednášky těšily se zvláštní pozornosti posluchačů.

* * *

Také roku 1908 v měsíci listopadu uspořádal Socialní odbor družstva Vlast tři socialní večírky v Praze. Dne 8. listopadu přednášel živnostník *Václav Dvorský* »O zemské organisaci

[116]) Tato přednáška byla poslední, kterou Václav Žižka mezi námi konal. Za rok v týž čas byl již stářím od polovice měsíce října přidržen na lůžku a dne 19. prosince 1908 o 12. hod. polední zaopatřen sv. svátostmi zemřel a pochován do hrobu své sestry v Olšanech. Poslední vůlí obdaroval štědře katolické ústavy a spolky. Životopis Žižkův s podobiznou podal jsem v I. díle těchto dějin a v časopisu »Květy Lásky« v čís. 2. roč. V. v měsíci únoru 1909 v Praze vydávaných dp. Ant. Hoffmannem, kooperatorem na Král. Vinohradech.

středních stavů »Vzájemnost«; dne 15. listopadu přednášel katecheta *Václav Kunz* »O hesle svůj k svému« a dne 22. listopadu přednášel farář *Vlastimil Hálek* na thema »Jak odpomoci demoralisaci plynoucí z tanečních zábav.«

* * *

A jako Socialní odbor také Literární sekce družstva Vlast jala se ve spolkovém domě v roce 1908 pořádati večírky literární. První večírek literární konal se dne 12. ledna a přednášel v něm *Emil Stárka*, duchovní správce na Pankráci »O své cestě do Lurd a o Lurdech.« V druhém večírku dne 19. ledna přednášel *Karel Toman*, farář z Hloubětína »O sjezdu katolíků německých ve Würzburgu.« Také tyto večírky literární se ujaly a četně byly navštíveny.

* * *

V následujícím roce 1909 Literární sekce družstva Vlast uspořádala zase tři literární večírky v Praze, v domě družstva. Dne 17. ledna přednášel *Karel Toman*, farář z Hloubětína »O sjezdu německých katolíků v Düsseldorfu.« dne 24. ledna *Vlastimil Hálek*, farář z Liboce, přednášel »O zvěčnělém ndp. česko-budějovickém biskupu Th. dru Martinu Říhovi« a dne 31. ledna přednášel *Frant. H. Zundálek*, profesor z Rakovníka »O zvěčnělém ndp. biskupu králové-hradeckém Edvardu Janu Nep. Brynychovi.«

Všecky tři večírky byly četně navštíveny a zvláště dne 24. ledna, kdy poprve zavítal do domu družstva Vlast uctivě vítán Jeho Eminence ndp. Leo kard. Skrbenský, kníže-arcibiskup Pražský, aby vzácnou svojí návštěvou také poctil Literární sekci a celé družstvo Vlast. Po přednášce udělil Jeho Eminence všem přítomným Své arcipastýřské požehnání a všechny čelnější katolíky v odborech družstva pracující, jakož i jejich přátele, poctil svojí pozorností a krátkou rozmluvou. Rozmlouvaje se zakladatelem družstva Vlast, redaktorem Tomášem Škrdlem, vyjádřil Jeho Eminence nad tím své potěšení, že družstvo Vlast a jeho pracovníci pevně a přesně hájí stanovisko katolické. [117])

XXVI.
Oslavy literátů a vlasteneckých kněží pořádané Literární sekcí družstva Vlast v Praze v letech 1898—1908.

Po uvedené společné činnosti Literární sekce se Socialním odborem družstva Vlast musím také poukázati na samostatnou činnost Literární sekce, která předcházela socialně literární večírky v Praze i socialně literární sjezdy po českém venkově.

Literární sekce družstva Vlast založena byla redaktorem Tomášem Skrdlem v ustavující schůzi dne 23. prosince 1897 v redakci »Vlasti« v klášterním domě u OO. Dominikánů v Praze.[118]) Nikdo z přítomných tehdáž si snad ani nepomyslil, jakého vý-

[117]) »Vlast« roč. XXV. čís. 5., str. 456—460, článek: »Jeho Eminence, nejdůstojnější náš arcipastýř v domě družstva Vlast.«

[118]) »Vlast« roč. XV. čís. 5. str. 491. Článek: »Vznik a účel Literární sekce družstva vlast v Praze«.

znamu a nezapomenutelného jména v životě katolíků českých Literární sekce se domůže. Není v Čechách hned tak druhé literarní družiny, která by se mohla v posledních 12letech své činnosti vykázati takovou prací, jako Literární sekce družstva Vlast. Bez nadsádky, nechť jmenuje mně v národě českém někdo nějakou druhou literární společnost vedle Literární sekce, která by tak dbala a pečovala o to, aby světlá památka vynikajících mužů a buditelů národa nepoklesla v zapomenutí jako to činí Literární sekce.

Literární sekce se o tento úkol pečlivě stará a vynasnažuje se, aby katolický lid český v Praze i předměstí byl osvětově uvědomĕn o své a svých buditelů, literátů a předních osob — slavné památce a minulosti. A proto také Literární sekce družstva Vlast od doby svého založení pořádala na oslavu předních národních pracovníků, buditelů a významuplných mužů v duchu národním i náboženském celé řady přednášek, které těšily se velké návštěvě katolíků v Praze a předměstích.

Obyčejně taková oslava jednoho z význačných mužů konala se vždy večer v některém velkém pražském sále. Za přednášejícího a řečníka získán byl vždy některý přední katolický literát, který dopodrobna po stránce literární, humanní nebo náboženské předvedl nám na mysl celého muže, o němž nám přednášel a jehož nám kladl za vzor a příklad.

Tak konány byly oslavné večery, v nichž přednášeli:

Dne 20. listopadu 1898 o česko-budějovickém biskupu Janu Valerianu Jirsíkovi prof. *Václav Müller.* — Dne 19. února 1899 k 70letí Msgre dra Ant. Lenze, probošta a spisovatele dr. *Mat. Kovář.* — Dne 6. března 1899 o Václavu Kosmákovi, českém »Kukátkáři«, redaktor Čecha *Petr Kopal.* — Dne 1. října 1899 o Frant. Douchovi, tichém buditeli národa, *P. Karel Burian,* O. Cr. — Dne 22. října 1899 o Václavu Štulcovi, proboštu a starém vlastenci, redaktor »Čecha« *Petr Kopal.* — Dne 19. listopadu 1899 o Frant. Sušilovi, vlastenci a buditeli národa na Moravě, řídící učitel *Jos. Flekáček.* — Dne 11. března 1900 o Jos. Hessounovi, redaktoru amerického »Hlasu« a vůdci amerických Čechů, farář *Vlastimil Hálek.* — Dne 8. dubna 1900 o Methodu Beneši Kuldovi, kanovníku, vlastenci a buditeli národa na Moravě, prof. nábož. *Václav Müller.* — Dne 6. ledna 1901 o Karlu Vinařickém, kanovníku a básníku českém, P. *Karel Burian* O. Cr. — Dne 10. března 1901 o Josefu Ehrenbergrovi, kanovníku a spisovateli českém, P. *Karel Burian* O. Cr. — Dne 20. února 1902 o 25 letém papežském jubileu sv. Otce Lva XIII. dr. *Rudolf Horský.* — Dne 23. února 1902 o Msgre Bohumilu Haklovi, vlastenci a děkanu Hořickém, dr. *Matěj Kovář.* — Dne 3. ledna 1904 o Janu Gabrielovi, prof. náboženství, a výtečném paedagogu českém v Jindř. Hradci, farář *Vlastimil Hálek.* — Dne 24. ledna 1904 o Msgre Jos. Němečkovi, vlastenci a arciděkanu Loukovském, Ph. dr. *Matěj Kovář.* Dne 18. prosince 1904 o Stanislavu Vydrovi, knězi Tovaryšstva Ježíšova, nadšeném vlastenci a buditeli národa, prof. *Frant. H. Žundálek.* — Dne 3. května 1905

o Msgre dru Jos. Pospíšilovi, filosofickém spisovateli a kanovníku Brněnském, farář *Vlastimil Hálek*, — Dne 6. července 1908 o Aloisu Dostálovi, knězi a spisovateli českém a o dru Karlu Lvu Řehákovi, knězi a historickém spisovateli, farář *Vlastimil Hálek*. —

Nuže, těmito přednáškami v duchu národním a vlasteneckém, obrozen, uvědoměn, a národně katolicky vzděláván byl pražský lid. Máme-li dnes nějaké uvědomělé katolíky mezi lidem pražským, nemalou toho zásluhu má Literární sekce družstva Vlast jako první osvětová škola pro pořádání poučných, nábožensko-národních přednášek o vynikajících vlastencích a katolících českých. Tak se připravovala půda pro katolický život v Praze — prvními průkopníky.

XXVII.

II. Zemský sjezd strany katolického lidu v Čechách r. 1908.

Když se blížil rok 1908, nastalo ve všech politických stranách v král. Českém zimničné rozechvění, neboť se blížily nové volby poslanců do zemského sněmu král. Českého. Z těchto důvodů, že také strana katolického lidu v Čechách o volbách se musí poraditi a po případě na ně se i se svými kandidáty připraviti, naléháno bylo mnohými katolickými politiky a předáky i z katolických říšských poslanců, aby se dle organisačního řádu nečekalo se svoláním delegovaného sjezdu na měsíc červen, nýbrž aby sjezd svolán byl na první dny měsíce ledna 1908. Výkonný výbor přání tomuto vyhověl a svolal sjezd delegátů strany ke dni 5. a 6. ledna 1908 do velké dvorany velkorestaurace smíchovské »na Knížecí«.

Veškerá práce s vypravením sjezdu padla na bedra tajemníka strany T. J. Jirouška. Týž úkolu svému dostál, vyřizoval vše pro sjezd jako při sjezdech minulých.[119])

Před sjezdem konalo se několik porad o kandidátní listině za různých neshod, až dne 4. ledna 1908 v místnostech Katol. jub. spolku »Praha« v Myslíkové ul. č. 23. n. v poradě přes 100 delegátů usnesena kandidátní listina výkonného výboru strany, jak ji byli někteří zástupcové diecésních komitetů Pražského, Královéhradeckého a Česko-Budějovického vypracovali. Listina tato měla se předložiti sjezdu ku přijetí.

Do této kandidátní listiny nedostalo se ze starého výboru několik spolupracovníků ve straně a mezi nimi i já. Příčina toho jest mnohým neznáma a mnohým zase známa, já však po ní nepátral, neboť se domnívám, že Jiroušek v novém výboru byl zajisté po názoru navrhovatelů kandidátní listiny daleko osvědčenější a vydatnější silou v zájmu strany katolického lidu nahražen. Toto degradování z předáka na obyčejného člena strany jako starého vojáka strany mne v přesvědčení neseslabilo ani dost málo, ale v srdci mne přece jen zabolelo. Na sjezdu se to

---

[119]) Delegační listiny, záznamy delegátů a revisi u vchodu provedl jako spolusvolavatel T. J. Jiroušek pro sjezdy všeob. křesf. soc. v Litomyšli r. 1894, pro křesf. soc. zemské sjezdy Pražské: I. v r. 1896, II. v r. 1898, III. v r. 1899 a pro první sjezd strany katol. lidu v »Konviktě« r. 1906.

sice veřejně tvůrcům kandidátky vytýkalo, toho jsem si však já mnoho nevšímal.[120])

Sjezd zahájen byl po 9. hod. ráno dne 5. ledna předsedou strany vldp. říšským poslancem dr. *Rud. Horským*, za účastenství 436 delegátů katolických organisací a skupin sdružení katolických zemědělců českých.

Za předsedu sjezdu zvolen byl dr. Rud. Horský a za místopředsedy Frant. Šafránek, Dr. B. Petr a Frant. Kumšta a za zapisovatele: JUC. Jos. Šindler, MUDr. Arnošt Pekař a V. Bol. Pavlík-Sychra.

Zprávu o činnosti strany od posledního sjezdu 17. června 1906 podával tajemník *T. J. Jiroušek*. Dle této zprávy konal výkonný výbor strany 49 schůzí výborových a volby do říšské rady řídících. Ve volbách do říšské rady r. 1907 dostali kandidáti její strany na 83.000 hlasů a zvoleno bylo 7 říšských poslanců strany. Organisací místních má strana v Čechách bez mála 400 a vedle těchto organisací existuje v Čechách přes 250 katolických a křesťansko-socialních spolků.

Po té podal podrobnou zprávu pokladník strany JUC. *Jos. Šindler*. Úhrnem sešlo se na říšské volby 18.002 K 55 h a vydáno bylo 14.533 K 46 h. Zbývá v pokladně 3469 K 09 h.[121])

Zprávu o činnosti poslanců strany v říšské radě podal předseda říš. posl. dr. *Rudolf Horský*.

K odstavci o ženské otázce referovali *T. J. Jiroušek* a slč. *Františka Jakubcova*.

O řádu organisačním a jeho doplnění referovali jeho navrhovatelé a pracovníci *T. J. Jiroušek a Petr Pícha*. Návrhy jejich byly přijaty.

---

[120]) Dle referátu »Č e c h a« č. 6. ze dne 7. ledna 1908 při své řeči zahajovací »Dr. Rud. Horský litoval, že na kandidátní listině není několik jmen horlivých pracovníků strany (hlasy: Jiroušek!)« To bylo to jediné, čím se sestavení kandidátní listiny na sjezdu posoudilo. Ano, když na sjezdu demonstrativně vedle této kandidátní listiny padlo na inženýra Jana Dostálka 73 hlasů, na red Tom. Jos. Jirouška 42 hl., na Karla Wolfa 41 hl., na kováře Martina Typla 33 hl. a na V. Bol. Pavlíka, redaktora česko-budějovického »Hlasu Lidu« 26 hlasů, napsal zvláštní zpravodaj do česko-búdějovického »H l a s u L i d u« ze dne 9. ledna 1908 v č. 29. ohledně officielní kandidátní listiny a tohoto odporu j e d n o t l i v c ů proti ní, tento posudek: »Lze litovati, že našli se delegáti, kteří pracovali proti offiicielní kandidátní listině, která solidárně zástupci Hradecka, Budějovicka i Prahy přijata byla. Leč kandidátní listina ta prošla velikou většinou hlasů.« — Věc se má tak: Zabránili jsme vzdor všemu, že protikandidátní listina vydána ke sjezdu nebyla, ale ve volbě nemohli jsme mnohým j e d n o t l i v c ů m zabrániti, aby s v ů j o d p o r proti officielní kandidátce odevzdáním svých hlasů nedali na jevo. Tak se věc má. Jinak se neagitovalo. Dnes to mohu říci. Jen ohledy na blížící se volby do zemského sněmu zadržely oposici na sjezdu proti officielní kandidátní listině. Proto se soustavně mlčelo.

[121]) Podrobná tato pokladniční zpráva strany, k našemu velikému překvapení, byla na sjezdu se stolku pod rukou pokladníka p. JUC Šindlera, právě před ukončením sjezdu dne 6. ledna, někým ukradena, do social.-demokratického »P r á v a L i d u« zanesena a tam dne 9. ledna v čísle 8. — zdaž za honorář, nevím — otištěna! Byla to bilance příjmů a vydání strany na haléř vykázaná, pokladníkem a tajemníkem strany (JUC. Jos. Šindler a T. J. Jiroušek) podepsaná. Nebylo se proč styděti za tuto vzornou zprávu, ale za to jsme se styděli, že odcizení zprávy stalo se na sjezdu, kde jsme byli všichni kontrolováni u vchodu. Kdo byl zlodějem? To do dnes nevíme.

O nastávajících volbách do zemského sněmu referoval říš. posl. *Václav Myslivec* a po jeho řeči sjezdem schváleno, aby strana k volbám těmto své kandidáty prohlásila.

O tisku strany referoval p. *Karel Wolf.* Po této zprávě s pochvalou přijaté následovaly volby do výkonného výboru strany lístky hlasovacími dle záznamů tajemníkových. Když volby se konaly, bylo pravé poledne, kdy ze 436 delegátů bylo přítomno 232, z nichž pouze 216 mělo ve volbách účastenství. Kandidátní listina byla přijata ta, kterou zástupci diecesních komitetů dne 4. ledna sestavili. Na jednotlivé kandidáty této listiny připadlo nejvýše 216 hlasů. .

Porovnání objevilo se v tomto obraze:

Odstupující výbor z roku 1906.	**Nový výkonný výbor strany** zvolený 6. ledna 1908.	
Předseda strany:	*Z arcidiecése Pražské*:	*Hlasy*:
1. Th. dr. R. Horský.	1. Th. dr. R. Horský.	216.
2. Vojt. hr. Schoenborn.	2. Vojt. hr. Schoenborn.	215.
3. Tom. Jos. Jiroušek.	3. Ant. B. Drápalík.	179.
4. Frant. Krejza.	4. P. Jos. Kuška.	174.
5. Václav Myslivec.	5. Václav Myslivec.	215.
6. Václav Špaček.	6. JUDr. Gust. Mazanec	174.
7. Frant. Novák.	7. Václav Dvorský.	187.
8. Ant. Barcal.	8. JUC. Jos. Šindler.	216.
	Z diecése Králové-Hradecké:	
	9. Josef Adámek.	215.
9. Frant. Šafránek.	10. Frant. Šafránek.	216.
10. Th. Dr. Fr. Reyl.	11. Václav Čistecký.	216.
11. Jarosl. Astr.	12. Th. Dr. Fr. Šulc.	216.
12. Jos. Polák, ml.	13. Ph. Dr. V. Řezníček.	210.
13. Fr. hr. Kinský.	14. P. Frant. Jukl.	188.
	Z diecése Česko-Budějovické:	
	15. P. Josef Brož.	210.
14. P. Jiří Čadek.	16. P. Jiří Čadek.	214.
	17. P. Milo Záruba.	214.
15. Ant. Princ.	18. Václav Vedral.	190.
	19. Jan Krejčí.	212.
	20. Vojtěch Holanský.	203.
Náhradníci:	*Náhradníci*:	
16. Frant. Köppl.	21. JUDr. Jos. Myslivec.	215.
17. Dr. Al. Kudrnovský.	22. P. Vinc. Cigánek.	216.
18. Jos. Šach.	23. Karel Brož, st.	166.
19. Jan Sýkora.	24. Frant. Krejza.	213.
20. JUC. J. Šindler.	24. Frant. Kotrč.	206.
21. Ludv. Skružný.	26. Jos. Hovádek.	169.

Po ukončeném sjezdu obvyklými formalitami sestoupil se *nový výbor* v poradu ustavující a zvolil si za předsedu: dra Rud. Horskeho, za místopředsedy Jeho Excell. Vojt. hr. Schoenborna a Frant. Šafránka a za zapisovatele JUDr. Gustava Mazance a supl. prof. Ant. Bonav. Drápalíka. Do *užšího výboru* zvolil si výbor: předsedu dra Rud. Horského, dra Gust. Mazance, Václava Myslivce, P. Jos. Kušku, Jeho Excell. Vojt. hr. Schoenborna a dra Václava Řezníčka. Úřad tajemníka zastával prozatímně do 1. srpna 1908 A. B. Drápalík, načež zvolen byl za tajemníka výboru Emanuel Jungr, sekretář sdružení katol. zemědělců českých a odpovědný redaktor »Selského Listu« v Praze.

XXVIII.

Zemské volby do sněmu král. Českého r. 1908. — IV. všeobecný sjezd katolíků československých v Praze r. 1908.

Sotva že se sjezd na »Knížecí« na Smíchově ukončil, již tu byly záhy vypsány volby do zemského sněmu království Českého ve venkovských obcích na den 20. února 1908 a v městech na den 27. února. Strana katol. lidu prohlásila v městech svých 14 kandidátů, ve venkovských obcích 36 kandidátů a 2 kandidáty sčitací v obcích německo-českých.

A výsledek tohoto vystoupení byl opět jako za voleb říšských před rokem českou veřejnost překvapující. Na kandidáty strany katolického lidů odevzdáno bylo *v městech* 1482 hlasů a *ve venkovských obcích* 32.206 hlasů, *celkem tedy 33.688 hlasů*. Na dva katolické kandidáty sčítací připadlo kromě toho 1375 hlasů. Z celého zápasu volebního podařilo se přece zvítěziti jednomu z katol. kandidátů; ve skupině venkovských obcí Chotěboř-Habry zvolen totiž katolík, starosta obce a okresu *Josef Adam*.

Podrobný výsledek voleb dopadl takto:

V městech:

	Katol. kandidáti:	Hlasy:
Praha, Staré Město:	Dr. Karel Vrátný	113
» » »	Fr. Vratislav Buk	82
» Nové Město:	Emanuel Šmucler	96
» Hradčany:	Emanuel Šmucler	156
» »	Vilém Bitnar	140
Smíchov;	Emanuel Šmucler	51
Plzeň:	Dr. Rudolf Horský	58
Jílové—Benešov:	Zdeněk Koudelka	33
Mělník—Roudnice:	Václav Myslivec	63
Příbram—Břez. Hory:	A. B. Drápalík	175
Slané—Velvary:	Frant. Kotelenský	54
Hořovice—Rokycany:	M. Kučera	146
Třeboň—Lišov:	Karel Brož	15
Rychnov—Dobruška:	Martin Typlt	223
Strakonice—Vodňany:	B. Schaetinger	77

Venkovské obce:

Katol. kandidáti:	Hlasy:
Smíchov—Zbraslav: Vlastimil Hálek	528
Karlín—Brandýs: A. B. Drápalík	316
Jílové—Říčany: Jos. Jenšovský	219
Rakovník—Louny: Karel Brož	208
Slaný—Libochovice: Václav Myslivec	219
Mělník—Roudnice: Václav Špaček	656
Příbram—Dobříš: Jos. Novotný	474
Hořovice—Zbirov: P. Bern. Brand	162
Čer. Kostelec—Čes. Brod: Fr. Polák	221
Čes. Budějovice—Lišov: Vojt. Holanský	1853
Jindř. Hradec—Třeboň: Frant. Šafránek	68
Ml. Boleslav—Bělá: Frant. Henc	49
Nymburk—Nov. Benátky: Fr. Šafránek	68
Kutná Hora—Čáslav: Fr. Šafránek	444
Ledeč—Dol. Královice: Václ. Myslivec	785
Něm. Brod—Polná: Frant. Šupka	1602
Chotěboř—Habry: *Josef Adam*	1334
Vys. Mýto—Hlinsko: Jan Krejsa	1663
Kolín—Uhl. Janovice; Václ. Čáp	387
Poděbrady—Kr. Městec: Václav Čáp	514
Chrudim—Nasavrky: Frant. Šabata	760
Litomyšl—Polička: Václav Svoboda	1516
Pardubice—Přelouč: Frant. Šrámek	72
Jičín—Libáň: Jan Cerman	472
Hořice—Nová Paka: Dr. Fr. Šulc	645
Nový Bydžov—Chlumec: Fr. Šrámek	92
Král. Hradec—Nechanice: MUDr. Ar. Pekař	504
Kr. Dvůr—Jaroměř: V. hr. Sternberg	668
Rychnov—Kostelec n. Orl: Dr. R. Horský	1027
Žamberk—Ústí n. Orl.: JUDr. Jos. Myslivec	739
Nov. Město—Náchod: V. hr. Sternberg	2631
Klatovy—Plánice: Ant. Šachl	449
Písek—Vodňany: Václav Trubl	589
Březnice—Blatná: K. Kohlmünzer	545
Netolice—Volary: P. Jiří Čadek	789
Sušice—Horažďovice: P. Jos. Brož	1046
Tábor—Soběslav: P. Prokop Holý	1666
Milevsko—Bechyně: Jan Sibert	1018
Pelhřimov—Počátky: P. Milo Záruba	2980
Benešov—Vlašim: Václav Myslivec	1192
Votice—Sedlčany: P. Vinc. Cigánek	507
Vrchlabí—Jilemnice: P. Jos. Soukup	273

Povšechný souhrn hlasů, které ve volbách poslanců do zemského sněmu král. Českého v roce 1908 národním stranám českým v českých volebních okresích připadly, byl tento:

Na 48 kandidátů strany agrární	102.399	hlasů.
Na 34 kandidátů strany mladočeské	44.304	»
Na 50 kandidátů strany katol. lidu	33.688	»

Na 107 kandidátů socialních demokratů . 26.613 hlasů
Na 46 kand. nár. socialistů a pokrokářů . 24.589 »
Na 6 kand. strany staročeské . . . . . 5.549 »
Na 3 kand. strany realistické . . . . . 3.126 »

Z těchto kandidátů zvoleno bylo za poslance: Agrárníků 43, Mladočechů 37, Katolík 1, Staročechů 5, Národní socialisté 2 a samostatný agrárník 1.

Uvésti dlužno, že v doplňovacích volbách během r. 1908 a 1909 na ztrátu mladočechů zvoleni byli ještě 3 národní socialisté do zem. sněmu českého v městech: v Písku pokrokář Karel St. Sokol, kompromisně nár. socialisty a pokrokářskými radikalisty, ve Vys. Mýtě nár. socialista JUDr. Jos. Hliňák a na Král. Vinohradech Václav Choc. Mají tedy dnes (r. 1909) národní socialisté s pokrokáři na českém sněmu 5 poslanců.

* * *

I. sjezd. katolíků československých konal se ve dnech 30. července a 1. srpna 1894 v Brně, II. sjezd konal se ve dnech 22.—25. srpna 1897 na Žofíně v Praze, III. sjezd konal se ve dnech 30. srpna až 1. září 1903 v Brně a IV. sjezd konal se ve dnech 29. srpna až 3. září 1908 na Žofíně v Praze.

Na tomto IV. všeobecném sjezdu katolíků československých v Praze r. 1908 řečnili ve slavnostních schůzích: JUDr. *Mořic Hruban* »O 50letém jubileu kněžství sv. Otce Pia X a o 60letém jubileu panování J. V. císaře a krále Frant. Jos. I.«, redaktor *Václav Myslivec* „O křesťanském socialismu«, *P. Jos. Rybák*, Soc. Jesu »O náboženství křesťanském jako náboženství budoucnosti«, *Filip Jan Konečný* »O volné myšlence«, Dr. *Jos. Tumpach* »O církvi a vědě«, JUDr. *Jos. Myslivec* »O církvi a státu«, Dr. *Rudolf Horský* »Aby všichni jedno byli«.

V odborových schůzích mluvili (ve schůzi spolků): P. *Modestus Voňavka* »O stavu a vývoji katol. spolků a praktickém křesťanství v nich», *Jan Dostálek* »O stávkách, mzdě a kartelích«, *Jarosl. Astr* »O dělnické otázce«, *Frant. Jelínek* »O organisaci mládeže«, *Václav Dvorský* »O otázce živnostenské«. Ve schůzi spolku sv. Bonifáce mluvili: *Vlastimil Hálek* »O obranném tisku katolíků«, *Tom Jiroušek* »O volné myšlence a katolickém tisku« a *P. Jan Zima* »O věrnosti katolíků k církvi«.

V dalších odborových schůzích mluvili: *Ant. B. Drápalík* »O stanovisku katolíků k národnosti«, *Václav Špaček* »O rodině«, *Jiří Čadek* »O klerikalismu a náboženství jakožto věci soukromé«, *Fr. Nábělek* »O exaktních vědách a náboženství«, Dr. *Fr. Šulc* »O liberalismu a soc. demokratismu«, *Frant. Šafránek* »O otázce rolnické«, *Marie Hoffmanová* »O katolicismu a vzdělání žen«, dr. *Fr. Reyl* »O tisku«, *Jan Beránek* »O křesť. charitě«, Dr. *Ant. Cyr. Stojan* »O apoštolátu sv. Cyrilla a Methoděje«, *Jan Vychodil* »O významu Velehradu«, *Adolf Jašek* »O důležitosti idey Cyrillo-Methodějské«, P. *Fr. Žák* S. J. »O sjednocujícím momentu v úctě svatých, zvláště P. Marie«.

Sjezd měl na 12.000 účastníků a mezi nimi na 1500 Moravanů. Sjezdu byli přítomni také nejdůst. páni biskupové: Jeho Eminenci ndp. kníže-arcibiskup Leo kard. Skrbenský: Jeho Ex.

ndp. kníže arcibiskup Dr. Fr. Sal. Bauer, Jeho Excel. dr. Josef Doubrava, biskup Královéhradecký; J. M. Josef Hůlka, biskup Česko-Budějovický; J. M. dr. Václav Frind, světící biskup Pražský; J. M. Frant. Brusák, světící biskup Pražský, zástupce Jeho Excell. dra Emanuela Jana Schoebla, biskupa Litoměřického kanovník Ant. Čech z Litoměřic a zástupce biskupa Brněnského dra Huyena regens alumnatu vldp. Adamec z Brna.[122])

V neděli ráno dne 30. srpna vrcholem sjezdu byl imposantní průvod katolických spolků a organisací i účástníků sjezdu na Král. Hradčany. Průvod čítal přes 12.0000 osob a neseno v něm bylo 36 praporů katol. spolků.

Sjezd zakončen byl za velikého nadšení.

Povzbudil mnohé a upevnil v přesvědčení katolickém tisíce účastníků venkova.

XXIX.

Konec veřejné činnosti katolické moderny u nás. — Dělnické výstavy social. demokratů v Čechách.

Poslední sjezd katolické moderny konal se dne 31. července r. 1906 v Přerově na Moravě. Sešlo se z Čech, Moravy a Slezska 130 účastníků kněží, mezi nimiž bylo pouze 8 laiků. Čestným předsedou sjezdu zvolen byl Josef Váňa, farář z Bohárna v Čechách, výkonným předsedou Karel Dostál-Lutinov, farář z Prostějova, a místopředsedy dr. Alois Kolísek, prof. nábož. z Hodonína, a prof. M. Dula z Přerova. Zapisovateli zvoleni jsou Vojtěch Vávra, kaplan z Dobrše a V. Lankaš, kaplan ze Sejf Hermanových.[123])

Po rokování a průběhu sjezdu přijata resoluce o 12. odstavcích, která doslovně otištěna jest v Královéhradecké »Obnově« v měsíci srpnu 1906.

Sjezd tento byl také druhým a posledním (první konán byl v Praze dne 25. srpna 1897), neboť za rok na to vystoupil sv. Otec Pius X. proti katol. moderně dne 8. září 1907 Svojí Encyklikou »*Pascendi dominici gregis*« a hnutí modernistické bylo v katolické veřejnosti se svými principy hotovo.

Po zaniknutí »Bílého praporu« vznikly a zásady katol. moderny pěstovaly ještě tři časopisy: »Rozkvět«, »Křesť. Myšlenka« a »Nezmar«.

»*Rozkvět*«, orgán pro reformy socialní a kulturní, nákladem a redakcí Karla Poláčka, číslem 1. ročníku I. vyšel v Olomouci dne 27. července 1907. — »*Křesťanská Myšlenka*«, orgán křesťansky smýšlejících, (vydavatele ani nakladatele neměla) za odpovědné redakce K. Poláčka vyšla číslem 1. ročníku I. dne 1. listopadu 1907 v Olomouci, právě když zanikl časopis »Rozkvět«. — »*Nezmar*«, časopis protiklerikální se stanoviska křesťanství, (vydavatele ani nakladatele uvedeného neměl) za zodpovědné redakce Karla Poláčka vyšel číslem 1. ročníku I. dne 30. března 1908 (když padla »Křesťanská Myšlenka«) v Olomouci. »Nezmar«, poslední tento časopis otevřených katolických modernistů,

---

[122]) Zevrubné zprávy přinesl objemný spis »Zpráva o IV. všeobec. sjezdu katolíků československých v Praze 1908«.

[123]) »Hlas Týdenník« čís. 31. ze dne 3. srpna 1906 v Brně.

zanikl číslem 27. ročníku I. dne 30. prosince 1908. Zásady hlásané v těchto 3 časopisech byly téhož rázu jako zásady hlásané »Rozvojem«, který r. 1902 byl nejdůst. českým Episkopátem duchovenstvu zakázán.

Konec veřejnému působení katolických modernistů učinila Encyklika »Pascendi dominici gregis« sv. Otcem Piem X. dne 8. září vydaná. Než co všecko natropeno a pokaženo v hnutí katolického lidu! A kolik kněží — modernistů od vzniku modernismu (od roku 1897) od církve odpadlo! Poukázali jsme na to a odpady tyto jsme i popsali v kapitole XVI. dílu III. těchto dějin ve článku »Rozvoj a rozkvět katol. moderny«. Nejpozoruhodnějším jest, že právě vůdcové a zakladatelé katol. moderny u nás sami nejen že od křesťanství odpadli, z církve vystoupili a nebo byli vyloučeni, ale že přešli rovnou do tábora nepřátel katolíků a potírají učení křesťanské, které chtěli reformami povznésti. Tak daleko je zavedla domýšlivost a pýcha.

Bývalý modernista, katecheta Jos. Svozil z Bystřice pod Hostýnem, dal se k pokrokářům a vstoupil do jejich redakce »Moravského Kraje«. Ladislav Kunte, bývalý praefekt koleje Arnošta z Pardubic v Praze, šel rovnou do realisticko-pokrokářské redakce »Času«, Jaroslav Rouček, farář z Vepřku na Podřipsku, dal se dokonce k socialně-demokratickým internacionalům a dnes sedí v jejich redakci »Rovnosti« v Brně a napadá tam katolíky. Th. dr. Frant. Loskot, bývalý katecheta v Praze, utekl se k volným myšlenkářům a kritisuje tam křesťanství a zvláště základy církve katolické v otevřeně protináboženském listu »Havlíček«, ve »Volné Myšlence« i ve »Volné Škole«, a Jaroslav Rouček, aby nezůstal za ním pozadu, píše dokonce socialním demokratům atheistické »Plameny«. A což hlava všech těchto dříve katolických modernistů Emil Dlouhý-Pokorný? Ten dopadl se svým odpadem ještě hůře. Když bylo prokázáno, že články veřejně jím v »Rozkvětu« »Křesťanské Myšlence« a »Nezmaru« jsou podpisovány, postaven byl dne 4. června 1908 před církevní diecésní soud, v němž zasedalo devět kněží, profesorů a doktorů theologie a Emil Dlouhý-Pokorný z církve vyobcován — exkomunikován se všemi právními a ostatními toho následky.[124]) A co udělal Emil Dlouhý-Pokorný? Šel k starokatolíkům, jak před 10 lety dr. Iška, a dělá jim kazatele.

Takhle dopadlo celé to reformní tažení hlavních vůdců katolické moderny. Svým vystupováním, křesťanským demokratismem a reformním radikalismem stroskotali jindy jednotnou a svornou křesťansko-katolickou stranu v různé tábory — a na konec od křesťanství utekli k protivníkům církve katolické.

A co se stalo s těmi, kteří při těchto vůdcích katolické moderny věrně stáli a nebo s nimi spolupůsobili — kam poděli se tyto hloučky? Splynuly s hnutím křesťansko-socialním námi vyvolaným a splynuly s povšechným hnutím katolickým. Co však zvláštním jest, že mnozí z těchto jednotlivců chtějí dnes dělati moudřejší katolíky nás starých buditelů hnutí katolického,

[124]) »Nezmar« č. 9. r. I. ze dne 20. června 1908. Proces Emila Dlouhého-Pokorného. Str. 66—68.

odstrkují kde koho a derouce se na vlivná místa našeho hnutí, přibírají si k ruce i ty, jichž se jiné protikatolické strany zřekly. A ku podivu jde to, jest ještě mnoho těch, kteří k tomu přihlížejí mlčky, aniž by vzpomínali minulosti a promluvili k tomu jen několik slov, jimiž do příslušných mezí by vše mělo se přivésti. Než dosti o tom, tohle ponechám až do svých »Pamětí«.

* * *

Zmínky zasluhují u nás také dělnické výstavy.

V Plzni dnem 1. srpna 1909 zahájena byla tentokráte social. demokraty uspořádaná výstava dělnická v dělnickém domě »Pekle«. Na výstavě vystavovalo 308 živnostníků, řemeslníků i dělníků. Před touto výstavou konáno bylo v Plzni již pět výstav, z nichž o třech výstavách podal jsem zprávu v II. dílu kapitole XIX. tohoto spisu.

První dělnická výstava v Plzni r. 1889 měla 50 vystavovatelů, druhá r. 1890 měla 100, třetí r. 1892 měla 150, čtvrtá roku 1896 měla 220 a pátá předem uvedená r. 1909 měla 308 vystavovatelů.

Celkem však měly tyto výstavy ráz více řemeslnicko-živnostenský, právě jako socialními demokraty r. 1902 v Královské oboře pořádána »I. výstava dělnická v Praze«, o níž jsem psal již v II. dílu kap. XIX. tohoto spisu. Socialní demokraté jsou oproti stavům a třídám, ale, když pořádají nějaký finančně zatížený podnik, svolávají k němu kde koho — bez ohledu na stav a barvu. Potom berou vstupné od každého.[125])

XXX.

Vznik agrárního hnutí u nás. — Probuzení se katol. zemědělců českých. — Postavení všeodborového sdružení křest. dělnictva na Moravě r. 1909. — V. sjezd katolíků československých v Hradci Králové r. 1909. — Nové katol. časopisy. — Doslov.

Než ukončím své dějiny hnutí socialního u nás, musím také zmíniti se o tom, že vedle hnutí křesť. socialů vznikla také organisace českých katolických zemědělců v Čechách a na Moravě skoro současně. Podnět k této organisaci mezi lidem venkovským zavdalo hnutí českých agrárníků, kteří se od mladočeských liberalů sice odtrhli, vlastní stranu založili, ale liberalismus mladočechů se sebe nesetřásli; ano, svůj tisk vydali v ruce pokrokově smýšlejících lidí a tak proti katolicismu pod heslem klerikalismu vystupujíce, katolický lid k vlastní organisaci na venkově dohnali.

Vznik agrárně liberální strany české počíná zvolením rolníků Jana Rataje a Alfonse Šťastného za poslance do zem. sněmu král. Českého ve volbách konaných ve dnech 20. až 26. listopadu 1895. Tehdáž zvoleno bylo do českého sněmu 80 mlado-

[125]) Pokud se však mne týče, mohu říci, že jsem, ač často i přemlouván, žádný ze soc. demokratických podniků nenavštívil a jejich výstavě r. 1902 v Praze se vždy uhnul. V těch třebas i osobních záležitostech jsem důsledný.

čechů, 3 staročeši, 2 agrárníci a 1 pokrokář. Hned po těchto volbách jal se stranu liberálně agrární budovati známý protiklerikál Alfons Šťastný, proto také tato strana podle toho v zásadách vypadá. Šťastný fedroval začátky strany nejprve ve svých »*Selských Listech*,« ale záhy na to, roku 1897, založili si agrárníci vlastní orgán k vedení strany, který vyšel pod jménem »*Obrana zemědělců*« číslem 1. roč. I. dne 9. dubna r. 1897 v Praze. Z tohoto listu vyšel nynější denní list agrární »*Venkov.*« Sdružení českých agrarníků založeno bylo r. 1898.

Na Moravě povstala strana českých liberálních agrárníků na ustavující schůzi dne 27. prosince r. 1904 v Národním domě v Olomouci. Hnutí liberálně agrární v Čechách vzniklé a na Moravu se deroucí vyburcovalo i katolický lid rolnický, nejprve na Moravě, k samostatnému jednání.

K probuzení katolického lidu venkovského na Moravě, přispěl nemálo »*Spolek katolického rolnictva českého na Moravě.*«

V čele katolického ruchu proti liberálům vidíme ku konci let devadesátých státi dva muže: Vincence Ševčíka, faráře ve Viskách u Letovic, a Josefa Šamalíka-Skalského, rolníka v Ostrově u Sloupu. Pevný základ k hnutí katolického rolnictva na Moravě položily »*Selské Hlasy*,« jejichž 1. číslo I. ročníku vyšlo dne 8. ledna 1898 v Ostrově, redakcí a vydáním Jos. Šamalíka. A list ten vychází do dnes. »Selské Hlasy« prodělaly cestu k založení katol. rolnického spolku. V památný den 23. září r. 1901 došlo na manifestačním sjezdu katol. rolnictva českého z Moravy na Velehradě k založení rolnické organisace. V týž den konala se tam první a ustavující valná hromada »Spolku katolického rolnictva českého na Moravě,« o jehož účelu promluvil dp. Vincenc Ševčík, zemský poslanec a farář z Vísek. Předsedou spolku zvolen byl Josef Šamalík a stojí mu v čele do dnes (r. 1909). Na sjezdu tom mělo tehdáž účastenství 17.600 rolníků. A od těch dob až do dnes konají se v měsíci září každoročně takovéto manifestační sjezdy katol. rolnictva českého na Velehradě, vždy za účastenství 20.000 až 30.000 osob stavu rolnického. [126])

* * *

Podobně jako na Moravě vzniklo hnutí katolického rolnictva českého proti proudům agrárně liberálním v Čechách. Základ k tomuto hnutí položen byl na poradě přípravného komitétu, který se v královském městě Kolíně sešel dne 26. října r. 1902 a tam se rozhodli všichni přítomní založiti »*Sdružení katolických zemědělců českých v království Českém.*« V komitétu tom hlavními osobami byli kněz řádu sv. Norberta P. Milo Záruba a rolník František Šafránek, redaktor »*Selského Listu*,« jehož 1. číslo roč. I. vyšlo v Praze dne 15. září r. 1902 nákladem Václava Kotrby. [127])

---

[126]) »Naše Listy,« č. 3. ze dne 14. září, č. 5. ze dne 28. září 1901. Články: Sjezd katol. rolníků na Velehradě.« Dále č. 6. ze dne 5. října 1901 r. XI. článek »Selské hnutí.«

[127]) Spravedlnost,« kapesní kalendář na rok 1903 nákladem V. Kotrby vydaný v Praze. Článek »O počátcích hnutí katolického rolnictva v Čechách.« Napsal P. Milo Záruba.

Jak dnes hnutí katolického rolnictva v Čechách i na Moravě vzrostlo a jaký má význam, viděti bylo z výsledků voleb do zemských sněmů i do říšské rady v minulých kapitolách a uvedených tam statistických tabulkách. Nejnovější organisaci katolického rolnictva českého v Čechách i na Moravě jsou od polovice roku 1908 po venkově zakládané *skupiny organisace venkovní katolické mládeže a katolické Raiffeisenky s hospodář. sdružením*. Bůh dej, ať toto hnutí roste a prospívá k naší společné katolické a křesťansko-socialní věci.

Dále vznikají letošním rokem *v Čechách tělocvičné katolické jednoty Sokolské* a na Moravě *tělocvičné katolické jednoty* pod názvem *»Křesťansko-socialní tělocvičná jednota »Orel.«*

* *
*

Abychom měli obraz křesťansko-sociálního hnutí v zemích koruny české od jeho vzniku r. 1885 do polovice r. 1909 celistvý, musím také zastaviti se u stále vzrůstajícího a nadějného všeodborového sdružení křesťanského dělnictva na Moravě, které dnes rozprostírá se svojí činností též na Slezsko, Dolní a Horní Rakousy.

Toto sdružení konalo v Brně 15. srpna 1909 svoji čtvrtou řádnou valnou hromadu za přítomnosti 178 delegátů, zastupujících 11.280 členů. Schůzi vedl předseda sdružení, říš. poslanec Jan Šrámek. Podávány byly zprávy za minulý rok 1908. Během roku 1908 přibylo nových členů 5692 a za první polovici roku 1909 přibylo opět 3692 členů. Konstatováno bylo, že sdružení čítá dnes (15. srpna 1909) 20.172 členů ve 395 skupinách či odbočkách, a to členů řádně platících. S méně řádně platícími členy počítá sdružení 25 000 členů. Na členských příspěvcích zaplatili členové za rok 1908 celkem 87.673 K a 12.704 K na příspěvcích pro případ úmrtí. Na nemocenské podpoře během roku 1908 vyplaceno bylo členům 29.104 K 16 h, stěhovací podpora činila 817 K 53 h, úmrtní podpory dáno 5255 K a za právní zastupování dělníků vydáno 1150 K 90 h. Zaměstnání sprostředkováno 122 členům ze 200 členů o ně se hlásících. Hotové jmění sdružení (bez jmění skupin) činilo dne 15. srpna v Brněnské centrále *150.264 K 25 h*. Během roku konáno sdružením 2000 agitačních schůzí, k nimž mělo sdružení své řečníky.

Činnost to zajisté úctyhodná!

* *
*

Pátý všeobecný sjezd katolíků československých konal se v Hradci Králové ve dnech 28. až 31. srpna 1909 ve třech místnostech: v divadle Klicperově, v Adalbertinum a v Borromeum. Sjezd měl čtyři schůze slavnostní a více schůzí odborových. Na sjezd dostavili se též Jeho Eminence ndp. Leo kard. Skrbenský, kníže-arcibiskup Pražský; Jeho Excell. ndp. dr. Fr. Sal. Bauer, kníže-arcibiskup Olomoucký, a J. M. ndp. Theodorovicz, kníže-arcibiskup katolicko-arménský ze Lvova, J. M. ndp. Jos. Hůlka, biskup Česko-Budějovický a byli hosty J. Excell. ndp. biskupa dr. Jos. Doubravy, biskupa Hradeckého. Jeho Excellence ndp.

biskup litoměřický zastoupen byl vdp. kanovníkem Čechem z Litoměřic a Jeho Excell. ndp. biskup brněnský zastoupen byl vdp. Msgrem. dr. Jos. Pospíšilem, kanovníkem z Brna. Z veledůstojného duchovenstva dostavili se opatové, praeláti, kanovníci, děkani, faráři a katecheti a kaplani v hojném počtu.

Po zahajovací slavnostní schůzi 28. srpna následoval 29. srpna dopoledne ve skvěle prapory ozdobeném městě slavnostní průvod, v němž neseno bylo 47 spolkových praporů a 150 organisačních a spolkových tabulek. V průvodu kráčelo na 15.000 účastníků sjezdu. Předsedou sjezdu zvolen byl říšský a zemský poslanec p. JUDr. Mořic Hruban z Olomouce.

Ve čtyřech slavnostních schůzích řečnili: říš. a zem. posl. Jan Šrámek, farář Vlastimil Hálek, říš. a zem. posl. dr. Jan Ev. Krek, říš. a zem. poslanec P. Tomáš Šilingr, říš. posl. Frant. Šabata, dr. Václav Řezníček, říš. posl. JUDr. Jos. Myslivec, J. M. opat Method Zavoral a říš. poslanec dr. Rud. Horský. V odborových schůzích řečnili tito programoví řečníci: P. Frant. Jukl, zemský poslanec Jos. Jílek, sl. Jakubcova, Jos. Hovádek, Ant. Fait, Martin Typlt, Václav Špaček, MUDr. Arnošt Pekař, Josef Adámek, Fr. Šafránek, Fr. Ječný, Ant. Kaňourek, sl. Augustina Rozsypalova, sl. M. Věchtova, sl. Lud. Kosařova, P. Fr. Světlík, říš. poslanec Václav Myslivec, říš. a zem. posl. Msgre. dr. Ant. C. Stojan, říš. posl. J. Prokop, zem. posl. J. Adam, dr. Bedřich Petr, Fr. Jelínek, Filip Jan Konečný, dr. Fr. Reyl, JUC. Josef Hronek a JUC. Ignác Petržílka.

Sjezd vydařil se neobyčejně skvěle a proslovy přítomných nejdůst. pánů biskupů dodáno mu katolicky manifestačního lesku.

Jako obyčejně zaslány jsou ze sjezdu pozdravné telegramy sv. Otci Piu X., Jeho Veličenství císaři pánu, a J. C. V. následníku trůnu.

Za to truc-sjezd pokrokářů a socialních demokratů dne 29. srpna v Hradci Králové na »Střelnici« konaný, vzdor velkým sháňkám, dopadl bledě — neměl ani desátý díl toho počtu účastníků, jaký měl sjezd katolíků.

* * *

Nejnovější národně katolické, křesťansko-socialní nebo katolicko-rolnické časopisy v tomto novém hnutí od roku 1906 vznikly:

»*Práce*,« orgán Všeodborového sdružení křesť. dělnictva v král. Českém (Centrála v Hradci Králové). Týdenník. Číslo 1. roč. I. vyšlo dne 18. ledna 1906 v Hradci Králové za redakce Jaroslava Astra.

»*Český Lid*,« katolický týdenník v Kostelci nad Orlicí. Číslo 1. roč. I. vyšlo 5. října 1906. Redaktoři: P. Jos. Novotný a Ant. Rybníček.

»*Hlas Lidu*,« katolický týdenník v Čes. Budějovicích. Číslo 1. roč. I. vyšlo dne 4. října 1906. Odp. redaktor V. Boh. Pavlík-Sychra.

»*Právo*,« politicko-křesť. socialní týdenník na Kladně Číslo 1. roč. I. vyšlo dne 21. prosince 1906. Vydav. a redaktor Jan Sokol.

»*Vlastenec,*« týdenní orgán katol. organisací v Praze. Číslo 1. roč. I. vyšlo dne 5. ledna 1907. Číslem 1. roč. II. dne 11. ledna 1908. »Vlastenec« zašel. Redaktorem byl Karel Wolf. Orgánem organisací prohlášeny pak »Naše Listy.«

»*Štít,*« křesť. socialní týdenník v Hradci Králové. Číslo 1. roč. I. vyšlo dne 5. ledna 1907. Vyd. a redaktor Frant. Šupka.

»*Spravedlnost,*« katolický týdenník v Příbrami. Číslo 1. roč. I. vyšlo dne 20. července 1907. Vyd. a redaktor Leop. Havelka.

»*Jitřenka,*« týdenní časopis pro katol. ženy a dívky, ve Vršovicích u Prahy. Číslo 1. roč. I. vyšlo dne 25. září 1907. Vyd. a redaktorka Frant. Jakubcová.

»*Venkovan,*« týdenní orgán českých katolických zemědělců v království Českém v Praze. Číslo 1. roč. I. vyšlo dne 7. listopadu 1907. Odp. red. Václav Myslivec a řídí red. Jos. Adámek.

»*Český Západ,*« křesť. socialní týdenník v Plzni. Číslo 1. roč. I. vyšlo dne 1. ledna 1908. Vydavatel P. Ant. Havelka a redaktor odp. P. Jos. Hák.

»*Jaro Mládí,*« měsíčník pro katol. mládež v Praze. Číslo 1. roč. I. vyšlo v lednu 1908. Red. Fr. Jelínek.

»*Naše Mládež,*« orgán katol. mládeže, v Praze. Číslo 1. roč. I. vyšlo dne 15 prosince 1908. Redaktor Jan Novák.

»*Nový Věk,*« křesť. socialní týdenník v Brně. Číslo 1. roč. I. vyšlo 26. října 1906. Redaktor Jan Běloch.

»*Ječmínek,*« křesť. socialní týdenník v Prostějově. Číslo 1. roč. I. vyšlo dne 3. října 1908. Redaktor Otakar Pavlovský.

»*Ochrana,*« křesť. socialní týdenník ve Znojmě. Číslo 1. roč. I. vyšlo 6. května 1909. Redaktor Adolf Vrba.

Doslov.

Končím. Odkládám péro, které poprve jsem vzal do ruky dne 17. října r. 1879, abych snášel z vypůjčených ročníků Petrova »Dělníka,« »Českého Dělníka,« »Oulu« z let 1867—1872 a činil zápisky k dějinám socialního hnutí v zemích koruny České. Dějiny tyto jsou prací, která trvala bez mála třicet let. Dvacet let jsem snášel ze soukromých knihoven předáků hnutí dělnického u nás a z pozůstatků, které se do mé doby dochovaly, a dalších deset let věnoval jsem propracování sneseného materialu, získání dalšího a pak sepsání celých dějin.

Odkládám péro spokojen. Podařilo se mně nejen jako autoru tohoto spisu, ale i jako účastníku tohoto hnutí zachrániti pro budoucnost všecko to, co alespoň v stručnosti, od prvních počátků hnutí socialního u nás každý vzdělanec a každý našinec, v popředí hnutí katolického se pohybující, má věděti. Byla to práce úmorná, ale důležitá. Do dnes žádná socialní strana v národě českém nemůže se vykázati svými socialními dějinami jako strana křesťansko-socialní. Význam a důležitost těchto dějin nepoznává se ještě dnes, pozná se ale v budoucnosti, až nás nebude a přijdou po nás jiní, potom teprve stoupne význam a

důležitost těchto dějin do oprávňující výše — u všech socialních stran bez rozdílu.

Družstvo Vlast se svými odbory slaviti bude letos 25leté jubileum svého založení a trvání dne 7. října 1909 ve vlastním domě v Praze, kde bude konána po mši svaté slavnostní schůze členská a pak prohlídka výstavy 25leté národně osvětové a křesťansko-socialní práce družstva. Mezi vyloženými tiskopisy budou třídílné »Dějiny socialního hnutí v zemích koruny České«, družstvem vydané, jistě jedním z důležitých spisů, na které družstvo Vlast může býti hrdým.

Jako v úvodu I. dílu, tak i zde na konci III. dílu děkuji ještě jednou všem, kdož mně v této práci byli nápomocni. Děkuji zvláště redaktoru »Vlasti« Tomáši Škrdlovi, který mně k sepsání těchto dějin nejvíce nabádal, a slav. družstvu Vlast, že umožnili mně vydání těchto dějin.

Na Král. Vinohradech, dne 1. září 1909.

T. J. Jiroušek.

Opravy a doplňky.

V díle I. na str. 56 čti *Baudisch* místo *Gaudisch*. Tamtéž na str. 59 ve 4 řádce čti *zbudovati* místo zbudovali — Na titulu I. dílu jest uvedeno, že tyto dějiny líčí dobu od roku 1840 do roku 1900 ve skutečnosti však jsem pokračoval v těchto dějinách a líčil hnutí socialní od roku 1840 až do roku 1909. Také na titulní stránce dílu III. jest rovněž chybně uvedeno, že obsah jeho sahá až do roku 1905, ve skutečnosti však prodloužen jest až do roku 1909.

Jaké byly počátky

křesťanského socialismu

v Čechách.

Napsal

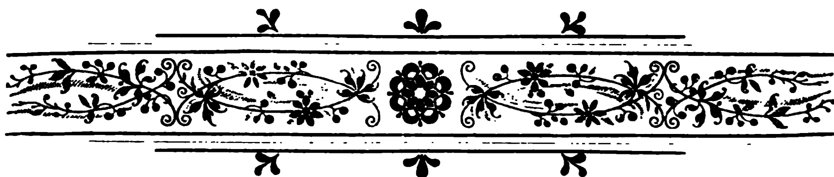
Václav Žižka.

Zvláštní otisk z časopisu »Vlasť«.

V Praze.

Tiskem Cyrillo-Methodějské knihtiskárny V. Kotrba. — Nákladem družstva Vlasť.

1900.

Od roku 1852., když v Praze osobním přičiněním Adolfa Kolpinga založena byla Jednota katolických tovaryšů, stala se tato jednota útulkem a zároveň střediskem katolického dělnictva v Praze. Zde scházeli se a vzdělávali se přiměřeně v různých vědách, a to hlavně péčí předsedy Karla Kellnera zde se vyučovalo: kreslení, modelování (p. Veselý), fysice (dr. Majer), zeměpisu (prof. Erben), měřictví (prof. Ryšavý), technologii (prof. Balda), účetnictví a směnkářství (učitel Placák), psaní a počtům (učitel Petera), ano, ani německé přednášky zde nechyběly; německy přednášeli tu zejména prof. Sperk a Pitschmann. V jednom období přednášel pan Novák, adjunkt při c. k. hvězdárně v Praze, i hvězdářství. Tyto předměty nepřednášely se snad jen jednou v roce, jako se nyní v některých spolcích děje, ale vyučovalo se jim pravidelně v jednu ustanovenou hodinu v týdnu, tak že některý den večer i tři přednášky se vystřídaly, a přednášeno bylo ve dvou síních. Důkaz, jak se v katolickém spolku na »zhloupění« lidu pracovalo, a to nám od protivníků našich vyčítané »tmářství« šířilo, tak že později známý vůdce dělnictva, Václ. Valečka, po kterém i dělnická beseda »Valečka« své jméno přijala a jemu pomník na hřbitově vinohradském postavila, nejednou se vyjádřil: »Kdykoliv se setkám se vzdělaným dělníkem a táži se ho, odkud má své vzdělání, odpoví mi, že byl anebo jest posud členem Jednoty katolických tovaryšů.«

Jest na bíledni, že tito členové následkem svého vzdělání i v příčině sociální měli pravé křesťanské názory, je sobě sdělovali, v nich se vzdělávali a utvrzovali. Byli to hlavně dělníci řemeslničtí, pročež zájmy práce a tehdejší sociální poměry, jakožto zájmy jejich vlastní, musily jim ležeti nejvíce na srdci.

Pro toto výtečné vedení Jednoty tovaryšské, jímž v pražském dělnictvu dobrých výsledků se docílilo, zamilovala sobě spolek ten tehdejší císařovna a poslední korunovaná česká královna Marie Anna, velikou přízní mu byla nakloněna a štědře jej podporovala, ano, věnovala mu překrásný prapor s Pannou Marií a sv. Josefem, okolo nichž byly vyšity rozličné řemeslnické nástroje ve zlatě. Svěcení tohoto

praporu konalo se o Hromnicích, kterýžto den pak každoročně býval oslavován průvodem s hořícími svícemi; průvod vyšel z Týnského chrámu Páně a ubíral se kolem sochy Panny Marie na Staroměstském náměstí. Praporem tak vzácným, darem to korunované královny české, zajisté žádný spolek v Čechách honositi se nemůže.

Po odstoupení p. katechety Karla Kellnera katolické vědomí v Praze velmi poklesalo, až opět roku 1873. památným průvodem na den sv. Václava poněkud bylo povzneseno; i také Jednota poklesla, až ji počal říditi kanovník Edvard Jan Nep. Brynych, nynější biskup Královéhradecký. Smýšlení zůstávalo v ní vždy konservativní, katolické, zvláště co do poměrů sociálních, které od r. 1860. prohlášením svobody živnosti došly velikého rozrušení.

Tehdy seznámil jsem se v Jednotě tovaryšské s deštníkářským dělníkem Königem, přívětivým Němcem a upřímným katolíkem. Byl rodilý Hanoverán a sloužil ve vojsku bývalého katolického hanoveránského krále. Když roku 1866. zabral Prušák Hanoveránsko, utekl z domova a nechtěje zrušiti přísahu věrnosti králi, vstoupil později jako fráter do Tovaryšstva Ježíšova. Ten míval časté a důvěrné styky s Kolpingem a dobře znal jeho záměry a plány. Vypravoval mně, že, když Kolping Jednoty tovaryšské zakládal, vytknul jim dvojí úkol: předně: vzdělání a mravní povznesení dělníka, a za druhé: povznesení klesajícího řemesla. Že pak právě v těchto letech velkoprůmysl pomocí zákonů o svobodě živnosti nejbujněji vzrůstati počal, a ruch ten ode všech vychvalován a obdivován byl, kázala křesťanská opatrnosť proti proudu neplouti, ale vyčkati, jak se věci utváří.

Katoličtí dělníci nesli převrat ten velmi nemile a sledovali jej s nemalým nepokojem; viděli se zbaveni všech práv, jež dělníku jednou k samostatnosti měla dopomoci. Strana liberální a její listy jásaly nad touto moderní vymožeností; strana řemeslnická zasypávána byla nadávkami a potupným výsměchem, spíláno jí copařů a šosáků, a tak, jako obyčejně se děje, strhly tyto listy i veřejné mínění za sebou. Většina neprozíravých dělníků šla s tím veřejným míněním, dala se uchvátit a spílala také té straně, která to přece vždy s dělnictvem dobře smýšlela. Uplynulo ovšem několik let, kde křesťanský dělník se zármutkem v srdci pokojně se díval na ten nový pořádek, jenž se k jeho škodě na poli práce tvořil, při tom však pevně se držel zásad vyslovených v programu biskupa Kettelera, jenž zněl: »Přední věc, kterou stav dělnický a stav řemeslnický od státu žádati může, jest, aby mu stát vrátil, co mu vzal, t. j. společenské zřízení stavu řemeslnického k ochraně práce. Zákonem znovu vzkříšená organisace stavu řemeslnického jest jedním z nejdůležitějších prostředků k rozřešení otázky dělnické.« Tato slova, jež byla základním programem dělnictva katolického, vyslovil jsem také později ve své první přednášce ve schůzi Katolicko-politické Jednoty pro království České, která konala se za předsednictví Jeho Jasnosti knížete Jiřího Lobkovice dne 6. června 1876. v Písku, kdežto jsem o směru křesťanského socialismu mluvil, jak dosvědčuje tištěná výroční zpráva řečené Jednoty za rok 1876. na stránce 35.

V tom čase vyskytl se v Praze nový spasitel dělnictva v dru. Chleborádovi, kteréhož ovšem k tomu pouhá náhoda přivedla, jíž on však dobře pro svou osobu využitkovati hleděl. Myšlénka, kterou usiloval provésti, nebyla jeho vlastní; pocházela z Němec, a vyslovil

ji Schulze-Delitzsch. Že pak každá novota obyčejně vábí, a to tím více, když se provozuje s hodným hlukem, to svedlo i mnohé členy Jednoty, tak že přistupovali za členy spolku »Oul«, hledajíce spásu dělnictva ve svépomoci; a že to byli dělníci, kteří vzděláním nad ostatní vynikali, zvoleni byli někteří z nich do výboru.

Podotknouti sluší, že první pohnutky ke hnutí mezi katolickým dělnictvem nebyly ani politické ani národní, ale čistě socialní a náboženské. O slově »křesťanský sociál« se ani nevědělo; oni chtěli hájiti jen poctivou výživu lidu. Tehdejší prohlášení svobodné živnosti a nájezdy strany liberální, pak snahy úplně zničiti starodávné zřízení cechovní byly s to, aby ohrozily výživu lidu, práci řemeslnou a každou naději v lepší budoudnosť.

První tedy hnutí a probuzení křesťansko-sociální myšlénky vyvolalo v dělnictvu katolickém tehdejší založení pražského »Oulu«, s jehož směrem a vůbec celou myšlénkou katolické dělnictvo nesouhlasilo, protože ho neuznávalo za ústav názoru křesťanskému odpovídající. Myšlénka ta namířena byla k ničení výživy některých stavů, což zajisté zásadám křesťanským neodpovídá, neboť zásady tyto nedovolují žádnému stavu trvání jeho podrývati, ale jsou pro zachování různých stavů ve společnosti lidské a vyžadují, aby výživa každého stavu co nejvíce samostatně na spravedlivém základě postavena byla, tak aby jeden stav druhému neškodil, trvání jeho neohrožoval nebo snad neničil. V myšlénce té jevilo se hlavně sobectví, nikoliv láska a vzájemnost k ostatní společnosti, ona čelila jen k svépomoci několika dělníků, kteroužto tento spolek rozličnými podniky provozoval, jako byly na př. potravní spolek, odbor truhlářský »Lípa«, odbor hrnčířský »Jíl«, odbor strojnický »Pluh«, odbor ženských krejčů »Vlasta«, odbor mužských krejčů »Kroj«, odbor obuvnický »Bechyně«, odbor stavební »Štít«, odbor kožešnický »Sobol«, odbor mlynářský a sklad střižného zboží pražského »Oulu«.

Činnosť tato čelila patrně jen k zničení živností jiných stavů a společnosti, kteréžto živnosti dělníci na svůj vrub podnikali, tím od ostatní společnosti se oddělovali a tak společnosť svou v ostatní společnosti tvořili. Ostatnímu však dělnictvu, jež podniků se nesúčastnilo, nic to neprospívalo, a na poli práce, kterážto přece má míti pro dělnictvo hlavní zájem, nic se neměnilo, svobodě živnosti meze se nekladly, a že také dělník může míti nároky na nějaké právo, na to se vůbec ani nemyslilo.

S takovou činností nemohlo katolické dělnictvo souhlasiti, chtělo-li věrným zůstati řemeslnickému řádu a cechovním křesťanským tradicím; vždyť to znamenalo, že při tom ani o pořádek práce, ani o zachování potřebného práva postaráno není, ale vše nastalému nepořádku se zůstavuje. Pročež bývaly často vyměňovány názory mezi katolickým dělnictvem a členy »Oulu« odůvodňováno, proč nesouhlasí se směrem »Oulu« a k němu nepřistupují.

Katoličtí dělníci odvraceli se od »Oulu« tím více, když dr. Chleborád při některých slavnostech, jako byla založení »Oulu« v březnu 1868 a výroční slavnosť založení spolku, vodil spolek dopoledne do katolického kostela na mši svatou a odpoledne na kázaní do kostela evangelického, kdežto přece převážná většina členů byla katolická. K tomu ještě ve spolku vyloženy byly dva evangelické

časopisy, »Evangelické Noviny« a »Hus«, ale katolický »Čech« tu místa neměl.

Katoličtí dělníci prohlédli Chleboráda a poznali, že jest to nezkušený a ctižádostivý mladík, jenž toliko svou osobu tímto ruchem povznésti chce, provádí jen myšlénky cizí a věci dělnické docela nic nerozumí. Domníval ť se o sobě, jak sám k tehdejšímu místopředsedovi p. Urbanovi pravil, že pomocí dělnictva dostane se do sněmu, a že mu prý dělníci a řemeslníci budou voziti petice do sněmů na trakařích, a pak že pomocí šlechty dostane se až do ministerstva. To byly tajné plány Chleborádovy, jenž spatřoval v osobě své příštího ministra.

Dělnictvo ovšem, jako lid dobrácký, šlo mu namnoze na lep a dělalo si z toho česť, že pan doktor jest mu v čele, do jeho společnosti chodí a s ním tak po »přátelsku« jedná. Proto mu také pořádalo dělnictvo často velké ovace, což mu velice lichotilo. Tak se stalo, že spolek »Oul« konal ples v místnostech pražské »Sokolovny«, ku kterému mezi jinými vysokými osobnostmi i také český místodržitel byl zván. A tu narafičil to dr. Chleborád tak, že dostavil se do něho co nejpozději, když již zvaní hodnostáři se byli dostavili. A tu při jeho příchodu propuklo dělnictvo v nekonečný jásot a volání slávy a provázelo ho s velikými ovacemi před očima místodržitele a jiných vznešených hostí. Jindy opět usnesl se spolek — ovšem jeho návodem — konati k poctě jeho po Praze velikolepý průvod s pochodněmi. Proti tomuto průvodu se mnozí z katolických dělníků velice vyslovovali, namítajíce, že takový průvod se ještě ani Palackému nekonal, jenž přece mnohem větší zásluhy má, nežli Dr. Chleborád, který ještě nikterak se neosvědčil, aniž sobě nějakých zásluh získal, že by to bylo jednání velmi pochybné. Pravdu tohoto tvrzení ovšem mnozí členové »Oulu« uznávali, ale věc byla ujednána, nemohlo se již couvnouti; průvod se konal k obveselení obecenstva. Když se ubíral přes Příkopy, zastavil se před českým museem, kdež Dr. Chleborád z okna řečnil.

Tehdy mnozí dělníci, nejsouce spokojeni s jeho jednáním, mívali s ním časté výstupy ve shromáždění a při valných hromadách spolkových. Ti však bývali od něho pranýřováni, ač to dobře myslili, někdy i od druhů insultováni, ba také naposledy od dr. Chleboráda vyloučeni. Počet takových oponentů, pro vášnivé jednání předsedy, stále vzrůstal a tím s Dr. Chleborádem se znepřátelil. Dr. Chleborád to intrikami svými prosadil, aby každý člen povinen byl jeho časopis »Jednotu« odebírati a schodek na tomto listě váznoucí 800 zl. aby ze spolkové pokladny byl uhrazen.

Tato oposice založila sobě nový časopis »Oul« nazvaný a soustředila se v nové dělnické besedě Malostranské. Zodpovědným redaktorem časopisu byl Václ. Bělecký, ve skutečnosti řídil jej Jan Bavorský, typograf. Úvodní články bývaly psány od mé maličkosti v duchu konservativním, kteréžto články všeobecně stříbrnými zvány byly, protože je psal stříbrník. Tento časopis byl Chleborádovi ovšem velmi nepohodlný, neboť odhaloval jeho slabé stránky i jeho intriky a káral jeho jednání.

Toho ovšem jsem se nesúčastnil, přenechav to jiným; jen na tom mně hlavně záleželo, abych v dělnictvu smýšlení konservativní šířil a názorům křesťanským připravoval půdu.

Když to zpozoroval Chleborád, vyslal ke mně jednoho člena správního výboru, p. Veselého, bývalého člena výboru Jednoty .katolických tovaryšů, se žádostí, abych mu psal do jeho »Jednoty«, že mně bude za každý arch 30 zl. honorovati. Odmítl jsem však tuto žádosť s poznámkou, že si nedám od tak věci neznalého pána, s kterým souhlasiti nemohu, svoje články snad předělávati.

Toho času stály za časopisem »Oul« vlastně tři strany dělníků, které se ovšem ještě vzájemně neznaly, cíle své před sebou tajily, ale jen vhodné příležitosti užiti chtěly, aby listem sobě cestu do veřejnosti klestily. Bylyť ovšem všechny teprve v zárodku, avšak v několika letech se dokázalo, že tento trojí proud, jenž mezi nimi byl, ve tři určité strany se vyvinul, z nichž každá později svůj časopis vydávala.

První z nich, jež měla největší vliv, byla strana mladočeská. Mladočeši totiž těžko to nesli, že Dr. Chleborád zrazuje dělnictvo od politiky, a že jest více ve vleku Staročechů. Byliť oni v ní ovšem vždy milovníci ráznějších kroků v životě politickém, a to ovšem ze sobeckých příčin, pro vzrůst své strany a její moci. K tomu hlavně žádostivi byli pomoci a podpory dělnictva, aby jim sloužilo za žebřík a za ně z ohně vytahovalo horké kaštany. Tomu ovšem dr. Chleborád byl velmi na překážku, jenž stál v čele hnutí dělnického, jenž v měsíci lednu r. 1869. v programu své »Jednoty« v ten smysl se vyslovil, že, »kdo by chtěl dělnictvo strhnouti v zápas za reformu politickou, byl by největším zrádcem jeho.« Protož používali Mladočeši každé vhodné příležitosti k agitaci proti Dr. Chleborádovi, k tomu jim byl každý dělník dobrý, jenž s Dr. Chleborádem nesouhlasil, aneb proti němu byl v oposici.

Za druhé, byla to strana socialistická, jež strkala své dlouhé prsty z Vídně až do Prahy, aby zde přívržence nalovila. V její prospěch pracoval tehdy známý agitátor Oberwinder; ten použil hnutí proti Dr. Chleborádovi, aby zde šířil svou socialistickou propagandu. Od něho přicházely instrukce do Malostranské besedy, ano i peníze na potřebná vydání, jeho návodem zahájena byla celá řada stávek mezi pražským dělnictvem, které však dosti suše dopadly. Ten, kdo hlavní hnutí oposičního dělnictva v rukou svých měl, byl B., jenž byl ve spojení jednak s Mladočechy a jednak s Oberwindrem, a také k němu časem do Vídně dojížděl, nám pak vypravoval, jak tento demokrat nádherně po kavalírsku žije a jak k obsluze své chová přemnohého lokaje.

Rovněž tak agitovali pro socialistickou propagandu známí agitátoři Scheu v Liberci a Mühlwasser v Brně; oba to několikanedělním trestem odseděli, až konečně byli vypověděni z Rakouské říše.

Třetí, nejmenší strana, byla strana katolická, která před druhými své cíle tajila, ale přece chtěla využitkovati vhodné příležitosti, aby svým názorům průchod zjednala. Jejím mluvčím a zástupcem byl jsem já, byv se soudruhy v Jednotě tovaryšské ve stálém spojení.

Proto vyslovuje se pan dr. Horáček o těchto poměrech ve svém spise »Počátky českého hnutí dělnictva« výslovně takto: »Celkem však nutno přiznati, že celá tehdejší literatura dělnická byla produktem jen několika málo jednotlivců, třeba pro tehdejší dělnické hnutí významných, aniž z ní vystihnouti lze smýšlení a názory celého dělnictva, jakožto organisované třídy společenské. Mimo to pak —

a zde jest hlavní nesnáz — jsou i projevy těchto jednotlivců začasto tak neprojasněné, neucelené a protichůdné, že přesné vylíčení myšlénkové povahy tehdejšího dělnického hnutí jest skoro nemožné.« Tuto neurčitosť a nejistotu v smýšlení lze vysvětliti jen rozličností smýšlení mezi dělnictvem; dělnictvo české, přibereme-li ještě myšlénku svépomoci, dělilo se na čtvero stran, z nichžto každá buď svých cílů sobě jasně vědoma nebyla, nebo se bála je vysloviti a s nimi se tajila, jako tomu bylo na př. u dělnictva katolického.

Beseda Malostranská však podléhala hlavně dvěma prvním vlivům, jež ji stále k činnosti pobádaly. Musila tedy beseda začíti nějakou činnosť, a vhodná příležitosť k tomu brzy se dostavila. Pan Dr. Chleborád, aby trochu opravil svou pošramocenou reputaci a jménu svému nové slávy vydobyl, učinil ve výboru »Oulu« návrh, aby za příčinou, že pražská Omladina bude konati dne 16. května tábor na Letné, také dělnictvo pražského »Oulu« o týden později, t. j. dne 23. května svůj tábor tamtéž konalo, při které příležitosti on ovšem bude zastávati místo předsedy. Následkem toho sneseno bylo ve výboru Malostranské besedy konati podobný dělnický tábor o týden později, a to hlavně návodem Mladočechů, kteří chtěli dělnictvo od Dr. Chleboráda odvrátit.

Dne 23. května konal se skutečně dělnický tábor na Letné, za předsedu jeho zvolen dle úmluvy Dr. Chleborád, a tu při své úvodní řeči, věda, za jakou příčinou se má konati za týden druhý tábor na Rohanském ostrově, promluvil o reformě politické docela jinak, nežli se byl v programu své »Jednoty« vyslovil. Pravil: »Za posledních dnů slyšány jsou hlasy ze středu dělnictva pražského za práva politická. Hlasy ty jsou oprávněny. Nikdo nemůže dělníku upříti právo, domáhati se na zákonité půdě práv politických. Jest k tomu povolán každý, kdo ve vědomostech tak pokročil, že mu národ smí svěřiti dvousečný meč, meč moci politické.«

Přijatá resoluce pak zněla v ten rozum, aby se zakládaly všude podobné spolky jako jest pražský »Oul«, aby dělnictvo sobě osvojovalo dostatečnou míru osvěty, aby zřizovaly se dělnické jednoty politické, jež by byly odděleny od spolků podnikatelských, a konečně, aby spolkům podnikatelským nebyla větší daň ukládána, nežli platí každý jednotlivec.

Za týden měl se tedy konati druhý, ryze dělnický tábor. Pořadatelé se ovšem usnesli, aby se konal, ale teď se vyskytly první a hlavní obtíže: nevěděli, o čem se má mluviti, aby to odpovídalo naší oposici, a byly to názory ryze dělnické. Ti lidé uměli dobře křičet a do všeho bouchat, ale když došlo k věci samé, jak ji říditi a jakým směrem kráčeti, tu nevěděli si rady. A tu byl ovšen Žižka dobrý, jeho tedy žádali, aby udal látku, o čem by se mluviti mělo. A tu se osvědčila pravda naší zkušenosti, že, když dojde k věci samé, vyhledává se rada katolíka, a v tom spočívá též naše vítězství.

Vypracoval jsem jim tedy osm odstavců jako látku, o níž by se mělo mluviti. Vytknul jsem tam svěcení neděl a svátků, mírné zkrácení hodin práce, odborné vzdělání, odstraňování švindlířské výroby za příčinou zvýšení ceny práce dobrého výrobku, o potřebném vlivu se strany dělnictva na moc zákonodárnou ve sněmích a komorách, povzbuzení, jak pěstovati dobrý mrav, šetrnosť a střídmosť, a

konečně vyzvání vlády, aby chránila domácí výrobu potřebnými cly před cizím dovozem.

Tito lidé však mým návrhům nerozuměli; každý chtěl jen do toho bouchat a věci se nedržel. Byly mně dodány i některé řeči, jež se měly přednášeti, abych je prohlédl a opravil. Seznal jsem z nich, jak tito lidé mým návrhům nerozuměli a dělnickou věc nechápali; každý chtěl jen být hodně radikální a úřady zlobit, ale věci samé se nedržel. Opravil jsem, kde se co dalo, ale mnohému nesmyslu jsem přece nemohl zabrániti.

Doufal jsem, že podle mých návrhů a konaných řečí vypracována bude i resoluce, avšak vypracování toto nám Mladočeši nesvěřili, a tajilo se přede mnou, kdo bude resoluci pracovati. Až pak přece jsem se to dověděl, že to byl Dr. Sladkovský, a že se na ní ničehož již měniti nesmí. S jejím zněním nebyl jsem spokojen, že z mých návrhů do ní nic pojato nebylo, a že k požadavkům dělnickým od pánů Mladočechů pranic se nehledělo. Vyjádřil jsem se tehdy: »Tak jsme těm pánům upekli koláč, a oni nám z něho nedali ani sousta.« Pravilo se v ní: »Jakkoliv tedy i my pokládáme resoluci milých bratří svých, přijatou v táboru na Letné dne 23. t. m. ve všech částech za nepochybnou a věrně k ní přistupujeme: nicméně poznáváme, že za nynějších trudných poměrů politických nelze prostředky svrchu uvedenými vydatně působiti na zlepšení stavu dělnického, poznáváme, že jen ve svobodném národě může i dělnictvo domoci se svobody, a poznáváme, že dokud celý národ tísněn jest ve svých potřebách politických a hmotných, dotud žádná část jeho, tedy ani dělnická třída, nemůže se dopracovati lepšího postavení.«

Samá svoboda a samá svoboda — a to měla snad býti taková svoboda, jako jí dopřála dělnictvu francouzská revoluce, kde slabý svobodně mohl býti utiskován od silnějšího, neměl však práva dovolávati se ochrany.

Všichni soudruzi, kteří na táboru měli řečniti, mně byli známí, ale tu se vyskytl řečník, o němž jsem nevěděl, — soudruh Ryba, typograf, vyslaný od Mladočechů. Mluvil o politice. Tak skončil tábor na Rohanském ostrově prohlášením uvedené resoluce, jež rovnala se resoluci na Letné, a do níž Mladočeši nic jiného neuměli přidati, nežli požadavek, aby dělnictvo sloužilo jejich politickým záměrům, a následek toho byl ještě ten, že tři jeho řečníci byli vzati do vyšetřování, totiž: Němec, Ryba a Šíba. Němec však, jenž byl předsedou táboru, byl dne 28. října uznán za nevinna.

Nyní opět, aby beseda Malostranská nějakou činnost ukázala, bylo usneseno, aby konaly se přednášky, v nichž by se ryze dělnické a Chleborádovi protivné myšlénky a názory šířily. K tomu jsem byl opět vyzván já, a s ochotou jsem se tomu podvolil. Za látku zvolil jsem »otázku dělnickou«, o kterémž předmětu jsem pětkráte přednášel; počal jsem dne 12. června. Mezitím přednášel také pan Sluníčko, faktor z tiskárny Grégrovy: »Proč se spolčujeme«, ovšem k rozkazu svého pana chéfa, aby se to střídalo, neboť přednášky mé zdály se býti trochu vážnými.

Bylo to pro mne dosti těžkým úkolem, neboť nebyl jsem řečníkem a musil jsem mluviti poprvé ve přítomnosti vládního komisaře; ale podvolil jsem se tomu jen proto, že mně byla dána příležitost, zásadám katolickým průchod zjednati. Musil jsem však býti

při tom velmi opatrný, abych se jako katolík neprozradil, neboť v čase, kdy liberálové dělnictvo proti zásadám katolickým a proti řemeslnickým společenstvům tak poštvali, kdy proti nim tak protivné stanovisko zaujalo, že na první veřejné schůzi své, jež dne 2. ledna v Sokolně pražské se konala, ve čtvrtém odstavci resoluce své se vyjádřilo: »Nucená společenstva překážejí svobodnému jednání dělnictva a činí dělníka otrokem libovůle jednotlivců. Zrušení nucených společenstev vyžaduje pokročilosť našeho století a důstojnosť dělnictva.«

Proto, jsa opačného mínění, musil jsem si počínati velmi opatrně, aby přednášky moje vlídně byly přijaty a měly přece nějaký dobrý účinek pro věc katolickou. Vyjádření má musila tak formulována býti, že pravý význam jen mezi řádky se čísti dal. Tak na př. pravil jsem mezi jiným: »Proč nevěříme více sami sobě, svému přesvědčení, své zkušenosti! Proč máme se za tak malomocné, abychom sobě ze zkušenosti své, vlastním životem poučeni jsouce, zásady pro náš život dělnický utvořili a dle nich se řídili? Proč přijímáme takové zásady od lidí, kteří zkušenost dělníka nikdy neprodělali, ale přece jsou dosti drzí, by dělníka v jeho záležitosti poučovali... Jak se člověk prací živí, jak práce lidu dobře a trvale prospívá, nejlépe rozumí ten, jenž vždy prací se živí . . . Život náš dělnický budiž nám nejlepší knihou k studování otázky dělnické. Zkušenosť pracujícího lidu po zrníčku sebraná podá nejlepší látku k studování dělnické otázky . . . Dělník až posud v této věci velmi málo pro sebe činil. Není divu, že poměry jeho stávají se vždy povážlivějšími, když obyčejně nikdy on sám, ale vždy někdo jiný místo něho ve veřejnosti mluví, a to člověk, který prací nikdy se neživil. Pokud toto nepřestane a vždy jen jiný, jenž prací se neživí a nikdy neživil, za dělníka mluviti a poměry práce líčiti bude, potud bude míti práce jen vždy ten směr, aby prospívala jiným stavům, ale nikdy dělníku.«

Tak jsem mluvil, abych dělnictvo k samostatnému smýšlení nabádal a je od všelikého našeptu ze strany liberální odvrátil. V jiné z následujících přednášek opět snažil jsem se přiblížiti ku křesťanskému programu o právu lidu na práci jak ho druhdy řemeslničtí cechové požívali, a tu jsem se vyjádřil takto: »Staletá zkušenosť lidu pracujícího učí, že čím více práce pozbývá vážnosti a ceny, tím více živoří, se smrtí zápasí lid pracující, a čím více ceněna a vážena jest, (a práci dalo cti jen křesťanství) tím větší blahobyt zkvétá z toho dělníku. Člověk, jenž se živí prací, i na to musí pamatovati, aby práci tuto sobě uchránil, on se musí při ní tak zachovati, aby se práce tato nekazila, při své životní síle se udržela. Co bude platna člověku sebe větší námaha, jestli práce jeho bude zkažena, nepřinášejíc mu prospěchu? Kdo zjedná mu spravedlnosť, jež žádá odměnu za namáhání, kde nalezne útočiště právo práce? Člověk pracovník, muž poctivý, ve světě stane se žebrákem, neboť pracovitostí svou nenalezne výživy na cestě zákonité, způsobem slušným a spravedlivým. Zapotřebí jest, aby se člověk při své práci řídil jistými zásadami, jež práci jeho chrání a při ceně a vážnosti ji udržují. (Tu narážel jsem na stará pravidla dřívějších cechů.) Tu musí státi práce a prospěch její nad pracovníkem a prospěchem jeho; pracováno musí býti také k prospěchu práce samé, (jak to cechovní pravidla vyžadovala, aby se kladl prospěch řemesla vždy nad prospěch řemeslníka) a ustoupiti

prospěch osobní pro prospěch celku, neboť prospěch celku je důležitější, nežli prospěch jednotlivce. Truhlářství musí státi nad truhlářem, kovářství nad kovářem, bednářství nad bednářem, neboť bude-li zkaženo a na mizinu přivedeno truhlářství, neobživí se jím ani truhlář, a tak to bude s kovářem i bednářem a jinými řemesly, když všechen prospěch, který poskytuje řemeslníku výživu, od jiných stavů a od kapitálu bude zničen. Tak přivedena budou všechna řemesla na mizinu, a také řemeslníci nižádnými zásadami (či pravidly) při své práci říditi se nebudou, aby i řemeslo jejich bylo zachováno . . . Když kráčí člověk při své práci jen směrem osobního prospěchu, nic nedbaje na celek, neřídí se zásadami, jež mají účelem utvořiti nějaké společenské dobro, zůstane i toto společenské dobro neutvořené, společnosť zůstává bez majetku, jenž při životě i zachovává. Takovéto společenské dobro jest práce, jsou řemesla, z níž lid čerpá výživu. To jest a má býti majetkem společným, aby každý, kdož práci se věnuje, volného přístupu měl, z pramene jejího čerpati výživu. Práce nemá vejíti v ruce člověka, ji nekonajícího, to protiví se jejímu pořádku, jejímu právu, to jest v následcích svých pro společnosť zhoubné . . . Otázka dělnická především a hlavně jest otázkou práce, jak by tato zřízena a konána býti měla, aby dodala v rovné míře všemu celku a každému zvláště dostatečné výživy, a aby z ní připadlo nejvíce užitku jejímu konateli . . . Tu samo sebou se rozumí, že, je-li otázka dělnická otázkou práce, že jí také s tohoto stanoviska nejlépe posoudí jen ten, jenž jest dobře obeznalý, sběhlý a vycvičený ve své práci . . . Platné rozluštění otázky dělnické jen se strany dělníků řemesel může se díti, jen mezi nimi možno jest nalézti pravou cestu . . . Mezi dělnictvem řemesel zachovala se ještě vědomosť o práci a pravém směru jejím, zachovala se ještě památka zřízení patriarchálního, kdežto dělnictvo tovární již ponejvíce nezná oné cesty, kterou sluší kráčeti člověku pracujícímu; ono se do nepravých poměrů svých tak vpravilo a poutům otrockým tak uvyklo, že uznává způsob ten za pravý pořádek a dle toho stanoví také úsudek svůj o práci. Na dělnictvu řemesel bude tedy jednou záležeti, pravého směru se držeti a otázku dělnickou rozluštiti.«

Tyto přednášky velmi se líbily a byly na žádosť Besedy i v časopise »Dělník« uveřejňovány. Po třetí přednášce přinesly o nich i »Nár. Listy« příznivý referát, v němž se pravilo, že, kdo otázku dělnickou právě poznati chce, slyšeti ji musí od dělníka, jak ji poslední číslo »Dělníka« přináší. Tak psaly »N. L.« dne 15. února 1870., pokud ještě nevěděly, že jsem katolíkem, ale když se to po čase dověděly, mne nejinak nežli »katolickým dělníkem« nazývaly, čímž mne potupiti se domnívaly.

Beseda Malostranská pořádala rozličné rozhovory, rozmanité pěvecko-deklamatorní a taneční zábavy a výlety. V místnostech jejích vyučovali Jan Bavorský zpěvu a Antonín Pelant deklamatorství, což však obojí nemělo dlouhého trvání. Mimo to snesena tu i knihovna spisův ovšem rázu nejradikálnějšího, vyložené tu časopisy byly podobného ducha, a když jsem se zmínil, že by tu pro nestrannosť smýšlení měl býti i také katolický »Čech«, bylo mi v tom oponováno. Když pak i jiné rozličné věci se tu prováděly, s čímž já souhlasiti nemohl, a když i stejnokroj s fialovými kazajkami se zaváděl, a členové besedy na čety byli rozděleni a po vojensku vyrukovati

měli, nemohl jsem déle v besedě trvati a vzdaloval jsem se jí. Po čase, když jsem vedl redakci »Dělnických Novin«, a strana ta všeho vyhledávala, aby mne zostuditi mohla, i s tím se vytasila, že prý jsem z Malostranské besedy odejíti musil, a i to mně za vinu kladeno, že jsem sobě v besedě i »Čecha« míti přál, odpověděl jsem jim v »Dělnických Novinách« v čís. 12. roč. V. následovně: »Lež jest, že já z Malostranské dělnické besedy jíti musil, ale pravda jest, že, když jste vzdor mému přimlouvání, vojákování s malovanými kazajkami zanechati nechtěli, jelikož někteří z Vašich svá čestná místa, jako vůdcové čet opustiti nechtěli, já pak bláznovství to nikterak s sebou tropiti nechtěl, že jsem raději besedy této se vzdaloval a ji navštěvovati přestal. Pravda jest, že jsem se zmínil, aby, když beseda odebírá dva evangelické časopisy a »Svobodu«, aby odebírala i katolického »Čecha«, protože jsem přítel svobodného smýšlení a chtěl jsem, aby dělnictvo stranickým předsudkem nebylo sváděno, žádné strany nekaceřovalo, ale každé sluchu svého propůjčilo, dle toho volně smýšlelo, uvyklo si míti i pronášeti o všem samostatný úsudek. V časopise »Dělník« v čísle 18 roku 1870. na str. 152. psal jsem takto: »Kdo z časopisu pravdu poznati chce, musí jich mnoho čítati, musí ucha svého rozličným stranám popřáti a teprv přijde k pravému úsudku. Platí tu pravidlo starých Římanů: »Slyš vždycky obě strany, dříve nežli proneseš nějaký úsudek.«

Druhá všeobecná schůze dělnictva, svolaná Malostranskou dělnickou besedou do Žofinského sálu, konala se dne 17. března 1870., zde však se nic kloudného nevyřídilo, jen se stále do toho bouchalo.

Dne 9. října 1870. konala se opět přičiněním Besedy všeobecná dělnická schůze v hostinci na »Velkých Benátkách« za předsednictví J. Bavorského; mělo se zde též jednati o zrušení nucených společenstev, to byl oblíbený koníček liberálů, na který se neustále štvalo. Že pak hned z počátku nedovolil vládní komisař mluviti o politice, byla schůze brzy od Bavorského rozpuštěna.

Beseda ta nesledovala v pravdě žádnou stavu dělnickému prospěšnou činnost; byla jen nástrojem Mladočechů, aby pěstovala boucharonství a rozpínavost, pročež se chtěla vyznamenati děláním hluku, aby k ní stále obráceny byly zraky všech, jak obyvatelstva, tak i pozornost úřadů, až posléze koncem dubna r. 1871. byla úředně rozpuštěna. Tehdy členové její zásluhu tuto neprávě přičítali redaktorům »Dělnických Listů«, Petrovi a Tůmovi, kteří za to upadli v klatbu. Zatím však »bratr«, člen besedy a přítel Sabinův, byl při schůzi a podal mu o všem referát, kterýžto zrádce na příslušném místě o všem podal zprávu.

Když se odehrálo drama krvavé komuny Pařížské před Evropou, tu částečným vlivem katolického dělnictva stávalo se dělnictvo české přístupným rozumnějšímu smýšlení, jak to dosvědčuje i dr. Horáček na stránce 54., kde praví: »Ostatně »Dělník« i »Dělnické Noviny« zabočovaly skutečně do proudu stále konservativnějšího. Tak prohlašují, že budou vždy poctivě bojovati za práva dělnická, avšak rozumným způsobem.« Bylť Petr katolík dle smýšlení, ale neměl odvahy katolicky jednati, což veřejně prohlásil. K dělníkům a radikálům byl až příliš shovívavý, ale splnilo se na něm přísloví: »Čiň čertu dobře, peklem se ti odslouží.« V jeho příbytku rozvěšeny byly samé svaté obrazy, na prádelníku stály dvě skleněné skřínky, v jedné byla soška

Panny Marie Svatohorské a ve druhé Karmelitánský Ježíšek, jehož manželé Petrovi uctívali. Proto zanevřeli na něho liberálové, vyhlašovali, že jeho list nevyhovuje dělnictvu, on zatím ovšem nehověl jim, protože svým přesvědčením klonil se ke katolicismu, byv v tom denně utvrzován ode mne, raději ode všech se odtrhl, nežli by byl proti svému přesvědčení psal. Pelant a Pecka, kteří též do »Dělníka« psali, nesli to často velmi nemile, že Petr moje články uveřejňuje, jelikož tyto od jejich socialisticky přibarvených značně se lišily. Já však toho nic nedbal, ať jest to komu milo nebo nemilo, jen když jsem uveřejnění svých článků dosáhl, abych takto nějakou posici katolickému smýšlení v táboře dělnickém utvrdil, neboť jsem si byl vědom, proč tak činím. To ovšem nebylo po chuti straně mladočeské, která tím své postavení ohroženo spatřovala, pročež i čilou agitaci proti oběma těmto časopisům zavedla, což vedlo k pořádání nového táboru, jenž se konal dne 3. září na Pankráci. Zde byly řečené časopisy odsouzeny, a sneseno, založiti nový dělnický časopis.

Dne 7. října oznamoval Petr v »Dělnických Novinách«, že z důležitých příčin vyjde 1. číslo V. ročníku časopisu »Dělník« ve zvětšeném formátě a nové úpravě teprv druhou sobotu v měsíci říjnu 1871. Číslo to bylo první, ale také poslední, neboť prostředky toho Petrovi nedovolovaly. »Dělnické Noviny« však podporovány jsouce od Staročechů, vycházely dále. Netrvalo dlouho, a Petr docela se z Prahy odstěhoval, přijav práci u katolické firmy »Pustet« v Solnohradě, kdež po nějakém čase zemřel. Tak dokonal »Dělník«, uštván a zničen od strany liberální, když nastoupil cestu konservativního smýšlení. Dne 5. ledna 1872. vyšlo také skutečně první číslo nového časopisu »Dělnické Listy«, jehož redaktorem byl Jos. Barák; tento však v redakci dlouho nevytrval a již po třech měsících se zhostiti hleděl tohoto »výnosného« místa. Na jeho místo nastoupil Václav Ratolístka, za jehož redakce list jal se šířiti již silně zásady sociálního demokratismu, čemuž ovšem Barák snad se podvoliti nechtěl. Ve druhém ročníku bylo již heslem »D. L.« »za myšlenkou sociálně-demokratickou«, a na třetím stkvěl se již nápis: »Časopis sociálně-demokratický«. Avšak proto přece ještě pořáde držel se list aspoň z části na poli národním, neboť ještě velká část dělníků súčastnila se národního hnutí, což také sluší přičísti tajnému vlivu mladočeské svobodomyslné strany, kteráž hleděla udržeti dělnictvo v liberálním radikalismu. Určitý krok k rozdělení dělnictva sociálně-demokratického s národně-liberálním stal se teprv koncem roku 1874., o čemž později více povím.

Ruch, který následkem založení Pražského »Oulu« v dělnictvu Pražském povstal, šířil se z Prahy všude po českém venkově a zasahoval zvlášť do průmyslových měst. Všude se zakládaly svépomocné potravní spolky, v jichž čele jako předsedové nebo protektoři stáli často šlechtici, duchovní hodnostáři a jiné vysoce postavené osoby. Tak byl hrabě Clam Martinic protektorem potravního spolku »Svatopluk« ve Slaném, purkmistr Smíchovský, pan Petr Fišer, starostou Dělnické besedy na Smíchově, dr. Mik. Karlach, kanovník a okresní starosta, starostou »Oulu« ve Slabcích, p. P. Tomáš Harant, starosta »Oulu« v Rapicích, p. P. Frant. Šmat předsedou zásobního spolku v Horažďovicích a jinde a jinde, kde povstávaly podobné spolky, namnoze stály v čele osoby stavu duchovního, jež pro spolek čile

pracovaly, radou i penězi mu přispívaly, ano i zhusta jako zastanci dělnického stavu v nebezpečí před úřady se vydávaly. Tak zejména p. P. Harant, kaplan v Drahno Újezdě, za své odvážné hájení hornického lidu byl odsouzen k osmidennímu žaláři.

Po venkově bylo agitováno k zakládání spolků svépomocných pérem i slovem. Dr. Chleborád sám jezdil a přednášel, všady povzbuzuje lid, aby zakládal svépomocné spolky tak, že dle prohlášení samého Schultze-Delitzsche bylo tehdy v Čechách a na Moravě 194 potravních spolků. Již se pracovalo k tomu, aby byla založena ústřední jednota všech potravních spolků českomoravských. Návrh ten vyšel ze spolku »Živa« na Smíchově. Za tou příčinou konal se i sjezd potravních spolků v Jenšovicích, k němuž se sešlo 62 důvěrníků, jako zástupců 20 spolků, a přijat jednohlasně návrh spolku »Živa«, aby založena byla ústřední jednota všech potravních spolků v Čechách a na Moravě. I v Plzni konal se podobný sjezd potravních spolků ze západních Čech dne 28. srpna 1870., jehož súčastnilo se 30 spolků, zastoupených 70 delegáty. Sjezdu tomu předsedal sám plzeňský purkmistr Tušner.

Mnozí páni faráři ruchu tomu velice se obětovali, sloužili při zakládání spolku slavné bohoslužby, světili prapory a konali slavnostní i příležitostné řeči a přednášky. A ještě jinak se tomu věnovali, všemožně pracujíce, čímž měli nejen peněžitá vydání, ale ještě i jinak klidili veliký nevděk, byli podezříváni a ostouzeni za všecku svou dobrou vůli a snahu.

Myšlenka ta nebyla zdravá, neměla křesťanského základu, kde vzájemná láska veškeré stavy v svaté svornosti udržeti hledí, a nižádného ničení některého stavu, pokud se poctivě živí, nezamýšlí. Zásada křesťanská žádá, aby každý stav zachován, a výživa jeho na poctivém základě postavena byla, aby hlavně práce, jež od Boha k spravedlivé výživě člověka byla ustanovena, docházela svého práva a své zasloužené vážnosti a odměny. Protož i katolické dělnictvo, ač počtem malé, nikdy nechtělo souhlasiti s myšlenkou nekřesťanskou, z ciziny k nám zanesenou, ale pevně trvalo při svých křesťanských názorech o práci a spravedlivém jejím požadavku. A bohdá, že, jakož se ukázala nezdravota myšlenky této, tak se i ukáže, že nebude pořádku a pokoje v našem sociálním životě, pokud tento na základ křesťanský, t. j. na pravdu a spravedlnosť postaven nebude. Není na tom dosti, že snad s Bohem se začíná, ale věc, kterou počínáme, musí míti i zdravý základ, naše činnosť musí čeliti k míru a svornosti.

Co se pak dotýká spolků podnikatelských, jichž Pražský »Oul« ve svých odborech choval velké množství, ty ovšem snad, kdyby byly bývaly po křesťansku vedeny, kde by byli v sdružení jen katoličtí dělníci, a jednomyslnosť a vzájemná důvěra vše pronikala, mohly by byly dle vzoru dělníků Rochdalských prospívati. Avšak to by bylo možno jen u několika jednotlivců, u všeho dělnictva by se to samozřejmě, jako prostředek řešiti otázku dělnickou, provésti nedalo; tím by se tedy ostatnímu dělnictvu nikterak nepomohlo, právě tak jako anglickému dělnictvu to nic nepomohlo, že se jich několik v Rochdalsku k podniku sdružilo; spíše by se tím utvořila jakási dělnická aristokracie. Zkušenosť dokázala, že takové podniky nejvíce jen proto za své vzaly, že v nich nebylo svornosti a vzájemné důvěry. Všude musil přece vždy jeden, jenž věci nejlépe rozuměl,

podnik říditi, jeho vedení se musili ostatní podříditi a jemu svou důvěru věnovati. Když pak v závodě takovém panovala jen neshoda, nedůvěra a podezřívání řiditele, tu každý řiditel se toho záhy nasytil a potom toužil, aby se úřadu svého zbavil; nemaje pak žádného postavení, sám vlastní živnosť si zařídil a známostí v podniku získaných využitkoval pro sebe.

V květnu roku 1870. umínil si Petr a Pelant ještě s několika soudruhy utvořiti družstvo pro vydávání dobrých a laciných knih pro dělnictvo. První podnik byl dělnický kalendář na rok 1871. v 10.000 ex. Byly v něm mimo část kalendářní také práce od Karla Tůmy, red. »Nár. Listů«, Karla Sabiny, Prokopa Holoubka, Václava Vlčka, Jos. Baráka, Jindřicha Sluníčka, Frant. Pokorného, Stan. Kodýma a jiné. Roku 1873. měl řečený kalendář, nazvaný »Práce«, býti opět vydán, ale sešlo s toho, jelikož se první podnik nezdařil. Přikročilo se tedy k druhému podniku, vydávati laciné knihy pro dělnictvo, tak zvanou »Dělnickou bibliotéku«; každý měsíc měl vyjíti jeden sešit po 10 kr. V programu bibliotéky četlo se mezi jiným: »Časopisy nemohou nikdy pole opanovati v té míře, v jaké by toho věc sama vyžadovala, neboť ony se vždy musí obírati záležitostmi pouze přísně časovými. To uznala valná část pokročilého dělnictva v Praze a hodlá tomu odpomoci, a to tím způsobem, že by za příkladem dělnictva jiných národů byl vydáván pro dělnictvo československé zvláštní soubor užitečných spisův pod ustanoveným názvem »Dělnická bibliotéka«. Pořadatelstvo a nakladatelstvo »D. b.« doufá ode všeho dělnictva československého nejvřelejšího přijetí. Budeť pak »D. b.« přinášeti práce ponejvíce původní a z péra ryzích dělníků, k čemuž jsou nejlepší a nejznalejší síly dělnictva českého získány. Přihlíženo bude zvlášť k tomu od zvolených pořadatelů vždy na jeden rok, aby práce uveřejněné byly psány slohem prostonárodním, co možná každému nejsrozumitelnějším, a jen takové práce budou do »D. b.« vřaděny, které mají cenu nejen časovou, nýbrž trvalou.

Jako nakladatel jmenován byl Antoš Pelant, dělník lakýrnický. Za spolupracovníky jmenováni byli: Václav Petr, redaktor časopisu »Dělník«, Václav Žižka, stříbrník, Josef Pecka, tkadlec, Antoš Pelant, dělník lakýrnický, Lad. Ryšánek, V. Štěpánek, František Posledník, obuvník, Karel Roith, lakýrník, MUDr. Cyrill Kampelík, Hynek Suchomel a Frant. Sudík.

Dne 22. října 1870. dostal jsem od Petra lístek s pozváním, abych se dostavil dne 23. října k důležité poradě k němu do bytu. Nevěděl jsem, o čem se bude jednati. K poradě mimo Petra dostavili se soudruzi Pelant, Pecka a Krasl. Bylo nás tedy pět, a mělo se jednati o »Děl. bibliotéce«, o jejím obsahu, o způsobu jejího vydání a o její úpravě. Když jsem zvěděl, oč se tu jedná, a co tito lidé chtějí podniknouti, zhrozil jsem se jejich smělosti; lidé, kteří sotva několika politickými špiritusovými články mozky svoje rozpálili, již se domnívají býti způsobilými k tak těžkému a nesnadnému podniku. Tím více jsem se zhrozil, když jsem znamenal, že nemají ani určitého plánu k provedení jejímu a dílo to jen pouhé náhodě, t. j. jaké rukopisy jim do rukou přijdou, svěřiti chtějí, jen když to budou práce psané od dělníků. Tož ovšem myslili, aby měli v »D. b.« oni a všichni jim podobné svým boucharonským projevům široké pole otevřeno, ale na poučování a opravdivé vzdělání nemohlo býti

při tom ani pomýšleno. Vyslovil jsem své mínění o »D. b.« v ten rozum, že si ji představuji asi tak podle vzoru tehdy vydávaných a zvaných »Průmyslová škola« knížek, jen s tím rozdílem, aby se v nich i praktická nauka jednotlivých věcí podávala na způsob technologie, a aby vše, co možno, od dělníků bylo zpracováno. Než, tito lidé tomu rozuměli jako husa slabikáři. Byl jsem tedy rozhodně proti vydání takové bibliotéky; ne, že by věc sama o sobě nebyla dobrá, ale že jsem lidi, kteří ji podniknouti chtěli, uznával za docela nezpůsobilé. Oni však přes mé přemlouvání a vykládání jinak nedali a věc přece podniknouti chtěli. Pro svornost a jednotu povolil jsem tedy já, mysle si, že jich v tom podniku opustiti nesmím, avšak to jsem si vyhrazoval, aby se v ní proti katolickému náboženství a vůbec proti katolické Církvi nic nepsalo. To ovšem soudruhy velice překvapilo, a začala o té věci prudká debata, která pak největší část času našeho sedění strávila. Já nemohl jinak; musil jsem svou barvu přiznati a jim se jako katolík prohlásiti. Hádka ta trvala přes dvě hodiny, já mluvil a hájil náboženství, až mně v krku pálilo. Nejvíce mi odmlouval Pelant, Pecka nic neříkal, Krasl jen velmi málo, ale Petr stále mezi nás chlácholivě mluvil, chtěje nás usmířiti; ale já jinak nedal a řekl jsem, jestli můj návrh nepřijmou, že se ničeho nesúčastním, a za takových okolností že zde není třeba mé přítomnosti. Již jsem chtěl odcházeti, ale Petr mně nedal, a několikráte mne ještě chytil, když jsem odejíti chtěl, až posléze můj návrh přijali. Přislíbil jsem jim tedy svou pomoc, ale pořadatelství jsem přijati nechtěl, jelikož jsem za to, co oni uveřejní, zodpovědným býti nemohl.

Tímto rozhodným vystoupením a hájením náboženství docílil jsem také toho, že potom, když ti lidé s námi se rozdvojili a sami svůj časopis »Dělnické Listy« vydávali a redakci Jos. Barákovi odevzdali, s ním si vymínili, aby v listě náboženství se nedotýkal, což mně později Pelant k obraně listu sdělil. Tehdy mne také ujišťoval, že nikterak proti katolickému kněžstvu zaujat není, ale že jen to proti němu má, že jde se šlechtou. Odpověděl jsem mu, že jest na velkém omylu, že kněžstvo nikdy nejde se šlechtou, ale šlechta že jde s kněžstvem! Za to pak kněžstvo nemůže, že se ho šlechta přidržuje! Ona to zajisté činí z dobrého přesvědčení, pročež ji od sebe odpuzovati nesmí.

První sešit »D. b.« vyšel v měsíci lednu, byl v něm úvod, samá fráze, psaný od Pelanta, pak byl článek od Baráka, jenž však nepodal do otázky dělnické ani dost málo světla. V něm zjevil se českému dělníku genius, jenž mu připomenul všechny jeho útrapy a bolesti a jej těšil lepší budoucností. Pak jsem dostal do něho také svůj článek »Práce jest zákon života a vychování«. V pátém sešitě uveřejněna byla první polovice mého článku »Návod ku vzdělání člověka«, kterýž v následujícím sešitě byl ukončen. V prvním a druhém sešitě jmenováni byli pořadatelé: Petr, Pelant a Pecka. Tito dva poslední soudruzi, znamenajíce svou nedostatečnost, při třetím sešitě již odstoupli, a nakladatelem byl jmenován Petr. Skutečným však nakladatelem byla firma »Steinhauser a Novák«. Při sedmém sešitě již došla ta tak veliká hojnosť materiálu, kterou si podnikatelé z počátku slibovali, a nakladatelstvo bylo nuceno dokončiti ročník ten, první a poslední, případnou povídkou. Já pak, že jsem vytrval, pro-

sadil jsem v ní přece něco dobrého pro katolickou stranu, což mně ovšem pak socialisté v »Děl Listech« vytkli, že prý jsem »D. b.« pro jezovitství využitkoval. Já však jsem své články jejich rukám svěřoval a nic nebránil, aby i oni také něco podali, aniž jsem tu moc na sebe přijati chtěl, jim v něčem brániti; ale oni sami brzy z podniku utekli.

Pokud se týče náboženského smýšlení, tu musím vyznati, že dělníci ponejvíce stále se drželi náboženství, hájili dobré mravy a vybízeli k nim, jak dosvědčují mnohé články a dopisy od dělníků v časopise »Dělník« uveřejňované, mezi kterými hlavně Pelant, který osobu Krista velice velebil a vyvyšoval, a pak Pecka, jenž byl biblářem. Později ovšem bylo pak dělnictvo od liberálů svedeno k nevěře a bezbožectví a o víru svou oloupeno. Tak na př. psal Pelant v »Dělníku« r. 1871. v čís. 7.: »Odpověď na otázku, kam dospělo lidské pokolení od doby narození Spasitele svého, to cítit může zajisté každý sám na sobě, ve svém vlastním srdci. A kdo by jí nevěřil, toho vyzýváme, aby se jen rozpomenul nad sebou, jak daleko asi stojí on, a jak dalece stojí jiní od zásady nejsvětějšího Krista Ježíše: »Milovati budeš bližního svého, jako sebe samého«, a »co sám chceš, aby ti jiní činili, to čiň ty jim.« . . . bolestí uchváceni voláme: »Kolik ještě uplyne věků, nežli tebe, Spasiteli náš, Kriste Ježíši, lidé opravdu poznají a tě budou následovati? V témž článku praví také: Kristus ovšem nevyzýval k boji, ni k duševnímu sám, leč protivníci sami se dostavili, a ačkoliv Kristus hlásal a snažil se o pokoj, nicméně pokoj jím zakládaný musil se brániti sám, aby se zachoval.« To jest zajisté pravda i o církvi za dnů našich, která nikoho neznepokojuje, ale sama stále od nepřátel svých bývá znepokojována.

Že i ostatní dělnictvo české tehdy ponejvíce se směrem katolického dělnictva souhlasilo a za proletáře se nepovažovalo, dokazuje program prvního dělnického časopisu »Dělník«, jenž r. 1868. vyšel a velmi konservativně vyzníval. Zde se mezi jiným pravilo: »Nuže, vzchopme se i my, čeští dělníci, kteří náležíme k jádru národa svého z jichžto středu doplňuje se statný stav měšťanský, jenž u všech vzdělaných národů jest ohniskem intelligentního pokroku, vzchopmež se i my, dělníci, za příkladem jiných ctihodných tříd národa českého, k blahodějné činnosti ve prospěch stavu svého.« Důkaz, že dělnictvo k tomu se oprávněným býti považovalo, aby se z něho doplňoval ctihodný stav měšťanský. Jak vždycky i mezi dělnictvem duch náboženský se pěstoval, dokazuje i to, že každé řemeslo svého svatého patrona mělo, jehožto den vždy způsobem církevním a ještě jinak od spolku oslavován býval. Tak na př. ctili zedníci sv. Rocha, zlatníci a stříbrníci sv. Eligia, pokrývači sv. pannu Barboru, tesaři sv. Josefa, ševci sv. Krišpína a Krišpiniána atd. Kromě toho súčastnily se tyto spolky se svými prapory a s hudbou průvodu o slavnosti Božího Těla, kterýžto den až do večera pouliční hudbou a jiným způsobem oslavován býval. Když vznikla v Praze Jednota katolických tovaryšů, súčastnila se ovšem i ona tohoto průvodu s praporem a hudbou, při čemž píseň »Chval Sione« zpívána byla, již hudba doprovázela. Tímto krásným příkladem spolky řemeslnické povzbuzeny, též i ony toho způsobu následovaly, a bylo zajisté dojemné podívání na ten krásný průvod, jak zbožně tyto spolky sobě počínaly. Tak tomu bývalo ještě v letech padesátých as do roku

1882., pokud dělnictvo Pražské liberálními zásadami »Nár. Listů« otráveno nebylo.

Pan Dr. Horáček praví, že tlumočníkem směru konservativně-náboženského byl Procházka, Žižka a Tůma. O Procházkovi není to nic divného, protože to byl katolický kněz a doktor bohosloví, ten psal o otázce dělnické do časopisu »Katolického duchovenstva« roku 1872.—73, ale u Tůmy jest to veliký omyl. Tůma články, které mu snad p. dr. Horáček přičítal, nikdy sám nepsal; psal je buď Hodek nebo Peřina. On vůbec sám málo psal, jen tak nějaké lokálky; byl korektorem v tiskárně Skrejšovského. Byl to dobrák, který každému jeho smýšlení ponechal; byl vůbec dobrým služebníkem svého pána. Nejmilejším mu byla dobrá snídaně na vidličku a plzeňské pivo. V jeho příbytku nebylo svatého obrazu, ale byla tam socha Husova a Žižkova v myrtovém háji, a přece byl redaktorem listu konservativního. Své články podpisoval jsem vždy svým jménem, a to proto, že jsem s jistotou očekával, že křesťanské myšlenky musí jednou zvítěziti, aby se tedy jednou vědělo, co jsem v tom směru psal. Za své redakce však jsem jich nepodpisoval.

S panem profesorem dr. Matějem Procházkou byl jsem ostatně také ve styku; žádal na nás svého času krátký životopis dra. Chleboráda, napsal mu jej p. Tůma. Když pak jsem se r. 1873. ubíral na světovou výstavu do Vídně přes Brno, navštívil jsem také pana dra. Procházku, a on jevil veliké potěšení, že mne osobně poznal, články mé prý vždy čítá s velkou zálibou. Radil jsem se s ním tehdy, jak bychom my katoličtí dělníci měli sobě počínati, že to stálé tajení katolického smýšlení se mně již velmi protiví, a že by bylo snad lépe vystoupiti s otevřeným hledím. On však mně odporoval a radil, abychom jen ještě tím tajeným směrem kráčeli, až dá Bůh, a okolnosti pro nás příznivější se utvoří. Při té příležitosti vyžádal jsem si dovolení, abych směl příležitostně něco z jeho prací v časopise »Katolického duchovenstva« uveřejněných užiti, aniž bych pramen udal, jelikož by se to mnohým, kteří jsou proti všemu katolickému zaujati, zdálo býti závadným. Později, když jsem již obstarával redakci »Dělnických Novin«, uveřejnil jsem některé věci z nich. Pak jsme si vyměnili ještě několik dopisů mezi sebou, z nichž chovám ještě některé jako vzácnou památku.

Katolická strana snášela tehdy mnohé útoky a úkory, zatím i dělnictvo katolické v Čechách, za příčinou tehdy zasedajícího oekumenického sněmu Vatikánského v Římě, jenž neomylnost papeže u věcech víry prohlásil, čemuž liberální tisk v celé Evropě zuřivě odporoval. I mezi dělnictvem zavdalo to příčinu k mnohým nemilým výstupům, při čemž byla katolická víra tupena a zlehčována. A bylo tehdy v Praze málo katolíků, kteří měli tolik odvahy, aby se na pravé stanovisko v té věci postavili. Bylť tehdy ve shromáždění biskupů v Římě as 900 čítajícím asi 80 proti prohlášení tomu, mezi nimi byl také arcibiskup Pražský kardinál Schwarzenberg. A tu vyšel návrh v Katolické besedě v Praze, aby kardinálu Schwarzenbergovi zaslána byla do Říma adresa souhlasu, kterýžto návrh byl také přijat, tak že se řečená adresa od členů i nečlenů podpisovala. Byl jsem také členem této besedy; přišed do besedy, byl jsem hned od jednatele besedy k podpisu vyzván. Avšak hned při mém vkročení do besedních místností přistoupili ke mně pánové V. a K., první ob-

chodník a druhý stříbrník, horliví to katolíci, kteří taktéž k podpisu vyzváni byli, ale ještě času na rozmyšlenou sobě vyžádali. Tito pánové bývali členy sdružení mládenců, jež zbožný a horlivý kněz Antonín Rost na Skalce v Praze založil a sám řídil. Tento spolek byl pravou a živou ratolestí na kmeni církve katolické, z něho vyšli mnozí horliví katolíci, kteří věci katolické prospívali.

Zde také povstal spolek Arimatejský, jenž v Praze již po dlouhou řadu let tak blahodárně působí, a jemuž Bůh tak požehnal, že se již značného vlastního jmění dodělal, a pan P. Rost byl prvním jeho předsedou.

Řečení pánové tedy hned mně vyprávěli, oč se jedná, a co by činiti měli, ale já hned vyslovil: »nepodepíšeme!« a oni se mnou souhlasili. Hned pak jali jsme se protestovati proti takovému jednání Katolické besedy, považujíce to za demonstraci proti Římu, proti němuž nám demonstrovati nepřísluší; pravili jsme, nám přísluší jen to, co na sněmě tom se vyjedná, přijati a tomu se podrobiti, ale do jednání jeho nesluší se nám míchati. Byla pak hádka ta dosti bouřlivě vedena, a následek toho byl, že řečená adresa se odložila, jakož o tom i jednatelská zpráva pětadvacetiletého trvání Katolické besedy na stránce 4. podotýká slovy: »Jednání sněmu Vatikánského nalezlo svého ohlasu i v našem spolku, sešlo však z navrženého podání adresy Jeho Eminenci.« Tím bylo právě mnohému možnému pohoršení v Praze zabráněno, a byli to právě laikové a *křesťanští sociálové,* kteří měli tolik odvahy říci: *a kdyby to všichni kněží, kteří členy besedy jsou, podepsali, my to nepodepíšeme!* Tím právě nepravý ruch ten byl zastaven, a sluší to tedy křesťanským sociálům připočísti za zásluhu. Tímto výjevem byl jsem tak dojat, že jsem se na tom ustanovil a také o to se pokusil, příslušný článek do některého časopisu napsati. Článek ten se mně však trochu prodloužil, že by byl stačil na brožuru. Podal jsem jej k posouzení důst. pánu dr. Víškovi, nynějšímu faráři u sv. Trojice v Podskalí, a hledal jsem proň nakladatele. Přišed do tiskárny k panu Steinhauserovi a Novákovi, kde se také náš časopis »Dělník« tisknul, a kde jsem brožuru chtěl vydati, byl jsem tázán, zdali se jedná v brožuře »pro« nebo »proti«. Když jsem odpověděl, že »pro«, byl jsem odmítnut s poznámkou, že, kdyby byla proti, dalo by se o jejím vydání mluviti, ale že jest pro, nalezla prý by malého odbytu.

To vše dověděli se naši protivníci, dělníci strany liberálněradikální, a proto bylo nám snášeti mnoho hany a potupy, spíláno nám »neomyláků« a »zpátečníků«.

Když jsem po čase s bývalým jednatelem besedy mluvil, jenž se stal zatím farářem v Kozmicích, vzpomínali jsme toho výstupu v besedě, on uznával, že jsme tehdy pravé stanovisko hájili, při čemž podotknul: »Kéž by bylo v Praze aspoň tisíc tak uvědomělých a rozhodných katolíků!« Pan Dr. Víšek pak seznav potřebu, aby lid o neomylnosti papežově lépe byl poučen, vydal brožuru v českém překladu, kterouž biskup Zwerger německy byl sepsal. Toho času založen byl přičiněním Václ. Petra v Podskalí spolek »Vltavan«, který nesl se v duchu konservativním a držel se vždy Staročechů. První schůze konána byla dne 12. března 1871., v nížto Václav Petr přednesl návrh stanov, kterýž byl od shromáždění přijat. Po přečtení stanov zvoleno prozatímné komité z pánů: Leopolda Hejduka, Václ. Čer-

nohorského, Šimona Oraského, Josefa Hejduka a Jos. Švarce. Dne 11. července t. r. konala se I. valná hromada, kdež skutečný výbor zvolen byl, z jehož středu pp. Leopold Hejduk za předsedu, Šimon Oraský za jednatele, Václ. Černohorský za pokladníka a Jos. Hejduk za kontrolora byli povoláni. Spolek zvolil potom Václ. Petra za svého čestného člena. Dne 22. července t. r. konal spolek slavnost postavení dvou stěžňů 15 sáhů dlouhých, jež postaveny byly první před spolkovou místností a druhý před obydlím pokladníkovým. Zvlášť uražen se cítil spolek výrokem, jejž učinil dr. Ed. Grégr v Řemeslnické besedě, co zavdalo příčinu, že s Mladočechy nic společného míti nechtěl, a tím více k straně konservativní se přimknul. Když 14. července r. 1871. světil svůj prapor, pozván byl k výkonu tomu kanovník Ehrenberger, jenž naznačil zásady a směr spolku přiměřenou řečí. Na prapor svůj zvolil sobě spolek »Vltavan« obraz Krista Pána, na důkaz svého konservativního smýšlení.

Dne 21. prosince 1871. podalo hornictvo kladenské a okolní svému neohroženému obhájci P. Tom. Harantovi k jeho svátku blahopřejnou adresu, podepsanou od několika tisíců horníků. Kromě toho jmenovaly ho čestným členem: Spolek dělníků pražsko-železářské společnosti na Kladně, Potravní spolek »Oul« a Čtenářská beseda v Dříně. Avšak brzy potom odsouzen byl opět pro statečné hájení dělnictva k desítidennímu vězení, kterýž trest si odseděl v novoměstské radnici. Po odbytém trestu dostalo se mu telegramů od dělníků ze Štelčovše, Kladna, Bukova a Dříně, jimiž vzdávány mu díky za statečné hájení hornictva.

V měsíci dubnu a květnu uveřejnil jsem v »D. N.« za redakce p. Ant. Tůmy článek o Jednotě katolických tovaryšů, jenž do tří čísel se protáhl. V srpnu pak t. r. článek »Demokratismus a křesťanství«, pro který mně »D. L.« vynadaly demokratů v kutně a ještě jinak, za to však, k jejich zlosti, olomoucký »Pozor« tento článek vyňal a přinesl jej v plném znění. Téhož roku byl jsem také vyzván od výboru »Oulu«, abych přednášel o otázce dělnické, což se také stalo. Tuto přednášku měl jsem také v Katolické besedě o prostřední svátek velikonoční.

Zdálo se, že v tom roce v hlavách mnohých dělníků již počíná svítati, že počínají rozeznávati své pravé přátele od svůdců, dělnictvo jalo se uvažovati o svých pravých cílech, namnoze bylo syto neustálého boucharonství, a proto počínalo ulevovati ve své první horlivosti. Tak psaly »D. N.« v čís. 17. dne 7. září: »Od nějaké doby lze v našich dělnických spolcích pozorovati nápadnou vlažnosť v domáhání se cílů vytknutých, již naproti dřívější čilosti ochablostí, ba přímo netečností nazvati možná . . . Jaký to byl čilý, utěšený a na pohled mnohoslibný ruch v dělnictvu našem a zvláště pražském před třemi roky! Nebylo v Praze dosti veliké místnosti, aby byla pojala to množství mužů, beroucích nejvřelejší účasti na poradě, týkající se největší záhady společenské: »otázky dělnické«! Jako houby po dešti vzrůstaly na nivách vlasti naší mnohoslibné spolky dělnické, pravíme mnohoslibné, poněvadž se nevrhly na provozování planého politického patokářství, anobrž proto, že členové jejich jali se bojovati za budoucnosť dělnictva svou vlastní zbraní, s kterou vyrostli, s kterou obratně se zacházeti naučili — prací. Práce měla se státi osvoboditelkou dělníka, neboť ona jest jedinou

jeho zbraní, kterouž naučil se bojovati za svůj život a kterouž si musí vybojovati postavení, jakéž mu dle společenské důležitosti jeho přísluší. A nyní? Jaký to truchlivý obraz! Spolkové, kteří hýbali veřejným míněním veškerého dělnictva našeho, jakoby naprosto odumřeli, nemohouce se k žádné jarejší, o zdravém životu svědčící činnosti vyšinouti; ba ani valné hromady, v nichž podávati se mají zprávy o povšechné činnosti a stavu jmění, nebývají dostatečně navštěvovány, bývajíce odkládány následkem toho z dneška na zítřek a t. p. A ti, kteří se sejdou, mluví všichni, a neposlouchá ani jeden. Dříve vedl jeden slovo, a to tenkráte slovo pravdivé, nyní máme »řečníků« a »vůdců« skoro více než posluchačů a vedených, kteří všichni jako »spasitelé« chtějí hlásati evangelium spásy dělnictva, aniž se byli dříve správně naučili mysliti, čísti a psáti. Smutný to obraz rozervanosti naší . . . Do všeho musila se státní politika přitahovati za vlasy, a tím odvracel se zřetel dělnictva od jeho vlastních záležitostí. Ba, musili jsme se dožiti toho, že na jednom táboře s nevšední a bezpříkladnou drzostí učiněn poprvé pokus, popuditi dělnictvo proti ostatním třídám společnosti české, proti zákonité representaci celého národa a tak způsobiti, co se nepodařilo a bohdá nepodaří nepřátelům národa našeho: rozkol v národě. Nemusila nastoupiti nedůvěra u ostatních tříd národa našeho vůči takovému jednání? A dodejme, že netečnosť zmocnila se tak mnohého dělníka, jehož cit trpce uražen byl.«

Bylo patrno, že si dělnictvo nevšímá svých pravých cílů, aby postavení své zlepšilo, ale od rozličných agitátorů štváno jsouc, jen revolučnímu hnutí se poddává. Byli to emisaři Bismarkovi, kteří svou podkopnickou práci v Rakousku tajně prováděli, následkem čehož také úřady a policie pozornosť svou zostřily. Nastoupila tehdy přísná persekuce, zákazy stíhaly zákazy. Tak bylo: Zařízení ústřední jednoty dělníků strojnických c. k. místodržitelstvím zakázáno. — Schůze dělníků, do Liberce svolaná, nebyla povolena. — V Neustadtlu u Friedlandu zapovězeno zříditi odborný spolek rukodělných dělníků. — V Eichichtu nepovolena zakládající schůze vzdělávajícího spolku dělnického, poněvadž prý ani spolek nebude povolen. — Rekursy proti zápovědi shromáždění dělníků v Rokytnici a Franzensdorfu u Liberce c. k. místodržitelstvím zamítnuty. — Ústřední výbor dělníků strojnických továren z Prahy a okolí chtěl 25. t. m. svolati druhou všeobecnou schůzi, ve které chtěl podati zprávu o vyjednávání s továrníky, ale byla c. k. místodržitelstvím zakázána. — Dne 15. září měla se na Smíchově konati schůze dělnictva strojních tkalcoven v Praze, na Smíchově a v Bubenči, byla však zakázána proto, *že hnutí dělnické nabývá rázu veřejnou bezpečnosť a veřejné blaho ohrožujícího.* — Zařízení Šermířského klubu nebylo povoleno. — V Chočevě bylo konání táboru úřadně zakázáno. — Zřízení »Podkrkonošské župy tělocvičné« zakázáno. — »Ochrana«, spolek dělníků a řemeslníků v Praze a předměstích pro podporu vdov a sirotků, nebyl ministrem vnitra povolen. — Bavlnická jednota v Prostějově a Potravní spolek »Živa« tamtéž byly rozpuštěny. — Zříditi Čtenářsko-hospodářskou besedu v Lyrovicích na Moravě bylo zakázáno. — Jednota řemeslnická v Prostějově byla úředně zakázána. A tak to šlo stále. Když pak počátkem roku 1873. zavedeny byly přímé volby do říšské rady a odňato právo to zemským sněmům, tu tehdejší

vládnoucí strana staročeská, jež hlavně proti tomuto způsobu voleb vystupovala, chtěla také v tom o dělnictvo se opírati. Že pak neměla důvěru k dělnictvu, jež socialistickým duchem prosáklé jen v radikalismu své choutky nalézalo a proto také od úřadů stiháno bylo, obrátila se na dělnictvo konservativně-katolické, jemuž policie ještě všelikerou volnosť přála, a vyhlédnuta k tomu osoba má. Za tou příčinou bylo mi svolávati tábor ke dni 16. února 1873. na druhou hodinu odpoledne, jenž se měl konati za Žitnou branou na Nekvasilových polích. Rokovati se mělo o otázce: »Vyhovuje zamyšlená volební oprava zájmům dělnictva vůbec?« Důkaz, že dělnictvo konservativní již jako strana se uznávala, na kterouž již klub českých poslanců měl jistý ohled, když jí požádal, aby v neprospěch těchto voleb uspořádala tábor, čímž i také strana staročeská význam této strany v dělnictvu chtěla povznésti.

V Katolické besedě způsobila tato zpráva velmi příznivou náladu, někteří páni z výboru vyslovili se v ten rozum, že by bylo dobře, kdyby katolické dělnictvo bylo v čele hnutí pražského dělnictva.

Tábor ten byl však zakázán, a na odvolání se k c. k. místodržitelství dodáno mi následující rozhodnutí: Panu Václavu Žižkovi, dělníku stříbrnickému: »Č. 1523 pp. Veleslavné c. k. místodržitelství přímo tam podanému odvolání Vašemu z výměru tohoto c. k. policejního ředitelství ze dne 11. února t. r. čís 707 pp., jímž zakázáno bylo zamyšlené odbývání tábora dělnictva dne 16. února 1873. vzhledem k § 6. zákona ze dne 15. listopadu 1867. o právu shromažďovacím nedalo průchodu, poněvadž dle dosavadních zkušeností zvolení programu: »Vyhovuje-li zamyšlená volební oprava zájmům dělnictva vůbec?« nedá se o tom pochybovati, že se zde, jako ve všech jiných případech, když žádáno bylo za povolení shromáždění lidu, v posledním čase vyskytnutým, programem stejným aneb nepatrně rozdílným, pouze jedná o popuzování massy proti ústavním základům státu, čímž by, pakli by se povolení udělilo, veřejná bezpečnosť ohrožená byla. O čemž se Vám dle vysokého c. k. místodržitelského výnosu ze dne 17. března t. r. čís. 1275 pr. věděti dává. Příloha odvolávacího spisu se vrací. Z c. k. policejního ředitelství v Praze, dne 21. března 1873. Marx.«

Že na stranu konservativních katolických dělníků již veliký zřetel brán byl, jelikož tato svých cílů sobě vždy jasně vědoma byla a vždy v mezích slušnosti se chovala, dosvědčuje i to, že, jak se zdá, i v kruzích poslaneckých o důležitosti této strany bylo rokováno, tak že Dr. Mezník, říšský poslanec, zavítal do redakce »D. N.« a program naší strany požadoval. Pan Tůma byl ovšem tím velmi překvapen, neboť na určitý program se strany jeho nebylo ještě pomyšleno; pročež také takového sobě jasně vědom nebyl. Následkem toho rychle pro mne poslal, aby se o té věci se mnou radil. Já pak měl již delší čas náčrtek takového programu, ovšem jen pro sebe připravený, neboť jsem předvídal, že jednou určitý program projádřen býti musí. Nemoha pro ten okamžik již soudruhů svolati, pozval jsem si toliko p. Františka Šíchu, dělníka zámečnického, jenž byl prvním v družstvu, jemuž jsem návrh svého programu předložil k posouzení. Tak jsme se spolu radili, až jsme se na jistém programu ustanovili, kterýž jsem pak panu Tůmovi pro

pana Dr. Mezníka odevzdal. Program ten, jenž náhodou také skoro všechny požadavky řemeslníků z oku 1848. obsahoval, uveřejnil jsem v brožuře »Otázka dělnická«, již jsem r. 1876. vydal. S programem tímto vyslovil svůj souhlas, až na nepatrnou maličkosť, redaktor »Časopisu pro katolické duchovenstvo«, profesor a napotom prelát Dr. Klem. Borový, jenž také v řečeném časopise v třetím sešitě r. 1876. o mé brožuře příznivě pojednal a ji vřele doporučil. Při té příležitosti vyslovil se i, že s tím úplně souhlasí, aby stavu řemeslnickému právo nad prací uděleno bylo.

Tohoto roku pořádána byla světová výstava ve Vídni, na kteroužto každý, kdo jen mohl, spěchal se podívat. I z Prahy byl značný počet dělníků, jak od průmyslové Jednoty, tak i od jiných korporací a spolků na výstavu vyslán, a jim cestovné i útraty hrazeny. I pražské záložny obraly si za úkol, též každá jednoho aneb dva dovedné dělníky na své útraty na výstavu poslati. Tím způsobem vysláno bylo 17 dělníků rozličných řemesel péčí zmíněných záložen na výstavu, kterýmž uloženo bylo, pokroky svého řemesla tam stopovati a pak o nabytých zkušenostech buď psané aneb ústní zprávy podati. I sv.-Václavská záložna účastnila se v této akci, chtěla vyslati dělníka katolíka, a tu připadla volba na mne. Přijal jsem tedy tuto volbu a podřídil se této úloze a odvedl jsem dva archy rukopisu, sebraného materiálu, jako zprávu z výstavy, která pak ve čtyřech číslech v »Děl. Novinách« byla uveřejněna. Sv.-Václavská záložna ve své druhé výroční zprávě za rok 1873. podává o tom následující stať: »Majíce na zřeteli podporu menšího řemesla, zvláště toho, jež pěstuje zároveň církevní umění, nerozpakovali jsme se přistoupiti k návrhu se strany starších záložen pražských v měsíci červenci nás došlému, abychom totiž společně s nimi vyslali na útraty záložny některého z dovednějších a vzdělanějších řemeslníků na vídeňskou výstavu za tím účelem, aby on, seznav tam a prozkoumav všeliké pokroky, do oboru řemesla jeho spadající, hleděl na půdě domácí jim průchod zjednati. Za tím účelem zvolen ze strany výboru p. Václ. Žižka, stříbrník, jenž úloze naň vznesené úplně dostál, osvědčiv to zvláštní přednáškou v Katolické besedě před hojným a vybraným obecenstvem.«

Rok 1873. byl rokem pro katolickou stranu v Praze a Čechách vůbec velmi příznivým, k tomu také přispěla mnoho Katolická beseda, roku 1869. založená, kde se již ovoce jejího zdárného působení bylo ukázalo. Byla to hlavně slavnosť 900letého založení biskupství pražského, kteráž byla pořádána přičiněním této besedy. Proti této slavnosti bojovaly, ba přímo zuřily časopisy liberální, chtějíce slavnosti té všemožné překážky v cestu stavěti a lid od účastenství na ní odvrátiti. Na druhé straně hleděly opět všechny sociální demokraty a také živly radikální proti této slavnosti poštvati, což činily brožurou, »Procesí zpátečníků« zvanou, které bylo v lidu na tisíce rozšířeno.

Strana staročeská však podporovala tuto slavnosť, její dva časopisy »Pokrok« a »Politika« vyzývaly k ní a všemožně, jak úvodníky, tak i lokálkami ji fedrovaly. Tak mezi jiným psal »Pokrok« dne 15. září: »Není o tom pochyby, že by Čechové byli vyhynuli, tak jako slovanští jejich sousedé na severu až k Baltu, kdyby dobrovolně nebyli přijali křesťanství. Tehdáž bylo sice snadno státi se

křesťanem, ale bylo těžko zachovati při tom národní a politickou samostatnosť a bez vlastního církevního zřízení bylo to dlouho naprosto nemožné. Proto moravský kníže Rastislav, ač poddaní jeho znali se ku křesťanství, staral se o dosažení vlastních biskupů, o zřízení vlastní církve v říši své; o to musili pečovati také křesťanští knížata čeští, až se to podařilo Boleslavovi II. Ale nebyla to věc snadná, jak bychom si představovali dle nynějších poměrů. Našim knížatům bylo zápasiti s odporem biskupů i císařů německých, neboť těmto šlo o ujařmení Čechů prostředkem církve.«

V témže smyslu psala také »Politika«, avšak největší oporu nalézala katolická strana v »Dělnických Novinách«, za kterými se již tehdy katolické dělnictvo seřaďovalo, do ní články své dodávalo, které má maličkosť psávala. Dne 20. září přinesly »D. N.« článek, jejž katolický »Čech« doslovně celý přinesl, na důkaz, jak katolické dělnictvo, jež za »D. N.« stojí, pro slavnosť horuje a ji svým účastenstvím chce podporovati. Článek ten pro jeho velikou zajímavosť aspoň v jeho nejdůležitější části chci tuto podati. Zněl: »Na sv. Václava budeme míti v Praze slavnosť zvláštního rázu, u nás dosud nebývalou, velikou slavnosť církevní na památku devítisetletého trvání biskupství pražského. Tato slavnosť, sama o sobě zcela přirozená, došla nejrůznějších výkladů, ba, jsou u nás i lidé, kteří by nebe snad strhli, jen kdyby ji mohli přerušiti a účastenství lidu od ní odvrátiti. Nebudeme následovati pány ty na pole, jež oni nastoupili, nebudeme tak křiklavě malovati, jako to činí oni, ač bychom i my mohli vyčísti dosti černých stránek z právě protivné strany, neučiníme tak, vážíme si každého přesvědčení, přejeme každému úplnou volnosť a nejsme zvyklí házeti kolem sebe blátem a spílati lidem jiného přesvědčení . . . Kam to má přijíti u nás, pánové, bude-li se po všem plvati! Kde je zde politická rozvaha, kde jen obyčejný rozum! Slavnosť sv.-Václavskou rozkřikujete za nástrahu zpátečnictví, za vítěznou slavnosť nepřátel světla, našich nepřátel. Není tím mnoho řečeno? To popírati nebude nikdo, že tato oslava připomíná našemu národu dobu v kulturním rozvoji veledůležitou, to popírati nebude nikdo, že utvořením biskupství v Praze a vymaněním Čech z podruží Německa v duchovních záležitostech učiněn u nás valný krok ku předu . . . A z toho, že slavnosť tu pořádá kněžstvo, že šlechta jí účastenství a podporu svoji věnuje, dovozovati, že žádný, kdo je poctivý Čech, účastniti se jí nesmí, a že každý, kdo v průvodě půjde, *zpátečníkem* je, — to jest, nejméně řečeno, směšné. Jak my známe náš lid, nebude asi mnoho na takové anathema dbáti, a učiní tak, jak mu srdce jeho velí, aniž by se musil obávati, že hřeší tím proti svému vlastenectví. Nemajíť dosud, Bohu díky, u nás jistí lidé privilej na vlastenectví, a rovněž není ten, kdo nejvíce křičí, nejlepším vlastimilem, tak jako ten, kdo uslyší-li něco o víře, o tomto vznešeném citu, jenž srdce každého dobrého člověka naplňuje a jediným základem skutečné povahy jest, ihned do mdlob padá, není výhradním milovníkem osvěty. Bylo by to velmi smutné, aby každý, kdo i nejsvětějším věcem se neposmívá, kdo v Boha věří, tmářem, zpátečníkem, vrahem svobody, zrádcem nejsvětějších statků člověčenstva, a jak ten kalendář našich privilegovaných »radikálů« zní, byť, musila by to býti na světě čirá tma, a za takových poměrů by snad ani privilegovaní sami nevěřili, že právě nyní pí-

šeme rok spásy 1873 — A proto by bylo velmi dobře, aby nespojovaly se u nás pojmy »pokrokář« s »neznabohem« a »tmář« s »věřícím«. Nechte svědomí každého na pokoji, nedotýkejte se víry, neberte lidu to nejdražší, co mu ničím nahraditi nedovedete, a pak buďte ujištěni že budete požívati úcty všech, že vašeho slova dbáti se bude více než dosud.«

»A nejen z tohoto stanoviska, ale i sama politická moudrosť káže, aby se neštvaly u nás třídy společenské proti sobě. Každý u nás ví, co vykonalo kněžstvo pro náš národ, každý ví, že má nehynoucí zásluhy o zachování a probuzení naší národnosti, a proto není nikdo oprávněn, aby po kněžstvu plval, zpátečníků mu spílal a kde jen může, je ostudil. My můžeme býti na své kněžstvo hrdi, ať jen každý koná tak poctivě povinnosti své k národu jako ono. Před Novým rokem vyšel manifest k svornosti vyzývající; a dnes po půl létě? — Kdo má asi to, co se nyní u nás děje, na svědomí?! Nechť nezapomínají horkokrevní »kazatelé osvěty«, že spíláním a podezříváním se vzdělanosť nešíří, a žádá-li pro sebe volnosť myšlénky i jednání, nechť jí přejí i jiným, byť i s názory jich se nesrovnávali. Slavnosť sv.-Václavská se odmluviti nedá, nechte lidu vůli jednati, jak za dobré uzná, zdravý rozum jeho směje se všemu balamucení.«

Nad tímto projevem »Děl. Novin« ovšem nesmírně se rozčertily »Nár. Listy« a také jim služebné »Děl. Listy«. Ve dvojím »Zaslánu« v »N. L.« bylo katolické dělnictvo i »Děl. Noviny« velice napadeny. V prvním »Zaslánu« bylo dokazováno, že je podepsalo 217 dělníků. Když pak »Čech« tuto lež odhalil, přinesly »N. L.« druhé »Zasláno« se 133 podpisy v originále, které byly »N. L.« ze svých služebných duchů a »D. L.« z bývalých členů Malostranské besedy, kteráž po rozpuštění svém na besedu »Tyl« se přeměnila, sehnaly. O tomto »Zaslánu« přinesl »Čech« dne 25. září následující článek:

»Archiv redakce »Nár. L.« obohacuje se vzácnými originály. Ohlašují totiž »N. L« na novo, že se jim dostalo v originále 133 podpisů, kteréž originály připojeny byly k novému »Zaslánu«, věnovanému »všem našim národním zpátečníkům« a vyzdobeny vším, co tvoří první naší »Svobodu«. V pravo a v levo hází se v »Zaslánu« a 133 lidí nevědí vlastně, co by dříve jím měli zaplaviti, zda »Čecha« či »Dělnické Noviny«, či konečně slavnosť sv.-Václavskou, o kterouž hlavně mu jde. Jak rády jsou asi »N. L.«, že sehnaly po dvou dnech 133 lidí, kteří se za ně obětovali! Reputace jejich sklesla nemálo, když z oněch prvních dvě stě sedmnácti Lakedemoňanů odpadlo jich osmdesát čtyři, a proto dojista jest vítáno 133 lidí, kteří o sobě dí, že jsou potomky hrdých Táboritů, slavných Poděbradů a Komenských. Kdybychom měli více místa, probrali bychom k obveselení svého čtenářstva celé »Zasláno«, ale tak nelze nám, než omeziti se podáním nejtučnějších kousků z něho. Neboť v nynějších časech není hned tak něco, čemu by bylo lze s takou chutí se zasmáti, jako právě ten výlev 133 lidí. Nejprve vyslovuje řečené potomstvo své nejhlubší opovržení všem národním našim zpátečníkům, kteří se slezli těchto dnů zvláště dohromady, aby v »Čechu« a »Dělnických Novinách« naše nejlepší muže bídně podezřívali a jim sprostě nadávali. Po tomto odlehčení ve prospěch »nejlepších mužů« přechází k onomu zlému

feuilletonu »Čecha«, nadává mimochodem jeho pisateli, potom vypaluje první ránu proti »kněžourství a římsko-katolické ultramontánní šlechtě,« kteráž národu našemu nejkrutěji ublížila. »Pojezovitělé kněžourstvo« dostává pak ještě zvláštní díl. Pak vykládají 133 podepsaní, jaký jest jejich výše naznačený rodokmen, a zapřísahají se, že je nikdo nesežene k neomyláckému tažení. Škoda, my jsme si dělali takové naděje! »Dělnickým Novinám« vyslovují pak ještě jednou »nejhlubší opovržení« a prohlašují je za »špinavý pamflet, bezpochyby proto, že 133 lidí častěji se přičinilo o jejich pošpinění. Arci bylo marné lásky jeho snažení, a »Dělnické Noviny« stojí tu posud pevně po všech útocích, které se na ně děly a dějí. Po »Dělnických Novinách« přichází pak na řadu »Čech« a jeho feuilleton, který tak hluboko zajel do těla nejlepších 133 mužů, kterýmž nejlepším mužům vyslovuje nepodepsaný svůj »nejúplnější souhlas«, povzbuzuje je k práci, dodávaje jim smělosti.«

»Dělnické Noviny« nezůstaly také odpověď dlužny, ale věnovaly jí opět dne 4. října celý úvodní článek, kdežto mezi jiným psaly:

»Poslední článek náš »Slavnosť sv.-Václavská« vynesl nám celou spoustu nejsprostších nadávek a podezřívání. Není to arci nic nového, neboť matadoři strany, která předešlý týden o svobodě svědomí, osvětě, volnosti a jiných ještě krásných věcech tolik nám toho namluvila, že nás až uši brněly, nemají jiné odpovědi na přesvědčení jiné, než sami zastávají. Nadávkou, křikem a podezříváním domnívají se nejlépe vyvrátit názory protivníkovy, a aby to ještě více vydalo a svět švindléřství jejich tím spíše na vějíčku sedl, dávají své paličské listy nohsledy bez svobodné vůle a přesvědčení podepsati, a hrdinský čin je vykonán.«

»Mohli bychom psáti celou historii o tom, jak se proti nám v posledním čase podpisy, jež jistá ctěná redakce zdejší do svého archivu na věčnou památku uložila, sbíraly; mohli bychom i všelijaký příspěvek k životopisu těch kterých agitátorů podati, ale kdo u nás neví, jak to s těmi osvědčenými podepsanými: »Následuje 133 podpisů« vypadá, kdo u nás neví, jak se takové podpisy shánějí! Přejeme každému radosť, že spáchal nebo dal si spáchat osvědčení a tu pak »ctěné« redakci jménem třeba 133 Spartanů k uveřejnění odevzdal. My se takovým manifestacím jen smějeme, což s námi zajisté každý učinil, kdo četl všechny ty útoky na nás v posledním čase činěné. Hrdinové těch různých »Zaslán« a »Hovoren« nám vytýkají, že prý jsme jezovité, ultramontáni a píšeme prý na komando a za tučnou odměnu. Ke všemu tomu podělili nás milostivě svým nejvyšším opovržením. Hrůza! A my vzdor tomu jsme ještě dnes živi a zdrávi.«

Bylyť pak následkem štvaní a zuřivého boje mezi stranami některé kruhy dělníků tak zfanatisovány, že to dozrálo až k myšlénce, v den sv. Václava při průvodu provésti atentát na pana kardinála Schwarzenberga, od něhož však ten, jenž to provésti měl, v rozhodném okamžiku upustil pro veliký nával lidu, jenž při průvodě a zvlášť kolem osoby pana kardinála se nalézal. Člověk ten zajisté blahořečí dnes tomu okamžiku, kdy v něm dobrá myšlénka vznikla, upustiti od činu tak hrozného, a jest z něho dnes po šestadvaceti letech hodný a spořádaný muž.

Jelikož se strany liberální prováděla se proti této slavnosti tak zuřivá agitace, že to všechny meze slušnosti a spravedlnosti přesahovalo, kde historie česká lživými výmysly, překrucováním a bombastem velice hyzděna byla, rozhodnul se sám František Palacký, historiograf český, ač protestant, že slavnosti na svědectví pravdy se súčastní, což liberály zvlášť dopalovalo. A jako pravý otec národa svého v objemném prohlášení zbloudilé a nerozvážné syny národa svého pokáral, kdežto i své jednání pádnými důkazy odůvodňoval. Psalť mezi jiným takto: »Od té doby, co židé v každém ohledu emancipovaní opanovali veřejné mínění v Němcích a zvláště ve Vídni, rodí se a roste také u nás reakce proti křesťanským názorům a ideám, ježto zdědilo naše pokolení od věků minulých. Chceť mezi vzdělanci našimi uvésti do mody onen druh liberalismu netoliko politického a sociálního, ale i filosofického, jehožto nauka vrcholí ve knize od Maxe Stirnera r. 1845. v Lipsku vydané. Tam se učí, že všecky naše myšlénky o Bohu, o ctnosti a právu jsou jen pouhá pověra; že člověk, jsa zvířetem jako každé jiné zvíře, nemá do sebe ani mravního povolání, ani jakých povinností; jeho nejvyšším úkolem jest prý naprosté sobectví; čehokoli tedy kdo se zmocní, to že jest jeho; a protož »kdo s koho, ten toho!« — o příbuzných zásadách zlopověstné »internacionály« nepotřeba tuším vedle toho se šířiti. — Nevím já sice, jak daleko pokročili na dráze nauky takové noví naší liberální mudrci, jichžto všech ani spisy, ani jména mi dosti známá nejsou ... Ale abych nešířil řeči, povím jen krátce, že když ohlášena byla letošní slavnosť sv.-Václavská v Praze, já uznávaje oprávněnosť její netoliko zároveň jiným, ale i nad mnohé jiné podobné slavnosti u nás, jak co do duchovenstva, tak i co do národa vůbec, přál jsem jí zdaru, jako každé jiné národní slavnosti: avšak účastniti se jí osobně neměl jsem v úmyslu, předpokládaje, že tam účastníků bude krom toho až nazbyt. Teprv když poznal jsem z »Nár. Listů« dne 12. září a násl., kterak úsilovně brojilo se proti ní se strany, která honosí se sice vysoko horující svobodomyslností, ale při tom, snad nevědomky, provádí nesnášelivosť i nad samé ji nenáviděné Jesuity; když mi tu patřiti bylo na povzbuzování a šíření u nás fanatismu a terorismu k víře až nepodobného, an již zatracován a do klatby dáván každý Čech, jenž by té slavnosti účastnili se chtěl; když nebylo hany a potupy, která by při tom byla nakydala se na veškeré duchovenstvo české, jako příčinu prý všelikerých neřestí, ježto vyskytly se v národě našem od devíti století až podnes; — a konečně, když v tom ve všem i mne samého dovoláváno se za svědka: tu dojat jsa přílišností takovou, pocítil jsem svou povinnosť, postaviti se proti zhoubnému tomu proudu a dokázati veřejně, že nejen brojení takového neschvaluji, ale i sám hotov jsem, účastniti se dotčené slavnosti ... I ptám se předně: kým právem užíváno tu hned z počátku názvu: »procesí zpátečníkův?« ... myšlénka pak, že by oslavované založení Pražského biskupství a s ním celého stavu duchovního v Čechách již samo v sobě bylo skutkem zpátečnickým, byla by nesmysl tak křiklavý a nemotorný, že ji rozumnému člověku nižádnému ani přičítati nelze. Vždyť jen hrubý nedouk mohl by nevěděti, že veškeren pokrok vzdělanosti a osvěty po mnoho století visel, jako jinde tak i u nás jedině na církevních ústavech; že cokoli zjevilo se dělníku na poli jak naučné literatury, tak i krasoumy, odchováno bylo původně ve

školách duchovenstvem zřízených a vedených, a že z lůna církve zrodila se i sama universita Pražská, kterou přece jen převrácenci z pouhého zpátečnictví viniti by mohli . . . Já jsem přesvědčen, že církev jak křesťanská vůbec, tak i katolická v Čechách způsobila po celý čas bytu svého nepoměrně více dobrého nežli zlého. Historie ovšem připomíná vždy více o výtržnostech ve společnosti lidské a o hlučném rušení předepsaného mravního a právního pořádku, nežli o jeho zachovávání a o tichém obecenstva živobytí: ale tím nikoli nezapírá, nýbrž spíše potvrzuje nesmírnou tohoto převahu, pokládajíc je jako za pravidlo, ježto rozumí se všude samo sebou.«

»Avšak není to pouze historie česká, o kterou tu činiti jest. Kdokoli četl »Nár. Listy« z minulého měsíce září a snad i jiné listy podobného směru, nemohl nepozastaviti a nezkormoutiti se nad krutou nenávistí, která se objevuje v nich nejen proti církvi katolické, ale i proti všemu náboženství vůbec, jakoby nešlechetné bylo, cokoli k nim se nese, jakoby kněží naši byli jen samí zpátečníci, tmáři a nepřátelé národnosti české a konečně, jakoby nevěra i neznabožství bylo vrcholem rozumu lidského a moudrosti lidské. Toť věru již není kritika povážlivá, to mluva nezkrocené náruživosti, to útok na svobodu svědomí lidského, to fanatismus a terorismus bezohledný a bezuzdný. Nebo když pánům nelíbila se slavnosť sv.-Václavská, proč nestačilo jim neúčastniti se jí a třebas i odůvodniti smýšlení své řečí mírnou a slušnou . . . S potěšením dávám pravdě to svědectví, že nikde nenašel jsem tolik vzdělanosti, osvícenosti a svobodomyslnosti, jako u našich kněží v Čechách. Těším se z přízně mnohých mezi nimi mužů výtečných, kteří snášeti umějí také smysly od svých rozdílné (ačkoliv já nikdy o článcích víry nemívám s nimi řeči) a jakkoli sám nemohu nikdy pokatoličit se, vyznám přece upřímně, že i každý prostý věřící katolík, který jinověrců zeloticky nezatracuje, mnohem milejším mi jest, než vysoce učený bezvěrec, jenž domýšlí se, že nedorozumem svým dovede sbořiti a zase postaviti celé světy, Boha z nich ovšem vyloučiv . . . A co do národnosti české: který pak stav má větší zásluhy o zachování jazyka našeho v dobách jeho nejstrašnějších nežli právě kazatelé slova Božího mezi námi?«

Slavnosť ta za krásného počasí velmi stkvěle se vydařila, katolická strana slavila veliké vítězství, tak že od té doby nastal ve smýšlení lidu českého pro katolicismus velmi příznivý obrat. K tomuto vítězství velmi mnoho přispělo dělnictvo katolické, jež za »Děl. Novinami« stálo. Pravil ke mně tehdy jeden z výboru Katolické Besedy, p. P. Ant. Mužík: »od té doby nebude se v Praze žádný za své katolické smýšlení styděti, a vy dělníci jste nám k tomu mnoho přispěli.« Ovšem že »Nár. Listy« a časopisy podobného směru to vše umlčovaly, ba, prohlašovaly, že klerikálové se svou slavností utrpěli veliké fiasko, jen že jim to nebylo nic platno, neboť každý, kdo byl svědkem velikolepého průvodu, se tomu jen smál.

Roku 1874. družstvo katolických dělníků převzalo do své správy tehdejší, již pátý rok vycházející konservativní časopis »Dělnické Noviny«, vydávaný od Staročechů, redakcí Antonína Tůmy a tištěný v tiskárně Skrejšovského. V družstvu tom byli následující soudruzi: Václav Žižka jako příští redaktor, jenž v redakci řečeného listu již tři roky byl, František Šícha, zámečnický dělník, bývalý člen Jednoty katolických tovaryšů, Jiří Feuerstein, truhlář, člen a později starší

Jednoty katolických tovaryšů, Jan Tengler, stříbrník, t. č. člen výboru Spolku zlatníků a stříbrníků, Julius Fridrich, soustružník a starší Jednoty katolických tovaryšů, Josef Halla, truhlář a člen Jednoty katolických tovaryšů, Rudolf Šiman, litograf a jednatel Spolku katolických tovaryšů, Václav Valečka, modelář, starosta Spolku dělníků truhlářských a později redaktor dělnického časopisu »Práce«, Albín Mužík, klempíř, člen Spolku katolických tovaryšů a později redaktor »Klempířských Listů«, Jos. Liška, obuvník, bývalý člen výboru Spolku katolických tovaryšů a pak člen správního výboru pražského »Oulu«, Matěj Patočka, truhlář a jednatel spolku »Lípa«, truhlářského odboru pražského »Oulu«, Frant. Chrast, truhlář a ředitel téhož odboru, oba pak bývalí členové výboru Jednoty katolických tovaryšů, a Josef Baštář, typograf.

Toto družstvo, přijímajíc list, pravilo v prvním čísle téhož listu v úvodním článku mezi jiným takto: »Doufáme, že dělnictvo české vystříhá se vší výstřednosti, že nepřidá víry klamným snům nerozvážlivého radikalismu a přidrží se věčných a nepřekonatelných zákonů pravdy a spravedlnosti. Dělnictvo české vždy dávalo na jevo střízlivost ve smýšlení a prozřetelnost v jednání, ono se nedá uchvátiti ani náboženským, ani nevěreckým fanatismem, ale vždy bude šetřiti věčných zákonů božských, jež lidstvu jedině pořádek a pokoj zaručují.« Dále se praví v témž článku: »Pročež dělnictvo české k dokonalému se vzdělání, k uvědomění se pravd náboženských a k pěstování ušlechtilých mravů vyzýváme, neboť snadno by mohla na národ český přikvapiti doba společenských převratů, v níž by dělnictvo české, nejsouc dostatečně poučeno a připraveno, mohlo uposlechnouti hlasu svůdců a nastoupiti nepravou cestu, sobě i celému národu škodnou a záhubnou.«

Bylyť tehdy v politice našeho národa takové poměry, že strana katolická zvláštní strany netvořila, ale v táboře konservativní strany staročeské se nalézala, kterážto byla s liberální stranou mladočeskou ve stálém boji. Této straně »D. N« též nějakou stať v tomto článku věnovaly, když mezi jiným psaly: »Jsou někteří, již do bující pšenice rozsévají koukol, kují pikle a dělají nesvornost, jimž jde zájem vlastní nad zájmy národa, jimž prospěch jejich vlastní a povznesení osoby své více na srdci leží, nežli vítězství svaté věci národa našeho. Ti roztrušují pomluvy a užívají nejrozmanitějších nadávek, aby jen podryli důvěru lidu českého ve vůdce své dávno osvědčené. Národ český však poznal je záhy, neboť práce jejich jsou nekonečné sváry a různice, oni posmívají se všemu, co lidu jest svatého, ano nestydí se upírati i samého Boha. To jest ovoce jejich práce, to výsledek jejich »osvěty«. Pročež zavrhl je národ a odsoudil a tím dal na jevo, že si přeje jednomyslnosti a svornosti, že sobě váží náboženství a že uznává nad sebou vládu zákonů božských, dobře věda, že od takového nic dobrého očekávati nelze, kdo v Boha nevěří a náboženství se posmívá. I my dělníci, jakožto jádro českého lidu, nalézáme se v táboře svých pravých vůdců, pod praporem, pod nímž celý národ s neoblomnou vytrvalostí bojuje, majíce pevnou důvěru, že kde Bůh se ctí a víra se zachovává, tam že dělníku žádný útisk se nestane, a práva jeho po zákoně spravedlivém bude šetřeno.

Sotva že družstvo »Dělnické Noviny« od pana Tůmy převzalo, a já v redakci jejich se uvázal, byli jsme hned po vyjití prvního

čísla od »Děl. L.« napadeni, a to v dopise ze Smíchova, v samé redakci »D. L.« fabrikovaném. V něm vytýkalo se nám, že se pan Tůma již dávno v kapse Jesuitů nacházel, že tedy mohl s pokojným svědomím přepustiti »D. N.« Žižkovi, svému odkojenci, hlasateli papežovy neomylnosti, jenž také ve výboru Katolicko-politické jednoty zasedá, kterážto česť se nestane každému smrtelníku, a kterýž nyní pouštěti bude střely své proti neznabohům, samým panem kardinálem posvěcené.

Odpověděl jsem »D. L.« v »D. N.« dne 9. května v čís. 9. takto: »Nejsem přítel hádek, aniž jsem s něčím podobným kdy na veřejnosť vystoupil, ačkoliv jsem vícekráte měl příčinu, hany a podezřívání, na svou osobu vrhané, odrážeti. Než, nechtěje čtenářstvo našeho časopisu věcmi takovými obtěžovati, přidržoval jsem se vždy zásady, že lépe jest křivdu snášeti, nežli křivdu někomu činiti. Avšak zmatená zběsilosť, s jakouž si »Děl. L.« v čís. 9. ve svém fabrikovaném dopise ze Smíchova naproti mně počínají, nutí mne, lháře a utrhače naznačiti. Nebudu se sice ani tuto do žádných hádek pouštěti, dobře věda, koho naproti sobě mám, že tomu člověku nic neprospívá, bludné náhledy vyvraceti, které na jiném místě tisíckráte slavně vyvráceny byly, když on ve své ošemetné drzosti stále je opakuje, stále je přemýlá a čtenářstvo své jimi baviti se snaží. Člověk prázdné hlavy, jenž však přes to na pole literární se spustil, ten vyhledává látky k psaní v rozdmychování svárů, v rozsévání nesvornosti a ve vymýšlení rozličných lží, k pokálení a podezřívání osob, jež v cestu se mu staví a jimž příčinu má záviděti. Ve jmenovaném dopise prohlašují o mně »D. L.«, že zasedám ve výboru Katolicko-politické jednoty. Já prohlašuji onoho pisatele, jenž toto o mně napsal, *za bídného lháře,* jenž něco píše, aniž se o pravdě přesvědčil, jelikož ani členem řečené jednoty nejsem, tím méně v jejím výboru zasedám, aniž jsem kdy členem jejím byl, ačkoliv, kdyby to i pravda bylo, *za to bych se nestyděl.*

Též vyslovují se »D. L.« v ten smysl, jako bych já teprve odchovancem pana Tůmy byl, kdežto již dávno, nežli páně Tůmovy »Dělnické Noviny« vycházeti počaly, čtenářstvu dělnických časopisů, jako jsou »Oul«, »Český Dělník« a »Dělník«, jméno mé dobře známo bylo. Což nevědí pánové z »D. L.«, že před pěti lety, dříve ještě nežli oni literárně v dělnictvu působiti schopni byli a cestou národu našemu nanejvýš zhoubnou ještě nekráčeli, že i já mezi nimi stál v Malostranské dělnické besedě, pět veřejných přednášek »o otázce dělnické« jsem měl, ze kterých napotom čtyři na požádání posluchačů v »Dělníku« uveřejněny byly?

Obracím se na dělnictvo české a beru je za svědka, že psal jsem dříve o otázce dělnické, nežli mu jména oněch pánů z »D. L.« známa byla, dříve nežli oni o otázce práce lidu zbla rozuměli, kteréžto otázce vlastně posud nerozumějí a otázkou nejhroznější revoluce ztotožňují. Zdali to, co napotom po dvě léta v »Dělníku« jsem jim podával, nebylo jim ku vzdělání? Zdali svědectvím svým stvrditi nemohou, že já před třemi lety v podniku »Dělnické bibliotéky« nejdéle jsem vytrval a nejvíce vlastní práce do ní poskytnul ze všech ostatních, kteří byli v čele toho podniku? Neboť oni pánové, jež pořadatelé se jmenovali, záhy jako praví slabochové, nemajíce vytrvalosti, věc dobrou osudu jejímu zanechali, lekajíce se oběti a ne-

schopnými se cítíce k podniknuté práci, k překonání vyskytujících se překážek. Co tito lidičky tam podali, to české dělnictvo snadno přehlédne, a o tom se přesvědčí, ano již se přesvědčilo, jaké to jsou nádoby. Já vytrval, pokud svazky tyto »Dělnickou bibliotékou« sluly, a toho, co jsem tam podal, se podnes držím, jakož i všeho toho, co za půl šesta roku jsem napsal, a jsem jist, že žádný mne nemůže viniti z nedůslednosti.

Páni z »D. L.« však mění své názory neustále, a to jest nejlepším důkazem, že pevných zásad vůbec nemají, že myšlénky jejich jsou vydlužené, jakož i veškerá jejich činnosť od nepokojného, vrtkavého ducha jejich popoháněna se býti ukazuje.

Kdybych se chtěl zdržovati a nové hádky rozdmychovati, jež k ničemu jinému, nežli opět k stálému se hádání by vedly, mohl bych tu a tam z jejich řečí nedůslednosť jim dokázati, z čehož bychom zároveň poznali, že nedůslednosť taková jen z neznalosti přirozeného pořádku a vývoje každé věci vyplývá a názor člověka nejistým a křivým činí.

Porovnejme jen jejich články, kteréž ku př. před třemi roky napsali, s těmi, jež píší nyní, a uvidíme v nich velikou neshodu, tomu svědčící, že jejich směr stává se čím dále tím horším a dělnictvu záhubnějším.

I onino páni byli zároveň se mnou napotom spolupracovníky »Dělníka« a shodovali se se mnou v mnohých názorech. A teprve tehdy, když se před očima národů evropských odehrála krvavá hra komuny pařížské a zásady komunistické své ovoce v petroleji a vraždění ukázaly, obrátil se časopis »Dělník« rozhodně proti těmto zásadám a nechtěl jejich podporovatelem býti. S tím oni pánové nebyli spokojeni, ale jako lidé opravdu duševní slepotou ranění, jež ani nejsmutnější zkušeností se poučiti nedají, dále pro zásady komunistické horlili. A když »Dělník« jim po vůli býti nechtěl, odtrhli se od něho, po čase založili nový časopis, jemuž dali jméno »Dělnické Listy«. Listy tyto, na kteréž rozličnou komedií od dělnictva hodně peněz vylákaly, slouží jim za nástroj, zhoubné své smýšlení rozšiřovati a lid ten ubohý jen na duchu otravovati.

Tím objasnil jsem, jak se věci skutečně mají, a nedá se na nich ani ode mne, ani od kohokoliv jiného ničehož změniti.

Na tuto mou stať, v »Děl. Novinách« uveřejněnou, dostal jsem dne 5. června v »Děl. L.« v čísle 11. následující odpověď:

Veřejná hovorna.

(Za rubriku tuto nebere redakce na se žádnou zodpovědnosť.)

Panu Václavu Žižkovi,

věrnému hlasateli římského katolicismu, poctivému růženečkáři, příteli všech světských i duchovních autorit, privilegovanému spasiteli dělnictva, redaktoru a vydavateli »Děl. Novin« a stříbrníku zde!

Žádáme uctivě ctěné své čtenáře za odpuštění, když tuto odpověděti hodláme pánu svrchu podotknutému. On sám nestojí nám věru za ten čas a papír, toliko věc, kterou zastáváme, žádá tentokráte obrany a proto k téže přikročujeme.

Pane Žižko! (Ó, škoda toho jména slavného!) Zakládáte si na tom, že jste již dávno do dělnických časopisů psával, do »Oulu«,

»Českého Dělníka« a »Dělníka« a přičítáte si to, kdo ví za jakou zásluhu. Hm — vidíte, je to zcela jednoduché. Vy jste člověk již hezky starý, byl jste tu již dříve, nežli ti mladí, nu a začal jste snad také dříve nežli oni. Mohou ale oni za to, že jsou mladšími nežli Vy? K čemu tedy ty nesmyslné Vaše výčitky, k čemu to prázdné nadýmání? Či bere ono původ svůj z rozumné rozvahy aneb spíše z fanatické zášti? A potom, což je to něco tak velikého, říci: »Já již před pěti lety psal«? Myslím, že hlavně na to přijde, co jste psal, zač to stálo, kam to směřovalo, kdo Vám to našeptával, odkud jste to vyždímal atd. Náramně pošetile se odvoláváte na to, že jste též druhdy v přátelském kruhu našem stával, rovněž, že jste 5 přednášek v Malostranské dělnické besedě měl, což prý ale přestalo, an seznal jste, že působení naše (dle Vašeho ponětí) jest národu jen »na nejvýš záhubným«. Vy čtveráku! Kdyby tak tady nebylo svědků, kteří věc znají dopodrobna, to byste mohl dnes světu na nos bulíky pověsiti, to by se to plácalo, co? Zrovna jako s kazatelny! Ale prozatím pravdě k zadostučinění odpovídáme Vám tímto: Opustil jste nás dobrovolně aneb teprve tehdy, když již jsme Vás poznali, když larvička jesuitská při vší šikovnosti Vám s tváře zklouzla a kdy nuceni jsme byli zachovati se vůči Vám tak, že jste nás opustiti musil? Ano, byl jste mezi námi v »Dělnické besedě malostranské«, jejíž památka proslula a tak hned nevychladne, avšak Vy jste k památce nepřičinil květu ani jediného, Vy naopak usiloval jste o její zostuzení, jemuž zabránila v čas toliko naše obezřetnosť. Ano, panáčku, odchovanče katolických páterů, Vy přiblížil jste se tehdy mezi nás jako »bratr dělník« a byl jste nám tudíž druhem vítaným, jako každý, kdož to myslí do opravdy poctivě; však Vy jen proto jste k nám vešel, že jste měl v úmyslu pro své plány mezi námi kořistiti. Či zůstal jste, přítelinku, jen při těch svých přednáškách, na něž se odvoláváte? Či nebrojil jste ve spolku zároveň proti súčastňování se ve vzdávání úcty reku našemu národnímu, Mistru Janu Husovi, jehož památku tehdy celý národ oslavoval způsobem veřejně okázalým?! Či nezasazoval jste se tehdy jako hotový fanatik o to, aby Beseda odebírala a členům svým ke čtení předkládala knězourský časopis »Čech«? A ono toho bylo ještě více, pane milý, než prozatím k zotavení Vaší paměti snad to postačí.

Nu a tu též zajisté sobě vzpomenete, jak jste při této »apoštolské« práci své ve spolku našem pochodil. Asi tak, jako sedláci u Chlumce. Píchl jste jen do vosího hnízda, chudáčku, a měl jste co dělati, abyste odešel a vícekráte se nevracel; neboť celého spolku našeho bratrská síla proti Vám se pozvedla, jakožto proti minulosti naší národní, jakožto proti svému, i celého dělnictva protivníku.

Odtáhlť jste s dlouhým nosem, pane, a to je to, nač dnes se chcete odvolávati, to je to, k čemu dnes svolávati chcete k svědectví české dělnictvo! Své mameluky, své podřízené děti z Jednoty katolických tovaryšů a ty lidi, kteří Vás ještě nepoznali, jelikož neměli k tomu dosti příležitosti, ty svoláte, oni budou podpisovati třeba »adresy důvěry«, protože si je u nich pomocí svých agentů, pomocí farářů a kaplanů, můžete objednati . . . Či chcete několik malých obrázků k vyznačení Vaší kreatury? Nuže: Římský papež Pius IX. prohlásil se býti neomylným. Svět celý a zvláště český národ náš »kacířský« se mu s tím náramně od srdce smál a tak až

přišla tato věc mezi námi na řadu, považovali jsme ji za tak zpozdilou a tak pobloudilou, že nevěděli jsme jinak, nežli rozhodnouti: papežská neomylnosť a dělnická otázka, že jsou věci od sebe docela oddělené, vzájemně nesouvisící, po případě sobě odporující a zůstali jsme na tom, jíti přes událosť tuto k obvyklému dennímu pořádku. Než, tu Vy, ano Vy panáčku, jediný počal jste mezi námi řáditi a nám mermomocí do očí cpáti, jako že prý je to možná a rozumu se to naprosto nepříčí, když bychom uznali, že je papež skutečně neomylným!

Nu, toť se ví, že slyšíce Vás takto zpívati, jsme se Vám co nejdůrazněji opřeli, neboť obávali jsme se, abyste to tu aneb onde neplácnul i v otázce naší dělnické. Na to Vy, nejsa s naší »krátkozrakostí« spokojen, slavně jste prohlásil, že sepíšete a tiskem vydáte brožurku »o papežově neomylnosti« jako úvahu laika a tou že dokážete, že jistotně je papež neomylný! Ovšem dílo toto — pokud se pamatuji — jste nevydal, ač chuť měl jste k tomu přenesmírnou; nejspíše že Vám to sám některý ten přítel-kněz rozmluvil, abyste si marně takovou slátaninou neškodil.

A další obrázek: začaly vycházeti »Děl. Listy«. Jich prvním vydavatelem a redaktorem byl všeobecné vážnosti a důvěry dělnictva požívající občan, Jos. Barák. Muž ten nemohl Vám býti ve svém působení neznámým. Osvědčilť se na poli žurnalistiky znamenitě v časopise »Svoboda«, a víme všickni, co musil vytrpěti za věrnosť svou k národu. Že připomenutí toto není snad pouze naším náhledem, toho důkazy máme ve vzpomínkách, kterak byl muž tento při svém vyjití z vězení od celého národa slavně vítán, a kterak právě i dělnictvo naše a opět právě v přední řadě »Dělnická beseda malostranská«, na niž Vy se dnes tak rád, pane Žižko, chcete odvolávati, jej vřele pozdravovala, přijímajíc v osobě jeho do středu svého jednoho z nejmilejších synů drahé vlasti. A aj, vzdor tomu všemu, vzdor tomu, že občan Barák nebyl žádným člověkem pochybným, Vy první a jediný jste tehdy vyslovil svou obavu, že to asi špatně půjde s tím novým časopisem »Děl. Listy«, anto prý se svěřují člověku *takovému*, jako je Barák. A to člověku »takovému« označil jste ještě lépe slovy obsáhlými, jež ovšem jen pro veřejnou slušnosť i pro Vaši pitomosť tuto zdvořile opakovati nechceme . . . Vy, pane Žižko, pravíte, že jste v podniku, jímž byla »Dělnická bibliotéka«, »nejdéle vytrval«. Ano, muži veliký, máte pravdu — nikdo Vám to nemůže upříti a nikoho to ani nenapadlo — Vy jste vytrval! Ale proč jste vytrval? To že sem snad nepatří? I patří, docela patří! »Dělnická bibliotéka« nebyla vlastně podnikem nějakého družstva dělnického, nýbrž dělníci byli jen pro veřejnosť jmenováni, kdežto skutečným nakladatelem byla firma Steinhauser a Novák. Že propůjčili jména svá k tomu účelu někteří dělníci, bylo zcela na místě, pokud doufalo se tím věci dělnické prospěti; neboť všechny podmínky, jako jest obstarávání papíru, tisku a expedice jevily se býti velmi příznivými. Vy sám jste s věcí úplně souhlasil. I byl jste samým nakladatelem vyzván též, abyste přijal úkol pořadatele této bibliotéky, než Vy jste se z toho všelijak vykličkoval, takže nezbývalo jiné pomoci, měla-li bibliotéka v oznámený čas vyjíti, nežli ustanoviti za pořadatele její V. Petra, A. Mělnického (Pellanta) a J. Bol. Pecku.

Neuváděli bychom věc tuto, kdyby neměla pro následující moment rozhodné důležitosti. Vy jste tedy žádným pořadatelem nebyl, býti jste jím nechtěl, a veřejnosti, která o Vás ničeho nevěděla, jste nebyl zodpovědným, avšak vzdor tomu hned k první schůzi pořadatelů jste se dostavil a hned práce prvního sešitu »Děl. bibl.« snažil jste se na svůj zvláštní katolický rendlík přistrojiti. Vzpomeňte sobě, pane, jen, kterak jste zuřil, v pravém slova smyslu, ač jindy umíváte býti chladným, když se čtla pojednání Dr. Kampelíka. Vzpomeňte si jen, jak jste muže toho, zajisté Vás daleko zkušenějšího a o dělnictvo české zasloužilejšího, odsuzoval, jak jste celý zbledlý kloboukem o stůl mlátil, an pořadatelé Vám žádané změny v rukopise Kampelíkově povoliti nechtěli . . . než, díky jesuitskému přičinění Vašemu, spolčení se s Vámi V. Petra a podajnosti nakladatele bylo to při druhém sešitě to samé, ne-li ještě horší. A tu tedy, an vskutku jiné pomoci již nebylo, dosavadní pořadatelé bibliotéku opustili, »nevytrvali«, ale Vy jste »vytrval«. Však každý vidí a posoudí, proč jste vytrval . . . Co u Vás znamená důslednosť, jestli Vy to nevíte, my to za Vás také nevíme, a z činnosti Vaší jen tak dalece jsme Vás poznali býti důsledným, že byl jste, a ještě jednou jste a budete a třikráte budete (a můžeme Vám na to dáti »dekret«) vždy věrným synem katolické církve, věrným nad věrnosť, nad lásku k člověčenstvu, nad lásku k národu, nad lásku k pravdě a svobodě! Pro katolickou církev budete lháti, nadávati, na cti utrhati, podezřívati, ve dne v noci pracovati, balamutiti a komedii hráti. Venkoncem ale proto pro všecko jako pravý Jesuita dovedete dle potřeby třeba se i přetvářeti, zvláště, kde byste se pro pravdu snadno mohl spáliti. Na blbosť nejposlednější, proč a jakým způsobem byli založeny »Děl. Listy«, ani neodpovídáme, jelikož v té věci platný soud vyneslo již dávno dělnictvo, nečekajíc na apoštola z Jednoty katolických tovaryšů, jako rovněž nedbajíc ani na vydržované ubíječe zdravého rozumu lidského v »Čechu« a »Pokroku«. Toliko jen to podotýkáme, že si náramně cancáte rozum, když pravíte jen jediného slova k dobrému zaniklého časopisu »Dělník«. Vždyť neobmezeným vlastníkem a vydavatelem byl jednotlivec V. Petr; Vy sám jste nejvíce jeho chyb litoval a Vy nejvíce a snad nejdříve jste počal uznávati, že to s tím Petrovým »Dělníkem« nikam nepůjde . . . jen že to je nejspíše už něco, co spadá do oboru Vaší »důslednosti«, ergo — nechme toho, škoda času, máme ho jinam zapotřebí — jenom ať žije důslednosť p. Václava Žižky, redaktora »Děl. Novin«.

Do Vaší blahosklonné přízně se poroučejí členové naší redakce, od nichž Jste se odpovědi dočkati nemohl.

Poznámka. Péro, kterým jsme tuto nechutnou odvetu psali, leží uschováno jako corpus delicti v naší redakci a chceme je odevzdati (a to zcela bez náhrady) kterémukoliv věrnému katolíku k uctění a líbání, jakožto šíp, jímž pobodán byl od nás jako ten sv. Šebastián »příště jistotou svatý Václav Žižka, stříbrník.«

Uvedl jsem tento útok na mne doslovně, abych čtenáři ukázal, jak těžko bylo nám bojovati proti takové slepotě lidí zfanatisovaných, kteří člověku něco za vinu kladou, co spíše by se považovati mohlo za ctnosť, kde jen k tomu se přihlíží, aby jen zlému všemožně zabráněno a dobrému všude cesta ražena byla.

Za tuto pohanu dostalo se mně v brzkém čase náhrady, jež velikou útěchou mně naplnila. Odebrali jsme se tehdy k Jeho Eminencí panu kardinálu Schwarzenbergu, abychom jej prosili pro náš list za nějakou podporu. Při té příležitosti předložili jsme mu na ukázku také několik čísel »Děl. Listů«, v nichžto jsme nejvíce napadeni byli, ve kterých se i tento článek nalézal. Když jsme po druhé přišli, a pan kardinál již o obsahu těchto listů uvědoměn byl, chválil naše jednání a posiloval nás v boji našem, připamatovav nám ku konci slova Kristova: »Blahoslaveni jste, když vám zlořečiti a protivenství činiti, a všecko zlé o vás lhouce; mluviti budou pro mě: radujte se a veselte se, neboť odplata vaše hojná jest v nebesích.«

Takový útok ovšem nemohl jsem nechati bez odpovědi, a odpověděl jsem naň statí, z kteréžto již zpředu jsem něco pověděl, pročež odpověď tu zde jen z části podám.

»Když jsem Vám v 9. čísle našeho časopisu článek »Na srozuměnou« věnoval, psal jsem Vám poctivě a otevřeně, beze vší přetvářky, bera na sebe zodpovědnost z toho, co jsem napsal, pročež jsem i jméno své podepsal, jako činí poctiví lidé, kteří ničehož se nestrachují. Avšak, jak Vy mně odpovídáte? Psaním ve »veřejné hovorně«, za kteréž žádnou zodpovědnost na sebe nebéřete, jež ani žádného podpisu nemá, tak že ani nevím, s kým vlastně mně jednati jest. Zdali tedy možno s Vámi způsobem poctivým jednati? Tak jen *lhář a podvodník* se skrývá, jenž jest sobě vědom viny a příčiny má se obávati, že věci proň špatně vypadnouti mohou, aby takto zadní dvířka sobě otevřená nechal a ruce spravedlnosti mohl uniknouti.

Že mne pro mé zásady křesťanské tupíte, za které nikdo se styděti příčiny nemá, ze kterých jen *skutečný temnomilec se straní*, za to Vás každý rozumný člověk odsoudí. Já jsem se smýšlením svým nikdy neskrýval, aniž jsem se s ním vychloubal. Avšak nejsem to jen pouze já, ale jsou to i slovutní mužové národa našeho, již od zásad víry upustiti nechtějí, a sám Klub českých poslanců před čtyřmi roky ve známém »Promemoria« se vyslovil, *že se chce držeti křesťanské civilisace*; tím více tedy má maličkosť od nich nikterak neupustí, ať se Vy ve své slepé šílenosti jak chcete vztekáte.

Vy styděti se můžete za to, že horujete pro zásady, o kterýchž dokázáno, že lidstvu jen neštěstí a pořádku společenskému záhubu připravují, samy sebou však nikdy, pravím nikdy jiné vystavěti nemohou. Vy pod škraboškou svobodomyslnosti tyto své nebezpečné zásady a zhoubné záměry ukrýváte, je pěknými frázemi zdobíte a tak nezkušeného klamete.

Že pak křesťanství naproti těmto nebezpečným zásadám tvoří pevnou hráz, tu ovšem pak jako šílení na ně se vrháte a člověka, učení jeho se držícího těmi nejrozmanitějšími nadávkami obsypáváte. Na takovýchto zásadách pak ve svém slepém blouznění chcete vystavěti pořádek nový, pořádek dokonalý? Táži se, není to *fanatismus*, kterému ve světě rovno není? Skoro z každého čísla Vašeho listu dá se Vám toto Vaše převrácené smýšlení dokázati, a více ještě bychom Vám mohli dokázati tím, což ani prozatím uveřejniti nechceme. A pak se chcete před poctivým lidem umývati, že *s internacionálou nic společného nemáte?* Komu chcete takového bulíka na nos věšeti?

Přiznejte se, že zásady křesťanské jsou Vám jen kyselým hroznem, jenž příliš vysoko visí, jako v oné bajce, tak že Vy, lišáci, jej dostati a k němu se povznésti nemůžete! . . .

Ostatně, co před čtyřmi roky ve svém článku jsem napsal, že kdo ucha svého jen jedné straně propůjčuje, že stává se stranníkem, to i na Vás se vyplnilo a v posledním čase dokázalo, neboť jste se stali stranníky a svým stranictvím tak daleko jste zabředli a tak všeho spravedlivého citu pozbyli, že jste pana Dr. Frant. Palackého, tohoto patriarchu české vědy, urážeti a zásluhy jeho slepě zneuznávati mohli, Palackého, jehož nejen naše celá vlasť, ale i veškerá cizina uznává, obdivuje a ctí! Tím jste podali důkaz, kam Vás Vaše stranictví přivedlo a jak rozum Váš pozbyl vší svobody v úsudku spravedlivém. Vy jako nezdárné děcko, jemuž otec nebezpečnou hračku dáti odpírá, ve vzteklé šílenosti mohli jste jemu hanebnosť vytýkati, jej jako nepřítele národa, jako nepřítele dělnictva prohlašovati a jemu ústy šíleného lakýrnického mistra Pelanta »pereat!« provolati? Toť jest neslýchaná hanebnosť, ku kteréž jen člověk dospěti může, když slepá náruživosť mysl jeho zatemnila, když jeho rozum račím krokem nazpět kráčí, když se z něho temnomilec a zpátečník stal. A jestliže takový velikán té cti a uznání došel, že jej tmářem a zpátečníkem zovete, kteréžto vlastnosti Vy ve skutečnosti na sobě ukazujete, ano, jej jako rodilého protestanta i mezi Jesuity řadíte, což může pak má maličkosť od charakteru Vašeho očekávati!

V Kampelíkově rukopise opravil jsem jen tři řádky 31.—33. na stránce 35., kdežto veliký omyl se nalézal, to je to celé, co se mně *opraviti povolilo,* a více ani slova jsem neopravoval, což Vy dobře víte, ale z komára velblouda děláte, abyste jen vlastní vinu a nedostatečnosť v podniku tom přikryti mohli, jelikož víte, že Kampelík jest mrtev a pravdu dosvědčiti nemůže. Ostatně každý poněkud uvědomělý člověk, čta to, co Kampelík v »D. b.« podal, musí uznati, že člověk, jak Vy mně popisujete, zajisté nad článkem tímto žádnou censuru neprováděl.

Co se pak p. Baráka tkne, toho nepovažoval jsem nikdy a nepovažuji podnes za způsobilého k redigování časopisu dělnického. Mám za to, že člověk, jenž prací hmotnou se nikdy neživil, práci lidskou vlastní zkušeností nikdy nepoznal, kterážto nikterak jinak jasně poznati se nedá, že takový poměry práce se stránky praktické nikdy dokonale znáti nemůže, tudíž i neschopen jest, v otázce dělnické rozhodné slovo míti, kterážto otázka v nejužším smyslu nic jiného není, nežli otázkou práce. Názor ten nejednou jsem vyslovil i napsal. A nyní, co Vy smýšlíte o p. Barákovi? Proč nezůstal ve Vaší redakci? Zajisté, že jste s ním sami nebyli spokojeni, ale ne proto, že byl nedostatečný věci sloužiti a otázku dělnickou k nějakému cíli přibližovati, ale Vám byl málo *červený,* neboť to jest otázka Vaše, ku které pracujete — revoluce, a proto dle uznání Vašeho byl neschopný k vedení redakce listu Vašeho.«

I z Plzně docházely nás tehdy do redakce bombastické a urážlivé dopisy, které dopisovatelé v »Děl. Novinách« uveřejněné míti chtěli, což ovšem my jsme vždy na pravou míru uvésti hleděli. Tak na př. bylo v jednom dopise, zaslaném Dělnickou besedou mezi jiným, že prý nás palcátem pravdy přesvědčí. Takový výstřelek *ovšem slušně jsme* pokárali a zároveň podotkli, že pravda žádných

palcátů nemá, a že si nepřejeme té doby, kdy »pravda« palcáty se šířila.

V jiném dopise, od jistého dělníka, vytýkáno mně bylo, že prý jsem se ve smýšlení svém změnil, proto že, jak jsem již podotknul, jsem se vždy se svým smýšlením tajil, až teprve když jsem redakci »D. N.« převzal, tyto v duchu katolicko-konservativním jsem řídil. Tomu jsem odpověděl mezi jiným:

»Domníváte se o mně, že jsem já se změnil, tož musím já o tom pochybovati, že Jste mě dokonale stopoval a práce moje bedlivě čítal; neboť já mezi svými soudruhy jsem týž, co jsem vždy býval a nikdy jsem své smýšlení nezměnil, což Vám každý dělník v Praze, jenž mne od počátku mého veřejného vystoupení zná, dosvědčiti může. Moje mínění, dávno vyslovené, zvítězilo, stalo se, jak jsem předpověděl, proto oni, jež v dopise Svém jmenujete, z části z pole veřejné činnosti ustoupili, jelikož věčně potrvá výrok, že: »Pravda posléze zvítězí.« Láska ku pravdě, ta mě před šesti lety pobídla, abych v pracích pro věc dělnickou se súčastnil a všelikerému mámení a bulíkování dělnictva z mnohých stran všemožně zabránil. Já byl vždy ctitelem Palackého a Riegra a nikdy jsem nepodkuřoval Grégrům, aniž jsem s »Nár. Listy« aneb »Svobodou« souhlasil, předvídaje o »Nár. Listech«, že ony nejdříve zrádci věci národní býti mohou a dobře věda, že »Svoboda« již takým zrádným listem jest, jenž z ciziny ze Spolku Gustava Adolfa subvenci béře, aby zde protestantismus šířila a tak pěkně půdu pro šíření germanismu vzdělávala, což vláda pruská jednou dobře ku svým prospěchům by využitkovala, kterážto i o to se přičinila, aby řečená subvence listu tomu se poskytla. Že ale p. Barák dobře redakci nerozuměl, čtenářům se zachovati chtěl a v úplný atheismus upadal, popudil proti sobě vůdce evangelické církve v Čechách, kteřížto list jeho, jako církvi jejich nebezpečný, znamenali. Ztratil tedy subvenci, a list, jsa nepodporován, klesal, a p. Barák rád ho panu Alfonsu Šťastnému, sedláku z Padařova, postoupil, kterýž s ním nyní v největší výstřednosti klesá, takže s ním nejen Mladočeši, ale i »Nár. Listy« jíti se stydí.«

Tento můj dopis zaslal onen dělník do redakce »D. L.«, která jej v listě svém v čís. 13., dne 3. července 1874 vydaném, celý doslovně uveřejnila, s čímž však jen straně naší posloužila a sama sobě škodila. Avšak p. Barák na toto mé veřejné obvinění ani nemukal.

Podotknouti sluší, že k podniku tomu, staročeský list »Dělnické Noviny« do své správy převzíti a je dále v duchu katolickém redigovati, vyšel podnět jedině z dělníků katolických, takže v něm nižádný duchovní súčastněn nebyl, aniž k tomu dosti malou pobídku dal, ale byl to podnik čistě dělnický a vyšel z lidu. A proto právě se i také v listě čistě dělnické názory podávaly, s kterými každý upřímně o věci své smýšlející dělník souhlasil. Toto jednání přivábilo také mnohé samostatně smýšlející dělníky do tábora křesťanského z tábora protivné strany, která pod vůdcovstvím »Děl. Listů« stála a zásady sociálně-demokratické šířila. Ano i páni redaktoři tohoto listu, jsouce opravdovými dělníky, nemohli odolati síle a moci pravdy, »Dělnickými Novinami« dokazované.

Vzešla tedy i ve straně sociálně-demokratické roztržka, hlavně pro vlastenecké smýšlení některých členů výboru, již s cizinou, nám nepřátelskou, nic společného míti nechtěli, od nich se komandovati nedali a tudíž také podpory z ciziny jim poskytované bráti se zdráhali. K tomu byl řečený výbor návštěvou sociálně-demokratického agitátora, Scheue, s nímž stál ve spojení, do velmi nemilých nesnází uveden, tak že pomýšlel, v budoucnosti takových nesnází se vyvarovati, raději na půdě národní zůstati a s cizinou všechno spojení přerušiti. S tím však souhlasilo pouze sedm členů výboru, ostatních pět bylo opačného mínění, pročež z výboru toho vystoupili.

Tato sedmičlenná většina vydávala »Děl. Listy« dále, držíc se sice sociálně-demokratických zásad, při tom však zůstávala na půdě národní, jako věrní sluhové strany mladočeské, která v jejich sociálně-demokratickém smýšlení žádné nebezpečí pro sebe nespatřovala, jen když ji svým štvaním proti církvi a náboženství katolickému své dobré služby konali. Pětičlenná menšina řečeného výboru, jež nechtěla své spojení s cizinou přetrhnouti, jala se vydávati časopis »Budoucnosť« za redakce Jos. Pecky, zůstávajíc ve svazu internacionály, od které se jí dostávalo podpory.

Bylyť tedy nyní tři dělnické časopisy, ale všechny tři, může se říci, živořily, žádný neměl dostatečný počet předplatitelů. Že pak redaktoři »D. L.« se velmi klonili k názorům, »Děl. Novinami« šířeným a je takřka schvalovali, usnesl se výbor »D. L.«, znaje své kritické postavení, pozvati vydavatelství »Děl. Nov.« k vzájemné poradě, ve které se mělo státi usnesení, oba časopisy spojiti v jedno a ponechati redakci listu Václ. Žižkovi. Sloučení to státi se mělo od 1. ledna 1875. Obě družstva spojiti se měla v jeden výbor, jenž měl povinnosť, bdíti nad listem. Společný zájem práce a společný útisk se strany kapitálu mělo dělnictvo udržeti v jednotě, a všechny jiné otázky, které do oboru jiných časopisů náležejí, měly býti vyloučeny. Politické a náboženské smýšlení mělo se jednomu každému volně ponechati, pročež zprávy toho druhu měly se přinášeti beze všech poznámek.

K tomuto kroku katolické družstvo pro vydávání »D. N.« milerádo ruku podávalo. Tak jednalo dělnictvo, když žádné cizí živly se mezi něj nemísily, ale ono příležitosť mělo, samostatně jednati, o zájem svůj se starati a jedině zájmy práce na zřeteli míti. Dokončení tohoto díla sjednocení měla korunovati všeobecná schůze dělnictva, v nížto toto usjednocené, s jedním programem vystoupiti mělo. O povolení k předběžné poradě, ve kteréž program k veliké schůzi vypracován býti měl, žádal u příslušných úřadů jménem družstva Josef Baštář. Než, bohužel, tato předběžná poradní schůze po třikráte byla zakázána, ač jen předběžné práce k všeobecné schůzi vykonati měla. Nemělo se dosíci usjednocení, rozkol měl trvati dále a příčina toho veliká nedůvěra se strany úřadů ke všemu, co v kruzích dělnických se podniká. Rovněž tak tehdejší frakce mladočeská, jež dělnictvo jen ve svém vleku míti chtěla, nerada viděla takovéto usjednocení mezi dělnictvem, neboť se obávala, že bude dělnictvo takto do tábora katolického vtaženo, kdež se mu *oči* jeho otevrou, aby své pravé přátele poznalo a licoměrnému *jednání jejich škraboška* byla stržena.

»Dělnické Noviny« z roku 1875. v čísle 6. na stránce 45. píší o tom mezi jiným takto: »Kdo může za to, že v každém shromáždění se vyskytne Jidáš, jenž hotov jest, prospěch celku jednotlivci vydati a bratří svých zraditi. Pan Jarůšek ovšem vyjednávání přítomen nebyl, my vyjednávali pouze s p. Kulhavým, redaktorem, a p. Fišerem, administrátorem, při čemž ještě více dělníků z jejich strany přítomno bylo. Avšak myslíme, že redaktor není v rozhodování nad listem nejposlednějším! Vyjednávání dospělo až k tomu, jak pan Jarůšek, toto zosobněné dělnictvo československé, k tomu přivolí. Očekávali jsme celých čtrnácte dní slíbený korespondenční lístek od p. Kulhavého, jenž nám čas a místo ku konečné schůzi s p. Jarůškem měl oznámiti. Však marně jsme čekali. Pan Jarůšek, jako pravý »přítel« dělnictva a jeho prospěchu, uznával za nutné, nejprve k »zlaté lodi« k raportu jíti, zde ponížené zeptaníčko učiniti a o svolení k tomuto kroku požádati, jakoby dělnictvo nic samostatně činiti nesmělo! To se rozumí, že páni od »zlaté lodi«, vidouce, že dělnictvo také jednou *samostatný* krok chce učiniti, pro svou vlastní jistotu a bezpečnosť tomu nedopustili, aby dělnictvo nyní samostatně kráčelo. Vždyť byli v nebezpečí, že ono nestojíc pod jejich komandem a nejsouc krmeno špiritusovými články z jejich fabrikace, brzy je prohlédne, jejich činy odsoudí a paty jim ukáže. Pročež u vědomí své síly, jež možno jim činí, rozličné, jim služebné časopisy, které značně se nevyplácejí, podporovati, blahosklonně i do počtu jejich »Děl. Listy« přijali, aby pod ochranou jejich stále trvaly a v dělnictvu jen dále roztržku pěstovaly.«

Překazili tedy páni Grégrové od »zlaté lodi« spojení se dělnictva, list jeho sami do své ruky a pod své poručnictví vzali, aby jen dělnictvo pravdy se nedopídilo, směrem svým v zájmu práce samostatně nekráčelo a k právu svému se nehlásilo, což by proti jejich liberálnímu programu čelilo. Neboť, jakmile by se dělnictvo o právo své hlásilo, jsou páni liberálové první, kteří mu v tom brání a svobody jednoho každého občana se dovolávají. Dle mínění těchto »svobodomyslných« pánů musí sice každý stav ve společnosti k čestným místům svým postupovati jen cestou vykázanou, jen stav dělnický má o toto postupování a dodělání se čestného místa cestou práce připraven býti. Jeho práva se nemá šetřiti, ale každý má na roli práce volný vstup míti, aniž byl prve pro tuto roli účinkoval a jí život svůj zasvětil. Svoboda občanská má býti tak neomezená, že může i meze nejsvětějšího práva dělníka překročiti, jej o jeho zasloužilé místo připraviti, aby tento nemoha se ubrániti, věčným otrokem zůstal a za proletáře, za psance v lidské společnosti se považoval.

Po nezdaru tohoto sloučení jsem celou tu historii před veřejností odhalil tím, že jsem o tom dne 8. prosince 1874. ve schůzi Katolicko-politické jednoty pro království České v Praze přednášel, což »Čech« doslovně přinesl. To ovšem socialisty velmi dopálilo, takže jsem byl za to v »Děl. L.« velice napaden, a také vídeňský socialistický časopis »Gleichheit« o tom úvodní článek přinesl, ve kterémž jsem rovněž velice byl ostouzen a jako zrádce dělnictva pranýřován.

Při té příležitosti učinil jsem ve zmíněné schůzi také návrh, aby Katolicko-politická jednota o to se zasadila, by v Plzni a Liberci založena byla Jednota katolických tovaryšů, ve kterýchžto

městech toho největší potřeba kázala; neboť v obou těchto městech vzmáhati se počínaly živly sociálně-demokratické, v Plzni agitací »Děl. Listů« z Prahy a v Liberci propagandou Scheue, z Vídně pěstovanou.

Dopsal jsem tehdy v této záležitosti do Plzně panu profesorovi Desoldovi a prosil jej, aby se té věci ujal. Týž mně však odpověděl, že pro pokročilosť svého stáří a pro mnohé literární práce, jež mu ukončiti jest, úkol takový, ku kterému mladé síly potřebí jest, na sebe vzíti nemůže.

Přiznati se musím, že to byli tehdy pro mne dnové mnohého utrpení, strádání a práce, neboť výdělek, jímž jsem se jako dělník stříbrnický živil, byl velmi skrovný, protože jsem mnoho času v záležitostech listu a v záležitostech strany promeškati musil. Byl jsem nucen jen tuctové práce od kusu se držeti, ale dělníkem na týdenní mzdu, jemuž se již lepší práce dostává, jsem býti nemohl. Tak jsem musil sám sebe a svůj vlastní prospěch zanedbávati, abych jen dobré věci sloužil.

Při tom jsem byl často od vlastních soudruhů zrazován, osočován a podezříván, jako bych proti pánům štval proto, že, když dělníci stříbrničtí za zvýšení mzdy žádali a nikdo písemní žádosť, jež podána býti měla, první podepsati nechtěl, já první jsem ji podepsal. A bylo mně nesnadno mezi soudruhy se svými názory proniknouti, neboť něco jiného jest, když někdo jiný, nedělník, věci dělnické se ujímá; toho vždy dělníci spíše šetří, když však někdo z dělníků věci se ujímá a své křesťanské myšlénky prosaditi chce, tu se naň jen skrze prsty hledí, jeho osoba se ignoruje aneb za buřiče se prohlašuje. Tak se i mně někdy vedlo, ale já hleděl vytrvati v započatém díle, moje jediná útěcha byla ve slovech: »Bůh to chce a ty musíš poslouchati,« a ta slova jsem si vždy na paměť uváděl, kdykoliv mně bylo do něčeho kyselého kousnouti. Na to jsem vždy pomýšlel, že žádný prorok není vážen ve své vlasti a tím méně mezi sobě rovnými. Ovšem na členy Jednoty katolických tovaryšů si v tom ohledu nemohu stýskati; ti vždycky patřičnou úctu mně prokazovali, všemožně mne podporovali a mně věrni byli. Ale když se jednalo o práci a placení, tu se o list žádný nestaral, a já musil na svých bedrech nésti všechno břemeno starostí.

Ještě jsem se vždy rád pracím těmto podvoloval, ale moje síly a prostředky k tomu nestačily, abych list udržeti mohl. Předplatitelů bylo málo, takže se list ani z polovice nezaplatil, ačkoliv všechna práce z mé strany zdarma se konala. Každý měsíc potřeboval jsem 68 zl. na dvě čísla za tisk a expedici. Značnou čásť dávali jsme do pražských hostinců a kaváren zdarma, aby jen list hodně čten byl, a též na venkov mnoho jsme zdarma zasílali. Jinak však agitovati moje síly již nestačily a jiní se o to málo starali.

Proti nám však bylo silně agitováno, jak od socialistů, tak i se strany mladočeské, a tu ovšem, jako vždy, synové světa účinněji sobě počínali, nežli synové světla. Ti nejen že mezi dělnictvem rozličnými lžemi nás ostouzeli a práce naše mařili, ale oni chodili i po hostincích a kavárnách, a všude, kde náš list nalezli, z něho všechno, co jim nepohodlné bylo, vystřihovali aneb jinak jej kazili.

Obracel jsem se ve své tísni se žádostí o podporu pro list na rozličné kapacity, v jejichž prospěch jsem pracoval, a jakou mi to dalo

práci, psáti tyto žádosti, a nikde nic jsem nedostal. Jen nebožtík pan kardinál Schwarzenberg (100 zl.), Jeho Jasnosť Jiří kníže Lobkovic (100 zl.), opat Rotter (50 zl.), Katolicko-politická jednota pro království České (50 zl.), biskup Val. Jirsík (10 zl.), kanovník Bernard (10 zl.), rektor Fr. Srdínko (5 zl.) a kanovník Dr. Mik. Karlach (2 zl.) podpory nám udělili. Sv.-Václavská záložna povolila nám blahovolně úvěr, za nějž se celé družstvo zaručilo a jejž jsme také z větší části vyčerpali. Později však, když nebylo z čeho platiti, řečená záložna nám zbývající dluh v částce 130 zl. velkomyslně škrtla.

Než to stálé napjetí mysli a ta namáhavá, tělesná i duševní práce, při čemž se člověk velice přemáhati musí, mně stále bolení hlavy působila, až konečně mé čivy byly tak rozdrážděny, že jsem musil ulehnouti a horečka se o mne pokoušela. Nemohl jsem spáti, neměl jsem chuti k jídlu a cítil jsem na celém těle veliké zemdlení, takže se mi zdálo, jen kdybych sobě mohl odpočinouti, a přece jsem již ležel čtyři dni. A čím více jsem ležel, tím více jsem se cítil unaveným, toužil po odpočinku a obracel se na všechny strany, jak bych si lépe odpočinul. Tu však ve mně procitlo vědomí a já k sobě řekl: »Václave, teď je s tebou zle, nyní musíš obrátiti a s tím namáháním přestati, to odpočívání v posteli také tě neuzdraví!« Byl krásný dubnový den a já jsem s velkým přemáháním vstal a šel za bránu do Kanálky, kde jsem vyseděl na čerstvém jarním vzduchu až do večera, ale chvílemi se mi zdálo, že stromy okolo mne tancují. Ale bylo mi lépe, jen hlava mne velice bolela. Viděl jsem, že to dále nevydržím, že se musím redakce listu vzdáti. Nemohl jsem si pomoci, neboť jsem pozoroval, že bych to musil životem zaplatiti, kdybych stále byl v takovém rozčilování. K tomu jsem byl již v tiskárně za tři čísla dlužen a nevěděl, odkud je zaplatím. Tiskárna ovšem mne neupomínala a byla by mně ještě dále čísla na úvěr tiskla, ale já nechtěl sobě marně dluhy hromaditi; a k tomu bylo moje zdraví podkopáno. Musil jsem se tedy redakce vzdáti a »Děl. Noviny« zastaviti. Zaniknutím listu utuchnul také bohužel všechen čilejší ruch mezi katolickým dělnictvem, který hlavně mým přičiněním se udržoval. Zůstal mně nyní ještě dluh v tiskárně, který jsem také poctivě chtěl zaplatiti. Přemýšlel jsem tedy, jak bych dluh ten zaplatil, a svěřil se svou starostí tehdejšímu panu rektorovi pražského semináře, důst. pánu Fr. Srdínkovi a on mně dal dobrou radu, kterou jsem také hned provedl. A hle, první krok, jejž jsem v té příčině učinil, hned se mi podařil. Neminuli ani tři dnové, a já obdržel na svoji žádosť skrze třetí osobu od pana hraběte Buquoye 200 zl. na zapravení dluhu a na další potřebné výlohy ve prospěch katolické věci. Z těchto peněz zaplatil jsem dluh v tiskárně, pak jsem nakoupil katolických knih, vydaných nejvíce v benediktinské knihtiskárně v Brně, a předplatil 20 exemplářů časopisu »Práce« jako podporu tomu časopisu, kterýžto pan Tůma, majitel knihtiskárny »Slavie«, po zaniknutí »Děl. Novin« vydávati počal. Redaktorem při něm jmenován byl Václav Valečka, dělník truhlářský, skutečně však redigoval jej pan Tůma po svém způsobě. Zbylou ještě částku peněz věnoval jsem na vydání své brožury »Otázka dělnická«, na kterou jsem však ještě sám 30 zl. doplatil.

Knihy, které jsem takto získal, opatřil jsem razítkem: »Redakce Dělnických Novin« a dodával po 4—5 kusech svým věrným stou

pencům, aby je v dílnách mezi dělnictvem půjčovali. Knihy tyto, jichž počet rozmnožil jsem až na 100, byly stále mezi lidem čteny, ano i katolický tiskový spolek mně k tomu účelu čtyři exempláry svých vydaných spisů po několik let zdarma poskytoval. Tak byli nám mnozí zachováni a získáni.

Když r. 1879. družina mužů pod jménem »Marianská kongregace« se zakládala, sezval jsem na vyzvání důst. pána P. Cibulky mnohé ze svých známých, kteří všichni do první ustavující schůze se dostavili, celkem 19 mužů, kteří všichni ku kongregaci přistoupili, mezi nimi byli také čtyři bývalí členové družstva pro vydávání »Děl. Novin«, kteří hned do výboru řečené kongregace zvoleni byli a tam mnohá léta chvalně působili. Tak přešla velká část těch věrných do Marianské kongregace u sv. Ignáce.

Nemohu ukončiti tento úryvek historie křesťanských sociálů, abych nezmínil se ještě o události, jež ovšem teprve r. 1884. dne 3. listopadu s mou osobou se udála. O té věci psaly »Pokrok« a »Nár. Listy« v soudní své síni následovně:

»To vám posílají socialisté!« Těmi slovy provázel vrah zamávnutí nožem nad hlavou své oběti. A nebýti duchapřítomnosti zlatníka p. Václava Žižky, byl by zajisté stál dnes Václav Rohlíček před forum poroty pro zločin dokonané loupežné vraždy. Událosť, o kterou jde, je známa; neboť se o ní svého času mnoho psalo a mluvilo.

Zlatník a stříbrník p. Václav Žižka bydlí na Karlově náměstí. Má v přízemí dvě místnosti. První, z níž vedou dvéře na ulici, rozdělena jest zelenou oponou ve dví; napřed je krám, vzadu dílna. Druhou místnosť, která je tmavá, má p. Žižka za kuchyni.

Dne 3. listopadu před polednem přišel do krámu Václav Rohlíček a chtěl koupiti nějaký stříbrný řetízek v ceně asi 6 zl. pro svého bratra, který má jíti na svatbu. Když mu byl p. Žižka více řetízků ukázal, zakroutil hlavou a řekl, že se podívá ještě jinam, jestli by něco »šikovnějšího« dostal a odešel. Asi za 4 minuty se však vrátil a pravil, že si vezme jeden z řetízků, které mu dříve byly ukázány, s tou však výminkou, že ho dá nazpět, když by se bratrovi nelíbil. Pan Žižka, stoje mezi pultem a skříní, obrátil se zády k Rohlíčkovi, aby řetízek z ní vyndal. Když tak učinil a se obrátil, stál Rohlíček již za pultem za jeho zády a držel v pozdvižené ruce veliký kuchyňský nůž napřažený, druhou rukou chopil Žižku za rameno a zvolal: *»To vám posílají socialisté!«* Než to však dořekl a nožem napřaženým p. Žižku bodnouti mohl, chopil zlatník levou rukou jeho pravici a pravou vytrhl mu nůž z ruky. Na to běžel Žižka k dveřím na náměstí z krámu vedoucím, aby volal o pomoc. V tom přiskočil k němu Rohlíček a držel dvéře, aby je Žižka otevříti nemohl. Při tom prosil, aby toho nechal, že se mu ničeho nestalo. Než Žižka nedal na jeho slova a otevřel násilně dvéře. V tom jej Rohlíček takovou silou strčil, že Žižka letěl přes schody, jež do jeho krámu vedou, na zem upadl a na čele a na kolenou se poranil. Okamžiku toho použil Rohlíček, vyběhl bez klobouku z krámu a utíkal do vedlejšího domu, kde právě bydlil. Brzy potom sběhli se lidé, pachatel byl pronásledován v řečeném domě a v prvním patře postižen a zatčen.

Podotknuto budiž, že Rohlíček před tím, než postižen byl, již ve svém bytě byl a jiný klobouk si vzal a že i svůj svrchník v druhém patře, kam byl nejdříve utekl, aby poznán nebyl, odhodil.

Obviněný Rohlíček je vyučeným horníkem a zámečníkem a pracoval poslední dobu u několika továrníků v Praze. R. 1883. byl též v práci u Bedř. Hermanna v Bubnech, jemuž odcizil 40 kilo cupaniny v ceně 40 zl., začež byl rozsudkem trestního soudu ze dne 1. března 1884. do žaláře na 4 neděle odsouzen. Již tehdy pravil Rohlíček, že se nalézal v peněžité tísni. Stejný motiv sluší i nyní v jednání jeho spatřovati, neboť je zjištěno, že byl dlužen Jos. Lazarové, u níž bydlil, 8 zl. 24 kr. a krejčímu Jeřábkovi 28 zl ; kromě toho měl jiné menší dluhy. Poslední dobu byl Rohlíček v práci u Ant. Šedivého na Smíchově.

Obžalovaný přiznává se celkem k tomu, že vzal kvartýrské ráno dne 3. listopadu před svým odchodem dlouhý kuchyňský nůž, že chodil po Karlově náměstí, že do krámu zlatníka vešel a tam nůž na p. Žižku napřáhl, ale popírá, že by byl měl úmysl vražedný aneb loupežný, předstíraje, že měl v noci sen, jakoby mu Žižka oči vypíchati chtěl, že byl ráno rozčílen, že nevěděl, co dělá, a že ani sám sebe neznal. Než výmluva ta — tvrdí dále obžaloba — postrádá vší věrohodnosti již proto, že obžalovaný nejdříve vyprávěl skutek do podrobna, což by zajisté věděti nemohl, kdyby byl býval zbaven rozumu.

Obžalovaný je 26 roků starý a do Podlesí u Příbrami příslušný. Včera konáno s ním porotní přelíčení. Soudu předsedal rada Dr. Rypka, veřejným žalobcem byl p. Krčmář a obhájcem Dr. Herold.

Výslech Rohlíčka byl velmi zajímavý, a to hlavně tím, že vydával se obžalovaný za najatce socialistů, kteří prý mu slíbili 50 zl. odměny za hlavu p. Žižky. K tomu svedla jej bezpochyby ta okolnost, že je p. Žižka mezi dělnictvem znám jako nepřítel všech snah podvratných.

Předs.: Jste vinen? Obž.: Nejsem; byl jsem k tomu najat od socialistů. Já to nechtěl z počátku prozraditi. Předs.: Kdo vás najal? Obž.: Inu ti socialisté. Předs.: Jací jsou to lidé? Obž.: Já jich neznám, já dostal od nich jen dvě psaní. Předs.: Jak zněla? Obž.: První: Milý příteli! My vás nastokráte pozdravujeme a vědomosť vám dáváme, že vedle vás bydlí zlatník Václ. Žižka, na kterého se již dlouho připravujeme. Chceme jej zavražditi, nemůžeme se však k němu dostati. Vám to bude snadno. Žižka psal r. 1874. proti nám články v listech. Dříve než čin vykonáte, obdržíte peníze. Odpovězte nám v inserátě »České Politiky«, avšak jen pak, nechcete-li plán náš vykonati, slovy: »Milý příteli, nemůže se to státi.« Neodpovíte-li, budeme to pokládati za vaše svolení a pošleme vám hned peníze.«

Předs.: Kdo byl podepsán? Obž.: Jen M. M. Předs.: Kam jste to psaní dal? Obž.: Spálil. Předs.: Dal jste ten inserát do »Č. P.«? Obž.: Nedal. Předs.: A proč? Obž.: Chtěl jsem dostat peníze. Předs.: Chtěl jste tedy socialisty ošidit? Obž.: Myslil jsem si: Půjdeš tam, uděláš poplášek, utečeš a tak socialisty oklameš. Chtěl jsem jen, aby socialisté věděli, že jsem byl v krámě. Předs.: Co vám socialisté více slíbili? Obž.: Když to dobře vyvedu, že mě vezmou do spolku. Předs.: Tedy jako za odměnu . . . Oni chtěli, abyste pana Žižku zavraždil?